

**СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЦЕНТР
ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ**

ПОЛТАВСЬКА ДЕРЖАВНА АГРАРНА АКАДЕМІЯ

**ДВНЗ "ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА"**

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ МОН УКРАЇНИ**

**НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ**

НАУКОВІ РОЗРОБКИ, ПЕРЕДОВІ ТЕХНОЛОГІЇ, ІННОВАЦІЇ

**Збірник наукових праць та тез наукових доповідей
за Матеріалами IV Міжнародної науково-практичної конференції**

06–08 травня 2017 року

**Прага-Брно-Київ
2017**

УДК 330:336

ББК 65

Н 34

Наукові розробки, передові технології, інновації [збірник наукових праць та тез наукових доповідей за матеріалами IV Міжнародної науково-практичної конференції]. — Прага-Брно-Київ, — К.: НДІСР. — 2017. — 537 с.

Рекомендовано до друку

*Вченою радою Науково-дослідного інституту соціально-економічного розвитку
(Протокол № 7 від 26 травня 2017 р.)*

Рецензенти:

Земан З., доктор економічних наук, професор, Голова Науково-експертної ради Східноєвропейського центру фундаментальних досліджень, професор Університету Святого Іштвана (м. Геделле, Угорщина).

Яковенко Н. Л., доктор історичних наук, професор, професор кафедри міжнародних організацій і дипломатичної служби Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Редакційна колегія:

Ігнат'єва І. А., доктор економічних наук, професор;

Кучеренко Д. Г., кандидат економічних наук, доцент;

Чаграк Н. І., кандидат педагогічних наук, доцент.

Відповідальність за точність наведених фактів, цитат, наукових термінів, власних назв, статистичних даних та інших відомостей несуть автори публікацій. Оргкомітет конференції, редакційна колегія та рецензенти не несуть відповідальності за точність наведених фактів, цитат, наукових термінів, власних назв, статистичних даних та інших відомостей. Збірник або будь-яка його частина не можуть бути відтворені без згоди оргкомітету конференції або авторів публікацій. Оргкомітет конференції, редакційна колегія та рецензенти можуть не поділяти думки та ідеї, сформульовані у публікаціях.

ОРГКОМІТЕТ

IV МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ “НАУКОВІ РОЗРОБКИ, ПЕРЕДОВІ ТЕХНОЛОГІЇ, ІННОВАЦІЇ”

Співголови Оргкомітету:

Лентнер Ч. — доктор економічних наук, професор, Голова Вченої ради Науково-дослідного інституту економічного розвитку, завідувач кафедрою публічних фінансів факультету публічного адміністрування Національного університету громадського управління (м. Будапешт).

Россі Р. — почесний доктор, президент Східноєвропейського центру фундаментальних досліджень (м. Прага).

Аранчій В. І. — кандидат економічних наук, професор, ректор Полтавської державної аграрної академії МОН України (м. Полтава).

Матвієнко О. В. — доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи Київського національного лінгвістичного університету МОН України (м. Київ).

Члени Оргкомітету:

Ігнат'єва І. А. — доктор економічних наук, професор, член Вченої ради Науково-дослідного інституту соціально-економічного розвитку, заступник директора з інноваційної роботи НДІСР (м. Київ).

Маркіна І. А. — доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту Полтавської державної аграрної академії, член Вченої ради Науково-дослідного інституту соціально-економічного розвитку (м. Полтава).

Кучеренко Д. Г. — кандидат економічних наук, доцент, директор Науково-дослідного інституту соціально-економічного розвитку (м. Київ).

Олехнович Г. І. — доктор економічних наук, професор, професор Білоруського державного університету (м. Мінськ).

Чаграр Н. І. — кандидат педагогічних наук, доцент, доцент ВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника” (м. Івано-Франківськ).

Гайданка Є. І. — кандидат політичних наук, доцент кафедри політології і державного управління ДВНЗ “Ужгородський національний університет” (м. Ужгород).

Молдавчук Р. І. — декан економічного факультету ПВНЗ “Карпатський університет імені Августина Волошина” (м. Ужгород).

Дацій Н. В. — доктор наук з державного управління, доцент, завідувач кафедри менеджменту і маркетингу Київського національного лінгвістичного університету МОН України (м. Київ)

Шутов О. Г. — кандидат філософських наук, професор, професор кафедри менеджменту і маркетингу Київського національного лінгвістичного університету МОН України (м. Київ)

**WELLCOME SPEECHES
TO THE PARTICIPANTS OF THE 4TH INTERNATIONAL
SCIENTIFIC CONFERENCE
"RESEARCH, ADVANCED TECHNOLOGIES, INNOVATIONS"!**

Dear colleagues, dear friends and all participants of the conference!

Today we are experiencing extraordinary event - the beginning launch of the International Scientific Conference "Research, advanced technologies, innovations"

I am sure that the conference will be a significant event in our scientific life. Since we are waiting for new innovative ideas to address pressing problems support economic development, further modernization and European integration.

Among the participants, many young scientists - this indicates the increasing prestige of the science and education in the society, the work of the scientist has become increasingly prestigious.

I welcome you to the beginning of the conference!

*Hon. Dr. Roman Rossi,
President of the Eastern European Center
of the Fundamental Researchers,
the Czech republic (Praha)*

Dear participants and guests of the conference!

Let me congratulate You on the opening of the fourth International scientific conference "Research, advanced technologies, innovations", devoted to the topical issues of the innovative development, advanced technology and features of their implementation at the practical activities! I want to note that the problem of the creating an innovative product and the involvement of young scientists were particularly interested in the society and has not become less actual now.

I am convinced that the professional reports, statements, dialogues and discussions will contribute to the development of world science and further improve the quality of the main product of the scientific institutions and innovative technologies.

I wish that Your work to be successful, and the desire to do good for your your countries is inexhaustible. Creative inspiration, mutual understanding and fruitful discussion!

*Dean,
Prof., Dr. Ales Zaricky,
University of Ostrava,
the Czech Republic (Ostrava)*

Dear participants of the IV International scientific and practical conference: "Research, advanced technologies, innovations".

Taking part in this event, our University assumes that the exchange of scientific achievements, experience and conduct of joint scientific research are the main task of the scientific and educational institutions of the world. An important prerequisite for the development of universities was and remains a science. It is clear that the modern science is unable to develop without the exchange of experience between different universities and identify opportunities for piloting and implementation of research results.

Today the comparative studies take especial popularity; it seems appropriate involvement of representatives of the scientific elite in different countries. Academic life is impossible without young scientists, including undergraduate and graduate students who are just beginning their careers in the scientific field.

I wish You creative inspiration, mutual understanding and fruitful discussion!

*Pro-rector for International Relations
Prof., Dr. Samuel Antwi Darkwah,
Mendel University in Brno,
the Czech Republic (Brno)*

Dear Colleagues!

I welcome you to the beginning of the fourth International scientific conference "Research, advanced technologies, innovations"! I am glad that we can discuss now the topical issues of the theory and methodology of the economic development.

We are building a large extent of age new society, based on the new economy - or rather, a new system of the economic relations. Now entrepreneurial success is based on the mechanisms producing and commercializing knowledge, technologies and innovations that are now recognized as organic components of social progress.

Society, state and the business sector should adopt harmonized measures aimed at the increasing of the rate of the economic development. Scientists and experts should make recommendations to address this problem. Therefore urge you to work together!

I wish all participants good health, interesting debate, creativity and inspiration!

*Vice-dean for International Relations
Prof., Dr. Eva Faithova,
Comenius University,
Slovakia, Bratislava*

Dear friends!

We heartily welcome organizers and participants of the IV International Research and Practical Conference: «Research, advanced technologies, innovations».

We believe that this is an excellent opportunity for specialists and scientists from different countries not only to share best practices, new developments, achievements, discoveries, but also to learn more about modern research and developments, advanced technologies, innovations.

We hope this conference will be a significant contribution to the development of Ukraine. We would like to express special gratitude to the organizers and participants of the conference for the opportunity to communicate to colleagues from different countries and to grow in new experience and knowledge in the field of economics, management and innovation.

I wish the participants of the research and practical conference fruitful work, constructive dialogue and new creative achievements!

With respect,

*Rector of the Poltava State Agrarian Academy,
Professor,
Valentyna Aranchii,
Ukraine (Poltava)*

Шановні учасники IV Міжнародної науково-практичної наукової конференції!

Проведення чергового наукового форуму вчених, організованого за безпосередньої участі Науково-дослідного Інституту соціально-економічного розвитку, є непересічною подією. В час, коли визначальними в науці стають технології, методології, інноваційні підходи, а не нагромадження емпіричних знань, шлях до прогресу і лідерства в будь-якій сфері пролягає через фахові компетентності, поглиблене вивчення предмету дослідження, випрацювання алгоритму їх використання на практиці. В цьому контексті оприлюднення результатів наукових досліджень провідних вчених України і закордоння дозволяє не лише задекларувати рівень нинішньої вітчизняної науки, але й набути іншого досвіду, збагатитися новими ідеями, зав'язати нові, ефективні контакти з провідними вченими.

Важливим, на наш погляд, є той факт, що матеріали конференції є інтердисциплінарними, охоплюють надзвичайно широке коло досліджень і дослідників, містять принципово нові висновки, положення, гіпотези, означають низку проблем, що вимагають вирішення сучасним науковим середовищем, спільними зусиллями вчених різних країн. Знаковим, вважаємо, є також і ця складова – об'єднання зусиль, наукових напрямків досліджень вчених різних наукових шкіл і держав для вирішення проблем сьогодення.

Бажаємо не лише учасникам конференції, але й уважним читачам, плідної роботи над публікацією результатів наукових досліджень, збірнику наукових праць – справжнього визнання і попиту на досить вимогливому ринку наукової продукції.

З повагою,

*Ректор Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника,
доктор політичних наук, професор,
Ігор Цепенда,
м.Івано-Франківськ, Україна*

Шановні учасники IV Міжнародної науково-практичної конференції “Наукові розробки, передові технології, інновації”!

Щиро вітаю Вас у зв’язку з проведенням Міжнародної науково-практичної конференції! Сьогодні для нашої держави як ніколи актуальне питання підтримки стабільного економічного розвитку, що є неможливим без використання сучасних наукових розробок, передових технологій та інновацій.

Вірю, що учасники конференції зроблять чималий внесок у вирішення актуальних наукових проблем щодо стимулювання економічного розвитку підприємств, регіонів, держави.

Виходимо з того, що економічний поступ нашої держави має генеруватися сучасними молодими людьми, які здатні опановувати та впроваджувати передові технології, які відкриті цивілізованому світу, які знають досягнення сучасної науки, а для цього потрібно знати іноземні мови. Окрім того, процеси подальшого поступу національної економіки України повинні відбуватися на основі вивчення та осмислення досвіду соціально-економічних реформ в інших країнах.

Щиро вітаю Вас з початком роботи конференції!

Бажаю організаторам та учасникам конференції творчої наснаги та нових наукових звершень!

*Роман Васько,
д.філол.н., професор,
Ректор Київського національного
лінгвістичного університету,
м. Київ, Україна*

Шановні учасники IV Міжнародної науково-практичної конференції: «Наукові розробки, передові технології, інновації», вітаємо вас з початком нашої конференції.

Намагання отримати на виході із вищої школи не просто людину з дипломом, а освіченого, професійно підготовленого фахівця, який володіє сучасними інноваційними методиками, розробками, та ще може самостійно проводити наукові дослідження, викликає сьогодні спроби реформування як системи вищої освіти загалом, так і намагання удосконалити процес підготовки зсередини, через кількісні та якісні зміни в організації, методичному забезпеченні, змістовому наповненні навчально-виховного та наукового процесу.

Але жоден майстер не стане налагоджувати навіть самий простий механізм, не з'ясувавши, що і як в ньому функціонує і які наслідки матиме його втручання. Тим паче, коли мова йде про таку складну систему, як процес навчання та виховання. Саме тому нас цікавлять інноваційні методології, і механізми їх реалізації, можливості та науково обгрунтовані рекомендації для використання наукових розробок в практичній діяльності підприємств різних країн світу.

Мета конференції – це надання науковцям різних університетів України можливості долучитися до спілкування та обміну науковими розробками із науковцями країн Європи, а саме: Чеської республіки, Словаччини та Угорщини. Можливості поспілкуватися на науковому рівні, обмінятися ідеями та обговорити наукові проблеми, оволодіти практичними навичками у сфері наукової діяльності, зрештою, зав'язати або зміцнити дружні стосунки з учасниками конференції з інших навчальних закладів.

Сподіваємося, що плідна робота конференції і перебування в університетах Острави, Брно та Братислави для її учасників залишать тільки позитивні враження і дадуть поштовх до подальших наукових досліджень.

З найкращими побажаннями плідної праці,

*Директор Науково-дослідного інституту
соціально-економічного розвитку,
к.е.н., доцент,
Діана Кучеренко,
м. Київ, Україна*

ЗМІСТ

НАУКОВІ СТАТТІ ТА ДОПОВІДІ

<i>Алексеева К. А.</i> Нові підходи до державного управління соціальної сфери в умовах сталого розвитку.....	17
<i>Апанович М. М.</i> Концепт «поле» як місце збігу просторових і часових площин у міфопоетиці Ганни Чубач.....	21
<i>Aranchiy V. I., Markina I. A.</i> Features of the enterprise's financial security system functioning.....	27
<i>Бащенко Н. О., Бугас В. В.</i> Іноземні інвестиції в аграрному секторі України	34
<i>Bohach L. V.</i> Organizational and economic aspects of regulation of the mechanism of rational use of land resources agricultural enterprises	39
<i>Богачова А. В.</i> Підвищення конкурентоспроможності продукції на основі системи управління витратами «директ-костинг»	48
<i>Бондаренко О. С.</i> Сучасні реалії та напрями розвитку системи управління фінансами підприємства	54
<i>Бородіна Н. С.</i> Технологізація формування мовної особистості як передумова успішного мовленнєвого розвитку учнів основної школи на уроках української мови	61
<i>Бугас В. В., Кременчутська Н.</i> Професійний розвиток персоналу і його вплив на результати діяльності підприємства.....	68
<i>Vdovenko N. M. Heraimovych V. L.</i> Land resource potential forming trends in agricultural enterpriss.	72
<i>Гаврилов П. Ю.</i> Исследование логистической деятельности предприятий Украины	78
<i>Гарафонова О. И., Жосан А., В. Швец Е. А.</i> Разработка и формирование карты инвестиционного проекта как один из современных методов привлечения инвестиций.....	87
<i>Герасимчук Н. Н.</i> Свобода прессы и условия работы журналистов в зонах конфликтов: гендерный фактор.....	94
<i>Дерій Ж. В., Лисенко І. В., Лисенко Н. В.</i> Концептуальні підходи до поняття управління екологічною безпекою держави	101
<i>Загородня Н. П. Сльозко Т. М.</i> Основні тенденції сучасної організації праці	112

<i>Ігнат'єва І. А. Ігнат'єв О. І.</i> Інноваційні підходи до факторної оцінки системи управління змінами на підприємствах легкої промисловості України.....	118
<i>Кисільова І. Ю.</i> Сучасний стан проблеми і стратегія розвитку інвестиційної діяльності страхових компаній в Україні	126
<i>Кичко І. І.</i> Перспективи впровадження інновацій в АПК України.....	134
<i>Кузнецова Т. К.</i> Напрями застосування теорії трансакційних витрат	139
<i>Лутай Л. А.</i> Договірне регулювання ринку праці: проблеми та перспективи	148
<i>Matyushenko I. Yu. Gavrilova K. G.</i> Converging technologies as a trigger of new industrial revolution.....	156
<i>Мотузка Ю. М.</i> Стратегія забезпечення ефективності управління якості й безпечності при виробництві продуктів для ентерального харчування	166
<i>Надугенко О. Л.</i> Самоствердження особистості як педагогічна умова формування художньої культури учнів музичної школи	173
<i>Наздратенко М. Л.</i> Вплив творчих здібностей викладача на якість підготовки студентів.....	180
<i>Наконечна К. В.</i> Внутрішня підтримка сільського господарства — нові виклики	185
<i>Новохатько Л. М. Піскорська Г. А.</i> Міжнародний імідж України та публічна дипломатія	193
<i>Онишкевич В. М. Гапалюк Х. О.</i> Урахування стохастичності при імітаційному моделюванні еколого-економічних процесів	197
<i>Писна О.</i> Современные параметры экономической составляющей глобальной бизнес-среды.....	203
<i>Прасол Д. В.</i> Використання алгоритм-схеми у підготовці педагогів-психологів до роботи з дітьми молодшого шкільного віку в ситуації розлучення батьків.....	208
<i>Птащенко Е. В.</i> Использование маркетинговых инструментов для обеспечения позиционирования высокотехнологической продукции	220
<i>Решетник Н. І.</i> Сучасні тенденції глобальних інноваційно-технологічних змін фінансових сервісів	229
<i>Сазонова Т. О. Осташова В. О.</i> Система управління розвитком персоналу як важливий елемент менеджменту персоналу сучасного аграрного підприємства.....	235

<i>Сапая А. С. Бугас В. В. Emotional branding and emotional sales as an effective way of promotion of product</i>	244
<i>Сейсебаєва Н. Г. Інноваційна активність промислових підприємств: система та механізм стимулювання</i>	254
<i>Seliverstova L. Derii J. Strategic management of investment policy of enterprises in the global economy</i>	260
<i>Сербенівська А. Ю. Формування резервів на підприємствах легкої промисловості в умовах ощадливого виробництва</i>	267
<i>Сірик А. Комісаренко О. Шляхи удосконалення управління оборотними коштами підприємства</i>	274
<i>Сидоренко Т. М. Дослідження факторів впливу на кадровий потенціал сервісних підприємств</i>	281
<i>Тітенко З. М. Ефективність виробництва конкурентоспроможної продукції скотарства</i>	291
<i>Tkachenko O. Aslonova S. National interersts' in energy sphere convergence peculiarities in terms of european integration process</i>	297
<i>Токменко О. П. Англійська мова у професійній освіті: ключові концепції</i>	313
<i>Тораєв Х. Бугас В. В. Відносини України і туркменістану: політичний і економічний досвід</i>	320
<i>Федірець О. В. Управління матеріально-технічним забезпеченням аграрних підприємств</i>	324
<i>Чернишова С. О. Особливості формування професійно-орієнтованої лексичної компетенції у студентів гуманітарних факультетів</i>	332
<i>Шадура-Никипорець Н. Т. Мініна О. В. Дослідження екологічних характеристик харчової промисловості України</i>	336
<i>Шапалова Н. В. Панченко Л. Л. Підвищення пріоритетності та ефективності самостійної роботи студентів у структурі навчального процесу ВНЗ</i>	345
<i>Шаркова А. В. Предпринимательский потенциал туристической отрасли: оценка развития эффективности</i>	351
<i>Шевченко О. В. Еволюція наукових шкіл вивчення глобальної зміни клімату</i>	357
<i>Шевченко Ю. О. Генеза офіційно-ділової комунікації в освітньо-управлінській діяльності</i>	366
<i>Шульженко І. В. Особливості інформаційного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень</i>	376

<i>Яковець А. В.</i> Роль українських мас-медіа у євроінтеграційних процесах	383
--	-----

ТЕЗИ НАУКОВИХ ДОПОВІДЕЙ

<i>Аксюк Я. А.</i> Перспективи розвитку зернопереробних підприємств в умовах глобалізації	392
---	-----

<i>Аль Ширафі Мохаммед Авад.</i> Формування моделі вибору терапевтичних прийомів плану лікування для забезпечення якості медичного обслуговування	395
---	-----

<i>Баніт Ю. С.</i> Використання дидактичних форсайт-технологій для формування підприємницької компетентності майбутніх фахівців-економістів	399
---	-----

<i>Бардіна Т. О.</i> Потенційні можливості соціально-економічного розвитку сільських територій Полтавської області	402
--	-----

<i>Беляєва С. В.</i> Управління конкурентоспроможністю підприємства на засадах маркетингу	405
---	-----

<i>Большакова Є. Л.</i> Механізм забезпечення сталого розвитку на вітчизняних м'ясопереробних підприємствах	408
---	-----

<i>Voloshchuk N. I. Pashynska O. S. Voloshchuk S. Ya.</i> Hydrogen sulfide correct brain biochemical state and behavior reactions during traumatic brain injury of rats	410
---	-----

<i>Воронько-Невіднича Т. В. Шупта І. М.</i> Роль та значення мотиваційного механізму в системі менеджменту аграрних підприємств	411
---	-----

<i>Галич О. А. Вітко Ю. Д.</i> Діагностика результативності зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств	414
--	-----

<i>Дивнич О. Д. Демиденко Л. М.</i> Застосування функціонально-вартісного аналізу при обґрунтуванні проектних рішень	418
--	-----

<i>Drogomyretska M. I.</i> The key dimensions of risk management in modern tourism industry	421
---	-----

<i>Жигжитова Л. М.</i> Ейдетика як новий підхід до освітніх технологій	425
--	-----

<i>Загородня Н. П.</i> Про нові вимоги до сучасної організації праці	427
--	-----

<i>Ісаєнко С. А. Внесок Я. М. Гаккеля у розвиток електротехніки (кінець XIX початок XX століття)</i>	430
--	-----

<i>Карпова Н. Ю. Фесенко Є. В.</i> Злочини проти правосуддя пов'язані з порушенням права на захист в КК України і КК Республіки Польща: порівняльний аналіз	432
---	-----

<i>Киселева Т. Ю.</i> Адаптація фінансового механізму госкорпорацій к вимогам сучасного підприємництва	435
<i>Крюкова Є. С.</i> Особливості застосування інноваційних педагогічних технологій викладачами вищої школи	438
<i>Кобченко М. Ю.</i> Фактор сільськогосподарських земель при проектуванні моделі ефективного сільськогосподарського землекористування.....	441
<i>Ковальчук Г. О.</i> Ринок знань локального економіко-педагогічного середовища та забезпечення якості професійно-орієнтованого навчання	444
<i>Корнієнко Б. С.</i> Основні тенденції розвитку системи управління просуванням продукції	447
<i>Kucherenko D.</i> Main directions of development for life-long education today	451
<i>Madai D. O. Slavkova A.A.</i> fiscal aspects of personal income tax in Ukraine	454
<i>Мар'євська М. Ю.</i> Особливості формування і розвитку кадрового потенціалу аграрних підприємств	457
<i>Мартинюк О. В.</i> Забезпечення якості вищої освіти України шляхом впровадження практик корпоративної соціальної відповідальності (КСВ).....	459
<i>Нагорна В. О.</i> Інтелектуальний капітал внз у вимірах економічних поглядів К.-Е. Свейбі	461
<i>Ничипорук Д. В.</i> Управління переробними підприємствами в умовах глобалізації	464
<i>Оке Опеолува Адедеджи.</i> На пути к повышению качества жизни населения: роль социально ответственного бизнеса	468
<i>Остриніна С. В. Трунов С. Е.</i> Соціальні технології в управлінні підприємством.....	471
<i>Писаренко С. В. Миколенко І. Г.</i> Фінансові результати діяльності великих та середніх підприємств за видами економічної діяльності України.....	474
<i>Піскун Р. П. Шкарупа В. М.</i> Якісні та кількісні критерії оцінки ефективності модифікаторів мутагенезу.....	477
<i>Помаз О. М. Помаз Ю. В.</i> Український менеджмент: особливості реалії та перспективи.....	479
<i>Потапюк І. П., Сіренко О. В.</i> Система економічної безпеки підприємства: основні положення	482

<i>Резник Р. О.</i> Зміст і форми формування здорового способу життя студентської молоді у позанавчальній діяльності.....	485
<i>Решетник О. А.</i> Проблеми сутнісної характеристики життєстійкості як психологічного феномену	488
<i>Rubinska B. I.</i> Modern approach to teaching phonetics	491
<i>Салата Г. В.</i> Професор М. М. Філоненко-Бородич (1885–1962 рр.): нотатки до формування світоглядної парадигми вченого	494
<i>Салімон О. М.</i> Формування стратегії інноваційного розвитку підприємств	497
<i>Столбова М. А.</i> Тенденції та тренди розвитку нерухомості	500
<i>Сьомич М. І. Дячков Д. В.</i> Взаємоінтеграція інформаційної безпеки та інформаційної культури.....	502
<i>Рудевіч Н. В.</i> Формування змісту професійної підготовки майбутніх інженерів з автоматизації енергосистем на основі каузального навчання	506
<i>Хурдей В. Д.</i> Тренд маркетингу: маркетинг впливу	508
<i>Чаграк Н. І.</i> Організаційно-педагогічні передумови розвитку освіти людей похилого віку в США	510
<i>Чертихіна Ю. А. Куцук-Савченко Н. В. Просяник О. В.</i> N-похідні формальдімінів: взаємозв'язок електронних та геометричних параметрів з енергіями внутрішньомолекулярних взаємодій	514
<i>Чикун Н. Ю. Кравченко О. О.</i> Проблеми утилізації ядерних відходів.....	517
<i>Шелест Н. А.</i> До питання готовності кураторів академічних груп до формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентської молоді	520
<i>Школьна М. С.</i> Дослідження стану готовності кураторів студентських груп до виховання соціальної зрілості у студентів аграрних коледжів.....	523
<i>Шульга Л. В.</i> Актуальні аспекти розвитку збутової діяльності аграрних підприємств	526
<i>Якименко М. С. Якименко С. М.</i> Зв'язок між методами суперпозиції та однорідних розв'язків в задачах динамічної теорії пружності для скінчених циліндрів	528
<i>Yakovenko N. L.</i> Brexit and its impact on contemporary Europe	532

НАУКОВІ СТАТТІ ТА ДОПОВІДІ

НОВІ ПІДХОДИ ДО ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Алексеева К. А.,

*кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри менеджменту і маркетингу,
Київський національний лінгвістичний університет*

Annotation. *It has been well grounded that the process of the public administrartion in the direction of the stimulation of the sustainable development should be maintained through the reaching of the social goals. It is important because in the social sphere the reproduction of the human capital is fulfilled. In the conditions of the sustainable development it is necessary to use the approach of preventing (not curing) the possible dangerous consequences in medical sphere and education.*

Keywords: *public administration, sustainable development, social sphere, human capital, medical sphere, education, prevention, the approach of preventing the dangerous consequences.*

Процес державного управління у напрямку стимулювання сталого розвитку ринкової економіки є складним, багатограним та вимагає комплексного підходу. Розвиток є сталим у випадку одночасного досягнення економічних, екологічних та соціальних цілей. [2, с. 18] Незважаючи на те, що на теперішній час, в цілому, уже є зрозумілими основні завдання у даній сфері, які потребують уваги з боку органів державного управління, конкретні механізми реалізації цих завдань залишаються поки що недостатньо ефективними. Пріоритетною є реалізація соціальних цілей сталого розвитку, що можна конкретизувати, в тому числі, через активізацію механізмів роботи складових соціальної сфери України. Постійно зростає значення таких функцій держави як забезпечення соціальних гарантій, попередження соціальних конфліктів та підтримка відносин соціального партнерства, захисту споживача та контролю за якістю та безпекою продукції, розвитком інфраструктури транспорту та зв'язку, соціальної інфраструктури тощо. Поки що такі ключові для національного добробуту сфери економіки як сфери освіти, науки, охорони здоров'я, спорту та культури продовжують розвиватись дещо по інерції від минулого, хоча, потрібно визнати, спроби їх реформування та адаптації до ринкових умов відбуваються постійно.

Варто зазначити, що незважаючи на те, що в галузях та сферах соціальної сфери не відбувається явного виробництва матеріальних

благ, як, наприклад, у сфері матеріального виробництва або у сфері високих технологій, саме ці галузі реально сприяють підвищенню якості життя людей, що є пріоритетним у вимірах сталого розвитку нації. По суті саме тут відбувається відтворення та розвиток людського капіталу, який є основою для забезпечення економічного зростання в країні в цілому. [1, с. 188]

Державне управління соціальної сфери побудовано в цілому як стандартна макроекономічна система управління. Передусім це означає постановку конкретних цілей її розвитку, визначення ресурсів для забезпечення реалізації цих цілей, оцінка конкретних результатів. Концептуальна зміна ставлення вчених до економічного зростання від кількісної його оцінки, що виражалася у зростанні ВВП та ВВП на душу населення, до оцінки якісних параметрів економічного розвитку таких, зокрема, як зростання індексу людського розвитку, зумовила зміну у підходах до державного управління в тому числі і соціальної сферою на сучасному етапі. Наприклад, у медичній сфері на перший план було висунуто завдання попередження можливих проблем зі здоров'ям у майбутньому, а не «ургентне» (термінове) лікування хвороб, які вже спіткали та розвинулись. Так, в розвинених країнах світу почали активно застосовувати ранню діагностику онкологічних хвороб, атеросклерозу та інфаркту, безпліддя, тощо. Завдяки цьому у цих країнах вдалося суттєво підвищити кількісні та якісні показники життя людей, поліпшити процес відтворення людського капіталу.

Всі країни світу, включаючи розвинені, на своєму шляху до забезпечення сталого розвитку своїх національних економік, та в рамках цього, ефективного розвитку галузей та сфер соціальної сфери, проходили шлях від економіки, яка ґрунтувалася на результатах, переважно, фізичної праці людини та на сільському господарстві. Потім відбувався рух до індустріальної економіки, від неї — до економіки знань, яка ґрунтується на матеріально-технологічному узагальненні знань, де виробництво та сфера високих технологій є джерелом подальшого економічного зростання. І, нарешті, економіка сталого розвитку, яка має забезпечити механізм гнучкості для головного «споживача» результатів економічного розвитку — людини, для забезпечення не лише кількісних складових таких результатів, а також і якісних.

Варто відзначити, що в умовах аграрної або індустріальної економіки не було помилковим вимірювати ефективність функціонування соціальної сфери виключно економічними методами оцінки ефективності, тобто на основі співставлення отриманих вигод та витрачених ресурсів. Як відомо, економіка є наукою про максимальне задоволення потреб в умовах обмеженості ресурсів. З огляду на це, державне управління охороною здоров'я та освітою спрямовувалось на

отримання короткострокового ефекту від лікування або навчання. Завдання попередження та випередження навіть не ставилось.

Зокрема у медицині ресурси розподілялись для груп та окремих осіб, які могли отримати від них найбільшу користь. Наприклад, перевага лікування статинами (препаратами для профілактики та лікування атеросклерозу та попередження інфаркту) надавалась пацієнтам за умови високого ризику (пацієнти, які вже перенесли серцевий напад), а не пацієнтам з низьким рівнем ризику інфаркту. Щодо освіти, то тут ресурси розподілялись порівну на всіх тих, хто навчається, без врахування індивідуальних здібностей. Виключалась навіть можливість наявності вибіркової складової у навчальних програмах. Стандартизований підхід дозволяв отримати на виході спеціаліста із стандартним набором знань та умінь, що відповідало потребам економічного зростання в умовах індустріального розвитку.

В умовах економіки сталого розвитку державне управління соціальної сфери більше не може засновуватись виключно на економічному підході «вигоди-витрати», оскільки на перший план виходить завдання забезпечення вже не тільки кількісних показників економічного зростання, але і якісних показників суспільного добробуту. В таких умовах бажання отримати максимальну якість медичної або освітньої послуги за найнижчу ціну не може бути реалізованим у зв'язку із неможливістю вимірювання конкретного ефекту від них. Дуже важко у медичній сфері одночасно забезпечити клінічну ефективність та економічну ефективність. Дешевші ліки можуть дати швидкий короткостроковий ефект у лікуванні, але у довгостроковій перспективі часто не є ефективними.

Щодо сфери освіти, то тут наявний значний часовий лаг між інвестуванням та отриманням конкретного ефекту від освітньої послуги, однак зниження соціально-економічного ефекту від освіти у національному масштабі може у довгостроковій перспективі навіть призупинити загальне економічне зростання країни. Окрім того, доцільним тепер є особистісно зорієнтований підхід у навчанні, який передбачає врахування індивідуальних здібностей та особливостей дітей різного віку та студентів. Велике значення тепер надається вибіркоким складовим освітніх програм та навчальних планів, від педагогів вимагають індивідуального підходу при викладанні. Спеціалісти тепер не стільки повинні володіти стандартизованим набором знань, скільки повинні мати розвинені креативні навички у різних сферах економіки.

Основним фундаментом для напрацювання сучасної концепції державного управління щодо підвищення ефективності галузі охорони здоров'я або освітньої сфери у таких умовах стає визначення

конкретних наслідків для нації у випадку обрання певної стратегії лікування або навчання.

Дуже непросто, практично неможливо, визначити яка людина може вважатися здоровою або освіченою. Для цього, звичайно, існує цілий діапазон фізичних, психічних та соціальних характеристик. Однак, всі вони за своєю суттю є досить суб'єктивними. З економічної точки зору, до здоров'я чи освіти людини варто підходити з позицій корисності, що надає людині певні переваги для досягнення певного результату. Цей результат в принципі можна оцінювати як підвищення якості життя, подовження його тривалості. Водночас важливим є також покращення таких показників якості життя людини як зменшення больового синдрому (якщо людина переносить, наприклад, певну хворобу), підвищення мобільності людини, покращення сенсорної функції.

Таким чином, державне управління соціальної сфери на сучасному етапі не повинно базуватись виключно на економічному підході щодо оцінки результату по відношенню до витрачених ресурсів. Завдання забезпечення зростання якісних показників відтворення та розвитку людського капіталу вимагає зміщення акцентів до попередження можливих негативних наслідків і не доведення до них. У кінцевому підсумку такий підхід дозволяє реально підвищити показники якості життя, що є ключовим у забезпеченні сталого розвитку.

Література:

1. Alekseeva K. A. The role of the education and science in the providing of the sustainable development in Ukraine / K. A. Alekseeva // Наукові розробки, передові технології, інновації [збірник наукових праць та тез доповідей за матеріалами III Міжнародної науково-практичної конференції]. — Прага-Будапешт- Київ, — К.: НДІСР. — 2016. — 280 с. — С. 187–189.

2. Макарова О. В. Соціальна політика в Україні: [монографія] / О. В. Макарова; Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. — К., 2015. — 244 с.

КОНЦЕПТ «ПОЛЕ» ЯК МІСЦЕ ЗБІГУ ПРОСТОРОВИХ І ЧАСОВИХ ПЛОЩИН У МІФОПОЕТИЦІ ГАННИ ЧУБАЧ

Апанович М. М.,

кандидат філологічних наук,

асистент кафедри слов'янської філології,

*Інститут філології Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,*

Annotation. *The article analyzes the artistic embodiment of "field" concept in the poetry of Hanna Chubach. It is proved that while being realized within the limits of "native" topos, the "field" concept is organically intersecting with "domesticated" dimension of a yard, garden, house, and thus acquires deep, sacral meaning. At the same time, "field" as the archetype of culture accumulates the idea of not only space, representing also the sphere of human creative expression and its fruitfulness, which results in gaining a deep symbolic meaning.*

Keywords: *mythopoetics, concept, topos, archetype, time space, symbolism, philosophizing, sacral meaning, invariance, the phenomenon of "Ukrainian field."*

Художній світ сучасної української поетеси Ганни Чубач вирізняється багатством тематики й різносторонністю поетичних рішень. Із-поміж них на особливу увагу заслуговує освоєння митцем духовно-художньої сфери міфу.

Міфологізування органічно пов'язане зі світоглядними уподобаннями поетеси. У своїх віршах вона створює індивідуальну художню модель буття в його екзистенційних, онтологічних вимірах. Як правило, Ганна Чубач послуговується міфологемами, що узагальнено відтворюють систему життєвих ситуацій, зв'язків і представлені певним міфологічним сюжетно-образним матеріалом або авторськими образами-символами. Міф у художній тканині поетичних творів Ганни Чубач знаходить своє втілення як на концептуальному, так і на поетикальному рівнях, віддзеркалюючи морально-філософський характер українського міфологізму другої половини ХХ – початку ХХІ століття.

Специфіка міфологізму Ганни Чубач досі не отримала детальної інтерпретації у сучасному літературознавстві. Наше дослідження зосереджене на пошуках міфологічних джерел творчості української поетеси, висвітленні змісту і специфіки використання міфологічних рецепцій у її віршах, визначенні домінант авторської картини світу під кутом зору актуалізації в ній історіософського міфу та осмисленні шляхів художньої трансформації міфологем у візійному світі поетеси.

Предметом статті став міфологічний топос у художньому світі Ганни Чубач, а саме: особливість художньої реалізації в ньому концепту «поле».

Концепт «поле» посідає важливе місце у творчості Ганни Чубач. Реалізуючись у межах топосу «Рідне», він органічно перехрещується із «одомашненим» простором подвір'я, городу, хати, а тому вибирає в себе глибинний, сакральний зміст.

Так, концепт поля є осердям поезії «Початок» (зб. «Заповіді землі», 1978), що являє собою своєрідно інтерпретовану космогонію творчості. Назва поезії декодує процес творення: «Спочатку було Слово...». «Покрокова» структура твору дублює деміургічну діяльність Господа у семиденний термін:

Крок 1. Лірична героїня в полі, вона самотня і сумна, «вагітна» піснею: «Волошки гладила — не рвала, / Пісні носила — не співала» [2, с. 30].

Крок 2. Повернення з поля додому у передсудинному стані: «Так поверталась, мов прощалась / Із білим світом, із весною...» [2, с. 30].

Крок 3. Кульмінація: «Набігла хмара — вдарив грім — / І я припала до землі» [2, с. 30].

Крок 4. Раптове усвідомлення істини, осяяння, просвітління.

Крок 5. Народження пісні: «Як травам дякувать — не знала, / Тому взяла і — заспівала...» [2, с. 30].

Крок 6. Відведення небезпеки: «А дощ із хмари — не пішов» [2, с. 30].

Крок 7. Утворення божественної Тріади творчості: «Відтоді в нас одна сім'я: / Земля, поезія і я» [2, с. 30].

Рідна Земля — поле — виконує не лише захисну функцію, оберігає ліричну героїню від біди, а й сповнює її творчою енергією. Тут можна простежити архетипне сходження до одного з головних у давньогрецькій міфології образів — Антея, який, припадаючи до Землі, що була його матір'ю, отримував її силу. Рецепції міфологічного мотиву наявні й у давньоруських билинах, де богатирі, знесилені двобоєм із ворогом, відроджуються, набираючись сили від Матері Сиріої Землі. Повноцінне існування людської особистості неможливе поза зв'язками з рідною землею, без закоріненості у віковичний культурний ґрунт.

Поле як архетип культури закумуляовує в собі значення, що репрезентують не лише сферу вияву людських творчих сил, але й самі ці сили та їх результативні наслідки. Таким чином, цей образ уособлює культурні вияви діяльності як здатності до творчого породження. Взята в своєму предметному вираженні, творча діяльність включає в себе символіку поля як місця вирощування (культивуації) «у поті лица» засобів до існування людини (хліба, винограду). Подібно до того, як дітонародження в муках стає перемогою життя над смертю, так

труднощі щоденної праці — це та ціна, яку людина має сплатити за свою владу над творінням, надану їй Богом.

Поле як обмежений окультурений простір у світогляді українців набуває ціннісного забарвлення, коли слово «край» починає пов'язуватися зі словами «країна» та «Україна». Феномен «українського поля» став рідкісною в історії перемогою осілої цивілізації над тиском степу, коли той із кочового простору перетворився на переоране поле, де відповідну роль відігравав хутір. Останній символізує трансформацію степової стихії в обжитий куток особисто відвойованої природи. На загал, в українському менталітеті, національній культурі неважко простежити паралелі в зображенні життя природи та людини, органічний зв'язок природного й соціального. Не лише життя вимірюється полем («Життя прожити — не поле перейти»), а й людська гідність («Коли ж я у полі, тоді я на волі»). Степ для українця — не просто географічне поняття, а соціальний ґрунт. Дефініція «рідна земля» в українській мові має неперекладний, ідіоматичний зміст. Що ж до архетипу природи в цілому, то вона розглядається як материнське родове начало. На відміну від загальнослов'янського поганства, де земля мала подвійне значення життя і смерті, в українській культурі у поняття землі, природи закладено позитивний смисл. Природа сповнюється символами життя і виступає резонатором людської душі. Сама ж паралель у подіях життя людини та природи розглядається як входження до спільного для них символічного світу мудрості, духовного життя.

Символічний зв'язок найважливіших землеробських актів із творчими процесами дає можливість письменниці ідентифікувати свою ліричну героїню як Жницю. У такий спосіб виформовується образ невтомного митця-трудівника:

*Стоять в полях
Некошені хліба:
От-от жнива.
І я жнивам — потрібна.* [1, с. 45]

Однак частіше концепт поля в текстуальному просторі поезій Ганни Чубач фігурує у творах із акцентовано філософськими мотивами. Тут Поле — «полечко-поле / поле широче» — позначає увесь життєвий простір з його безкрайністю і багатовекторністю можливостей руху: «Виросли. / Доля — як поле... / Йдеш, а воно — безкінечне» [2, с. 40]. При цьому численність інваріантів напрямку руху пропорційно підвищує можливість помилкових рішень, що призводить до втрати життєвих орієнтирів: «Де воно, поле моє? / Де мой стежці спинитись?» [3, с. 29].

«В переджнивному полі» (зб. «Відкрию таємницю», 1989) являє собою поетичний цикл, що складається з трьох поезій. Частина перша — це імпресіоністична картина літнього надвечір'я, коли вже день «від'яснів, відспівав, відлюбив». Створюється враження необмеженого, безкрайнього простору, а відчуття самотності ліричної героїні увиразнює одинока квітка червоного маку на прив'ялій траві. У зоровій картині відсутні і поле (виявляється через запаховий образ: «Пахне вітер настоями нив»), і постать самої героїні. Є лише її тінь: «Тінь за мною повільно іде.../ А нікого не видно ніде — / Аж до жнив» [1, с. 66].

У другій і третій частинах концепт поля виявляє себе як безкрайній життєвий простір, неозорість якого вияскраплює відчуття минулості, що виникає в ліричної героїні у розквіті сил, життєвих можливостей:

*Ще веселе не кінчилось літо,
Та уже переймають жалі:
Рознесуть мою радість по світі
Тонконогі сумні журавлі.* [1, с. 67]

Туга за невловимим моментом буття переплітається з екзистенційною тривогою, легким страхом перед невідомим майбутнім. Визначальною тут є «тривога нив» — неспокій творчого пошуку: що буде посіяно, які будуть жнива, який «врожай» творчості понесе людям невтомна «жниця»: «Ще струна пам'ятає мотив. / Та замріяний простір бідніє / Голосною тривогою нив» [1, с. 67].

Концепт поля, маркований через заголовок поезії як переджнивне, сприймається як своєрідний рубікон життєвого й творчого шляху ліричної героїні, після подолання якого остаточно з'ясується: чи відбулася вона як особистість, як митець, що саме спромоглася принести в цей світ, людям.

У поемі Г. Чубач «Вдома» (1989) поле постає відкритим спогадам життєвим часопростором, де ідилічне колосся, багатий врожай декодуються як сукупність втрачених життєвих можливостей:

*Житечко-жито.
Повне колосся.
Сіяли — інші.
Жала — не я.* [1, с. 46]

«Поле широкє» стає місцем збігу часових площин, звідки можна почути голоси юності. У часових вимірах минулого поле являє собою, радше, необжитий, некультивований простір, відкритий з усіх боків. Його основним конотативним значенням є *воля*, що замикає на собі два домінантні концепти: поле — воля — кінь. Сюрреалістичний образ кінського табуну, що, не керований нічиєю рукою мчить степом, —

потужний каталізатор спогадів. Він прочитується як дика, стихійна енергія руху, устремління в незнаний простір, воля в, сказати б, чистому вигляді:

*Гриви як вихор!
Тіні — за обрій!
Хмаркою диму —
Пил з-під копит!
Як воно гарно!
Як воно дивно!
Як воно досі
В серці болить! [1, с. 46]*

Із значної часової відстані, в площині «тут-і-тепер», безупинний біг коней асоціюється у ліричній героїні з нестримним, неблаганним летом часу. Останній так само непідвладний людині, як і лет кінського табуна. «Поле» — емоційна рефлексія парадоксальної екзистенційної туги за тим, що не відбулося.

Подібним чином — як місце збігу часових площин минулого, теперішнього і майбутнього, — виявляє себе концепт поля в поезії «Я під осінь додому поїду...» (зб. «Заповіти землі», 1978). Підкреслено самотньою постає лірична героїня посеред скошеного поля: «І нікого, нікого не видно.../ Тільки жовто в очах од стерні» [2, с. 38]. Споглядаючи «білий світ з-під малої руки», вона здатна зануритися поглядом у глибини часу, в минуле, побачити, як «Рожевіють далекі тумани / Про болючість поранених літ» [2, с.38].

Здатність поета «бачити» минуле втілено в космогонічних уявленнях давніх греків. Богиня Мнемозіна, персоніфікована пам'ять, сестра Кроноса і Океаноса, є матір'ю всіх муз. Згідно з Гесіодом, вона наділена всезнанням: знає «все, що було, все, що є, і все, що буде». Відданий музам поет п'є з джерела знання Мнемозіни, властиво, доторкується до витоків (джерел), початку. За Теогонією Музи співають «від Початку» про появу світу, походження богів, народження людства. Таким чином, оспіване минуле є чимось більшим, ніж щось звичайне, що передує майбутньому, — воно є його джерелом. Звертаючись до цього джерела, спогад шукає не можливості розташувати події в часових рамках, а шансу сягнути витоків існуючого, першопричин, первинної реальності, що породжує космос і дає змогу зрозуміти процес становлення в його цілісності.

Завдяки наявності первинної пам'яті, поет, якого надихають Музи, наближається до першооснов буття. Ці первні виявляють себе в міфічному часі Початку і складають принципи існування цього світу. Але саме через те, що вони з'являються первинно, неможливо досягнути цю реальність за допомогою повсякденного досвіду. Натхнення поета

порівнюється з актом творення, викликанням померлого із потойбічного світу. Привілей, яким Мнемозіна обдаровує аїд, полягає в певній угоді з потойбіччям, у можливості вільно туди входити і знову повертатися. Минуле виявляє себе як один із вимірів потойбічного світу. Саме тому, в залежності від ступеня забуття, минуле — історичне чи первинне — співставляється зі смертю. Річка Лета, забуття, є невід'ємною частиною царства смерті. Мерцями вважаються ті, хто втратив пам'ять.

Отже, в давніх греків існувало дві інтерпретації пам'яті: перша — та, що зафіксує первинні події (космогонія, теологія, генеалогія); друга зберігає відомості про попередні існування, тобто події історичні, а також ті, що відбулися у житті окремої особистості. Лета, Забуття однаково протиставлені цим двом формам пам'яті. Проте Лета владарює не над усіма. Зокрема, непідвладні їй ті, кого надихають музи, або ж наділені пророцьким даром, кому вдається відновити пам'ять про події, що відбувалися на початку світу.

Як бачимо, концепт «поле» в ліриці Ганни Чубач стає чи не найбільш інваріантною міфологемою, а тому наявність її у віршах помітно розширює хронос поетичних рядків і виводить їх на глибокий символічний і філософський рівень. Потрактування ідейно-художнього змісту концепту «поле» як однієї із складових міфологічного топосу в поезії Ганни Чубач сприяє досягненню специфіки репрезентованої авторкою моделі буття, принципів образної інтерпретації дійсності, що визначають творчу індивідуальність і неповторність її мистецької манери.

Література:

1. Чубач Ганна. Відкрию таємницю: Вірші та поема. — К.: Молодь, 1989. — 105 с.
2. Чубач Ганна. Заповіти землі: Лірика. — К.: Рад. письменник, 1978. — 78 с.
3. Чубач Ганна. Листя в криниці: Поезії. — К.: Молодь, 1977. — 87 с.

FEATURES OF THE ENTERPRISE'S FINANCIAL SECURITY SYSTEM FUNCTIONING

Aranchiy V. I.,

Candidate of Economic Sciences, Professor,

Markina I. A., *Doctor of Economics, Professor,*

Poltava State Agrarian Academy

Annotation. *The paper considers the financial security system of an enterprise. In particular, the paper notes that the level of financial security of an enterprise depends on the influence of many objective and subjective factors. The authors have identified the essential characteristics of the enterprise's financial security and proposed a number of measures necessary to ensure its financial safety. Considerable attention is paid to the identification of the main stages in the construction of the financial security system. It is also emphasized that the effectiveness of the financial security system of an enterprise is determined by the competence of the relevant bodies and their ability to solve specific problems. The methodology for assessing the financial security of an enterprise (the choice of criteria for assessing the financial security of an enterprise, as well as defining system of indicators and methodological approaches to determining the level of financial security) is analyzed in the paper.*

Keywords: *security, economic security, financial security, enterprise's financial security system, financial stability of the enterprise.*

Statement of the problem. An important prerequisite for the development of enterprises in a market economy is the effective provision of security for their activities. This aspect presupposes a successful confrontation of the enterprise with the impact of negative factors of the external environment, as well as its development due to certain competitive advantages.

One of the most effective tools for ensuring the sustainable effective development of business entities in market conditions is the financial security. This problem is especially acute in a situation connected with the risks of entrepreneurial activity, unfair competition, weakness or lack of the necessary legislative base of business entities and the like. Undoubtedly, a high level of economic security allows enterprises to carry out their economic activities more effectively and enhance the achieved competitive positions. Consequently, managing the security of the enterprise as a whole and financial security in particular is an important and urgent problem of its further development.

Analysis of the recent investigations and publications. In the modern economic literature much attention is paid to the development of the problem of security in general and financial security of the enterprises in particular. Thus, the study of theoretical and practical aspects of the basic elements of the financial security system is reflected in scientific works of well-known

scientists, such as: B. Andrushkiv, A. Berlach, O. Grunin, S. Grunin, L. Donets, S. Dubetska, A. Zaichkovsky, T. Ivanyuta, M. Kamlyk, N. Kyrych, A. Kirienko, J. Kim, V. Mak-Mak, L. Malyuta, Y. Nizenko, A. Polyanska, A. Ponomarenko, P. Prygunov, O. Sosnin, T. Troshchenkova and others. The fundamental basis of this research is related to scientific works of O. Baranovskyi, M. Bendikov, A. Blank, O. Vasilik, V. Vitlinsky, V. Geitz, K. Goryacheva, G. Kozachenko, L. Melnik, R. Papekhin, S. Pokropivnyi. Scientific concepts, provisions, conclusions and recommendations formulated in their works occupy an important place in the modern theory of financial security management and allow us to realize the importance and complexity of solving this problem.

Determination of the problem. The purpose of the study is to make a complete and comprehensive study of the financial security system of an enterprise, necessary for enterprise safety management in the conditions of economic instability of the national economy.

Results. Based on the proceeded scientific sources, we have developed that the main long-term direction of the state policy in the sphere of financial security is to ensure financial stabilization in the country. A stable system of financial security is especially necessary for enterprises that function in the conditions of global globalization and are forced to seek various ways to counter the threats of external and internal origin. Therefore, the key to the development of the enterprise is the effective management of its cash flows and available financial resources. Therefore, in the process of making managerial decisions managers at different levels of management should take into consideration the need to comply with the financial security of the business entity, understand its main protection objects, as well as its structure and possible external and internal threats.

The concept of “financial security” as an independent object of management is relatively new, introduced into scientific circulation in recent decades. Many definitions that are considered in the economic literature have contradictions. There are no specific indicators for assessing the level of financial security of business entities. That is why the problem of ensuring financial security as the basis for effective business activity is very relevant at the present time.

It should be noted that the level of financial security of an enterprise depends on the influence of many objective and subjective factors. One of them is the economic instability in the country. The phenomenon of economic instability, in particular the decline in economic development indicators, rising unemployment, inflation, currency fluctuations, negatively affects the profitability and solvency of the enterprise, and reduces the level of its financial security. Thus, in the conditions of economic instability, it is expedient and necessary to implement special management of financial security of enterprises.

M. Pogossova and V. Lebedeva argue that the financial security of the enterprise is a component of the enterprise's economic security, which provides for such state of the enterprise, which:

- allows to provide financial stability, solvency, liquidity and sufficient financial independence of the enterprise in the long-term period of time;
- allows to ensure optimal attraction and effective use of financial resources of the enterprise;
- allows to identify the dangers and threats to the state of the enterprise and to develop measures for their timely elimination;
- allows to independently develop and implement a financial strategy;
- should be evaluated by quantitative and qualitative indicators, that have limiting values [8].

The conducted researches of the definition of the concept of “financial security of an enterprise” made it possible to determine such essential characteristics of a company's financial security:

- 1) financial security is one of the main elements of the economic security of the enterprise;
- 2) financial security is the state of the most efficient use of enterprise resources;
- 3) financial security can be characterized by a system of quantitative and qualitative indicators;
- 4) indicators of financial security should have limiting values, which can be judged on the degree of financial security of the enterprise;
- 5) financial security of the enterprise should ensure its development and sustainability;
- 6) financial security ensures the security of the financial interests of the enterprise.

Thus, the selection of the above-mentioned essential characteristics of the enterprise's financial security confirms the idea that the main long-term direction of state policy in the field of financial security is to ensure financial stability in the country.

However, in order to ensure the safety of finance capital of the enterprises, the following measures are required:

1. Defining the parameters and criteria of the enterprise's activities that meet the basic requirements of financial security.
2. Allocating in the financial security structure of the enterprise a wide range of elements, which are as follows: characterization of possible areas of manifestation of threats; development of qualitative mechanisms able to identify potential threats to the financial activity of the enterprise, as well as their timely elimination; identification of the main threats, as well as their impact on the financial system of the enterprise as a whole.
3. Development of the components that determine the mechanisms of monitoring enterprises' activities, the implementation of preventive

measures, timely monitoring and effective protection against various types of threats. This group should include:

- the development of the methodology for forecasting, identifying and protecting against negative factors that destabilize the security of the enterprise;

- drafting regulations, which would identify threats to the financial sphere of the enterprise, as well as methods of counteraction. In addition, criteria should be clearly established on which it was possible to judge the violations of sustainability;

- creation of information systems that allow monitoring of various threats (the external and internal ones);

- creation of the structure necessary for financial control over financial security. At the same time, countermeasures should be developed both for normal conditions and for crisis stages;

- development of a set of preventive measures, the formation of clear financial policy mechanisms, as well as the introduction of a normal system of financial security, if necessary, would mitigate the impact of negative factors.

It should be emphasized that financial security management is a part of the overall system of enterprise security management, which constitutes the most important of its functional subsystem, ensuring the implementation of management decisions primarily in the financial sphere of the enterprise. Obviously, the formation of the system of financial security of the enterprise should provide for the relationship between clearly defined goals and objectives of each level of management and the choice of optimal ways to implement the solutions.

To build a system of economic security of an enterprise, it is important to distinguish certain stages of it. In our opinion, they should first of all be attributed to:

- study of the specifics of the enterprise's activities, the market segment of the enterprise, the staffing table, as well as familiarity with the staff;

- analysis of the main external and internal threats to the financial security of the enterprise and studying information about crisis situations, their causes and ways of settlement;

- audit of available funds necessary for ensuring security and analysis of their compliance with identified threats.

- modeling the new system of the enterprise's financial security: development of a plan for the elimination of deficiencies identified during the audit; preparation of proposals for the improvement of the financial security system (including the creation of security services in the enterprise), the calculation of all types of necessary resources; planning of monthly expenses for ensuring the functioning of the system of economic security (budget);

- approval by the management of the model of the new system and budget for its maintenance;
- the formation of a new system of financial security;
- evaluation of the effectiveness of the existing system, as well as its improvement.

Thus, the effectiveness of the financial security system of an enterprise is determined by the competence of the relevant bodies and their ability to solve the following tasks:

- to ensure stable economic development of the company in modern conditions;
- to reach target parameters of the activity taking into account retention of high liquidity of the enterprise and its independence in the economic plan;
- to eliminate negative influences on the enterprise of crises inside the country or in the whole world, to prevent the negative influence of competitors;
- exclude the conduct of any transactions with securities that may pose a threat to property rights;
- to form an optimal system for recording cash flows, and to maximize the effectiveness of controlling bodies;
- to attract and use the borrowed capital for the defined purpose, as well as to control the level of the debt burden;
- to protect the enterprise from fraud and prevent such cases before they occur;
- to work with staff to avoid gross negligence during work, as well as the implementation of major financial errors;
- to develop and implement a system of monitoring the financial condition of the enterprise, and also identify the early warning signs of bankruptcy (crisis) and effectively deal with them.

The development of methods for assessing the financial security of an enterprise is of great methodological importance, since it is related to the need for information on its financial sustainability. This information is necessary not only to the managers of the enterprise and its owners, but also to investors and creditors. The issue of developing methods for assessing the financial security of an enterprise is controversial. This primarily concerns the choice of criteria for assessing the financial security of the enterprise, the system of indicators that characterize it, and the methodological approaches to the determination of the financial security level. Many researchers are of the opinion that it is necessary to determine the integral index of the financial security of an enterprise. However, there is no single generally accepted method for calculating it today.

The most common approach, according to A. Blazevic, is the indicator approach, which consists of choosing certain indicators of financial security and comparing their actual values with the marginal ones. In the process of

assessing the financial security of an enterprise, first of all, it is necessary to create a system of indicators (indicators) that allow it to be diagnosed [2].

Therefore, when choosing indicators, one should proceed from the fact that for such indicators it is possible to calculate critical normal values. As threshold (critical) values of indicators of financial security, scientists understand their limiting values, non-observance of which leads to the formation of negative trends (the emergence of threats) in the sphere of financial security, and consequently, disproportions in the economic activities of the enterprise and disruption of its development as a whole.

Given this, the highest degree of enterprise security is achieved only under one condition, when the entire set of indicators is within the permissible limits of its threshold values, and the threshold values of one indicator do not harm others. When applying such a technique, the problematic issue is the determination of threshold values of indicators, as well as the choice of the most indicators. Among the indicators should be indicators that take into account specific industry characteristics, which are the most characteristic for this enterprise and have an important strategic importance for the latter. Hence, the system of indicators should correspond to the composition and importance of the main threats to the financial security of the enterprise. When determining the threshold values, it is necessary to take into account the specifics of the enterprise's activities, the specifics and conditions of the market on which the product is being sold, and other factors too.

Wholly supporting the scientific position of R. S. Papekhin [7], we believe that the system of indicators for assessing the state of economic security of an enterprise includes: financial ratios (coverage, autonomy, financial leverage, interest security, profitability of assets, return on equity); weighted average cost of capital (WACC) indicator of the enterprise's development; the time structure of loans; indicators of customer diversification (suppliers); rates of profit growth, sales of products, assets; the ratio of the turnover of receivables and payables.

In our opinion, there is an urgent need for further development and implementation of integrated rating approaches to assessing the level of financial security of enterprises, which eliminates the shortcomings of existing approaches and improves their adequacy to market conditions.

Conclusion. Thus, the problem of ensuring the financial security system is relevant in the current economic conditions. The analysis of the complex study of the financial security system of the enterprise shows that in order to achieve a high level of economic security an enterprise must ensure structural equilibrium of the main functional components. Successful activities to ensure the economic security of enterprises largely depends on the technologies, methods and methods used in the activities of their economic security systems.

Heads of enterprises should take into account the aspects of financial security in the development of the enterprise's financial strategy. An indispensable condition for the financial security of an enterprise is its financial stability achievement and, on the contrary, the achievement of financial security is possible while ensuring the financial stability of the enterprise. Only a comprehensive system for ensuring economic security is capable of timely detecting, assessing and effectively counteracting all factors, dangers and threats of the internal and external environment in modern conditions. To assess the level of financial security of an enterprise, an indicator approach is acceptable, which consists in comparing the actual values of financial security indicators with the threshold values of indicators of its level.

A reliable system of financial security of the enterprise will allow ensuring the strategic development of the enterprise, developing tactical and operational actions to minimize the consequences of the crisis and the negative impact of threats.

Literature:

1. Berdar M. Ensuring financial security of the business entities [Electronic resource]. — Retrieved from: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Vzhdtu_econ/2011_1/85.pdf

2. Blazhevich O. G. Financial security of enterprises: the definition of the minimum required level / O. G. Blazhevich // Scientific Herald: Finance, Banks, Investments. — 2010. — Vol. 3 (8). — P. 25–31.

3. Goryacheva K.S. Financial security of the enterprise, its essence and place in the system of economic security / K. S. Goryacheva // Economist. — 2003. — Vol. 8. — P. 65–67.

4. Kuzenko T. B. Management of enterprise's financial security / T. B. Kuzenko, V. V. Prokhorova, N. V. Sablina // Business Inform. — 2008. — Vol. 12 (1). — P. 27–29.

5. Markina I. Economic security models in the modern business environment / I. Markina, M. Syomych // Modern Science — Moderní věda. — Praha. — České Republika, Nemoros. — 2016. — № 2. — P. 58–69.

6. Papehin R. S. Indicators of financial security of the enterprises / R.S. Papekhin. — Volgograd: Volgograd Scientific Publishing House, 2007. — P. 16.

7. Papekhin R. S. The factors of financial stability and security of the enterprise: abstract of Cand. Econ. Science thesis. — Volgograd, 2007. — 22 p.

8. Pogossova M. Y. Analysis of methodical providing of the enterprise's financial security assessment [Electronic resource] / M. Y. Pogossova,

ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ

*Бащенко Н. О.,
Бугас В. В., професор,*

Київський національний університет технологій та дизайну

Вступ. Економіка України перебуває в складній економічній ситуації внаслідок продовження агресивної політики Російської Федерації, окупації Криму і військових операцій на сході України. Важливу роль у створенні сприятливих умов для розвитку української економіки відіграють іноземні інвестиції. Інвестиційна діяльність — вирішальний чинник усієї економічної політики держави, від ефективності якої залежить стан виробництва, рівень технічного оснащення підприємств, можливості структурної перебудови економіки, розв'язання соціальних та екологічних проблем. Інвестиції становлять основу розвитку підприємств, окремих галузей та економіки в цілому.

Постановка проблеми. Дослідження проблем інвестування в економіку завжди перебувало в центрі уваги сучасної економічної науки. Це обумовлено, насамперед, тим, що інвестиції стосуються самих глибин основи господарської діяльності держави, визначаючи процес економічного росту загалом. Залучення іноземних інвестицій, в порівнянні з традиційними джерелами фінансування, дає додаткові можливості, що полягають у використанні зарубіжного організаційного та управлінського досвіду, доступу до новітніх технологій, розвитку експортного потенціалу підприємницьких структур та економіки в цілому. Це обумовлює актуальність дослідження сучасних тенденцій і закономірностей руху іноземного капіталу в Україну, визначення стримуючих чинників та перспектив його активізації.

Аналіз останніх досліджень. Питанню розв'язання інвестиційних проблем української економіки присвячувалось досить багато наукових праць, зокрема таких дослідників, як І. А. Бланк, І. І. Вініченко, О. М. Гаркуша, С. А. Гуткевич, О. І. Дацій, М. І. Кісіль, М. О. Павловський, А. А. Пересада, П. С. Рогожин, І. Н. Топіха, А. В. Чупіс та ін. Проте актуальною залишається проблематика обґрунтування механізмів залучення інвестицій в аграрний сектор економіки, що потребує подальших комплексних досліджень.

Постановка завдання. Метою даної статті є оцінка сучасної динаміки інвестиційних процесів в аграрному секторі національної

економіки, ідентифікація існуючих проблем у цій сфері та розробка рекомендацій щодо покращення інвестиційного клімату.

Результати дослідження. Аграрний сектор має важливе значення для української економіки. Він забезпечує близько 15% ВВП та значний рівень працевлаштування в сільській місцевості. Україна має усі необхідні передумови для його розвитку — природні ресурси, сприятливий клімат, землю та багату історію успішного господарювання в сільській місцевості — та для того, щоб стати провідним світовим виробником та експортером сільськогосподарської продукції. Але економічна криза, що охопила майже всі сфери економіки, завдала значних втрат аграрному виробництву, що в першу чергу відобразилося на забезпеченості фінансовими ресурсами та матеріально-технічній базі сільськогосподарських підприємств. За умов обмеженості внутрішніх ресурсів найбільш привабливим джерелом матеріально-технічного та фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств є інвестиції. Проте, на сьогодні їх обсяг залишається вкрай низьким через наявність цілої низки чинників: нестабільності законодавчої бази, відсутності належного захисту інвесторів та недостатньої прибутковості інвестицій.

Залучення іноземних інвестицій дає змогу країні-реципієнту отримати ряд вигод, основними з яких є поліпшення платіжного балансу; трансфер новітніх технологій та ноу-хау; комплексне використання ресурсів; розвиток експортного потенціалу і зниження рівня залежності від імпорту; досягнення соціально-економічного ефекту (підвищення рівня зайнятості, розбудова соціальної інфраструктури тощо). Водночас, використання іноземних інвестицій для країни є потенційним джерелом загроз, таких як експлуатація сировинних ресурсів та забруднення навколишнього середовища, підвищення рівня залежності країни від іноземного капіталу, зниження рівня конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників, трансфер капіталу за кордон.

Одним з наслідків недостатнього рівня інвестування в сільське господарство є низькі темпи зростання аграрного виробництва порівняно зі зростанням попиту. У сучасних умовах перед аграрним сектором економіки стоять три основні завдання. По-перше, він має забезпечити достатнє виробництво продовольства для задоволення зростаючих потреб населення у харчових продуктах. По-друге, аграрний сектор повинен забезпечити засобами існування значну частину сільського населення. По-третє, аграрна сфера має стати більш стійкою до мінливих умов навколишнього середовища та несприятливих кліматичних змін. Для вирішення цих проблем необхідним є збільшення розмірів і поліпшення якості інвестицій в галузь. Обсяг ресурсів, які наразі спрямовуються в аграрний сектор,

насамперед в сільське господарство, є недостатнім для вирішення існуючих і майбутніх проблем. Це переважно стосується досліджень, розробок і технологій в сільському господарстві, розширення та управління людським капіталом, поліпшення стану природних ресурсів.

За даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, протягом 2015 р. в економіку України надійшло 3,76 млрд дол. прямих іноземних інвестицій. Третину з цих коштів вклали у виробничі підприємства, трохи менше третини — в установи фінансової та страхової сфери.

За даними Держстату, за 2016 р. в Україну надійшло майже 31,5 млрд дол. Міжнародних інвестицій. До десятки основних країн-інвесторів, на які припадає 83,0 % загального обсягу прямих інвестицій, увійшли Кіпр (11,7 млрд дол.), Нідерланди (5,6 млрд дол.), Німеччина (5,4 млрд дол.), Австрія (2,4 млрд дол.), Велика Британія (1,85 млрд дол.), Віргінські острови (1,7 млрд дол.), Франція (1,5 млрд дол.), Швейцарія (1,3 млрд дол.), Італія (972 млн дол.).

За 2016 рік експорт аграрної продукції становить 7,7 млрд доларів США або 37,7% від загального експорту України.

Серед продуктів, які принесли нам найбільшу експортну виручку, були: олія соняшникова, сафлорова або бавовняна — 24,1% (2,5 млрд дол.), пшениця — 19,1% (2,1 млрд дол.), кукурудза — 15,9% (1,7 млрд дол.), соя — 5,1% (0,55 млрд дол.), ячмінь — 4,8% (0,52 млрд дол.), макуха — 4,8% (0,52 млрд дол.).

Для інвесторів особливе значення має визначення пріоритетів інвестиційної діяльності та вибір її найбільш ефективного спрямування. Практика світового досвіду показує, що іноземні інвестиції надходять, насамперед, у ті країни, де створена стабільна й ефективна законодавча база щодо режиму залучення та використання іноземних інвестицій.

Національне законодавство в сфері регулюванні іноземних інвестицій декларує захист та сприяння іноземним інвестиціям, встановивши державні гарантії захисту іноземних інвестицій, звільнення іноземних інвесторів від сплати ввізного мита на товари, що ввозяться на митну територію України.

На сьогодні в Україні інвестиційна діяльність регулюється такими нормативно-правовими актами: Законами «Про інвестиційну діяльність», «Про режим іноземного інвестування», «Про захист іноземних інвестицій на Україні», «Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про інститути спільного інвестування», Постановами Кабінету Міністрів «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року», «Про затвердження Положення про порядок державної реєстрації договорів (контрактів) про спільну діяльність за участю іноземного інвестора» та інші.

Створюючи сприятливі умови для вкладання іноземного капіталу, оголошуючи про національний режим для нього, практично в усіх країнах світу процес залучення іноземних інвестицій в тій чи іншій формі регламентується: їхній приплив заохочують в одні галузі виробництва і обмежують в інших.

Надходження інвестицій в економіку держави чи регіону є фактором однозначно позитивним. Але звичайно, внутрішні інвестиції виглядають на багато привабливішими, ніж зовнішні, адже вони не обтяжені тими багатьма проблемами і незручностями, що пов'язані з експансією західного капіталу.

Прямі іноземні інвестиції, кредити МВФ і приватизація, всупереч очікуванням всіх українських урядів, включно з новим, все ж не служать панацеєю від усіх бід і самі по собі не призведуть до економічного прориву, вважають експерти. Вони є лише невеликим доповненням до внутрішніх інвестицій. Досвід країн, що створили економічне диво, показує, що тільки акцент на внутрішні ресурси може забезпечити країні довгостроковий економічний розвиток.

Сьогодні в Україні (як і в більшості пострадянських країн) спроможність акумулювання внутрішніх інвестиційних ресурсів є значно нижчою, ніж у країнах Західної Європи чи США.

Як показує досвід інших країн, якщо Україна прагне до економічного дива або хоча б до довгострокового економічного зростання, необхідно, перш за все, розраховувати на внутрішні ресурси. Ліберальна податкова політика, забезпечення захисту прав власності (як приватної, так і державної) і верховенство права дозволять повернути довіру внутрішнього інвестора і нададуть такий необхідний капітал для розвитку української економіки. А за ним підтягнеться й іноземний інвестор і кредитор.

Разом з тим об'єктивні закони світової економіки, процеси міжнародної міграції капіталу свідчать про те, що Україна не може стояти в стороні від активного залучення і використання іноземного капіталу.

Поступове відкриття української економіки, її інтеграція у світові процеси і структури вимагатимуть тривалого часу і повинні здійснюватись поетапно, в міру визрівання відповідних внутрішніх та зовнішніх передумов.

Найважливіше те, що прямі іноземні інвестиції можуть бути джерелом не лише капіталу, але також нових технологій, навиків менеджменту і системи маркетингу. Ці ресурси, в свою чергу, стимулюють конкуренцію, новачі, акумуляцію капіталу і завдяки цьому створюють робочі місця та економічне зростання.

Україна займає перше місце у виробництві та експорті соняшникової олії у світі. Займає третє місце у світі з експорту зернових

та меду. А також Україна є великим світовим виробником цукру, яєць, м'яса птиці і майбутнім глобальним гравцем на м'ясному та молочному ринках.

Висновок. Таким чином, активізація інвестиційної діяльності у сільськогосподарському виробництві має спрямовуватися на оновлення матеріально-технічної бази підприємств і запровадження новітніх технологій виробництва сільськогосподарської продукції на інноваційній основі, поліпшення інфраструктури аграрного виробництва. Першочерговими напрямками державної політики у цьому аспекті мають бути запровадження іпотечного кредитування сільськогосподарських виробників (після скасування мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення); створення сприятливих умов для залучення інвестицій на виробництво біопалива, екологічно чистої та органічної продукції, формування системи сільськогосподарських і обслуговуючих кооперативів; розвиток мережі закладів, які надають консультаційні послуги щодо можливостей вкладення капіталів в АПК; забезпечення контролю за виконанням державних цільових програм у сільському господарстві та використанням бюджетних коштів на їх реалізацію; розроблення інвестиційних проектів з розбудови оптових ринків сільськогосподарської продукції та логістичної інфраструктури. Оновлення матеріально-технічної бази аграрних підприємств сприятиме нарощуванню виробництва конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції та підвищенню рівня продовольчої безпеки, зростанню ефективності аграрної галузі як одного з основних локомотивів розвитку національної економіки. Для цього необхідно здійснити заходи щодо запровадження механізмів пільгового довгострокового кредитування сільськогосподарських товаровиробників при придбанні ними сільськогосподарської техніки; виконанні послуг сторонніми організаціями зі встановлення відповідного обладнання; будівництві тваринницьких комплексів (особливо м'ясо-молочного напрямку); сприяння залученню промислового капіталу в розвиток сільськогосподарського виробництва через формування вертикально інтегрованих агропромислових структур; сприяння кооперуванню сільськогосподарських підприємств у спільному придбанні сільськогосподарської техніки та її використанні; створення регіональних та місцевих об'єднань з надання техніки в операційну оренду для виконання певних технологічних операцій; розвитку лізингу в сільському господарстві, надання інформаційної та методичної підтримки інвестуванню в розвиток агровиробництва, спрощення процесів реєстрації аграрних інвестицій, надання гарантій землекористування інвесторам. Перспективи подальших досліджень щодо проблематики інвестування аграрного сектора економіки в

контексті формування продовольчої безпеки держави мають зосереджуватися на питаннях ідентифікації регіональних особливостей та факторів, що впливають на процес вкладення інвестиційних ресурсів у галузь та розробки на цій основі регіональних стратегій залучення інвестицій в аграрний сектор економіки.

Ми вважаємо, що іноземне інвестування в аграрний сектор сприятиме тому, що Україна займатиме передові позиції в світі за виробництвом і експортом.

Література:

1. Аграрний сектор України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://agro.ua.net/>
2. Андрійчук В. Г., Зубець М. В., Юрчишин В. В. Сучасна аграрна політика: проблемні аспекти. — К.: Аграрна наука, 2005. — 140 с.
3. Інвестологія: наука про інвестування : навч. посібник / за ред. д-ра екон. наук, проф. С. К. Реверчука. — К. : Атака, 2001. — 264 с.
4. Майорова Т. В. Інвестиційна діяльність: підручник для студ. вищ. навч. закл. / Т. В. Майорова. — К.: Центр учбової літератури, 2009. — 472 с.
5. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC ASPECTS OF REGULATION OF THE MECHANISM OF RATIONAL USE OF LAND RESOURCES AGRICULTURAL ENTERPRISES

Bohach L. V., *Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer the Department of Global economics,
National university of life and environmental sciences of Ukraine*

Annotation. *The article analyzes the organizational and economic aspects of the regulation mechanism of management of land resources of the agricultural enterprises. Advantages, disadvantages, causes and factors under which is the development of land relations. Analysis of structural changes in the forms of land ownership. The tendencies and possibilities of further improvement of land relations in the context of globalization.*

Keywords: *agrarian formations, share, land resources, potential, agriculture.*

With the formation of versatile management particularly important organization efficient use of available land resources as the main means of specific social production in the country.

The main task of the territory is agricultural groups in the development and improvement of economic mechanism of rational use of land and preservation of soil fertility. [5]

This view reflects state approach to land use, which should be the basis for appropriate economic mechanism. However, in modern conditions the vast majority of farms not using own and leased land. Therefore, this issue requires scientific justification.

Problems of land resource potential highlighted in the works of famous scientists: D. I. Babmindra, V. M. Budziak, V. P. Halushko, Iu. H. Hutsuliak, D. S. Dobriak, O. Iu. Yermakov, M. V. Kalinchyk, S. M. Kvasha, V. Ia. Mesel-Veseliak, A. M. Miroshnychenko, L. Ia. Novakovskiy, P. T. Sabluk, A. M. Tretiak, V. M. Trehobchuk, M. M. Fedorov, M. A. Khvesyuk, O. V. Shkilov and many other researchers. Positively assessing the achievements of these scientists emphasize that a number of issues concerning the formation and regulation of land resource potential of farms due to the instability of the market environment in the country requires further in-depth study and solution.

Organizational-economic mechanism determines the essence of management as a link between its components — production relations, productive forces and the superstructure (politics, state law). An important role in the functioning of the organizational and economic mechanisms play an economic laws that reveal the essence objectively necessary economic connections and relationships that best reflect the fundamental principle of science — knowledge of objective processes of social development [6].

At the time of the land reform, it refers to a number of problems:

- the introduction of various forms of land ownership;
- scientifically grounded value of land (arable land, natural grasslands, forests and planting of shelter);
- the development of various forms;
- improvement of reproduction land resource potential;
- improving economic efficiency and ecological safety of land use, etc.

One reason for this situation is the lack of methodology of economic regulation and effective organizational and economic mechanism of management of land resources potential.

To improve the environmental and economic level agriculture, environmental regulation of land users need motivation performance appraisal system for production and for environmental activities. Currently, the latest estimate is within the definition of organizational and technical feasibility of production, because it is not comprehensive [1].

Organizational-economic mechanism of environmental management plays a key role in the efficient use of resources, the environment, its products and tools can directly or indirectly influence the rate of depletion of natural resources, the pollution of water and air and soil erosion, and the

presence or absence of the danger of extinction of many species of fauna and flora.

One of the main components of the organizational and economic mechanism of management of land resources potential in agriculture is economic incentives and rational use of natural resources. During its practical application are the following areas: stimulation intensity and efficiency of land use and agricultural production; protection of agricultural landscapes and adjacent to their aquatic ecosystems; the concentration of land ownership and land use. Each of these areas has its own set of economic regulation means and methods of their implementation [3].

Define metrics, showing the process of using land and resource potential of agricultural enterprises and subordinate to the action of organizational and economic mechanism.

In our opinion, such figures at this stage include: lease contracts in size and duration; rent for land shares in monetary terms the forms of rent; the structure of the lease agreements for the rent for the land; fixed investment in the protection and management of land resources; operating costs of enterprises, organizations and institutions for the protection of land resources; costs of enterprises, organizations and institutions for overhaul of fixed assets and protection purposes; capital investments in measures to protect and improve soil quality; performance of environmental measures in agriculture.

It is well known that the most common form of land use in Ukraine and the world is rent. Land rental is a flexible tool for organizational and economic mechanism of rational land use.

Development land lease relations should be focused towards a competitive leasing environment, the optimal level of rent forms of payment, the lease and management of leased land [5]

It is worth noting the importance of improving relations on the lease of land in agriculture by creating a competitive environment among potential tenants of land, comprehensive protection and guarantee the rights of peasant landlords. Another area of improvement of leasing relations is an objective determination of rents and improving regulatory framework for the taxation of the worst and best agricultural land.

Land lease — is the transfer of its temporary owner (string) possession and use by other persons or entities for a fee, called the lease [3]. Land, owned by individuals and legal entities Ukraine, local communities (community property), and the state is the object of the lease. These land owners and landlords have both.

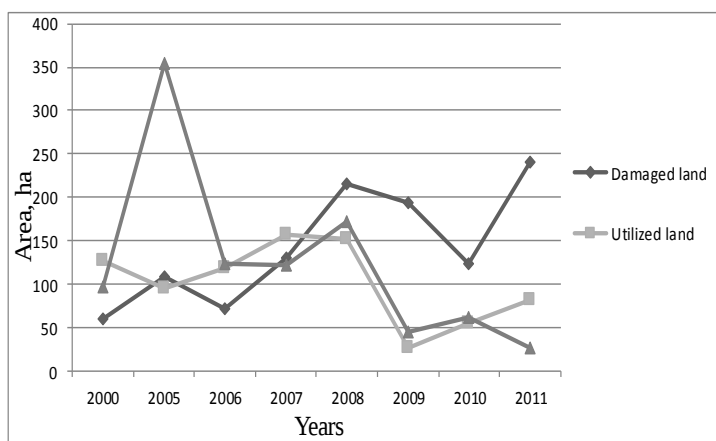
In Ukraine, the landlords have the right to lease land under contract but up to 50 years. The specific lease term is defined under the contract, with the agreement of the parties.

Currently, the strategic direction of ecologically sustainable use of productive land owners and land users are setup by the state effective control over compliance with the legislation on land relations.

Land resources of agriculture of Ukraine is not unlimited, as an important public health problem is agricultural land, and especially their most productive part — arable land, which are derived from agricultural use.

Of great importance for the management of land resources potential should improve the organizational and economic mechanism of management aimed at protecting natural resources [5].

During its production activities industry after the completion of mining, land reclamation must hold and transfer them for use agriculture or forestry (Figure 1).

*Fig. 1. Violations and land reclamation *.*

** According to the Main Department of State Land Agency in Zhytomyr region.*

As seen from Fig. 3.8 deficit ratio disturbed and reclaimed land, which is observed since 2007 continues to grow, industrial and building construction company after mining only spend half the land reclamation.

Implementation of measures to improve the efficiency of land resource potential is the basis for the successful development of agricultural enterprises, the welfare of the population and strengthen the economy as a whole.

Important elements of the organizational and economic mechanism of rational use of land and resource potential are the methods of economic incentives for agricultural producers on activities related to the protection of land resources and their adjacent aquatic ecosystems. These methods include:

- the allocation of public funds to create reclaimed land masses;

- subsidizing new types of cultivation, which have the character of soil;
- subsidies for organic production based biologization agriculture;
- payment of funds for the preservation of the area under swamps providing water balance.

Organizational-economic mechanism of rational use and protection of land resources capacity needs improvement, but it depends on the speed of market transformation agroecological policies and above all — the financial capacity of the state.

In order to encourage agricultural producers for production of environmentally friendly products scholars proposed organizational and economic mechanism, which is based on [2]:

1. Economic instruments and incentives that promote interest in the production of environmentally friendly products. Implemented through tax relief; preferential loans; increasing payments to the purchase price; centralized capital investments; reduced prices for services and the means of production; State insurance.

2. Economic sanctions applicable to pollution of the environment. Cover elements: lower prices for environmentally contaminated products; a system of penalties for inefficient use of natural resources.

3. The system of organizational and legal measures to ensure the effectiveness of the individual elements of the economic mechanism and implemented by establishing clear standards for agricultural products, control of quality, environmental monitoring and information security.

4. The system of economic incentives for natural resources to be developed on the basis of preferential tax treatment of different kinds of soft loans, other methods that allow you to perform the work without the involvement of budget funds due to the accumulation of agricultural producers own resources. Different types of tax exemptions and preferential loan will be used to promote investment activity of agricultural producers on the use of modern science and technology to replace environmentally destructive production techniques and technology in a new and resource conservation, and to create environmental infrastructure.

In Ukraine, the Land Code provides for a system of economic incentives for agricultural natural resources environmental activities. Its main components are [3]:

1. Conservation arable land through the meadow. The annual compensation of not fully earned income and compensation for the cost of grass seed and the cost of their crop.

2. Conservation tillage and other agricultural land through afforestation.

3. Create shelterbelts. Annual compensation not fully earned income from land areas occupied plantations and compensation costs for their creation and maintenance.

4. Create plantations on the banks of rivers and water bodies and compensation costs for planting.

5. Construction erosion of hydraulic structures. Compensation costs for the construction of buildings.

6. Agricultural Production products without the use of pesticides payment of subsidies for manufactured and sold environmentally friendly products, and more.

Economic incentives for environmental measures involves a certain methods:

1. Exemption from payment for preserved farmland, the land occupied by the creation of shelterbelts, erosion of land occupied by hydraulic structures;

2. Providing soft loans for the purchase of anti-erosion engineering, construction of hydraulic erosion, chemical soil reclamation and other restoration of land resources and environmental protection and so on.

It is advisable to develop, legislate and implement a system offset against payments for the use of land and water resources of the funds that an agrarian nature spent on environmental protection measures [4].

The system will also provide economic incentives for introducing environmentally events because of charges for the use of natural resources is transformed into a source of investment and environmental protection will remain in agricultural commodity. With the economic crisis, when the means of direct economic incentives are not fully due to a shortage of financial resources from the state, adverse incentive system is the primary means of accumulating funds for environmental investments [5].

The owners or users of land for agricultural purposes can have some income by using land to grow crops. However, in case of non-compliance to the rotation of the rotation, receiving such income may be only once, because depending on the age of the culture harvest is made a certain amount of nutrients, which reduces fertility.

However, due to imperfect market economic reforms concerning land relations in recent decades and the rapid decline of investment to support an appropriate level of quality of land decreased fertility. First of all, this is due to a reduction in the number of entry in the region of 1 hectare of fertilizer.

Increased efficiency of fertilizers due to the widespread use of domestic raw materials of phosphate and potash ore will ensure a balance of nutrients in the soil, subject to the per hectare crop of at least 150 kg of fertilizer active ingredient.

Unsatisfactory situation in the state of application of organic fertilizers, which every year is paid less. The main cause of this condition lies in the decline of livestock industries in the agricultural enterprises of all forms of ownership and management. Many of them, including farms, livestock almost no [3, 5].

Therefore, the common task of all levels of government and farmers is to ensure the integrated development of key agricultural sectors — crops and livestock, which are interconnected tight organizational and commercial and economic relationship [3].

One of the most influential factors improving crop yields, efficient land use and restoration of natural soil fertility is a rational use of mineral and organic fertilizers. Research scientific institutions of Ukraine proved that the 50% increase in yield is obtained through the use of mineral and organic fertilizers. However, lack of working capital in agricultural enterprises leads to insufficient at this stage regarding the introduction of the soil [1]. The solution to the difficult situation can serve to promote organic farming by creating the legislative framework, including the adoption of the Law of Ukraine "On organic production" and the creation of a national certification body;

As you know, desultory making mineral and organic fertilizers negatively affects the economic soil fertility. Because of the difficult financial status of most agricultural enterprises in the region should develop and implement low-cost and available technology fertilizer, especially a perennial legumes grasses, legumes mixture of plants on green manure, fertilizer, crop by-products and others. It is therefore necessary to create a mechanism of land use, which would satisfy the needs of entrepreneurs — land users and the requirements for protection and rational use of land as a natural resource.

Efficient land use, simple and expanded reproduction of fertility as a complex set of economic and environmental performance determining agricultural production. At the anthropogenic factor they determine the volume of production of raw materials for food and processing industry and its quality.

Improved organizational and economic mechanism of management of land resources of the farm should be considered in the light of greening, that is the solution of environmental problems and the state of soil.

In the development of efficient land and resource potential important to ensure stable growth dynamics qualitative characteristics consisting of resources and their quantitative growth. To remedy the situation, need to focus on qualitative parameters, because the formation of an effective land and resource potential should take into account the need to ensure its high returns. The latter depends not only on the level and structure of an effective land and resources, but also on the application.

In this aspect observed interdependence of all components of an effective land and resource potential and the need to focus on internal and external factors mechanism of its formation and management. As ways to identify factors forming mechanism and effective use of land resources of the different processes are different and the analysis and development of

measures for the use of identified reserves. However, the formation of effective models of management of land resource potential should be based on a systematic approach, integrating ways to implement the identified internal opportunities and adapt to the objective conditions of the external environment to build a multifunctional complex models. The important role played in these conditions to develop strategies and structure formation of effective land resource potential for its sustainable use [2]. After all, a positive effect requires harmonious system targets the enterprise that meets its production capacity. Summarized results of the study on the formation mechanism of efficient land and resource potential of agricultural enterprises are presented in Fig. 2.

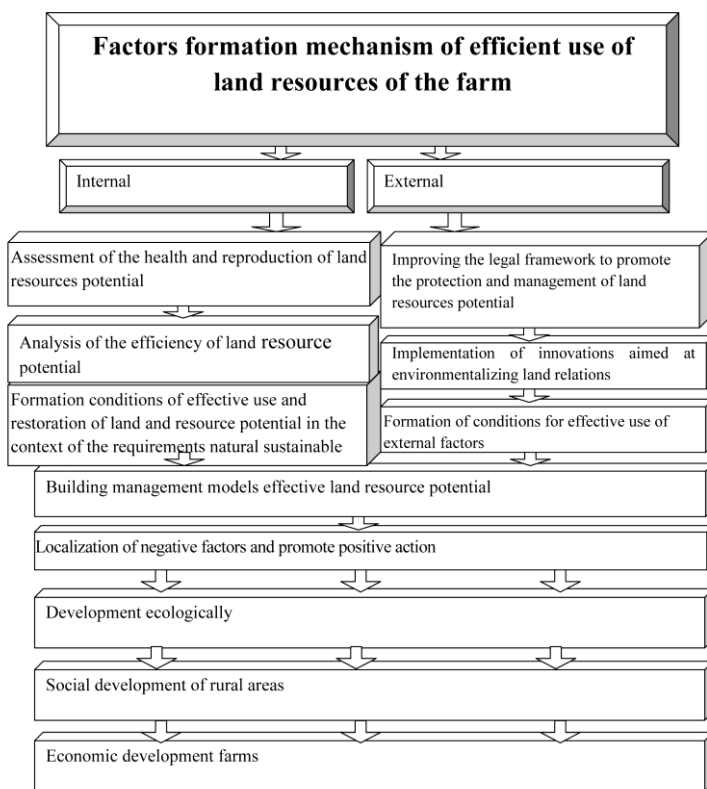

Fig. 2. Systematics factors of the mechanism of effective use of land resources of the agricultural enterprises [3].

For the development and successful implementation of this mechanism is necessary to achieve a high level of information and analytical support of

management. The introduction of new information technologies and the use of modern computer technology — a prerequisite for the effective management of economic mechanisms for effective land resource potential of agricultural enterprises [2].

In scientific literature offers various approaches to the definition of organizational and economic mechanism of management of land resources potential (Figure 3).

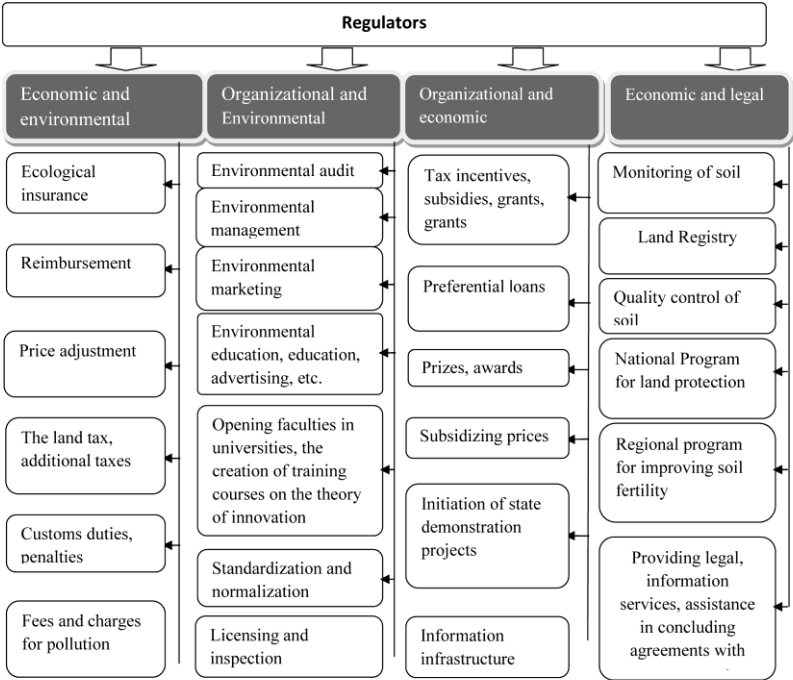

Fig. 3. Organizational and economic mechanism of rational use of land and resource potential [3].

What should be considered as a system of land relations, which the regulation involving organizational and environmental, organizational, economic, economic-ecological and economic and legal regulators for the purpose, ensuring profitability and sustainability of economic driving production.

Shown in Fig. 3. Organizational and environmental, organizational, economic, economic-ecological and economic and legal regulators contribute to the implementation of measures to protect and preserve the land resources of the farm at the macro level.

So, organizational and economic mechanism of management of land resources of the farm should be understood as a system of land relations regulation through which organizational, environmental, organizational, economic, economic-environmental, economic and legal instruments that will ensure profitability and sustainability of economic conduct production.

Literature:

1. Bohira M. S. Land management in market conditions, environmental and economic aspect: [The book] / M. S. Bohira. — Lviv, Lviv National Agrarian University, 2008. — 225s.
2. Heraymovych V. L. State financial support agricultural enterprises in Ukraine / V. L. Heraymovych // Economy Crimea. — 2013 — Vol. 1 (42). — P. 94–100.
3. Yermakov O. Iu. formation of effective land resource potential of agricultural enterprises: Monograph. / Yermakov O. Iu. Sheveliuk O. O.- K.: CB "Kompriyt", 2013. — 208 p.
4. Nakonechna K. V. Regulation of the land market in Ukraine in the context of liberalization and the lifting of the moratorium on the sale / K. V. Nakonechna // Agrovit. — 2015. — № 17. — P. 19–25.
5. The development of rental relations farm land: [monograph] / O. Iu. Ermakov, L. V. Bohach. — K., 2014. — 225 p.
6. Tretiak A. M. Regarding the situation in the sphere of land relations, land use and protection / A. M. Tretiak. — Vol 1 — K.: of "TSZRU", 2009. — 550 p.

ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОДУКЦІЇ НА ОСНОВІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ «ДИРЕКТ-КОСТИНГ»

Богачова А. В.,

кандидат економічних наук, доцент,

Київський національний лінгвістичний університет

Annotation. *Methodical and practical propositions to the development of management of the costs of production at domestic industrial companies in the conditions of the economic crisis. On the basis of the revealed features of calculation of the cost of production at industrial plants of Ukraine, the mechanism for organizing the recording of costs of products with the application of the principles and methods of the "direct — costing" system.*

Keywords: *management accounting, production costs, "direct — costing".*

Конкурентоспроможність продукції можна визначити як сукупність показників, що забезпечують розробку, виробництво і реалізацію

продукції з метою задоволення необхідного споживчого попиту та отримання цільової прибутку підприємства. Конкурентоспроможність підприємства — це можливість ефективної господарської діяльності та її практичної прибуткової реалізації в умовах конкурентного ринку. Конкурентоспроможність підприємства значною мірою визначається рівнем витрат виробництва і збуту продукції.

В цілях аналізу витрат і обліку у зарубіжній практиці широко використовується система під назвою «директ-костинг». Сутність системи полягає в розділенні виробничої собівартості на змінні та постійні витрати. По системі «директ-костинг» собівартість виробу визначається тільки за змінними витратами.

Для даної системи обліку характерна наступна риса — облік постійних витрат в цілому по підприємству і їх віднесення на зменшення операційного прибутку для визначення кінцевого фінансового результату. Звідси, основною перевагою системи є спрощення і точність обчислення собівартості продукції, так як собівартість планується і враховується в частині тільки виробничих витрат.

Одним з переваг системи «директ-костинг» є можливість її використання в цілях прийняття різноманітних господарських рішень і, зокрема, для прогнозування і планування прибутку підприємства, обґрунтування цін на вироби та обсягів їх виробництва, складання внутрішньої фінансової звітності для управління. За рахунок скорочення статей собівартості спрощується її нормування, облік, контроль і до того ж поліпшується облік і контроль умовно-постійних витрат, оскільки їх сума за даний конкретний період показується в звіті про доходи окремим рядком, що наочно демонструє їх вплив на величину прибутку.

Облік і аналіз витрат на основі маржинального доходу передбачає вибір як об'єкта управління витратами виробництво товарної продукції по підприємству в цілому без його декомпозиції за цеховим центрам витрат, що виключає адресне управління витратами за місцями їх виникнення і обмежує можливості застосування даної системи.

Розглянемо можливість застосування системи «директ — костинг» стосовно до цеховим центрам витрат при послідовній обробці предметів праці, дотримання принципу пропорційності між цеховими стадіями обробки і однономенклатурном виробництві на прикладі металургійного підприємства.

Процес виробництва металопродукції включає ряд стадій, що здійснюються, залежно від технологічних особливостей та виробничої структури, послідовно, паралельно або послідовно-паралельно.

Витрати виробництва товарної продукції являють собою процес послідовної акумуляції витрат всіх попередніх стадій виробництва

продукції. Витрати виробництва на окремих стадіях поглинаються на наступних по собівартості передачі напівфабрикатів. При цьому постійні витрати j -го структурного виробничого підрозділу трансформуються в змінні витрати $j+1$ -го підрозділу у вигляді витрат на заданий у виробництво ($j = 1, 2, \dots, n-1$).

На рисунку 1 представлена загальна схема акумуляції витрат виробництва та їх трансформації при послідовних стадіях металургійного виробничого процесу.

Виробничу собівартість продукції j -го структурного підрозділу C_j можна представити як суму змінних Cv_j і постійних витрат Cf_j . У свою чергу, змінні витрати Cv_j включають перехідні витрати по собівартості передачі матеріалів і напівфабрикатів з $j-1$ -го виробничого підрозділу (C_{j-1}) і додаткові m_j — витрати купівельних напівфабрикатів, допоміжних та інших матеріалів. Крім того, до складу змінних витрат включаються власні витрати підрозділу ($Cv_{соб_j}$).

Перехідні та додаткові витрати відображаються в заданому виробництві, а власні — втрати і відходи металу, а також у витратах по переділу. В подальшому, з метою спрощення, додатковими витратами m_j для всіх підрозділів, крім $j=1$, нехтуємо.

Залежність витрат (Cn) і виручки (Qp) від обсягів виробництва (Qn) представлена на рис. 1. Даний вид аналізу взаємозв'язку «витрати–обсяг–прибуток» — одне з найбільш ефективних засобів планування і прогнозування діяльності підприємства. Він допомагає керівникам підприємств виявити оптимальні пропорції між перемінними і постійними витратами, ціною й обсягом реалізації. Бухгалтери, економісти, аудитори, експерти та консультанти, використовуючи даний метод, можуть дати більш глибоку оцінку результатів діяльності підприємства і точніше обґрунтувати рекомендації для поліпшення роботи підприємства. Такий аналіз на практиці іноді називають аналізом точки беззбитковості. Точку беззбитковості, при якій виручка і обсяг виробництва підприємства забезпечують покриття всіх витрат і нульовий прибуток, називають також «критичної» або «мертвою», чи точкою «рівноваги». В літературі позначається ця точка як ВЕР (аббревіатура «break – even – point»), тобто точка чи поріг рентабельності і розглядається поріг рентабельності (точка беззбитковості) як показник, що характеризує обсяг реалізації продукції, при якому виручка підприємства від продажу продукції дорівнює всім його сукупним витратам, тобто це той обсяг продажів, при якому підприємство не має ні прибутку, ні збитку».

Графік взаємозв'язку «витрати – обсяг – прибуток» (точки беззбитковості) дозволяє ставити питання і знаходити відповіді за витратами і обсягами та їх впливу на прибуток без додаткових складних розрахунків. Із застосуванням комп'ютерної техніки, яка в змозі швидко

синтезувати графічну інформацію, що відображає будь-які зміни спочатку введених даних, а також розширюється використання графіків у процесі прийняття ефективних управлінських рішень.

Таким чином, метою побудови графіків в системі «директ-костинг» є:

- відображення впливу витрат, обсягу випуску продукції і виручки на доходи і прибуток;
- інтерпретація прогнозних і інших даних на поведінку результуючих показників;
- надання керівникам відповідної інформації для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

З урахуванням прийнятих позначень виробничу собівартість продукції j -го структурного підрозділу можна представити у вигляді:

$$C_j = C_{j-1} + C_{vco}b_j + C_{f_j}, \quad (1)$$

Для першого підрозділу в технологічному ланцюгу виробництва продукції C_{j-1} являє витрати вихідних матеріальних ресурсів m_0 .

Як випливає з рисунка, собівартість виробництва продукції в замикаючому підрозділі n можна представити у вигляді виразу:

$$C_n = m_0 + \sum_1^n C_{vco}b_j + \sum_1^{n-1} C_{f_j} + C_{f_n}, \quad (2)$$

У виразі (2) перші три члени відображають змінні витрати виробництва, а останній — постійні витрати у собівартості продукції цеху n .

Аналогічно, собівартість виробництва продукції в j -му структурному підрозділі визначається за виразом:

$$C_j = m_0 + \sum_1^j C_{vco}b_j + \sum_1^{j-1} C_{f_{j-1}} + C_{f_j}, \quad (j = 1, \dots, n), \quad (3)$$

Виходячи з формули 1, приріст змінних витрат j -го структурного підрозділу щодо $j-1$ -го визначається за виразом:

$$\Delta C_{v_j} = C_{v_j} - C_{v_{j-1}} = C_{vco}b_j + C_{f_{j-1}}, \quad (4)$$

Загальний приріст змінних витрат ΔC_{v_0} буде дорівнювати:

$$\Delta C_{v_0} = \sum \Delta C_{v_j} = C_{v_n} - m_0, \quad (5)$$

Внесок j -го структурного підрозділу змінні витрати C_{v_n} , зменшених на суму первинних матеріальних витрат m_0 , можна визначити за допомогою коефіцієнта:

$$K_{v_j} = \Delta C_{v_j} / (C_{v_n} - m_0), \quad (6)$$

Встановлені значення Kv_j можуть бути використані для визначення внутрішньозаводських розрахункових цін.

Виходячи з даних наведених вище собівартість виробництва продукції в замикаючому підрозділі можна представити у вигляді виразу:

$$C_n = m_o + \sum C_{vcoб_j} + \sum C_{f_j} + C_{f_n}, \quad (7)$$

Питома маржинальний прибуток визначається як різниця між оптовою ціною підприємства і змінними витратами. З урахуванням виразу (7) питома маржинальний прибуток визначається за виразом:

$$MD_n = \Pi - C_{v_n} = \Pi - m_o - \sum_1^n C_{vcoб_j} - \sum_1^{n-1} C_{f_j}, \quad (8)$$

де MD_n — маржинальний прибуток товарного підрозділу;

Π — оптова ціна товарного підрозділу.

Вплив j -го структурного підрозділу на зниження маржинального прибутку підприємства визначається внеском кожного підрозділу додані змінні витрати:

$$\Delta MD_j = (C_{v_n} - m_o) * Kv_j, (j = 1, \dots, n-1), \quad (9)$$

при цьому:

$$MD_n = CMD_j - (C_{v_n} - m_o) * \sum_1^n Kv_j, (j = 1, \dots, n), \quad (10)$$

де CMD_j — спряжена маржинальний прибуток j -го структурного підрозділу, визначається як $\Pi - C_{v_j}$.

Критичний обсяг виробництва розраховуємо за виразом:

$$Q_{кр} = S_{f_n} / \Pi - C_{v_n}, \quad (11)$$

де $Q_{кр}$ — критичний обсяг виробництва;

S_{f_n} — постійні витрати на загальний обсяг виробництва.

Або з урахуванням виразу (8):

$$Q_{кр} = S_{f_n} / \Pi - m_o - \sum_1^n C_{vcoб_j} - \sum_1^{n-1} C_{f_j}, \quad (12)$$

Застосування викладених підходів дозволить вирішити наступні господарські завдання стосовно до структурним підрозділам на основі залежності «витрати — випуск» і поняття маржинального доходу:

1. Визначення змінних витрат виробництва продукції в кожному структурному підрозділі умови забезпечення беззбиткової роботи кожного структурного підрозділу та підприємства в цілому.

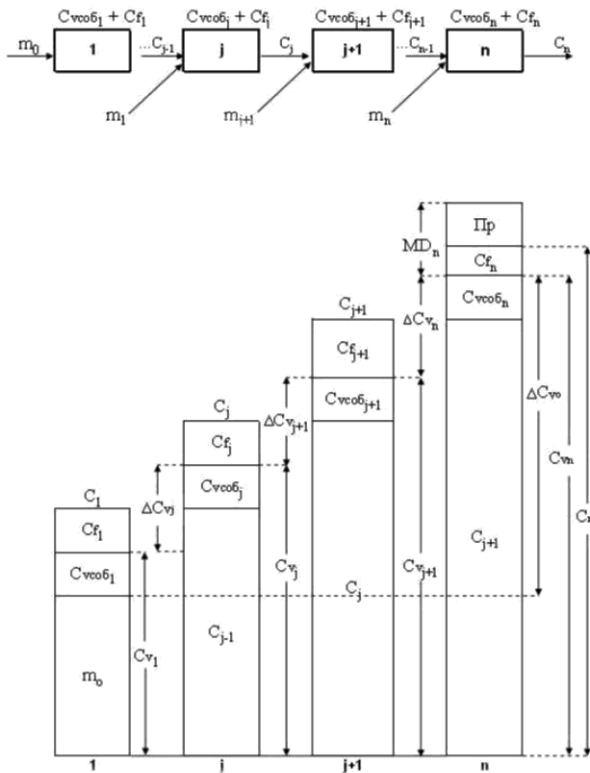

Рисунок 1. Загальна схема акумуляції і трансформації витрат при послідовних стадіях металургійного виробничого процесу

2. Визначення розрахункового прибутку кожного структурного підрозділу і внутрішньовиробничих цін.

3. Визначення оптимальної програми випуску та реалізації продукції.

Наведений перелік вирішуваних завдань, безпосередньо впливають з поняття маржинального доходу, може бути розширений при подальшій декомпозиції цехових центрів витрат.

Цілеспрямоване управління постійними і перемінними витратами, оперативна зміна їх співвідношення при мінливих умовах господарювання дозволить збільшити потенціал формування прибутку підприємства .

Для вітчизняних підприємств система «директ — костинг» ще не є офіційно рекомендованою, у зв'язку з чим поки вона використовується в

основному для прогнозних розрахунків значень ціни, прибутку, виручки від реалізації продукції. Оцінити аналітичні можливості цієї системи можуть виробники, що працюють в умовах реального ринкового господарства.

СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Бондаренко О. С.,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів,
Київський національний торговельно-економічний університет*

Annotation. *The conceptual foundations of the financial management of enterprises in the economic logistisation are suggested, areas of development of the financial management of enterprises in the economic logistisation is created, methodological approach to implementation of micrologistic enterprise financial management systems is determined.*

Keywords: *finance, financial flow, logistics system, financial management, logistics value chain, enterprise value, logistically-oriented approach*

Активізація процесів інтеграції та глобалізації визначає появу нових форм взаємодії учасників ринку, які характеризуються інтегруванням фінансових відносин у систему ринкових зв'язків, поєднанням вимог ощадливого виробництва та соціальної відповідальності. Сучасні зміни зумовлюють перегляд організаційно-управлінського мислення та формування відповідної філософії теорії і практики управління фінансами підприємств.

Розвиток системи фінансів підприємств як складової фінансового потенціалу промисловості та фінансової системи країни, є запорукою стабільного економічного зростання. Протягом останніх років тенденції функціонування системи фінансів підприємств промисловості характеризувалися нарощенням обсягів власного капіталу, зобов'язань і активів. Зростання кількісних показників не відображає істотного поліпшення якісних характеристик системи управління ними. В структурі оборотних активів найбільшу частку займає дебіторська заборгованість, за період з 2007 по 2015 років цей показник у середньому становив 57,2 відсотки. В структурі поточних зобов'язань найбільше значення мала кредиторська заборгованість — 81 відсоток. Це свідчать про певну нерациональність структури активів та джерел формування, постійне перевищення та зростання обсягів кредиторської заборгованості над дебіторською, зниження коефіцієнта забезпечення власними оборотними коштами, коефіцієнта покриття під впливом зростання обсягів поточних зобов'язань швидшими темпами порівняно

із темпами росту оборотних активів, недостатній рівень і постійні коливання коефіцієнтів швидкої та абсолютної ліквідності, чистого оборотного капіталу. За цих умов виникає необхідність посилення координації взаємозв'язків між учасниками процесу руху фінансових ресурсів на основі формування логістичних систем, що забезпечать використання інноваційних логістично-орієнтованих підходів до управління фінансами.

Активізація процесів логістизації під впливом інтеграції та глобалізації — це об'єктивна необхідність, зумовлена ускладненням завдань управління, великими обсягами інформації, які обробляються підприємствами різних видів економічної діяльності. В результаті логістизації економіки швидко розвиваються як логістичні ланцюги, які формуються підприємствами так і логістичні мережі, які відображають повну самостійність і юридичну незалежність підприємств включених у мережу. Підприємства, спеціалізуючись на профільній діяльності в сфері їх ключової компетенції і поєднуючись в мережу за принципом взаємодоповнюваності й взаємозалежності, створюють умови для підвищення ефективності управління фінансовими потоками на основі підвищення рівня інформатизації. Вони використовують комбінацію формальних і неформальних процедур для координації й узгодження господарської діяльності учасників логістичних ланцюгів і допомагають одержувати доступ до ресурсів партнерів з метою досягнення максимального синергетичного ефекту від їхнього використання. Відображаючи інтеграцію всіх складових підприємства в єдину систему наскрізного управління фінансовими потоками для досягнення бажаного результату з мінімальними витратами часу й ресурсів, логістизація спонукає шукати шляхи оптимізації логістичних операцій та процесів.

Останніми роками науковцями все більше уваги приділяється дослідженню особливостей управління різними сферами діяльності на основі логістизації [1, 2, 3, 4, 5].

Дієвість систем фінансів підприємств можлива у випадку реалізації адаптованих підходів до управління фінансовими потоками в логістичних системах, що забезпечує цінність логістичних ланцюгів та є основним індикатором зростання вартості. Значною мірою це вимагає розробки фінансової політики, яка дозволять оцінити перспективи розвитку, визначити оптимальні шляхи досягнення стратегічних цілей, обґрунтувати прийнятні напрями фінансового забезпечення господарської діяльності.

Логістизація в управлінні фінансами підприємств вимагає інтеграції учасників логістичного ланцюга в єдину логістичну систему, що визначає доречність її створення кожним підприємством та

відображає врахування відомої тріади «розрахунок – вигода – споживач».

В сучасних умовах до основних функцій логістичної системи доцільно відносити такі:

- організаційну (передбачає створення відповідної організаційної структури, яка сприятиме встановленню між елементами логістичної системи господарських зв'язків, спрямованих на забезпечення ефективного її функціонування);

- прогностичну (відображає необхідність застосування в межах логістичних систем інструментів оперативного, тактичного, стратегічного внутрішньовиробничого планування);

- аналітичну (забезпечує проведення постійного аналізу логістичних потоків, дослідження їх динаміки, здійснення аналізу факторів, які впливають на стан логістичної системи);

- стабілізуючу (спрямована на забезпечення синхронізації логістичних процесів і потоків шляхом узгодження економічних інтересів всіх елементів логістичної системи);

- облікову (передбачає виявлення, вимірювання, реєстрацію, узагальнення, збереження, накопичення інформації про логістичні потоки в межах логістичних ланцюгів з метою економії всіх видів ресурсів);

- контрольну (пов'язана зі створенням системи постійного контролю за параметрами фінансових, матеріальних, інформаційних потоків і, в результаті, за станом функціонування логістичної системи).

Фінансові потоки, що циркулюють у мікро- логістичній системі при здійсненні господарських операцій трансформуються за принципом «гроші – товар – гроші». Тобто фінансові потоки рухаються у зворотному напрямку до матеріального потоку. Фінансовий потік є головним чинником, що дає змогу інтегрувати всі елементи логістичної системи у логістичному ланцюзі для забезпечення його цінності та зростання вартості підприємства. Гармонізація фінансових та матеріальних потоків в логістичних ланцюгах виступає головним резервом підвищення ефективності функціонування логістичної системи.

Розробляючи дієві моделі логістичного управління, науковці та практики, першочергово вирішують питання управління матеріальними потоками, а управління фінансовими потоками вивчається на основі врахування цих потоків як похідних від матеріальних. В працях сучасних дослідників найменш вивченою сферою управління фінансами підприємств є механізми фінансового обслуговування матеріальних та інформаційних потоків. Така ж ситуація характерна і для наукових досліджень в сфері логістичного управління. Застосування підприємствами методів і моделей логістики дозволяє розробити

відповідне методичне забезпечення логістичного управління господарською діяльністю, однак воно не відображає фінансовий аспект в управлінні нею.

Сучасний стан підприємств України, їх обмеженість у фінансових ресурсах, вимагає на стадіях планування, організації і контролю логістичних операцій першочергового врахування параметрів фінансових потоків, а на їх основі — визначення можливих обсягів і параметрів матеріальних. Таким чином, в умовах логістизації національної економіки основною складовою фінансів підприємств є фінансовий потік, оптимальний рух якого забезпечується існуванням мікро- та макро- логістичних систем. Його характерними рисами є те, що він відображає цілеспрямований, впорядкований рух фінансових ресурсів підприємства, направлений на забезпечення ефективності господарської діяльності; є результатом встановлення фінансових відносин всередині підприємства та між підприємствами, що виникають за результатами здійснення господарських операцій; склад, обсяг, швидкість і напрям руху фінансових потоків визначається специфікою фінансових відносин підприємства з його контрагентами; не може визначатися без врахування фактору часу; рухається в межах підприємства за відповідними центрами управління фінансовими потоками; відображає два об'єкта управління (стан фінансових ресурсів та руху фінансових ресурсів).

Для кожного підприємства в умовах логістизації економіки фінансові потоки необхідно представляти з достатнім ступенем деталізації та у тісній узгодженості з матеріальними потоками. Причому, чим більш розгалужені матеріальні потоки, тим більш складними будуть відповідні їм фінансові потоки, і тим більш трудомістким буде процес управління. В результаті ефективність управління фінансами підприємств в умовах логістизації економіки залежить від уявлення про види, склад фінансових потоків та особливості виникнення та руху.

У формуванні цінності логістичного ланцюга та вартості конкретного підприємства приймають участь інші підприємства (представники логістичної інфраструктури), які формують власні ланцюги цінностей та вартість. В результаті ланцюги цінностей утворюють мережу цінностей. Формування ланцюгів цінностей в загальній мережі, має відображати оптимізацію витрат за умови досягнення максимальної споживчої цінності. Якщо підприємство здатне оптимізувати витрати, то воно буде продовжувати функціонувати в мережі цінностей, якщо ні — воно припинить функціонувати, оскільки фінансові потоки будуть рухатися через інший ланцюг цінностей, негативно впливаючи на вартість підприємства.

В контексті управління фінансами в логістичних системах підприємств цінність логістичного ланцюга — це здатність задовольняти потреби учасників відповідно до їх очікувань на основі синергетичних впливів, що визначаються взаємодією в процесі забезпечення раціонального руху фінансових потоків. Їх характерними рисами є такі: 1) стосується всіх учасників логістичного ланцюга та залежить від їх потреб; 2) носить ситуаційний та динамічний характер; 3) залежить від умов сприйняття; 4) характеризується цінністю взаємозв'язків; 5) визначається особливостями управління фінансовими потоками відповідно до специфіки підприємницької діяльності ; 6) взаємопов'язано з вартістю підприємства.

Вартість підприємства, що функціонує у вигляді логістичної системи, відображає результативність функціонування, яка зумовлена здатністю генерувати фінансові потоки логістичними ланцюгами та синергетичними впливами їх учасників. Можна виділити такі її характерні риси: 1) інтегральний показник, що відображає результативність діяльності логістичної системи; 2) носить динамічний та фрактальний характер; 3) залежить від внутрішніх і зовнішніх умов функціонування логістичної системи; 5) визначається особливостями управління фінансовими потоками; 6) взаємопов'язана з цінністю логістичних ланцюгів.

В мовах логістизації економіки зміни у пріоритетах формування цінності логістичного ланцюга та зростання вартості підприємства під впливом динамічного ринкового середовища займають особливе місце в системі управління фінансами. Підприємства мають спрямовувати господарські операції на створення цінності логістичного ланцюга, який визначає їх склад та описує вплив на вартість. При цьому необхідно враховувати те, що матеріальні потоки, проходячи по всіх ланках логістичного ланцюга, визначають споживчу вартість, яка відображає цінність товару для споживача шляхом визначення корисності. На відміну від них фінансові потоки, приймаючи участь в утворенні споживчої вартості, суттєвий вплив справляють на формування вартості підприємства.

Ефективне управління фінансами підприємств в умовах логістизації економіки має відображати процеси формування й об'єднання мікрологістичних систем у єдиному інформаційному просторі та формуватися під впливом інтегрування логістики та фінансового менеджменту, що визначає доцільність використання логістично-орієнтованої методології, основними складовими якої є цінність логістичних ланцюгів, що забезпечується раціональним управлінням фінансовими потоками та вартість, яка створюється цінністю існуючих на підприємстві логістичних ланцюгів.

Основною передумовою впровадження на підприємствах логістично-орієнтованої методології до управління фінансами є інтеграція фінансового менеджменту і логістики, про що свідчить активне використання сучасних інформаційних технологій, які хоча і використовують логістичні підходи, але базуються на концепціях фінансового менеджменту.

Методологічні засади логістично-орієнтованого управління фінансами підприємств відображають необхідність формування у дослідників адаптованих поглядів на сучасні процеси управління фінансовими потоками, та забезпечують виокремлення ще ряду характерних ознак, направлених на розробку ефективних фінансових механізмів. Основні з них:

- безперервність економічних процесів обумовлює необхідність застосування поточкових підходів до управління фінансами підприємств;

- фінансова нестабільність вимагає в управлінні господарською діяльністю першочергового врахування фінансових потоків, а вже на їх основі матеріальних;

- фінансова стійкість підприємств під впливом мінливості зовнішнього середовища залежить від їх спроможності генерувати фінансові потоки;

формування та використання фінансових ресурсів на підприємствах здійснюється за результатами руху вхідних і вихідних фінансових потоків;

- фінансові потоки взаємопов'язані з матеріальним та інформаційними потоками, що відображає доцільність синхронізованого управління ними;

- фінансовий потік під впливом господарських операцій змінює напрями руху, а отже визначає їх економічний результат;

- управління фінансовими потоками має враховувати особливості управління супутніми їм потоками, що в сучасних умовах виокремлено в межі логістичного управління господарською діяльністю;

- управління фінансовими потоками в логістичних системах має обов'язково базуватися на врахуванні як фінансового так і логістичного аспекту, а отже має бути направлене на формування цінності логістичного ланцюга, який створить умови для зростання вартості підприємства;

- наукові положення, що закладаються в методологічні засади логістично-орієнтованого управління фінансами підприємств, здатні перетворити конфлікти, проблеми, диспаритет фінансових відносин у можливість отримання ефекту від гармонізації інтересів і повної співпраці по всьому логістичному ланцюгу.

Логістично-орієнтований підхід до управління фінансами підприємств вимагає інтеграції всіх учасників господарських операцій в

логістичні ланцюги. За таких умов все більшого значення набувають питання формування підприємствами дієвих логістичних систем, що сприятимуть створенню тісних взаємозв'язків між елементами системи у процесі забезпечення цінності логістичних ланцюгів та зумовлять зростання її ринкової вартості. Формуючи логістичні ланцюги, підприємства мають враховувати специфіку та масштаби підприємницької діяльності. Для одних доречним є побудова логістичних ланцюгів на основі груп та видів продукції, яка виробляється; для інших — вираженням може бути поділ господарських процесів на основні та допоміжні, або класифікація постачальників та покупців на впливових та менш впливових.

Найбільш прийнятним для вітчизняних підприємств є побудова логістичних ланцюгів з використанням окремих елементів функціонально-процесного (для стадій логістичного ланцюга) та організаційного (для визначення учасників в межах стадій) підходів за групами продукції, оскільки це дозволить в межах кожного логістичного ланцюга ідентифікувати учасників, згрупувати представників логістичної інфраструктури за їх вимогами чи потребами, обґрунтувати сильні та слабкі позиції, оцінити можливості розвитку чи поступового скорочення. Його перевагою є те, що він передбачає безперервність потоків, а, отже, і управління ними протягом всього ланцюга від першого постачальника до кінцевого споживача. Однак, не зважаючи на розвиненість процесів логістизації, в практичній діяльності така безперервність обмежена присутністю на ринку підприємств, що характеризуються різним ступенем зрілості логістичних систем, а отже не можливістю безперервного управління їх фінансами.

Таким чином, напрями розвитку систем управління фінансами підприємств мають відображати розробку теоретико-методологічних підходів з урахуванням процесів логістизації економіки, особливостей функціонування мікрологістичних систем, організації фінансових відносин з учасниками логістичної інфраструктури, вдосконалення процедур фінансового планування, оцінки впливу параметрів фінансових потоків на цінність логістичних ланцюгів та вартість підприємств.

Література:

1. Бондаренко О. С. Управління фінансовими потоками підприємств в умовах логістизації економіки: монографія /О. С. Бондаренко. — К. : Кафедра, 2015. — 520 с.
2. Колодізева С. О. Оцінка процесів логістизації банківського обслуговування /С. О. Колодізева — Херсон: Науковий вісник херсонського Херсонський державного університету, 2016. — С. 251–257.

3. Омельченко В. Я. Логістична стратегія розвитку світової економіки в умовах глобалізації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук: спец. 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» /Володимир Якович Омельченко. — Донецьк, Донецький нац. ун-т ,2009. — 41 с.

4. Смерічевська С. В. Формування освітньо-інноваційного потенціалу логістизації національної економіки: автореферат... д-р економ. наук, спец.: 08.00.03 — економіка та упр. національним господарством / С. В. Смерічевська; Донецький державний ун-т управління, — Краматорськ, 2016. — 40 с.

5. Тюріна Н. М., Гой І. В., Шкодін О. С. Формування та реалізація процесів логістизації машинобудівних підприємств : монографія / Н. М. Тюріна, І. В. Гой, О. С. Шкодін. — Хмельницький: ХНУ, 2014. — 257 с.

ТЕХНОЛОГІЗАЦІЯ ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ ЯК ПЕРЕДУМОВА УСПІШНОГО МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Бородіна Н. С.,

кандидат педагогічних наук, доцент,

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

Annotation. *The article discusses the theoretical foundations process of forming linguistic identity of students at the Ukrainian lessons: analysis of the concept of "linguistic identity", the necessity of updating approaches and methods of work with speech development of students, proved technologized approach as an effective means of speech of individual students; attention is also paid to the role of personal guidance, system principle the specific language technology portfolio.*

Keywords: *technologized approach, language personality, communicative competence, personal approach.*

Сьогодні в освіті України відбувається переосмислення усталеної моделі організації процесу навчання, що зумовлено потребами інформаційно насиченого суспільства. Згідно з презентованою Лілією Гриневич концепцією «Нової української школи», основним завданням реформи є надання кожній дитині доступу до якісної освіти, щоб кожний випускник ХХІ століття був конкурентноспроможною, всебічно розвиненою особистістю, здатною до критичного мислення. Першим із восьми базових компонентів концепції [2, с. 9] є «новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, необхідних для успішної

самореалізації в суспільстві». Закономірно, що в час безмежного інформаційного потоку найважливішим умінням є грамотна комунікація. Тому першорядною з десяти ключових компетентностей Нової української школи є «Спілкування державною (і рідною у разі відмінностей) мовою. Це вміння усно й письмово висловлювати й тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди (через слухання, говоріння, читання, письмо, застосування мультимедійних засобів). Здатність реагувати мовними засобами на повний спектр соціальних і культурних явищ — у навчанні, на роботі, вдома, у вільний час. Усвідомлення ролі ефективного спілкування» [2, с. 13]. Отже, потреба в нових підходах до методики навчання української мови зумовлена, в першу чергу, необхідністю сформувати комунікаційно компетентну особистість, тому велике значення надається розвитку усного та писемного мовлення учня та підвищенню його мовної культури.

У Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти вказано, що наскрізними змістовими лініями мовного компонента є мовленнєва, мовна, соціокультурна і діяльнісна. Формування мовленнєвої компетентності забезпечується мовленнєвою лінією, що сприяє вдосконаленню вмінь та навичок в усіх видах мовленнєвої діяльності.

У контексті нашого дослідження наголошуємо на стратегічно важливій для мовного компонента комунікативній компетентності, яка є невід'ємною складовою структури змісту освіти, передбачає оволодіння всіма видами мовленнєвої діяльності, основами культури усного та писемного мовлення, базовими вміннями і навичками мовленнєвого розвитку особистості. Зосереджуємо увагу саме на особистісно-діяльнісному підході у формуванні мовної особистості на уроках української мови, що сприяє стимулюванню пізнавальної активності учнів.

Вивченню поняття «мовна особистість» присвятили свої праці психолінгвісти, мовознавці, лінгводидакти. Якщо у 80-х роках ХХ століття осмислення поняття «мовна особистість» відбувалось виключно для визначення особливостей стилю письменника через його твори (аналіз текстів за рівнями структури мовної особистості) та визначення індивідуальної поетичної картини світу митця, то на межі ХХ–ХХІ ст. теоретичне розуміння мовної особистості не обмежується лінгвістичним аналізом художнього тексту і розвивається сьогодні в напрямі орієнтації на комунікативну діяльність індивідуума.

Грунтовний розвиток феномену «мовної особистості» відбувся на межі ХХ–ХХІ століть завдяки дослідженням методистів О. Біляєва, Л. Мацько і М. Пентилюк. На сьогодні лінгводидактична наука вже має значну кількість визначень терміна «мовна особистість». М. Пентилюк під мовною особистістю розуміє людину, що «володіє виражальними

багатствами мови, продукує її в різних життєвих ситуаціях і шанує її, дбає про її збереження й розвиток» [8, с. 85], зазначає важливість рівня мотивації учня; М. Вашуленко — людину, готову виконувати мовленнєві дії, а також привласнювати мову, використовуючи її у мовленні; С. Єрмоленко — носія мови, який не лише володіє сумою лінгвістичних знань чи репродукує мовну діяльність, а того, в якого виробилися навички активної роботи зі словом; Л. Струганець — носія мови, котрий досконало знає мову, усвідомлено творчо нею володіє, сприймає мову в контексті національної культури, користується мовою як органічним засобом самотворення, самоствердження і самовираження, розвитку власних інтелектуальних та емоційно-вольових можливостей, засобом соціалізації особи в певному суспільстві; Л. Мацько вважає, що мовна особистість починається із пробудження індивідуальної мовотворчості, що забезпечує вільне самовираження особистості в різних сферах людського спілкування; І. Кучеренко зазначає, що мовною особистістю учень стає за умови, якщо він «знає особливості українськомовної системи, володіє арсеналом лінгвістичних одиниць і вміло їх реалізовує» [3, с. 5] тощо. Варто звернути увагу на те, що в наведених визначеннях не підкреслено значення швидкого темпу технологічних змін соціального простору, в якому формується особистість як складову успішного розвитку мовної особистості.

Найсприятливішим середовищем для формування мовної особистості сучасними методистами одностайно визнається урок української мови, на якому учні мають змогу вдосконалювати володіння основними видами мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання і письмо). О. Кучерук подає «формування мовної особистості школяра як активного суб'єкта навчального процесу в різних видах мовленнєвої діяльності» [4, с. 17] як обов'язкову складову особистісного підходу до навчання. Вбачаючи ефективність будь-якої діяльності не лише в систематизації знань, а й у бажанні самостійно отримати нові знання, ще на початку 80-х років ХХ ст. І. Білодід зазначав, що мовне виховання у школі включає в себе не лише засвоєння певних граматичних правил і норм та вміння ними користуватися; важливішими є самостійно здобуті знання про мову, її природу та роль у суспільстві. Тобто учнів необхідно спрямовувати на поглиблене вивчення мови, даючи знання, необхідні для оволодіння нормами мови; спрямовувати, зацікавлювати, давати розуміння глибини мовних явищ та способів їх дослідження.

В. Русанівський наголошував, що завданням школи є не просто навчити випускників володіти мовою, а й заохотити їх на все життя до саморозвитку, адже суспільство відіграє ключову роль у засвоєнні мовних знань. Науковець прослідковував тісний зв'язок, стверджуючи,

що чим багатшою є ця практика, тим більшим стає бажання в учнів збагатити свій словниковий запас, оволодіти красномовством та переконливістю в мовленні тощо. Тож, мовленнєвий розвиток є ефективним, якщо роботі над культурою мовлення не просто відводиться велика кількість часу, а якщо рівень мотивації забезпечується на достатньому рівні й учні самі виявляють бажання поглиблювати свої знання.

Сучасна освіта спрямована, в першу чергу, на виховання комунікаційно компетентної людини, адже «комунікаційна компетентність є визначальним фактором її освіченості та інтелігентності» [1, с. 227]. Цілком логічно, що реалізація цієї мети стає можливою за умови, якщо надметою мовленнєвого розвитку на уроках української мови є формування мовної особистості. О. Леонтєву належить думка, що мовна особистість — це певний ідеал, досягнення якого повною мірою є неможливим через неможливість абсолютного володіння мовою. Частково з цим погоджуємося і вважаємо, що на сьогодні при визначенні поняття «мовна особистість» ключовим є вміння швидко реагувати та взаємодіяти з інформаційно насиченим суспільством під час комунікації. Розвиток мовної особистості продовжується й за межами школи. Завданням учителя є розвиток в учнів сильної мотивації займатися мовленнєвим саморозвитком.

У середині XX століття в галузі освіти на основі програмованого навчання виник технологізований підхід, який базується на чіткому формулюванні навчальної мети й послідовному її досягненні. У сфері педагогічної теорії і практики технологізований підхід має значення орієнтації навчально-виховного процесу. Якщо урок — це елемент педагогічної системи, то його технологія — це система дій, яка підвищує ефективність навчання. Технологія навчання — сукупність адекватних до мети завдань, принципів і умов навчання, форм, методів, прийомів, які забезпечують ефективне поєднання теорії і практики на заняттях з української мови.

На сьогодні можна стверджувати, що відбувся процес повної технологізації освіти. Разом із цим ефективне використання технологій у процесі навчання гальмується через недостатню обізнаність учителів із новими технологіями. С. Бондар зазначає: «...у вчителя до цього часу існує психологічний бар'єр до нового, інноваційного. Цей бар'єр проявляється у його скутості, як у мисленні, так і в діях» [7, с. 5]. Необхідність у введенні до навчання інноваційних технологій при цьому є незаперечною. Правильно підібрані технології забезпечують ефективну співпрацю вчителя з учнями та сприяють кращому засвоєнню знань. Технологізований підхід до уроку дає можливість сконструювати такий навчальний процес, який відповідав би змісту і навчальній меті, що ставить перед собою й учнями вчитель.

Важливою рисою технологізованого навчання є системність. Процес розвитку мовної особистості починається в молодшій школі з оволодіння основними видами мовленнєвої діяльності (говоріння, аудіювання, читання і письмо). Під час рецептивної діяльності (аудіювання й читання) дитина одержує мовленнєву інформацію, вчиться сприймати й розуміти думки інших людей, а під час продуктивної (говоріння та письмо) — висловлює свої думки. Після засвоєння видів мовленнєвої діяльності розпочинається процес вироблення комунікативних умінь і навичок. Його ефективність значно підвищиться, якщо вчитель зможе достатньо змотивувати та зацікавити учнів. Загалом розвиток мовної особистості буде успішним, якщо:

- а) засвоєння знань про лінгвістичні та комунікативні особливості монологічного й діалогічного мовлення відбуватиметься систематично, послідовно;
- б) застосовуватиметься система навчально-тренувальних вправ, на основі яких формується мовленнєвий етикет та культура спілкування;
- в) зв'язок між уроками вивчення мовних тем, розвитком зв'язного мовлення, факультативними заняттями і позакласними заходами буде безперервним;
- г) учні виконуватимуть різноманітні комунікативні вправи, завдяки яким закріплення вивченого матеріалу буде свідомим;
- ґ) учителем правильно обиратимуться технології розвитку мовної особистості.

Тільки систематична, грамотно запланована робота на уроках може дати бажані результати.

На сьогодні технологізація шкільної мовної освіти призвела до того, що технології навчання застосовуються як на аспектичних уроках, так і в процесі розвитку мовної особистості. У методичній літературі вчителі-практики і вчені-методисти пропонують використовувати різні технології навчання мови, але з огляду на постійний розвиток суспільства, робимо висновок, що тільки інноваційні технології здатні виробити необхідні для формування повноцінної мовної особистості уміння та навички. На сучасному етапі розвитку педагогічної науки для формування в учнів позитивної мотивації до процесу навчання дослідники виділяють, теоретично обґрунтовують і впроваджують у практику такі новітні технології, як метод проектної діяльності, технології розвитку критичного мислення, дистанційного навчання, ігрові технології тощо. Із них для формування мовної особистості вважаємо найбільш ефективною технологію мовного портфоліо.

Уперше технологія мовного портфоліо була запропонована Лінгвістичним комітетом Ради Європи у Страсбурзі у 1998-2000 роках як технологія вивчення іноземних мов з метою стандартизації вимог до вивчення іноземних мов [5, с. 117], викладання й оцінювання досягнень у галузі вивчення іноземних мов громадянами європейських країн.

В Україні ця технологія була презентована 2003 року. Науковці Л. Мартинюк, Н. Нікітіна, О. Нікіфорова науково обґрунтували

доцільність використання технології при вивченні іноземної мови українцями, Т. Гурова — для становлення професіоналізму майбутніх учителів англійської мови.

Мовне портфоліо — це «особистий документ, який дозволяє учню оцінити власну мовнукомпетенцію в різних мовах та зафіксувати його контакти з іншими культурами. Мовне портфоліо представляє собою реальний особистісний освітній продукт, який створюється в процесі вивчення мови та культури» [5, с. 76]. Метою європейського мовного портфоліо є оволодіння іноземною мовою. Успішним засвоєння знань вважається тоді, коли учень володіє всіма трьома рівнями — А, В, С, які визначаються за основними видами мовленнєвої діяльності: розуміння іноземної мови (читання та аудіювання), говоріння (монолог і діалог) та письмо.

Загальноєвропейський зразок мовного портфоліо передбачає наявність трьох обов'язкових компонентів: 1) мовний паспорт (LanguagePassport); 2) мовну біографію (LanguagePassport); 3) досьє (Dossier). Мовний паспорт містить фото учня, анкетні дані, особисту інформацію, критерії оцінювання навчальних досягнень, власну самооцінку володіння мовою; мовна біографія — навчальні стратегії учня, рівні досягнень із усного та письмового спілкування, аудіювання та читання, перелік того, що учень уміє робити та плани майбутніх досягнень; досьє є своєрідним збірником творчих робіт учня, проектів, рефератів, сценаріїв, малюнків до книг та фільмів тощо.

Завданнями мовного портфоліо є: 1) мотивувати особистість на самостійне вивчення мови; 2) формувати самоосвітню компетентність учня; 3) розвивати вміння конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі; 4) навчати ставити перед собою завдання й поетапно їх розв'язувати; 5) розвивати пізнавальні організаційні навички.

Реалізація завдань через особливості структури мовного портфоліо передбачає виконання багатьох функцій. Л. Нікітіна визначає чотири функції мовного портфоліо [6, с. 141]: освітню (розвиток індивідуальних мовних можливостей учня, підвищення внутрішньої мотивації до вивчення мови), педагогічну (якість мовної підготовки, самостійність учня), інформаційну (досвід спілкування, самостійний добір матеріалів портфоліо, фіксація досягнень у навчанні) та функцію самооцінки (оцінка учнем власних знань із метою їх подальшого вдосконалення). За Л. Мартинюк функціями мовного портфоліо є [5, с. 246]: мотиваційна (спонукання учнів до систематичної роботи), діагностична (показ прогресу у навчанні за семестр/рік), рейтингова (ілюстрування рівня сформованості вмінь та навичок), змістова (охоплення всього змісту вивченого матеріалу), розвивальна (безперервність процесу навчання та розвитку), цільовизначальна

(виробляє вміння ставити цілі). Розбіжності у визначенні функцій пояснюються різними підходами науковців до процесу навчання. Нами виокремлено особистісно-діяльнісний підхід у роботі над розвитком мовної особистості, тому пропонуємо додадково виділити творчу (індивідуальний підхід до оформлення та способу ведення мовного портфоліо кожним учнем) та спонукальну (діяльність з урахуванням конкуренції) функції.

Отже, реалізація мовленнєвої мети навчання української мови передбачає не лише знання мовних засобів, необхідних і достатніх для спілкування, а й автоматизоване їх використання під час комунікації. Розвиток мовної особистості в умовах сьогодення передбачає особистісно-діяльнісний підхід із високою вмотивованістю учнів та орієнтацією на самостійну роботу над мовними явищами в позакласний час. Мовленнєвий розвиток учнів на уроках української мови можливий лише за умови систематичного використання засобів, що сприяють формуванню мовної особистості.

Література:

1. Гурова Т. Ю. Значення використання інноваційної технології «мовного портфоліо» для становлення професіоналізму майбутнього вчителя англійської мови [Електронний ресурс] / Т. Ю. Гурова // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. — 2013. — № 2. — С. 117-121. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdpu_2013_2_18
2. Концепція «Нова школа»: проект для обговорення [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України. — 2016. — 40 с. — Режим доступу: <http://mon.gov.ua/202016/08/17/mon.pdf>.
3. Кучеренко І. А. Урок як основний функційний складник класно-урочної системи навчання / І. А. Кучеренко. // Науковий вісник Донбасу. — 2013. — № 2.
4. Кучерук О. А. Сучасні технології навчання мови як методична проблема / О. А. Кучерук // Українська мова і література в школі. — 2006. — № 6. — С. 17-21.
5. Мартинюк Л. Використання мовного портфоліо для посилення інтересу учнів середньої школи до вивчення англійської мови [Електронний ресурс] / Л. Мартинюк // Таврійський вісник освіти. — 2013. — № 4. — С. 243-249. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tvo_2013_4_43.
6. Нікітіна Н. П. Мовне портфоліо як гнучка інтерактивна технологія [Електронний ресурс] / Н. П. Нікітіна // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Філологічні

науки. — 2013. — № 14(2). — С. 140–144. — Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vluf_2013_14\(2\)_27](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vluf_2013_14(2)_27).

7. Перспективні педагогічні технології в шкільній освіті: Навчальний посібник/ За заг. ред. С. П. Бондар. — Рівне: Тетіс, 2003. — 200 с.

8. Словник-довідник з української лінгводидактики: навчальний посібник / кол. авторів за ред. М. Пентилюк. — К.: Ленвіт, 2003. — 149 с.

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ПЕРСОНАЛУ І ЙОГО ВПЛИВ НА РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Бугас В. В.,

кандидат економічних наук, доцент,

Кременчутська Н.,

Київський національний університет технологій та дизайну

Annotation. *Today the issue professional development is very important, as staff development is essential for successful operation of any organization. This is especially true nowadays when accelerating scientific progress leads to rapid changes and requirements for professional knowledge and skills.*

Keyword: *personnel, improving the competitiveness of personnel, expertise, business.*

Ефективне функціонування кожного підприємства визначає насамперед ступінь розвитку його персоналу. Підходи щодо формування розвитку персоналу є багатограним і складним поняттям, що охоплює широке коло взаємопов'язаних психологічних, педагогічних, соціальних і економічних проблем. Безумовно, розвиток персоналу — це системно організований процес безперервного професійного навчання працівників для підготовки їх до виконання нових виробничих функцій, професійно-кваліфікаційного просування, формування резерву керівників та вдосконалення соціальної структури персоналу. Розвиток персоналу забезпечується заходами з оцінювання кадрів з метою здійснення виробничої адаптації й атестації персоналу, планування трудової кар'єри робітників і фахівців, стимулювання його розвитку тощо [4, с. 17].

Постановка проблеми. Метою проведення дослідження є поглиблення теоретичних і методичних положень професійного розвитку персоналу і його впливу на результати діяльності підприємства.

Виклад матеріалу. Професійний розвиток персоналу — це цілеспрямований та систематичний вплив на працівників шляхом

здійснення професійного навчання впродовж їх трудової діяльності в організації з метою досягнення високої ефективності виробництва чи наданих послуг, підвищення конкурентоспроможності персоналу на ринку праці, забезпечення виконання працівниками нових більш складних завдань на основі максимально можливої використання їх здібностей та потенційних можливостей. [3, с. 148].

Персонал у сучасних умовах повинен бути високоосвіченим, володіти високою загальною культурою, стратегічним мисленням й ерудицією. Домогтися високих результатів в організації можливо тільки тоді, коли люди, які там працюють, володіють знаннями, умінням, відповідним настроєм. Освіта і навчання персоналу повинні бути безперервними і забезпечувати необхідний професійний розвиток [2, с. 89].

Важливим питанням становлення професійного розвитку особистості є визначення потреби в підготовці персоналу, тобто встановлення невідповідності між професійними знаннями, уміннями та навичками, які повинен мати персонал організації для виконання її поточних і перспективних цілей та тими наявними знаннями, уміннями й навичками, котрі персонал має на теперішній час. Визначення потреби у професійному розвитку працівника здійснюється на всіх рівнях управління підприємством: організації в цілому, структурного підрозділу та окремого працівника [4, с. 48].

Управління персоналом можна визначити як діяльність, що спрямована на досягнення найбільш ефективного використання працівників для досягнення цілей підприємства та особистісних цілей. Перші, традиційно, пов'язуються з забезпеченням ефективності підприємства. Причому ефективність іноді розуміється у вузькому значенні — як отримання максимального прибутку. Однак дедалі частіше ефективність розглядається не тільки в економічному плані — як економічність, якість, продуктивність, нововведення, прибуток, а і в більш широкому контексті й пов'язується з такими поняттями особистісного, психологічного плану, як задоволеність співробітників своєю працею, участю у трудовому колективі підприємства, високий рівень самооцінки колективу, мотивація персоналу до ефективної праці.

Система управління персоналом, яка склалась на провідних вітчизняних підприємствах під впливом запровадження прогресивних зарубіжних технологій управління персоналом та викристалізації власного досвіду, включає сьогодні такі підсистеми:

Аналіз та планування персоналу: до цієї підсистеми належать розробка кадрової політики, розробка стратегії управління персоналом, аналіз кадрового потенціалу та ринку праці, кадрове планування, прогнозування потреб у персоналі, організація реклами та встановлення

взаємодії із зовнішніми організаціями, що забезпечують підприємство кадрами.

Підбір та наймання персоналу: проведення співбесід, тестів, анкетування для вияву інтелектуального рівня, професіоналізму, комунікативності та інших необхідних якостей.

Оцінювання персоналу: персональна оцінка — рівень знань, умінь, майстерності та особистісної відповідальності; оцінка виконуваної роботи та її результатів.

Організація навчання та підвищення кваліфікації персоналу: навчання персоналу, перепідготовка та підвищення кваліфікації, введення в посаду, організація кадрового зростання, реалізація службово-професійного просування та кар'єри співробітників, робота з кадровим резервом.

Атестація і ротація кадрів: проведення заходів, спрямованих на вияв відповідності результатів діяльності, якостей і потенціалу особистості працівника вимогам, що висуваються до виконуваної роботи. [2, с. 121–123].

Кваліфікований персонал — запорука успішного функціонування підприємства. В наш час знання стають рушійною силою та основним фактором конкурентоспроможності фірми. Процес навчання персоналу передбачає декілька етапів:

- визначення потреби в навчанні персоналу, що обумовлюється перспективами розвитку персоналу підприємства, необхідністю виконання працівниками своїх виробничих обов'язків тощо;

- вибір його видів та форм;

- вибір місця проведення навчання [5].

Відчуття задоволення і бажання працювати значною мірою залежать від робочої атмосфери, яка існує на підприємстві. Основними факторами при цьому є відносини, які є умовами праці, чіткий розподіл повноважень, стиль управління, відносини між керівником та підлеглими. Керівник повинен прислуховуватись до заяв неформальних організацій для того, щоб не створювати проблеми на підприємстві [1, с. 142–145].

Висновок. Отже, формування ефективного розвитку персоналу є важливим фактором успішної діяльності підприємства. Розвиток персоналу — це не тільки організація навчання та підвищення кваліфікації, але цілеспрямоване планування руху співробітників. Розвиток персоналу належить до одних з основних показників прогресивності суспільства та є вирішальним важелем науково-технічного процесу. Тому в країнах з розвинутою ринковою економікою все більше компаній ініціюють здійснення неперервного розвитку персоналу своїх підприємств. Планування й організація розвитку персоналу є важливими функціями управління персоналом,

використання цього досвіду є важливою умовою забезпечення сталого економічного зростання.

Система розвитку персоналу на підприємстві має бути гнучкою, здатною змінювати зміст, методи та організаційні форми згідно з потребами виробництва і ситуацією, яка складається на ринку праці.

Література:

1. Балабанова Л. Управління персоналом: Навчальний посібник/ Людмила Балабанова, Олена Сардак,; Мін-во освіти і науки України, ДонДУЕТ ім. М. Туган-Барановського. — К.: Професіонал, 2006. — 511 с.

2. Крушельницька О. В. Управління персоналом [Електронний ресурс] : навч. посіб. / В. О. Крушельницька, Д. П. Мельничук. — К., „Кондор”. — 2003. — 296 с. — Режим доступу : <http://library.if.ua/books/45.html>

3. Менеджмент персоналу: Навчальний посібник/ В. М. Данюк, В. М. Петюх, С. О. Цимбалюк та ін.; За заг. ред. В. М. Данюка, В. М. Петюха; М-во освіти і науки України, КНЕУ. — К.: КНЕУ, 2005. — 398 с.

4. Савченко В. А. Управління розвитком персоналу [Електронний ресурс] : навч. посіб. / В. А. Савченко. — К. : КНЕУ, 2002. — 351 с. — Режим доступу : <http://library.if.ua/books/104.html>

5. Синенко Н. Організація професійного навчання кадрів на виробництві [Електронний ресурс] / Н. Синенко. Режим доступу : <http://hrliga.com/index.php?module=profession&op=view&id=786>

LAND RESOURCE POTENTIAL FORMING TRENDS IN AGRICULTURAL ENTERPRISES.

Vdovenko N. M.,

*Professor, Doctor of Economic Sciences,
Head of the Department of Global Economics,*

The Honored Agriculture Worker of Ukraine,

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,

Heraimovych V. L.,

Ph.D., Associate Professor of the Department of Global Economics,

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Annotation. *The article reveals the effective land resource potential as a structural element in the system of economic categories of resource potential exploitation. Peculiarities of effective land resource potential formation in agriculture caused by the exclusive role of its contribution in the production end results are examined.*

Keywords: *land-resource potential, technology, land, agricultural enterprises.*

The relevance of applied research and study of the problem of formation of effective land resource potential of agricultural enterprises is caused by a number of factors, the main of which include: low-impact use of land resource potential of domestic agricultural producers, compared with foreign countries; a high level of intensity of land use. So are broke more then land non-agricultural enterprises on average in Ukraine in 2015 was more than 96%. The level of agricultural osvoënostì in the country as a whole is about 70%, which is significantly higher than in the highly developed countries of the world; the share of individual cultures in the structure of rapeseed agricultural enterprises violates scientific and reasonable regulations.

At the present stage of management of the formation of effective land resource potential of agricultural enterprises is one of the most important problems of agricultural economy of our country. This is due to the fact that the vast majority of domestic agricultural formations using rented farmland, the performance of which determines the end results of production and economic activity of business entities.

Ukrainian scientists published a number of theoretical, methodological and practical development of the solution to this problem. However, the instability of the market situation in the nacional'nogospodars'komu complex of the country and the need for rapid overcoming consequences of the economic crisis require a study of the system of organizational and economic measures for the formation of an effective land resource potential of agricultural producers and creating appropriate conditions for sustainable use.

Significant contribution to the study of the theoretical and applied aspects of the formation, use and evaluation of land resource potential of the made the domestic scientists — V. Andriichuk, O. Vyshnevska, V. Halushko, Z. Herasymchuk, M. Hladii, D. Dobriak, O. Kotykova, M. Lendiel, L. Novakovskiy, B. Paskhaver, V. Trehobchuk, A. Tretiak, R. Trynko, M. Fedorov, O. Shkilov, V. Avdieienko, T. Adimbaiev, A. Charnes, A. Henri.

However, from a scientific and practical points of view, remain insufficiently studied the question of the formation of effective land resource potential of agricultural enterprises taking into account the optimal combination and interrelation of its components in a system of rational land use.

The Land Fund of Ukraine is characterized by a highly productive biological potential. In its structure the land with fertile soils dominate. The main base of the Agriculture of the country is located mostly on black soils. According to expert assessments, the country is able to produce foodstuffs enough to feed 140–145 million people, provided rational crop rotation structure and appropriate scientific and resource maintenance.

The successful development of many sectors of the economy in General and the development of agroindustrial complex in particular in many respects depend on agriculture efficiency growth. In Ukraine there is an extremely high level of living space exploitation, more than 92% of its territory is being used commercially. Only about 5 million hectares (8%) remain in their natural state (swamps, lakes, rivers, mountains). Ukraine by population density comes close to the average European level.

Land resource potential has a close link with the efficiency of agricultural production as long as it is one of the main factors of production, along with labor, material and technical potential.

In the process of economic activity agricultural enterprises face the task to search for the ways to use the available material and technical resources effectively and to accumulate the potential needed to enable production of a given quantity of agricultural products. Solution of such tasks will reduce the cost of manufactured products, increase their competitiveness, and owing to rational use of resources to ensure production increase.

Land-resource potential can be perceived as a strategic resource of national security, which requires a purposive approach to its formation, basing on modern technological fundamentals. In order to raise the land resource potential and increase the efficiency of its use it is necessary to permanently improve economic soil fertility. A well balanced development of plant and animal growing branches in agricultural enterprises should become a strategic direction.

In agriculture the major part of the resources are the means of labor, acting in the production process in their natural form as the main asset, and in the economic (evaluation) form, as the major funds.

The land resource and labour potential as long as the nature of their performance are strongly dependable on material and technical means. The quality and timeliness of agricultural operations, thus production amounts and costs, profitability of the enterprise depend on the availability and efficient use of material and technical resources. By way of the automation of the production process, use of new technologies they facilitate human labor, increase its performance [5].

During the years of independence in Ukraine and Zhytomyr oblast in particular, the amount of equipment required to perform basic technological operations has been permanently dropping. Increasing the share of technical means, which are completely physically and morally worn. According to the data of the Ministry of agrarian policy of Ukraine, 90% of the combine harvesters available at agricultural enterprises have completely exhausted their resource. The work load on each tractor and combine harvester is 3–7 times as big as as the corresponding indicators of developed countries.

In terms of agricultural material resources availability Ukraine is significantly behind the developed countries. On average in Ukraine the fixed assets of agricultural enterprises per 1 ha of agricultural land are 5-7 times as low as those in agricultural enterprises with updated material and technical base. Especially low level of fundability is observed in the population plot farms as well as in small and medium-sized agricultural enterprises operating below 250 hectares.

An important practical task in modern conditions is the formation of the system of technical equipment, agricultural machinery and mechanisms to ensure clear and frictionless performance of all agricultural operations, as long as the material and technical potential of agricultural enterprises each year is decreasing and getting technically and morally obsolete (table 1.).

There is a constant drop out of tractors, combines harvesters, cultivators from the production process, while the income of the machines almost does not occur. The most reduced (by 7734 units or 63.8%) is the number of tractors, and trucks (by 5989 units or 64.2 %) compared with 2004.

Agricultural enterprises in most cases are not provided sufficiently with the material and technical resources, the substantial amount of which is worn. Slow pace of their recovery leads to violation of technological agricultural production processes, which negatively affects the efficiency of fixed assets, productivity and performance of animals [6].

Table 1

The amount of equipment in the agricultural enterprises, units

Year	Tractors	Combine harvesters	Trucks
2004	12129	3325	9322
2005	11781	3243	8846
2006	11031	3065	8329
2007	10410	2904	7730
2008	9467	2695	6925
2009	8769	2428	6332
2010	7902	2230	5817
2011	6874	1952	5201
2012	6166	1685	4895
2013	5614	1553	4435
2014	4395	1215	3333
2015	4098	1117	3071
2015 in % to 2004	36,2	36,5	35,8

Calculation is based on statistical reports

An important practical task of today is the necessity of the formation of the system of technical equipment, agricultural machinery and mechanisms to ensure the uninterrupted implementation of complex all agricultural works, because the material-technical potential of agricultural enterprises is reduced and morale deteriorate.

The work load on the tractor in the studied area is 3–7 times as big as the corresponding indicators of developed countries. The amount of arable land in Zhytomyr Oblast per one fit to work tractor is 90 hectares, in the United States under 28, France 14. Similar situation with combine harvester work load. In agricultural enterprises of Zhytomyr oblast the area of grains and leguminous crops that falls on one harvester is 260 hectares, in the United States, France, Germany it is about 55 hectares. Under such circumstances, it becomes impossible to accomplish all the required technological operations in time to preserve the harvest and avoid its loss.

The park of the basic machines is reduced by 6% every year in the studied area. Keeping the pace in the near future we can face the situation that there will be nothing to handle the soil and the harvest. Due to the obsolescence of large numbers of the machines that have been worn out, growers face the situation when they are unable to provide themselves with technical means. At the same time the lack of own financial resources through the predominantly unprofitable farming, the shortcomings of leasing programs, expensive loans of commercial banks do not allow agricultural businesses to replace wasted equipment [7].

The constant increase of work load per machine, caused by the decrease in the number of agricultural machinery units in the studied area negatively affects the terms of execution of major farming operations. Exploitation efficiency of all production, organizational and financial resources is

determined by comparing the obtained results and the cost of production resources.

As already noted, most researchers incline to the opinion that the economic efficiency of land use is most completely assessed through a system of natural and value indices.

Natural indicators include production of certain types of livestock products on 100 ha of appropriate land and yield of crops. We should point that the output of cattle production is calculated per 100 hectares of agricultural land, pig production — 100 hectares of arable land, and poultry — 100 hectares of grain crops seeded area.

The main natural indicators of land use efficacy over the years listed in table 2. Table. 2. data indicate a significant reduction in the effectiveness of agricultural land use in Zhytomyr oblast during 1990–2015. In our opinion, the table perfectly illustrates the lowering land use effectiveness.

Features of formation of effective land resource potential in agriculture are caused by the exclusive role of the latter in the process of end results formation. Therefore the need to research the strategic factors of the economic results of land use in agricultural production arises.

Table 2

Efficiency of use of agricultural land in all categories of farms

Indicators	Year						2015/1990 %
	1990	2000	2012	2013	2014	2015	
Produced on 100 ha of agricultural land, t:							
Milk	69,51	56,43	43,27	53,20	38,16	37,57	54,05
Meat	9,82	5,72	4,19	3,28	3,15	3,22	32,79
Produced on 100 ha of arable land, t:							
Grain	106,10	92,38	69,02	73,82	100,20	137,17	129,28
Sugar beets	101,90	81,09	37,15	58,56	28,04	51,42	50,46
Potato	80,10	70,38	101,88	109,28	107,50	121,4	151,56
Produced on 100 ha of crops of grain :							
Eggs, thnd pcs	75,90	56,67	65,47	115,97	128,36	124,08	163,48

The effective use of land resource potential depends on the land productivity — index that characterizes the intensity of its use by comparing the gross agricultural production in constant prices to the money value of agricultural land (table 3.).

As a positive result of land resource potential use in 2015 compared with 2013 when the area of agricultural lands of agricultural producers in the region dropped by 12.2 thousand hectares we noticed the increase of gross agricultural production value by UAH 882.3 million.

Table 3

The dynamics of the use of land resource potential of agricultural enterprises

Indicators	Year		
	2013	2014	2015
The area of farmland, thsd. HA	1526.9	1517.1	1514.7
Gross production, million UAH	6340.3	6344.8	7222.6
Output gross output from 1 ha of farmland, UAH	4152.4	4182.2	4768.3
The output of gross product per 1 employee, thous. UAH	110.2	116.3	179.6
Pecuniary valuation of 1 ha of farmland, UAH	8106.2	8106.2	8111.4
Land return	0.512	0.515	0.588

This led to the increase of specific indicators, namely: gross output per 1 ha of agricultural land and per 1 worker engaged in agricultural production. But the land productivity index has not grown significantly. Thus, the results of the research allow to make a conclusion about the necessity to apply a range of relevant organizational and economic measures to improve the efficiency of land resource potential use by agricultural enterprises in the studied region.

Literature:

1. Economic encyclopedia: 3 t. Edit. S. V. Mocherny. — K.: Academia, 2001. — T. 2. — 848 p.
2. Mostovyi G. I. Agribusiness: State regulation: Monograph / G. I. Mostovyi — Kh: Osнова, 2002. — 300 p.
3. National security strategy of Ukraine: Decree of the President of Ukraine of 26.05.2015 № 287/2015//Official Gazette of Ukraine. — 2015. No. 43. — p. 254.
4. Yurchyshyn V. V. Organization of Management in the rayon body of Agro-Industrial Complex / V. V. Yurchyshyn, V. M. Males, O. M. Borodina and oths.; Ed.V. V.Yurchyshyn. — K.: Urozhay, 1990. — 184 p.
5. Ermakov O. U., Bohach L. V. Rozvytok orendnykh zemelnykh vidnosyn silskohospodarskykh pidpriemstv: monohr. / O. Ю. Єрмаков, Л. В. Борах. — К., 2014. — 225 s.
6. Nakonechna K. V. Regulation of the land market in Ukraine in the context of liberalization and lifting of the moratorium on the sale/ K. V. Nakonechna // Ahrosvit. — 2014. — № 17. — S. 19–25.
7. Rossokha V. V. Formuvannia innovatsiino-investytsiinoi polityky v ahraryi sferi ekonomiky : monohr. / V. V. Rossokha, O. M. Husak. — K. : NNTs IAE, 2011. — 242 s.
8. Kaletnik H. M. Perspektyvy rozvytku zemelnykh vidnosyn ta rynku zemli v Ukraini [Elektronnyi resurs] / H.M. Kaletnik S.V. Kozlovskiy, V. M. Tsikhanovska // Ahrosvit. — 2012. — №12. — S. 2–6

ИССЛЕДОВАНИЕ ЛОГИСТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ УКРАИНЫ

Гаврилов П. Ю.,

*аспирант кафедры экономики и маркетинга,
Харьковский национальный экономический университет
имени Семена Кузнеця*

Annotation. *The state of logistic activity of enterprises of Ukraine is investigated, the main approaches to organization (1PL, 2PL, 3PL, 4PL), as well as the efficiency of logistic activity of enterprises (LPI index), Western Europe, USA and Ukraine are analyzed.*

Keywords: *researches of logistical activity, logistical activity, logistical environment, regional logistical system.*

Цель статьи — исследовать рынок логистических услуг в Украине и определить факторы, влияющие на логистическое среду предприятий.

Анализ рынка логистических услуг является важной составляющей эффективной логистической деятельности и направлена на выявление характерных признаков логистического среды и определение конкретных целей хозяйственной деятельности предприятия. Эффективность управленческих действий по анализу логистического среды значительно влияет на эффективность логистической деятельности предприятия.

«Логистическая среда» определяет совокупность условий, в которых функционирует логистическая система или ее звено. Исследование внешнего логистического среды, к которому можно отнести логистических, коммерческих и финансовых посредников; поставщиков и потребителей; законодательство, правовые и нормативные акты Украины и других государств по управлению рыночной инфраструктурой; природные, географические и демографические условия и др. очень сложным в современных условиях. Исследование внутреннего логистического среды направлено на анализ логистической инфраструктуры предприятия и его логистической деятельности. Исследовав труда ученых [1–7], можно отметить, что на логистическое среду предприятий влияют внутренние и внешние факторы (рис. 1).

Рис. 1. Внутренние и внешние факторы, влияющие на логистическую среду предприятий

Для успешного функционирования на рынке в современных условиях предприятие должно быть динамичным, гибким, так как во внешнем и внутреннем логистической среде происходят постоянные изменения и все это требует высокого уровня адаптации и устойчивости. Адаптация и устойчивость достигаются путем принятия эффективных управленческих решений.

В мировой практике существует четыре подхода к организации логистической деятельности предприятия. Первый — предприятие самостоятельно создает отдел логистики, функции которого заключаются в осуществлении всех процессов логистической деятельности от закупки сырья / материалов к сбыту продукции. При использовании этого подхода строятся склады предприятия, создается автопарк, формируется большой штат работников, то есть речь идет о вполне автономный подход к осуществлению логистической деятельности (1 PL). Второй подход предполагает передачу выполнения части логистических функций сторонним компаниям. Например, складское хранение или отдельные виды перевозки (2 PL). Третий подход — аутсорсинг всех логистических функций, в частности управление поставками сырья и отгрузки продукции (3 PL). Четвертый подход — тесное сотрудничество с логистическим провайдером, который не только обеспечивает доставку, отгрузку и координации, но и продвигает товар в розничной сети (4 PL).

Западные компании в основном используют два последних способа организации логистики. По данным экспертов в Европе и США уже более 60% производителей прибегают к услугам специализированных логистических фирм, работая с ними по подходам 3р1 и 4р1. Около 40% компаний передают лишь часть логистических функций аутсорсинговым фирмам по подходу 2р1. Собственный логистический отдел и использования подхода 1Р1 используют только крупные компании [3].

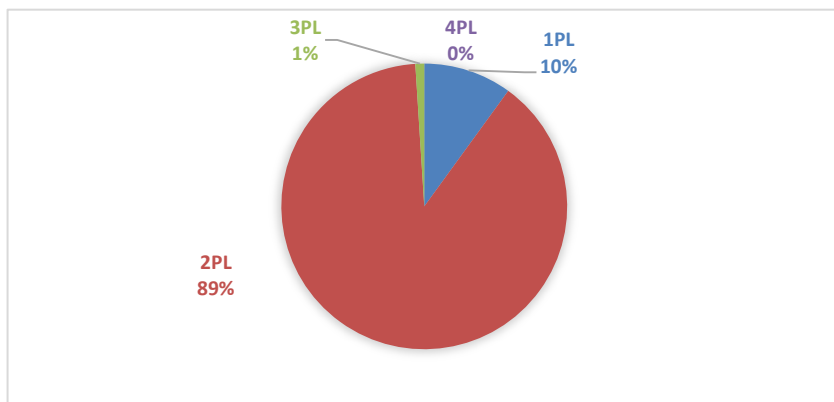

Рис. 2 Способы организации логистической деятельности на предприятиях Украины, %

Почти 90% украинских производителей работают по схеме 2р. Предприятий, которые отдали логистическое обеспечение полностью на аутсорсинг, в Украине не более 1%. По проведенным исследованиям

логистических компаний Украины, оказывающих комплекс консалтинговых услуг по поддержке бизнес-процессов в сфере стратегического и операционного менеджмента, информационных технологий, транспортировки, складирования и т. п., определены основные предприятия-клиенты различных отраслей экономики, а именно: предприятия тяжелой промышленности (15%), предприятия энергетики (20%), предприятия финансового сектора (10%), предприятия машиностроительной отрасли (10%), на торговлю и строительство приходится по 7%, меньше на сельское хозяйство — 1% [2–6].

На современном этапе в логистической деятельности украинских предприятий аутсорсинг занимает достаточно весомую долю. Наблюдается также стабильное обогащение спектра предоставляемого сервиса поставщиками логистических услуг.

В Украине аутсорсинг развивается не так активно как за рубежом, что объясняется целым рядом причин, наиболее распространенными из которых являются несоблюдение принятых обязательств по уровню обслуживания; отсутствие стратегического видения среди управленческого персонала; сложность в достижении снижения затрат; рост цен после установления сотрудничества; снижение возможности влияния и контроля относительно функций, которые передаются логистической провайдеру; отсутствие консультативных возможностей, которые опираются на знания, и тому подобное.

Однако, можно отметить и примеры эффективного использования аутсорсинга в сфере логистики на украинском рынке. В Украине наблюдается тенденция к созданию мощных компаний, специализирующихся на предоставлении услуг в сфере хранения и переработки грузов (таможенные и складские терминалы). В Европе такая услуга существует на достаточно высоком уровне: в целом существует много мощных складских терминалов вместимостью 50–60 тыс. палето-мест. В Украине в подобных услугах заинтересованы предприятия таких городов как Киев, Одесса, Днепропетровск, Донецк, Харьков, Львов, а также морские порты. В то же время, предложение логистических услуг по сохранению и переработке грузов недостаточно.

Стоит отметить значительный потенциал отечественного рынка логистических услуг. Особенно актуальное значение приобретает практическое внедрение процессов логистизации на машиностроительных предприятиях, обеспечит снижение затрат производственного, складского, транспортно-экспедиторского и сбытового характера.

Промышленные предприятия Украины больше используют складские и транспортно-экспедиторские аутсорсинговые

логистические услуги. Складская система выступает интегрированной частью любой логистической системы, а склады — основным звеном между производителями и потребителями. На сегодня украинский рынок складской недвижимости, по оценкам консультантов и девелоперов, является одним из самых перспективных направлений развития рынка недвижимости. Спрос на качественные складские помещения значительно превышает предложение на рынке.

Качественный уровень логистической деятельности иллюстрирует Индекс эффективности логистики (LPI), который публикуется Всемирным Банком и является главным показателем исследования «Connecting to Compete: Trade Logistics in the Global Economy» («Подключение к конкуренции: Торговая логистика в глобальной экономике»). Этот рейтинг помогает национальным лидерам, политикам и трейдерам частного сектора лучше понять испытания, с которыми они и их торговые партнеры сталкиваются на пути к снижению логистических барьеров в международной торговле. Проекты, связанные с логистикой и упрощением процедур торговли составляют около 10% портфеля ВБ.

Индекс LPI включает следующие критерии оценивания логистической деятельности [8]:

- эффективность таможенного и пограничного оформления;
- качество торговой и транспортной инфраструктуры;
- простота организации международных перевозок по конкурентоспособным ценам;
- качество и компетентность логистических услуг;
- отслеживание прохождения грузов;
- своевременность поставок грузов.

Индекс эффективности логистики для каждой страны рассчитывается на основе опросов международных, национальных и региональных логистических операторов, транспортно-экспедиторских компаний, предоставляющих услуги по организации перевозок грузов железнодорожным, автомобильным, морским, речным или воздушным транспортом, а также складских операторов. Такой опрос состоит из двух частей. Первая часть определяет международный индекс LPI — респонденты оценивают по 5-балльной шкале каждый из 6 критериев, отражающих эффективность логистической системы в отношении 8 стран, с которыми работает компания. Вторая часть опроса позволяет определить внутренний индекс LPI — респонденты по 5-балльной шкале оценивают логистическую систему страны, в которой они работают. На основе оценки международного и внутреннего индекса эффективности логистики производится расчет индекса LPI, определяющего место страны среди других стран мира, участвующих в рейтинге [8].

В первом рейтинге LPI в 2007 г. среди 150 стран мира Украина занимала 73 место (индекс LPI — 2,55). Экономический кризис 2008–2010 годах, а так же политический кризис в стране обусловили негативную тенденцию на протяжении 2010–2014 годов. 2016 год обозначился положительной динамикой (+5 позиций) в сравнении с периодом (Рис 3).

Рис. 3 Место Украины в рейтинге LPI, 2007–2016

Составлено автором на основе [8]

LPI служит мировым эталоном для измерения эффективности логистики, наполнения пробелов в базах данных с помощью предоставления систематических сопоставлений стран. Экспедиторы оценили страны по ключевым показателям логистики, таких как эффективность таможенного оформления, качество инфраструктуры, возможность отслеживать грузы и др. Как пример, рассмотрим показатели эффективности логистики для лидирующей десятки за 2016 год. (Табл. 1).

Необходимо отметить, что исследование Всемирного Банка основывается на результатах опросов преимущественно международных логистических компаний. При этом не ведется опрос потребителей логистических услуг. Не учитываются и особенности отдельных стран, например, наличие выхода к морю, площадь территории и т. д.

Анализ статистических данных об объемах перевозок грузов всеми видами транспорта имеет четко выраженный тренд спада, начиная с 2011 г.. Незначительный рост, связанный со стабилизацией курса, отмечается в 2016. Уменьшение грузопотоков означает уменьшения объемов логистической деятельности и свидетельствует о стагнации и даже деградации. Уровень маржинальности логистического бизнеса

достиг минимально допустимого порога и большинство логистических операторов работают почти в окрестности точки безубыточности. Аналогичная ситуация наблюдалась в сфере занятости и трудоустройства. Количество тех, кто искал работу в логистике, значительно превышало число вакансий. Образно выражаясь, «логистический пирог» все время сужался, а логистические операторы боролись за передел этого пирога.

Табл.1

Показатели эффективности логистики LPI [8]

Страна	Баллы	Нижняя граница	Верхняя граница	Место
Германия	4,23	4,18	4,27	1
Люксембург	4,22	3,97	4,47	2
Швеция	4,2	4,09	4,32	3
Нидерланды	4,19	4,11	4,27	4
Сингапур	4,14	4,06	4,22	5
Бельгия	4,11	4,04	4,18	6
Австрия	4,1	3,98	4,21	7
Великобритания	4,07	4,03	4,11	8
Китай	4,07	4,00	4,14	9
США	3,99	3,94	4,04	10
Украина	2,74	2,60	2,87	80

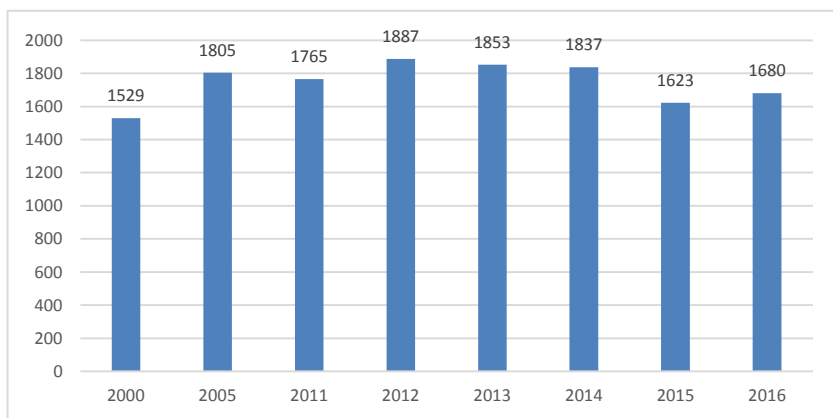

Рис.4. Динамика объемов перевозок грузов в Украине, млн. т [9]

Еще один очень интересный штрих. На рис. 5 и 6 показана динамика ВВП Украины в стоимостном выражении и динамика удельного веса группы предприятий транспорта, складского хозяйства, почтовых и курьерских услуг (по сути объемов логистических услуг) в структуре внутреннего продукта. Эти два макроэкономических показателя подтверждают тезис о стагнации и деградации рынка,

поскольку на фоне роста ВВП в гривневом исчислении, сокращение удельного веса тоже в гривневом измерении свидетельствует о том, что часть предприятий перешли от аутсорсинга в логистике к инсорсингу, то есть, откате назад в экономическом развитии.

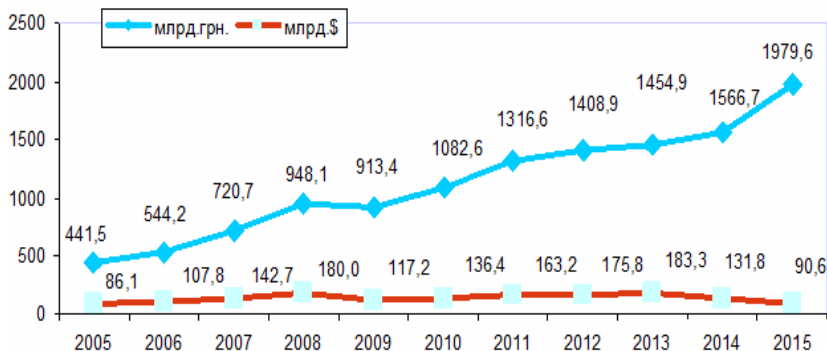

Рис.5 Динамика ВВП Украины в гривневом и долларовом измерении [9]

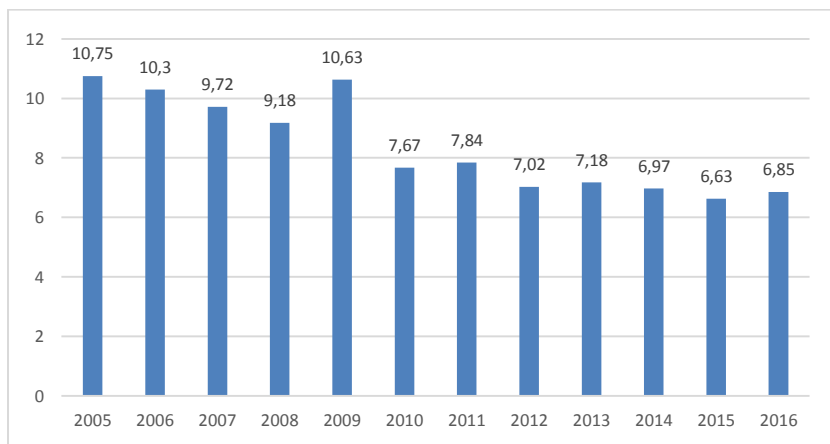

Рис.6 Удельный вес транспорта, складского хозяйства, почтовых и курьерских услуг в структуре ВВП Украины [9]

Таким образом, в мировой практике существует четыре подхода к организации логистической деятельности предприятия: 1PL, 2PL, 3PL, 4PL. Для 60% предприятий Западной Европы и США характерно использование подходов 3PL, 4PL, 90% предприятий Украины организуют свою деятельность согласно 2 PL. Однако, можно отметить и примеры эффективного использования аутсорсинга в сфере

логистики на украинском рынке. В Украине наблюдается тенденция к созданию мощных компаний, специализирующихся на предоставлении услуг в сфере хранения и переработки грузов (таможенные и складские терминалы). Согласно индекса Всемирного Банка LPI, характеризующего эффективность логистической деятельности, в 2016 году Украина заняла 80 место (+5 позиций в сравнении с предыдущим периодом). Анализ статистических данных об объемах перевозок грузов всеми видами транспорта имеет четко выраженный тренд спада, начиная с 2011 по 2015 год. Незначительный рост, связанный со стабилизацией курса, отмечается в 2016.

Литература:

1. Сороко К. Развитие транспортной и таможенной логистики Украины / К. Сороко // Таможенное дело и ВЭД : сборник докладов участников СНИЛ «Теория и практика таможенного дела и внешнеэкономической деятельности». — Минск : БГУ, 2013. — Вып. 1. — С. 218–233
2. Кузьменко А. Адепты логики / А. Кузьменко // Бизнес. — 2006. — № 22 (697). — С. 141–143.
3. Сумец А. М. Новости логистики. Логистические расходы и упущенная выгода: экономический аспект / А. М. Сумец, Е. Ф. Пелихов // Логистика: проблемы и решения. — 2010. — № 1. — С. 15–27.
4. Некрасов А. Г. Роль логистики в обеспечении безопасности цепочек поставок / А. Г. Некрасов // Транспортная безопасность и технологии. — 2007. — № 2.
5. Экономика логистических систем: монография / М. Васелевский, И. Билык, А. Дейнека и др .; под общ. ред. Е. Крикавского и И. Кубива. — Львов: Национальный университет «Львовская политехника», 2008. — 596 с.6. <http://www.pereviznyk.info/>
7. <http://prom.ua/kharkov/cc280710-warehouse-services.html>.
8. <http://www.worldbank.org/>
9. Государственная служба статистики Украины [Электронный ресурс]. — Режим доступа : www.ukrstat.gov.ua.
10. Украина: главные проблемы развития логистической отрасли [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://iee.org.ua/ru/prog_info/22252/.

РАЗРАБОТКА И ФОРМИРОВАНИЕ КАРТЫ ИНВЕСТИЦИОННОГО ПРОЕКТА КАК ОДИН ИЗ СОВРЕМЕННЫХ МЕТОДОВ ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНВЕСТИЦИЙ

*Гарафонова О. И., д. э. н., доцент,
профессор кафедры менеджмента,
ГВУЗ «Киевский национальный экономический
университет имени Вадима Гетьмана»,*

Жосан А. В., к. э. н., ассистент кафедры менеджмента и маркетинга,

*Швец Е. А., ассистент кафедры менеджмента и маркетинга,
Херсонский национальный технический университет*

Annotation. *This paper proposes a new type of representation startup project in order to obtain investment from potential investors — Map of the investment project. The contents of the points of the proposed map are disclosed: the history of the project; Innovativeness of the project; Social orientation of the project; Advantages over competitors; Portrait of the target audience; Identification of potential partners; The potential for success of the project team; Items of costs (amounts); Bonuses for the investor; Risks.*

Keywords: *investment, map, start-up, project, investor.*

В современных экономических условиях инвестиционная деятельность — определяющий фактор экономического роста любой страны, поэтому вопрос ее активации является особенно актуальным. Привлечение ресурсов в форме инвестиций является действенным средством подъема национальной экономики, чем интенсивнее осуществляется инвестирование, тем быстрее проходит воспроизводственный процесс, тем активнее происходят эффективные рыночные преобразования.

Инвестиции играют важную роль в экономике любого предприятия и страны в целом, поскольку они являются основой для систематического обновления и расширения производственного капитала, ускорение научно-технического прогресса и улучшения качества продукции, структурной перестройки общественного производства и сбалансированного развития всех отраслей экономики в условиях глобальных трансформаций.

Большой популярностью пользуются стартап проекты. Однако, создать в Украине стартап, который потенциально может существовать на отечественном рынке, можно исключительно при содействии инвесторов из действующего и успешного бизнеса.

Стартап-проекты являются одним из важных элементов экономики, ведь внедряют в производство инновации и инновационные технологии,

которые способствуют повышению общего уровня развития экономики страны.

Финансирование стартапов является весьма проблематичным вопросом на рынке Украины, так как привлечь нужное количество денежных средств на глобальные развития своего проекта и на привлечение аудитории при отсутствии продаж и клиентов на начальном этапе существования предприятия очень сложно. Украинский рынок стартапов оценить очень сложно, так как на сегодня большинство сделок заключаются неофициально из-за нежелания участников раскрывать детали. Также эта отрасль для Украина хоть и нова, но очень перспективна, ведь одна сделка может изменить годовую статистику для всего рынка. Так было с Viewdle, когда они удвоили объем инвестиций на рынке, подняв 10 млн. долл. Каждый год на отечественном рынке появляются от 300 до 500 новых стартапов, из которых 150 — это серьезные проекты. Общее их количество на рынке около 900 проектов [0].

Путь к успеху, для любого проекта — длительный процесс. Поэтому, начиная действовать, следует запастись терпением и хорошо подготовиться. От правильного прохождения этого пути порой зависит быть ему или не быть.

Действия, связанные с поиском инвестора условно следует разделить на два этапа взаимно дополняют друг друга и могут повторяться. Первый этап перед встречей — это все проектные работы, сбор документации, создание команды, определение конкретных целей и основы стратегии, все симуляции (обучение, опрос), анализ, создание прототипов, а также, что немаловажно, приготовления почвы возможен поиск внешнего финансирования. Второй этап начинается в момент, когда в ваш календарь вписываем конкретный запланированный срок презентации перед заинтересованным инвестором и начинаем подготовку к этой встрече и, позже, к переговорам / согласованиям.

Первая часть зависит от конкретно самого проекта, специфики отрасли, аудитории.

Во второй части авторы предлагают новый вид подачи инвестиционного проекта — карту (рис. 1).

Данная карта позволит наглядно представить потенциальным инвесторам всё содержание проекта, а самим создателям наглядно оценить — что в проекте следует доработать, где есть слабые места, на которые следует обратить внимание.

Рассмотрим более детально составляющие карты:

1. История создания проекта.

Любой стартап, проект, идея — имеет свою историю, то, с чего всё началось. Создание стартапа можно сравнить с рождением ребенка. Это настоящее таинство, спрогнозировать которое невозможно заранее.

Одни стартапы рождаются в головах своих основателей, о других они начинают думать, столкнувшись с невозможностью решить какую-либо задачу. Инвесторам следует рассказать эту историю. Ведь любая гениальная мысль приходит не просто так — нужна определённая обстановка, обстоятельства, люди, момент.

Так, например, Ферруччо Ламборгини вначале был фермером, который делал трактора. В конце концов, его бизнес стал настолько успешным, что он превратился в одного из самых богатых людей в Италии. Он даже купил себе автомобиль Ferrari, который однажды сломался. Будучи профессиональным механиком, он попытался решить эту проблему самостоятельно, и узнал, что в его Ferrari такая же муфта сцепления, что и в одном из его тракторов. В ярости он пожаловался на низкое качество деталей, используемых в Ferrari. Энцо Феррари, весьма высокомерный человек, сказал Ферруччо, что он «фермер», и проблема в нём, а не автомобиле. Оскорблённый Ферруччо пообещал создать автомобиль, который будет способен превзойти Ferrari. Его упорство и желание мести привели к созданию одного из самых мощных и широко известных автомобилей, настоящую «грозу Ferrari» [0].

Поэтому этот пункт является первым — всё начинается с истории.

2. Инновационность проекта.

На этом этапе создателям следует выделить ключевые факторы уникальности их идеи. Как правило данная карта строится после разработки бизнес-плана, в таком случае авторы уже знают в чём их проект уникален и без труда смогут заполнить данный пункт. Следует обратить внимание, что здесь инновационность представляется не столько с научной точки зрения, сколько с маркетинговой и рекламной.

3. Социальная направленность проекта.

В современных экономических, политических, социальных реалиях любой бизнес становится более интересным обществу, привлекаемым для инвестора в том случае, если он не только приносит прибыль, но и несёт какую-то помощь обществу. Поэтому в данном пункте следует раскрывать то, каким образом проект направлен на решение наиболее острых социальных проблем: возрождение культурных традиций, социализация инвалидов, трудоустройство незащищенных групп граждан, образование и просвещение, ответственное отношение к ресурсам, развитие института семьи, спорт и здоровье.

4. Преимущества перед конкурентами.

В данном пункте можно пройти по пяти ключевым отличиям вашего стартапа от подобного крупного бизнеса:

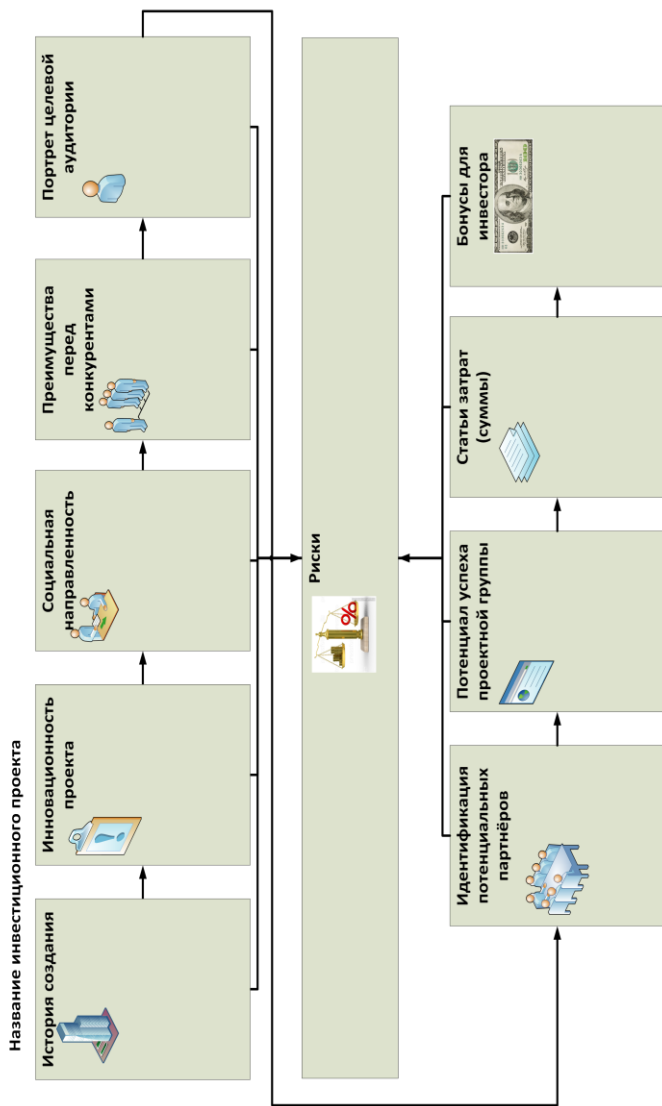

Рис.1. Карта инвестиционного проекта*

*Собственная разработка авторов

- возможность для маневра: на протяжении первых нескольких лет стартап представляют собой молодые образования. У вас может быть разработан четкий бизнес-план и стратегия действий, но нет ничего, что заставляло бы вас ограничиваться рамками этих планов и стратегий. Крупные корпорации вынуждены держаться в рамках своих моделей, чтобы совет директоров, инвесторы и клиенты были довольны. Вы же можете позволить себе делать все, что захотите, пока вы молодое предприятие.

- взаимопонимание в команде: в некоторых крупных корпорациях царит расслабленная неформальная атмосфера, но по большей части, когда вы заходите в офис крупной компании, вы чувствуете себя окруженными стенами, кабинетами и отдельными кабинетами. Работники бухгалтерии зачастую не знают никого из отдела маркетинга, а генеральный директор, вероятно, знаком лишь с теми, кто находится у него в непосредственном подчинении. В стартапе вы вынуждены общаться в тесной связи с другими членами вашей команды. Три у вас человека или тридцать, вы будете настолько тесно работать над тем, что для всех вас очень важно, что достигнете естественного взаимопонимания друг с другом. Это взаимопонимание важнее, чем вы думаете. Оно означает, что ваши работники будут более продуктивными и будут получать большее удовлетворение от своей работы, что в свою очередь означает более надежные результаты работы и низкую текучесть кадров.

- меньше бюрократии: в крупных корпорациях все должно иметь официальное оформление. Каждое действие должно быть документировано, и все подчинено определенным правилам. Обычно прежде чем решение будет принято, оно должно получить оценку нескольких человек и пройти несколько отделов. По сути дела, этот бюрократический механизм просто заставляет вас ползти, вынуждая тратить время на оформление процессов, которые, казалось бы, совсем в этом не нуждаются. Безусловно, вашему стартапу также необходимо следовать определенным правилам и соблюдать формальные процедуры, но все же вы пока не обременены даже десятой частью той бюрократической волокиты, с которой приходится сталкиваться вашим более крупным конкурентам. Благодаря этому вы можете принимать решения быстрее и, следовательно, работать более эффективно.

- конкурентные цены: ценообразование — это вопрос, о котором сложно говорить в общих чертах. Когда дело доходит до цены, то в каждой отрасли во внимание принимаются различные факторы. Например, в продвижении пищевого продукта крупные компании имеют ценовое преимущество, поскольку у них больше оборудования и они могут заработать на больших объемах производства. Тем не менее, есть много областей производства, где стартапы имеют преимущество,

когда дело доходит до цены. У начинающих предприятий меньше накладных расходов. Поскольку меньшее число людей используют меньше ресурсов для разработки продуктов и услуг, ценовая политика может быть более агрессивной, чем у многоуровневой громоздкой корпорации. Вы также обладаете большей гибкостью в ценообразовании и открыты для переговоров, что позволит вашему стартапу привлекать новых клиентов.

- индивидуальность: поскольку стартап — это организация с небольшим числом сотрудников, им часто удается создать более доступную для потребителя индивидуальность своего бренда. Генеральный директор — это просто еще один член команды, который представляет свой стартап и выступает в качестве лица компании. Сотрудники пусть и получают более низкую зарплату, но зато имеют больше свободы, и все хотят быть частью компании, которую вместе создают, поэтому с ними приятнее иметь дело. Некоторые клиенты выберут вас именно потому, что вы стартап. Вы оригинальны, и вы в хорошем смысле слова являетесь аутсайдерами. А людям это нравится.

Эти пункты являются примером, который можно обыгрывать в зависимости от специфики проекта или добавлять новые, уникальные пункты, чтобы инвесторы поняли — вы не такие как другие — вы лучше.

5. Портрет целевой аудитории.

При составлении портрета целевой аудитории следует всегда держать в голове следующую мысль: «целевая аудитория — это группа людей / клиентов, которая стремится удовлетворить ту потребность, которую решает ваш продукт». Другими словами, ваша компания продает определенный товар; данный товар решает конкретную потребность людей; значит вам необходимо найти людей, которые имеют данную потребность; эти люди будут вашей целевой аудиторией.

Целевая аудитория может быть широкой (например, все потребители молочных продуктов) или узкой (например, потребители обезжиренных продуктов в низко-ценовом сегменте). Чем шире целевая аудитория, тем ее описание будет более размыто, так как сложно будет выделить ярко выраженные характеристики потребителей (все потребители будут очень разными).

6. Идентификация потенциальных партнёров.

Важный этап — понимание с кем вы будете сотрудничать, как будет происходить это сотрудничество и в каком объёме. Если правильно и чётко прописать этот пункт — могут даже уйти или сократиться некоторые статьи расходов.

7. Потенциал успеха проектной группы.

Этот пункт посвящён полностью Вашей команде. Здесь следует освятить — почему именно вы, именно в таком составе планируете

реализовать этот проект. Такая самореклама вашей проектной команды с освящением всех плюсов каждого члена команды.

8. Статьи затрат (суммы).

Пункт, без которого не обойтись — куда вы планируете потратить полученные от инвесторов денежные средства. Чем конкретнее и подробнее будет выписан данный пункт — тем меньше вопросов и больше доверия, видно, что проект продуман и вы знаете чего хотите.

9. Бонусы для инвестора.

Как известно, инвестор хочет вернуть деньги, но бонус — это важная часть завлечения на этапе знакомства с проектом. Помимо дивидендов, что ещё можно предложить инвесторы — пилотную модель продукта бесплатно, скидки, абонемент и так далее.

10. Риски.

Риск — это вероятность происхождения отрицательного явления, вследствие чего не достижение ожидаемого эффекта от инновационного процесса.

Две величины, характеризующие риск: степень риска (возможность происхождения такого события) и мера или цена риска (вероятные потери при таком событии).

При описании всех предыдущих пунктов — возникают «за и против». «Против» — это ваши риски. Проект не может быть идеален и не следует бояться это показать. Инвестор скорее заинтересуется проектом, если увидит, что его создатели понимают на что идут, ведь выявить потенциальный риск — это уже половина успеха на пути к его устранению.

Карта заполняется в указанной последовательности. Пункт «Риски» можно выписывать по мере выявления потенциальных пунктов. Данная карта позволит наглядно увидеть проект, усовершенствовать слабые стороны и развить сильные для снижения количество возникающих вопросов у потенциальных инвесторов.

Литература:

1. Грачева М. В. Анализ и управление рисками инновационной деятельности : учеб. пособие / М. В. Грачева, С. Ю. Ляпина. — М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2006. — 351 с.

2. Ильенкова С. Д. Управление инновационным проектом: учебно-методический комплекс / С. Д. Ильенкова, С. Ю. Ягудин, В. В. Гужов ; под ред. С. Ю. Ягудина. — М. : ЕАОИ, 2009 — 182 с.

3. Калюжний В. В. Причини провалів інноваційних проєктів: визначення та діагностування проблеми / В. В. Калюжний // Управління проєктами та розвиток виробництва: зб. наук. пр. Східноукраїнського нац. ун-ту ім. В. Даля: під ред. В. А. Рач. — 2007. — №1(21). — С. 130–138.

4. Коптяева К. Б. Классификационные признаки инновационных рисков и риск-менеджмент рисков инновационных проектов / К. Б. Коптяева, А. Н. Король, Е. В. Смольников // Вестн. Владивосток. гос. ун-та экономики и сервиса. — 2011. — № 2. — С. 44–52.

5. Латкін М. О. Методологічні основи створення системи управління ризиками проектів підприємства: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня докт. тех. наук: спец. 05.13.22 «Управління проектами та програмами» / М. О. Латкін — Х, 2009. — 35 с.

6. Рыжикова О. Н. Управление рисками инновационных проектов / О. Н. Рыжикова // Аудит и фин. анализ. — 2009. — № 1. — С. 368–371.

7. Шамина Л. К. Адаптивность и инновации в экономических системах / Л. К. Шамина, И. С. Минко // Экономика и экологический менеджмент: электронный научный журнал. — 2011. — №1 [Электронный ресурс]. Систем. требования: Adobe Acrobat Reader. — URL:<http://economics.open-mechanics.com/articles/295.pdf>.

СВОБОДА ПРЕССЫ И УСЛОВИЯ РАБОТЫ ЖУРНАЛИСТОВ В ЗОНАХ КОНФЛИКТОВ: ГЕНДЕРНЫЙ ФАКТОР

Герасимчук Н. Н.,

*кандидат наук по социальным коммуникациям, доцент,
Институт журналистики Киевского национального университета
имени Тараса Шевченко,*

Annotation. *The article deals with the problem of journalists' security in conflict zones. Attention is focused on the relationship between freedom of speech and the safety of journalists. And also on the importance of taking gender-specific measures to ensure the safety of newswomen. There are noted additional risks which newswomen could have in conflict situations.*

Keywords: newswomen, risk, conflict, threat, freedom, press.

Введение. Свобода средств массовой информации — необходимое условие обеспечения свободы слова и демократии, мира и безопасности. Журналисты помогают обществу формировать представление о мире благодаря своим точным, беспристрастным сообщениям о происходящем. Особое значение это имеет в районах конфликтов, где доступ к информации затруднен и зачастую сопряжен с трудностями. Чем шире и сложнее конфликты, тем больше необходимость в независимых голосах, способных сообщать серьезную, точную информацию в соответствии со строгими этическими нормами и стандартами качества. Это важнейшая социальная задача профессиональных журналистов и средств массовой информации, в

частности в таких ситуациях, которые по своему характеру создают угрозу международному миру и безопасности.

Журналисты часто оказываются в опасных ситуациях. Рассказывая о событиях в мире, они ищут и находят свидетельства нарушений прав человека и международного права. Поэтому они должны располагать свободой сообщать новости без опасения подвергнуться расправам или преследованиям. Свобода выражения — это основополагающее право человека, гарантируемое, в частности, Ст. 19 Всеобщей декларации прав человека. Она представляет собой один из основополагающих элементов любого жизнеспособного общества и процветает при наличии независимых средств массовой информации — источника демократических, осознанных обсуждений и диалога.

Появившиеся в последние десятилетия новые средства телекоммуникации, способствуют тому, что информация в современных конфликтах стала использоваться как оружие, которое воинствующие стороны либо хотят заполучить в свои руки, либо уничтожить, выбирая своей мишенью журналистов, которые поставляют его.

Совершенно очевидно, что нападения на журналистов ослабляют и ставят под угрозу свободу всех граждан. На сегодняшний день все большее число журналистов становятся жертвами убийств или получают ранения в ходе репортажей с места событий в условиях конфликта. Это происходит, несмотря на то, что, начиная с Гаагской конвенции 1907 г., журналисты находятся под защитой норм международного гуманитарного права.

Это подтверждает известный журналист Ричард Энгел, иностранный корреспондент службы новостей «Эн-Би-Си», которому удалось убежать из плена в Сирии: «Нас задерживают, помещают под стражу, над нами издеваются, нас похищают. Нас убивают. Ранее, когда правительство той или иной страны хотело депортировать корреспондента американской телевизионной сети, или газеты, или новостного агентства, оно знало, какие последствия повлечет это решение. Сегодня правительства некоторых стран постоянно делают это и даже еще худшие вещи» [4, с. 9].

Кроме того, часто журналисты оказываются в опасной ситуации не только в условиях вооруженных конфликтов. На них могут напасть, произвольно арестовать, притеснять и запугивать прежде всего для того, чтобы помешать обществу получать независимую информацию о конфликтах или других реалиях, которые определенные стороны хотели бы сохранить в тайне. Комитетом по защите журналистов было установлено, что в 5 из 6 случаев журналистов убивают в их собственных городах, когда они проводят журналистское расследование по фактам организованной преступности и коррупции.

Обзор публикаций по теме. Гендерную проблематику в отечественном информационном пространстве рассматривали в своих работах такие украинские ученые, как А. Волобуева, Н. Желиховская, Н. Остапенко, Е. Пода, Н. Сидоренко, М. Скорик, Т. Старченко, Л. Таран, М. Чернодон и др. Среди российских ученых — Н. Ажгихина, Г. Альчук, С. Виноградова, И. Жеребкина, И. Юкина и др. Однако, фактор гендера в контексте проблемы безопасности женщин-журналисток в условиях работы в зонах конфликта учеными не исследовался.

Цель статьи — рассмотреть проблему безопасности журналистов в зонах конфликтов, ее взаимосвязь с проблемой свободы слова. Определить дополнительные риски, с которыми сталкиваются женщины-журналисты в условиях конфликтов, а также гендерную специфику мер по обеспечению безопасности женщин-журналистов.

Результаты и обсуждения. Следует отметить, что журналистика давно перестала быть «мужским миром» и все большее количество женщин-журналисток становятся военными корреспондентами, берутся за расследование сложных и опасных преступлений.

Первой военной корреспонденткой считается американка Пегги Хилл, которая в 1918 г. получила аккредитацию в Министерстве обороны США и с того времени освещала военные конфликты. Во время Второй мировой войны она готовила репортажи с передовой. По официальной статистике, в то время в США было аккредитовано 117 журналисток и фотокорреспонденток.

Сегодня журналистки наравне с коллегами-мужчинами активно работают в «горячих точках», рискуя своей жизнью в желании донести обществу своевременную правдивую в информацию, выполняя свой профессиональный долг.

Мировое журналистское сообщество помнит смерть канадской фотожурналистки Захры Каземи от травм, полученных за время содержания ее в Эвинской тюрьме в Иране, куда ее поместили за фотосъемку этой тюрьмы в Тегеране (2003 г.); убийства российской журналистки Анны Политковской (2006 г.) и канадской Мишель Ланг в результате подрыва самодельного взрывного устройства в Афганистане ((2009 г.); изнасилование 39-летней женщины, главного военного корреспондента, журналистки американского телеканала CBS Лары Logan на площади Тахрир в центре Каира (2011 г.); случай попытки изнасилования французской журналистки телеканала France24 Сони Дриди на этой же площади 2012 г. во время репортажа в прямом эфире; гибель известной журналистки Мари Колвин в Сирии (2012 г.); 14-месячное пребывание в плену у пророссийских сепаратистов украинской журналистки Марии Варфоломеевой (2016 г.) и др..

На гендерную специфику насилия в отношении журналистов, которая стала особенно заметной в последнее время, неоднократно обращала внимание представитель ОБСЕ по вопросам свободы слова и медиа Дунья Миятович. Она считает, что, подвергаясь угрозам осуществления актов сексуального насилия, женщины-журналисты становятся все более уязвимыми и вынуждены прибегать к самоцензуре. Угрозы и страх оказаться жертвой физического насилия могут оказывать серьезное влияние на способ подачи и содержание информационного материала. Д. Миятович отметила, что гендерный характер таких преследований выходит за рамки привычных уничижительных сообщений от злоумышленников и подразумевает угрозы изнасилования и использование откровенных изображений насилия с целью заставить женщин молчать. Поэтому любые попытки заставить женщин-журналистов замолчать должны быть расценены международным сообществом как прямое посягательство на свободу СМИ и требуют безотлагательных мер с его стороны.

Эта проблема обсуждалась также участниками очередного заседания Совета Безопасности ООН в Нью-Йорке, в повестке дня которого основным вопросом была защита журналистов. Так, Розмари Ди Карло, представитель США, подчеркнула «те особые риски, с которыми сталкиваются журналисты-женщины, в том числе сексуальное и гендерное насилие» [4, с. 29]. А также акцентировала внимание на необходимости гендерного подхода при рассмотрении мер, принимаемых с целью решения проблемы безопасности журналистов.

Ее мнение поддержал представитель Республики Корея Ким Сук сказал: «Хотя большинство жертв среди журналистов составляют лица мужского пола, мы с обеспокоенностью отмечаем, что журналисты-женщины также подвергаются нападениям в конфликтных ситуациях. Они сталкиваются с дополнительными рисками, в том числе с сексуальным насилием или сексуальным домогательством в местах содержания под стражей. По нашему мнению, необходимо использовать гендерный подход при рассмотрении мер по противодействию насилию, которому подвергаются журналисты» [4, с. 18].

Об этом говорил и глава делегации Европейского союза при ООН Томас Майр-Хартинг.

«... мы должны помнить о том, что женщины-журналисты чаще подвергаются притеснению и сексуальному насилию [4, с. 36].

Израильский представитель назвал города с наибольшим количеством нападений на представителей СМИ: «В Багдаде и Дамаске, в Тегеране и Хартуме журналистов избивают, насилюют, пытаются и убивают» [4, с. 32].

Кристиан Аманпур, британская и иранская журналистка, международный корреспондент CNN, Посол доброй воли ЮНЕСКО по

вопросам свободы слова и безопасности журналистов, побывавшая в «горячих точках», утверждает, что «с сексуальной угрозой приходится сталкиваться многим женщинам, в том числе женщинам-журналисткам в разных частях мира» [6]. И прежде чем отправляться туда, женщины-журналистки должны получить необходимую информацию, оборудование, необходимые навыки и быть готовыми к отражению опасности.

Гендерный аспект стал основанием для констатации в документах международных организаций факта особой опасности, которой подвергаются женщины-журналисты в условиях конфликтов, и разработки рекомендаций, касающихся этой проблемы..

Так, в резолюции № 2222 (2015 г.) Совет Безопасности ООН акцентирует внимание на особых рисках, с которыми сталкиваются женщины из числа журналистов, работников средств массовой информации и связанного с ними персонала в процессе работы, и «в этом контексте на важность учета гендерной составляющей мер по обеспечению их безопасности в условиях вооруженного конфликта» [5].

Заслуживают внимания Рекомендации CM/Rec (2016), принятые Комитетом министров Совета Европы о защите журналистики и безопасности журналистов: «... журналистов и других работников СМИ часто выделяют по признаку их пола, гендерной принадлежности, сексуальной ориентации,... что может привести к дискриминации и создать опасность. Журналистки и другие работницы СМИ могут оказаться в особой опасности именно из-за своей половой принадлежности. В частности, они могут подвергаться сексистскому, женоненавистническому или другому обращению, подвергаться угрозам, запугиваниям, сексуальной агрессии и насилию. Эти нарушения все более распространяются в сети Интернет. Надо срочно, решительно и систематически реагировать на это» [1, с. 32].

В Дополнении к этой Рекомендации (п. 2) обращается внимание стран-членов Совета Европы на то, что их «законодательная база и ее имплементация должны гарантировать эффективную защиту журналистов и других представителей СМИ женского пола связанных с их полом угроз, которые могут возникнуть в их работе» [1, с. 36].

Не менее важным есть пункт 17 Дополнения, также касающийся гендерного фактора. В нем говорится о том, что журналистки в своей работе имеют дело со специфическими угрозами, связанными с полом, такими, как угрозы, (сексуальная) агрессия и насилие, в конкретных случаях, в контексте массового сексуального насилия во время содержания под охраной. И эти опасности часто усложняются такими факторами, как недостаточная отчетность и комментирование, отсутствие доступа к правосудию, социальные барьеры и ограничения, касающиеся насилия по половому признаку, в том числе общественное

осуждение, отсутствие признания серьезности проблемы и дискриминационное отношение со стороны экстремистских групп общества. Чтобы противодействовать гендерным стереотипам, предвзятости и дискриминации, существует потребность в систематическом подходе с учетом гендерного аспекта. Главную ответственность за разработку таких стратегий Совет Европы возлагает на органы государственной власти. Но при этом отмечает важную роль СМИ, гражданского общества и корпоративных организаций, акцентируя внимание на том, что «вопросу гендера должно быть уделено особое внимание во время проведения мероприятий и программ, касающихся защиты журналистов и других работников СМИ и борьбы против безнаказанности» [1, с. 45].

В Украине при поддержке мировых сообществ издаются пособия для работников СМИ, в которых систематизируются наилучшие международные практики и принципы журналистики конфликта, а также практики, которые применялись в украинских реалиях. В одном из них («Журналистика в условиях конфликта: передовой опыт и рекомендации») новозеландская журналистка-фрилансер Эмма Билз, побывавшая в самых горячих точках: в Сирии, в Ираке, — дает практические советы из собственного опыта. Представляют ценность ее советы женщинам-журналисткам, наиболее важные из которых следующие: перед поездкой в конфликтную зону стоит узнать, есть ли сексуальное насилие фактором риска на той территории, и подготовиться соответственно; сообщить редакторам об этом риске и настаивать на том, чтобы они предоставили адекватные ресурсы для защиты: средства индивидуальной защиты, страховку, коммуникационное оборудование и по возможности помощников на родине, к которым можно будет обратиться в проблемной ситуации; пройти курс по самообороне; стараться никогда не работать в одиночку; иметь возле себя «охранника», включая коллег-мужчин; проверить местное законодательство относительно возможности носить с собой определенные средства самообороны, чтобы их не конфисковали службы безопасности; присоединиться к пресс-клубы, создать журналистские объединения, неофициальные или официальные, которые смогут помочь справиться с проблемами работы в зонах конфликта [2, с. 36–37]. Журналистка утверждает, что «... сексуальное насилие и домогательство женщин-журналисток является реальной угрозой в зонах конфликта. Часто это входит в тактику запугивания или в общем является проблемой местного общества» [2, с. 36].

По мнению И. Земляной, медиаэксперта ИМИ (Институт массовой информации, г. Киев), риск сексуального насилия существует не только для женщин, но и для мужчин. Поэтому ее советы, как избежать сексуального домогательства и насилия, работая в «горячих точках»,

как вести себя, если это случилось, касаются журналистов обоих полов. В частности, она рекомендует одеваться по местному дресс-коду, придерживаясь консервативной стороны; следить за своим поведением, помня о местной культуре, обычаях; не идти в гущу толпы; иметь с собой элементарные средства защиты и т. п. [3, с. 82–83].

Опыт журналистов, работавших в условиях повышенного риска, свидетельствует о том, что умение быстро принимать ответственные решения, адекватно реагировать, думать трезво и независимо, в критической ситуации полагаться прежде всего на собственные силы — это те черты, которые наиболее помогают журналистам (независимо от их пола) в экстремальных ситуациях.

Выводы. Таким образом, важнейшая социальная задача профессиональных журналистов — сообщать серьезную, точную информацию в соответствии со строгими этическими нормами и стандартами качества в таких ситуациях, которые по своему характеру создают угрозу международному миру и безопасности. Без защиты журналистов не может быть свободы слова, свободы СМИ. Нападения на журналистов являются нападением на демократию. Журналисты-женщины, работая в зонах конфликтов, сталкиваются с дополнительными рисками. Проводя необходимую подготовку журналистов по всем вопросам их защиты, государства должны уделять особое внимание гендерному аспекту.

Литература:

1. Безпека журналістів : збірник документів Ради Європи. — 2016. — 49 с.
2. Журналістика в умовах конфлікту: передовий досвід та рекомендації: пос. рекомендацій для працівників ЗМІ. — К.: «Компанія ВАІТЕ», 2016. — 118 с.
3. Земляна І. Журналіст і (НЕ)безпека: посібн. для журналістів, які працюють в небезпечних умовах / Ірина Земляна. — Київ: Софія-А, 2016. — 192 с.
4. Предварительный отчет Совета Безопасности. 7003-е заседание [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://dag.un.org/bitstream/handle/11176/24099/S_PV.7003-RU.pdf?sequence=5&isAllowed=y
5. Резолюция 2222 (2015), принятая Советом Безопасности 27 мая 2015 г. [Электронный ресурс] — Режим доступа: <https://documents-dds-ny.unnny.org/doc/UNDOC/GEN/N15/153/83/PDF/N1515383.pdf?OpenElement>
6. Шекинская Н. Женщины-репортеры на войне [Электронный ресурс] / Наргис Шекинская. — Режим доступа: <http://krona.org.ua/jenshinu-reporteru-na-vojne.html>

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ПОНЯТТЯ УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ДЕРЖАВИ

*Дерій Ж. В., д. е. н., професор,
завідувач кафедри теоретичної та прикладної економіки,*

*Лисенко І. В., к. е. н.,
доцент кафедри фінансово-економічної безпеки,*

*Лисенко Н. В., аспірант,
Чернігівський національний технологічний університет*

Annotation. *The article examines the concept of environmental security, which was quite widespread in the scientific literature while it is considered as an important element of national safety. The environmental safety ensuring is one of the main priorities of society development. An effective environmental safety management could be possible only based on careful study of conditions of ecological danger arising in a particular region. All the mentioned defines an environmental safety as an urgent scientific field.*

Keywords: *safety; environmental safety of the state; environment; ecology; sustainable development.*

Актуальність теми дослідження. Сучасний стан екологічної ситуації в країні стає небезпечним не тільки для нинішнього, але й для майбутніх поколінь, що несе загрозу подальшому розвитку держави та суперечить принципам сталого розвитку. Виникає потреба в цілеспрямованих діях держави, направлених на захист навколишнього середовища.

Це сприяло появі поняття екологічної безпеки держави, що має на меті забезпечення охорони довкілля, розробку програм, щодо ефективного використання природних ресурсів та мінімізації екологічних наслідків людської діяльності. Тому дослідження питання управління екологічною безпекою держави є актуальним і потребує комплексного вивчення.

Постановка проблеми. Проблема екологічної безпеки виходить на перше місце у багатьох країнах світу, оскільки вона покликана забезпечити таке використання природних ресурсів, яке сприятиме їх природному відновленню або заміщенню. В Україні питання забезпечення екологічної безпеки, особливо останнім часом, постало надзвичайно гостро і потребує негайного вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, що окреслюють теоретичні підходи до визначення поняття безпеки, досліджували як зарубіжні Т. Гоббс, Д. Локк, Ж.-Ж. Руссо, Ш. Монтеск'є, Р. Ульман, Б. Бузан, А. Уолферс, Л. Браун, Л. Денніс Медоуз, так і українські вчені Б. Данилишин, С. Дорогунцов, В. Ковтун, А. Степаненко, О. Ральчук, Г. Ситник, Н. Чухрай, А. Федорищева, С. Шкарлет та ін. [2, 3, 4, 17, 18, 19].

Питання, які окреслюють теоретичні підходи до визначення поняття екологічної безпеки, досліджували С. Белов, А. Биков, В. Вернадський, А. Качинський, В. Писарєв, С. Кравченко, С. Пирожков, В. Селіванов, Н. Реймерс, Б. Скіннер, А. Урсул, М. Хилько, В. Кравців, А. Хуршудов, О. Половян, О. Крамная, Н. Барбашова та ін. [7, 8, 9, 14, 15, 20, 21].

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Загальний стан екологічної безпеки в Україні є досить складним. Існує широке різноманіття чинників (як природного, так і антропогенного характеру), які спричиняють у подальшому ускладнення її стану у просторово-часовому аспекті. Це значною мірою впливає на стан довкілля та призводить до погіршення умов життєдіяльності людей. Наведені обставини обумовлюють нагальну потребу комплексного вивчення та розв'язання проблем, пов'язаних з екологічною безпекою держави.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження еволюції наукової думки понять «безпека», «екологічна безпека», а також обґрунтування наукових підходів щодо управління екологічною безпекою держави.

Виклад основного матеріалу. Вивченню світового досвіду розвитку та управління екологічною безпекою держави присвячено багато праць. Переважна більшість дослідників трактує безпеку як гарантування всім громадянам держави належних умов для їхньої самореалізації, захисту життя, свободи, власності від зазіхань, з боку будь-якої людини, організації, суспільства чи держави. Саме тому безпека є однією з найважливіших потреб поряд із потребою людини в їжі, одязі та помешканні.

Широке поширення в наукових колах західноєвропейських держав поняття «безпека» набуває завдяки філософським концепціям Т. Гоббса, Д. Локка, Ж.-Ж. Руссо та інших мислителів XVII–XVIII ст. Так, зокрема, Ш. Монтеск'є у своїх працях виділяв такі види безпеки, як безпека особистості, безпека громадян, безпека приватної особи, безпека володаря, правителя.

У цілому можна констатувати, що «філософи XV–XVII ст., розглядаючи безпеку як виключно державну діяльність, не змогли глибоко проникнути в соціальну природу цього феномену» [1]. До початку XX ст. безпеку розглядали або як збереження державного суверенітету, зміцнення зовнішніх кордонів, або як придушення внутрішніх ворогів. До кінця XX ст. відбуваються зміни, що сприяли розумінню безпеки, як створення умов, що не загрожують життю особистості.

Початок теоретичної дискусії щодо поняття «загальна безпека» було покладено у статті професора Принстонського університету

Р. Ульмана «Нове визначення безпеки» (1983 р.) [2]. Він зробив особливий наголос на тому, що вузьке визначення національної безпеки відволікає увагу політиків й експертів від невійськових загроз, які все більше інтернаціоналізуються і набувають міжнародного характеру. При цьому деякі з найнебезпечніших з них можуть виходити із середини самої держави.

Того ж року була надрукована робота англійського вченого Б. Бузана «Народ, держава і страх», в якій вперше у світовій теорії безпеки акцент робиться на інтересах особистості. При цьому автор наголошує, що за певних обставин сама держава може стати основним джерелом небезпеки для окремої людини і що інтереси безпеки особистості й людини можуть не тільки не збігатися, але й вступати в суперечності [3].

На міжнародному рівні поняття «безпека» почало активно вживатися після публікації Програмою розвитку ООН (ПРООН, UNDP) у 1993 році «Доповіді про людський розвиток». Ідея використовувати поняття «безпека» щодо людей, ніж держав і націй, була на той час новою та досить суперечливою.

Американський політолог А. Уолферс, який свого часу першим запропонував наукове визначення поняття безпеки, вважав, що безпека в об'єктивному плані передбачає відсутність загроз набутих цінностям, у суб'єктивному — відсутність страху стосовно того, що цим цінностям буде заподіяна шкода, тобто, що вони не зазнають руйнації [4].

На думку В. Ліпкана, безпека характеризує конкретний стан захищеності будь-якої держави та її спроможність протистояти змінам умов функціонування як таким, що мають як передбачуваний, так і спонтанний характер. Безпека — це гарантована конституційними, законодавчими і практичними заходами захищеність життєвоважливих інтересів об'єкта від зовнішніх і внутрішніх загроз [5].

У більшості випадків поняття безпеки розглядають у широкому науковому сенсі, розуміючи під «безпекою» захищеність природно-фізіологічних, соціально-економічних, ідеально-духовних і ситуативних потреб у ресурсах, технологіях, інформації й моральних ідеалах, необхідних для життєдіяльності й розвитку населення.

Сутність екологічної безпеки в національній і зарубіжній літературі розглядається неоднозначно. У науковій літературі існують різні підходи до її визначення.

Аналізуючи етапи становлення категорії екологічної безпеки, як важливої складової національної безпеки, відомий вчений В. Писарев стверджував, що першими усвідомили необхідність внесення суттєвих коректив у концепцію національної безпеки, її орієнтири, стратегію та засоби забезпечення були США. Проте, формування нового підходу

наштовхнулося на питання теоретичного та практичного характеру, зокрема [6]:

1. Про доцільність розширення традиційного трактування поняття національної безпеки.

2. Включення в дестабілізуючі чинники невійськових (екологічних) загроз.

3. Який відносний внесок екологічної складової.

Зрушення в бік розширеного тлумачення концепції відбулося у 1974 році після публікації М. Тейлором праці «Законні вимоги національної безпеки», де автор вперше зробив наголос на те, що основні загрози національній безпеці США розвиваються у невійськовій сфері.

Через три роки президент інституту World Watch Institute Л. Браун у статті «Переглянути визначення національної безпеки» виділив серед найважливіших загроз невійськового характеру, разом з енергетичною кризою, інфляцією та міграцією населення, екологічні загрози (ерозія ґрунтів, скорочення лісових масивів та зміну клімату).

Вітчизняний та зарубіжний досвід доводить, що наявна система проведення екологічної оцінки має в основному екологічні цілі і недостатньо розглядає економічні наслідки їх реалізації. Внаслідок цього дуже важко оцінити як економічні, так й екологічні наслідки від впровадження певних рішень, порівняти економічні витрати та екологічний ефект або ж зіставити екологічні збитки та економічний ефект, що досягається внаслідок економії грошових ресурсів на впровадження дешевших технологій, що завдають шкоди довкіллю. Або ж порівняти витрати на екологізацію виробництва та витрати на знешкодження або усунення негативних наслідків техногенних катастроф, враховуючи шкоду, заподіяну населенню та навколишньому природному середовищу.

З наукового погляду, питання екологічної безпеки розглядають як такий стан системи «людина-природа-техніка», який забезпечує збалансовану взаємодію природних, технічних і соціальних систем, формування природно-культурного середовища, що відповідатиме санітарно-гігієнічним, естетичним та матеріальним потребам мешканців кожного регіону Землі, при збереженні природно-ресурсного та екологічного потенціалу природних систем і здатності біосфери до саморегулювання [10].

У ряді робіт екологічна безпека трактується в широкому плані і набуває соціально-економічного змісту. Так, зокрема, К. Гофман розглядає екологічну безпеку як «ступінь адекватності екологічних умов завданням збереження здоров'я населення і забезпечення тривалого стійкого соціально-економічного розвитку» [11].

А. Качинський дає таке визначення екологічної безпеки — це сукупність певних властивостей навколишнього середовища і створюваних цілеспрямованою діяльністю людини умов, за яких з урахуванням економічних, соціальних чинників і науково обґрунтованих допустимих навантажень на об'єкти біосфери утримуються на мінімально можливому рівні ризику антропогенний вплив на навколишнє середовище і негативні зміни, що відбуваються в ньому, забезпечується збереження здоров'я життєдіяльності людей і виключаються віддалені наслідки цього впливу для теперішнього і наступних поколінь [14].

Основними загрозами екологічній безпеці України, на думку А. Качинського, є: глобальне потепління, парниковий ефект, озонові діри, кислотні дощі, транскордонне забруднення річок та морів, закінчення світових запасів вичерпних ресурсів, вимирання окремих видів флори та фауни, зростання рівня міграційних процесів, регіональні збройні конфлікти [15].

М. Реймерс притримується думки, що екологічна безпека — це сукупність дій, станів і процесів, що прямо чи побічно не призводять до серйозних збитків (або загроз таких збитків), що завдаються природному середовищу, окремим людям і людству загалом; комплекс станів, явищ та дій, що забезпечують екологічний баланс на Землі і у будь-яких її регіонах на рівні, до якого фізично, соціально-економічно, технологічно та політично готове (може без серйозних збитків адаптуватися) людство [9].

Дещо з іншої позиції поняття екологічної безпеки розглядає М. Хилько. Віддаючи належну роль фактору цілеспрямованої діяльності людини поряд із сукупністю певних властивостей навколишнього середовища, за яких з урахуванням економічних, соціальних чинників і науково обґрунтованих допустимих навантажень на об'єкти біосфери утримуються на мінімально можливому рівні ризику антропогенний вплив на навколишнє середовище і негативні зміни, що відбуваються в ньому, забезпечується здоров'я та життєдіяльності людей і виключаються віддалені наслідки цього впливу для теперішнього та наступних поколінь [16].

О. Хуршудов вважає, що екологічна безпека є однією із складових частин національної безпеки, сукупністю природних, соціальних та інших умов, що забезпечують безпечне життя і діяльність населення, що проживає на цій території.

Варто звернути увагу на законодавче визначення поняття «екологічна безпека». Екологічна безпека нерозривно пов'язана з поняттям національної безпеки. Так, зокрема у Законі України «Про основи національної безпеки» серед пріоритетів національної безпеки, проголошено: «забезпечення екологічно та техногенно безпечних умов

життєдіяльності громадян і суспільства, збереження навколишнього природного середовища та раціональне використання природних ресурсів» [12].

Щодо екологічної безпеки, то Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» зазначено, що це «такий стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної ситуації та виникнення небезпеки для здоров'я людей» [13]. Це тлумачення суті екологічної безпеки робить наголос на збереженні здоров'я населення і тривалому стійкому соціально-економічному розвитку. Проте в ньому не акцентується увага на відтворення і збереження природних факторів (довкілля). Природа здатна перетворюватися в активну і небезпечну силу, руйнуючи людину і суспільство із середини, вимагаючи толерантного відношення до неї.

У січні 1997 року Верховною Радою України був прийнятий проект Концепції національної безпеки України, де розглянуті всі аспекти національної безпеки, зокрема екологічний. З ухваленням Верховною Радою «Основних напрямків державної політики України в галузі охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки», а також після доопрацювання «Закону про екологічну природно-техногенну безпеку» можна вважати фактично завершеною розробку правових засад екологічної безпеки держави. Ситуацію щодо природно-техногенної безпеки було розглянуто на засіданні Ради національної безпеки та оборони України. За матеріалами розгляду прийнято рішення Ради, яке було покладено в основу Указу Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони» від 26 листопада 1998 року «Про нейтралізацію і відвертання загроз, обумовлених екологічною і техногенною обстановкою в країні». Указ спрямовано на консолідацію зусиль державних органів виконавчої влади, направлених на попередження аварій, катастроф та інших надзвичайних ситуацій, а також удосконалення системи регулювання екологічної та поліпшення стану природно-техногенної безпеки.

Проблеми навколишнього середовища, як правило, впливають на життя країни як вирішальний фактор або як складова національного добробуту й потенційних можливостей держави. Національна й міжнародна безпека неможлива без урахування екологічного фактору.

Слід зауважити, що питання забезпечення екологічної безпеки неможливо вирішити, не використовуючи економічні та адміністративно-правові засоби впливу. Однак економічна політика стимулювання екологічної безпеки має бути ефективною, раціональною та соціально спрямованою, забезпечуючи необхідний рівень

економічного зростання та задоволення потреб населення не завдаючи при цьому шкоди навколишньому природному середовищу.

Адміністративно-правові заходи не повинні значною мірою обмежувати чи забороняти використання природних ресурсів, а заохочувати суб'єктів господарювання до переходу на екологічно чисте виробництво, створивши їм такі умови діяльності, за яких екологізація виробництва буде ефективнішою, ніж використання застарілих методів господарювання, що завдають значної шкоди навколишньому природному середовищу. З іншого боку, необхідно розробити систему штрафних санкцій та стягнень за порушення законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища таким чином, щоб усувати шкоду, завдану внаслідок такої діяльності та запобігати майбутнім посяганням на таку діяльність.

До внутрішніх загроз стану екологічної безпеки України можна віднести: надзвичайні ситуації техногенного характеру, землетруси, карст (геологічна формація, яка формується в процесі розчинення чи вилугування гірських порід поверхневими чи підземними водами і формування специфічного (поверхневого та підземного) рельєфу), зсувні процеси, підтоплення земель, великі повені та паводки, селеві потоки, лісові пожежі та пожежі на сільськогосподарських угіддях [14].

Система заходів природоохоронної діяльності має забезпечувати досягнення стану екологічно безпечного функціонування екосистем.

Аналізуючи численні концепції екологічної безпеки можна сформулювати авторське визначення поняття «екологічна безпека». На нашу думку екологічна безпека — це здатність управлінської системи зберігати рівновагу і збалансованість взаємовідносин по лінії «довкілля — соціум — економіка — управління», вміння протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам і викликам та забезпечувати прийнятні рівні ризику життєдіяльності населення і стійкості соціально-економічного розвитку держави, а також відтворення природного і соціально-економічного потенціалу.

Для забезпечення належного рівня екологічної безпеки, на всіх рівнях, необхідно розробити систему забезпечення екологічної безпеки, тобто взаємодію тих інститутів (державних органів влади та громадських природозахисних організацій тощо), що забезпечать виконання, на законних підставах, комплексу заходів, метою яких є охорона навколишнього природного середовища.

Здійснення таких заходів має базуватись на чіткому пріоритеті цілей та розробленні конкретних засобів досягнення цих цілей.

Варто зазначити, що екологічній безпеці держави властиві певні риси, а саме (рис. 1):

Рис. 1 Основні риси екологічної безпеки держави

Безпека людини та стан природного оточуючого її середовища — одна з найважливіших характеристик якості життя, науково-технічного та економічного розвитку держави. Гарантування безпеки держави (національної безпеки), зазвичай, пов'язують із захистом її від змін, що походять як зсередини, так і ззовні, спричинені протиправним застосуванням сили. При цьому йдеться про усунення загрози суспільному порядку, добробуту та здоров'ю населення, стійкому функціонуванню національної економіки [8].

Екологічні проблеми сьогодення спричиняють небезпеку існування людини на всіх рівнях — від локального до глобального. Для України ці проблеми постають достатньо гостро, оскільки має місце значна концентрація небезпечних виробництв, суттєва трансформація ландшафтів, неефективне використання природних ресурсів (у тому числі невідтворюване їх знищення), недостатня забезпеченість

виробничих і контролюючих структур фахівцями у галузі екологічної безпеки.

Загальний стан екологічної безпеки в Україні є досить складним. Існує широке різноманіття чинників (як природного, так і антропогенного характеру), які спричиняють у подальшому ускладнення її стану у просторово-часовому аспекті. Це значною мірою впливає на стан довкілля та призводить до погіршення умов життєдіяльності людей. Наведені обставини обумовлюють нагальну потребу комплексного вивчення та розв'язання проблем, пов'язаних з екологічною безпекою держави.

Головною метою екологічної безпеки України має бути вироблення концептуальних засад загальної стратегії у сфері раціонального природокористування та захисту навколишнього середовища, а також втілення їх у практику з метою сталого економічного та соціального розвитку держави. При цьому передбачається формування нових типів технологічних процесів, соціальної організації та управління, здатності розв'язувати екологічні проблеми та зменшувати будь-які екологічні небезпеки, що становлять значну загрозу національній безпеці України.

Створення системи екологічної безпеки означає задоволення екологічних вимог суб'єктів екосистеми, яка повинна мати пріоритет серед інших аспектів традиційної національної безпеки.

Стратегічною метою держави у забезпеченні екологічної безпеки стає ліквідація значного відставання від розвинених держав у результатах діяльності, спрямованої на охорону навколишнього середовища та забезпечення високої якості життя населення. Зрештою, політика екологічної безпеки України повинна інтегруватися в систему колективної екологічної безпеки.

Висновок. Надмірна концентрація екологічно небезпечних виробництв, застаріле та неефективне природоохоронне обладнання на завершальних стадіях технологічних ланцюгів, ненадійність технічних систем, недостатня кваліфікація кадрів на підприємствах підвищеного екологічного ризику та антропологічне навантаження може стати причиною економічного, соціального і політичного напруження у державі.

Поняття екологічної безпеки отримало достатньо широке розповсюдження в науковій літературі при цьому дослідники, як правило, розглядали екологічну безпеку як важливий елемент національної безпеки. Аналізуючи інформацію, щодо проведених досліджень з питань безпеки, можна зробити висновок, що гарантування екологічної безпеки є одним з основних пріоритетів розвитку суспільства. Ефективно управляти екологічною безпекою можна тільки на основі ретельного вивчення умов формування

екологічної небезпеки у державі. Невирішені екологічні проблеми становлять серйозну загрозу повноцінному існуванню будь-якої країни.

Для України питання екологічної безпеки набувають пріоритетного значення, оскільки саме екологія визначає і визначатиме норми і стиль життя суспільства. Все зазначене визначає екологічну безпеку як актуальний науковий напрямок, який потребує подальших досліджень.

Література:

1. Кардашова И. Б. О Категориально-понятийный аппарат теории национальной безопасности / И. Б. Кардашова // Российский следователь. — 2005. — № 5. — С. 51–55.

2. Ulman R. Redefining Security / R. Ulman // International Security. — 1983 — Vol. 8. — № 1. — P. 133.

3. Buzan B. People, State and Fear: The National Security Problem in International Relations / Barry Buzan // Chapel Hill, 1983.

4. Ситник Г. П. Державне управління національною безпекою України: монографія / Г. П. Ситник // Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. — К.: НАДУ, 2004. — 407 с.

5. Ліпкан В. А. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції / В. А. Ліпкан, Ю. Є. Максименко, В. М. Желіховський. — Київ: КНТ, 2006. — 280 с.

6. Писарев В. Экологическая безопасность как компонент национальной безопасности США // США-ЭПИ. — 1997. — № 6. — С. 5–16.

7. Качинський А. Б. Сучасні проблеми екологічної безпеки України. — Київ: 1994. — 48 с.

8. Пирожков С., Селіванов В. Національна безпека України: сучасне розуміння // Вісник АН України. — 1992. — № 9. — С. 3–10.

9. Реймерс Н. Ф. Природопользование: словарь-справочник / Н. Ф. Реймерс. — М.: Мысль, 1990. — 637 с.

10. Соотношение понятий «экологическая культура» и «экологическая безопасность» / О. В. Крамная // Культура народов Причерноморья. — 2005. — № 73. — С. 158–161.

11. Гофман К. Г. Экономика природопользования (из научного наследия). — М.: Эдиториал УРСС, 1998. — 269 с.

12. Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 № 964-IV. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15>

13. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 р., № 1264-XII. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1264-12/page>.

14. Качинський А. Б. Екологічна безпека України: системні принципи та методи її формалізації / А. Б. Качинський, Ю. В. Єгоров // Національна безпека: український вимір: щоквартальний наук. зб. — 04/2009. — № 4. — С. 71–79.

15. Качинський А. Б. Екологічна безпека України: системний аналіз перспектив покращення: монографія / А. Б. Качинський. — К.: Вид-во НІСД, 2001. — 312 с.

16. Хилько М. І. Екологічна політика / М. І. Хилько. — К.: Вид-во «Абрис», 1999. — 364 с.

17. Шкарлет С. М. Еволюція категорії «безпека» в науковому та економічному середовищі / С. М. Шкарлет // Формування ринкових відносин. — 2007. — № 6. — С. 7–12.

18. Концептуальні засади формування фінансово-економічної безпеки: кол. моногр. / за заг. ред. д. е. н., проф. Шкарлета С. М.; М-во освіти і науки України; Чернігів. нац. технол. ун-т — Ніжин: ФОП Лук'яненко В. В. ТПК «Орхідея», 2015 — 440 с.

19. Лисенко І. В. Роль енергозберігаючих технологій у забезпеченні економічної безпеки України / І. В. Лисенко, Н. В. Лисенко // Проблеми і перспективи економіки та управління: науковий журнал / Черніг. нац. технол. ун-т. — Чернігів: Черніг. нац. технол. ун-т, 2015. — № 3 (3). — С. 59–66.

20. Лисенко Н. В., Лисенко І. В. Вплив кластерів енергоефективності на екологічну безпеку України / Н. В. Лисенко, І. В. Лисенко // «Інноваційний розвиток інформаційного суспільства: економіко-управлінські, правові та соціокультурні аспекти»: збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції студентів, аспірантів і молодих учених (м. Чернігів, 23 грудня 2016 р.) / Черніг. нац. технол. ун-т. — Чернігів: Черніг. нац. технол. ун-т, 2016. — 566 с. — С. 133–136.

21. Теоретичні та прикладні аспекти сталого розвитку: функціональний, галузевий і регіональний вектори: монографія / С. М. Шкарлет та ін. Розділ 3. Еколого-економічний концепт сталого розвитку України / Ж. В. Дерій, Н. В. Лисенко Економіко-екологічні проблеми функціонування регіонального транспорту. — К.: Кондор-Видавництво, 2015. — 316 с. — С. 243–250.

22. Z. V. Deriy, I. V. Lysenko, N. V. Lysenko. Scientific bulletin of Polissia [Evolution of the scientific thought for the environmental safety management of the state]. — Chernihiv : ChNUT, 2017. — № 3.

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ СУЧАСНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦІ

*Загородня Н. П., к. е. н., доцент,
Інститут підготовки кадрів
Державної служби зайнятості України,*

*Сльозко Т. М., к. е. н., доцент,
Науково-дослідний інститут соціально-економічного розвитку*

Annotation. *The article highlights the main trends of the current stage of the scientific and technological revolution and the main features of the Fourth Industrial Revolution. The main specifics of the modern avant-garde technologies have been emphasised. The basic skills of the modern workers have been analyzed. The Labor Organization compositions have been indicated.*

Keywords: *the Fourth Industrial Revolution, the modern avant-garde technologies, the basic skills of the modern workers, the labor organization.*

Вирішальним фактором суспільно-економічного розвитку суспільства є сучасний етап науково-технічного прогресу, який не тільки прискорює свій рух, а і принципово змінює світовий простір, світогляд людства, традиційні продуктивні сили та продуктивні відношення, глибинно впливає на людський фактор, організацію праці тощо.

Всесвітній економічний форум в Давосі в 2016 році був присвячений глобальним змінам в світовій економіці, які швейцарський професор Клаус Шваб охарактеризував як Четверту промислову революцію [1].

Важливою складовою сучасної економіки є комп'ютерно-інформаційні технології. Ефективне використання інформації дає можливість максимально підвищити результативність виробництва, де основними факторами є автоматизацію та комунікацію. Сьогодні необхідними для інноваційно-інвестиційного розвитку є електроніка, програмування, комп'ютерне моделювання, нейроінформатика, лазерна техніка, ядерна та інша енергетика, електронно-іонно-плазмові технології, нові матеріали, нанотехнології, біотехнологія, живі системи, сучасний транспорт, будівельні технології, енергетика, екологія тощо [2].

На думку фахівців в історично конкретні терміни пройдено етап технологічної революції, інформаційної, інформаційно-технологічної і почався етап інформаційно-електронної революції.

Дана революція пов'язана з тим, що сучасні промислові технології принципово змінюються за допомогою комп'ютерно-інформаційних технологій, біотехнології, штучного інтелекту, 3D-прінтерів, живих систем та інше. Всі ці різні речі об'єднуються і з'являються абсолютно нові авангардні технології, до яких суспільство не завжди готове і відношення до яких не завжди адекватне. Це складний, суперечливий,

недостатньо сьогодні визначений шлях розвитку суспільства. Ми повинні розуміти, що почався процес переходу людського суспільства до нової стадії цивілізаційного розвитку.

Сучасні авангардні технології свідчать про фундаментальні зрушення у розвитку продуктивних сил, бо базуються на кардинально інших принципах функціонування виробництва. Ці принципи, в тому числі, пов'язані з тим, що нові технології імітують певним чином дії людського мозоку (комп'ютерна технологія, робототехніка, нейроінформатика), дії природи (біотехнологія, живі системи), що принципово змінює розуміння ролі людини в сучасному світі.

Авангардні технології дозволяють повністю змінити відношення до таких показників як продуктивність праці, трудоемність продукції. Оскільки працюючих на підприємствах з такими технологіями майже обмаль, то продуктивність праці зростає в десятки разів. Відповідно трудоемність продукції зменшується теж в десятки разів, але зростає показник наукоємності продукції, що вимагає від працівників не тільки певного обсягу сучасних професійних знань і постійного самовдосконалення, а й професійної майстерності і шановливого ставлення до сучасного дорогого обладнання. Крім того, дані технології значно скорочують тривалість виробничого цикла, бо працюють в режимі 24/7 із максимальною швидкістю, що сприяє зниженню собівартості продукції та істотно підвищують її якість.

Авангардні технології, що ґрунтуються на процесах (біотехнологічні, електро-іонно-плазмові та інші процеси) сьогодні називають безмашинними. Такі технології дають можливість швидкого пристосування до вимог сьогодення. Адаптація даних технологій до постійних змін є важливою характеристикою, бо дозволяє швидко враховувати потреби як виробництва, так і людей. Оскільки таке перенастроювання закладено в програмі функціонування сучасного виробництва, то воно може здійснюватися оперативно в залежності від вимог і, що дуже важливо, майже моментально, що дає значну економію часу і дозволяє підприємству бути весь час в лідерах, випускаючи невеликі партії конкурентної продукції, постійно підлаштовуючись під вимоги часу та постійні зміни споживачів.

Важливими характеристиками авангардних технологій є те, що вони здійснюються ресурсозберігаючим шляхом (на основі застосування синтетичних і композиційних матеріалів); є екологічно чистими (замкнуті цикли виробництва із вторинним використанням виробничих відходів, очищенням стоків); надійно контролюються з метою досягнення заданої якості продукції на основі застосування досягнень електроніки; у разі застосування машин вимагають мінімальної кількості живої праці, а отже, і робочої сили. Останнє є прикладом комплексної автоматизації за допомогою роботокомплексів,

роторних ліній, гнучких виробничих систем, сучасного транспорту, енергетики, де функції працюючих — це лише контроль за функціонуванням автоматичних систем та їх наладка. Основне робоче місце — це контролер з навиками програмування і з детальним розумінням повного алгоритму всього процесу.

Високі технології кардинально змінюють виробничий процес, а головне — місце людини в ньому, бо принципи впливають та змінюють продуктивні відношення. Ці технології характеризуються певними особливостями. Якщо вони базуються на процесах, то такі технології є майже безмашинними. З позиції новітніх технологій відбувається реальне вивільнення людини з процесу безпосереднього виробництва і формуються по суті “безлюдні” технології. Підприємство з такими технологіями слід розглядати як систему, що самоорганізовується, тобто швидко реагує на зовнішні зміни, робить необхідні розрахунки, запитує необхідного чи сама система себе перенастроює, не потребує людської праці, перенавчання фахівців, тому переналадка відбувається в найкоротші строки, що дає велику економію ресурсів і часу. Безумовно, основний поштовх робить людина, яка потім вивільняється з виробничого процесу і має лише функцію зовнішнього контролю.

Такі новітні технології змінюють світоуявлення, усю філософію взаємостосунків складових традиційного виробництва. Ця нова парадигма змінює світ в цілому, змінює взаємозв’язок складових виробничого процесу: предметів праці, знарядь праці, самої живої праці. Усвідомлюючи чи ні, людина принципово впливає на саму суть соціально-виробничих відносин: забирає такий елемент як жива праця, що веде до зникнення великої кількості традиційних професій, відмови від фахових знань, вивільнення працівників, зростання ринку праці, посилення соціальної нестабільності тощо.

Випереджальний розвиток технічних та технологічних компонентів сучасного виробництва, бажання в найкоротші строки виробити з мінімальними витратами принципово нову продукцію найвищої якості, а, головне, встигнути реалізувати цю продукцію, поки вона конкурентоспроможна, отримати надприбутки, сприяють формалізації сучасного виробництва. Такий виробничий процес веде до відчуження знань та інформації від їх творців та носіїв. Відбувається виштовхування живої праці з виробничої сфери, що характеризується позбавленням робочих місць, втратою професійного досвіду фахівців, посиленням негативізму до сучасних “безлюдних” технологій, загостренням соціальної напруги тощо.

Зовнішнє середовище принципово змінює технологічну основу виробничого процесу, впливає на внутрішні структури соціально-виробничої системи. Роботизація виробництва розглядає працівника як непередбачуваний та конфліктний елемент виробництва,

який потребує зростання заробітної плати, збільшення витрат на соціальні виплати, медичне страхування, забезпечення навчання, перенавчання, підвищення кваліфікації тощо. Повна формалізація виробничого процесу усуває живу працю та вимагає повну інтелектуалізацію даного процесу. Основним змістом праці сьогодні є його розумовий компонент, який характеризується такою необхідною ознакою як когнітивність і заснований на відповідному обсязі сучасних фахових теоретичних і розрахункових знань. Сучасний, творчий, молодий фахівець щиро, що щиро бажає реалізувати і себе і свої знання, отримати свій новий професійний досвід, не завжди розуміє подальший вплив сучасних тенденцій на суспільство, на живу працю, на працюючих, на ринок праці, на зміни у виробничих відносинах.

Новітні концепції організації праці пов'язані з випереджальним розвитком технічних та технологічних компонентів на базі мікропроцесорів та мікрокомп'ютерних систем, що веде до реального вивільнення людини з процесу безпосереднього виробництва.

За таких умов основним виробничим завданням людини чи колективу на першому етапі обов'язково є повне уявлення кінцевого результату, його формалізація, створення алгоритму досягнення мети на основі технологічного циклу чи технологічних ланцюжків як єдиного цілого. Зрозуміло, що фахівець такого рівня повинен мати професійні знання із суміжних сфер, сучасне мислення, креативність, вміння працювати в команді, відповідальність, творчий підхід до завдання. Саме таким працівникам забезпечено робоче місце і саме вони забезпечують функціонування суперскладних технологічних процесів сучасного автоматизованого виробництва.

За прогнозною інформацією Всесвітнього економічного форуму в Давосі (2016 р.) Четверта промислова революція принципово впливає на ринок праці. Так, за наступні 5 років буде відбуватися радикальна зміна професій, тобто навички, що вимагалися ринком впродовж десятиріч, стануть морально застарілими. За розрахунковими даними, в 2020 році приблизно 35% навиків сучасної виробничої сили будуть змінено. Більше ніж 47% робочих місць буде автоматизовано. З'являться нові робочі місця, які не існують сьогодні, але які будуть звичайними через 5 років [3].

На Всесвітньому економічному форумі в Давосі в 2016 році було визначено основні вимоги до майбутніх фахівців, що вплинуть на сферу зайнятості, професійні навички, найм персоналу в різних галузях та різних регіонах [4]. Так, на першому місці стоїть такий навик, як комплексне багаторівневе рішення проблем, що свідчить про широкий світогляд людини, його професійні знання та нетиповість мислення. Далі йде — критичне мислення, що дозволяє людині ставити під сумнів існуючі правила та змінювати обставини. Важливою є креативність в

широкому сенсі, що дозволяє мати нестандартний підхід до всього, а головне, бачити те, чого ще немає. Командний підхід в організації праці вимагає уміння управляти людьми, бо невеликі творчі та виробничі групи будуть створюватися для вирішення оперативних завдань, що потребує і комунікативності і емоційного інтелекту. Необхідним є уміння формувати власну і ку зору, приймати рішення та нести відповідальність. В сучасному швидкозмінюємому світі важливою є така риса, як моментально переключатися на різні проблеми, обдумувати водночас декілька задач, що називається когнітивна гнучкість.

На форми організації праці на підприємстві впливають такі основні фактори як: науково технічних прогрес, його особливості, тенденції; специфічність системи організації виробництва, що пов'язана з вимогами Четвертої промислової революції; умови зовнішнього та внутрішнього середовища, що враховують політичні, соціальні, економічні, національні та інші фактори; психофізіологічні фактори, що спираються на останні дослідження багатьох наук, в тому числі ергономіки, медицини, психології тощо.

Враховуючи сучасні тенденції, можна визначити основні вимоги до концепції “нові форми організації праці”. Перш за все ці нові форми повинні бути не сумою, а синтезом вимог, тобто синергетичний ефект повинен забезпечити матеріальну, творчу, економічну, культурну, соціальну складові. Певна форма організації праці — це не одноваріантність, а гнучкість, яка визначається як вимогами конкретних технологій, ергономіки, так і соціальними вимогами.

Сучасна економіка характеризується невизначеністю в напрямках технологічного розвитку. По-перше, що сучасні технології не є жорстко заданими; по-друге, існують альтернативні напрямки і вони базуються на нових дослідженнях у сфері фундаментальних та прикладних наук, де неможливо визначити, що дасть майбутній інноваційний ефект; по-третє, розвиток певного технологічного напрямку та його ефективність залежать від подальшого фінансування досліджень та його широкого впровадження.

Нова технологічна епоха викликає нові зміни в розвитку суспільства, провокує соціальні виклики, руйнує ринки праці. Технологічні інновації ведуть до революційного прориву в ефективності та продуктивності праці. Четверта промислова революція планує, що машини будуть спілкуватися між собою без втручання людей, і тоді основним завданням працюючих на робочому місці буде моніторити машини та комп'ютери.

Отже, до основних компонентів концепції сучасної організації праці можна віднести наступне. На першому місці стоїть працівник як творча особистість, яка вміє поєднувати свою індивідуальність,

професійні знання, комунікативність та вимоги часу. Далі йде робоче місце, яке сьогодні повинно об'єднувати формальну та неформальну складову самої організації праці, не визначається жорсткою прив'язкою до місця, міста, регіону тощо, а наголос робиться на професіоналізмі та відповідальності. Важливою складовою є розуміння складності завдання, яке пов'язано з вирішенням окремих його складових, що належать різним галузям, як єдиного цілого, тобто для успішного вирішення справи необхідним є наявність у працівника додаткових повноважень, які дозволяють об'єднувати різні завдання в одне ціле з одним виконавцем. Зацікавленість чи мотивованість працівника є необхідною умовою, яка дозволяє якомога ширше використовувати можливості та здібності працівника і спонукає його до постійного навчання та творчості, тобто організація роботи працівника включає, в тому числі, самопланування та самоконтроль, що базуються на розумінні змісту та кінцевої цілі окремої роботи і всього завдання. Важливою є організація колективної роботи особистостей, де функціонально рівні професійно освічені люди з почуттям відповідальності об'єднуються спільною працею.

Таким чином, сучасні тенденції щодо організації праці пов'язані з новими потребами соціально-технологічної революції, враховують інформаційну складову, базуються на гуманізації праці, характеризуються зростанням демократизації, а саме: проведення спільних дискусій, аналіз пропозицій працівників, встановлення індивідуальних доручень, дозвіл на альтернативний спосіб виконання завдань, зменшення нормативних обмежень, залучення певних виконавців у виробничий процес тощо. Додатково треба враховувати зростання колективної відповідальності за кінцевий результат, за всебічну якість, що базується на жорсткому дотриманні технології виробничого процесу.

Література:

1. Klaus Schwab. The Fourth Industrial Revolution. Crown Business, New York, 2017, 192 pp.
2. D. Kucherenko, N. Zahorodnia. Modern issues of the innovative development of the society and education. Modern Science, N1, 2016.
3. [Електроний ресурс]. — Режим доступу: <http://edurobots.ru/2015/11/rikki-je-47-rabochix-mest-v-ssha-budut-avtomati-zirovany-v-techenie-20-let/>
4. [Електроний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.weforum.org/agenda/2016/01/the-10-skills-you-need-to-thrive-in-the-fourth-industrial-revolution/>.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФАКТОРНОЇ ОЦІНКИ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Ігнат'єва І. А.,

д. е. н., професор,

Ігнат'єв О. І., аспірант,

Науково-дослідний інститут соціально-економічного розвитку

В умовах глобалізації та інтеграції, посилення конкуренції на міжнародному ринку, розповсюдження сучасних інформаційних та комунікаційних систем зовнішнє середовище постійно змінюється, створюючи все складніші умови для діяльності підприємств. Висока динаміка сучасного економічного простору вимагає від підприємств розвитку такої ключової компетенції, як здатність ефективно та швидко реагувати на зміни. Формування зазначеної компетенції на підприємстві можливе за умови приділення достатньої уваги управлінню змінами, які передбачають трансформацію підприємства в цілому, або його окремих підсистем з поточного у бажаний стан, що більше відповідає вимогам зовнішнього середовища: потребам споживачів та суспільства в цілому.

Перш ніж приступити до здійснення змін, необхідно скласти послідовність етапів і кроків їх впровадження на підприємстві. В узагальненому вигляді вона представлена на рис. На першому етапі відбувається осмислення керівництвом підприємства необхідності проведення змін з економічної, технологічної, інноваційної та інших позицій. На другому етапі, як правило, визначають бажаний результат, який необхідно досягти після закінчення процесу змін. Третій етап — визначення об'єктів організаційних та стратегічних змін. На четвертому етапі розробляються заходи, спрямовані на впровадження трансформацій (змін).

У процесі здійснення п'ятого етапу відбувається впровадження змін. На заключному етапі проводиться оцінка досягнутих результатів, на основі якої виявляються нові об'єкти трансформацій (змін). Здійснюючи зміни, підприємству варто підготуватися до досить довгого і складного шляху, в тому числі до виникнення ряду проблем (явних чи прихованих) на стадії формування і реалізації стратегії змін. Відзначимо, що досягти поставленої мети і отримати очікуваний результат підприємство може, тільки здійснивши процес змін в повному масштабі.

Рис. Процедура необхідності здійснення змін на підприємствах легкої промисловості України

Вивчення досліджень науковців [36], які пропонували певні методичні засади оцінювання ефективності організаційних змін дозволили звузити проведену оцінку до аналізу п'яти ключових підсистем, які забезпечують якість організаційних змін, а саме: оцінка виробничих процесів, якості продукції, фінансового стану та ефективність організаційної структури управління. Узагальнення індикаторів, які використовуються для діагностики змін представлено в табл. 1–5.

Таблиця 1

Система показників для оцінки ефективності виробничих процесів підприємств вуглевої промисловості України

№ з/п	Показник	Економічний зміст	Методика визначення**
1	2	3	4
	Фондовіддача виробничих основних засобів	Характеризує ефективність використання основних виробничих засобів. Відображає суму виробленої продукції на одну гривню основних виробничих засобів	$\Phi_v = \frac{ЧВ}{(ОЗ_{поч} + ОЗ_{кін})/2}$
	Фондосмність активної частини	Показник, який характеризує відношення середньорічної вартості основних виробничих фондів підприємства до обсягу виробленої продукції за один рік	$\Phi_v = \frac{(ОЗ_{поч} + ОЗ_{кін})/2}{ЧВ}$
	Коефіцієнт зносу, %	Характеризує частку вартості основних засобів, що її списано на витрати виробництва в попередніх періодах. Коефіцієнт зносу визначається відношенням суми зносу основних засобів до балансової вартості основних засобів	$З_{оз} = \frac{А}{ПВ_{оз}}$
	Частка основних засобів в активах	Характеризує частку коштів, інвестованих в основні засоби у валюті балансу, позитивним напрямом змін показника треба вважати зменшення за умов незмінних або зростаючих обсягів реалізації	$\chi_{оз} = \frac{ОЗ}{А}$
	Коефіцієнт реальної вартості майна	Відображає питому вагу залишкової вартості основних засобів у загальній вартості майна підприємства	$K_m = \frac{ОЗ_{кін}}{А}$
	Задіяні виробничі потужності/загальні	-	$K_n = \frac{ОЗ_{зadіяні}}{ОЗ_{кін}}$
	Витрати на 1 грн. продукції	-	$B = \frac{C}{ЧВ}$

**** Розшифрування всіх позначень у формулах:**

ЧВ — чиста виручка, р. 2000 Ф №2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)»;

С — собівартість, р. 2050 р. 2000 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)»;

А — активи, р.1900 (1300) Ф №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»;

ОЗ — основні засоби, р. 1010 Ф №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»;

ОЗпоч — основні засоби на початок періоду, р. 1010 Ф №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»;

ОЗкін — основні засоби на кінець періоду, р.1010 Ф №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»;

ПВоз — первісна вартість основних засобів, р. 1011 Ф №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)».

Таблиця 2

**Показники оцінки якості продукції підприємств
взуттєвої промисловості України**

№ п/п	Показник	Економічний зміст	Методика визначення**
1	2	3	4
	Загальна якість продукції	Споживча задоволеність продуктом	Експертна оцінка
	Якість пошиття		Експертна оцінка
	Коефіцієнт якості (відносно до браку)	Характеризує співвідношення якісного та неякісного товару	$K_{\text{я}} = \frac{П_6}{П_{\text{я}}}$

** Розшифровування всіх позначень у формулах:

П₆ — обсяг виробленої неякісної продукції;

П_я — обсяг виробленої якісної продукції.

Таблиця 3

**Показники оцінки фінансового стану підприємств
взуттєвої промисловості України**

№ з/п	Показник	Економічний зміст	Методика визначення**
1	2	3	4
	Загальний коефіцієнт ліквідності (коефіцієнт покриття)	Характеризує здатність підприємства забезпечити свої короткострокові зобов'язання з найбільше легко реалізованої частини активів — оборотних коштів	$K_3 = \frac{ОА}{ПЗ}$
	Коефіцієнт швидкої ліквідності (проміжний)	Коефіцієнт допомагає оцінити можливість погашення підприємством короткотермінових зобов'язань у разі його критичного стану	$K_{\text{ш}} = \frac{ГК + ПФІ}{ПЗ}$
	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Цей коефіцієнт є найбільш жорстким критерієм платоспроможності та ліквідності підприємства, він показує, яку частину короткострокової заборгованості підприємство може погасити найближчим часом за рахунок наявних грошових коштів	$K_{\text{а}} = \frac{ГК}{ПЗ}$
	Коефіцієнт платоспроможності (фін. стійкості, автономності)	Можливість суб'єкта господарювання погасити наявними у нього грошима поточні зобов'язання негайно на першу вимогу кредитора	$K_{\text{а}} = \frac{ВК}{ПЗ}$

№ з/п	Показник	Економічний зміст	Методика визначення**
1	2	3	4
	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Показує, яка частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності, тобто яку частину вкладено в оборотні кошти, а яку – капіталізовано	$I_{aa} = \frac{HA}{BK}$
	Коефіцієнт рентабельності активів	Фінансовий коефіцієнт, що характеризує ефективність використання всіх активів підприємства	$P_a = \frac{ЧП}{A}$
	Індекс постійного активу	Показує частку основних засобів та інших необоротних активів у джерелах власних коштів	$I_{aa} = \frac{HA}{BK}$

** Розшифровування всіх позначень у формулах:

HA — нематеріальні активи, р.1000 Ф №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»;

BK — власний капітал, р.1495 Ф №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»;

A — активи, р.1900 Ф №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»;

ЧП — чистий фінансовий результат (прибуток – р. 2350 Ф №2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)»; збиток р. 2055 Ф №2. «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)»;

ПЗ — поточні зобов'язання, р.1695 Ф №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»;

OA — оборотні активи, р.1195 Ф №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»;

ГК — грошові кошти, р.1165 Ф №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»;

ПФІ — поточні фінансові інвестиції, р.1160 Ф №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)».

Таблиця 4

Організаційні показники оцінки підприємств вуглевої промисловості України

№ з/п	Показник	Економічний зміст	Методика визначення**
1.	Коефіцієнт ефективності управління	Відображає ступінь використання потенціальних можливостей підприємств (об'єднань)	$Ke = Rp / Zu$, де, Rp — кінцевий результат, отриманий від функціонування організації управління; Zu — витрати на управління (фонд заробітної плати, витрати на утримання приміщень, придбання і ремонт засобів оргтехніки, прийом і передачу управлінської інформації)
2.	Коефіцієнт гнучкості організаційної структури	Відображає ступінь жорсткості централізації керівництва у компанії	$Kg = Ni / ЧПзаг$, відношення кількості робітників n-ї функції організаційної структури управління (Ni) до загальної кількості працівників, які виконують роботу відповідно до даної функції (Nзаг)

№ з/п	Показник	Економічний зміст	Методика визначення**
3.	Коефіцієнт економічності системи управління (за Кабушкіним)***	Характеризує ступінь відповідності, що склався в організації, структури та чисельності апарату управління нормативним вимогам (або на однотипних підприємствах, в галузі), а також нормативам чисельності працівників управління	$K_e = 1 - \frac{V_u * L_{чп}}{\Phi_o * \Phi_v}$ V_u — витрати на управління у розрахунку відповідності на одного працівника; $L_{чп}$ — питома вага чисельності управлінських робітників у загальній чисельності працівників; V_y — витрати на управління Φ_o — фондоозброєність Φ_v — фондовіддача
4.	Фактична кількість працівників, які припадають на одного управління	-	$K_a = \frac{ЧП_{заг}}{ЧП_y}$
5.	Фактична кількість рівнів управління	-	Згідно з даними підприємства
6.	Чисельність управлінського персоналу	-	Згідно з даними підприємства
7.	Оцінка організаційної культури за методикою ОСАІ****	методика дозволяє визначити існуючий в цей момент тип організаційної культури, а також бажаний тип культури для розробки перспектив розвитку підприємств	Згідно з даними підприємства здійснюється розрахунок

** Розшифровування всіх позначень у формулах:

ЧП_{заг} — загальна чисельність персоналу;

ЧП_{упр} — чисельність управлінського персоналу.

N — кількість робітників n-ї функції організаційної структури управління (N_i)

У таблиці 5 наведені розраховані значення показників, що характеризують рівень розвитку виробництва на досліджуваних підприємствах взуттєвої галузі України.

Таблиця 5

**Динаміка показників ефективності виробничих процесів підприємств
взуттєвої промисловості України***

П-во	Показник	2011	2012	2013	2014	2015
ПАТ «Херсонське обласне підприємство фірма «Взуття»	Фондовіддача виробничих основних засобів, тис. грн.	13.32	7.23	1.12	1.23	1.71
	Фондоємність активної частини, тис. грн.	0.08	0.14	0.89	0.81	0.59
	Коефіцієнт зносу, %	0.15	0.2	11.76	10.67	7.78
	Частка основних засобів в активах	0.13	0.16	0.9	0.89	0.87
	коефіцієнт реальної вартості майна	0.14	0.17	0.92	0.92	0.89
	Задіяні виробничі потужності/загальні	0.83	0.88	0.84	0.82	0.82
	Витрати на 1 грн продукції	0.81	0.86	0	0	0.23
ПАТ «Івано-Франківська взуттєва фабрика»	Фондовіддача виробничих основних засобів, тис. грн.	13.32	7.23	3.42	4.09	5.02
	Фондоємність активної частини, тис. грн.	0.08	0.14	0.29	0.24	0.2
	Коефіцієнт зносу, %	0.15	0.2	0.21	0.27	0.19
	Частка основних засобів в активах	0.13	0.16	0.15	0.18	0.14
	коефіцієнт реальної вартості майна	0.14	0.17	0.24	0.26	0.21
	Задіяні виробничі потужності/загальні	0.83	0.88	0.84	0.82	0.82
	Витрати на 1 грн продукції	0.81	0.86	1.02	0.78	0.78
ПАТ «Хулінівська взуттєва фабрика»	Фондовіддача виробничих основних засобів, тис. грн.	0.95	0.11	0.17	0.35	0.2
	Фондоємність активної частини, тис. грн.	1.05	9.46	5.98	2.88	2.11
	Коефіцієнт зносу, %	7	8.15	5.25	6.28	5.26
	Частка основних засобів в активах	0.87	0.88	0.84	0.86	0.85
	коефіцієнт реальної вартості майна	0.87	0.88	0.84	0.86	0.85
	Задіяні виробничі потужності/загальні	0.83	0.88	0.84	0.82	0.82
	Витрати на 1 грн продукції	0.62	4.22	0.04	0	1.12
ПАТ «Ужгородська взуттєва фабрика»	Фондовіддача виробничих основних засобів, тис. грн.	1.13	1.02	0.19	0.44	0.44
	Фондоємність активної частини, тис. грн.	0.88	0.98	5.17	2.25	2.25
	Коефіцієнт зносу, %	3.21	4.02	30.77	11.41	11.41
	Частка основних засобів в активах	0.76	0.8	1.98	1.85	1.85
	коефіцієнт реальної вартості майна	0.76	0.8	2.91	2.68	2.68
	Задіяні виробничі потужності/загальні	0.83	0.88	0.84	0.82	0.82
	Витрати на 1 грн продукції	0.87	1.12	1.12	0.95	0.95
ПАТ «Чернівецька взуттєва фабрика «Берегиня»	Фондовіддача виробничих основних засобів, тис. грн.	9.14	7.97	7.7	8.37	8.57
	Фондоємність активної частини, тис. грн.	0.11	0.13	0.13	0.11	0.12
	Коефіцієнт зносу, %	0.22	0.26	0.26	0.25	0.23
	Частка основних засобів в активах	0.18	0.21	0.21	0.25	0.22
	коефіцієнт реальної вартості майна	0.2	0.21	0.21	0.26	0.28
	Задіяні виробничі потужності/загальні	0.83	0.88	0.84	0.82	0.81
	Витрати на 1 грн продукції	0.72	0.71	0.78	0.81	0.82

За результатами обчислення можна зробити висновок, що ефективність виробництва на аналізованих підприємствах знижується. Збільшення витрат на гривню продукції, зменшення фондівіддачі та зношеність основних засобів викликають необхідність перегляду організації виробництва на підприємствах.

Проведені дослідження дають можливість зробити висновки про результати діяльності підприємств та процеси змін, які відбуваються і щодо ефективності цих процесів.:

- місія підприємства в частині утримання та реалізації оригінальної ідеї підвищення конкурентоспроможності товарів.

- високий рівень організації, спеціалізації і концентрації виробництва, що дозволяють на їх основі забезпечити конкурентоспроможність товару. Для виробництва взуття характерна вузька спеціалізація в процесі праці. Це процес виконання однорідних трудових операцій кожним працівником в рамках його технологічної організації (набивання на колодку, приклеювання набійок, підосви і каблука і т. п.);

- рівень уніфікації та стандартизації продукції, що випускається. Більшість компонентів взуття стандартне (каблук, підстілка, підкладка) та відрізняється лише розмірами і кольоровою гамою. Це дозволяє вибирати постачальників комплектуючих без прихильності до одного з них;

- рівень ефективності використання трудових, матеріальних, нематеріальних і фінансових ресурсів, які приносять дохід або за рахунок використання їх у виробництві, або від здачі в оренду;

- доступ до якісної дешевої сировини, палива та інших матеріальних ресурсів.

- високий рівень якості виготовлення товарів. Всі підприємства мають сертифікати відповідності системи менеджменту якості проектування, розробки і виробництва взуття вимогам ISO 9001-2009.

- рівень конкурентної стратегії підприємства, який визначається виробництвом модного взуття, що поєднує сучасний дизайн моделей, відмінну якість, функціональність, комфорт і натуральні матеріали, елегантну фурнітуру, модні стильні напрямки;

- рівень функціонуючої системи управління якістю продукції, яка проходить післяопераційний технологічний контроль і помодельно випробування на відповідність відповідно до діючих стандартів і вимог;

- рівень сертифікації продукції і системи, який відповідає міжнародним стандартам ISO 9001:2001;

- показники рентабельності продукції, фінансової стійкості мають тенденцію до зниження, що говорить про необхідність постійної роботи над зниженням собівартості, збільшенням прибутку за рахунок розробок нових колекцій, поліпшення якості товару і іміджу організації;

- швидкість оборотності всіх видів матеріальних ресурсів.

- відсутність експериментальних цехів з розробки і випуску нових колекцій;

- застаріла модель розкрою матеріалів на заготовки;

- ручний метод виготовлення ескізів, лекал і заготовок взуття;

- відсутність ефективної реклами.

Література:

1. Гарафонов О. І. Управління змінами: теорія, методологія та практика. Монографія. Київ: КНУТД, 2014. — 364 с.
2. Ігнат'єва І. А. Стратегічний менеджмент: теорія, методологія, практика: [Монографія]. [Текст]. — К.: Знання України, 2005. — 250 с.
3. Гарафонов О. І. Легка промисловість України: структура, зміни та напрями розвитку [Текст] // Чернігівський науковий часопис ЧДІЕУ. Серія 1, Економіка і управління: електронний збірник наукових праць. — 2014. — № 1(5). — С. 13–21.

СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ І СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ

Кисільова І. Ю., к. ф.-м. н.,

*доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Запорізький національний університет*

Annotation. *The necessity of investment activity of insurance organisations have been proved. The investment activity of Ukrainian insurance organisations was analysed. The main problems and restrictions that are obstacles in the way of domestic insurers investment activity development were defined. The arrangements of improvement and optimization of investment activity were recommended. The main stages and efficiency criteria of insurance organisations investment strategy have been defined.*

Keywords: *insurers investment activity, insurance company, investment strategy.*

В умовах ринкової економіки страхування є важливим чинником пожвавлення інвестиційної діяльності. Страхові компанії, з одного боку, в процесі здійснення своєї основної діяльності страхують економічні інтереси суб'єктів господарювання від імовірних ризиків і тим самим стимулюють інвестиційну активність, а з іншого – є безпосередніми інвесторами. Ефективна інвестиційна діяльність характеризує можливості окремої страхової компанії стабільно виконувати свої зобов'язання при настанні страхових випадків. Управління страховими резервами дозволяє своєчасно реагувати на зміни зовнішнього середовища та внутрішнього стану страховика і однією з його цілей є формування збалансованого страхового портфеля як основи стабільного фінансового положення страхової компанії.

Проте від змін економічних умов виникають нові проблеми, від вирішення яких залежить стабільність та дієвість страхового ринку. При цьому особливу увагу необхідно приділити вирішенню питань щодо

формування ефективної інвестиційної стратегії страховиків. Наукового обґрунтування потребує методичне забезпечення оптимізації структури страхових резервів з огляду на прибутковість страхової діяльності та ін. Слід зазначити, що вирішення цих проблем має комплексний характер, що здатне забезпечити ефективність управлінських заходів та підвищити надійність страхових організацій.

Зазначається [1], що при інвестуванні коштів страхова компанія бере до уваги такі основні критерії: гарантованість збереження коштів, що вкладені; ліквідність активів, тобто можливість їх оперативної конверсії в готівкові платіжні кошти для погашення страховиком своїх зобов'язань; норму прибутку на вкладені кошти. Збалансований портфель інвестування досягається за допомогою диверсифікації вкладень.

Проаналізуємо інвестиційну діяльність страховиків України в 2016 році за напрямками: ризикові види страхування та страхування життя (табл. 1, 2):

Табл. 1

Розміщення коштів технічних резервів страхових компаній

Структура активів	Технічні резерви			
	млн. грн.		%	
	31.12.2015	31.12.2016	31.12.2015	31.12.2016
Сформовані страхові резерви	18 376,3	20 936,7	100,0%	100,0%
- у тому числі технічні резерви	11 487,0	13 108,5	62,5%	62,6%
Категорії активів, визначених статтею 31 Закону України «Про страхування», для представлення страхових резервів				
Загальна сума активів, якими представлені технічні резерви, у тому числі:	11 827,2	12 552,9	100,0%	100,0%
1) грошові кошти на поточних рахунках	1 349,0	1 659,3	11,4%	13,2%
2) банківські вклади (депозити)	5 292,3	5 822,3	44,7%	46,4%
3) банківські метали	2,2	4,1	0,02%	0,03%
4) нерухоме майно	818,4	1 027,7	6,9%	8,2%
5) акції	779,4	67,8	6,6%	0,5%
6) облігації	92,9	232,3	0,8%	1,9%
7) іпотечні сертифікати	9,1	0,0	0,1%	0,0%
8) цінні папери, що емітуються державою	847,7	1 542,0	7,2%	12,3%
9) права вимоги до перестраховиків	2 630,2	2 164,7	22,2%	17,2%
10) інвестиції в економіку України	0,0	16,5	0,0%	0,1%
11) кредити страховальникам-громадянам	0,0	0,0	0,0%	0,0%
12) довгострокові кредити для житлового будівництва, у тому числі індивідуальних забудовників	0,0	0,0	0,0%	0,0%
13) готівка в касі	6,0	16,2	0,1%	0,1%

Джерело: [2]

Табл.2

Розміщення коштів резервів зі страхування життя

Структура активів	Резерви зі страхування життя			
	млн. грн		%	
	31.12.2015	31.12.2016	31.12.2015	1.12.2016
Сформовані страхові резерви	18 376,3	20 936,7	100,0%	100,0%
- у тому числі резерви зі страхування життя	6 889,3	7 828,2	37,5%	37,4%
Категорії активів, визначені статтею 31 Закону України «Про страхування», для представлення страхових резервів				
Загальна сума активів, якими представлені резерви зі страхування життя, у тому числі:	6 859,8	7 704,8	100,0%	100,0%
1) грошові кошти на поточних рахунках	449,4	569,1	6,6%	7,4%
2) банківські вклади (депозити)	3 946,8	3 087,4	57,5%	40,1%
3) банківські метали	6,2	4,5	0,1%	0,1%
4) нерухоме майно	97,9	97,6	1,4%	1,3%
5) акції	196,2	19,2	2,9%	0,2%
6) облігації	315,6	117,4	4,6%	1,5%
7) іпотечні сертифікати	0,0	0,0	0,0%	0,0%
8) цінні папери, що емітуються державою	1 613,5	3 577,6	23,5%	46,4%
9) права вимоги до перестраховиків	232,6	230,7	3,4%	3,0%
10) інвестиції в економіку України	0,8	0,5	0,01%	0,01%
11) кредити страхувальникам-громадянам	0,3	0,3	0,004%	0,004%
12) довгострокові кредити для житлового будівництва, у тому числі індивідуальних забудовників	0,09	0,1	0,001%	0,001%
13) готівка в касі	0,4	0,3	0,006%	0,004%

Джерело: [2]

Отже, можна побачити (табл.1), що станом на 31.12.2016 у порівнянні з попереднім періодом збільшився обсяг коштів у банківських вкладах (депозитах), обсяг коштів, дозволених для представлення цінними паперами, що емітуються державою та обсяг грошових коштів на поточних рахунках, зменшився обсяг коштів, дозволених для представлення правами вимог до пере страховиків. У структурі активів, якими представлені резерви зі страхування життя (табл. 2), в 2016 році зменшився обсяг коштів у банківських вкладах (депозитах), обсяг активів, дозволених для представлення банківськими вкладами (депозитами) на поточних рахунках в іноземній валюті та збільшився обсяг коштів, вкладених у цінні папери, що емітуються державою, збільшився обсяг грошових коштів на поточних рахунках. Також зменшився обсяг коштів, вкладених в акції та в облігації.

Розміщення страхових резервів в акції та облігації зменшилось, що свідчить про падіння довіри вітчизняних страховиків до цих категорій інвестиційних вкладень. Незначну частку в структурі розміщення коштів страхових резервів займають банківські метали та інвестиції в економіку України. Водночас вкладення в іпотечні сертифікати страховими організаціями України зовсім не здійснюються.

Інвестиційна привабливість депозитів для страховиків зумовлена, з одного боку, високою ліквідністю вкладів, з іншого — гарантованою доходністю, оскільки ставки за депозитами в Україні є вищими, порівняно з іншими державами світу, що обумовлює вигідність інвестування в ці фінансові активи.

Слід відзначити, що структура інвестиційного портфеля українських страховиків характерна для нерозвинених страхових ринків економік перехідного типу, на яких переважають ризикові види страхування, та страховики приділяють основну увагу отриманню високого поточного доходу і ліквідності інвестицій. Якщо для західних страхових компаній інвестиційна функція є рівнозначною щодо інших функцій, то вітчизняні страховики часто недооцінюють її важливість. Переважна більшість вітчизняних страховиків заробляє кошти безпосередньо на страхових операціях і задовольняються низькодохідними інвестиційними інструментами, такими, як депозити. Також зазначимо, що інвестиційна діяльність страхових компаній обмежена дефіцитом високоліквідних фінансових інструментів для інвестування, тому значна частина активів страховиків зосереджена у вигляді банківських вкладів, та грошових коштах на поточних рахунках.

Низька інвестиційна привабливість для страховиків набору українських інвестиційних інструментів та обмеженість їх вибору визначають стан не тільки страхування, а й економіки в цілому. Страховий сектор (особливо довгострокове страхування життя як джерело «довгих» грошей) за рахунок своєї стабільної інвестиційної політики дозволяє підтримувати в національній економіці здатність до стійкого економічного росту незалежно від циклічних коливань. Тому в розвинутих країнах від рівня розвитку страхування, особливо накопичувального страхування, багато в чому залежить стан грошово-кредитної системи, рівень інфляції, а отже — рівень і якість інвестиційної активності[3].

Відставання якісних параметрів розвитку вітчизняного страхового ринку та гальмування інвестиційної активності страхових компаній зумовлено низкою проблем, основними з яких є:

- недосконалість нормативно-правового регулювання у страховій сфері, неузгодженість чинного законодавства із вимогами європейських стандартів;
- недостатність ліквідних фінансових інструментів (зокрема забезпечення довгострокових зобов'язань за договорами страхування життя);
- незадовільний рівень капіталізації вітчизняних страховиків;
- непрозоре державне регулювання страхової діяльності ;
- непрозорість фінансової звітності страхових компаній [4].

З метою покращення ситуації із інвестиційною діяльністю страховиків доцільно сформувати відповідну інвестиційну стратегію та реалізувати низку системних різнопланових заходів, спрямованих на усунення як хронічних проблем, так і тих, що спричинені фінансовою кризою.

Інвестиційна стратегія є основою інвестиційної діяльності страховика, яка визначає вибір інвестиційних інструментів та формування системи довгострокових цілей інвестиційної діяльності і вибір найефективніших шляхів їх досягнення. Вихідною передумовою формування інвестиційної стратегії є загальна стратегія економічного розвитку компанії. По відношенню до неї інвестиційна стратегія має залежний характер і повинна узгоджуватися з нею за цілями та етапами розвитку. При розробці алгоритму формування інвестиційної стратегії страховика, його страхова та інвестиційна діяльності розглядаються як система та може бути охарактеризована з позицій системного та функціонального методологічних підходів [5].

Основними етапами побудови інвестиційної стратегії є:

1. Аналіз інвестиційного середовища та інвестиційного потенціалу.
2. Формулювання інвестиційних цілей.
3. Визначення інструментарію аналізу інвестиційної діяльності страховика; аналіз проблем здійснення інвестиційної діяльності страховика; оцінка чинників впливу на розвиток інвестиційної діяльності страховика.
4. Визначення умов розвитку і активізації інвестиційної діяльності страховика; формування структури інвестиційних джерел.
5. Формулювання інвестиційної стратегії і визначення ролі страховика на інвестиційному ринку; формування інвестиційного портфеля; вибір напрямів інвестування.
6. Оцінка результатів впровадження інвестиційної стратегії страховика.
7. Формування загальних рекомендацій щодо уникнення негативних наслідків впливу внутрішніх та зовнішніх чинників на формування потреби в інвестиційних джерелах та їх структури страховика.

Як зазначається в [6], на процес розробки інвестиційної стратегії впливають внутрішні (рівень інвестиційної активності страхової компанії, що відповідає характеру поточної інвестиційної діяльності та перспективам її розвитку, рівень знань факторів зовнішнього середовища та інші фактори, формування інвестиційних ресурсів страхової компанії, ефективність діючих в страховій компанії систем аналізу та контролю) та зовнішні (економічна ситуація в країні та регіоні, кон'юнктура інвестиційного ринку, економіко-правові умови функціонування інвестиційного ринку) фактори.

Оцінка розробленої інвестиційної стратегії страхової компанії здійснюється на основі таких критеріїв: узгодженості інвестиційної стратегії з базовою стратегією страхової компанії; внутрішньої збалансованості інвестиційної стратегії; узгодженості інвестиційної стратегії із зовнішніми умовами; реалізованості інвестиційної стратегії з урахуванням наявного інвестиційного потенціалу; прийнятності рівня ризику, пов'язаного із реалізацією інвестиційної стратегії; економічної результативності інвестиційної стратегії.

Враховуючи, що в Україні вільні кошти страховиків у силу специфіки вітчизняного законодавства не в повній мірі трансформуються в інвестиційні ресурси, вирішення вищезазначених проблем знаходиться в першу чергу в правовій площині. Законодавство з цього питання потребує реформування і приведення його до європейських стандартів. У цьому аспекті є доцільною є реалізація основних заходів нормативно-правового, організаційно-методичного та інформаційного характеру [5]:

- удосконалення моніторингу діяльності страховиків та посилення контролю за дотриманням страховиками вимог щодо забезпечення платоспроможності фінансової стійкості, розміру чистих активів;

- створення правових умов для повноцінного впровадження інвестиційного та пенсійного капіталу;

- забезпечення формування інвестиційних інструментів для розміщення довгострокових страхових резервів;

- сприяння створенню фондів страхових гарантів, в тому числі за договорами страхування життя;

- перегляд вимог та переліку цінних паперів й інших фінансових інструментів, в які можуть розміщуватися страхові резерви;

- заборона надання кредитів комерційними банками під заставу майна, щодо якого не забезпечено наявність страхування протягом всього періоду дії кредитного договору та відсутності договору страхування життя позичальником протягом всього періоду дії кредитного договору;

- перегляд обмеження щодо обсягу певних категорій активів, які приймаються для представлення технічних резервів страховиків, а саме щодо коштів на поточних, депозитних рахунках в банківських установах, а також зняття обмежень щодо розміщення грошових коштів в одному банку, перегляд на період фінансової кризи вимоги до рівня рейтингу банківської установи;

- створення сприятливих умов щодо купівлі страховиками іноземної валюти для проведення розрахунків з клієнтами іноземною валютою та формування резервів у тій валюті, в якій страховики несуть відповідальність за своїми страховими зобов'язаннями та інші.

Виділимо такі шляхи підвищення ефективності управління страховими активами та резервами страховика:

- розміщення коштів страхової компанії в цінні папери інститутів спільного інвестування, активами яких управляють компанії з управління активами, за умови, що таке інвестування страхових резервів не порушує чинне законодавство;

- створення страховою організацією власного інвестиційного фонду з переведенням страхових коштів до такого фонду та наступною передачею активів цього фонду в управління компанії з управління активами;

- дотримання портфельів з широким спектром диверсифікації активів;

- залучення єврооблігацій у структуру інвестиційного портфеля;

- для збільшення безпеки інвестиційних вкладів страхових компаній страховим компаніям рекомендується звернутися до послуг професійних інвесторів (компаній з управління активами);

- помірне інвестування в облігації внутрішньої державної позики;

- інвестування у цінні папери підприємств, які використовують новітні технології виробництва і є виробниками продукції з високою доданою вартістю.

Структура портфеля цінних паперів страхової організації може бути найрізноманітнішою (з урахуванням вищенаведених обмежень), тому що фінансовий ринок досить динамічний, та інвестиційний потенціал не є статичною величиною.

Для забезпечення дійсної ефективності інвестування необхідно застосувати відповідну методику оптимізації.

По-перше, задачу побудови оптимізаційної інвестиційної моделі страхової компанії часто звужують до проблеми розміщення страхових резервів компанії, хоча останні не є єдиними інвестиційними ресурсами страхової компанії. Крім них є власні кошти страховика, які не пов'язані із страховими зобов'язаннями.

По-друге, для оцінки обсягу інвестиційного портфеля використовується показник величини страхових резервів, що не завжди є виправданим, оскільки він є досить умовним, а його величина залежить від обраного методу розрахунку. Внаслідок цього, застосування даного показника для оцінки інвестиційної діяльності страховика може призвести до помилкових висновків.

По-третє, необхідно врахувати існуючі обмеження інвестиційної діяльності страховика. Для окремої страхової організації можна виділити такі обмеження на інвестиційну діяльність:

- 1) обмеження, які викликані станом вітчизняного фінансового ринку, пов'язані із відсутністю певних фінансових інструментів;

- 2) регулювання розміщення активів з боку держави;

3) обмеження, обумовлені структурою зобов'язань страхової організації, структурою її страхового портфеля;

4) обмеження, пов'язані із зобов'язаннями страхової компанії розміщувати інвестиції в певні фінансові інструменти внаслідок певних домовленостей або наявності угод із банками;

5) обмеження, які накладаються фінансовими менеджерами та керівниками з метою забезпечити безпеку портфеля.

В результаті оптимізації необхідно забезпечити максимум цільової функції при врахуванні всіх обмежень на значення вищеназаних регульованих параметрів.

Задача оптимізації портфеля інвестицій повинна вирішуватися постійно. Це означає, що управління інвестиційним портфелем організації повинно ґрунтуватися на систематичному моніторингу ситуації, оптимізації та диверсифікації структури портфеля.

Література:

1. Нечипоренко В. І. Стратегічне планування в страхових компаніях: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук спец: 08.00.08 „Гроші, фінанси і кредит” / Віталій Ігорович Нечипоренко. — К., 2008. — 19 с.

2. Сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг «Підсумки діяльності страхових компаній за 2016рік» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://forinsurer.com/files/file00602.pdf>.

3. Жабинець О. Й. Формування інвестиційних ресурсів страхових компаній та питання безпеки їх інвестиційної діяльності / О. Й. Жабинець // Науковий вісник НЛТУ України. — 2012. — Вип. 22.12. — С. 178–183.

4. Александрова М. М. Теоретичні основи фінансової стратегії страхової компанії / М. М. Александрова, А. Ю. Полчанов // Вісник ЖДТУ. Економічні науки. — 2010. — № 2 (52). — С. 56–63.

5. Николенко Н. Н. Финансовая стратегия страховой компании / Н. Н. Николенко // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nnikolenko.com/index.php?art=26>

6. Нестерова Д. С. Формування інвестиційної стратегії страхової компанії / Д. С. Нестерова // Теоретичні та прикладні питання економіки. — 2013. — Вип.28, т. 1. — С. 419–423.

7. Соловйова А. А. Обґрунтування інвестиційної стратегії страхової компанії / А. Соловйова // Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Економіка. — 2011. — №5(4). — С.69–78.

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ В АПК УКРАЇНИ

Кичко І. І.,

*доктор економічних наук, доцент,
Чернігівській національний технологічний університет*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Кризовий стан в економіці України, зокрема її агропромислового комплексу, зумовлює значне зниження реальних доходів жителів сільських територій. Однією із причин кризового стану сільського господарства України є відсутність чіткої аграрної політики, конкретних заходів держави з активізації інноваційної діяльності. Зазначене підвищує актуальність дослідження перспектив впровадження інновацій в АПК України, диверсифікації джерел їх реалізації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання стимулювання інноваційної діяльності підприємств АПК завжди привертало увагу вчених і практиків. Сучасний стан, актуальні проблеми та перспективи стимулювання інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств досліджували такі вітчизняні науковці, як М. Ф. Кропивко, М. І. Малик, Е. А. Прокопенко, В. В. Россоха, П. Т. Саблук та ін. Незважаючи на численні наукові дослідження, накопичений досвід господарювання, питання стимулювання інновацій залишаються недостатньо розглянутими.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми. Деякі з питань стимулювання в АПК України, диверсифікації шляхів їх реалізації потребують уточнення та деталізації.

У зв'язку з цим **метою статті** є дослідження теоретичних і прикладних аспектів інноваційної діяльності на підприємствах АПК та визначення шляхів їх активізації.

Основні результати дослідження. Для підвищення рівня ефективності виробництва продукції в АПК необхідно нарощування обсягів інвестицій у виробництво, які мають спрямовуватись на впровадження нових техніки і технологій, нарощування інноваційного потенціалу.

Інновації, як відомо, поділяються на продуктові та процесуальні. Продуктові інновації передбачають впровадження продукції та послуг, які є новими із значно покращеними властивостями і способами використання. Процесуальні інновації полягають у впровадженні нового або значно покращеного способу виробництва (надання послуг) [1, с. 23]. Нині в Україні необхідно впроваджувати процесуальні інвестиції з метою покращення якості продукції та підвищення ефективності її виробництва. Джерелами фінансування процесуальних

інвестицій мають бути бюджетні асигнування, венчурні фонди, внутрішні інвестиційні ресурси населення.

Останнім часом простежується позитивна динаміка щодо частки сільськогосподарського виробництва у структурі ВВП країни (таблиця 1).

Таблиця 1

Частка сільського, лісового, рибного господарства і переробної промисловості у валовому внутрішньому продукті України

Показники	Роки			
	2013	2014	2015	2016
1. Валовий внутрішній продукт, всього млн грн	1454931,0	1566728,0	1979458,0	2383182,0
2. Сільське, лісове і рибне господарство, млн грн	132245,0	161145,0	239806,0	277197,0
3. Частка сільського, лісового и рибного господарства у структурі ВВП, %	9,1	10,3	12,1	11,6
4. Переробна промисловість, млн грн	173 935,0	194 050,0	236 692,0	286 616,0
5. Частка переробної промисловості у структурі ВВП, %	12,0	12,4	12,0	12,03

Джерело: розроблено автором за даними Державної служби статистики України [2].

Як видно з таблиці 1, за досліджуваній період частка сільського господарства у структурі ВВП у 2016 році становила 11,6 %, а в 2013 році вона була на рівні 9,1 %. Водночас обсяг переробної промисловості у структурі ВВП залишається майже незмінним на рівні 12 %.

Інноваційну політику в АПК доцільно спрямовувати на збільшення обсягів діяльності переробних підприємств, зростання доходів працівників сільського господарства; проведенням іригаційних, меліоративних робіт і заходів для збереження земель і охорони навколишнього середовища; підтримку виробництва перспективних видів сільськогосподарської продукції з погляду продовольчої безпеки країни; розширення експорту продукції галузі; контроль за безпекою харчування.

Підприємства АПК, що активно використовують інноваційні підходи у процесі вироблення продукції рослинництва та тваринництва, прискорюють випуск нових її видів. У зв'язку з тим, що освоєння винаходу, наявного у вигляді діючої демонстраційної моделі, обходиться дешевше, ніж створення аналогічного нововведення силами штатних співробітників лабораторій і конструкторських бюро, тому для активізації інноваційної діяльності в АПК необхідна державна підтримка діяльності дрібних новаторських фірм (зовнішніх венчурів). Дрібні новаторські фірми, здатні прискореними темпами створювати

нові, ефективно діючі виробництва, дозволяють диверсифікувати виробництво відповідно до кон'юнктури.

Венчурні фонди істотно знижують ризик, пов'язаний з диверсифікацією виробництва. Ефективною організаційною формою венчурного капіталу є спільні фонди венчурного фінансування. Однією з найбільших венчурних структур вважається науково-дослідний консорціум, який може: володіти науково-дослідницькою базою, лабораторіями, дослідними підприємствами, інформаційними центрами; бути спрямованим лише на активізацію та прискорення досліджень, розпочатих університетами та іншими науковими установами (власні лабораторії й обладнання відсутні, а штат невеликий).

Поряд з суто виробничими проблемами в АПК, однією з найголовніших проблем є невисокі доходи більшої частини населення, низька здатність громадян до заощаджень. Щоб посилити економічну привабливість роботи в АПК, необхідно активізувати інноваційну діяльність. Збільшення доходів населення в комплексі з одночасним нарощуванням виробничого потенціалу утворюють власну інвестиційну базу з маси дрібних заощаджень.

Основними завдання в АПК є оновлення засобів і методів виробництва, подолання відставання в розвитку його технічної і соціальної інфраструктур. Серйозною перешкодою для вирішення цих завдань стало постійне підвищення цін на основні посівні та паливо-мастильні матеріали, що, у свою чергу, призвело до падіння обсягів їх виробництва [3].

Класифікуючи вплив аграрної політики на перспективи впровадження інновацій у сільське господарство, можна виділити такі основні її напрями:

- цінова політика щодо якісної сільськогосподарської продукції з використанням інновацій у процесі її виробництва;
- кредитна політика, пов'язана, насамперед, із забезпеченням сільськогосподарських підприємств капіталом для оновлення діючих та впровадження новітніх технологій.

Крім того, аграрна політика повинна координуватися і комбінуватися з політикою охорони навколишнього середовища і політикою розміщення ресурсів в економіці, які мають довгострокові цілі й можуть бути досягнуті тільки протягом тривалого часу.

У сучасних економічних умовах України найважливішим аспектом вирішення цієї проблеми є зростання доходів населення, частка яких у структурі НД держави в кілька разів нижче, ніж у розвинених країнах. Тільки після того як населення України почне робитися банківські заощадження, з'явиться можливість для накопичення грошової маси і здійснення вітчизняних інвестицій у виробництво.

Необхідно забезпечувати нарощування обсягів виробництва перспективних видів експортної сільськогосподарської продукції та здійснювати політику захисту внутрішнього ринку від імпоротної сільськогосподарської продукції, вводячи відповідні тарифи.

Специфіка сільського господарства, обумовлена сезонністю виробництва в цій галузі, робить неможливим здійснення виробничого процесу без залучення кредитних коштів. Специфіка галузі обумовлює і деякі особливості такого кредитування, які проявляються в необхідності створення відповідного фінансово-кредитного сервісного обслуговування аграрного виробництва.

Розвиток переробних галузей промисловості є одним із магістральних напрямків підвищення ефективності аграрного виробництва. Відомо, що переробка сільськогосподарської сировини забезпечує втричі більшу прибутковість, ніж її виробництво. Тому у зв'язку з привабливістю цієї сфери щодо вкладення інвестицій, з недорозвиненістю переробної промисловості в Україні, а також з перспективним внутрішнім ринком для якісних продуктів харчування вітчизняного виробництва, переробна сфера АПК повинна стати пріоритетним напрямом його розвитку. Доцільно сформувати дієвий організаційно-економічний механізм розвитку сільських територій, який систематизує:

1) обґрунтування й узгодження цілей і напрямів функціонування об'єктів економічної та соціальної сфери;

2) основні принципи (розвиток сільської території; мобілізація ресурсного потенціалу сільських громад; інтерактивне планування розвитку сільської місцевості з урахуванням економічних, соціальних і екологічних особливостей, орієнтація на підвищення якості життя населення, облік, моніторинг та аналіз розвитку сільських територій);

3) суб'єкти — органи управління, включаючи сільські адміністрації з уточненням їхніх повноважень;

4) ресурсне та фінансове забезпечення програм розвитку. Варто зазначити, що ефективне здійснення інноваційної діяльності в АПК стане можливим лише при одночасному застосуванні і поєднанні методів ринкового механізму самоорганізації та системи державного регулювання.

Вітчизняний аграрний сектор має значний ресурсний та трудовий потенціал, але його ефективна реалізація вимагає зміцнення матеріально-технічної бази, заміни діючих ресурсо- і трудомістких технологій на матеріало-, енерго- і трудозберігаючі. Тільки технологічна модернізація зможе забезпечити формування ефективного, ресурсозберігаючого, екологічно безпечного, наукоємного сільського господарства, здатного задовольнити потреби внутрішнього ринку і вивести країну на провідні позиції на зовнішніх аграрних ринках.

Вирішальною умовою інтесифікаційних процесів є активізація інноваційної діяльності виробників. Нині Україна знаходиться в умовах наздоганяючої модернізації, обмежених інвестиційних і фінансових можливостей. Така ситуація вимагає чіткого визначення перспектив і напрямів інноваційного розвитку аграрного сектору, а отже, інформації, що характеризує рівень розвитку і результати інноваційної діяльності [4].

Висновки. Основними стратегічними завданнями інноваційного розвитку агропромислового комплексу повинні стати: розробка законодавчих, нормативних документів щодо переходу АПК на інноваційний шлях розвитку; постійний моніторинг стану і тенденцій розвитку підприємств АПК; визначення науково-технологічного рівня і технології виробництва, знаходження пріоритетних напрямків розвитку; об'єктивна оцінка наукового потенціалу; налагодження дієвих науково-виробничих зв'язків і форм передачі інтелектуальної власності, надання цілеспрямованої державної підтримки підприємствам, що здійснюють власні розробки інноваційного продукту і технологій; подальший розвиток консалтингу з метою підвищення обізнаності підприємств у сфері поширення інновацій.

Література:

1. Гейзлер П. С. Возможности определения и отнесения деятельности к инновационной / П. С. Гейзлер, Ю. С. Пронзуо // Известия Гомельского государственного университета имени Ф. Скорины. — 2013. — № 2 (77). — С. 21–25.
2. Валовой внутренний продукт за 2013–2014 годы [Электронный ресурс]. — Режим доступа : www.ukrstat.gov.ua.
3. Программа развития АПК Украины на период до 2020 года [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.uagra.com.ua/wp-content/uploads/2014/02/APK-STRATEGY_02.2014.p.
4. Шубравская А. В. Развитие сельского хозяйства Украины в условиях действия инновационных факторов / А. В. Шубравская, Е. А. Прокопенко // Экономика и прогнозирования. — 2011. — № 2. — С. 118–129.

НАПРЯМИ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕОРІЇ ТРАНСАКЦІЙНИХ ВИТРАТ

Кузнецова Т. К.,

кандидат економічних наук, доцент,

Інститут підготовки кадрів Державної служби зайнятості України

Поняття трансакційні витрати було введено в економічну теорію у 1937 р. як витрати використання цінового механізму.

Зв'язок між трансакційними витратами та майновими правами підсумовано в теоремі Коуза: за відсутності трансакційних витрат розподіл ресурсів є незалежним від розподілу прав власності.

Трансакційні витрати включають в себе як будь-які прямі витрати, так і будь-яку супутню неефективність виробництва або неправильний розподіл, який є результатом неефективності.

Підхід з точки зору прав власності не передбачає різниці між фірмами, ринками, домогосподарствами та іншими структурами. Твердження, що трансакційні витрати дорівнюють нулю, автоматично означає, що права власності є досконалими за визначенням.

З точки зору неокласичного підходу трансакційні витрати існують скрізь на ринку та можуть виникати під час передачі будь-яких прав, тому що учасники обміну мають знати один одного, спілкуватися та обмінюватися, тобто трансакційні витрати — це витрати на передачу прав власності. Вважається, що примусові витрати всередині фірми не є трансакційними. Трансакційні витрати складаються з тих, що виникають між фірмами або індивідами внаслідок ринкового обміну. Отже економіка, що складається з однієї гігантської фірми або державної керованої економіки, була б економікою нульової трансакційної вартості.

При оцінці, наприклад, обсягів трансакційних витрат на ринку США, як-то витрат, пов'язаних з банківськими операціями, оптовою та роздрібною торгівлею або обслуговуванням фахівцями — юристами, бухгалтерами тощо, у 2010 р. виявлено, що понад 54 % національного доходу припадає на трансакції у порівнянні з 25 % в XIX ст. Отже економічні ресурси, витрачені на трансакції досягли значного розміру і невинно зростають. За даними консалтінгових фірм в Україні ці показники сягають майже 75–85 %.

Наведена динаміка ілюструє актуальність проблеми та спонукає до ґрунтовного наукового дослідження феномену трансакційних витрат, розробки дієвих, ефективних механізмів зменшення таких витрат на всіх рівнях суспільно-економічних відносин.

В економічній літературі є декілька визначень трансакційних витрат:

- ресурси, які використовуються для встановлення і збереження прав власності, вони включають ресурси, які використовуються для захисту і захоплення (мається на увазі без дозволу) прав власності, плюс будь-які повні витрати, що виходять з будь-якого потенціалу або реального захисту і захоплення;

- еквівалент тертя в механічних системах;

- будь-які витрати, пов'язані з координацією та взаємодією економічних суб'єктів;

- ціна, яку платить будь-яка економічна система за недосконалість власних ринків.

Найбільш чітким і ясным є визначення, що трансакційні витрати — усі витрати, пов'язані з обміном та захистом правочинностей.

Хоча всі ці визначення не об'єднані єдиним підходом щодо сутності трансакційних витрат, всі вони оцінюють такі витрати з негативної точки зору, дуже багато економістів змішують в одну купу всі недоліки ринку під загальною назвою “трансакційні витрати”.

Однак, наприклад, при добровільному підтриманні стандартів у виробництві птиці, що маркується колективним товарним знаком, трансакційні витрати збільшують суспільний добробут, в результаті корисність спожитих благ зростає, оскільки знижуються трансакційні витрати іншої сторони — покупця. Цей факт зовсім не узгоджується з абсолютно негативною оцінкою ролі трансакційних витрат. Крім того, одні види трансакційних витрат приводять до скорочення інших видів, тому, як зазначив Архієреєв, доцільним є розглядати дві складові цих витрат — трансакційні втрати і трансакційні затрати. Такий поділ дає змогу більш глибоко дослідити складові трансакційних витрат, звернувши при цьому увагу і на їх позитивне значення.

Узагальнюючи все наведене стосовно трансакційних витрат можна зазначити, що у межах інституційної теорії існує декілька підходів пояснення, чому і звідки виникають ці витрати.

Теорія трансакційних витрат узагальнює роль і місце інформаційних витрат шляхом переносу акценту в економічному аналізі на ринок інформації та ціну інформації.

Всупереч постулату неокласики, згідно з яким не існує витрат на отримання інформації, теорія трансакційних витрат припускає, що всі трансакційні витрати можуть бути виведені з інформаційних. Зокрема, саме інформаційними витратами зумовлені видатки, пов'язані з можливою опортуністичною поведінкою партнерів по угоді; трансакційні витрати так чи інакше пов'язані з витратами отримання інформації щодо обміну; кількість продавців та покупців на ринку, тривалість їх присутності на ринку, ступінь однородності товару, географічна довжина ринку будуть основними факторами, що визначають величину інформаційних витрат.

Таким чином, теорія трансакційних витрат суттєво змінює погляд на сектор ринку, що відіграє головну роль у визначенні динаміки економічної системи в цілому. Центральне місце в такому аналізі, з точки зору теорії трансакційних витрат, посідає ринок інформації. Запропоноване бачення проблеми набуває особливої актуальності в епоху стрімкого розвитку інформаційних технологій, якими, вірогідно, буде зумовлений напрямок подальшого розвитку цивілізації.

Теорія суспільного вибору пов'язує виникнення трансакційних витрат у першу чергу з проблемами, котрі супроводжують будь-яке узгодження позицій щодо суспільних благ. Тобто індивіди, які зацікавлені у суспільних благах, всіляко намагаються перекласти витрати отримання бажаного результату на оточуючих або один на одного.

Передумова будь-якого обміну правочинностями полягає в існуванні можливості збільшення ефективності використання ресурсів. Обидві сторони процесу обміну правочинностями добре розуміють потенційну користь, яку можна отримати наприкінці, при цьому вони не можуть порозумітися щодо способу розподілу корисного ефекту.

Особливо загострюється проблема узгодження при зростанні кількості учасників обміну. При обмеженій кількості учасників угоди зростає їх взаємозалежність у прийнятті рішення, а призначені до обміну правочинності перетворюються на специфічний актив, тобто, що набувають особливої цінності при виконанні конкретного контракту. Такі активи важко продати, передислокувати чи знайти їм альтернативне призначення. Тому, коли змінюється структура “специфічних” правочинностей, скорочується і корисний ефект від угоди.

Узагальнюючи, можна зробити висновок, що трансакційні витрати великі у двох випадках: коли важко знайти заміну учасникам торгу (їх кількість обмежена) і коли кількість потенційних учасників торгу надто велика.

Теорія угод виходить з того, що ринкові угоди ніколи не існують самі по собі, вони весь час стикаються з іншими угодами: громадськими, індустріальними, традиційними, суспільної думки та багатьма іншими. Факт стикання різноманітних норм пояснюється тим, що значна частина повсякденної діяльності економічних агентів знаходиться на стиці угод і, таким чином, не може регулюватися нормами, що стосуються виключно тієї чи іншої угоди. З цієї точки зору трансакційні витрати є ні чим іншим, як витратами узгодження вимог прямо протилежних норм. Кожна з угод характеризується своїм джерелом інформації. Це можуть бути ціни, репутація продавця, технічні стандарти чи щось інше. Тобто кожен з учасників угоди орієнтується на своє джерело інформації. Коли стикаються різні угоди,

окрім високих витрат на пошук інформації та її обробку, виникають передумови для опортуністичної поведінки. Асиметричність інформації та суперечність норм, які можна використати при укладанні угоди, дають можливість індивідам дбати виключно про свої інтереси на шкоду інтересам партнерів. Світ з нульовими трансакційними витратами відсутній, тому що ринок завжди є складовою частиною складної та всеоб'ємлючої нормативної системи.

Таким чином, з точки зору теорії угод всі витрати, які виникають при укладанні угоди, пов'язані з фактом постійного стикання різноманітних угод.

Відповідно до *контрактної теорії фірми* результатом створення фірми є зменшення кількості здійснюваних трансакцій, і тому зменшується величина витрат на укладання угод, тобто величина трансакційних витрат. Економія на трансакційних витратах, що виникає в результаті об'єднання окремих видів ресурсів в одній фірмі (центрального агента), досить значна буде зростати з ростом кількості агентів, які беруть участь в економічному процесі.

Центральним визначенням у *двофакторній моделі трансакційних витрат* є твердження, що трансакційні витрати — результат перевищення ціни недосконалої рівноваги над ціною досконалої і різниця між даною ціною пропозиції і можливою більш низькою ціною, що сплачується покупцями як альтернатива більш високим витратам пошуку інформації, очікування або виробництва. Тоді для продавця це різниця між даною ціною попиту та можливою більш високою ціною, якою поступаються як альтернативою більш високим витратам пошуку інформації і очікування. Дана теорія виходить з подвійної природи трансакційних витрат як поєднання переплати порівняно з нижчою ціною або зусиль на пошук товарів за низькою ціною.

Головною задачею двофакторного підходу є визначення оптимального співвідношення або мінімальної суми трансакційних витрат (переплати відносно можливої нижчої ціни) і витрат пошуку (інформації, очікування, виробництва) для придбання даної кількості товару.

Затрати угоди мінімальні, якщо відношення приросту трансакційних витрат до приросту обсягу пошуку в даній угоді дорівнює вартості одиниці пошуку для даного ринку, тобто характеристики специфіки самого ринку.

Доцільно відзначити *видатки, пов'язані із захистом від третіх осіб* (держави, мафії, та ін.), як частину корисного ефекту, отриманого в результаті виконання угоди.

Відома класифікація трансакційних витрат як ті, що виникають до та після укладання угоди (*ex ante* та *ex post*, відповідно).

При всіх перевагах подібної класифікації губляться витрати, що виникають під час укладання угоди. Саме тому в класифікацію трансакційних витрат варто включити три групи витрат: витрати, що передують укладанню угоди, витрати на укладання угоди, витрати, що виникають після укладання угоди.

Трансакційні витрати необхідно розглядати як сукупність трансакційних витрат, що виникають під час обміну правами власності, і трансакційних затрат, які покликані зменшити ці витрати. Втрати утворюються внаслідок відмінності очікуваних результатів угоди від реальних. Тому втрати однієї сторони супроводжуються трансакційним вигрaшем іншої сторони. Трансакційні затрати сторони несуть окремо, щоб кожна могла забезпечити власні інтереси. Розподіл затрат суттєво залежить від характеристик попиту та пропозиції на об'єкти угод. Отже затрати приводять до укладання угод, і в цьому значенні сприяють реалізації інтересів двох сторін, хоча й можуть розподілятися досить нерівномірно.

Якщо розглядати трансакційні витрати як сукупність витрат та затрат, то відповідно і класифікація має містити види, що відносяться до трансакційних витрат та трансакційних затрат.

До трансакційних витрат перш за все варто віднести витрати:

- непередбачених подій;
- пов'язані з можливим різночитанням положень контракту;
- пов'язані з неузгодженістю законодавства або інших нормативно правових актів;
- відсутності дієвого контролю та примусу до наслідування законодавчих норм;
- опортуністичної поведінки.

Однією з форм прихованого опортунізму є “shirking” — термін, який на українську мову перекладається як “ухилення”, суть якої полягає в невиконанні своїх зобов'язань при повному використанні передбачених контрактом норм; головним способом боротьби з ухиленням є всебічний контроль.

Основні види *трансакційних затрат*:

- затрати укладання угоди;
- інформаційні затрати;
- затрати специфікації та захисту прав власності;
- затрати здійснення розрахунків.

Різноманітність класифікацій трансакційних витрат пояснюється відсутністю чіткого визначення цих витрат. І тому дослідники, розуміючи по різному їх сутність і, як правило, приділяючи більшу увагу одній певній причині їх виникнення, проводять різні класифікації.

Загальновідомо, що багато підприємств і фірм, не витримуючи податкового і законодавчого, який часто змінюється, тиску, йдуть в

позалегалъну економіку. Це зумовлено у першу чергу високими трансакційними витратами, пов'язаними з діяльністю в рамках законодавства.

Коли держава в процесі початкової специфікації прав власності не може наділити нею потенційно найбільш ефективних власників, а обмін правочинностями власності неможливий, зважаючи на дуже високі трансакційні витрати, відбувається перехід економічного суб'єкту в позалегалъну економіку, тобто його відмова від використання в організації своєї діяльності норм писаного права (закону) та звернення до неписаного права — норм, зафіксованих у традиціях та звичаях, що виходять за межі права (особистості). Цікавим прикладом цього феномену є економіка латиноамериканських країн, зокрема, Перу, де діяльність цілих секторів економіки — роздрібної торгівлі, громадського транспорту, будівництва — базується на позалегалънній системі прав власності. Наприклад, отримання офіційного дозволу на будівництво житлового будинку у Лімі займає приблизно чотири роки, тому все починається не з отримання дозволу у мерії, а із захвату ділянки під будівництво.

Досліджуючи причини існування тіньової економіки в Україні з оглядом на класифікації трансакційних витрат, можна зробити висновок, що основними з них є високі витрати укладання контракту, витрати специфікації та захисту прав власності і витрати захисту від третіх осіб.

Найбільш придатною щодо можливості її практичного застосування в Україні є класифікація трансакційних витрат за Ернандо де Сото. в якій пропонується об'єднати такі витрати в окрему групу та позначити їх терміном “ціна підпорядкування закону”. Ціна підпорядкування закону складається з:

- *витрат доступу до закону*, до яких належать витрати на реєстрацію підприємства (юридичної особи), отримання ліцензії, відкриття рахунку в банку, отримання юридичної адреси та виконання інших формальностей;

- *витрат продовження діяльності у межах закону*, пов'язаних з необхідністю сплати податків; виконання вимог закону в сфері трудових відносин (тривалість робочого дня, мінімальна зарплатня, соціальні гарантії); сплати судових витрат при вирішенні конфліктів у межах легальної судової системи.

Слід відзначити, що ціна підпорядкування закону містить в собі не тільки прямі грошові витрати, але й витрати часу на виконання тих чи інших процедур, які, в свою чергу, також можна оцінити в грошовому еквіваленті як добуток втрат часу на величину альтернативної вартості праці.

Перша складова ціни підпорядкування закону, а саме витрати на реєстрацію юридичної особи, приблизно однакова як в Україні, так і в Казахстані і Вірменії, причому досить суттєвими є витрати часу на здійснення цієї операції. Для прискорення процесу реєстрації юридичні особи змушені давати хабарі, тим самим збільшуючи трансакційні витрати. Очевидно, що вони є більшими, ніж плата за послуги посередницьких фірм.

Другою складовою ціни підпорядкування закону є витрати продовження діяльності у межах закону. Як свідчать проведені авторами дослідження, суттєвою складовою цих витрат в умовах України є дотримання вимог податкового законодавства. Саме цим пояснюється низький рівень застосування норм закону для забезпечення повсякденного функціонування підприємства. Результати опитування українських бізнесменів Міжнародною фінансовою корпорацією щодо приховування доходів від оподаткування засвідчили наступне: 14 % респондентів приховують 10 % доходів, 17 % опитаних — 11...30 %, 44 % — 31...50 %, 16 % — 51...70 %, а 10 % — 71...90 %. Масштаби цього явища набувають в Україні загрозливого характеру: близько 50 % готівки обертається поза банком, 40 % підприємницьких структур працюють у “тіні”. За період часу, що минув, ситуація не змінилася на краще. Слід зазначити, що внаслідок недосконалості системи оподаткування в Україні, додаткове податкове навантаження лягає на законослухняних платників або на тих, хто не має змоги ухилитися від оподаткування.

За даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України у 2014р. рівень тіньової економіки становить 42–57% від обсягу ВВП (за різними методиками розрахунків)

Слід зазначити, що вади системи оподаткування значною мірою стимулюють ухилення суб’єктів хазяйнування від виконання норм податкового законодавства.

Було побудовано економетричну модель, на прикладі підприємств дорожньої галузі України, до якої в якості залежного фактора включено ціну підпорядкування закону, а в якості незалежних факторів увійшли податок на додану вартість, податок на прибуток, соціальні відрахування та адміністративні витрати.

$$TYAGAR = 1,015409277 \text{ ADM}^{0,4326557487} \times VAT^{0,4821704674} \times SOC^{0,3058248766} \times PROT^{0,02457605771},$$

де TYAGAR — ціна підпорядкування закону, тис. грн.;

PROT — податок на прибуток, тис. грн.;

SOC — відрахування на соціальні заходи, тис. грн.;

VAT — податок на додану вартість, тис. грн.;

ADM — адміністративні витрати (за вилученням тих, які не є трансакційними), тис. грн.;

C — константа, яка визначає ступінь впливу факторів, що не увійшли до моделі.

Оцінка моделі на адекватність здійснювалася за множинними коефіцієнтами детермінації R^2 і $\overline{R^2}$, F -статистикою та середньою квадратичною похибкою. Високі значення коефіцієнтів R^2 і $\overline{R^2}$ ($R^2 = 0,9994$, $\overline{R^2} = 0,992$), F -статистики (5438,93) і низьке значення середньої квадратичної похибки (0,23) підтверджують адекватність моделі.

Статистична значущість складових, що увійшли до моделі, також підтверджена відповідними тестами (середня квадратична похибка коефіцієнта регресії, t -статистика, P).

Моделі дала змогу оцінити вплив складових ціни підпорядкування закону та з'ясувати, що:

- зростання адміністративних витрат на 1 % збільшує ціну підпорядкування закону на 0,43 %;
- зростання ПДВ на 1 % збільшує ціну підпорядкування закону на 0,48 %;
- зростання соціальних відрахувань на 1 % збільшує ціну підпорядкування закону на 0,31 %;
- зростання податку на прибуток на 1 % збільшує ціну підпорядкування закону на 0,025 %;

Було оцінено сукупний вплив факторів на величину ціни підпорядкування закону. З'ясовано, що при зменшенні податку на додану вартість на 3 % і податку на прибуток на 5 % та одночасному збільшенні адміністративних витрат на 1 % і соціальних витрат на 1 %, ціна підпорядкування закону збільшується на 0,8 %.

Результати проведеного економетричного аналізу свідчать, що найвагомішими складовими ціни підпорядкування закону є адміністративні витрати, а також податкова складова, до якої увійшли податок на додану вартість, податок на прибуток, інші податки та збори. Тому на третьому етапі було побудовано економетричну модель, за допомогою якої досліджувався вплив найвагоміших складових ціни підпорядкування закону на рибутковість підприємств.

Складність визначення поняття «трансакційні витрати» та їх величини обумовлює наявність значної кількості підходів та класифікацій. Як показали дослідження, найбільш прийнятною з практичної точки зору є класифікація трансакційних витрат за Ернандо де Сото, який розподіляє їх на «ціну підпорядкування закону» та «ціну позалегалітності». Що частіше ігноруються законодавчі норми, то інтенсивніше рухається економіка в напрямку позалегалітності. Але

навіть здійснення угоди в позалегальному секторі також пов'язане з витратами — “ціною позалегальності”.

Таким чином, приймаючи рішення про вибір інституційного середовища щодо функціонування свого бізнесу (легального чи позалегального), юридична особа буде порівнювати ціну підпорядкування закону із ціною позалегальності, оскільки вона виконує законодавчі норми не стільки тому, що є законослухняною, скільки тому, що очікує вигоди від дотримання закону. А отже стимули до добровільного підпорядкування закону з'являються лише за умови спроможності держави сприяти зниженню трансакційних витрат у легальному секторі економіки.

Література:

1. Коуз Р. Природа фирмы // Коуз Р. Фирма, рынок и право. Пер. с англ. — М.: Дело ЛТД, 2007. — С. 33–53.
2. Олейник А. Н. Институциональная экономика: Учеб. пособие. — М.: ИНФРА-М, 2000. — 416 с.
3. Архиреев С. И. Трансакционные издержки и неравенство в условиях рыночной трансформации. — Харьков: Бизнес Информ, 2000. — 288 с.
4. Сото Э. Иной путь. Невидимая революция в третьем мире. — М.: Catallaxy, 2005.
5. Кузнецова Т. К. Офшорні операції як чинник тінізації економіки/ Т. К. Кузнецова // Науковий журнал «Український соціум» № 4 (31), 2009. — С. 70–73.
6. Кузнецова Т. К. Вплив трансакційних витрат на прибутковість підприємств/ Т. К. Кузнецова // Міжнародний науково-практичний журнал «Економіка та держава» № 8 (80), 2009. — С. 25–26.

ДОГОВІРНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

*Лутай Л. А., д. е. н., професор,
Інститут підготовки кадрів
Державної служби зайнятості України*

Annotation. *In the article the features of contract labor market at national, territorial, sectoral and corporate levels. Active comparative analysis of the content of general, sectoral and territorial collective bargaining agreements and respect systematization opportunities and obstacles contractual regulation of the labor market at all levels of social dialogue. Proposed areas of improvement contract labor market.*

Keywords: *contract labor market, social dialogue, general, sectoral and territorial agreement, collective agreement.*

Постановка проблеми. Класична система регулювання ринку праці складається з наступних підсистем: саморегулювання, державного регулювання, договірної регулювання (генеральні, галузеві, територіальні угоди, колективні й трудові договори). В цілому колективно-договірне регулювання ринку праці не дістало гідного розвитку. Не висвітлено позиції держави щодо виконання обов'язків і реалізації прав, розподілу прав та обов'язків, законодавчого закріплення відповідальності роботодавців за створення умов, сприяючих гідній праці тощо.

Закон України «Про соціальний діалог в Україні» визначає правові основи організації та порядку ведення соціального діалогу в Україні щодо вдосконалення трудових, соціально-економічних відносин, досягнення взаєморозуміння та громадської злагоди в суспільстві. У ст. 1 закону соціальний діалог визначається як процес узгодження напрямів реалізації соціально-економічної політики в державі, галузі, на відповідній території, на підприємстві, в установі, організації, спрямований на вдосконалення трудових, соціально-економічних відносин шляхом проведення взаємних консультацій та переговорів між професійними спілками, організаціями роботодавців, органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування відповідно на національному, галузевому, територіальному, виробничому рівнях [1].

До сьогоднішнього часу питання соціального діалогу між Кабінетом Міністрів України, всеукраїнськими об'єднаннями організацій роботодавців, з однієї сторони, та всеукраїнськими профспілками і профоб'єднаннями, з другої, неврегульоване. Це в значній мірі пояснює пасивну позицію профспілок під час різкого зниження соціальних стандартів в Україні в період системної кризи, наявність патерналізму в соціальній сфері потребує його повного переосмислення шляхом переходу до партнерства між державою,

бізнесом і громадянами в усіх аспектах соціальної допомоги [2, с. 68–74].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні процес договірного регулювання ринку праці аналізується в економічній літературі за напрямками, націленими на створення гідних умов праці у трудовій сфері. Деякі автори наголошують на позитивні тенденції у розвитку договірного регулювання в Україні: високий рівень змістовності угод та договорів, правової бази договірних процесів в Україні, чіткої визначеності процедур укладання договорів, угод, наявність концептуальної моделі колективних переговорів [3, с. 180–181]. Але досі немає законодавчого розмежування понять тарифної та генеральної угоди. Вони часто ототожнюються, що призводить до їх дублювання в колективних договорах. Не визначено поняття «тарифна угода», «генеральна угода», що не дає змоги конкретизувати їх структуру та зміст. Відсутні законодавчо закріплені механізми і порядок укладання тарифних угод, особливо галузевого рівня, розмити зобов'язання сторін відносно зайнятості, охорони, дисципліни праці, гарантій та компенсацій, що значно уповільнює весь процес договірного регулювання ринку праці [4, с. 112–119].

Мета даної статті полягає у комплексній економічній оцінці процесу договірного регулювання ринку праці за національним, територіальним галузевим, корпоративним рівнями, розробці рекомендацій щодо його вдосконалення в умовах кризи.

Виклад основного матеріалу. Закон України «Про колективні договори і угоди» зі змінами, внесеними Законом України від 28.12.2014 р. № 77–УІІ передбачає три рівні укладання угод: національний (генеральна угода), галузевий (галузеві, міжгалузеві угоди) та територіальний (територіальні угоди). Стаття 9 Закону розмежовує поняття колективного договору й угоди на базі принципу рівня домовленості: договори між роботодавцями й працівниками на рівні підприємства виступають як колективні договори, на національному, галузевому та територіальному рівнях — як угоди [5].

Генеральна угода про регулювання основних принципів і норм реалізації соціально-економічної політики і трудових відносин в Україні на 2016–2017 рр. в частині регулювання ринку праці передбачає спільні домовленості сторін щодо вжиття спільних заходів, спрямованих на розвиток внутрішнього ринку, підтримку вітчизняного виробництва, вирішення проблемних питань економічного розвитку та діяльності бізнесу. У соціальному блоці значну увагу приділено питанню погашення заборгованості із заробітної плати та вжиття заходів з метою недопущення її виникнення, домовленостям з питань охорони праці, соціального захисту, гуманітарних питань, молодіжної політики, задоволення духовних потреб населення.

В Генеральній угоді на 2016–2017 рр. передбачено реалізовувати заходи спрямовані на модернізацію галузей економіки і переходу від моделі сировинної економіки до інноваційної моделі економічного розвитку, на цій базі формування державної політики зайнятості населення на основі економічної політики держави, ключовим пріоритетом якої має стати створення правових, економічних та інституційних умов для зростання зайнятості населення, сталого скорочення нелегальної та тіньової зайнятості населення, виявлення та знищення тіньових схем в трудових відносинах.

Положення Генеральної угоди є обов'язковими для врахування, зокрема, під час розроблення та укладення галузевих (міжгалузевих) і територіальних угод й колективних договорів, суб'єктами, що перебувають у сфері дії усіх сторін-підписантів. Новим у порівнянні з попередніми угодами положенням є таке: якщо підприємство входить до організації роботодавців, яка є підписантом генеральної угоди, гарантії в колективному договорі мають бути не нижчими за ті, що закріплені в цій угоді (тобто колективний договір потребує перегляду) [6].

Генеральна угода в частині регулювання ринку праці передбачає формування державного замовлення на підготовку фахівців та робітничих кадрів з урахуванням потреб ринку праці, зростання щороку рівня зайнятості населення віком 15—70 років не менш як на 0,3 відсоткового пункту, зменшення щороку рівня безробіття, визначеного за методологією МОП, не менш як на 0,4 відсоткового пункту, здійснення заходів, спрямованих на збільшення частки заробітної плати в операційних витратах з реалізованої продукції, робіт, послуг. Генеральна угода націлена на забезпечення підвищення кваліфікації працівників не рідше одного разу на п'ять, стале скорочення нелегальної та тіньової зайнятості населення, легалізацію трудових відносин.

Угодою передбачено завдання удосконалювати систему професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації, професійного навчання працівників та професійної орієнтації населення, впровадження системи підтвердження результатів неформального професійного навчання за робітничими професіями. Передбачається удосконалювати методологічні підходи до прогнозування потреби у фахівцях та робітничих кадрах на ринку праці, формувати державне замовлення на підготовку фахівців та робітничих кадрів з урахуванням потреб ринку праці [7].

Але в умовах соціально-економічної кризи ці положення угоди не тільки не виконуються, але й значно погіршилися. Заходи соціального розвитку в Угоді дуже декларативні, їх обмежено загальними фразами про збереження та подальший розвиток об'єктів соціально-культурного

та спортивного призначення. Тільки в колективному договорі передбачено заходи щодо соціальних гарантій медичного обслуговування, санаторно-курортного лікування та відпочинку, забезпечення житлом, безкоштовним вугіллям тощо.

Тому конче необхідним являється укладання нової Генеральної угоди з конкретними заходами щодо зниження навантаження соціальних витрат на бюджет завдяки залученню приватних інвестицій, переходу на адресну підтримку нужденних. В умовах економії бюджетних коштів має бути здійснено перехід від патерналізму в соціальній сфері до партнерства між державою, бізнесом і громадянами в усіх аспектах соціальної допомоги [2, с. 68–74].

Територіальні угоди укладаються між представницькими органами працівників (як правило, територіальними радами профспілок), об'єднаннями роботодавців і територіальними органами виконавчої влади. Основною метою територіальних угод є уникнення кризових явищ у соціально-економічній сфері, а також нормативне запобігання конфліктам з обов'язковим урахуванням специфіки регіонів України.

Зміст територіальної угоди свідчить про те, що саме на профспілки покладено контрольну функцію із регулювання ринку праці в регіоні. Але вона може бути вирішена тільки в рамках соціального партнерства. Отже, відповідальність за стан ринку праці повинні взяти на себе всі сторони, які підписали угоду, відповідно до ст. 9 Закону України «Про соціальний діалог в Україні». Це: представники органів місцевої виконавчої влади, місцевого самоврядування, організацій профспілок та їх об'єднань, профспілок відповідного рівня, обласних, місцевих організацій роботодавців та їх об'єднань.

За даними Мінсоцполітики України на 23.05.2016 р. було зареєстровано 27 територіальних угод. Всі угоди мають різні терміни виконання, більшість із них застарілі, термін дії яких закінчився в 2015 р., окрім Волинської та Харківської (2016–2018рр.), Кіровоградської — (2014–2017 рр.), Львівської Рівненської, Черкаської, м. Київ — (всі 2015–2017рр.), що свідчить про слабкий контроль з боку держави на своєчасність укладання територіальних угод [8, с. 269, 272].

Аналіз змісту територіальних угод показав, що їм притаманні ті ж самі недоліки, що й Генеральній угоді. Їх вдосконалення повинно здійснюватися за умов децентралізації влади, проголошеної Президентом і Урядом, розширення прав органів місцевого самоврядування в частині взаємовідносин між органами влади, роботодавцями та працівниками територій України. Напрямами вдосконалення пропонується вважати наступні:

оплата праці та підвищення доходів населення: орієнтація положень проекту Генеральної угоди на 2016–2017 рр. на підвищення вартості робочої сили, створення механізмів економічного

стимулювання роботодавців за умови зростання частки затрат на оплату праці у витратах на виробництво продукції до 55%;

охорона праці, здоров'я, умов праці та відпочинку: підсилення ролі профспілок у створенні механізмів протидії неправим («гінзовим») відносинам, приведення до норм чинного законодавства правил внутрішнього трудового розпорядку, підсилити їх роль у формуванні та забезпеченні дисципліни праці на підприємствах області;

соціальний захист населення: створення системи захисту населення у відношенні зростання цін на товари першої необхідності та комунальні послуги. Рекомендувати підприємствам, установам, організаціям, що фінансуються із державного бюджету, при складанні кошторисів та бюджетних запитів передбачати видатки на охорону праці в обсязі не менше 0,2% від фонду оплати праці. Протидіяти використанню на підприємствах, в установах, організаціях нелегальної праці без офіційного укладення трудових договорів, а також регулюванню фактичних трудових відносин цивільно-правовими договорами

задоволення соціально-культурних потреб населення: залучення сторін соціального діалогу до участі у розробці та реалізації регіональних програм подолання та запобігання бідності; підвищення активності населення у реалізації власних громадянських прав і свобод, створення різних форм асоціацій, соціальних і культурних об'єднань громадян; культурне та медичне обслуговування в регіоні; підтримку молодих спеціалістів та розвитку наставництва на виробництві;

соціальне партнерство: сприяти вивченню, поширенню та популяризації вітчизняної і міжнародної практики ведення соціального діалогу в суспільстві, проведення щорічних моніторингів щодо виявлення причин порушень на ринку праці, розробка заходів щодо їх подолання в регіоні шляхом колективних переговорів, консультацій та співробітництва, сприяння демократизації відносин на ринку праці.

Крім Генеральної та територіальних угод в Україні діє *система галузевих угод*, укладання яких передбачене Законом України «Про колективні договори і угоди». Галузеві угоди укладаються, як правило, між Міністерством промислової політики України або іншим органом державного управління та галузевою профспілкою. Галузеві та територіальні угоди є досить формальними, вони не сприяють поліпшенню соціально-трудових відносин на відповідних рівнях економіки. Практика свідчить, що регіональні угоди поширюються лише на підприємствах, які підпорядковані місцевим державним адміністраціям або фінансуються з місцевих бюджетів.

Потреба у галузевих угодах зумовлена особливостями, що характерні для різних галузей, умовами зайнятості та праці найманих працівників, специфікою господарської й іншої діяльності в різних

галузях. За даними Мінсоцполітики України на 23.05.2016 р. було укладено 91 галузеву угоду, в т. ч. в промисловості — 17, на транспорті — 11, в будівництві — 13, зв'язку — 4, агропромислового комплексу — 7, силових та правоохоронних органів — 10, невиробничій сфері — 29. Дослідники галузевих угод відзначають формальний підхід всіх сторін соціального діалогу до змісту, укладення і дотримання угод [9, с. 159].

Нормативно-правовим документом на підприємстві, що регулює соціально-трудові відносини між працівниками та роботодавцями, встановлює додаткові соціальні та економічні права та гарантії, вищі за законодавчо визначені, є колективний договір.

Обов'язкові доповнення до колективного договору діють з 01.01.2015 р. і стосуються реформування трудового і соціального законодавства. А саме: новітні тенденції у розвитку суспільства зумовили зміну у співвідношенні між централізацією та децентралізацією, тобто локальним регулюванням умов праці на підприємствах, в установах, організаціях на користь останньої. Акцент регулювання неминуче зміщується з централізованого на децентралізоване; з законодавчого — на врегулювання колективними договорами і угодами; нормативного — на індивідуальні зобов'язання.

Колективними договорами у 2015 р. охоплено 6343,3 тис. осіб, що становить 77,3% від облікової кількості штатних працівників (в 2014р. — 92,4%). Найвищий відсоток охоплення працівників колективними договорами в охороні здоров'я — 92,5%, освіти — 92,1%, транспорті, складському господарстві, поштовій та кур'єрській діяльності — 88,7%, промисловості — 85,1%, найменший — в оптовій та роздрібній торгівлі — 33,9%, тимчасовому розміщуванні й організації харчування — 37,7% [8, с. 269, 272].

В сьогоднішньому законодавстві України відсутнє визначення колективного договору. Але ті ознаки, які є у багатьох статтях Кодексу Закону України «Про працю в Україні» та Законі «Про колективні договори та угоди», дають підстави *визначити колективний договір* як угоду, котра укладається для узгодження інтересів на підприємствах, що використовують найману працю незалежно від форм власності і господарювання, і мають право юридичної особи, в структурних підрозділах підприємства в межах компетенції цих підрозділів, з метою регулювання виробничих, трудових і соціально-економічних відносин і узгодження інтересів працівників та роботодавців, яка містить зобов'язання сторін щодо врегулювання трудових, виробничих ті інших соціально-економічних відносин і нормативні положення, які встановлюють умови, оплату праці, режими робочого часу та часу відпочинку тощо, а також додаткові, порівняно із законодавством, трудові і соціально-побутові пільги для працівників [5].

Вивчення нормативних документів та спеціальної економічної літератури дозволяє запропонувати наступні напрямки щодо удосконалення процедури розробки колективного договору в контексті регулювання ринку праці: змінити формальне ставлення адміністрації підприємства до змісту колективного договору на активне й конструктивно зацікавлене; розширити зміст колективного договору у відношенні дотримання обов'язків, недоторканності особистих та прав інших працівників, пристойної поведінки, дотримання у ділових стосунках принципів поваги до особистості та морально-етичних норм; передбачити підвищення ролі культури відносин шляхом розробки етичного кодексу; передбачити позбавлення порушників дисципліни, премії (цілком або частково). Ігнорування заходів впливу до порушників трудової дисципліни, приховання прогулів, пияцтва вважати проявом службової невідповідності; забезпечити гласність, інформаційну доступність, публічні обговорення змісту положень колективного договору.

Щодо соціального розвитку, то в усіх аналізованих документах заходи дуже декларативні, їх обмежено загальними фразами про збереження та подальший розвиток об'єктів соціально-культурного та спортивного призначення. Тільки в колективному договорі передбачено заходи щодо соціальних гарантій медичного обслуговування, санаторно-курортного лікування та відпочинку, забезпечення житлом, безкоштовним вугіллям тощо.

Порівняльний аналіз змісту генеральної, галузевої, територіальної угод та колективного договору відносно удосконалення договірної регулювання ринку праці на різних рівнях соціального діалогу, дозволив зробити наступні висновки:

1) терміни укладання генеральної, галузевої, територіальної угод не співпадають в часі;

2) у всіх означених вище документах міститься зобов'язання сторін, спільні домовленості щодо виконання угоди (договору), реалізації на цій основі професійних, соціально-трудових і економічних гарантій, але рівень відповідальності за невиконання угод та колективних договорів дуже низька. Це потребує внесення відповідних змін в закони України: «Про соціальний діалог», «Про колективні договори і угоди», Кодекс України «Про адміністративні правопорушення»;

3) слабка узгодженість законодавчого, нормативно-правового, фінансового та організаційного видів складових регулювання ринку праці між рівнями: державним, галузевим, територіальним та колективним;

4) відсутність прозорого механізму розмежування повноважень регулювання ринку праці між державним, галузевим, територіальним та

колективним органами влади та місцевого самоврядування, не врегульований механізм проведення колективних переговорів на всіх рівнях: національному, галузевому, територіальному, рівні підприємства;

5) слабе законодавче та нормативно-правове забезпечення в усіх документах реалізації державних гарантій щодо регулюючої ролі на ринку праці ВПО, учасників АТО та членів їх сімей, осіб з обмеженими можливостями, інвалідів тощо.

Висновки. Таким чином колективно-договірне регулювання ринку праці не дістало гідного розвитку. Не висвітлено позиції держави щодо виконання обов'язків і реалізації прав, розподілу прав та обов'язків, законодавчого закріплення відповідальності роботодавців за створення умов, сприяючих гідних праці тощо. Удосконалення повинно здійснюватися за такими напрямками: раціональне сполучення державного та договірного регулювання; чітка спадкоємність угод різних рівнів; роз'єднання в часі й просторі укладання галузевих, територіальних угод з колективними договорами, що дасть можливість основні питання оплати праці включати в колективні договори після прийняття тарифних угод; визначення та розмежування в законодавстві понять «генеральна угода», «тарифна угода», що дозволить конкретизувати їх структуру й зміст, не допустити дублювання в колективних договорах; закріпити в законодавстві механізм і порядок укладання тарифних угод, особливо галузевого рівня; розмежування обов'язків сторін соціального діалогу відносно зайнятості, охорони праці, гарантій, компенсацій тощо.

Література:

1. Про соціальний діалог в Україні. Закон України від 23.12.2010 №2862-VI // Відомості Верховної Ради України. — 2011. — N 28. — Ст.255.

2. Системна криза в Україні: передумови, ризики, шляхи подолання: аналіт. доп. / Я. А. Жаліло, К. А. Кононенко, В. М. Яблонський [та ін.]; за заг. ред. Я. А. Жаліла. — К. : НІСД, 2014. — 132 с.

3. Шаульська Л. В. Стратегія розвитку трудового потенціалу України: Моногр. / НАН України. Ін-т економіки пром-сті. — Донецьк, 2005. — 502 с.

4. Лутай Л. А. Дисциплінарні відносини: стратегія розвитку та механізм забезпечення: Моногр. / МОН України. Донецький нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. — Донецьк, 2007. — 377 с.

5. Про колективні договори та угоди: Закон України від 01.07.1993 №3356-XII в редакції 01.01.2015 // Відомості Верховної Ради

України. —1993 р. — N 36, Ст. 361; 1997 р., N 11 — Ст. 89; 2008 р., N25 — Ст. 240; із змінами, внесеними Законом України від 6 вересня 2012 року N 5207-V.

6. Нова Генеральна угода на 2016–2017 роки // Консультант кадровика, № 8 (116), 2016. — [Електронний ресурс] — Режим доступу: www.kadrhelp.com.ua.

7. Генеральна угода про регулювання основних принципів і норм реалізації соціально-економічної політики і трудових відносин в Україні на 2016–2017 рр. — [Електронний ресурс] — Режим доступу: www.ronp.org.ua.

8. Праця в Україні. Статистичний збірник. Київ, ТОВ вид-тво «Консультант», 2016. — 312с.

9. Соколов Д. Оцінка сучасного стану договірного регулювання трудових відносин в Україні / Д. Є. Соколов // Економічний простір. — 2012. — № 63. —с. 159.

CONVERGING TECHNOLOGIES AS A TRIGGER OF NEW INDUSTRIAL REVOLUTION

Matyushenko I. Yu.,

Candidate of Engineering Sciences, Professor,

Gavrilova K. G.,

Karazin Kharkiv National University

Annotation. *The article deals with the influence of converging technologies on global production. Authors analyze developed countries experience on implementing and supporting of converging technologies as well as make prognosis on the most essential advanced manufacturing technologies in business.*

Keywords: *converging technologies, industrial revolution, Industry 4.0, advanced manufacturing technologies*

Most of developed countries are revising their views on the role of industry, making it a major tool for economic growth after the crisis of 2008–2009. Moreover, the strategy of third industrial revolution key factors development is seriously set in terms of national policies. As a result, the conditions of increased competition on foreign and domestic markets for industrial products of world leading countries greatly exacerbated the problem of research projects aimed at finding promising ways of increasing innovation activity of subjects of industrial activities through the introduction of so-called "global" converging technologies. Global technologies spread not only on the economies of individual countries and continents, but directly to people around the world, and at the same time they are in their origin and

content of innovative technologies that stimulate the global economy and globalization may lead to unification human cognitive capacity and standardization of consciousness.

This problem involves many scientists, such as V. Smil, J. Hull, John. Ryfkin, P. Jobs, T. Kurfus, Hlaz'yev C, Inozemtsev, A. Akayev, Yu. Polterovych V. Kniahinin, I. Dezhyna, Alexander Ponomarev, Heytsya V., V. Seminozhenko, B. Kvasnyuka M. Kyzyma V. Khaustov and many others. At the same time, the impact of new convergent technologies in the development of modern industrial revolution requires further study.

Today, virtually all developed countries of the world (US, EU, Japan, South Korea, China, India and Russia) consider converging technologies (nano (N), biological (B), info- (I) and cognitive (C) NBIC-technologies or technologies) as the main tool which may resolve the major global problems, namely depopulation and aging population; food shortages; environmental issues and environmental protection; exhaustion of natural resources; transition to a new technological way. NBIC-convergence of technologies is the basis for a global "breakthrough" XXI century innovative technologies and enable significantly accelerate social development and raise it to a qualitatively new level [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8].

Table 1 represents general features of industrial revolutions.

Fourth Industrial Revolution, better known as "Industry 4.0" derives its name from the initiative in 2011, led by German businessmen, politicians and scientists who identified it as a means of improving the competitiveness of the manufacturing industry in Germany through enhanced integration "cyberphysics systems" (or CPS) in production processes [3]. CPS — is essentially a catch-all term used in discussions about the integration of small Internet-connected machines and human labor. Managers not only reassessing the assembly line principle, and actively create a network of machines that will not only produce products with fewer mistakes, but can independently change production patterns according to need, while remaining highly effective.

This idea is supported by a number of American authors and government organizations, who believe that the concept of "Industry 4.0" refers to the analysis and integration of the overall process of production and product life cycle when the product and the customer communicate directly with the production system and personnel with a view to each individual client got exactly the product that he wants [4]. This allows providers to better understand how their products and manufacturing operations are carried out, and the needs and desires of customers which are changing over time. With this capability, the industry can effectively, efficiently and quickly supply customers with product that meets their needs, and accurately predict and meet global customer demand in a changing world.

Table 1

General Features of Industrial Revolutions

Industrial revolutions	Features
1	2
First «Industrial» (end of XVIII century)	Arose from the need of mechanization of the textile industry in the UK advent of steam engines used for power generation and provide more flexible and powerful energy source for cars that are not located near natural energy sources, such as a river. Based on innovations in pig iron, steam engines and the development of textile industry
Second «Technological» (2 nd part XIX – beginning XX century)	Arose from the implementation of besemer steelmaking method and the emergence of current production and assembly line, the most striking example of which was Henry Ford's conveyer. In the 1860-1870's. spreaded throughout Western Europe, the US, Russia and Japan. The technological revolution was primarily based on academic achievements, stainless steel production development, increasing of railways, electricity and chemicals. The introduction of mass production based on electric drive and the division of labor
Third «Informational» (since 1970s)	Arose as a result of computers implementing in production process. Extensive use of CNC machine tools, computer processing of information and computerization of wide range of manual tasks (such as accounting, inventory control and planning). The use of electronics and IT to achieve further automation of production.
Fourth «Industry 4.0» (2010 — 2050 XXI century)	The driving force is the integrated intelligent processes and products that generate so-called big data that will change the way of production and create new markets. This revolution arises not only from using the data in the production process, but also from the integration of all data from a wide range of production systems across the supply chain. Cyberphysics systems use for the implementation of consumer oriented "Internet of Things".

In other words, 4.0 Industry — production, equivalent consumer-oriented "internet of things" in which everyday objects, from cars to toasters, will be connected to the Internet. The German government supports this idea and makes "high-tech strategy" to prepare the nation, but the whole industry should be 4.0 and is gradually captures the world, whether we like it or not. USA, for example, take the case of Germany and created a non-profit consortium of Industrial Internet in 2014, run by industry leaders such as General Electric, AT & T, IBM and Intel [3; 4].

At the same time, it is necessary to single out certain shortcomings Industry 4.0:

1) maximize the advantages of the fourth industrial revolution requires massive cooperatives, which are not limited to corporate limits, especially when it comes to that all machines speak the same language. If the unfinished product arrives at the machine that will not take it RFID-chip, because it is programmed to a different frequency, the production process becomes a mess. That is the definition of common platforms and languages to communicate freely machines of various corporations, remains one of the major challenges in distributing cyberphysics systems;

2) Creating a secure network — a difficult task, and physical integration of the Internet makes them more vulnerable to cyber attacks. With the growth of the Industry 4.0 Manufacturing processes can terrorize remotely manipulating the minutes of production or paralyzing the process. As soon as reasonably plants are becoming more common, their safety will become a topical issue;

3) The main concerns about the industry of 4.0 is based on a significant expansion of operations will not necessarily require the creation of new jobs for people considering population growth (especially in developing countries). One of the main incentives for the promotion of the fourth industrial revolution is the desire to compete with outsourcing of production in developing countries. Large-scale introduction of CPS in Europe and the United States can make a difference with the division of labor, effectively pulling the mat from the developing countries which rely on mass production;

4) The motivation of industrialization is not only benefit consumers as potential benefits for multinationals, which first will learn the Industry 4.0.

In addition, in 2011 the number of US American scientists, including the Massachusetts Institute of Technology (MIT) put forward the concept of the Third Industrial Revolution, one of the authors of what is known — scientists, influential American economist and ecologist Jeremy Rifkin, also believes that instead of the traditional centralized business model in the next half century have come new structures. "Heritage first and second industrial revolutions — hierarchical organization of economic and political power — will inevitably give way to horizontal cooperation, when hundreds of millions of people will generate their own green energy at home, in offices and factories and share it with each other" energy Internet "[5].

According to John Rifkin, "... there are great economic revolution in history when new communication technologies merge together with new energy systems, ie the convergence of technologies. Thus, the combination of Internet technology and renewable energy technologies allow you to create powerful new infrastructure for a third industrial revolution that will change the world "[5, p. 12]. According to John. Ryfkyna, the third industrial revolution "... three basic sources of three pillars: wide exploitation of renewable energy sources, construction of buildings, which themselves produce energy and transition to the use of hydrogen as an energy accumulator. Third Industrial Revolution will enter the world postvuhletsevu stable era to the mid twenty-first century and to prevent catastrophic climate change "[5, p. 16-17].

However, experts from MIT consider that a third industrial revolution will be linked to the convergence of life sciences, physical sciences and engineering. [6] According to MIT researchers today era of biomedical

revolution that has three stages: 1st — molecular and cellular technology, 2nd — genomics, 3rd (today) — NBIC convergence-technology [6, p. 4–14].

That is, as we see, there is a single concept on the content of the third (fourth) of the Industrial Revolution, but there are several general trends create future industry that emerged crisis of 2008–2009. Thus, industrial production in developed countries in the next 10–20 years will have to decide a package of fundamental problems associated with the challenges of resource depletion: (1) outdated raw materials (shortage of materials, their high cost, limited in design require new construction and functional materials); (2) increasing the complexity of manufacture (complication organization process chains, integrated production and rising production costs require a qualitative leap in engineering and process control in the direction of nonlinearity); (3) obsolete industrial infrastructure (Expensive and inflexible radical innovation systems requires new, more flexible and open infrastructure [7].

Further industrial development will be linked to the implementation of three related "revolutions" that launch the next innovative technological cycle (changing technological paradigms) for 2030, in Table. 2 [7]. Projected to 2030 reputable international organizations (OECD, World Bank) and international industry associations and research companies run these three revolutions in industrial production is only possible through the introduction of advanced manufacturing technology (CVP), called "subversive" or "breakthrough" emphasizing their revolutionary influence on the structure of production. Some of the most famous advanced manufacturing technologies definition are given in the Table. 3 [8; 9; 10; 11; 12; 13].

Table 2

The Main "Revolutionary" Trends in Industrial Development Associated with the Launch of the Next Cycle of Technological Innovation and to 2030

1	2
The revolution in the design and organization of production processes	Today the industry is experiencing a total technological and organizational reengineering based on total digitization of manufacturing processes
The transition to new materials	Their integration into design and manufacturing automated systems and manufacturing, combination of production materials with production of components / products
Smart environment	Expected mass introduction of the horizon 2020–2030's. The fight for market intelligent networks / infrastructures in the world is under way, implemented large-scale regional initiatives

Based on [7].

Table 3

The most famous definition of advanced manufacturing technology

Name of organization	Definition
1	2
National Association of Advanced Manufacturing, NACFAM)	advanced manufacturing technologies widely used computer accurate and information components integrated with high-performance workforce, creating a system that combines the advantages of mass production and, at the same time, the flexibility to set the desired for the moment output, and has a high degree of customization to quickly respond to customer needs [10]
Institute for Defence Analyses, IDA	When advanced manufacturing technologies understand both traditional and high-tech industry, which is improving existing and / or new materials, products and processes through the introduction of science and technology, precision and information and communication technologies, integrated with high-performance workforce, innovative business or organizational model [11]
High Level Expert Group on Key Enabling Technologies (HLG-KET))	advanced manufacturing technologies — a key technology that combines the knowledge and capital-intensive technology associated with high research and development of rapid and complex innovation cycles, high capital expenditure and highly skilled labor. Their influence is widespread, covering processes, innovative products and services throughout the economy. They are systemic, multidisciplinary and interdisciplinary nature, permeating many areas of technology trend towards convergence and integration of technology and capacity, causing structural changes [12, p. 10]. Key technologies (advanced manufacturing technology, advanced materials, industrial biotechnology, micro- and nanoelectronics, photonics and nanotechnology) are essential building blocks of technology (especially in combination) for innovation, providing added value and underpin a wide range of products in use strategically important European value chain and affect economic conditions, employment and quality of life of European citizens [13, c. 6]

Based on materials [8; 9; 10; 11; 12; 13].

Advanced manufacturing technologies related to unconventional methods of treatment, new tools control and management of industrial and technological processes, and the use of new materials, automated and intelligent monitoring and control equipment, production process and systems. These technologies create new markets and industries, promote the growth of labor productivity, the competitiveness of certain sectors and national economies. Advanced manufacturing technologies associated primarily with 3D-printing, "Internet of things", new materials, robotics [14].

In addition, economic globalization, global financial markets, perfect logistics led to the globalization of standards, adoption of common management methods and "Technical English" as an international language in the economy and technology. This allowed the organization to go beyond

the production company, to use all available resources in the economic system and bring into production of all stakeholders, including customers of industrial production [8; 9].

Generalized sense advanced manufacturing technologies covers the following: (1) technological substitution, leading to a qualitative improvement of existing or the creation of innovative products; (2) automation of the production process, which places new demands on professional development; (3) Customization production as flexible adaptation to customer needs; (4) Localization — reducing costs by saving on logistics and proximity to the consumer (customer); (5) Cost-effectiveness associated with reduction or cost compared to mass production, or saving resources, improving productivity, investment attractiveness and competitiveness [8–23].

In 2015 a reputable international firm of KPMG in the annual publication of innovative technologies "Changing the landscape of high technologies" gave the forecast new technological trends globally, which are shown in Table. 4 [22].

Table 4

Advanced manufacturing technologies that will be the most promising for international business by 2020 (% of all advanced technologies)

Converging technologies	World, total	CIIIA	China	Japan	ASPAC	EMEA
Cloud technologies	11	14	15	13	11	6
Mobiles platforms and apps	9	9	3	10	8	11
Internet of Things	9	8	9	3	9	9
Data and analysis	9	14	3	10	7	8
Biotechnology / digital technology treatment / health	8	15	3	3	7	7
3 D-printing	7	2	4	3	6	12
Cybersecurity	6	5	8	10	7	7
Robots	6	5	6	3	6	8
Artificial Intelligence / Cognitive computing	5	4	15	10	8	2
Social networks / platforms for cooperation	5	4	4	3	4	6
Digital FX platforms (eg, bitcoin, payment systems)	4	2	6	7	6	5
Nano technologies	4	3	6	3	4	4
Innovative clothing items	4	3	6	3	4	3
Virtual Reality	3	4	2	3	3	3
Other	10	8	10	16	10	9
Total	100	100	100	100	100	100

Based on materials [21].

This publication highlights the idea of more than 800 leading experts in the field of information technology, from serial entrepreneurs and 100 leading high-tech industry and venture capitalists. In particular, the results of predictive analysis on what advanced manufacturing technologies international business considers the most promising 2020.

Experts MIT, ARTEMIS, NIST and UNIDO distinguish these priorities advanced manufacturing technologies [14–17]: (1) control systems of industrial processes, including sensors state machines, flow parameters raw state (size, composition and so on. N.) Generated (machined or those that are grown) objects; (2) Multivariate modeling of complex products to optimize various properties (strength, lifetime and perhaps the production process) and customize object, modifying it for individual or small-scale production; (3) intelligent production management system (optimization of external and internal logistics processes modes), including robotics and in the "Internet of Things"; (4) Systems of creation and transformation (growing) material objects, including 3D-printing; Infusion technology which value increases; advanced methods of surface treatment and working with thermoplastics (the key is the growth of technology); (5) The materials are effective in creating advanced actuators for growth technologies: Composite those that show their properties of small structures.

Conclusions: The possible directions of the government on improving the technological competitiveness of Ukraine in the new industrial revolution may be the development of "State Program for increasing the competitiveness of Ukrainian industry based on integrated ("integrated") modernization and introduction of advanced production technology in 2030", which will include : A) Implementation strategy catching up (or primary modernization), especially for manufacturing and traditional industries based on accelerated import and adapt to the Ukrainian industry mature new technologies engineering. This requires the widest possible use of the FTAs with countries (such as the US, Canada, Turkey, etc.) and Association Agreement with the EU; B) Implementation of innovative technological breakthrough (or secondary modernization) based on its own unique scientific and technological backlog in certain technological priorities, namely: (1) active participation of science and industry in Ukraine in moving the global industry with new (projected) materials with desired properties what will happen in the next 10–15 years; (2) participate in research on mathematical modeling for the "smart" production systems, the implementation of major pilot projects and entering into this kind of projects that have global importance for the development of new industry and the economy; (3) participation in pilot projects in the ICT industry (especially in software development) as well as the establishment of industrial nano-bio-technologies (especially in biomedicine and pharmacy, new agricultural technologies); (4) conducting space research and development projects of the European Space Agency

(particularly in the development of heavy missiles for orbiting international space station pieces).

Literature:

1. Smil V. Creating the Twentieth Century: Technical Innovations of 1867–1914 and Their Lasting Impact. — Oxford; New York: Oxford University Press. — 2005.

2. Hull J. The Second Industrial Revolution: The History of a Concept / *Storia Della Storiografia* — 1999. — Issue 36. — pp. 81–90.

3. Securing the future of German manufacturing industry. Recommendations for implementing the strategic initiative INDUSTRIE 4.0. Final report / The Industrie 4.0 Working Group; National Academy of Science and Engineering; German Research Center for Artificial Intelligence. — 2011. — 80 p. [Web resource]. — link : http://www.acatech.de/fileadmin/user_upload/Baumstruktur_nach_Website/Acatech/root/de/Material_fuer_Sonderseiten/Industrie_4.0/Final_report_Industrie_4.0_accessible.pdf.

4. Kurfuss Th. Industry 4.0: Manufacturing in the United States / *Bridges*. — 2014. — 42 p. [Web resource]. — link : <http://ostaustria.org/bridges-magazine/item/8310-industry-4-0>.

5. Рифкин Дж. Третья промышленная революция: Как горизонтальные взаимодействия меняют энергетику, экономику и мир в целом / Джереми Рифкин ; Пер. с англ. — М.: Альпина нон-фикшн, 2014. — 410 с.

6. The Third Revolution: The Convergence of the Life Sciences, Physical Sciences and Engineering / MIT, 2011. — January. — 40 p. [Web resource]. — link : <http://dc.mit.edu/sites/dc.mit.edu/files/MIT%20White%20Paper%20on%20Convergence.pdf>.

7. Княгинин В. Н. Основные тренды в новом поколении производственных технологий. Материалы к выступлению на расширенном заседании рабочей группы Экономического совета при Президенте РФ по направлению «Отраслевая и инфраструктурная политика». — Москва, Фонд «Центр стратегических разработок «Северо-Запад». — 10.06.2013 [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://tboil.ru/tboilevents/files/eventfiles/51/Лекция%20Княгинина.pdf>.

8. Дежина И., Пономарев А. Перспективные производственные технологии: новые акценты в развитии промышленности. — *Форсайт*. — 2014. — Т.8. №2. — С. 16–29 [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://foresight-journal.hse.ru/2014-8-2/127318614.html>.

9. Публичный аналитический доклад по развитию новых производственных технологий / Сколковский институт науки и

технологий. — 22.10.2014 г. — 203 с. [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://isicad.ru/ru/pdf/ReportSkolkovo2014.pdf>.

10. White Papers on Advanced Manufacturing Questions. Draft Working Papers Version 040510 / Science and Technology Policy Institute (STPI). — Washington, 2010. — April 5. — p. II–III [Web resource]. — link : <http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/microsites/ostp/advanced-manuf-papers.pdf>.

11. Emerging Global Trends in Advanced Manufacturing / Institute for Defense Analyses. — Alexandria, 2012. — 248 p. [Web resource]. — link : https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/Emerging_Global_Trends_in_Advanced_Manufacturing.pdf.

12. Key Enabling Technologies. Final report / High Level Expert Group on Key Enabling Technologies (HLG-KET); European Commission (EC), 2011. — June <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/.../native>

13. KETs: time to act. Final report / High Level Expert Group on Key Enabling Technologies (HLG-KET); European Commission (EC), 2015. — June <http://ec.europa.eu/transparency/regexpert/index.cfm?do=groupDetail.groupDetailDoc&id=22113&no=2>.

14. Draft Annual Work Programme 2013 for the ARTEMIS Programs / Advanced “Research and Technology for Embedded Intelligence and Systems (ARTEMIS)” of European Technology Platform for Embedded Computing Systems. — London, 2013. — January 16 [Web resource]. — link : <http://www.artemis-ia.eu/call2013>.

15. Request for Information: Response Summary for the National Network for Manufacturing Innovation (ed. M. Molnar) (NISTIR G2013-1050), National Institute of Standards and Technology (NIST), 2013. — August [Web resource]. — link :: http://www.manufacturing.gov/docs/rfi_summary.pdf.

16. 2013 Emerging Trends Report / MIT Technology Review, Special Issue. — 2013. — 91 p. [Web resource]. — link : http://oneglobalonline.com/k/docs/MIT_Technology_Review_2013.pdf.

17. Emerging trends in global manufacturing industries / UNIDO. — 2013. — 81 p. [Web resource]. — link : https://www.unido.org/fileadmin/user_media/Services/PSD/Emerging_Trends_UNIDO_2013.PDF.

18. The global manufacturing sector: current issues / Chartered Institute of Management Accountants. — 2010. — 10 p. [Web resource]. — link : http://www.cimaglobal.com/Documents/Thought_leadership_docs/Global_manufacturing_report.pdf.

19. Manufacturing the Future: The next era of global growth and innovation / The McKinsey Global Institute. — 2012. — 172 p. [Web resource]. — link : <http://www.nist.gov/mep/data/upload/Manufacturing-the-Future.pdf>.

20. The Future of Manufacturing: Driving Capabilities, Enabling Investments / Global Agenda Council on the Future of Manufacturing; UNIDO. — 2014. — 38 p. [Web resource]. — link : http://www3.weforum.org/docs/Media/GAC14/Future_of_Manufacturing_Driving_Capabilities.pdf.

21. Global Manufacturing Outlook. Preparing for battle: Manufacturers get ready for transformation / KPMG. — 2015. — 34 p. [Web resource]. — link : <https://www.kpmg.com/CN/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Documents/Global-Manufacturing-Outlook-O-201506.pdf>.

22. Report to the President: Accelerated U.S. advanced manufacturing / Executive Office of the President President's Council of Advisors on Science and Technology. — 2014. — 94 p. [Web resource]. — link : https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/microsites/ostp/PCAST/amp20_report_final.pdf.

23. The next production revolution / OECD. — 2015. — 24 p. [Web resource]. — link : <https://www.evm.dk/.../15-05-18-the-next-production-revolution>

СТРАТЕГІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ЯКОСТІ Й БЕЗПЕЧНОСТІ ПРИ ВИРОБНИЦТВІ ПРОДУКТІВ ДЛЯ ЕНТЕРАЛЬНОГО ХАРЧУВАННЯ

Мотузка Ю. М.,

кандидат технічних наук, доцент,

Київський національний торговельно-економічний університет

Annotation. *The main approaches to ensure the effectiveness of safety management and quality products for enteral nutrition. Analysis of economic efficiency and social effects of production to maximize customer satisfaction.*

Keywords: *control, safety, economic efficiency, products for enteral nutrition, quality*

Вступ. Для усунення дисбалансу між значною кількістю існуючих засобів лікування та обмеженим економічним забезпеченням все більше уваги приділяється дослідженню ефективності розробок у галузі охорони здоров'я, яка, зазвичай, визначається як ступінь досягнення конкретних результатів. Проте, у даній сфері вона не може ототожнюватися з загальноекономічним значенням. На відміну від інших галузей господарства, корисність наукових розробок, що стосуються охорони здоров'я, аналізується з позицій соціального ефекту, який проявляється у вигляді клінічного підтвердження медичної

ефективності та суспільної значимості [4]. З огляду на це, можна констатувати, що відповідна специфіка поширюється й на розробку продуктів для ентерального харчування, яке є одним із важливих факторів лікування та реабілітації постраждалих.

Згідно з рекомендаціями ВООЗ [1], на фінансування заходів у сфері медичного обслуговування уряди держав повинні спрямовувати фінансове забезпечення в обсязі не меншому ніж 6–6,5 % вартості валового внутрішнього продукту. Згідно з статистичними даними, у США цей показник становить близько 13 %, країнах ЄС — 8–10 %, Україні — 4 % [2, 3]. У той же час, жодна країна не може увесь час підвищувати свої витрати на здійснення усіх можливих заходів у цій сфері.

Метою роботи є аналіз концептуальних засад забезпечення ефективності управління якості й безпечності при виробництві продуктів для ентерального харчування.

Матеріали і методи. В основу методологічної бази дослідження покладено методи наукового пізнання, системного підходу та узагальнення, міжнародні та вітчизняні законодавчі та нормативні документи, наукові праці українських і зарубіжних вчених.

Результати досліджень. Ефективність управління безпечністю та якістю продуктів для ентерального харчування повинна оцінюватися за сукупністю економічних та соціальних складових, а саме: соціальних результатів, які мають безпосередню економічну основу; соціальних результатів, які мають опосередковану економічну основу, а також економічних результатів безпосередньо у сфері виробництва даного сектору бізнесу.

Ефективність управління якістю продуктів для ентерального харчування виявляється у задоволенні потреб цільової категорії споживачів (хворих та травмованих), що проявляється у досягненні необхідного фізіологічного ефекту для організму (нормалізації метаболічних процесів, поповнення енергетичних ресурсів організму тощо), покращенні органолептичних властивостей продуктів, їхньої харчової й біологічної цінності, готовності до споживання тощо. Оскільки споживачі використовують харчові продукти для забезпечення фізіологічних потреб, то, природно, що у цьому випадку передусім вирішується соціальне завдання. Гарантована безпечність і якість продуктів для ентерального харчування, розширення їх асортименту забезпечує отримання соціального ефекту, який пов'язаний також із збереженням здоров'я, підвищенням продуктивності праці. При цьому слід враховувати, що цінність такого результату не завжди може бути визначеною у вартісних показниках.

Основними соціальними складовими виробництва продуктів для ентєрального харчування гарантованої якості й безпечності, які мають опосередковану економічну основу, є:

- задоволення очікуваних потреб населення у необхідному асортименті продуктів відповідної спрямованості;
- задоволення очікуваних потреб населення у органолептичних властивостях показників продуктів для ентєрального харчування;
- поліпшення здоров'я людей шляхом споживання харчових продуктів збалансованих за своїм складом, що проявляється у продовженні тривалості й підвищенні якості життя.

Показниками, які характеризують соціальний ефект, є: широта асортименту, яка досягається за рахунок виробництва нових продуктів з урахуванням потреб споживачів, біологічна й харчова цінність, гарантована безпечність. Отже, можна стверджувати, що в цьому випадку соціальний ефект від підвищення якості й безпечності продукції в першу чергу має місце у сфері споживання й носить в основному прихований економічний характер, який виражається у ряді соціальних наслідків.

Соціальним результатом підвищення безпечності та якості продуктів для ентєрального харчування, який має економічну основу, є зростання невиробничого споживання населенням продукції поліпшеної якості у широкому асортименті.

Економічна ефективність ентєрального харчування. У своїх дослідженнях Bower і співавтори на рандомізованих групах у травмованих досліджували ефект модифікованих сумішей для ентєрального харчування, що містять аргінін, омега-3 жирні кислоти, рібонуклеїнові кислоти (Impact) у порівнянні зі стандартними сумішами для ентєрального харчування (Osmolite). У цьому дослідженні, що включало 326 травмованих, отримані наступні результати: у групі потерпілих із застосуванням модифікованих формул значимо скоротився термін перебування в стаціонарі (22 дні проти 30; $p=0,05$), рідше розвивалися пневмонії [5]. Подібне дослідження, з використанням модифікованих і стандартних сумішей для ентєрального харчування було проведено Daly і співавторами в онкологічних хворих. У хворих, у яких застосовувалися модифіковані суміші для ентєрального харчування значно рідше відзначалася інфекція поранення (11% проти 37%), і тривалість перебування в стаціонарі була менша (15,8+5,1 проти 20,2 +9,4 днів) [6].

Слід зазначити, що лікування ускладнень, що виникають при проведенні раннього ентєрального харчування вимагає значно менших економічних витрат, чим лікування ускладнень, що виникають при проведенні парентерального харчування [7]. Таким чином, раннє ентєральне харчування дозволяє з одного боку, ефективно забезпечити

позитивний азотний баланс, відновити втрачену клітинну масу в потерпілих, відновити клітинний імунітет, поліпшити загоєння ран, забезпечуючи організм постраждалого всіма необхідними пластичними субстратами. З іншого, вартість сумішей для ентерального харчування значно нижче, ніж еквівалентного парентерального енергозабезпечення.

Як свідчать дані літератури, особливу роль у патогенезі розвитку ранньої і пізньої поліорганної недостатності в травмованих відіграє гастро-інтестинальний тракт, що з одного боку, є органом-мішенню, а з іншого боку — тригером даних патологічних процесів. Вже в періоді шоку, коли знижується спланхнітичний кровообіг, гастроінтестинальний тракт піддається ушкодженню, викликаним феноменом ішемії-реперфузії. При цьому порушується не тільки дигестивна, ферментотворююча, моторна функція, але що особливо важливо, і його бар'єрна функція. Було запропоновано велике число методів, спрямованих на корекцію порушених функцій гастроінтестинального тракту, включаючи селективну деконтамінацію кишечника, відновлення адекватної перфузії, нормалізацію ферментативної, дигестивної, моторної функції, попередження утворення виразок. Усі вони були ефективні, у той же не дозволяли значно підвищити якість життя у критичних хворих. В останні десятиліття створені принципово нові суміші для ентерального харчування, що можливо дозволять вирішувати проблеми, зв'язані з недостатністю гастроінтестинального тракту при критичних станах. Клінічний досвід і аналіз даних літератури, показав, що ентеральне харчування ще не достатнє широко впроваджене в практику інтенсивної терапії, не вивченим залишається вплив ентерального харчування на стан слизової оболонки гастроінтестинального тракту, гіперметаболізм, імунні функції, не досить широко розроблені і науково обгрунтовані показання і схеми введення сумішей для ентерального харчування у потерпілих з тяжкою політравмою [8].

Економетричне обгрунтування економічної ефективності виробництва нових продуктів для ентерального харчування базувалося на розробленні сукупності принципів, змістовних та формалізованих постановок задач прийняття управлінських рішень та економіко-математичних моделей.

Визначено, що основними тенденціями соціально-економічного змісту при формуванні українського ринку продуктів для ентерального харчування є:

- 1) відсутність продуктів вітчизняного виробництва з урахуванням специфіки захворювання та ураження;

- 2) наслідкове збереження низької суто економічної ефективності виробництва продуктів враховуючи недостатні ресурси сировинних компонентів та необхідність використання імпортованих інгредієнтів;

3) низька адаптивність до дифузії світового досвіду інновацій щодо ефективних маркетингових, виробничих, управлінських технологій у сфері виробництва продуктів для ентєрального харчування;

4) обмежена реалізація інноваційно-інвестиційної моделі розвитку підприємств й управління бізнесом загалом на ринку продуктів для ентєрального харчування

5) суспільне сприйняття ідеї необхідності розвитку ринку продуктів для ентєрального харчування.

При цьому основним фоном залишається позитивне оцінювання перспективності ринку продуктів для ентєрального харчування в Україні при забезпеченні умов розвитку ефективного їх виробництва. Отже, для товаровиробників при прийнятті управлінських рішень актуальними є задачі:

по-перше, як організувати розвиток виробничого, технічного, технологічного й маркетингового процесів (бізнесу загалом) у сфері виробництва продуктів для ентєрального харчування на стратегічному і оперативному рівнях управління підприємством;

по-друге, як спрогнозувати економічну ефективність продуктів для ентєрального харчування та ефективно управляти таким бізнесом.

Моделювання ефективності управління безпечністю і якістю продуктів для ентєрального харчування базувалося на принципах безперервності, багатоваріантності, багатокритеріальності, нечіткості вихідних даних, лінгвістичності експертних знань [9, 10].

Сутність застосованого принципу безперервності полягала у забезпеченні ефективності управління як системної, постійної, комплексної політики мікроекономічного рівня, узгодженої із стратегією загального розвитку підприємства, ринку тощо.

Реалізацією принципу багатоваріантності стала можливість досягнення позитивного результату вибору характеристик і параметрів процесу різними шляхами.

Принцип багатокритеріальності полягав у виборі альтернатив, які визначали особливості систем управління безпечністю і якістю продуктів для ентєрального харчування за низкою критеріїв та відповідних показників, які потребують ідентифікації і формалізації ланки «критерій — показник».

Принцип нечіткості вихідних даних застосовувався в умовах невизначеності кінцевих характеристик (показників) досягнутої ефективності через неможливість прогнозування макроекономічної ситуації, стану ринку, конкуренції на ринку тощо. Тому при прогнозуванні ефективності системи управління враховували відповідні ризики й ризикоутворюючі фактори.

Принцип лінгвістичності експертних знань (вихідних даних) було використано для формалізації вибору сценарію оптимізації системи як

основи для прийняття управлінського рішення. Запропоновано висловлювання типу «Якщо безпечність, якість та сукупність інших характеристик нових продуктів для ентерального харчування є високими, витрати — низькими, їх окупність — високою, а економічні показники підприємства — високі, тоді ефективність управління — висока», при цьому мова йде про відносне (нечітке) трактування оцінок «високої», «низької» тощо, що потребує уточнення граничних умов у кожному випадку [11] .

Розроблено класифікаційні засади системи управління безпечністю і якістю продуктів для ентерального харчування (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікаційні ознаки системи управління безпечністю і якістю продуктів для ентерального харчування	
Класифікаційні ознаки	Характеристика
Концептуальність змісту системи управління	Комплексність системи управління; концепція стабілізації якості протягом життєвого циклу; системне управління щодо упередження хімічних, біологічних і фізичних ризиків
Узгодженість між ефективністю системи управління підприємством (СУП), управлінням якістю (УЯ) та ефективністю функціонування підприємства (ЕФП)	Варіація значень УЯ СУП ЕФП При цьому найбільш можливими значеннями є комбінації (низька, низька, низька) та (висока, висока, висока)
Витратність системи управління	Дуже низька; низька; середня; висока; дуже висока
Методологія управління витратами	Політика незмінних витрат на якість; політика загального зростання витрат на якість; політика зростання частки попереджувальних витрат на якість; політика на випереджаючу окупність витрат на якість
Політика контролю	Вхідний контроль якості сировини й матеріалів; вихідний контроль підпроцесів; вибіркового контролю якості й безпечності продукції; статистичний контроль повернень невідповідної продукції.
Потенціал підприємства щодо модернізації системи управління	Низький; середній; високий; унікальний
Стратегія удосконалення системи управління	Відсутність намірів змінювати систему управління; здійснення окремих заходів із модернізації системи; наявність стратегії оптимізації асортименту й якості; узгоджена стратегія оптимізації системи управління якістю із загальною стратегією розвитку підприємства

Більшість підприємств України, що функціонують на ринку продуктів для ентерального харчування, стратегію щодо підвищення ефективності управління обирають директивно, ґрунтуючись в основному на власних поглядах керівництва. При цьому при виборі заходів її реалізації переважно використовують методи проб та помилок за принципом того, що спочатку здійснюється захід, а потім відслідковується його вплив на економічні параметри діяльності підприємства. Зрозуміло, що при цьому зростає ризик для підприємства. З метою зменшення ймовірних ризиків, необхідно прогнозувати вплив окремих дій або їх сукупності на ефективність функціонування системи управління. Таким чином, рішення щодо проведення того чи іншого заходу має бути обґрунтованим, що передбачає необхідність моделювання залежності ефективності системи управління якістю від її складових [12]. Маючи таку модель, можна не тільки спрогнозувати зміни ефективності при виконанні тих чи інших управлінських дій, але й синтезувати оптимальну сукупність заходів підвищення ефективності системи управління якістю.

Висновок. Економічними результатами у сфері матеріального виробництва є зниження витрат, пов'язаних із виробництвом і зберіганням продуктів для ентерального харчування, забезпечення виправданого рівня її прибутковості. Результати розрахунку рентабельності та економічної ефективності виробництва й зберігання нових продуктів для ентерального харчування засвідчили, що виробництво нових продуктів є економічно обґрунтованим і забезпечує отримання підприємством-виробником достатньо високого прибутку.

Література:

1. Мировая статистика здравоохранения 2012 г. [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: http://who.int/gho/publications/world_health_statistics/2012/ru/
2. Концевая А. В. Оценка экономической эффективности медицинских технологий / А. В. Концевая, А. М. Калинина // Заместитель главного врача. — 2011. — № 2. — С. 90–94.
3. Національні рахунки охорони здоров'я (НРОЗ) України у 2012 році: Статистичний бюлетень. [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: http://ukrstat.org/uk/druk/katalog/kat_u/publposl_u.htm
4. Орлов Е. М. Категория эффективности в системе здравоохранения / Е. М. Орлов, О. Н. Соколова // Фундаментальные исследования; медицинские науки. — 2010. — №4. — С. 70–75.
5. Brown R. O., Hunt H., Mowatt-Larssen C. A. Comparison of specialized and standard enteral formulas in trauma patients // Pharmacotherapy. — 1994. — Vol. 14, №1. — P. 314–320.

6. Buchman A. L., Moukarzel A. A., Bhuta S. Parenteral nutrition is associated with intestinal morphologic and functional changes in humans // JPEN. J. Parenter. Enteral. Nutr. — 1995. — Vol. 19, №5. — P. 453–460

7. Костюченко А. Л., Бельских А. Н., Тулупов А. Н. Искусственное питание. — Санкт-Петербург: Фолиант, 2000. — 350 с.

8. Mendez C., Jurkovich G. J., Garcia I. Effects of an immune-enhancing diet in critically injured patients // J. Trauma . — 1997. — Vol. 42, №3. — P. 933–941

9. Ротштейн А. П. Идентификация нелинейных зависимостей нечеткими базами знаний / А. П. Ротштейн, Д. И. Кательников // Кибернетика и системный анализ. — 1998. — №5. — С. 53–61.

10. Штовба С. Д. Идентификация нелинейных зависимостей с помощью нечеткого логического вывода в системе MATLAB / С. Д. Штовба // Exponenta Pro: Математика в приложениях. — 2003. — №2. — С. 9–15.

11. Белінська С. О. Управління безпечністю та якістю швидкозамороженої плодоовочевої продукції : дис. докт. техн. наук : 05.18.15. Київ, 2010. 475 с.

12. Ротштейн А. П. Интеллектуальные технологии идентификации: нечеткая логика, генетические алгоритмы, нейронные сети / А. П. Ротштейн. — Винница: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 1999. — 320с.

САМОСТВЕРДЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ЯК ПЕДАГОГІЧНА УМОВА ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ МУЗИЧНОЇ ШКОЛИ

Надугтенко О. Л.,

*аспірант кафедри педагогіки та освітнього менеджменту,
Кіровоградський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка*

Annotation. In the article with context of modern challenges in artistic and aesthetic education of youth were considered as self-esteem of an individual in terms of pedagogical condition formation of artistic culture. The artistic retrospective highlights different views of art experts on basic functions of music art in the process of self-esteem formation of an individual and the peculiarities of its usage in the teaching and educational process of musical school. The three levels of artistic education interaction with child personality were emphasized as systematic view on process of artistic culture of children in musical school. Moreover, the content and structural components of children self-esteem were examined and theoretically explained in the process of music practical activity.

Keywords: artistic culture, education, musical school, individual, self-esteem, children, pedagogical, process.

Сучасна освіта орієнтується на відродження національно-естетичних традицій, гуманізацію, формування особистості з високим рівнем духовності, здатної приумножувати і зберігати культурні традиції та водночас генерувати нові ідеї. Одним із найважливіших питань музичної педагогіки є формування художньої культури, творчих здібностей, художньо-естетичних уподобань та смаків, виховання духовності, самореалізації та становлення особистості у суспільстві. Величезний досвід, накопичений вітчизняними та іноземними дослідниками, митцями, науковцями дозволяє висловити думку, що художньо-естетична діяльність людини позитивно впливає на розвиток інтелектуально-творчих здібностей. Тому залучення до мистецтва є потужним засобом впливу на розвиток та становлення особистості [3, с. 7–11]. Особлива ефективність впливу музики на школярів полягає в тому, що вона спонукає до активної розумової діяльності, викликає художньо-естетичні переживання, динамічні асоціації та образи. Виховання музикою пов'язане з загальним психічним і соціальним розвитком учня, ведучим фактором якого є послідовне і систематичне засвоєння учнями музично-теоретичних знань, формування художньо-естетичного світогляду, комплексний розвиток музичних, творчих, загальних здібностей і здійснюється в контексті становлення цілісної особистості. Проте сучасний стан музично-естетичного виховання та освіти потребує вироблення нових шляхів, які б відповідали вимогам часу та спиралися на кращі традиції українського музичного виховання та музичної педагогіки світу, відповідали тим вимогам, які закладені в державній концепції розвитку освіти України, головним стрижнем якої є культурологічна, розвиваюча домінанта.

Формування художньої культури, якісне художньо-естетичне виховання та освіта досягається тільки при цілком певних умовах. Вивчення процесу самоствердження особистості, як педагогічної умови формування художньої культури учнів музичної школи, базується на теоретичних положеннях психології особистості, яка включає весь комплекс психічних властивостей, станів і процесів людини.

Підкреслюючи значення музичної діяльності у самоствердженні особистості, у працях Ю. Б. Борєва, А. Я. Зіся, М. С. Кагана, Л. Н. Столовича, В. М. Холопової зазначається, що музика несе в собі наступні функції: відображення дійсності, комунікативну, етичну, естетичну, канонічну, евристичну, пізнавально-просвітницьку в результаті — суспільно-перетворюючу [7, с. 5–12].

У роботах музичних педагогів Б. В. Асаф'єва, Е. Б. Абдуліна, Н. А. Ветлугіної, Д. Б. Кабалевського, Є. В. Назайківського музична діяльність визначена як найбільш продуктивна умова самоствердження особистості. Як уже зазначалося, Б. В. Асаф'єв виділяв три види

музичної діяльності, в яких особливо проявляється музична активність і самоствердження особистості учнів, а саме: виконавську, слухацьку, композиторську. Запропонована вченим схема являє собою триєдність процесу творення музики, відтворення її виконавцем і сприйняття слухачем[1, с. 94–95].

У практичній музично-педагогічній роботі широко застосовується концепція структури особистості, що містить чотири підструктури, запропонована К. К. Платоновим. Перша, соціально обумовлена, формується в процесі спілкування учителя та учня — це спрямованість особистості: це інтереси, прагнення, ідеали, а також ставлення до себе, до праці, до інших людей. Друга включає в себе знання, навички і розвинуті на їх основі вміння і звички. Третьою підструктурою особистості є індивідуальні особливості психічних процесів, які є формами відображення реального світу. Четверта — біологічно обумовлені якості, що їх звичайно називають темпераментом [5, с. 47].

Усі ці властивості особистості можуть бути використані лише при врахуванні цілісної особистості, усієї складності притаманних їй взаємозв'язків та взаємозалежностей. Спираючись на результати діагностування всіх якостей учня, педагог визначає головні тенденції його розвитку, складає план індивідуального навчання. Констатуючи виконавську майстерність учня на уроці, академічному концерті, конкурсі, педагог звертає увагу на «змістовність та художність виконання, рівень володіння професійно-технічними навичками, ступінь професіональних досягнень»[5, с. 46], а також на відповідність потрібного звучання твору з тим, яке пропонує учень. Сюди ж слід віднести якості, пов'язані з самостійністю та самоствердженням у роботі, навички читання з листа, транспонування, ансамблевої гри, акомпанементу тощо. Самоствердження особистості в музично-педагогічному процесі головним чином розглядається через вивчення й виконання певного репертуару, конкретних музичних творів. Найважливішим змістом музики є внутрішній світ дитини, її переживання й почуття. Тому конкретизація та диференціація музичного образу тісно пов'язані з індивідуальними особливостями особистості, її життєвим досвідом, інтересами, рівнем розвитку тощо. Визначальною також є логічна сторона, пов'язана з певною спрямованістю мислення. При цьому процес самоствердження та розпізнавання індивідуальних особливостей особистості учня, встановлення й оцінка рівня його музично-художніх досягнень ніби проходить кілька етапів у свідомості педагога.

Сучасні педагоги Л. В. Школяр, М. С. Красильникова, Є. Д. Критська визначають ці процеси як музичне інформування, музично-практичну діяльність і творчість.

Інформаційний вид музичної діяльності спрямований на засвоєння учнями музичної культури суспільства, теоретичних знань про особливості музичного мистецтва, індивідуальне осягнення зразків музичного мистецтва різноманітних форм і жанрів. Здійсненню самоствердження учнів сприяє їх орієнтування на справжні цінності музичного мистецтва з урахуванням вікових особливостей, схильностей і різноманітних смакових уподобань.

Практичний вид музичної діяльності спрямований на розвиток музичної активності особистості, музичного слуху, що проявляється у володінні навичками і вміннями інструментального та вокально-хорового виконавства для передачі і втілення музичного образу. Цей вид діяльності спонукає до практичної реалізації знань, набутих в процесі музичного інформування і поєднує в собі репродуктивні та творчі дії учнів.

Творчий вид музичної діяльності спрямований на творче самоствердження особистості, розвиток музичного досвіду, музичних здібностей, заснований на закріпленні певних музично-практичних умінь, пошуку оригінальних способів втілення музично-художнього задуму і т. д. [6, с. 6].

Учені розуміють процес взаємодії особистості та мистецтва як процес зростання рівня художньо-естетичної культури людини, її художніх здібностей та естетичних якостей. Спілкування з творами мистецтва дає змогу особистості включитися в її творення і вдосконалення себе як суб'єкта культури, здатне пробуджувати потенціал емпатійних та рефлексивних здібностей, співпереживати, співдіяти, співчувати оцінити себе самого з позиції іншого.

Науково обґрунтована модель виховання та навчання в музичній школі сучасної доби дозволяє зберегти кращі традиції музичної педагогіки та одночасно відкрити можливості їх удосконалення на основі даних сучасної науки засобами інтеграції мистецтв. Серед особливостей музичної школи, які є важливими для нашого дослідження можна виділити: диференціація навчально-виховного процесу відповідно до індивідуальних можливостей, інтересів, здібностей і нахилів учнів, а також стану здоров'я та психофізичних особливостей; поєднання індивідуальних і колективних форм роботи у навчально-виховному процесі: уроки (групові та індивідуальні), репетиції, фестивалі, конкурси, концерти, бесіди, лекції, екскурсії, та інші форми; інтеграція різних видів мистецтв; диференціація терміну навчання та віку вступників; вступ учнів до закладу протягом навчального року як за конкурсом, та і на безконкурсній основі; провідна роль музичної діяльності; розвиток самоствердження особистості у поєднанні із розвитком музичності; задоволення потреб особистості обумовлених актуальною ситуацією

життєдіяльності: отримати художньо-естетичне виховання, епізодичний інтерес, прагнення більшої значущості, знайти нових друзів, а для найбільш обдарованих — до вибору професії в мистецтві; школа є середовищем самоствердження, самовизначення, самореалізації особистості, що проявляється у формуванні ініціативності, самостійності, активності, відповідальності.

Сучасні дослідники педагогічних умов, змісту, форм і методів музичної освіти та виховання (Т. Воробкевич, О. Комаровська, А. Король, Т. Кротова, Л. Кузьминська, М. Матковська, В. Холоденко, М. Чемберджи) по-різному визначаючи структуру творчого процесу та характеризуючи прояви творчості, підкреслюють тісний зв'язок між розвитком інтелектуально-пізнавальної сфери, формуванням художньої культури особистості та її творчого самоствердження, наголошуючи важливість не лише результатів навчання, а насамперед тих змін, яких зазнає учень в процесі музично-творчої діяльності. У зв'язку з цим головною педагогічною умовою постає така організація роботи, за якої учень міг би якнайкраще розвивати свої здібності, бути задоволеним результатом творчої діяльності, самостверджуватись і вдосконалюватись. Системний погляд на процес формування художньої культури учнів музичної школи дозволив виділити три рівні художньо-виховної взаємодії з особистістю дитини.

Перший рівень — навчально-виховна система освітньої установи, детермінована єдністю пізнавального і виховного впливів музичного мистецтва на особистість учня шляхом відображення явищ життя, людських характерів, реальних фактів, подій крізь призму світогляду. Педагогічний колектив упорядковує вплив чинників і структур шкільного співтовариства на процес розвитку вихованців. Яскраво виражене відношення юних музикантів до мистецтва, невід'ємність музики від дійсності у процесі опанування музичними творами, оволодіння різними видами музичної діяльності впливає на них емоційно, дає можливість збагатити процес особистісного розвитку і самоствердження вихованців.

Другий рівень складає виховний простір класу, де відбувається педагогічна взаємодія, заснована на самопізнанні, самоствердженні, саморегуляції, самодіяльності. В особистісному вимірі навчання — це зміна внутрішнього світу учня, пов'язана з усією його особистістю, а не тільки процес засвоєння знань. Дитина може навчитися мистецтву обов'язково самонавчаючись, оскільки в цей процес залучаються його відчуття, думки, дії, відносини. Організуючи за таким принципом навчально-виховний процес у музичній школі, школяр стає творчим, відповідальним, незалежним, активним учасником художньо-освітнього процесу й бере відповідальність за вирішення своїх проблем, тобто самостверджується.

Третій рівень — це забезпечення індивідуальної траєкторії розвитку особистості учня. Важливе педагогічне завдання особистісно орієнтованого навчання і виховання в музичній школі — формування прагнення до самоствердження і самоактуалізації. Тут доцільне ствердження основоположників гуманістичної психології К. Роджерса і А. Маслоу, що головним мотивом діяльності людини є її прагнення до самоактуалізації, яке реалізується через досвід особистісних переживань і пошук істини[4, с. 104].

У художньо-освітній ситуації музичної школи учень реалізується як суб'єкт діяльності і спілкування у міру засвоєння способів, прийомів, умов навчальної діяльності, а дії педагога можуть сприяти цьому розвитку, або гальмувати його [там само, с. 99]. Щодо взаєморозуміння вчителя та учнів в процесі самоствердження особистості, ми підтримуємо думку І. Беха про те, що «педагог уже в стінах школи моделює майбутнє суспільство. Досягнення цієї мети безпосередньо пов'язано з його виховною установкою — синтезом професійних та індивідуальних рис особистості вихователя». Головна з цих установок полягає в тому, щоб вбачати «в дитині повноцінного партнера педагога, не учня, а людину», особистість, допомогти їй у пізнанні себе і становленні як особистості[2, с. 204–205].

Міжособистісні стосунки вчителя і учнів повинні визначатися гуманно-особистісним підходом. Партнерські стосунки співпраці, ствердження позитивного стимулювання створюють умови для самоствердження. Загальний рівень навчально-виховного процесу визначається різноманітністю застосування методик.

В пошуках рішення навчально-виховних завдань, творчо працюючий педагог створює та використовує власні інноваційні методики. Викладач повинен враховувати, що мотивація учнів до самоствердження не формується, якщо у навчальний процес не введений цілісний комплекс елементів художньо-музичної діяльності (наприклад, практичне виконання, слухання музики, відвідування шкільних концертів чи концертів майстрів мистецтв). При цьому в навчально-виховній роботі повинні переважати види діяльності, спрямовані до творчості, що завжди викликає справжній інтерес: гра по слуху; вокально-хорове виконавство; ігрові ситуації; пластичне інтонування; театралізація; виступи перед батьками тощо. На наш погляд, педагогові доцільно розвивати прагнення до вдумливого сприйняття, аналізу та виконання музичних творів, формувати у дітей особисте судження про можливість і значення музичного мистецтва в розвитку художньої культури і гуманних відносин між людьми, викликати у них позитивний емоційний відгук на зразки художньої музики, створювати такі психолого-педагогічні ситуації, в яких учень зможе зайняти активну особистісну позицію і розкритися як суб'єкт

музично-творчої діяльності. Організація такого процесу також розвиває навички самопізнання, самокритики, самоаналізу, самоконтролю. Розвитку мотивації самоствердження особистості сприяє змістовне оцінювання педагогом музичного досвіду учня (звернення до тієї чи іншої музики; рівень загальної обізнаності про музику); музично-творчого розвитку (як придумує музичні образи та відбирає форми і способи втілення, наскільки він виразний і оригінальний, самостійність творчого пошуку); музичної грамотності учня (ступінь орієнтованості у музично-виражальних засобах, його причетності до змісту музики, наявність у дитини здібності самостверджувати себе через музику).

Таким чином, структурно-змістовний аспект самоствердження учнів музичної школи як педагогічна умова формування художньої культури відбиває дане явище як теоретичну модель і як процес, послідовної активізації елементів самоствердження особистості в усіх видах художньо-музичної діяльності (інформаційній, виконавській, творчій) для отримання результату у вигляді творчої особистості.

Література:

1. Асафьев Б. В. Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании. / Б. В. Асафьев. — Л.: Музыка, 1973. — 142 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. Кн.1: Особистісно орієнтований підхід: Теоретико-технологічні засади: Наук. видання. / І. Д. Бех. — К.: Либідь, 2003. — 280 с.
3. Вербицкий В. Проблемы творчости. Позашкільна педагогічна творчість / В. Вербицкий // Рідна школа. — 1999. — № 5.
4. Лукьянова М. Особистісно орієнтований урок: конструювання та діагностика / М. Лукьянова, Н. Разіна, Т. Абдулліна. — Х.: Веста: Видавництво «Ранок», 2001. — 116 с.
5. Питання фортепіанної педагогіки та виконавства. Збірник статей / Редакція та упорядник А. Й. Корженевський /. — Київ.: «Музична Україна», 1981. — 116 с.
6. Теорія і методика музичної освіти дітей: науково-методичний посібник / Л. В. Школяр, М. С. Красильникова, Є. Д. Критська, 2-вид. — М.: Наука, 1999. — 336 с.
7. Холопова В. М. Музыка как вид искусства. Музичний твір як феномен / В. М. Холопова. — М.: Музыка, 1994. — 260 с.

ВПЛИВ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ВИКЛАДАЧА НА ЯКІСТЬ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ

Наздратенко М. Л.,

викладач вищої категорії

циклової комісії документознавчих дисциплін,

Київський коледж міського господарства

Таврійського державного університету імені В. І. Вернадського

Annotation. *In the article the author emphasizes that the teacher creativity is the key to success in students teaching in their skills shaping. It is very imported for a teacher to be a creative person. The study innovation is required such features as the teacher communication art and creativity freedom.*

Keywords: *teacher creativity, creative person, study innovation, teacher communication art.*

Будьте самі шукачами, дослідниками.

Якщо не буде вогника у вас,

вам ніколи не запалити його в інших.

В. О. Сухомлинський

Залучення України до нових європейських процесів, економічна, культурна та освітня інтеграція до Європейського Союзу сприяє підтриманню високого статусу вітчизняної освіти і науки. Освіта в Україні має відповідати сучасним вимогам до її якості. Повинен здійснюватися перехід від традиційної моделі освіти (основаної на послідовному засвоєнні певного об'єму знань протягом обмеженого часу) до творчо орієнтованої освіти (неперервної, гнучкої, конкурентоспроможної).

Головним завданням будь-якого навчального закладу є забезпечення високої якості підготовки студентів. Сучасний випускник — це не лише компетентний, гнучкий, конкурентоспроможний фахівець, але й гармонічно розвинена особистість, здатна бути органічно вписана в сучасне суспільство.

Серед багатьох факторів, які забезпечують високий рівень підготовки майбутніх спеціалістів, є фактор педагогічної творчості викладача.

Сьогодні проблема творчої діяльності викладача вищої школи є дуже важливою. Актуальність проблеми зумовлена потребою вищої школи у висококваліфікованих і творчих викладачах, професіоналах своєї справи, які могли б творчо здійснювати інноваційне навчання відповідно до останніх вимог Ради Європи.

З давніх часів професію викладача вважають творчою, такою, що вимагає сміливості, широти мислення, уяви. Аналізуючи філософсько — педагогічну літературу, можна констатувати, що

поняття «творчість» в усі часи мало велике значення. Такі педагоги, як Г. Сковорода, К. Д. Ушинський, В. О. Сухомлинський, Д. Б. Бого-явленська, К. К. Платонов та ін., розглядали у своїх працях питання творчості педагога.

Дослідження питань творчої діяльності, умов формування творчої особистості почалося на межі ХІХ та ХХ ст. Треба згадати про внесок у дослідження проблем творчості таких особистостей, як Г. Я. Буш, О. М. Леонтьєв, К. С. Пігров, Л. В. Яценко. Що стосується безпосередньо України, то розв'язання цієї проблеми почалося з часів Ярослава Мудрого, який, «залюблений у книгу, в пізнання нового, створював всі умови на землі руській щодо розвитку духовного й наукового потенціалу». Батьком української творчої думки вчені називають Феодосія Печерського, девізом творчості якого стали слова: «Віруй і пізнавай».

Прославилися своїм інтересом до питань творчості козаки, які прагнули до постійного духовного вдосконалення життя у Запорізькій Січі.

Проблеми розвитку творчого потенціалу дитини, дорослої людини були в центрі уваги першого філософа України Г. С. Сковороди. Він у своїх працях підкреслював: «Єдність думок, вчинків, слова й діла, розуму й волі сприяють розвиткові всебічно розвинутої, духовної особистості, яка в подальшому буде працювати наполегливо, творчо».

Важко дати вичерпне визначення, що таке педагогічна творчість, воно таке безмежне, як і сам процес.

У педагогічному словнику творчість розглядається як «...свідома, цілеспрямована, активна діяльність людини, спрямована на пізнання та перетворення дійсності, створення нових, оригінальних предметів, витворів тощо, які ніколи ще не існували, з метою вдосконалення матеріального та духовного життя суспільства».

Д. Б. Богоявленська виділяє розуміння творчих здібностей як «...просте, максимальне вираження здібностей» і як «...специфічну здібність до творчості, яка не зводиться лише до інтелекту».

Психолог К. К. Платонов характеризує творчість як «мислення у його вищій формі, яке виходить за межі того, що потрібно для розв'язування задачі, що виникла, вже відомими способами».

Якщо виділити риси, якими наділена творча особистість, то необхідно зазначити, що їй притаманна любов до тієї діяльності, якою вона займається. Вона знаходить задоволення насамперед не стільки в досягненні мети своєї роботи, скільки у самому процесі. Творча особистість здатна розширювати межі власного світосприйняття, бачити речі по-новому. Це найвищий рівень розвитку свідомості людини, у процесі якого формуються здібності до самовдосконалення, це спосіб її самовираження.

Професія викладача вищого навчального закладу — одна із найбільш творчих і складних професій, в яких поєднано науку та мистецтво. Ця професія споріднена з працею письменника (творчість у підготовці матеріалу), режисера і постановника (створення замислу і його реалізація), актора (в педагогічній діяльності інструментом є особистість викладача), педагога, психолога та науковця. Майже кожного дня викладачеві потрібно проявляти свої творчі здібності як під час занять (зацікавлювати, змінювати підхід, корегувати зміст та спосіб викладення матеріалу), так і в час, вільний від занять (проведення кураторських годин, підготовка студентів до участі в різноманітних конкурсах, олімпіадах, підготовка до свят, приурочених знаменним датам та святам народного календаря і т. ін.).

Творчий викладач — це дослідник, який досліджує навчально-виховний процес, експериментує, робить висновки, спираючись на основні положення теорії навчання і виховання. Творчий викладач має сприйняти педагогічну науку не лише розумом, але й душею. Тому йому як художнику потрібна свобода — свобода творчості.

Серед найголовніших якостей, якими повинен бути наділений викладач, на мою думку, є такі: винахідливість, допитливість, наполегливість, щирість, вимогливість, відповідальність, почуття обов'язку, професійна гідність, висока самоорганізація, працездатність, точність і ясність викладу своєї науки, прагнення до самовдосконалення і творчості у своїй нелегкій праці.

Педагогічна творчість — особистісна якість педагога, яка є невичерпним джерелом його ініціативи, активності, інновацій, постійного натхнення для вдосконалення всього педагогічного процесу. Там, де немає творчості в педагогічній діяльності, там немає живої душі, там педагогіка є бездітною.

Творчість педагога полягає в тому, що він застосовує у процесі своєї професійної діяльності різноманітні технології, демонструє володіння прийомами та засобами навчання, вдало та вміло користується отриманим досвідом. Він не допустить одноманітності у своїй роботі, завжди знайде щось нове, неповторне. Творчість викладача — це духовна творчість, в якій він — художник, а його праця — це мистецтво.

Дуже часто педагогічна творчість відбувається як імпровізація. Але імпровізація ґрунтується на попередньому досвіді викладача і вона нерозривна від інтуїції. Наприклад, під час заняття може виникати багато непередбачуваних ситуацій (запитання від аудиторії, що потребують негайного пояснення, уточнення та інтерпретації змісту навчального матеріалу тощо), заплановане іноді змінюється, а нове педагогічне рішення стає більш ефективним. Тут має значення не лише

науково-теоретична підготовка викладача, а також володіння ним методикою викладання, мистецтво педагогічного спілкування, рівень його загальної культури, ведення діалогу. Педагогічний успіх викладача залежить від його ерудиції, глибини професійних знань, від роботи думки, уяви і, якщо хочете, від його настрою, емоційного піднесення.

Так під час лекцій творчий викладач підбирає матеріал, враховуючи рівень підготовки студентів, їх індивідуальні особливості. Матеріал має бути цікаво вибудований, щоб легко сприймався і усвідомлювався студентами. У творчого викладача на лекції є присутнім включення механізму зворотного зв'язку, що допомагає йому не лише контролювати рівень сприймання матеріалу, а також регулювати правильність відповідей студентів. Тому під час лекцій дуже важливим є вибіркове опитування кількох осіб. Це можуть бути як усні питання, так і картки з найважливішими питаннями, на яких студенти мають написати короткі відповіді. Емоційність викладу мобілізує, підтримує увагу студентів. Це має бути чітка, образна, інтонована мова викладача, пересипана афоризмами, ідіоматичними виразами, вдалим аналогіями.

Готуючись до семінарських занять, викладач ставить перед собою завдання формувати у студентів інтерес до науково-дослідної роботи, уміння і навички здійснення різних видів майбутньої професійної діяльності. Тому при виборі методики проведення семінарських занять слід урахувувати особливості, зумовлені логікою викладання конкретної дисципліни та психолого-педагогічних особливостей студентів даної групи. Надзвичайно важливим є момент мотивації навчальної діяльності студентів, а саме: з'ясування значення вивчення запропоновані теми для засвоєння даної дисципліни у майбутній професійній діяльності. Це мають бути ситуативні вправи, картки, на яких студент занотовує формулювання понять, законів, цитати, приклади, формули тощо. На семінарських заняттях варто пропонувати запитання, які мають проблемний характер і вимагають творчого осмислення: «Як ви думаєте, чому....?», «Аргументуйте свою точку зору», «Порівняйте факти...», «Чим можна пояснити, що...?».

Позакласна робота є важливим фактором формування морально-духовної життєво компетентної особистості, яка успішно реалізується в соціумі як громадянин, сім'янин, професіонал. Тут можна використати такі форми роботи, як театралізовані дієства, літературно-музичні композиції, інтерактивні вистави, змагання команд КВК, тематичні вечори, літературні читання, конкурси читців тощо. Підготовка і проведення таких заходів вимагає від педагога великої спостережливості, толерантності, уваги до кожного учасника. Творчий педагог, організовуючи позакласну виховну роботу зі студентами, має дотримуватися таких принципів: враховувати соціальну ситуацію, знати

добре колектив, на який спрямовується виховний вплив, рівень його розвитку. При підготовці виховного заходу необхідно добиватися максимальної організаційної чіткості, уникати шаблонів, трафаретності, формалізму.

Виховний захід — заняття колективне, тому планування у досвідченого, творчого педагога повинно мати колективний характер, де кожен учасник міг би проявити свої організаторські, творчі здібності. Участь в організації виховного заходу сприяє вихованню у молоді таких важливих якостей особистості, як відповідальність, організованість, дисциплінованість, ініціативність, уміння доводити справу до кінця. Для багатьох з них — це перевірка своїх якостей, пов'язаних з вибором професії.

Виходячи з того, що педагогічний процес — це, переважно, взаємодія особистостей, то основним засобом впливу педагога стає він сам як особистість, а не лише як спеціаліст, що володіє відповідними знаннями та навичками. Людські якості, вимогливість до самого себе і оточуючих відіграють вирішальну роль у його діяльності. Викладач повинен уміти керувати своїм емоційно — психологічним станом, організувати спілкування із студентами як творчий процес, створити умови для творчого самовираження та самореалізації. Взаємодіючи зі студентом, викладач має передбачити його можливу реакцію, реалізувати цей прогноз через безпосередню взаємодію, постійно співвідносити з ходом цієї взаємодії ті тенденції, що передбачалися.

Важливу роль відіграє стиль професійно — педагогічного спілкування викладача зі студентами як сукупність індивідуально — типологічних особливостей педагогічної взаємодії. І в цьому процесі засвоєння студентами знань, умінь велика роль належить цінностям педагогічної культури, яка визначається особистісними якостями викладача. Цілком імовірно, що педагогічна культура стає сферою творчості та реалізації педагогічних здібностей особистості. Завдання справжнього педагога не лише впливати на інших, а, реалізуючи себе, збагачуватися в процесі комунікації. Тому стиль професійно — педагогічного спілкування викладача зі студентами відіграє надзвичайно важливу роль.

На сьогодні існує глибока проблема взаємодії педагога і студента. Саме тому творчий внесок викладача в особистість студента — складний і трудомісткий процес, що потребує гармонійного контакту викладача і студента. Метою такого контакту є створення необхідних умов для самореалізації студента як майбутнього фахівця.

Тільки творчій людині вдається більш плідно реалізувати власні потенційні можливості у суспільному житті, а це є одним з перших завдань, які має здійснити особистість. А щоб досягти високих результатів у вихованні та навчанні студентів, потрібно постійно

працювати над вдосконаленням власне професійної діяльності, постійно шукати нові шляхи розв'язання педагогічних проблем і їх творчого втілення в практику.

Отже, педагогічна творчість викладача — це трудомісткий процес, що формується під час практичної діяльності педагога та є співтворчістю викладача та студентської аудиторії за допомогою реалізації комплексу педагогічних умов з метою виховання гармонійно розвинутої самостійної особистості, яка буде здатна плідно працювати за своїм професійним спрямуванням в умовах постійного технічного прогресу.

ВНУТРІШНЯ ПІДТРИМКА СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА — НОВІ ВИКЛИКИ

Наконечна К. В.,

*к. е. н., доцент кафедри глобальної економіки,
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

Annotation. Trends and directions of domestic support of agricultural production around the world were analyzed. Mechanism of state support of agriculture in Ukraine was highlighted. Main effects of insufficient state support for the development of agricultural production were revealed. Basic measures to improve the mechanism of state support for agricultural production were proposed.

Keywords: domestic support, state support, agricultural production, agricultural producers, special tax treatment.

Формування конкурентоспроможного сільськогосподарського виробництва в Україні неможливе без вирішення проблеми удосконалення механізму державної підтримки сільськогосподарського виробництва. Держава повинна підтримувати розвиток конкурентних ринків як найкращого механізму, здатного забезпечити необхідний рівень цін для виробників і споживачів. Це дозволить сільгоспвиробникам і переробникам отримувати ринкову ціну за свою продукцію, на зниження якої мінімально впливатимуть дорогі маркетингові послуги.

На теперішній час з огляду трансформації економіки, управління і виробництва гостро відчувається дефіцит прирощення нових наукових економічних знань, які можливо отримати лише за умови виконання широко — планового дослідження загалом, і державної підтримки сільськогосподарського виробництва зокрема [6].

Таким чином, для створення механізму державної підтримки сільськогосподарського виробництва, який би відповідав специфіці

структури і завданням сільського господарства України, потрібна розробка принципово нового теоретичного і методологічного підходу, що надав би можливість успішно вирішувати завдання економіки та управління у сфері державної підтримки сільськогосподарського виробництва.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанню підтримки сільськогосподарського виробництва присвячені праці О. Бородіної, Ю. Лупенка, С. Кваші, Б. Пасхавера, П. Саблука та інших.

Мета дослідження — аналіз стану та напрямів державної підтримки в сучасних умовах. В умовах трансформації сільського господарства багато питань цієї важливої проблеми вимагають подальших поглиблених досліджень з метою пошуку шляхів підвищення ефективності механізму державної підтримки сільськогосподарського виробництва. Невирішеними залишаються питання: подальшого розвитку державної підтримки сільського господарства як системи, що охоплює різноманітність природно-кліматичних умов, перспективи застосування «стандартів» державної підтримки; взаємозв'язок між вартісними параметрами «зеленої», «жовтої», «блакитної» скриньок; розподіл бюджетних коштів між областями; пошук альтернативного варіанта механізму державної підтримки з огляду стратегії запитів ринків; вдосконалення напрямів визначення впливу державної підтримки сільського господарства на економіку загалом.

Виклад основного матеріалу. Українському сільському господарству вдасться успішно конкурувати з європейським аграрним сектором у разі, якщо уряд і аграрії ставитимуться до сільського господарства як до ринку, що може і повинен давати прибуток, мати потужну експортну складову і бути джерелом валютних надходжень.

Досвід ЄС свідчить: регулювання аграрних ринків і цінова підтримка сільського господарства є неефективними й не можуть бути прикладом для наслідування. Сільське господарство потрібно розглядати як частину загальної економічної системи, і його проблеми повинні вирішуватися в контексті існуючих в економіці країни проблем. Передусім має йтися про стабільну макроекономічну політику, створення необхідних умов для залучення інвестицій, розвитку людського капіталу, ринкової і соціальної інфраструктури.

Євросоюз, США, не вважають сільське господарство стратегічно важливою галуззю своїх економік. Для ЄС це, швидше, соціальний проект і галузь, покликана замінити імпорт сільськогосподарської продукції. Тому її й підтримують дотаціями. Однак у країнах, де аграрний сектор є важливим фінансовим джерелом, його ставлять у жорсткі конкурентні умови. Завдяки такій політиці сільське господарство стає сильнішим і конкурентоспроможнішим. Зразком

останнього може слугувати Нова Зеландія, на частку якої припадає третина світового імпорту молочної продукції і половина баранини [5].

Як зазначає А. Розгон [9]: «Якщо сільське господарство для України — стратегічна галузь, то необхідно скасовувати пільги і спрямовувати державні дотації суто на підвищення ефективності виробництва та стандартів якості. Завдяки жорстким конкурентним умовам сільське господарство стає більш конкурентоспроможним порівняно з аграрним сектором, котрий існує за рахунок дотацій. Досвід Нової Зеландії повністю руйнує міф про те, що сільське господарство не може успішно розвиватися без державної підтримки».

Серед розвинутих країн лідером політичних реформ стала Нова Зеландія в 1985 році. Переживаючи глибоку економічну кризу, новий уряд рішуче запровадив економічні реформи, поширюючи монетарну суворість, дерегуляцію економіки та лібералізацію торгівлі. Реформа включала відміну державних програм, що працювали неефективно. Програми, які були відмінені, включали в себе схеми цінової підтримки продуктів тваринництва, субсидії на капітал та на використання ресурсів, відміну податків орендарям. До того ж, багато монополій, що мали підтримку від держави, втратили свою ринкову силу. Пшенична та птахівнича галузі були дерегульовані, та частково був дерегульований молочний сектор.

Відміна програм відбулася пізніше ніж впровадження політики фермерів в США, Європі, і навіть Японії. Такий досвід, можливо, було б краще застосовувати в країнах з середнім доходом з перспективним сільськогосподарським сектором, але з непродуктивною сільськогосподарською політикою, що невірно сигналізує фермерському сектору. На практиці, успішна сільськогосподарська політична реформа в Новій Зеландії надала пріоритет цій країні в міжнародних переговорах про політику фермерів тому, що за короткий термін проведення змін довела свою життєздатність [6].

Деякі інші розвинуті країни з високим доходом також пройшли шляхом радикальних реформ в сільськогосподарській політиці, слідом за Новою Зеландією. Австралія зробила значний крок вперед, відмінюючи підтримку ринкової ціни на сільськогосподарську продукцію в 1988р. Адміністративні ціни на пшеницю були відмінені та внутрішній ринок дерегульовано в 1989р. Процес зниження тарифів на цукор почався в 1991р. В 1992р. державна підтримка ринку молока була скорочена та відмінені субсидії на експорт молочних продуктів. Зараз підтримка ринкової ціни в Австралії мінімальна — близько 7% вихідної продукції фермерів .

У результаті обсяг виробництва в секторі зріс, прибутки збереглися на високому рівні, а частка цього сектору у ВВП країни збільшилася.

Напередодні реформи очікувалося, що скасування субсидій виведе 10% фермерів з бізнесу; однак лише 1% ферм збанкрутіли.

Визначено, що в ЄС численні угоди, від яких прямо залежить створення рівних умов для конкуренції серед суб'єктів господарювання, не виконуються. Національні уряди майже усіх країн, як правило, діють за відомим принципом “своя сорочка ближча до тіла”, ретельно захищаючи інтереси своїх компаній, а тому в цьому контексті позитивні здобутки САП ще потрібно реалізувати в практичному аспекті. Невипадково до того ж пануючою є близьке до істини міркування про те, що конкурентоспроможність сільського господарства країн-членів ЄС на світових ринках тримається переважно на субсидіях та доплатах.

Зазначене змушує уважніше ставитися до всіх проявів сучасних надбань стосовно державної підтримки в країнах ЄС з тим, щоб не віднімати шанси на змагальність суб'єктів господарювання. Варто перебороти ситуацію, за якої вихід суб'єктів господарювання на ринок вкрай ускладнений або закритий, а попит і пропозиція штучно відриваються від товару.

Наразі агропромисловий комплекс в Україні є одним із ключових секторів економіки: він формує 24% випуску продукції та 18% ВВП країни; продукція АПК становить 38,2% товарного експорту (у 2015 році це 14,6 млрд дол. США — з I по IV групу УКТЗЕД), при цьому на країни Азії припадає 47,2% експорту вітчизняної агропромислової продукції, ЄС — 27,9%; з виробництва зернових культур та соняшникової олії Україна сьогодні входить у сімку світових лідерів; сільське господарство є найбільш стабільно працюючим сектором економіки. Так, сільськогосподарське виробництво в останні 10 років переважно демонструвало позитивну щорічну динаміку за виключенням деяких років, коли переважали негативні фактори впливу природно-кліматичних умов.

Загалом даний сектор економіки виступав своєрідною точкою опори для економіки України у складні кризові роки. Прикладом є 2008 та 2013 роки, коли більшість видів економічної діяльності демонстрували падіння виробництва, але саме завдяки зростанню сільськогосподарського виробництва Україна зберігала позитивну динаміку ВВП (у 2008 році зростання ВВП становило 2,2%, з яких 1,1 в. п. було забезпечено збільшенням сільськогосподарського виробництва на 17,1%, у 2013 році ВВП на нульовому рівні при збільшенні сільськогосподарського виробництва на 13,6% (позитивний внесок на рівні 1-го в. п.)) [3]. В цілому за період з 2007 по 2015 роки сільськогосподарське виробництво зросло на 44,8%, в той час як ВВП зменшився на 19,6%. Якщо співставити ці показники розвитку з показниками інших вітчизняних галузей економіки, яким також надавалися державні преференції розвитку, зокрема з

гірничо-металургійним комплексом, де Україна, як і в сфері агропромислового комплексу, займає провідне місце на світовому ринку сталі (входила в топ-10 основних виробників сталі), то за період з 2007 по 2015 роки мало місце падіння обсягів металургійного виробництва на 47,2%, виробництва коксу та коксопродуктів — на 44,1%, добування металевих руд — на 9%.

Тобто в аграрному секторі державна підтримка показала себе високоефективною, а відповідно і виправданою [3].

В Україні не впроваджуються нові фінансово-кредитні механізми, зокрема ті, що передбачають удосконалення часткової компенсації кредитних ставок у разі значного перевищення облікових ставок, формування фонду кредитної підтримки сільськогосподарських товаровиробників та гарантій повернення кредитів, запровадження бюджетного фінансування на умовах пріоритетності власних коштів, створення належної ринкової фінансової інфраструктури;

Таблиця 1.

**Бюджетна підтримка сільського господарства України за 2013–2016 рр.,
млн. грн. [8].**

Показники	Роки							
	2013		2014		2015		2016	
	План	Факт	План	Факт	План	Факт	План	Факт
Видатки МАПіП	9062,96	7193,35	6606,98	5501,31	2605,55	2133,73	2382,11	328,93
% у загальних	2,09	1,78	1,43	1,28	0,43	0,37	0,35	0,17
Загальний фонд	4665,26	4175,43	3428,63	3359,15	1884,16	1621,89	1615,35	210,5
% у загальних	51,48	58,05	51,89	61,06	72,31	76,01	67,81	64,00
Видатки апарату	4761,35	3613,34	3322,70	2636,82	885,78	525,57	659,69	52,01
% у загальних	52,54	50,23	50,29	47,93	34,0	24,63	27,69	15,81
Загальний фонд	4665,26	4175,43	3428,63	3359,15	1884,16	1621,89	1615,35	210,50
% у загальних	51,48	58,05	51,89	61,06	72,31	76,01	67,81	64,00
Видатки апарату	4761,35	3613,34	3322,7	2636,82	885,78	525,57	659,69	52,01
% у загальних	52,54	50,23	50,29	47,93	34,00	24,63	27,69	15,81
Загальний фонд	1760,59	1668,89	1498,03	1486,35	674,60	449,62	509,70	31,54
% у загальних	36,98	46,19	45,08	56,37	76,16	85,55	77,26	60,64
Структура видатків	100	100	100	100	100	100	100	100
На підтримку с. г.	49,17	37,03	33,4	20,13	75,77	70,68	70,22	18,28
Підтримка виробництва	38,15	22,6	29,89	15,74	62,66	63,02	53,06	-
Підтримка Аграрного фонду	11,02	14,43	3,51	4,39	13,11	7,66	17,16	18,28
Соціальні програми	0,49	0,50	0,14	0,17	0,64	1,08	-	-
інші	50,34	62,47	66,46	79,70	23,59	28,24	29,78	81,72
Кредитування	7236,74	7236,74	1431,72	20,5	1429,42	38,14	1419,64	-
Кредити ферерам	27,9	27,9	27,9	15,87	25,60	25,60	15,82	-
Фінансовий лізинг	8,84	8,84	3,82	-	3,82	-	3,82	-
Аграрний фонд	7200	7200	1400	4,63	1400	12,54	1400	-

Не забезпечується принцип реалізації державної аграрної політики на основі послідовності, наступності та етапності. Потребує вдосконалення стан розрахунків результативних показників паспортів бюджетних програм. Здійснений аналіз засвідчує, що в багатьох випадках обсяги результативних показників ні в якій мірі не залежать від величини бюджетних призначень.

Рівень підтримки аграрного виробництва характеризує частка бюджетного фінансування в загальнодержавних видатках. Починаючи з 2009 року, коли частка видатків на аграрну галузь складала 2,6 % , вона постійно знижувалась — до 1,78% у 2013 р., 1,28% у 2014 р., 0,37% у 2015 р. 0,35 — 2016 р.

При цьому, на підтримку сільського господарства (заходи прямої бюджетної підтримки) спрямовувалось не більше половини аграрного бюджету, а решту заходів займали перенесли у видатки іншого міністерства, тому частка видатків на сільське господарство підвищилось до 70% у структурі.

Аналіз цих тенденцій свідчить, що наявна спадна тенденція обсягів прямого бюджетного фінансування і відбувається фактично призупинення фінансування галузі з 2014 року [8].

Таки чином, державна підтримка в 2016 р. є суто формальною і не вплинула на розвиток сільськогосподарського виробництва.

Основну підтримку сільськогосподарське виробництво отримувало у вигляді спецрежимів оподаткування у вигляді ФСП (група платників єдиного податку з 2015 р.) та ПДВ.

З прийняттям Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році» від 24.12.2016 № 909, було встановлено зміни у систем оподаткування сільськогосподарського виробництва шляхом введення перехідного (до 2017 р.) спеціального режиму сплати ПДВ при реалізації великої рогатої худоби і молока з пропорцією 20% — до держбюджету, 80% — на спеціальний рахунок виробника для подальшого використання при реалізації зернових і технічних культур — співвідношення 85% на 15%; при реалізації іншої сільгосппродукції — 50% на 50% відповідно.

Законом про податкову реформу фіксований сільськогосподарський податок переведено до складу єдиного податку. З 2017 р. сільськогосподарські підприємства — платники ФСП є платниками єдиного податку 4-ї групи, і порядок їх оподаткування визначається 290-ми статтями ПКУ. При цьому вимоги до перебування підприємства на ФСП залишилися такими ж, як і вимоги, які передбачалися 300-ми статтями ПКУ до змін. Тими ж самими залишилися і пільги — як і раніше, платники податку не сплачують рентну плату за спец водокористування, податок на прибуток та податок

на майно в частині плати за землю під земельними ділянками, які використовуються безпосередньо для ведення товарного сільськогосподарського виробництва. Водночас держава гарантує дотації сільськогосподарським товаровиробникам по ряду культур до 2020.

Відмова від спецрежиму різко вдарила саме по невеликим підприємствам, вимивши їх обігові кошти, змусивши «скидати» наявні товарні запаси, а також ускладнивши ведення бухгалтерського обліку. Тобто, саме для товаровиробників, які мають у розпорядженні до 500 гектарів землі.

Важливим є диверсифікація сільськогосподарських виробників на такі групи: 1. Невеликі господарства (які мають до 500 гектарів); 2. Ті, які мають понад 500 гектарів і працюють на внутрішній ринок; 3. Експортери зернових та технічних культур; 4. Сімейні фермерські господарства [4].

Повинен бути запроваджений Єдиний сільськогосподарський податок, в який потрібно об'єднати всі можливі окремі податки та збори з можливою зміною бази оподаткування податком (сьогодні це нормативна грошова оцінка одного гектара сільськогосподарських угідь) аби він був співставний з системою оподаткування що діє на сьогодні при спецрежимі.

Необхідно зменшити ПДВ з 20% до 7%. Але тут потрібно зауважити, що це зменшення має бути по всім групам товарів (не тільки продовольчої групи — м'ясо, ВРХ, молоко і птиця). У нас є овочівництво, тепличники, органічне виробництво, ягідники — це має бути застосовано до всіх груп товарів які використовували спеціальний режим. Для тих, хто створює додану вартість та додаткові робочі місця. Особливо до тих, які не задіяні в монополії висаджування зернових та олійних культур.

В сучасних умовах, використовуючи досвід країн ЄС, відбувається переорієнтація державної підтримки на малі форми господарювання. Підтримка одноосібних селянських господарств має стати основою державної бюджетної політики підтримки розвитку сільського господарства.

Основними критеріями та індикаторами розбудови механізму державної підтримки є природно-кліматичні та виробничі умови. В оцінці природно-кліматичних умов України доцільно посилатися на синтетичні бонітети (оцінки) земель. Важливо, що складовою бонітувальної оцінки є система «грунт—клімат». Для України характерна досить велика територіально-географічна різноманітність. За оцінку інтенсивності та тенденцій розвитку виробництва використаний показник інтенсивність виробництва зерна, який характеризується уповільненням, що є результатом неоднозначності і непередбачуваності

умов господарювання [7]. Пропонуємо при зростанні показника синтетичного бонітету земель областей витрати бюджетних коштів скорочувати, а при зменшенні — збільшувати.

Література:

1. Богач Л. В. Теоретичні засади розвитку орендних земельних відносин у аграрній сфері. — Вісник Академії праці і соціальних відносин і туризму. — К. — С. 51–55.

2. Гераймович В. Л. Проблеми державного регулювання інвестиційного процесу в Україні. Електронний режим доступу: [www.nbuv.gov.ua, 2011].

3. Данилишин Б. Нова державна підтримка агропромислового комплексу — шлях в нікуди. Електронний режим доступу: [https://ukr.lb.ua/economics/2016/04/07/332278_nova_derzhavna_pidtrimka.html].

4. Івченко В. Нові правила оподаткування для аграріїв на 2017 рік. Що пропонуємо? Електронний режим доступу: [https://agropolit.com/blog/112-novi-pravila-opodatkuvannya-dlya-agrariyiv-na-2017-rik-scho-proponuyemo.].

5. Кваша С. М., Витвицька О. Д., Наконечна К. В. Механізм державної підтримки сільськогосподарського виробництва та шляхи його удосконалення. — 2009. — ННЦ ІАЕ. — 215 с.

6. Наконечна К. В. Проблеми управління регіональними трансформаціями аграрної сфери економіки. Вісник аграрної науки. Випуск 12. — 2012. — Ст. 73–74.

7. Наконечна К. В. Механізм державної підтримки сільськогосподарського виробництва та шляхи його удосконалення. : автореф. дис ... канд. екон. наук: 08.00.03. — Київ : Б. в., 2008 . — 22 с. — На укр. яз.

8. Радченко Оксана. Державна підтримка сільського господарства України в період системних реформ. Економічний дискурс. — Міжнародний науковий журнал. — Випуск 2. — 2016. — ст. 47–53.]

9. Розгон А. В. Про житницю Європи та її зозулятку / А. В. Розгон // Дзеркало тижня. — 2003. — № 12. — С. 2–3.

10. Рядно О. Моделювання управління фінансами підприємств / О. Рядно, Ю. Шерстенников // Економіка України. — 2007. — №12. — С. 12.

МІЖНАРОДНИЙ ІМІДЖ УКРАЇНИ ТА ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЯ

*Новохатько Л. М., доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри реклами та зв'язків з громадськістю,*

Київський університет імені Бориса Грінченка,

Піскорська Г. А., кандидат історичних наук, доцент,

Інститут міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Annotation. *Public diplomacy is one of the main means of shaping positive public opinion about a country abroad. It also allows effective exercise of soft power of a state. The study deals with the practice of Ukraine in implementing its public and image diplomacy as democratic state in terms of soft power. Special attention is being paid to presence or lack of purposeful actions to fulfill image diplomacy.*

Keywords: *public diplomacy, cultural diplomacy, image of a country, «soft power».*

Упродовж останніх років Україна привернула увагу світової спільноти як країна, що бореться за європейські цінності та демократію. Трансформаційні зміни в Україні обговорювалися, аналізувалися та висвітлювалися політичними діячами, науковцями, журналістами та звичайними громадянами. Однак за три роки констатується послаблення уваги до України з боку світової спільноти багато в чому через розчарування у можливостях здійснення ґрунтовних реформ. Серед основних причин погіршення позитивного іміджу України виокремлюються: повільне втілення реформ у життя, вплив олігархів на політику, внутрішні суперечки та політичні кризи, неефективні заходи щодо боротьби з корупцією.

Нехтування з боку державної влади такими засобами «soft power», як публічна дипломатія та її похідні — іміджева та культурна дипломатія, — може розцінюватися як недалекоглядність щодо створення і підтримання позитивного іміджу держави на міжнародній арені. Без сумніву, за допомогою саме цих інструментів формується образ держави у світі. Як показує практичний досвід інших міжнародних акторів, публічна і культурна дипломатія за правильного і продуманого підходу можуть успішно творити образ держави у світі. Використання інструментів «м'якої сили» у зовнішній політиці України — одне з важливих завдань зовнішньополітичної стратегії нашої держави. Питання публічної і культурної дипломатії України в цьому контексті стали предметом дослідження С. І. Здіорук, О. М. Литвиненко, О. П. Розумної та ін. [1].

Публічна дипломатія — це комунікація уряду країни з іноземною аудиторією, що має на меті донесення ідей та ідеалів, особливостей

інституцій та культури, а також національних цілей та поточної політики країни, яка здійснює публічну дипломатію. Основними інструментами публічної дипломатії є спільні публічні заходи (візити, семінари, конференції, прес-конференції, громадські дебати, різні проекти, дослідження, публікації, радіо-, теле-, кінопродукція тощо).

2015р. став певним проривом діяльності України у сфері публічної дипломатії, ця важлива для держави сфера була інституціалізована: 22 грудня 2015 р. у Міністерстві закордонних справ України було створене Управління публічної дипломатії. Заходи публічної дипломатії в МЗС мають об'єднати і використати синергію трьох напрямів роботи: іміджеві програми (конференції, круглі столи, публічні акції, взаємодія з експертами та громадянським суспільством загалом), культурна дипломатія (реформа системи культурного представництва України за кордоном, реалізація українських культурних проектів за кордоном, сприяння залученню найліпших зарубіжних культурних практик) та зв'язки з медіа (проактивна робота з медіа, управління системою дипломатії в соціальних мережах, управління блогами МЗС, виготовлення контенту та реалізація онлайн-кампаній).

Крім цього, за результатами співробітництва Міністерства інформаційної політики, МЗС України та інститутів громадянського суспільства розпочато інформаційний проект *Ukraine: Freedom, Dignity, Creativity* («Україна: Свобода, Гідність, Креативність») та відповідну міжнародну кампанію *My Ukraine is* («Моя Україна — це...») з популяризації нашої країни за кордоном. У межах кампанії запущено профільний сайт (www.myukraineis.org) та планується до друку однойменний буклет, що буде перекладений різними мовами світу. Проект передбачає залучення всіх бажаючих, які мають додати свій цікавий факт про Україну. Але, незважаючи на певні практичні кроки щодо інституціалізації публічної дипломатії, результативність у цій сфері поки що є досить помірною. Маємо лише поодинокі випадки створення закордонних закладів з просування міжнародного іміджу та репутації України: Український культурно-інформаційний центр при посольстві України у Франції, Український інститут у Швеції [2, с. 211].

Помітним успіхом можна назвати розроблення і прийняття 11 жовтня 2016 р. Міністерством інформаційної політики України Концепції популяризації України у світі та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі. Метою Концепції є популяризація України у національних і світових інформаційних ресурсах, формування позитивного іміджу України шляхом висвітлення об'єктивної інформації про конкурентні переваги України, забезпечення на міжвідомчому рівні постійної оперативної діяльності з підготовки і поширення у світовому інформаційному просторі об'єктивної інформації про Україну. Реалізація Концепції здійснюватиметься через

впровадження міжсекторального підходу до її реалізації, удосконалення інформаційної політики та інституційного середовища. Зокрема передбачається забезпечення ефективного використання можливостей українських культурно-інформаційних центрів за кордоном, а також зміцнення їх матеріально-технічної бази з метою їх залучення, зокрема, до виготовлення іноземними мовами і розповсюдження інформаційно-іміджевих матеріалів, присвячених Україні [3].

Україна має в наявності декілька імідж-ресурсів, які вона може розвивати та використовувати в контексті подальшого покращення іміджу країни в світі. Так, Україна має надзвичайно вигідне геополітичне положення, що обумовлює європейську інтеграцію в процесі глобалізації сучасного світу. Важливу роль у формуванні позитивного іміджу може зіграти українська діаспора. Сьогодні необхідна єдність української громадськості на теренах і за межами України з метою відстоювання інтересів українства у всьому світі. Українська діаспора у світі налічує понад 20 млн. українців.

Особливе значення в позиціюванні України в світі має створення системи іномовлення, яке спрямоване не лише на захист українського інформаційного простору, а насамперед на донесення до світової спільноти правдивої інформації про події в Україні, історичні факти, культурні традиції, створення позитивного іміджу країни поза її межами. Нещодавно в Україні існувало кілька каналів, орієнтованих на здійснення мовлення на закордонну аудиторію. При чому, як державних, так і приватних. Зокрема, таких каналів як УТР, Перший Україне та приватний канал Ukraine Today.

У 2016 р. вступив в дію Закон України «Про систему іномовлення України», що стало основним досягнення Міністерства інформаційної політики [4]. Згідно Закону, систему державного іномовлення України становитимуть державне підприємство «Мультимедійна платформа іномовлення України» (UA|TV) та Українське національне інформаційне агентство «Укрінформ».

Основними завданнями державного іномовлення України є:

- об'єктивне, повне, своєчасне і неупереджене, всебічне і збалансоване інформування про суспільно значущі події в Україні, офіційну внутрішню і зовнішню політику та позицію держави, діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

- забезпечення платформи для дискусій стосовно офіційної позиції органів державної влади та органів місцевого самоврядування з важливих питань політики, культури, спорту, освіти, науки та економіки, обміну ідеями між різними культурами і народами світу;

- забезпечення збалансованого і прозорого доступу суб'єктів суспільно-політичного, культурного та економічного життя до програм (передач) дискусійного формату, зокрема у формі дебатів;

- сприяння консолідації українського та іноземного суспільства шляхом поширення через міжнародні ЗМІ та інформаційні агенції матеріалів (програм) виробництва МПІУ;

- популяризація української культури, сприяння розвитку мов і культур національних меншин;

- сприяння задоволенню інформаційних, культурних та освітніх потреб іноземної аудиторії, у тому числі шляхом створення та поширення економічних, історично-документальних, культурно-мистецьких, навчально-пізнавальних, розважальних, спортивних програм, програм для дітей та молоді, людей з обмеженими фізичними можливостями, інших соціальних груп;

- сприяння зміцненню міжнародного авторитету України та підвищенню інвестиційної привабливості.

Новостворена українська мультимедійна платформа іномовлення — серйозний крок до світового співтовариства, один із найважливіших інструментів комунікації з зовнішньою аудиторією. Використовуючи іномовлення, Україна повинна інформувати світ про процеси в країні, про головні принципи зовнішньої і внутрішньої політики; спростовувати інсинуації щодо подій в Україні; висловлювати український погляд на події у світі; демонструвати високий культурний, науковий, економічний потенціал країни як партнера.

За останні роки також з'явилося чимало громадських організацій, об'єднань, інтернет-порталів, проектів, які ставлять собі за мету розповісти світу про Україну. Наприклад, мережа «Global Ukraine» покликана формувати народну дипломатію, здатну сприяти просуванню української ідентичності та культури. Сьогодні позитивний імідж України в світі є надзвичайно важливим для підтримки України світовим співтовариством. Сьогодні вкрай необхідно консолідувати зусилля для формування позитивного іміджу України в світі спільними зусиллями державних діячів, бізнес-лідерів, громадських активістів, діаспори, свідомих громадян. Для покращення міжнародного іміджу України необхідно вжити комплексних заходів, серед яких боротьба з корупцією, впровадження корінних реформ, активну позицію громадян та тиск на владу з метою успішного завершення перетворень в країні, підтримку державою громадських центрів та організацій, залучення прострим українців до формування інформаційного простору через мережу Інтернет тощо [5].

Україна, як велика держава, що змогла відстояти своє право стати справді вільною, незалежною і демократичною здатна створити власний бренд, що дозволить покращити її міжнародний імідж. Формування

позитивного іміджу України в світі залучить інвестиції в економіку країни, створить нові робочі місця і поліпшить інфраструктуру. Відтак, імідж України має базуватися на національній ідеї, відобразити національні інтереси країни, її пріоритети у внутрішній, зовнішній політиці і бачення місця України в світі. Робота над створенням іміджевих програм, які спроможні в оновленому вигляді представити Україну як перспективну та модерну державу триває і набирає нових обертів.

Література:

1. Здіорук С. І. Культурна політика України : національна модель у європейському контексті : аналіт. доп. / С. І. Здіорук, О. М. Литвиненко, О. П. Розумна; за ред. С. І. Здіорука. — К. : НІСД, 2012. — 64 с.
2. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2016 році». — К. : НІСД, 2016. — 688 с.
3. Про схвалення Концепції популяризації України у світі та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі [Електронний ресурс] / Кабінет міністрів України. — 11 жовтня 2016 р. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/739-2016-%D1%80>
4. Закон «Про систему іномовлення України» 2016. — № 856- VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/856-19>
5. Розумна О. Культурна дипломатія України : проекти і можливості. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: URL: <http://life.pravda.com.ua/columns/2015/04/1/191893>

УРАХУВАННЯ СТОХАСТИЧНОСТІ ПРИ ІМІТАЦІЙНОМУ МОДЕЛЮВАННІ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ

*Онишкевич В. М., к. ф.-м. н., доцент,
Гапалюк Х. О., магістр,
НЛТУ України*

Annotation. The necessity of analysis of environmental economic factors for modeling of global processes is motivated. On the bases of improvement of J.Forrester's model feasibility of taking into account stochastic factors during mathematical modeling of such processes is proposed.

Keywords: imitative mathematical model, environmental economics, stochastic factors, system of differential equations.

Вступ. Увагу на необхідність зміни традиційної економічної ментальності та потребу у формуванні нового еколого-економічного світогляду вперше було акцентовано на симпозіумі «Економічні аспекти охорони навколишнього середовища», (м. Цахкадзор, жовтень 1977 р.) у доповіді Ю. Ю. Туниці «Еколого-економічна оцінка виробництва як фактор охорони навколишнього середовища». Там було вперше обґрунтовано доцільність застосування ринкових підходів до вирішення проблеми охорони природи і раціонального використання природних ресурсів. Сформульована тоді проблема подолання еколого-економічних суперечностей ринкової економіки за допомогою гармонізації взаємодії суспільства і природи й досі є ключовою проблемою сучасності, а дослідження внутрішніх глибинних суперечностей між суто економічними та екологічними вимогами є важливим науковим питанням [5].

Постановка задачі. Як відомо, середовище життєдіяльності людини і природні ресурси становлять матеріальну основу як економічної, так і екологічної систем. Але традиційна економічна система враховує лише природні ресурси як сировинну базу різних секторів економіки, в той час як екологічна економіка природокористування розглядає триєдиний процес використання, охорони та відтворення об'єднаних компонентів еколого-економічної системи — навколишнього природного середовища і природних ресурсів. Природокористування, як і взагалі увесь процес виробництва матеріальних благ, супроводжується не лише економічними затратами, а й екологічними ефектами: змінами у просторі та часі якості навколишнього середовища, кількості та якості природних ресурсів. Ці зміни можуть мати як позитивний, так і негативний характер: поліпшення або погіршення природних умов життєдіяльності, зростання чи зниження кількості та якості природних ресурсів. Екологічний ефект може вплинути на економічні результати матеріального виробництва і невиробничої сфери, і тому екологічні витрати (сукупність видатків і збитків як у галузі природокористування та охорони природи, так і у господарській діяльності загалом) необхідно враховувати, у суспільному виробництві вони неминуче зростатимуть. Відповідно адекватні компенсаційні витрати на відтворення якісних умов природного середовища повинні відповідати рівню інтенсивності використання природних ресурсів та рівню забруднення навколишнього природного середовища. Усвідомлення цього дасть змогу підтримувати баланс між екологічною та економічною системами, забезпечувати постійний соціально-економічний прогрес суспільства. Ігнорування ж може спричинитися до погіршення якості навколишнього природного середовища, виснаження ресурсів, потреби у нових, екологічних

видатках, ймовірності екологічних збитків, зрештою — до сповільнення, а то й припинення розвитку [6].

Отже, складність проблеми полягає в тому, що ринкова економіка руйнує природу, а нищення природи руйнує саму економіку. Відсутність екологічної компоненти в традиційних економічних системах можна пояснити тим, що значна частина екологічних ефектів господарської діяльності не піддається точним економічним оцінкам [1]. Очевидно, подальший соціально-економічний розвиток суспільства є неможливим без розв'язання наявних екологічних проблем.

Імітаційна математична модель. Природні системи є досить гнучкими й стійкими, проте такі їх властивості не є безмежними. На ранніх стадіях розвитку суспільства його вплив на природу був незначним і не викликав помітних змін у навколишньому середовищі, о зараз тиск факторів антропогенного походження стає таким потужним, що людина вже не може собі дозволити, як це було раніше, нехтувати його негативними наслідками. Масштаби впливу людини на різні компоненти біосфери з року в рік розширюються, і це призводить до зміни життєво важливих параметрів довкілля. Відповідно побудова еколого-економічних математичних моделей глобального розвитку сучасного світу є актуальною задачею [2].

Однією з перших спроб такого економіко-екологічного моделювання була модель Дж. Форрестера [7], яка містить п'ять змінних у часі параметрів: P — чисельність населення Землі, V — виробничий капітал (основні фонди), S — частка сільськогосподарського капіталу в загальному виробничому капіталі, R — невідновлювальні природні ресурси, Z — забруднення навколишнього середовища. Ці параметри визначають ряд функцій, що характеризують взаємозв'язок найважливіших економіко-екологічних факторів розвитку суспільства.

Зміна чисельності населення відображає баланс між народжуваністю B та смертністю D (з урахуванням основних демографічних залежностей) $dP/dt = f_1(B, D)$. Диференціальне рівняння зменшення невідновлювальних природних ресурсів $dR/dt = f_2(P, V, S, M_S, E_R)$. Вважається, що природні ресурси зникають зі швидкістю, яка пропорційна до чисельності населення та деякого фактора R_M , який враховує уповільнення темпів видобутку ресурсів із зростанням матеріального рівня життя M_S . Ця залежність пов'язана з використанням природних ресурсів, перш за все, на предмети промислового виробництва, потреба в яких асимптотично прямує до насичення з підвищенням матеріального рівня життя M_S . В свою чергу,

M_S виражається через параметри P , V , S та функцію $E_R(R_R)$, яка відображає зростання затрат на видобуток корисних копалин зі зменшенням їх запасів. Динаміка капіталовкладень описується рівнянням $dV/dt = f_3(P, M_S, C_V, T_V)$. Функція $V_M(M_S)$ характеризує приріст вкладів коштів населення у виробництво під впливом зростання матеріального рівня життя M_S ; сталі C_V та T_V — коефіцієнти, визначені на основі вивчення інвестиційних процесів та процесів зношення основних фондів. Динаміку сільськогосподарського капіталу $dS/dt = f_4(S_F, F_R, S_Q, Z, T_S)$ описують функції S_F — вплив на величину сільськогосподарського капіталу рівня харчування F_R ; T_S — час, необхідний для перерозподілу капіталу; S_Q — залежність між сільськогосподарським капіталом і якістю життя. В свою чергу, якість життя визначається матеріальним рівнем життя M_S , кількістю продуктів на душу населення, щільністю населення та рівнем забруднення навколишнього середовища Z . Динаміка забруднення моделюється рівнянням $dZ/dt = f_5(P, Z_N, V_R, T_Z)$. Перший доданок описує генерацію забруднення і є пропорційним до чисельності населення P , сталої Z_N , яка відображає нормальний рівень забруднення, та функції $Z_V(V_R)$ — швидкості забруднення середовища при збільшенні граничного капіталу. Другий доданок характеризує процес природного розпаду забруднення, T_Z визначає час, який необхідний для зміни у певну кількість разів показника забруднення за відсутності нових забруднень.

Урахування стохастичності в математичній моделі. Оскільки зміна в часі значної частини параметрів, які входять у вищезгадані диференціальні рівняння, має випадковий характер, то цю математичну модель можна вдосконалити. Введемо стохастичні коефіцієнти γ_i , які характеризують ймовірності того, що відповідні явища (процеси) відбудуться. При цьому вважаємо, що $0 \leq \gamma_i \leq 1$, ($i = \overline{1,5}$). Граничне значення $\gamma_i=0$ відповідає практичній неможливості процесу, а $\gamma_i=1$ — достовірності його перебігу. Модифіковані таким чином співвідношення утворюють систему лінійних диференціальних рівнянь першого порядку, яку можна вважати стохастичною моделлю розвитку:

$$\begin{cases} dP/dt = \gamma_1 f_1(B, D) \\ dR/dt = \gamma_2 f_2(P, V, S, M_S, E_R) \\ dV/dt = \gamma_3 f_3(P, M_S, C_V, T_V) \\ dS/dt = \gamma_4 f_4(S_F, F_R, S_Q, Z, T_S) \\ dZ/dt = \gamma_5 f_5(P, Z_N, V_R, T_Z) \end{cases}$$

Зміни в поведінці функції Форрестера та закон наростання швидкості забруднення середовища із збільшенням граничного капіталу при різних значеннях стохастичних коефіцієнтів γ_i подано відповідно на рис. 1–2. Даними для визначення функціональних зв'язків між параметрами системи є усереднені дані світової статистики. При граничних значеннях $\gamma_i = 1, (i = \overline{1,5})$ отримуємо (рис. 3) відомий аналог кривих вихідної моделі [7, 2]. Всі криві мають чітко виражені максимуми (крива рівня життя приблизно в 1960 році, чисельності населення в 2020 році, капіталовкладень — у 2040 році, рівня забруднення природного середовища — у 2050 році).

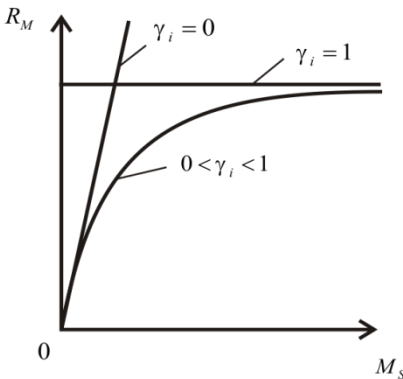

Рис. 1. Функція Форрестера з урахуванням стохастичності

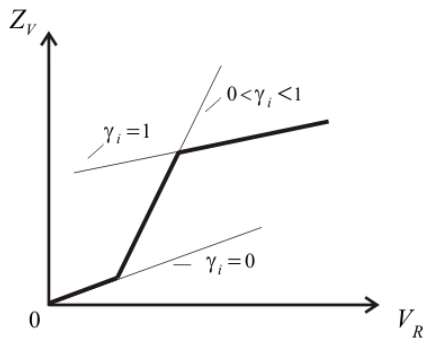

Рис. 2. Закон наростання швидкості забруднення середовища з урахуванням стохастичності

Висновки. Зменшення природних ресурсів спричиняє спад у промисловості, оскільки зростання цін на ресурси внаслідок виснаження їхніх запасів уповільнює темпи зростання капіталовкладень та призводить до скорочення виробництва. Це відображається на рівні життя, погіршення якого спочатку призводить до зниження темпу його зростання, а згодом — і до зменшення чисельності населення.

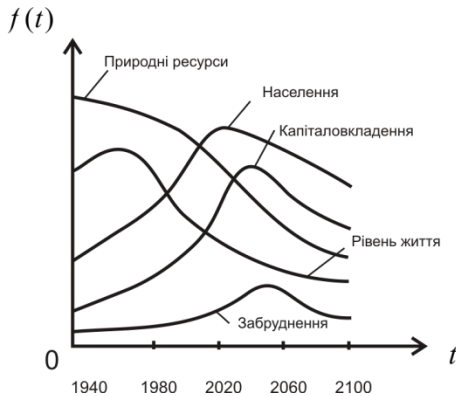

Рис. 3. Прогнозовані тенденції розвитку

Навіть найзначиміші економічні цілі нівелюються екологічними потребами, а суспільство з ринковою економікою постає перед необхідністю видозміни своєї життєдіяльності і потребою в усезагальному пристосуванні до відтворювальних можливостей природи [4].

Складність запропонованого моделювання полягає в необхідності адекватного врахування законів природи та економіки, потреби повноти статистичних даних, дослідженні питання допустимості екстраполяцій функцій, знаходженні розв'язку системи диференціальних рівнянь [3, 8].

Література:

1. Буркинський Б. В. Екологічний імператив ринкової економіки. Передмова до книги акад. НАН України, проф. Ю. Ю. Туниці "Екоекономіка і ринок: подолання суперечностей". — К.: Вид-во "Знання", 2006. — С. 9–19.
2. Ляшенко І. М. Основи математичного моделювання економічних, екологічних та соціальних процесів / І. М. Ляшенко, М. В. Коробова, А. М. Столяр. — Тернопіль: Вид-во "Навчальна книга — Богдан", 2006. — 304 с.
3. Онишкевич В. М. Урахування стохастичності в глобальних еколого-економічних математичних моделях / В. М. Онишкевич, Х. О. Гапалюк // Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. праць. — Львів: РВВ НЛТУ України. — 2012. — Вип. 22.1. — С. 361–366.
4. Реймерс Н. Ф. Экология: теории, законы, правила, принципы и гипотезы / Н. Ф. Реймерс. — М.: Изд-во "Россия молодая", 1994. — 367 с.

5. Туниця Ю. Ю. Екоекономіка і ринок: подолання суперечностей / Ю. Ю. Туниця. — К.: Вид-во “Знання”, 2006. — 314 с.

6. Успіх — у балансі екологічної та економічної систем. Редакційна стаття // Вісник Національної академії наук України : загальнонаук. та громадсько-політичний журнал, 2003. — № 12. — С. 3–6.

7. Форрестер Дж. Мировая динамика : пер. с англ./ Дж. Форрестер. — М.: Изд-во “Наука”, 1978. — 167 с.

8. Onyshkevych V. M. Taking into account stochastic factors in the global environmental economics mathematical models / V. M. Onyshkevych, Ch. O. Gapalyak // Scientific and technical research collection “Forestry, Forest, Paper and Woodworking Industry” of the Ukrainian National Forestry University. — 2011. — Vol. 37.2. — P. 143–147.

СОВРЕМЕННЫЕ ПАРАМЕТРЫ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СОСТАВЛЯЮЩЕЙ ГЛОБАЛЬНОЙ БИЗНЕС-СРЕДЫ

*Писна О., соискатель,
кафедра международного менеджмента,
Киевский национальный экономический университет
имени Вадима Гетьмана*

Annotation. *The development of the global economy poses the new goals and tasks for the international companies as all the elements of the global business environment, primarily economic ones, are under transformation.*

Today experts identify a number of parameters and key indicators, which are characterizing the economic aspect of business environment. In our article, we are focusing on the most frequently analyzed parameters, most important and significant components which are used often to analyze the business environment.

Keywords. *Index, economic business environment, global economy.*

Развитие глобальной экономики ставит новые цели и задачи перед субъектами международной деятельности, поскольку постоянной трансформации поддаются все элементы глобальной бизнес-среды, в первую очередь — экономической.

Современные ученые выделяют ряд параметров и ключевых показателей, характеризующих экономическую составляющую глобальной бизнес-среды. В своей статье мы акцентируем внимание на наиболее часто анализируемых параметрах, при расчете которых берутся во внимание основные, наиболее важные и весомые составляющие, и которые чаще всего используются для анализа бизнес-среды.

Так, сегодня для оценки экономической среды страны используются индексы глобальной конкурентоспособности,

экономической свободы, легкости ведения бизнеса и ряд других, которые помогают определить темпы, эффективность и перспективы изменения бизнес-среды. В таблице 1 приведены значения вышеупомянутых индексов и рейтинги стран за последние годы.

Таблица 1

**Ключевые индексы для оценки развития параметров
экономической бизнес-среды**

Индекс глобальной конкурентоспособности (2016-2017)			Индекс экономической свободы (2017)			Рейтинг легкости ведения бизнеса (2017)		
Страна	Место	Бал	Страна	Место	Бал	Страна	Место	Бал
Швейцария	1	5,81	Гонконг	1	89,8	Новая Зеландия	1	87,01
Сингапур	2	5,72	Сингапур	2	88,6	Сингапур	2	85,05
США	3	5,70	Новая Зеландия	3	83,7	Дания	3	84,87
Нидерланды	4	5,57	Швейцария	4	81,5	Гонконг, Китай	4	84,21
Германия	5	5,57	Австралия	5	81,0	Республика Корея	5	84,07
Швеция	6	5,53	Эстония	6	79,1	Норвегия	6	82,82
Великобритания	7	5,49	Канада	7	78,5	Великобритания	7	82,74
Япония	8	5,48	ОАЭ	8	76,9	США	8	82,45
Гонконг	9	5,48	Ирландия	9	76,7	Швеция	9	82,13
Финляндия	10	5,44	Чили	10	76,5	Македония, БРЮ	10	81,74

Источник: сгруппировано автором на основе [1, 2, 3]

Индекс глобальной (экономической) конкурентоспособности (The Global Competitiveness Index) рассчитывается по методике Всемирного экономического форума, эксперты которого определяют национальную конкурентоспособность как способность страны и её институтов обеспечивать стабильные темпы экономического роста, которые были бы устойчивы в среднесрочной перспективе. В исследовании подчеркнуто, что страны с высокими показателями национальной конкурентоспособности, как правило, обеспечивают более высокий уровень благосостояния своих граждан. Предполагается, что Индекс должен использоваться государствами, которые стремятся к ликвидации препятствий на пути экономического развития и конкурентоспособности, в качестве инструмента для анализа проблемных моментов в их экономической политике и разработки стратегий по достижению устойчивого экономического прогресса.

Индекс глобальной конкурентоспособности состоит из 113 переменных, которые детально характеризуют конкурентоспособность стран мира. Совокупность переменных на две трети состоит из результатов глобального опроса руководителей компаний, а на одну треть из общедоступных источников

(статистические данные и результаты исследований, осуществляемых на регулярной основе международными организациями). Все переменные объединены в 12 контрольных показателей, определяющих национальную конкурентоспособность, а именно: качество институтов, инфраструктура, макроэкономическая стабильность, здоровье и начальное образование, высшее образование и профессиональная подготовка, эффективность рынка товаров и услуг, эффективность рынка труда, развитость финансового рынка, уровень технологического развития, размер внутреннего рынка, конкурентоспособность компаний и инновационный потенциал. Выбор именно этих переменных обусловлен теоретическими и эмпирическими исследованиями, поскольку именно они взаимосвязаны и влияют друг на друга.

Эксперты при составлении Индекса принимают во внимание то, что экономики разных стран мира находятся на разных этапах своего развития. Значение отдельных факторов роста конкурентоспособности страны связано с базовыми условиями, или с институциональными и структурными характеристиками, позволяющими позиционировать государство по отношению к другим странам сквозь призму развития. [4]

Проанализировав данные за последние несколько лет, мы отметили, что лидерами по индексу конкурентоспособности остаются такие страны, как Швейцария, Сингапур и США. Стоит акцентировать внимание на том, что Сингапур не только в этом рейтинге занимает первые позиции, что подтверждает активность экономических реформ в стране.

Индекс экономической свободы (Index of Economic Freedom) рассчитывается американским исследовательским центром «Фонд наследия» совместно с газетой The Wall Street Journal. Эксперты определяют экономическую свободу как «отсутствие правительственного вмешательства или воспрепятствования производству, распределению и потреблению товаров и услуг, за исключением необходимой гражданам защиты и поддержки свободы как таковой». Индекс экономической свободы рассчитывается по среднему арифметическому десяти контрольных показателей: права собственности, свободы от коррупции, фискальной свободы, участия правительства, свободы предпринимательства, свободы труда, монетарной свободы, свободы торговли, свободы инвестиций и финансовой свободы. По последним доступным данным лидерами Рейтинга являются Гонконг, Сингапур и Новая Зеландия, хотя и другие страны первой десятки на протяжении последних лет просто меняют свои позиции. Интересным является тот факт, что эти страны уже много лет лидируют по данному показателю, лишь Новая Зеландия и Австралия меняются рейтинговыми местами. Более того, уже несколько

лет США не входит в десятку лидеров, но в последний год там появились новые страны — Объединенные Арабские Эмираты, что свидетельствует о качественных изменениях в экономической среде. [5]

Еще одним, не менее важным показателем развития экономической среды, является интегральный показатель «ведения бизнеса», который рассчитывается Группой Всемирного банка. Данные отчета «Ведение бизнеса 2017: Равные возможности для всех» используются для анализа экономических результатов и для выявления успешных реформ в сфере регулирования бизнеса, а также для определения в каких странах и благодаря чему они были эффективными. [3]

За последний год 137 стран мира — рекордное количество — провели ключевые реформы с целью упростить создание и ведение малого и среднего бизнеса, а также за этот период зафиксировано 283 реформы в сфере регулирования бизнеса. Как и в прошлом году из числа реформ, направленных на упрощение и снижение стоимости услуг, соблюдения правовых норм, наиболее частыми в 2015–2016 годах были реформы по упрощению процедуры «создание предприятий». Следующие по популярности были реформы в сфере «налогообложение» (с начала проведения исследования — с 2004 года — было отмечено 443 реформы), «получение кредитов» и «международной торговли». [3]

Данные отчета «Ведение бизнеса» показывают прогресс в легкости ведения бизнеса во всем мире, поскольку правительства стран постоянно проводят ключевые реформы. Сейчас создать новое предприятие в мире занимает в среднем всего 21 день, по сравнению с 46 днями 10 лет назад. Бруней, Даруссалам, Казахстан, Кения, Беларусь, Индонезия, Сербия, Грузия, Пакистан, Объединенные Арабские Эмираты и Бахрейн входят в число стран, которые за 2015/2016 года, достигли лучших результатов по улучшению показателей «Ведение бизнеса». В целом эти страны-лидеры провели 48 регуляторных реформ (не менее трех реформ каждая страна), направленных на улучшение предпринимательской среды. [3]

Страны во всех регионах осуществляют реформы, однако Европа и Центральная Азия остаются регионами с наибольшим количеством стран, реализовавших хотя бы одну реформу — 96% стран этих регионов. За прошлый год развивающиеся страны провели более 75 процентов от всех 283 реформ, и более четверть всех реформ были реализованы в странах Африки к югу от Сахары.

По совокупной оценке эффективности ведения бизнеса по данным исследования «Ведение бизнеса 2017» лидирующие позиции в рейтинге занимают Новая Зеландия, Сингапур и Дания [6], что свидетельствует об эффективности проводимых реформ в бизнес-среде и взаимосвязи

ключевых параметров Индекса с показателями, рассчитываемыми другими организациями.

Анализируя результаты в отдельных регионах, хотелось бы отметить, что в регионе Восточной Азии и Тихого океана наибольшая концентрация стран, входящих в десятку стран-лидеров по разным рейтингам. Так, в данном регионе находится три страны, которые вошли в десятку лидирующих стран проекта «Ведение бизнеса» — это Новая Зеландия, Сингапур и Специальный административный район КНР Гонконг. Также в этом регионе находятся Бруней Даруссалам и Индонезия, вошедшие в десятку стран с самыми положительными изменениями за последний год. За этот период темпы реформ в этих странах значительно ускорились — в регионе было проведено 45 реформ, направленных на облегчение ведения бизнеса.

Те же страны, но в другом порядке, входят в рейтинг Индекса экономической свободы — Гонконг, Сингапур, Новая Зеландия, а также Австралия. Сингапур и Гонконг также входят в десятку лидеров рейтинга по Индексу глобальной конкурентоспособности. Это подтверждает тот факт, что ключевые параметры экономической составляющей среды ведения бизнеса взаимосвязаны и существенно влияют на позиции страны в глобальном хозяйстве. Поскольку ключевые элементы данных показателей охватывают основные сферы экономики, то и Индексы, анализируемые в статье, являются важными при изучении глобальной экономической среды.

Литература:

1. The Global Competitiveness Report 2016–2017 [Электронный ресурс] — Режим доступа: http://www3.weforum.org/docs/GCR2016-2017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf

2. Официальный сайт The Heritage Foundation [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://www.heritage.org/index/explore?view=by-region-country-year#top>

3. Официальный сайт The World Bank Group . Doing Business 2017 Equal Opportunity for All / Author: Doing Business. Published: October 25, 2016 [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://www.doingbusiness.org/~media/WBG/DoingBusiness/Documents/Annual-Reports/English/DB17-Report.pdf>

4. Официальный сайт ИАА Центр гуманитарных технологий [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://gtmarket.ru/ratings/global-competitiveness-index/info>

5. Официальный сайт ИАА Центр гуманитарных технологий [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://gtmarket.ru/ratings/index-of-economic-freedom/index-of-economic-freedom-info>

6. «Ведение бизнеса»: за последний год рекордное число стран провело реформы в области предпринимательской деятельности // Пресс релиз [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://www.vsemirnyjbank.org/ru/news/press-release/2016/10/25/record-number-of-economies-carried-out-business-reforms-in-past-year-doing-business>

ВИКОРИСТАННЯ АЛГОРИТМ-СХЕМИ У ПІДГОТОВЦІ ПЕДАГОГІВ-ПСИХОЛОГІВ ДО РОБОТИ З ДІТЬМИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В СИТУАЦІЇ РОЗЛУЧЕННЯ БАТЬКІВ

Прасол Д. В.,

*кандидат психологічних наук,
Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського*

Annotation. *In the article the features of professional training of future teachers-psychologists using the algorithm-scheme of work with children experiencing difficult life situations. In particular, the algorithm-scheme of work of a specialist in the provision of psychological assistance to the child in a situation of the divorce.*

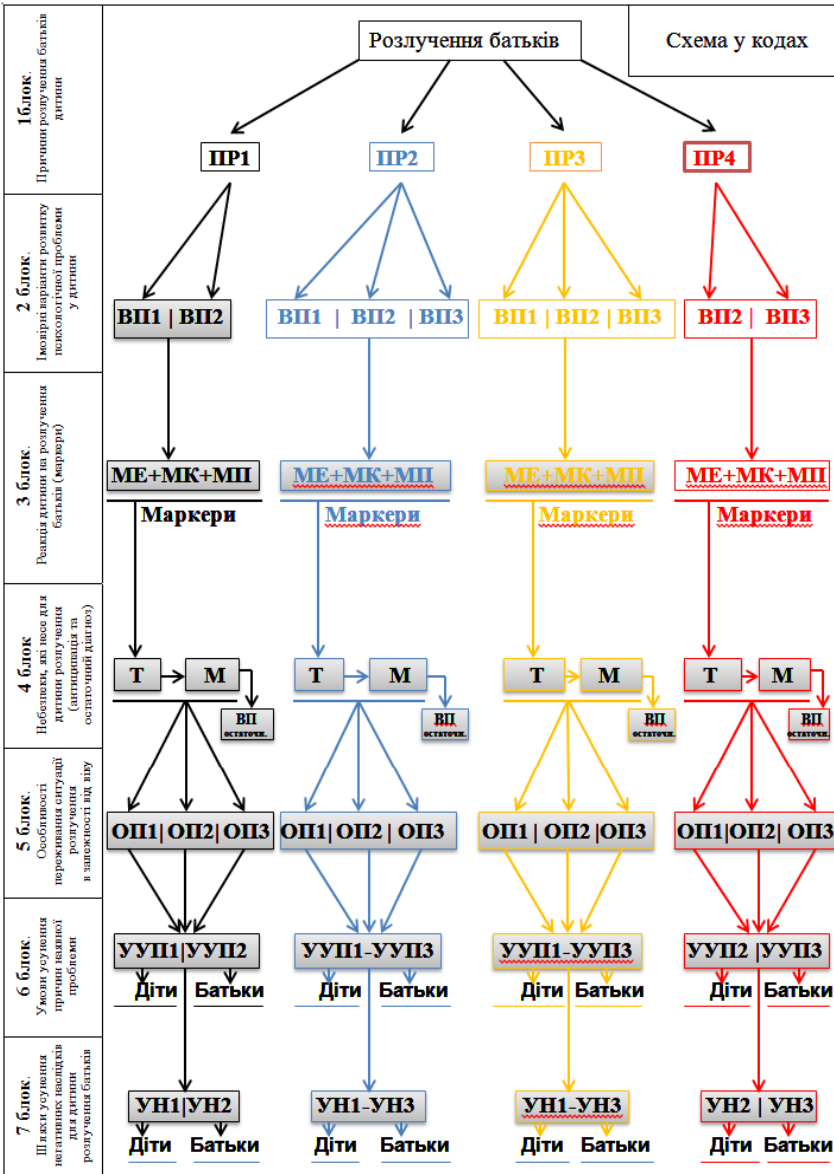
Keywords: *algorithm diagram, preparation of professional, difficult situation in life, inner resources, frustration.*

В умовах сьогодення сучасне українське суспільство живе у час значних суспільних потрясінь, економічних криз та психологічних деформацій, що негативним чином впливає як на стан всього соціуму в цілому, так і кожного його представника по окремоті, і зокрема, дітей як найбільш уразливу категорію населення. Молодші школярі в умовах сьогодення змушені значно частіше переживати різноманітні складні життєві ситуації, аніж у періоди суспільної стабільності, а тому потребують належної психологічної підтримки і допомоги від спеціалістів для зниження фруструючих переживань, відновлення душевної рівноваги, подальшої успішної соціалізації. Саме тому **професійна підготовка** майбутніх педагогів-психологів у вищих навчальних закладах має бути спрямованою в першу чергу на вироблення у студентів практичних умінь роботи з дітьми в складних життєвих ситуаціях [7, 9]. Успішна реалізація практичних елементів професійної підготовки фахівців здійснюється через опановування студентами відповідними алгоритм-схемами роботи з дітьми, що дозволяє їм як майбутнім спеціалістам отримати чітко структуровані знання, оволодіти відповідними вміннями і навичками роботи з молодшими школярами та їхніми родичами. Представлений підхід до

професійної підготовки майбутніх педагогів-психологів на даний час не є розповсюдженою практикою, а сама інформація в науковій літературі щодо побудови стратегії роботи педагога-психолога з дитиною, яка пережила складну життєву ситуацію, подається в описовій формі без окреслення як загального алгоритму роботи фахівця, так і особливостей підготовки спеціалістів в залежності від розглядаємої складної життєвої ситуації. Виходячи з вищезазначеного, реалізація окресленого підходу до підготовки майбутніх педагогів-психологів є вкрай актуальною.

Розлучення є однією з тих найбільш складних життєвих ситуацій для дитини, що здійснюють комплексний негативний вплив як на внутрішній стан молодшого школяра, його емоційно-вольову та когнітивну сфери, так на і його поведінкові реакції, змінює характер стосунків з оточуючими людьми. Тому в якості прикладу стратегії роботи молодого фахівця з молодшим школярем в одній з найбільш складних для нього життєвих ситуацій була представлена відповідна алгоритм-схема роботи педагога-психолога з дитиною в ситуації розлучення батьків. В рамках розглядаємої складної життєвої ситуації була розроблена чітко структурована стратегія побудови взаємодії педагога-психолога з дитиною, а також її батьками та рідними в ситуації розлучення, яка представлена нижче спочатку у стислій формі із використанням умовних кодів (див. Схема 1) для загального розуміння алгоритму роботи з дитиною, а вся основна інформація представлена надалі у розгорнутій алгоритм-схемі, яка структурно складається з семи блоків, які поетапно реалізуються в процесі діагностичної та корекційної роботи спеціаліста з молодшим школярем (див. Схема 2).

Під час роботи зі студентами за представленою алгоритм-схемою автором були використані умовні коди як короткі позначення, які містять у собі або посилання на один з блоків схеми роботи з ситуацією, або на його окремі елементи та вказують на взаємозв'язки між ними: **ДІ** — це додаткова інформація за іншими блоками алгоритм-схеми; **ПР1, ПР2, ПР3** — коди на позначення причин розлучення батьків дитини; **ВП1, ВП2, ВП3** — позначають можливі варіанти виникаючих проблем внаслідок переживання молодшим школярем ситуації розлучення батьків; **МЕ, МК, МП** є кодами на позначення маркерів, які дозволяють діагностувати у дитини наявність і характер психологічної проблеми; **Т** — код на позначення виникнення можливих негативних наслідків у психіці і поведінці безпосередньо під час переживання дитиною розлучення батьків; **М** — код на позначення виникнення можливих негативних наслідків через тривалий час після завершення дії психотравмуючої ситуації (у майбутньому часі); **ОП1, ОП2, ОП3** — позначення особливостей переживання дитиною ситуації розлучення в залежності від конкретного віку молодшого школяра (6–7, 8–9, 10–11 років відповідно); **УУП1, УУП2, УУП3** — позначення умов усунення

причин виникнення психологічних проблем у молодших школярів внаслідок переживання складної життєвої ситуації; УН1, УН2, УН3 — позначення конкретних шляхів усунення негативних наслідків.

Реалізація алгоритм-схеми роботи з дитиною здійснюється у сім етапів:

- 1) визначення причин розлучення батьків дитини;
- 2) попереднє визначення імовірних варіантів розвитку психологічної проблеми у дитини внаслідок переживання психотравмуючої ситуації;
- 3) визначення маркерів (епізодичних, залишкових, маркерів уразливості) як реакції дитини на розлучення батьків;
- 4) прогнозування можливих негативних наслідків для дитини впливу на неї наявної життєвої ситуації на коротку (теперішній час) та віддалену перспективу (майбутній час), на основі чого здійснюється остаточне визначення наявної психологічної проблеми у молодшого школяра;
- 5) урахування особливостей переживання дитиною ситуації розлучення батьків в залежності від конкретного віку (ранній молодший шкільний вік, середній молодший шкільний вік, предпідлітковий вік);
- 6) визначення умов, створення і дотримання яких сприятиме профілактиці та корекції негативного впливу на дитину виниклої життєвої ситуації;
- 7) визначення конкретних шляхів роботи педагога-психолога з усунення негативних наслідків для дитини переживаємої ситуації розлучення батьків (див. Схеми 1).

Під час реалізації практичної підготовки майбутніх педагогів-психологів значний акцент у роботі за алгоритм-схемою здійснюється на виробленні у студентів відповідних діагностичних умінь, навичок визначення внутрішніх ресурсів особистісного потенціалу дитини (який включає у себе відповідні властивості, мотивацію та уміння, які зсередини допомагатимуть молодшому школяру успішно відреагувати наявну складну життєву ситуацію), а також основам взаємодії та психологічного просвітництва педагогом-психологом батьків та рідних дитини.

1. Причини розлучення батьків (ПР)

Визначення причин розлучення батьків дозволяє в подальшому вірно діагностувати варіанти розвитку психологічної проблеми дитини

→ **Зрада одного з батьків (Код – ПР1)**

Негармонійні міжособистісні стосунки між батьками (Код – ПР2)

→ *(різні погляди на життя та побут, неуживані звички, нещирість і брехня у стосунках, надмірні ревнощі одного з подружжя тощо)*

Матеріальні проблеми в сім'ї (Код – ПР3)

→ *(низький дохід в родині, жадібність одного з батьків і відсутність спільного бюджету, азартність та ігрова залежність одного з батьків, дармоїдство)*

Процвітання насилля в сім'ї (Код – ПР4)

→ *(фізичне, сексуальне, моральне насилля над одним з батьків та/або дитиною/дітьми)*

2. Варіанти розвитку психологічної проблеми дитини (ВР)

Без цього важливого компоненту неможливо правильно підібрати ті технічні прийоми, методи, практичні методики та рекомендації, які дозволять отримати позитивні довготривалі результати

→ **Варіант 1:** порушення стабільності навколишнього світу дитини, руйнування звичної картини мікрокосму для дитини (в першу чергу стосовно сім'ї, взаємовідносин між чоловіком та жінкою, батьківської любові) (Код – ВП1)

→ **Варіант 2:** порушення ідентифікації дитини з одним з батьків або навичок налагодження стосунків з представниками протилежної статі (Код – ВП2)

→ **Варіант 3:** внутрішній конфлікт дитини між прихильністю до батька і до матері або їх ігнорування нею, егоцентричність у стосунках (Код – ВП3)

3. Реакція дитини на розлучення батьків (маркери)

Вміле визначення епізодичних, залишкових і маркерів уразливості дозволяє ефективно здійснювати як діагностичну, так і корекційну роботу з дитиною

Маркери емоційні

(Код – МЕ)

(гнів, страх, розгубленість, поява почуття провини, образа на батька, агресивність, сум, туга, депресія, тривожність тощо)

Маркери когнітивні

(Код – МК)

(втрата працездатності, розсіяність уваги, ригідність мислення, незібраність, забудькуватість, маніпулятивність, егоцентричність світогляду)

Маркери поведінкові

(Код – МП)

(агресія, девіантність, егоїзм, проблемні стосунки з представниками протилежної статі, прагнення до усамітнення, відстороненість, надмірна маскуліність/фемінність, депресивні прояви тощо)

4. Небезпеки, які несе для дитини розлучення батьків (Т, М)

Реалізація антиципації впливу негативних наслідків ситуації розлучення на психіку і поведінку дитини без надання їй належної психологічної допомоги

Теперішній час – загальний перелік небезпек (Код – Т)

Емоційна дестабілізація дитини, використання несвідомої психосоматики як засобу об'єднання сім'ї, стан фрустрованості, формування низької самооцінки і невпевненості, почуття сорому та/або провини, замкнутість, самоусунення дитини із ситуації, розлади сну та апетиту, агресивність, підвищена тривожність, страх, регресія у розвитку дитини, відсутність нормальних умов статевої ідентифікації дитини, зниження успішності навчання молодшого школяра тощо

Майбутній час – загальний перелік потенційних небезпек (Код – М)

Потенційний фактор десоціалізації дитини, виникнення шкідливих залежностей, дитяча злочинність, втрата авторитету батьками, уповільнення розвитку дитини, невпевненість у собі та майбутньому, пасивна життєва позиція, песимістичність світогляду, формування у хлопчиків псевдо чоловічої поведінки (виявляється у надмірній агресивності і жорстокості, зривах у відносинах), невміння дівчат вибудовувати доречну поведінку у взаємодії з чоловіками, маніпулятивне ставлення до оточуючих, депресивні розлади, неврози, перенесення негативного батьківського подружнього досвіду дитиною в дорослому віці у свою сім'ю, відсутнє свідоме батьківство, рання вагітність у дівчат в підлітковому/юнацькому віці тощо

5. Особливості переживання дитиною ситуації розлучення

в залежності від віку (ОП)

Вікові етапи значною мірою зумовлюють характер реакції дитини на розлучення, переживаємі нею у зв'язку з цим почуття, і, як наслідок, напрямок подальшої корекційної роботи психолога з дитиною

6-7 років (ранній молодший шкільний вік) – переживання розлучення зазвичай виявляється в тому, що дитина починає звинувачувати себе у виниклій ситуації, виникає почуття втрати. Порушується сприйняття світу, відбувається самоусування з подій; дитина відчуває самоприниження і пригніченість, що призводить до зниження самооцінки. Відбувається збільшення агресії і тривоги, дратівливість, неваговність, гнівливість. Діти цього віку досить чітко уявляють, які зміни в їхньому житті викликає розлучення, вже здатні розповісти про власні переживання, тугу за батьком, який пішов з сім'ї, бажання відновити сім'ю (Код – ОП1) ДІ – (Т) (ПР1-ПР4)

8-9 років (середній молодший шкільний вік) – переживання дитиною розлучення виявляється в зміні почуття власної провини злістю на батьків і взагалі на оточуючих дорослих. Особливо дитина ображається на батька за те, що вони з мамою залишилися самі. Відбувається погіршення дисципліни школяра, неслухняність, негативізм по відношенню до дорослих. Можливе зниження успішності навчання дитини (Код – ОП2) ДІ – (Т) (ПР1-ПР4)

10-12 років (передпідлітковий вік) – переживання розлучення виявляється в тому, що молодший школяр усвідомлює власне місце в сім'ї, а після краху звичного укладу розуміє, що оточуючий світ (зокрема, сім'я як мікрокосм) змінився, і своє місце та себе потрібно шукати заново. У дитини в цьому віці з'являються почуття розгубленості і занедбаності; образа на дорослих, які живуть своїми емоціями і забувають про неї; сором за те, що відбувається в сім'ї, перед вчителями та однолітками. Може розвиватися дитяча жорстокість. Знижується успішність навчання школяра

(Код – ОП3) ДІ – (Т, М) (ПР1-ПР4)

6. Умови усунення причин наявної проблеми (УУП)

Умови, створення і дотримання яких сприяє профілактиці та/або корекції негативного впливу виниклої життєвої ситуації на психіку
і поведінку дитини

Стратегія поведінки для дитини
(основна робота психолога – з дитиною!)

Стратегія поведінки для батьків
(може додатково супроводжувати роботу психолога з дитиною)

Варіант 1 (дитина) – основна робота психолога (Код – УУП1)

Формування почуття безпеки; усвідомлення дитиною того, що батьки як і раніше люблять її, а сама дитина не є причиною розлучення батьків; робота над самооцінкою дитини та позбавлення її від почуття провини; збереження подальших взаємин з батьком, який живе окремо; надання дитині можливості висловити свої емоції (страху, тривоги, гніву, агресивності, почуття провини); робота з непевненістю і страхом «що її виженуть, як батька»; робота з соматичними розладами (болі в животі, головні болі тощо) ДІ – (ВП1) (М)

Варіант 1 (батьки) – допоміжна робота психолога

Умовний спокій; однакова стратегія батьків щодо інформування дитини про розлучення з урахуванням її віку та емоційного стану; відмова від звинувачення батьками один одного, запевнення дитини в любові та надійності батьків; не давати надії на воз'єднання сім'ї; не говорити, що кохання і шлюб батьків були помилкою (оскільки дитина є їх результатом)

Варіант 2 (дитина) – основна робота психолога (Код – УУП2)

Регулярні зустрічі з батьком, який живе окремо; збереження подальших взаємин з батьком, який живе окремо; навчити не звинувачувати батьків (одного з батьків) у розлученні; знаходження позитивних якостей у батька, який проживає окремо; робота над самооцінкою; надання дитині можливості висловити емоції (страху, агресивності, образи) ДІ – (ВП2) (М)

Варіант 2 (батьки) – допоміжна робота психолога

Стабільні регулярні зустрічі дитини з другим батьком, який проживає окремо, позитивна оцінка батьками один одного, позитивний приклад з боку значимих для дитини дорослих однієї з нею статі; спільний відпочинок з дитиною, обговорення книжок та фільмів

Варіант 3 (дитина) – основна робота психолога (Код – УУП3)

Усвідомлення дитиною того, що батьки все також люблять її, але вони також мають право на особисте життя; збереження дружніх відносин з батьками; звільнення дитини від потоку негативних переживань; корекція егоцентричного ставлення дитини до батьків, профілактика маніпулятивного ставлення до батьків та оточуючих ДІ – (ВП3) (М)

Варіант 3 (батьки) – допоміжна робота психолога

Відмова від звинувачення батьками одне одного, позитивна оцінка батьками одне одного, уникання суперництва між батьками, не впливати одним з батьків своєю образою на іншого на дитину, шанобливе ставлення подружжям одне до одного; спільне повідомлення подружжям дитині про розлучення; час від часу спільні зустрічі батьків з дитиною, спільний відпочинок з дитиною, обговорення прочитаних книжок та фільмів

7. Шляхи усунення негативних наслідків для дитини**розлучення батьків (УН)**

Визначаємо подальші шляхи роботи з дитиною в залежності від варіанту розвитку психологічної проблеми дитини

Дитина може самостійно впоратись з виниклою ситуацією (допомога психолога не потрібна)

Дитина не може самостійно вирішити виниклу ситуацію і потребує допомоги психолога

Стратегія поведінки для дитини
(реалізація основної роботи психолога з дитиною здійснюється у чотири етапи)

Стратегія поведінки для батьків
(може додатково супроводжувати основну роботу з дитиною)

Варіант 1 (дитина) – основна робота психолога (Код – УН1) ДІ – (ВП1: ОП1-ОП3)

Етап 1. Робота з почуттями дитини (розпачу, невпевненості, провини, депресії тощо).

Етап 2. Виявлення фрустрованих потреб дитини, які стоять за наявними почуттями, і знаходження засобів їхнього задоволення. Покращення самооцінки, впевненості дитини.

Етап 3. Переосмислення дитиною складної життєвої ситуації, її причин.

Етап 4. Пошук внутрішніх і зовнішніх ресурсів і побудова планів на майбутнє.

Варіант 1 (батьки) – допоміжна робота психолога ДІ – (Т, М)

Збереження звичного способу життя дитини; уникнення плутанини понять (мама і тато); пояснення, що розлучення – не кінець життя, а початок нового етапу, відповідна корекційна і терапевтична робота педагога-психолога з дитиною

Варіант 2 (дитина) – основна робота психолога (Код – УН2) ДІ – (ВП2: ОП1, ОП2)

Етап 1. Робота з почуттями дитини (гніву, образи, злості, зниження самооцінки).

Етап 2. Виявлення фрустрованих потреб дитини, які стоять за наявними почуттями, і знаходження засобів їхнього задоволення. Робота зі страхами дитини.

Етап 3. Переосмислення дитиною наявної ситуації розлучення батьків.

Етап 4. Пошук внутрішніх і зовнішніх ресурсів і побудова планів на майбутнє.

Варіант 2 (батьки) – допоміжна робота психолога ДІ – (Т, М)

Збереження звичного способу життя дитини; уникнення плутанини понять (мама і тато); виявлення почуттів; відповідна корекційна робота педагога-психолога з дитиною

Варіант 3 (дитина) – основна робота психолога (Код – УН3) ДІ – (ВП3: ОП2, ОП3)

Етап 1. Робота з почуттями (егоїзму, невпевненості, тривоги, розгубленості, сорому).

Етап 2. Виявлення фрустрованих потреб дитини, які стоять за наявними почуттями, і знаходження засобів їхнього задоволення. Пошук нового сенсу буття, укладу світу.

Етап 3. Переосмислення дитиною складної життєвої ситуації, стосунків з рідними.

Етап 4. Пошук внутрішніх і зовнішніх ресурсів і побудова планів на майбутнє.

Варіант 3 (батьки) – допоміжна робота психолога ДІ – (Т, М)

Пояснення, що розлучення – не кінець життя, а початок його нового етапу; позитивна взаємодія з дитиною, але від гіперопіки (перебільшеної уваги до дитини з боку батьків)

Остаточне визначення напрямку подальшої корекційної роботи з дитиною здійснюється на основі опрацювання студентом представлених схем (Схема 1,

Схема 2) та заповнення бланку даних на дитину (див. Бланк 1).

Бланк 1

Блан даних

(зразок заповнення)

ППП учня Мельник Інна Дмитрівна

Стать жіноча Вік 7 років Клас 1Б

З ким проживає з матір'ю К-ть дітей в сім'ї єдина дитина

Чи підтримується зв'язок з батьком, який проживає окремо ні

№	Назви блоків схеми	Отримані дані	
1.	Причини розлучення батьків	ПР2	
2.	Варіанти розвитку психологічної проблеми дитини	ВП2	
3.	Реакція дитини на розлучення батьків	МЕ	розгубленість, почуття провини, почуття сорому
		МК	розсіяність уваги, незібраність, зниження працездатності
		МП	прагнення до усамітнення, відстороненість
4.	Небезпеки, які несе для дитини розлучення батьків (психологічне прогнозування)	Т	подавлений настрій, стан фрустрованості, низька самооцінка і невпевненість, почуття провини
		М	уповільнення розвитку, невпевненість у майбутньому, пасивна життєва позиція, песимістичність світогляду
5.	Особливості переживання дитиною розлучення в залежності від віку	ОП1	
6.	Умови усунення причин наявної проблеми	УУП2	
7.	Шляхи усунення негативних наслідків для дитини розлучення батьків	УН2	

Подальша практична підготовка студентів до успішного здійснення ними корекційної роботи з молодшими школярами реалізується через поетапне відпрацювання серії зустрічей психолога з дитиною, кількість яких може варіюватися в залежності від складності ситуації розлучення та особливостей її переживання молодшим школярем. Охопити всі аспекти роботи педагога-психолога з дитиною в ситуації розлучення батьків неможливо, тому під час роботи зі студентами як

вихідні розглядаються чотири тематичні зустрічі педагога-психолога з дитиною відповідно до етапів роботи (Блок 7 Схема 2), під час проведення яких розглядаються основні робочі та суперечливі моменти, а також підбір методів, психологічних та методик роботи з дітьми молодшого шкільного віку. Тематичні назви зустрічей:

- Зустріч 1: «Мої почуття у зв'язку з розлученням батьків»;
- Зустріч 2: «Чого я боюсь (Що мене гнітить)»;
- Зустріч 3: «Мої внутрішні ресурси»;
- Зустріч 4: «Мій життєвий шлях (Напрямок, в якому я рухаюсь)».

Перед проведенням корекційних вправ та методик з молодшим школярем студентами відпрацьовуються основи проведення попередньої роботи: правила знайомства з дитиною, бесіди з батьками і вчителями, спостереження за учнем під час уроків, збір первинної інформації про особливості наявної ситуації розлучення батьків — див. Схема 2 (Блоки 1, 3, 5), алгоритм проведення вступної бесіди, під час якої педагогом-психологом з дитиною обговорюється низка питань, пов'язаних з наявною складною життєвою ситуацією, а також формулюються в позитивному ключі чіткі цілі роботи з молодшим школярем. До переліку опрацьовуваних зі студентами можливих практичних методів роботи з дитиною, яка переживає розлучення батьків, входять:

- бесіда з молодшим школярем;
- ігрова терапія у роботі з молодшим школярем;
- казкотерапія (реалізується через серію казок: «Казка про розлучення», «Пташенята», «Розлучення тигра і кішки», «Переможи свого дракона!» тощо);
- пісочна терапія у роботі з дитиною молодшого шкільного віку [3, 142];
- підібрані відповідно до віку дитини психологічні методики, вправи та ігри (зокрема, методики «Квітка-розуміння» та «Кінострічка»).

Вправи та ігри на початкових зустрічах спочатку орієнтовані переважно на роботу педагога-психолога з емоціями та соматичними переживаннями дитини, яка переживає в ситуацію розлучення батьків, а вже пізніше, на наступних зустрічах, педагогом-психологом здійснюється робота, пов'язана переважно вже з когнітивною сферою дитини, пошуком внутрішніх ресурсів, визначенням індивідуальних аспектів шляху, вибору дитини в життєвій ситуації.

Таким чином, окреслений приклад алгоритм-схеми реалізації професійної підготовки майбутніх педагогів-психологів з практичним ухилом у вищих навчальних закладах дозволяє цілеспрямовано виробляти у студентів практичні уміння роботи з дітьми молодшого шкільного віку, які пережили складні життєві ситуації (зокрема,

розлучення батьків) та збагачувати їх професійний арсенал відповідними практично орієнтованими знаннями.

Література:

1. Аккерман Н. Роль сім'ї у появі розладів у дітей // Сімейна психотерапія. — СПб.: Видавництво «Пітер», 2000. — 146 с.
2. Корниенко А. А. Детская агрессия: Простые способы коррекции нежелательного поведения ребенка / А. А. Корниенко. — 2-е изд. — Екатеринбург: Рама Паблишинг, 2017. — 200 с.
3. Литвиненко І. С., Прасол Д. В. Проективні малюнкові методики: Методичний посібник / І. С. Литвиненко, Д. В. Прасол. — Миколаїв: Вид-во «Арнекс», 2015. — 160 с.
4. Литвиненко І. С., Прасол Д. В. Основи екстремальної психології: Навчально-методичний посібник / І. С. Литвиненко, Д. В. Прасол. — Миколаїв: Вид-во «Арнекс», 2011. — 292 с.
5. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія: Навчальний посібник. / Р. В. Павелків, О. П. Цигипало. — Київ: Академвидав, 2008. — 431 с.
6. Пикхарт Карл Е. Советы родителям. Руководство для одиноких родителей / Перевод с английского Ю. Муравьевой. — М.: «Росмэн», 1998. — 98 с.
7. Прасол Д. В. Психодіагностика та корекція в роботі шкільного психолога: методичний посібник. Вид. 3-тє / Д. В. Прасол. — Миколаїв: Вид-во «Кріт», 2009. — 235 с.
8. Старіков І. М. Психологія взаєморозуміння у конкретних ситуаціях. — 5-е вид., перероб. і доп. / І. М. Старіков — Миколаїв: вид-ць Прокопчук Т. Ю., 2011. — 290 с.
9. Суятинова Е. Е. Психолого-педагогическая помощь детям дошкольного возраста, которые пережили развод родителей / Е. Е. Суятинова. — Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, III (28), Issue: 55, 2015. — P. 57–60.
10. Фигдор Г. Беды развода и пути их преодоления. В помощь родителям и консультантам по вопросам воспитания / Г. Фигдор. — М.: Московский психолого-социальный институт, 2006. — 141 с.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МАРКЕТИНГОВЫХ ИНСТРУМЕНТОВ ДЛЯ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПОЗИЦИОНИРОВАНИЯ ВЫСОКОТЕХНОЛОГИЧЕСКОЙ ПРОДУКЦИИ

Птащенко Е. В.,

кандидат экономических наук,

доцент кафедры экономики и маркетинга,

Харьковский национальный экономический университет

имени Семена Кузнеця

Annotation. *In the presented work, the main marketing tools for promotion and positioning of high-tech products in high-tech markets are considered. The features of forming a marketing complex for high-tech enterprises and a complex of marketing support for high-tech products are present.*

Keywords: *high-tech enterprises, high-technology products, marketing complex, marketing tools, Internet marketing, agile-marketing.*

Цель статьи — выявить и проанализировать основные маркетинговые инструменты, которые оказывают существенное влияние на позиционирование высокотехнологической продукции.

Успех на рынке и дальнейшая коммерциализация высокотехнологичной продукции сегодня включает в себя процессы изучения потребности рынка в инновационных товарах, разработку новой товарной политики; выбор оптимального момента времени выхода на рынок; последовательности и объемов деятельности на различных сегментах рынка высокотехнологичных товаров; эффективного способа распределения и продвижения высокотехнологичной продукции, а также стадию разработки стратегического и оперативного планов маркетинга.

Такие процессы адаптации высокотехнологичных товаров, созданных в высокотехнологичных отраслях, и их коммерческое использование требует инновационных маркетинговых решений, а также корректировки существующих маркетинговых концепций и детального подбора маркетингового инструментария продвижения.

В соответствии с методикой идентификации украинских высокотехнологичных промышленных предприятий, высокотехнологичное промышленное предприятие — это предприятие, производящее высокотехнологичную продукцию, а также осуществляет разработку, развитие и вывод на рынок новых продуктов и / или инновационных производственных процессов путем систематического использования научных и технических знаний [1, 4].

Высотехнологичное промышленное предприятие определяется по следующим основным критериям [4, 7, 8]:

наличие в структуре производства большой доли высокотехнологичной продукции, которая должна быть конкурентоспособной на международном рынке;

высокая добавленная стоимость и высокая производительность труда;

выпуск новых видов продукции и / или новых производственных процессов;

использование в значительной степени промежуточной высокотехнологичной продукции для производства конечной продукции (имеют высокую долю закупок высокотехнологичных товаров для нужд собственного производства);

применение высокотехнологичных методов производства и высокотехнологичных процессов;

наличие в штате значительной части работников высокотехнических профессий;

осуществления значительных капиталовложений во внутренние и внешние исследования и разработки;

осуществления значительных объемов инвестиций на технико-технологическое перевооружение.

Следует отметить, что толкование понятия высокотехнологического предприятия у многих ученых сводится к следующему: высокотехнологическое предприятие — это хозяйствующий субъект, который на постоянной основе применяет ведущие промышленные технологии и постоянно привлекает для научного, производственного и других процессов высококвалифицированный персонал, который имеет высокотехнологические навыки и может быть привлечен к выпуску высокотехнологической продукции, а также систематически используя научные и технические знания, осуществляет разработку, развитие и вывод на рынок новых товаров, получая высокую добавленную стоимость [9]. А. Лаптев рассматривает высокотехнологичные компании как коммерческие организации (общества или предприятия), в которых основное производство товаров (услуг) носит инновационный характер и соответствует следующим критериям [3, с. 12]:

обуславливает гармонизацию коммерческих целей высокотехнологичной компании, таких как получение прибыли от основной хозяйственной деятельности, со стратегическими интересами государства в области формирования промышленной и торговой политики, ориентированной не только на устойчивый, но и прогрессирующее развитие мировой экономики;

уровень наукоемкости использованных компанией в собственном производстве технологий составляет не менее 3,5%;

основная технология, применяемая на момент вывода на рынок ее товаров и услуг, принадлежит к национальному "Перечень критических технологий".

Опираясь на перечисленное выше можно выделить особенности высокотехнологичных предприятий в следующие группы:

1. Научеомкость
2. Инновационность
3. Узкоспециализированность
4. Коммерциализация
5. Интеллектуальность
6. Затратность

К каждой из приведенных групп особенностей высокотехнологичных предприятий входят элементы представлены в табл. 1.

Таблица 1

**Характерные особенности высокотехнологических предприятий
[составлено автором на основе источников 3, 4, 7, 8, 9]**

Группа признаков	Особенности	Элементы признаков
1. Научеомкость (Показатель, характеризующий соотношение между научно-технической деятельностью и производством, измеряется затратами на развитие науки в расчете на единицу продукции или соотношением количества занятых научной деятельностью и общего количества занятых в производстве.)	высокая динамичность развития производства, что отражается в постоянном обновлении ее элементов (объектов исследований, разработок и производства, технологий, схемных и конструктивных решений, информационных потоков и т. д.), совершенствовании научно-производственной структуры и ее управление	- постоянное внедрение новых технологий - проведение научных исследований - производство и реализация товаров и услуг, что имеет технологические или экономические преимущества по сравнению с другой продукцией данной группы или является уникальной.
2. Инновационность	Инновационный характер деятельности, что приводит к тому, что сам факт существования уникального производства провоцирует и стимулирует спрос на его продукцию, впервые выводится на рынок, и тем самым обуславливает "ступенчатый" жизненный цикл их уникального товара на рынке	- уникальное производство - постоянные научные исследования

Группа признаков	Особенности	Элементы признаков
3. Узкоспециализированность	Узкоспециализированный характер основного производства, монопольность рынке	применение высокотехнологичных методов производства и высокотехнологичных процессов
4. Коммерциализация	оперативное внедрение разработок, обеспечивающих высокую конкурентоспособность; ориентация на организационно-производственные системы с высоким уровнем автоматизации и гибкости	получение прибыли от основной хозяйственной деятельности
5. Интеллектуальность	наличие уникальных коллективов с большой долей ученых, высококвалифицированных инженерно-технических работников и производственно-промышленного персонала в общей численности занятых в разработках и производстве	- высокая производительность труда - наличие уникальных коллективов с большой долей ученых, - высококвалифицированные инженерно-технические работники
6. Затратность	использование в значительной степени промежуточной высокотехнологичной продукции для производства конечной продукции (имеют высокую долю закупок высокотехнологичных товаров для нужд собственного производства); осуществления значительных капиталовложений во внутренние и внешние исследования и разработки; осуществления значительных объемов инвестиций на технико-технологическое перевооружение	- капиталоемкость - большая доля инвестирования - затратность исследований - затратность разработок - затратность внедрение новых технологий - высокая добавленная стоимость

Сегодня для предприятий важным становится использование маркетинговых принципов. Не является исключением для этого и высокотехнологичные предприятия. Маркетинг на этих предприятиях имеет множество особенностей, что позволяет утверждать, что необходимо выделить есть одну группу признаков. Такая группа будет маркетинговой. В ее состав можно отнести такие элементы как:

- коммуникации;
- сбытовая деятельность;
- логистика;

маркетинговое управление;
ценообразования;
товарная инновационная политика;
маркетинг персонала.

Подробное рассмотрение этой составляющей позволит повысить эффективность и конкурентоспособность высокотехнологичного предприятия и его продукции.

Следует отметить, что для позиционирования высокотехнологической продукции необходимо использовать маркетинговый комплекс 7 «Р».

Особенности маркетинга для рынков высоких технологий тесно связаны с тем, что высокотехнологичные отрасли представляют собой наукоемкие, динамичные направления, в которых новые достижения часто опережают осознанные потребности потенциальных пользователей и нарушают установленные границы между традиционными секторами промышленности. Их квинтэссенцией есть информация, которая делает возможным производственный процесс. Если утилитарность обычных товаров продиктована их физическим содержанием и структурой, то утилитарность научно-технологических разработок, технологий и других интеллектуальных продуктов основывается на постоянно растущих и возобновляемых знаниях, которые и делают непрерывность потока новых товаров и услуг.

Оптимальный маркетинговый комплекс составляет такую комбинацию маркетинговых инструментов, благодаря которой обеспечивается достижение определенных целей при рациональном использовании имеющихся средств бюджета маркетинга. Относительная значимость каждого отдельно взятого элемента маркетинга зависит от различных факторов, таких как тип организации, вид товара, поведение потребителей.

Рис. 1. Маркетинговый комплекс для продвижения высокотехнологической продукции

Особенности внешней и внутренней среды высокотехнологичного предприятия определяют потребность применения особых методов управления. Среди методов управления, которые непосредственно ассоциируются с высокотехнологичными предприятиями можно назвать, например, управление знаниями, agile-менеджмент, применение адаптивных организационных структур.

В связи с тем, что digital окружение меняется практически каждую минуту, стало очень трудно планировать и воплощать долгосрочные стратегии и оперативно реагировать на изменения. Кроме того, технологии позволили создавать комплексные системы взаимодействия с пользователем и отслеживать результаты в реальном времени. Поэтому чтобы быть на волне изменений и уметь ими управлять — необходимо полностью пересмотреть работу отдела маркетинга и адаптировать его под современные вызовы.

В процессе решения этой задачи, вдохновленный тезисами Agile Development манифеста, Скот Бринкер, в своей публикации “Ideas for an agile marketing manifesto” предложил 6 тезисов, описывающих обновленный подход к построению работы отдела маркетинга [12]:

- человек и взаимодействия важнее процессов и инструментов,
- реакция на изменения важнее следования плану,
- покупательские сообщества важнее безликого массового рынка,
- тестирование и данные важнее мнений и предположений,
- большое количество малых экспериментов важнее нескольких больших тестов,
- вовлечение и прозрачность в отношениях важнее официального позерства.

Основные принципы agile-маркетинга таковы [13]:

скорость: спринты по 15–30 дней.

концентрация: построение user story и метрик для достижения результата.

приоритеты: рациональный диалог с пользователем вместо перетягивания каната.

предсказуемость: ежедневные Stand-up и анализ ситуации.

Лучше всего маркетинг по agile работает в процессах, которые могут быть разбиты на короткие, легко адаптируемые спринты, например:

контент–маркетинг

социальные медиа

вэб–разработка

SEO

создание мобильных приложений

автоматизация маркетинга

реклама PPC

лендинги.

Таким образом, Agile Marketing — это разновидность интерактивных маркетинговых инструментов, характерная для высокотехнологической отрасли, но с возможностью адаптации и к другим видам хозяйственной деятельности, в основу которого входит система гибкого планирования маркетинговых стратегий и отказ от классического составления маркетингового бюджета в пользу коротких итераций и возможности внести изменения в стратегию в любой момент.

Именно поэтому маркетинговая коммуникационная политика для продвижения высокотехнологических товаров невозможна также без использования современных интернет-технологий.

Маркетинговая коммуникативная политика имеет следующие специфические инструменты в Интернет:

- корпоративный сайт;
- контекстная реклама;
- медийная реклама;
- реклама на отметите;
- продакт-плейсмент в онлайн играх;
- кросс-брендинг (ко-брендинг)
- аффилированный маркетинг;
- SMM;
- SMO;
- SEM;
- подкастинг;
- сайты рейтинга и сравнения товаров;
- блоггинг;
- вирусный маркетинг,
- директ-маркетинг;
- e-CRM-системы.

SMM (social media optimization — оптимизация сайта под социальные сети) — включает создание своей тематической группы и ее дальнейшее продвижение; привлечение новых участников в группу; информирование участников о событиях компании; поддержание интереса к группе из-за размещения контента, приглашение к различным событиям участников сети и прочее.

Преимущества рекламы в социальных сетях [2]:

- возможность выбора целевой аудитории с точным таргетингом;
- постоянная поддержка контакта с потенциальными клиентами
- возможность информирования клиентов о новых предложениях компании;
- увеличение лояльности к компании.

Сегодня перспективным является продвижение товаров и услуг в Instagram. Эта социальная сеть построена на создании страниц так называемых «лидеров мнений». Такая система обеспечивает через использование «ботов» страниц быстро набрать много людей, которые подписываются на предложенную страницу и создать так называемый «рейтинг популярности». Это позволяет создать быструю рекламную акцию для любого товара или услуги. При этом среди, например, 5000 человек, что подписаны на страницу, 30% будут реальными людьми, которые видят «Лидера мнений».

Использование представленного представления новейших маркетинговых инструментов Интернет-маркетинга позволит улучшить эффективность ведения бизнеса в сети Интернет, то есть снизить издержки производства, осуществить более эффективные маркетинговые исследования (онлайн исследования), автоматизировать процессы купли-продажи и информирования клиентов, провести анализ рынка, повысить процесс коммуникационной связи между покупателями и продавцами.

Таким образом, использования интернет-маркетинга, управление знаниями, agile-маркетинга, применение адаптивных организационных маркетинговых структур это те маркетинговые инструменты, которые необходимо использовать высокотехнологическим предприятиям для продвижения и позиционирования высокотехнологической продукции на рынке.

Литература :

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Контекстна реклама в соціальних мережах [Електронний ресурс] // Prodex. Агенство Інтрнет-реклами. — Режим доступу : <http://smm.ukr.prodex.net.ua/ppc/>
3. Лаптев А. А. Управление стратегическим развитием высокотехнологичной компании : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. экон. наук : спец. 08.00.05. — М., 2007. — 25 с.
4. Національна інноваційна система України: проблеми і принципи побудови: [моногр.]/ І. П. Макаренко, П. М. Копка, О. Г. Рогожин, В. П. Кузьменко; Ін-т проблем нац. безпеки, Рада нац. безпеки і оборони України, Ін-т еволюц. економіки. — К.: [Вид-во Ін-т проблем нац. безпеки], 2007. — 519 с.
5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 квітня 2006 року "Про стан науково-технологічної сфери та заходи щодо забезпечення інноваційного розвитку України : указ Президента України від 11.07.2006 р. № 606/2006 [Електронний ресурс]. —

Доступний з: <<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=606%2F2006>>.

6. Птащенко О. В. Складові розвитку високотехнологічного підприємства / О. В. Птащенко // Фінансова система України в умовах трансформації соціально-економічних відносин. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 13 квітня 2017 р./ Частина 1 — Харків: Харк. нац. ун-т будів. та архіт., 2017. — 92 с. (С. 87–90).

7. Розвиток національної інноваційної системи на етапі становлення в Україні постіндустріального суспільства: [наук. вид.]/ В. В. Онікієнко, Л. М. Ємельяненко. — К.: [Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України], 2008. — 68 с.

8. Саліхова О. Б. Оцінка високотехнологічної виробничої сфери — фундамент для створення дієздатної інноваційної стратегії держави / О. Б. Саліхова // Економіка промисловості . — 2010. — № 1. — С. 85–95. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/jpdf/econpr_2010_1_15.pdf

9. Саліхова О. Б. Методологічні підходи до оцінки високотехнологічного сектору економіки України // Економіка та прогнозування. — 2009. — №3. — С. 75–86.

10. Статистический институт ЮНЕСКО : Международный обзор статистики и показателей в области науки и техники [Электронный ресурс]. — Режим доступа: www.uisunesco.org/TEMPLATE/.../RUSS_Backgroundpaper.pdf

11. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / [авт.-упоряд.: Г. О. Андрощук, І. Б. Жилиєв, Б. Г. Чижевський, М. М. Шевченко]. — К. : Парламентське вид-во, 2009. — 632 с.

12. Ideas for an agile marketing manifesto — [Электронные ресурсы] — Режим доступа: <http://chiefmartec.com/2010/03/ideas-for-an-agile-marketing-manifesto/>

13. Ptashchenko O. Development of marketing concept in modern terms: Agile marketing / O. Ptashchenko // Україна-България — Европейски съюз: съвременно състояние и перспективи. Сборник с доклади от международна научна конференция. Том 3. Варна-Херсон: Издателство «Наука и икономика», 2016. — 174с. (С. 14–17)

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ГЛОБАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНИХ ЗМІН ФІНАНСОВИХ СЕРВІСІВ

Решетник Н. І.,

кандидат економічних наук, доцент,

Київський національний лінгвістичний університет

Annotation. *Current paper highlights modern global tendencies of innovation-technological changes in financial environment which require deeper theoretical foundation and study, with the aim of effective training of specialists in this segment of market economy.*

Keywords: *financial technologies, crowd sourcing, crowd funding, InsurTech, mobile payments, peer-to-peer lending, digital insurance, robo-advising, bitcoin.*

В основі будь-яких суттєво значимих змін в нашому житті сьогодні лежать технології. На зміну старим, що втратили свою ефективність бізнес-моделям приходять нові. Саме вони, за певних умов, дають надію інвесторам на підвищення ефективності виробництва та зростаючу рентабельність.

Процесом активного проникнення інформаційних систем у фінансове середовище є сучасні технології в області фінансових сервісів. Наукова література на даний момент не встигає за цими стрімкими процесами і не дає їм чітких визначень. Відсутність теоретичного обґрунтування сучасних технологічних змін у фінансовій сфері і чітких визначень новітніх продуктів ускладнює їх вивчення і застосування. Сам процес інноваційних фінансових змін позначається в літературі як «фінтех» (FinTech), від англійського фінансові технології. Термін фінтех використовують в літературі, як правило, для характеристики стартапів, що розробляють нові проривні технології у сфері інвестицій, фінансових (мобільних) платежів, переказів грошей, кредитування, залучення капіталу тощо. А на думку Крістофера Дембіка, голови відділення макроекономічного аналізу Saxo Bank, термін “фінтех” можна застосувати лише до компанії, яка здатна до внутрішніх інновацій, наприклад, через Open API; та якщо вона пропонує банківські послуги за відсутності посередників [1].

Такі дещо різнопланові підходи ще раз підтверджують що виникла об’єктивна потреба теоретичного обґрунтування поняття фінтех та новітніх технологічних фінансових продуктів, до яких відносять управління особистими фінансами і активами, «краудсорсинг», «краудфандинг», «іншурТех» (InsurTech), мобільні платежі, кредитування, що працює за моделлю peer-to-peer (P2P), цифрове страхування з нуля, робо-адвайзинг, функціонування цифрової грошової

одиниці — біткойн тощо. Більшість з цих понять в літературі мають лише процесові пояснення. З огляду на це, варто зазначити, що університет Стратклайда в Глазго оголосив про відкриття нового напрямку магістратури в області фінтеху. Курс з фінтеху буде читатися рік і стане першою навчальною програмою такого роду у Великобританії. Цей курс дасть студентам знання і навички, необхідні для успішної кар'єри в цій сфері та буде об'єднувати теорію, практику і галузеву участь. Доцільним є запровадження подібних курсів українськими бізнес школами, оскільки стрімке впровадження фінтех в Україні потребує набуття знань і навичок в цій галузі.

За даними дослідження англійської компанії Accenture, у світі спостерігається стрімке зростання інвестицій у сектор фінансових технологій. Цей показник у 2016 році збільшився на 215 % і сягнув 1,48 млрд. дол.[2], у венчурній галузі фінансові технології набули найбільш стрімкого зростання. Лідером на глобальному ринку фінтех прагне стати Китай, його інвестиції на цей ринок лише за 2015–2016 рік сягнули 8,8 млрд. доларів [3]. Крім Китаю, суттєвий прорив в цьому сегменті здійснюють Мексика, Південна Африка і Сінгапур. Мова йде про розповсюдження та впровадження новітніх фінансових технологій, а лідерами створення таких технологій є Великобританія та США.

Є усі підстави стверджувати, що в найближчі роки стрімке зростання фінтеху буде продовжуватися завдяки удосконаленню законодавства в області фінансового контролю, появи нових технологій та адаптації користувачів фінтех сервісів. На Міжнародній конференції BlockchainUA, що пройшла в Києві 17 березня 2017 року з проблем фінтеху і запровадження в Україні одного з його продуктів — блокчейн системи, Георгій Вашадзе, засновник IDF Reforms Lab, зазначив, що найбільша революція в Україні буде проходити в державному секторі через технологію блокчейн. Блокчейн — це база даних всіх операцій, які проводяться в системі. Організована вона у вигляді ланцюжка блоків інформації, в кожному з яких записана певна кількість операцій. При цьому кожний наступний блок містить в собі частину інформації попереднього блоку. В Україні пілотний проект застосування блокчейн в системі державного управління відбувається на ринку оренди та продажу державного майна. У системі, що використовує блокчейн, немає центрального вузла, який диктує іншим свої правила. Учасники обмінюються транзакціями через рівнозначну мережу, і кожен має повний список усіх дій інших. Періодично поточні записи підсумовуються та додаються до загального списку. Такі блоки мають додатково хеш — унікальне число, яке відповідає лише одному блоку. Якщо змінити дані у записах блоків, це змінить хеш, що одразу помітно.

На думку фахівців, завдяки мережі блокчейн відбудеться самознищення бюрократичної системи. Блокчейн дозволить перейти на

транзакційну економіку і забезпечить більш швидку реалізацію реформ. Через транзакції автоматично сплачуватимуться податки. Система працюватиме автоматично, перейде в горизонтальну мережу міст і держава втрачатиме свої монополні функції. Держава збереже за собою функції страхового агента і засновника правил гри. Завдяки технологіям створюватиметься простір блокчейну, який буде обслуговувати економіку і бізнес [6].

На даний момент фахівці виділяють три етапи суттєвих змін у фінансових технологіях. Початком цих змін визначають 2000-х тисячні роки коли Інтернет технології активно розповсюджувалися в фінансовому секторі і створювалися нові бізнес моделі , найбільш яскравим прикладом цього є онлайн-торгівля. Хоча державна зарегульованість цієї галузі і бар'єри для входження на ринок суттєво гальмують просування фінтеху на ринок.

Фінансова криза 2008 року стала каталізатором наступного етапу розвитку фінтеху. На цей момент в банківському середовищі виникли питання про зміну системи управління ризиками, зниження операційних витрат, підвищення рівня сервісу і прозорості операцій. Саме тоді з'явилися інноваційні фінансові сервіси у сфері кредитування, управління особистими фінансами, нові системи платежів і переказів. Саме в 2008 році Сатосі Накамото був озвучений концепт нової цифрової валюти — біткойн. Слово "Bitcoin" походить від англійських слів "bit" — мінімальна одиниця інформації і "coin" — монета. Біткойн це віртуальна валюта, що забезпечує швидку і надійну систему платежів та грошових переказів, що базується на новітніх технологіях та непідконтрольна державі. Запровадження біткойна є початком трансформації сучасної грошової система, яка все далі стає менш надійною і стабільною. Біткойн відрізняється від сучасних паперово-кредитних та електронних грошей тим, що ця грошова одиниця є децентралізованою і доступною, вона забезпечує повну прозорість розрахунків, надає вільний вибір ступеню участі в системі, відсутність контролю за мережею, надає можливість здійснювати анонімні розрахунки, забезпечує надійний захист.

Інвестиційний прорив у фінтех-компанії розпочався з 2011 року. Саме в цей період відбулося суттєве зростання обсягів угод в фінтеху. У світі серед фінтех-проектів лідирують США, зростають інвестиції з боку європейських та азійських фондів в американські фінтех-компанії. З'явилися компанії з мільярдною капіталізацією.

Нові фінтех сервіси докорінно змінюють традиційне ведення бізнесу, оскільки дозволяють підприємцям отримати доступ до великого спектру фінансових послуг, завдяки чому сприяють підвищенню ефективності фінансової системи. Зокрема краудсорсинг дозволяє людям з цікавими ідеями швидко і легко залучити фінансування.

Завдяки системі Інтернет підприємці надають інформацію і будь яка особа на планеті, яку зацікавила підприємницька ідея, може стати інвестором. Це економить витрати часу і зусилля на численні презентації перед інвесторами. Краудфандинг це альтернативний фінансовий інструмент для залучення капіталу в малий бізнес. Така нова фінтех система як TransferWise, яка є вдосконаленим аналогом банківських закордонних переказів, дозволяє підприємцям дешевше і швидше переказувати гроші.

Фінтех проникає і у сегмент консалтингових послуг, в цій сфері він представлений Робо-консультантами, які швидко стають значними гравцями в інвестиційному та фондовому просторі. Робо-радіки працюють на основі трьох різних моделей, але всі вони мають одну мету, надати консультацію з вибору акцій і здійснювати управління портфелями цінних паперів та інвестиційних портфелів. Бізнес аналітики прогнозують, що Робо-консультанти принесуть \$8 трильйонів активів до 2020 року [5]. Ця фінтех система, носить назву — робо-адвайзинг. Це — система , яка застосовується у сфері управління активами та інвестиціями. Її зміст полягає в тому, що підбором портфеля займаються алгоритми, які пропонують клієнту структуру інвестицій, що відповідає його інвестиційним інтересам і профілю ризику. Метою цієї послуги є зниження щорічних витрат на обслуговування. Технічно робо-адвайзери суттєво відрізняються від іншого класу комп'ютерних рішень — торгових та біржових роботів, що використовуються професійними трейдерами. Робо-адвайзери розраховані на персональне застосування непрофесійними користувачами і надаються або програмами з доступом через комп'ютер , або мобільним пристроєм, або програмою з участю консультанта. Ця система виявляє індивідуальні потреби клієнта, здійснює пошук рішення з врахуванням фінансових можливостей і цілей клієнта, пропонує спосіб реалізації цього рішення, а також аналізує результат і уточнює стратегії. Отже, система допомагає клієнтам, інвесторам сформулювати свій індивідуальний інвестиційний портфель під кожен конкретний випадок, а також може надати кілька варіантів такого портфелю з врахуванням ступеню ризику. Система закладає в модель прогнозований рівень інфляції, відсоткової ринкової ставки тощо. Практично клієнт інвестиційної компанії власноруч заповнює електронну анкету, яка містить великий блок інформації стосовно його нагромаджень і власності, рівня доходів і обізнаності у фінансовому середовищі, у страхових продуктах, його відношення до страхування, сімейний стан, регулярні видатки, особливо суттєві, а також питання щодо сприйняття клієнтом ризиків. Ці дані лежать в основі розробки і надання клієнтові підходящої йому за рівнем ризику моделі інвестиційної стратегії і інвестиційного портфелю з поясненням того,

чому його кошти і яким чином повинні бути інвестовані в ті чи інші фінансові інструменти. Система робо-адвайзингу створює можливість інвестиційним компаніям йти не від продукту і послуги, які воно пропонує, а від реальних потреб і можливостей клієнта. В результаті цього клієнт отримує бажаний результат, а інвестиційні компанії додаткові доходи від довгострокового інвестування клієнта.

Фінтех завоює свої позиції також у сфері кредитування. В цьому сегменті зосереджені майже 60% прибутків сучасних банків і саме в цю сферу надходить половина венчурних фінтех-інвестицій. Такий активний розвиток даного сегменту пов'язують з наявним попитом на мікрофінансування організацій і громадян та відсікання банком певних груп позичальників, в першу чергу позичальників зі складною кредитною історією. Перші компанії цього сегменту не конкурували напряму з банками а йшли поряд з ними «підбираючи» неохоплених банками клієнтів, саме тих, що не мали доступу до банківських послуг. Одним з найбільш яскравих прикладів є компанія Wonga в Великобританії, що зосереджує увагу на наданні високодохідних кредитів до зарплати. Це дало змогу компанії за короткий термін заробити більше 100млн. доларів чистого прибутку. В цьому ж сегменті сьогодні заслуговують на увагу стартапи, що працюють за моделлю peer-to-peer (P2P). Це кредитування за якого сервіс надає платформу зі зв'язку позичальника з кредиторами в ролі яких можуть виступати різні інвестори. Ця платформа використовується для кредитування і фізичних і юридичних осіб. Проте позитив простоти операцій за моделлю P2P не заперечує існування негативу, який полягає у підвищеній ризикованості щодо неповернення позик та схильності самих інвесторів до формування пірамід.

На ринку фінансових послуг існують розроблені фінтех компаніями технології, які допомагають не лише бізнесу, а й громадянам. Ці технології направлені на економію найбільш рідкісного ресурсу — часу. Зокрема це стосується системи платежів і переказів. Цей сегмент об'єднує гаманці, сервіси переказу коштів, шлюзи прийому он-лайн платежів. На ритейл-банкінг сегмент припадає третина усіх інвестицій у фінтех. До них належать відомі світові системи PayPal, Google Wallet, Apple Pay, Alipay, Pay.Ua, а також українські продукти Portmone чи розроблені банками «Приват24» та «Ощад 24/7». Сучасний феномен у запровадженні новітніх електронних платіжних систем полягає у їх стрімкому розвитку в бідних країнах Азії та Африки, де рівень проникнення традиційної банківської системи на сьогодні є достатньо низьким (кількість відділень на тисячу жителів). У цих країнах смартфон замінює фінансову установу, а клієнти купують мобільні гроші, з якими можна проводити низку банківських операцій так само легко, як поповнювати рахунки для розмов.

Страховий ринок теж намагається йти в ногу з часом. В червні 2017 року в Києві буде проведено Першу міжнародну конференцію InsuranceNEXT'UA 2017. Конференція відбудеться за підтримки Німецького (GDV) і Австрійського (VVO) об'єднань страховиків та Ліги Страхових Організацій України, та ставить на меті об'єднання усіх стейкхолдерів, пов'язаних із функціонуванням та розвитком страхового ринку України в умовах становлення цифрової економіки. Її основною тематикою анонсовано застосування цифрових технологій у загальному страхуванні; регуляторні зміни у діджитал-епоху; інвестиційний потенціал українського страхового ринку; нова генерація фінансових провайдерів; персоналізоване страхування та практики іншуртех-стартапів; тренди у перестрахованні; попит на автоматизовані системи андеррайтингу; автострахування та телематика; діджитал-маркетинг; кібер-безпека; виклики для персоналу та управління проектами; соціальні реформи та страхування [4].

Наведені приклади фінтех сервісів дозволяють спростити ведення бізнесу знизити витрати, зробити бізнес прозорішим, враховувати індивідуальні потреби і можливості клієнта, знизити його ризики тощо.

Найявні технологічні зміни в фінансовому середовищі є відображенням сучасного етапу розвитку постіндустріальної цивілізації, яка розпочала свою ходу в XX столітті. Варто звернути увагу і осмислити те, що технологічні зміни впливають не лише на виробничі процеси, а зачіпають суспільні процеси у всій їх широті та глибині, культуру і політику. Новітні технології змінюють специфіку виробництва, починає привалювати нематеріальне виробництво, воно долає межі економіки у традиційному сенсі й безпосередньо охоплює виробництво ідей, символів, культуру, суспільство і політику.

Отже, сучасні тенденції, що склалися на ринку фінансових послуг, свідчать про активний розвиток нового інформаційно-технологічного етапу розвитку світової та національної економіки, що потребує більш глибокого теоретичного осмислення і активної роботи з підготовки фахівців даного сегменту через введення в навчальні програми курсів з фінтеху, та осучаснення навчальної літератури.

Література:

1. Дембик К. Чи зможе фінтех вплинути в майбутньому на роботу банків? / Крістофер Дембик. — Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/news/-/381300/kristofer-dembik-chy-zmo-zhe-finteh-vplynuty-v-majbutnomu-na-robotu-bankiv>Accenture.

2. Звіт компанії Accenture. — Режим доступу: <https://newsroom.accenture.com/industries/financial-services/growth-in-fintech-investment-fastest-in-european-mark>.

3. Фінтех-ринок в 2016-му: підсумки і цифри. — Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/news/-/392674/finteh-rynok-v-2016-mu-pidsumky-i-tsyfry>.

4. Українська федерація убезпечення та журнал про цифрову економіку і фінтех Future. — Режим доступу: <https://www.facebook.com/ufu.org.ua/>

5. Business intelligence (BI). Режим доступу: <http://businessintelligence.com/>.

6. Shcheglova K. Author Archives: Kate Shcheglova / Kate Shcheglova // Future magazine. — Режим доступу: <https://maybutnemagazine.wordpress.com/author/kateshcheglova/>.

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПЕРСОНАЛУ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ МЕНЕДЖМЕНТУ ПЕРСОНАЛУ СУЧАСНОГО АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

*Сазонова Т. О., к. е. н., доцент,
Осташова В. О., к. ю. н., доцент,
Полтавська державна аграрна академія*

Annotation. *Theoretical and methodological aspects of personnel development, the need of personnel development for each enterprise, the essence of the system of personnel development, positive traits in the organization are provided in the article. There was defined the main directions of personnel development for enterprises.*

Keywords: *personnel, personnel development, management of personnel development, system of personnel development at the enterprise, training of personnel.*

Формування ефективної системи розвитку персоналу сучасної організації є одним із її стратегічних завдань. Це зумовлюється динамічністю та невизначеністю середовища функціонування організації, нестандартністю змін як у глобальному оточенні, так і в економічних та соціальних процесах на мікрорівні, зростання популярності концепції соціальної відповідальності та, нарешті, зміною світогляду та структури потреб персоналу. Щодо останнього чинника, маємо на увазі те, що зростає роль потреби в самореалізації та приналежності в загальній структурі потреб. Спостерігається тенденція до посилення прагнень сучасного персоналу до розвитку не лише професійного, але й творчого, духовного, емоційного на робочому місці.

Управлінню розвитком персоналу присвячені наукові роботи багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників: Г. Беккера, В. Вебера,

А. О. Грішньової, П. В. Журавльова, А. Я. Кібанова, В. М. Колосок, Т. В. Кулініч, І. Хентце, і багатьох інших. В їх роботах розкриваються питання стратегічного управління розвитком персоналу, економічні та психологічні особливості цього процесу, які необхідно враховувати задля формування ефективної та раціональної системи управління персоналом, питання оцінки рівня розвитку персоналу, методи, форми, види та мотиви розвитку персоналу.

Цілями нашого дослідження є виявлення сучасних особливостей управління розвитком персоналу в аграрних підприємствах та пошук шляхів удосконалення даної управлінської функції в сучасних реаліях.

На думку, Й. Хентце розвиток персоналу — одна з функцій менеджменту, яка спрямована на те, щоб сприяти членам трудового колективу усіх ієрархічних ланок в оволодінні кваліфікацією, необхідною для виконання сучасних і майбутніх професійних вимог. Також — це сприяння розвитку особистісних здібностей працівників із врахуванням змін роду діяльності та індивідуальних і виробничих цілей. Розвиток персоналу відбувається в певній послідовності та орієнтований на досягнення поставленої мети [1, с. 243].

На наш погляд, доцільно визначити розвиток персоналу — як системний процес удосконалення знань, умінь та навичок працівників підприємства, що реалізується через сукупність організаційно-економічних заходів, які передбачають адаптацію, професійне навчання, планування та оцінювання трудової кар'єри персоналу, ґрунтується на плановій, але гнучкій кадровій політиці організації та на самоосвіті та самоменеджменті персоналу.

Щодо професійного розвитку персоналу, то фактично маємо на увазі професійний розвиток особистості в межах організації. Професійний розвиток персоналу — це цілеспрямований і систематичний вплив на працівників за допомогою професійного навчання протягом їхньої трудової діяльності в організації з метою досягнення високої ефективності виробництва чи наданих послуг, підвищення конкурентоспроможності персоналу на ринку праці, забезпечення виконання працівниками нових складніших завдань на основі максимально можливого використання їхніх здібностей та потенційних можливостей [2]. Важливість управління професійним розвитком персоналу, зокрема аграрного підприємства зумовлене наступним: ефективно налагоджена система сприяє ефективному використанню трудового потенціалу особистості; формує соціально та професійно мобільного, гнучкого працівника; є засобом профілактики безробіття; підвищує конкурентоспроможність персоналу; сприяє зростанню результативності діяльності персоналу зокрема та підприємства в цілому; сприяє ініціюванню та впровадженню інновацій різного роду в діяльність та сферу управління підприємства.

Основними напрямками удосконалення системи розвитку персоналу в умовах сучасної конкуренції є [3, с. 146]:

- підвищення освітнього рівня персоналу, постійне оновлення знань з метою ліквідації розриву між вимогами робочого місця, посади і діловими якостями персоналу;
- стимулювання професійного зростання працівників;
- забезпечення підвищення кваліфікації працівників;
- заохочення персоналу до створення і розвитку інновацій, здатних забезпечити конкурентні переваги для підприємства;
- формування системи безперервної професійної освіти і підготовки кадрів, включаючи навчання безпосередньо на виробництві та з відривом від виробництва;
- застосування інноваційних форм та методів організації навчання;
- створення умов для кар'єрного росту працівників;
- заохочення внутрішньої конкуренції між співробітниками у межах підприємства, не допускаючи при цьому виникнення конфліктів;
- забезпечення стабільності кадрового складу, а також його адекватного оновлення;
- проведення вертикальної і горизонтальної ротації персоналу.

В умовах посилення конкуренції на ринку великого значення набувають такі складові конкурентоспроможності персоналу підприємства, як освіта, професійні знання та уміння, практичні навички, відповідність психофізіологічних і соціально-психологічних особливостей людини вимогам професії [4]. Всі зазначені складові потрібно враховувати при створенні та удосконаленні системи професійного розвитку персоналу. Варто зазначити, що дана система має бути чітко спланованою, діючою на постійній основі, з врахуванням внесених змін, що неминуче виникають і пов'язані із рухомістю середовища існування підприємства. Професійний розвиток персоналу сприяє вдосконаленню набутих та оволодінню якісно новими уміннями, навичками, знаннями працівника, підвищуючи його професійний рівень. Тим самим професійний розвиток персоналу забезпечує професійне, інтелектуальне, моральне, особистісне зростання працівників. Важливість та доцільність управління професійним розвитком персоналу очевидна. Проаналізуємо, на прикладі п'яти прибуткових аграрних підприємств Полтавської області, особливості реалізації досліджуваної управлінської функції в сучасних умовах. Форми навчання працівників, які використовують сучасні аграрні підприємства, можна згрупувати наступним чином: навчання безпосередньо на робочому місці та навчання поза робочим місцем (табл. 1).

Таблиця 1

**Рейтинг популярності форм навчання персоналу в аграрних підприємствах
Полтавської області, 2012–2016 рр.**

Форма навчання	% вибору	Рейтинг
Навчання безпосередньо на робочому місці		
- інструктаж	45	1
- учнівство	5	5
- ротація	15	3
- наставництво	5	5
- метод ускладнених завдань	20	2
Навчання поза робочим місцем		
- самостійне навчання	10	4

Джерело: власні польові дослідження.

Отже, перевага надавалася навчанню безпосередньо на робочому місці. При чому найбільш популярною формою був інструктаж (1 місце) — роз'яснення та демонстрування прийомів роботи безпосередньо на робочому місці. Йому притаманний нетривалий термін навчання і спрямований він на оволодіння конкретними операціями чи прийомами, що входять до професійних обов'язків працівника, фактично навчання носить адаптивний характер. Також популярним на досліджуваних підприємствах є метод ускладнених завдань (2 місце) — спеціальна програма робочих дій, що побудована за ступенем їх важливості, розширення обсягів завдань і підвищення їх складності — передбачає розвиток персоналу на основі більш інтенсивного використання вже набутого досвіду, навичок та самостійного навчання. На 3-му місці — ротація — для неї характерний нетривалий термін та використовують цю форму навчання, коли необхідно підготувати працівника широкого профілю, який володіє кількома професіями. На 4-му місці — форма навчання поза робочим місцем — самостійне навчання — найбільш доступна та невитратна для підприємства. Працівники самостійно навчаються у вільний час.

Варто зазначити, що в цілому організація професійного навчання переважно відбувається на робочих місцях по мірі виникнення такої необхідності без детального планування процесу. Крім того, дослідження виявило наступні характерні аспекти кадрової політики в сфері розвитку персоналу досліджуваних аграрних підприємств:

1) управління професійною кар'єрою майже не відбувається (планово). План кар'єри в розрізі окремих працівників не складається. Просування кар'єрними сходинками можливе лише завдяки періодичній атестації кадрів;

2) атестація кадрів проводиться систематично, у відповідності до затверджених графіків — вона є по суті єдиним джерелом комплексних даних про конкретного працівника. Це пов'язано з тим, що в проміжні

періоди моніторинг трудової діяльності індивідуально по працівниках не проводиться;

3) наймання працівників в основному відбувається на розсуд керівника загальновиробничого управління підприємства по мірі виникнення такої необхідності. Плани потреби в кадрах в цілому та у розрізі професій, кваліфікацій не складаються.

Удосконалення системи управління розвитком персоналу аграрного підприємства має починатися з удосконалення стратегії управління персоналом в цілому. Зрозуміло, що стратегія управління персоналом розробляється з урахуванням внутрішніх ресурсів, традицій, правил, філософії підприємства і його можливостей, що формуються в тому числі і зовнішнім діловим середовищем. На наш погляд, для середньостатистичних аграрних підприємств, враховуючи сучасні реалії функціонування, доцільним є формування стратегії управління персоналом способом «зверху-вниз», де домінуюча роль у розробці кадрової стратегії належить вищому керівництву, яке спочатку визначає загальну стратегію управління персоналом підприємства, а потім — стратегії для кожного конкретного підрозділу підприємства. Такий підхід формування кадрової стратегії передбачає: формування кадрової стратегії підприємства на основі якісної оцінки зовнішнього ділового середовища, визначення його тенденцій, динаміки; зв'язок кадрової стратегії із загальною діловою стратегією підприємства; визначення основних напрямків формування стратегії та планів для керівників нижчих рівнів, завданнями яких є не лише реалізації стратегії, але й її деталізація.

Нами розроблені основні елементи сучасної кадрової стратегії, які сприятимуть не тільки професійному, але й особистісному розвитку персоналу сучасних аграрних підприємств (рис. 1).

Основні стратегічні цілі кадрової стратегії пропонувані для вітчизняних аграрних підприємств і які спрямовані на підвищення якості життя персоналу, як комплексного завдання, можуть бути наступними (рис. 2).

Як уже було зазначено, розвиток персоналу підприємства передбачає розкриття професійного і творчого потенціалу працівників, підвищення ефективності та результативності праці працівників підприємства на основі зацікавленості в результатах праці, зростання показника залучення персоналу у вирішення загальноорганізаційних завдань. До пропонованих заходів щодо формування системи залучення персоналу в аграрних підприємствах слід віднести наступні (рис. 3).

Рис. 1. Основні елементи кадрової стратегії для сучасного аграрного підприємства

Джерело: власна розробка.

Система залучення персоналу, що базується на системі оцінки, мотивації, розвитку і навчання працівників дозволить забезпечити зростання результативності та продуктивності праці, покращення виробничих та управлінських процесів.

Серед зазначених векторів збільшення рівня залучення персоналу, що фактично сприятиме не тільки формуванню активного, мотивованого щодо безперервного розвитку персоналу, але й персоналу з високим ступенем лояльності до організації, звернемо увагу на компонент «вдосконалення систем оплати праці, моральної та матеріальної мотивації». Він є одним з головних факторів, що формує лояльність персоналу, яка, в свою чергу, в сучасних складних та ризикових умовах функціонування, особливо аграрних підприємств, є тим чинником, що сприяє прискоренню стабілізаційних процесів в організації.

Ми погоджуємося з думкою, що підприємство повинне ставитися до власних працівників як до інвесторів, оскільки вони і є інвесторами інтелектуального та трудового капіталу. Керівництву слід створити сприятливі умови розвитку персоналу з метою підвищення їх кваліфікаційного рівня, творчості та активної участі у позитивних результатах діяльності [6, с. 32].

Разом з тим, керівництво має створити належні умови для соціального розвитку персоналу та для перманентного зростання якості їх життя.

Рис. 2. Основні стратегічні цілі кадрової стратегії пропонувані для вітчизняних аграрних підприємств

Джерело: складено на основі [5, с. 139].

Дані завдання, зокрема реалізуються через соціальну підтримку персоналу з боку керівництва шляхом формування та удосконалення соціального пакету. Варто зазначити, що розмір соціального пакету (конкурентного та компенсаційного) у США становить 40–50% базової заробітної плати. Аналогічна ситуація і в країнах Західної Європи [7, с. 274].

В досліджуваних аграрних підприємствах за період 2012–2016 рр. він не перевищував 12 % від заробітної плати працівника.

При формуванні соціального пакету (говорячи про соціальний пакет, ми не маємо на увазі обов'язковий, а лише — конкурентний та компенсаційний) доцільно виходити з наступного:

1) пакет обирається працівником серед декількох запропонованих підприємством різноманітних пакетів виплат та послуг приблизно однакової вартості, але різних за «наповненням»;

2) соціальний пакет формується окремо для певних категорій працівників того чи іншого підрозділу (робітників, управлінців середньої ланки, топ-менеджерів, керівного складу тощо).

Система методів розвитку персоналу навчанням, які доцільно застосовувати в сучасних аграрних підприємствах, є розгалуженою і має свою специфіку застосування, залежно від потреби, фінансових

можливостей, гостроти проблем, що виникають у господарській чи управлінській діяльності підприємства (табл. 2).

Рис. 3. Пропоновані заходи по формуванню системи залучення персоналу в сучасних аграрних підприємствах

Джерело: власна розробка.

Отже, управління розвитком персоналу як система дозволяє досягти соціально-економічної мети — задоволення потреб, як працівників, так і виробничого процесу, шляхом вирішення трьох взаємопов'язаних завдань, що вирішуються через реалізацію різних функцій управління персоналом.

Це задоволення потреб виробничого процесу в людських ресурсах необхідної кількості, якості і в задані терміни; досягнення планових стратегічних та тактичних цілей з найбільшим рівнем ефективності; задоволення життєвих, економічних і соціально-психологічних потреб працівників підприємства. Тому в створенні успішно функціонуючої системи розвитку персоналу зацікавлені як топ-менеджмент, так і керівники різних рівнів і працівники.

Методи розвитку персоналу навчанням пропонувані для аграрних підприємств

Метод	Короткий опис	Результат	Переваги
1	2	3	4
Наставництво	Оволодіння професійними компетенціями в процесі діяльності та комунікації з професіоналом	Формування умінь, удосконалення навичок, розвиток професійного сприйняття, свідомості	Урахування індивідуальних особливостей й, висока гнучкість методу
Навчання на робочому місці	Оволодіння професійними компетенціями в процесі діяльності після інструктажу та/чи демонстрації	Професійні компетентності, розвиток професійної свідомості	Мінімальні затрати, висока практична направленість
Коучинг	Формування компетенцій та розвиток професійних якостей в процесі специфічної діяльності	Удосконалення умінь, розвиток професійної свідомості, задатків та здібностей	Урахування індивідуальних особливостей, висока гнучкість методу
Розвиваюча діагностика	Оцінка та самооцінка якостей, визначення цілей професійного розвитку	Інформація для профрозвитку, розвиток мотивації	Урахування індивідуальних особливостей
Тренінг	Формування компетенцій та розвиток професійних якостей в діяльності у специфічному середовищі	Уміння, навички, розвиток професійної свідомості та мотивації	Алгоритмізованість процесу, висока прогнозованість результату
Ротація кадрів	Оволодіння компетентціями за суміжними видами діяльності	Компетентності, мотивація, розвиток професійної свідомості	Можливість впливу на мотивацію працівника малозатратними заходами

Джерело: складено на основі [8].

Література:

1. Хентце И. Теория управления кадрами в рыночной экономике : [моногр.] / И. Хентце. — М. : Междунар. отношения, 2011. — 315 с.
2. Гаврилюк І. В. Розвиток персоналу як фактор конкурентоспроможності працівників та організації [Електронний ресурс] / І. В. Гаврилюк. — Режим доступу : <http://archive.nbuv.gov.ua>
3. Бучинська Т. В. Розвиток персоналу як основний чинник підвищення конкурентоспроможності підприємства / Т. В. Бучинська //

«Науковий вісник». Серія «Економічні науки» — Вип. №7. — Ч. 2. — Херсон, 2014. — С.144–146.

4. Леонтьян М. А. Поняття «компетенція» та «компетентність» у теорії освіти [Електронний ресурс] / М. А. Леонтьян. — Режим доступу : <http://archive.nbuv.gov.ua>

5. Остапюк Б. Я. Формування стратегії управління персоналом як інструменту забезпечення ефективного розвитку залізничного транспорту: [текст] / Б. Я. Остапюк // Вісник економіки транспорту і промисловості. — 2014. — № 47. — С. 137–142.

6. Ткаченко О. М. Значення соціального пакета для українських підприємств у сучасних умовах / О. М. Ткаченко // Інвестиції: практика та досвід — 2011. — № 8. — С. 31–34.

7. Шоляк О. Ю. Розвиток соціально-трудових відносин: економічний, правовий та обліковий підходи / О. Ю. Шоляк // Науковий вісник Ужгородського університету. — 2010. — № 30. — С. 273–280.

8. Денисєнок А. Наставництво на промисленному підприємстві [Електронний ресурс] / А. Денисєнок // Менеджмент персоналу. — 2014. — Режим доступу : <http://hrliga.com>

EMOTIONAL BRANDING AND EMOTIONAL SALES AS AN EFFECTIVE WAY OF PROMOTION OF PRODUCT

Сапаян А. С.,

Бугас В. В.,

Київський національний університет технологій та дизайну

Annotation. In article the interdependence of a brand and human emotions, importance of the correct approach to each psychotype of the personality, feature of target audience of their requirement and value are investigated. The value of a brand and branding in Ukraine also their role in advance of goods and services are improved, using human emotions and ways of impact on them.

Keywords: brand, branding, human emotions, emotional sales, target audience, positioning and differentiation of a product, value of the person, psychographic types of the personality.

Problem statement. In modern conditions the strong emotional brand speaks as his considerable competitive advantage at labor market. It predetermines need of performing diagnostics of emotional branding and emotional sale, formations of necessary tools acting as a basis for increase in potential of interrelation of human emotions and a brand, provides validity of administrative decisions concerning influence on target audiences in labor market, to establishment of their priority and so forth.

Analysis of recent research and publications. The research of separate aspects of an assessment of a brand and emotions were investigated in works by B. Vaneken; D. Boyett; J. Leple; S. Berrou, R. Mosley S. Davies, D. Aaker, V. Zozulyov and others. At the same time, the existing scientific approaches to definition of indicators of an assessment of a brand and emotions remain contradictory and generally concern a goods brand. At the same time questions of methodology of an assessment of emotional sales are insufficiently developed. Therefore scientific and methodological bases of diagnostics of emotional branding demand further development.

The aim of the article is the research of scientific approaches of formation of indicators of an assessment of a brand and emotions, definition of the generalizing indicator of creation of a brand, specification of parameters of an assessment of force of a brand and emotional sales, development of scientific and methodical approach to diagnostics of emotional branding and emotional sales for the sake of advance of certain goods and services.

The main results of research. During an era when the companies compete to make the brands excellent, the final decision it seems establishment of communications of a consumer brand at the sensual and emotional level. Thus, marketing specialists are aimed at development of deeper, long and strong brand of investments for consumers. Though there is a significant amount of proofs in literature concerning values of emotions in creation of strong links between consumers and brands. This research the understanding of the potential nature of emotions directed to deepening in creation of a strong brand of investments between consumers and brands which often consider the emotional strategy of branding of firm.

Respectively, emotional branding acts as the new paradigm, which is able to solve one of the main tasks of marketing: to unite the company and people, to establish between them strong and at the same time rather productive communication. To please to the clients marketing specialists, being engaged in forming of an image of this or that brand, can operate the most various emotions: joy and nostalgia, inspiration and passion, pride and sympathy — and transfer the most various messages, which purpose, as a rule, is one in their context: to interest the potential buyer in a trademark, to show at him interest.

Today brands dictate a way of life and style of behavior of consumers, influence their culture and a scale of values, form certain groups of target audience on numerous unifying signs. Each company has a need for practical techniques of work which give the chance to create such behavior employees which result will be positive emotions of clients.

Thus, realizing that emotions directly influence behavior of consumers, marketing specialists can increase considerably the sales due to emotional receptions.

Rational arguments are a base, a platform for decision-making whereas emotions — the true engine of sales. All of us "choose as heart". Whether it is possible to learn to involve the emotional sphere of the client? Why the emotional component is so important during creation of a brand? Having analyzed scientific literature, media, the press, behavior of consumers, marketing specialists have carried out communication between emotions and a brand.

The concept "brand" means not only a logo and the advertising strategy, but also the sixth sense of the client concerning a product, services or the companies. People create brands for streamlining of chaotic information. The approximate concept of a brand is "reputation". Reputation, just as a brand, the company isn't capable to control. Weighs not that will tell, producers, and what will be told by buyers. The company is only able to influence.

Having dealt with the concept "brand", it is necessary to address another — branding. If it is short — it is attempts of the company to approve own value due to servility to clients. The branding purpose — simple: to please clients that more people bought more goods during longer time at the top price. Besides, branding has "karmic" measurement. For example, if the company promises more, than can give, it is reflected in her brand and will result in negative effect: less people will buy less goods during shorter time at the lowest price. Thus, the companies work behind will of clients.

About creation of brands the huge number of books is written, around this subject break a spear of the guru of marketing. There is a question: two questions emotional sales and branding are how closely connected?

To create a brand with individual qualities, to producers, advertisers and sellers need knowledge of emotional impulses of the consumer. Emotional life of consumers' needs to be considered from the point of view of psychophysical data, different contact groups perceive a brand in own way. Even among buyers of one generation and with approximately equal income there are people who differently approach process of the choice of goods that consider his different characteristics and ways of positioning.

The brand provides to the owners:

- loyalty of clients:
 - readiness to pay the top price for the branded goods
 - priority acquisition of the branded goods in the presence of the choice
- immunity against proposals of competitors
- big profit due to priority acquisition of the bigger price and long-term loyalty;
- more positive image, good reputation of the company:
 - supporters of a brand make recommendations of the environment, duplicate positive experience
 - quieter relation to possible shortcomings

Emotional component distinguishes a brand from just trademark, a product. And this emotional, non-material component is vital to be formulated and to inform accurately the consumer. Thus, than the brand differs from goods? The brand is a good, but is main that distinguishes it non-material value, first of all emotional values which are associated with a product. Therefore the brand remains in consciousness of the consumer far being beyond functional properties of a product. The own experience of the client on use of a product, and also any in addition obtained information can be a basis of "positioning" of a brand in consciousness.

Respectively, to create and to position a brand in consciousness of the consumer it is necessary: to position a product; to differentiate a product; to introduce brand value

Thus, there are certain requirements of positioning and differentiation of a product. The positioning has to be:

- accurate, does not leave the place for misunderstanding at clients
- full to display all significant advantages of a product

The differentiation should:

- to be adapted to needs of the client
- to significantly allocate goods against the background of the competing products
- to be based on properties of a product and possibility of the company
- to allow clients to see a brand in new light.

Such work needs to be carried out at each contact with the client. Branding demands preparation. The positioning of brands consists of such stages:

- studying of target audience
- description of differentiation of advantages of a product
- learning functional benefits of a product
- learning emotional benefits of a product
- introduce brand value in a product

To learn target audience, it is necessary to analyze the following factors:

- functional (material)
 - main components of target audience (age, sex, income and others)
 - functional requirements
 - habits in use of products analogs
- non-material
 - values of consumers
 - relation of consumers to products analogs
 - emotional needs of consumers

Functional ("material") factors are a basis for release of a product on the market. Producers generally address material characteristics of target audience, at the same time not always using emotional factors, that is non-material which create a brand in consciousness of consumers. Thus, to

understand how to cause an emotional component of clients, it is necessary to plunge into their feeling, requirements, to be on their place, to understand them.

Basic needs of consumers are that it is necessary to allocate first of all and the nobility at sale of goods. They are inherent in all clients in relation to any product. A task of the seller is to reveal those which are priority for this target audience or for the specific client.

Therefore, there are such basic requirements: efficiency, safety, convenience, prestige, profitability.

Basic requirements are the main when using emotional the technician at different stages of sales.

Describing value of functional factors, it is possible to draw a conclusion that except the main characteristics of target audience, there are also non-material criteria which position a brand.

Values ("what is important") are the most abstract of them and most important for creation of an image of a brand in consciousness of clients. The question "What Important for the Client" is the cornerstone of values of target audience. He can have as well as the general character or treat as a concrete product. The concept of values is close to a concept of needs of A. Maslou and motives of human behavior. Values of the person form the basis of his beliefs and morals. There is an unlimited number of classifications of values which in the best way answer carrying out non-standard, emotional sales.

The main values of person

Group of values

Values

Basic

- comfort
- health in the long term

Public

- status
- power

Personal

- self-realization, obtaining result usefulness
- usefulness

Emotional/ real

- love, recognition
- belief
- social approval, correctness of actions
- emotional pleasure

The appeal to such values will make the guaranteed success at target audience. The priority of values is very important. For example, the comfort

will be more important, than health in the long term because there is always a wish to feel instant convenience, harmony and comfort.

The more the advanced person, the bigger number of values at him it is stabilized, including the highest level. The supreme values, actually, are also the real values in mass consciousness. Lack of such leads to disintegration of the personality or is a sign of her disintegration.

Thus, determination of values, on compliance to which the aimed product, doesn't represent big complexity. This work which importance can't be overestimated as on the basis of a set of values emotional benefits of the client will be defined and also will take place transformation of a product into a brand in consciousness of the client.

Therefore, there is a list of the main values of the person. The following task is their introduction in emotional technicians of sales. And for this purpose it is necessary classification of social types of clients which with high probability prophesies them to value.

The dependence of consumer behavior on psychological type of the person is one of the most effective criteria of differentiation. The special classification based on priority vital values of concrete psychographic type is for this purpose used.

Classification of the main psychographic types of the personality:

- motivated — survival;
- conservatives — stability;
- self-sufficient — compliance;
- careerists — the power, individualists — freedom;
- simulators — glory;
- innovators — knowledge;
- intellectuals — harmony.

Motivated consumers appreciate most of all survival in literal sense of this word. Owing to limitation in means they aren't spoiled by desires and buy goods of rather cheap and checked brands, keeping aloof from brands. For this purpose the psychotype can consider the most productive advertising platform directly an outlet. For him the opinion of acquaintances or sellers is important

Conservatives are the most constant consumers who most of all appreciate stability. They are, as a rule, not remarkable people with the accurate and unshakable beliefs based on traditional universal values: house, family, welfare. Generally people given to psychotype are extremely economical and rational. Therefore choose products of the checked brands of average price category. As communication with a family is of great importance for conservatives, advertising of "peaceful" and emotional maintenance which uses the real values is considered effective.

Self-sufficient consumers buy goods by the principle of compliance with the status. As a rule, successful active people, leaders in business with good

taste in whom highly developed self-respect belong to this category. The bought goods have to give an idea of success first of all to consumers as the opinion of crowd means nothing to them. Despite of prosperity and the high income, they are practical buyers. Therefore for this purpose to psychotype reception "dates more high price" which promises the additional benefits will be the best.

Careerists according to the characteristics are very similar to self-sufficient consumers, but have much less finance. A main objective and value of this category of people is the power. The bought products have to give all an idea of their success. Representatives of it to psychotype more than others are aimed at achievement of a certain social status by means of career development. Also peculiar display behavior is extremely important to answer with him to the society. These circumstances dictate also marketing communications for this type of consumers.

Individualists call freedom priority criterion of behavior. Representatives of it to psychotype hardly submit to persistent recommendations, don't differ in loyalty to places of purchases. Their behavior is unpredictable and impulsive. It is possible to refer to this category of consumers safely young, impulsive and full to enthusiasm of people up to 30 years who look for a variety and new impressions. Therefore for individualists packing of goods solves: she has to be bright and the most informative.

Simulators belong to the most vulnerable and unripe type of the personality which choice depends on external circumstances and influence of society. Marketing technologies which use as "a bait for the client" of various celebrities and are the most effective way of advance of products for simulators as representatives given with ease trust everything that to them is told by more strong personalities.

Innovators appreciate knowledge. For them process is important, but not product. This category of consumers is ready to try all novelties of the market, however for daily food chooses rather simple and traditional products. It is possible to influence the choice of the innovator by means of high-quality packing with accurate information.

Intellectuals appreciate harmony in everything. Cultural wealth prevails over material. Consumers of this group are not inclined to mad expenditure of the family budget. Favorite work which guarantees stability; health which provides reproduction and mutual respect — the minimum here is necessary for the intellectual. They subconsciously behave in shop as most of representatives of other psychotypes. It is natural because advertising influences any type of the personality. The contents of advertisements have to be instructive and decent, cry out to the moral principles and patriotic feelings. Intellectuals read much and not only classics, but also the periodic

press therefore the best advertising platform can be considered domestic media.

The following analysis stage of target audience is the description of the relation of consumers to product-analogs. For this purpose it is necessary to answer a question:

- that it is pleasant to clients in products which exist
- that it is not pleasant to clients in products which exist

To change habits of the client who prefers as products analogs it is necessary to present to him information on goods in the following form: we offer the same that competitors, but our goods own additional properties, important for you.

On the basis of the relation of target audience to product-analogs is defined for it functional and emotional advantages, differentiation of a product is formed, emotional advantages are formed. It is very important point.

Emotional requirements are those feelings which the typical consumer wants to feel in relation to the end result of action of a product and to the product. If it is several emotional requirements, then the seller can choose key for a further creation of the strategy sale or even for a conversation with the client.

When branding it is extremely important to define that key category of clients with whom marketing specialists, their values and requirement work. It is important to understand also what the consumer wants to feel in relation to the end result of action of a product, and which is pleasant (or it is not pleasant) to the consumer in a product analog.

The following step of positioning of a brand is the description of differentiation of advantages of a product. The differentiating advantage of this or that product forms the basis of its unique marketing advantages and is a basis of its success in the market. Without differing from competitors, just good product will hardly be the best-seller or the blockbuster. To differ from products analogs and to become the leader in a market segment, it is necessary to have the differentiating advantages at more than two basic requirements at comparable offers for others.

The analysis of structure of the differentiating advantages with a big accuracy can provide success of a product. Products which have four-five obvious differentiating advantages in basic requirements by and large do not need advertising. Usually differentiating advantages of a product are formed by marketing specialists who bring them to sales department. In case it is not possible, the seller can create advantages, being guided by common sense.

The formulation of functional benefits of a product which follow from the differentiating advantages is not less important and meet basic needs of target audience. The difference between requirements and benefits develops only in formations which in this case are intended for the consumer. It is

desirable to form functional benefits in present time that is so that these formations in an unchangeable view with the maximum advantage could be used later during sales.

Except functional benefits exist still emotional which add additional cost to a brand. Emotional needs of the client mean those feelings and emotions which the buyer wants to feel in relation to a product help to describe such benefits. If sale is a display of benefits of the client, then emotional sale has to be based on emotional benefits. Emotional benefits become a basis of transformation of a product into a brand. The description of emotional benefits — one of the major stages during creation of a brand and sales in general. Decisions are made on the basis of emotions and only on a small part on the basis of rational judgments. According to a pyramid of needs of A. Maslou emotional benefit is the highest level.

There are basic rules of demonstration of benefits at sales, in particular during creation of a brand:

- it is necessary to sound surely benefit — not enough only properties and advantages of a product
- it is necessary to represent both functional, and emotional benefits
- benefits have to be connected among themselves
- benefits have to have the differentiating advantages which distinguish a brand from others.

The last step during creation of a brand is to introduce brand value in a product. At this stage there has to be a description of additional elements which help the client to realize brand value.

It can be:

- the direct appeal to the client's values which are touched by this product
- the description of character of a product which also addresses emotional values of the client
- the instruction on additional opportunities and service

Appeals to values of the client appear in the course of the analysis of target audience. Values somewhat happen displayed in emotional needs of the client and sometimes it is enough. Emotional benefit displays both physiologic, and affective values.

In other cases it is required to the seller additional reflections and work on creation of formulations which show the client to those values which are touched by a product.

Thus, full positioning of a brand in consciousness of the client requires repeated reference to the client's values at all stages of sale.

One of types of emotional values is the description of character of a product. Character of a product is that to which we want to present action or an image of a product in order that it as much as possible answered an image of an ideal product in consciousness of the client and at the same time

displayed the differentiating advantages of a product. The description of character of a product always includes at itself emotional definitions.

Character of a brand repeatedly strengthens impression of a brand, improves his perception and accelerates transition of a product to a brand. In consciousness of the client also demonstration of the additional opportunities, service connected with a product will help to create the additional cost and value of a brand. They are not connected with properties of the product, they are beyond these properties. Nevertheless most often they serve as the last argument at belief of the client and always effectively work for transition of a product to a brand.

Conclusions. As a result of the carried-out analysis of emotional branding it is possible to draw such conclusions. Indicators of assessment of force of a brand can immediately influence the decision of people concerning purchase of goods, products or services. According to it, effort of marketing specialists the advances of products directed to improvement thanks to emotional sales. Indicators of assessment of force of a brand and human emotions are capable to increase favor to a brand and vice versa. The relative importance of indicators of force of a brand and arrangement to a brand is offered to be defined taking into account their mutual influence. It allows to reveal features of target audience and their requirement, the potential of force of a brand and arrangement to a brand that is caused by the efforts of marketing specialists directed to improvement of the corresponding indicators.

Literature:

1. Птуха К. Эмоциональные продажи: Как увеличить продажи втрое / Кристина Птуха, Валерия Гусарова. — 2-е изд. — М.: Альпина Паблишер, 2016 — 188 с.
2. Ньюмеєр М. Найкращий посібник з брендингу / Марті Ньюмер — Х.: Клуб Сімейного дозвілля, 2017 — 192 с.
3. Чернатони Л., Мак Дональд М. Брендинг. Как создать мощный бренд / Лесли де Чернатони, Малькольм Мак Дональд — 3-е изд. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2006. — 559 с.
4. Аакер Д. Создание сильных брендов / Дэвид Аакер — 2-е изд. — М.: Издательский дом Гребенникова, 2008. — 440 с.
5. Бонтур А., Лейю Ж.-М. Омоложение бренда / Анн Бонтур, Жан-Марк Лейю — Companion Group, 2008 — 320 с.
6. Лейни Т. А. Бренд-менеджмент: учеб.-практ. пособие / Т. А. Лейни, Е. А. Семенова, С. А. Шилина. — М. : Дашков и Ко, 2010. — 228 с.
7. Ванэкен Б. Бренд помощь / Б. Ванэкен ; пер. с англ. — СПб. : Питер, 2005. — 336 с.

8. Ле Пла Дж. Стратегия развития бренда: Оригинальный практический инструментарий для лидерства вашего бренда / Джозеф Ф., Ле Пла, Дж; пер. с англ. — Днепропетровск : Баланс-Клуб, 2004. — 384 с.

9. Бруковская О. Н. HR-бренд. 5 шагов к успеху вашей компании / О. Бруковская, Н. Осовицкая. — СПб. : Питер, 2011. — 272 с.

10. Бэрроу С. Бренд работодателя. Лучшее из бренд-менеджмента — в работу с кадрами / С. Бэрроу, Р. Мосли ; пер. с англ. — М. : Группа ИДТ, 2007. — 195 с.

ІННОВАЦІЙНА АКТИВНІСТЬ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ: СИСТЕМА ТА МЕХАНІЗМ СТИМУЛЮВАННЯ

Сейсебасва Н. Г., к. е. н.,

*доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Запорізький національний університет*

Annotation. *The innovative activity and innovation in the domestic industry. The necessity of fostering innovation enterprises. The system and mechanism of stimulation of innovative activity of industrial enterprises.*

Keywords: *investment activity, innovation, motivation, stimulation, the system innovation activity, the mechanism of innovation activity.*

Стратегією економічної та соціальної політики інноваційний шлях розвитку проголошено серед стратегічних пріоритетів держави. Інноваційний розвиток підприємства — це процес цілеспрямованого, послідовного руху підприємства до збалансованого інноваційного стану під впливом синергетичної дії зовнішніх та внутрішніх факторів, що визначають стійкість організаційно-функціональної системи підприємства в умовах ринкової економіки, який характеризується результатом якості, досягнутим в залежності від інтенсивності та швидкості інноваційних процесів на підприємстві

Під інноваційно-активним підприємством вітчизняна статистика розуміє підприємство, що займається інноваційною діяльністю — інакше комплексом наукових, технологічних, організаційних, фінансових та маркетингових заходів, які спрямовані на створення та впровадження інновацій (проведення і придбання наукових досліджень, нових технологій, виробниче проектування, інші види підготовки виробництва для випуску нових продуктів, впровадження нових методів їх виробництва, придбання машин, обладнання, установок, інших основних засобів та капітальні витрати, пов'язані з упровадженням інновацій, маркетинг, реклама тощо). Інноваційна активність у

промисловості характеризується даними, наведеними у табл. 1 та рис. 1, 2.

Табл.1

Інноваційна активність промислових підприємств України

Частка промислових підприємств, що займалися інноваціями (відсотків до загальної кількості обстежених)	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Усього	12,8	13,8	16,2	17,4	16,8	16,1	17,3
за напрямками інноваційної діяльності:							
внутрішні науково-дослідні роботи	2,2	2,1	2,4	2,1	2,1	1,9	3,2
зовнішні науково-дослідні роботи	1,2	1,2	1,3	1,3	1,1	0,9	1,5
придбання машин, обладнання, програмного забезпечення	7	7,9	10,3	10,9	10,6	9,9	9,8
придбання зовнішніх знань	0,8	0,9	1	0,9	0,8	0,8	0,7
навчання та підготовка персоналу	2,4	2,1	2,9	3,2	3,3	3,2	
ринкові запровадження інновацій	1,1	1	1,3	1	0,9	0,8	
інші	1,8	1,8	2,2	2	1,6	1,4	4,4

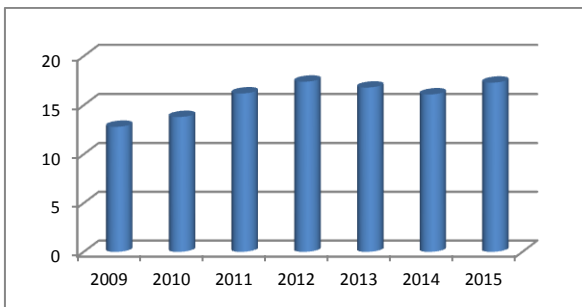

Рис. 1 Частка промислових підприємств, що займалися інноваціями
(розроблено автором на основі [1])

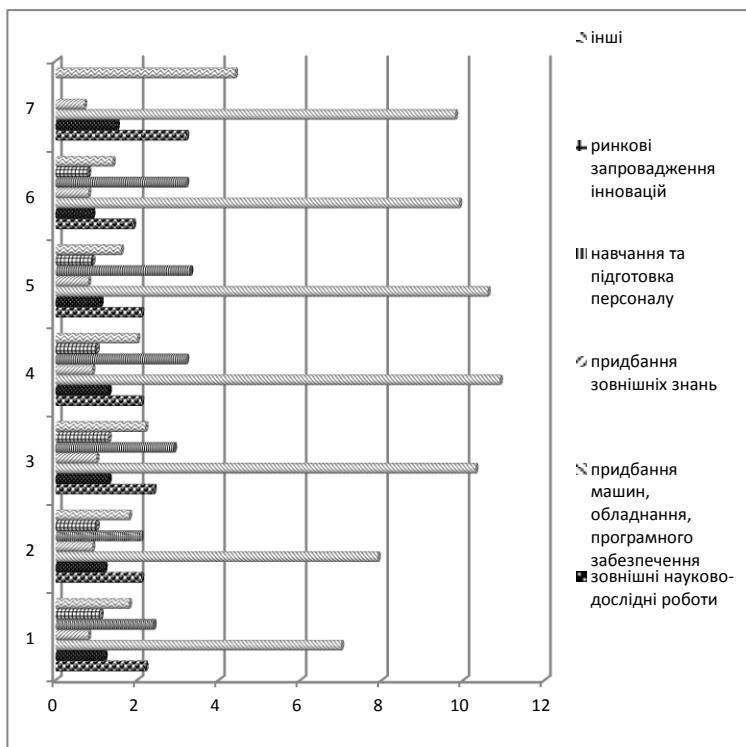

Рис. 2 Частка промислових підприємств, що займалися інноваціями за напрямками інноваційної діяльності (розроблено автором на основі [1])

Інноваційна діяльність не завжди приводить до впровадження інновацій, але необхідна для їх створення (табл.2, рис 3).

Табл.2

Впровадження інновацій на промислових підприємствах України

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Впровадження інноваційних видів продукції, найменувань	2685	2408	3238	3403	3138	3661	3136
у тому числі							
нових для ринку	719	606	900	672	640	540	548
нових тільки для підприємства	1966	1802	2338	2731	2498	3121	2588
Впровадження нових технологічних процесів	1893	2043	2510	2188	1576	1743	1217
з них маловідходних, ресурсозберігаючих і безвідходних	753	479	517	554	502	447	458

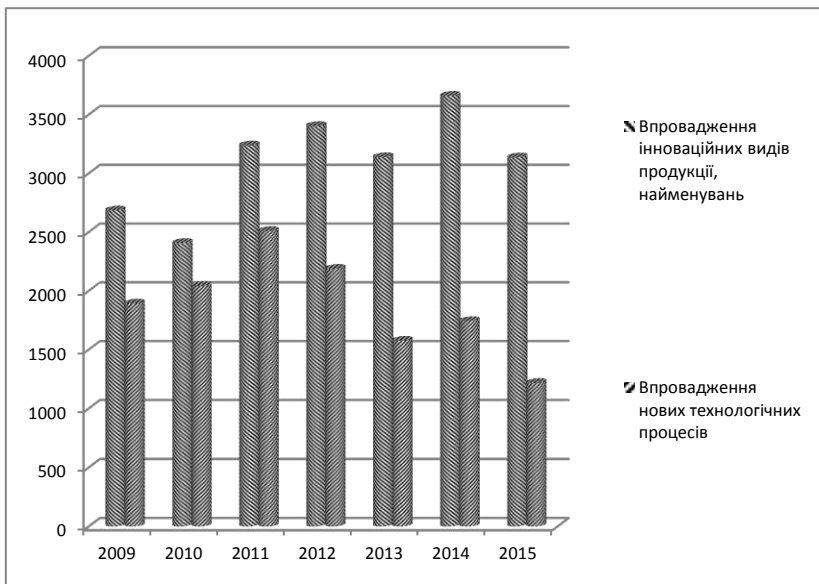

Рис.3 Впровадження інноваційних видів продукції (розроблено автором на основі [1])

Нові економічні умови вимагають інтенсивного інноваційного розвитку, підвищення уваги до ефективної організації досліджень та розробок, організації нововведень на всіх стадіях життєвого циклу продукції, зниження інноваційних ризиків, стратегічного управління в діяльності кожного підприємства. Для створення механізму управління інноваційними процесами на підприємствах повинна бути створена система інноваційного менеджменту.

Елементи даної системи мотивації спрямовані на приведення у відповідність цілей і спонукальних мотивів (стимулів) діяльності підприємства (включаючи власників, менеджерів, фахівців, робітників). Розглянемо це детальніше (рис.4).

Рис. 4. Система стимулювання інноваційної активності промислових підприємств [розроблено автором]

Для вирішення проблем інноваційного розвитку підприємств необхідно сформулювати механізм стимулювання інноваційної активності промислових підприємств (рис. 5).

Такі система та механізм управління інноваційним розвитком підприємств, які, на відміну від чинних, враховують взаємозв'язок системи управління інноваційною діяльністю із зовнішнім і внутрішнім середовищем, інформацію про НТП і передовий досвід інноваційної діяльності, дозволяють підприємствам планувати та організовувати інноваційний розвиток з метою забезпечення позитивних кінцевих результатів діяльності з урахуванням адміністративно-правових, економічних важелів та стимулів впливу на інноваційний розвиток підприємств.

Рис. 5. Механізм стимулювання інноваційної активності промислових підприємств [розроблено автором]

Література:

1. Наукова та інноваційна діяльність (1990–2015 рр.) [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. — Режим доступу: [http:// ukrstat.gov.ua.ukrstat.gov.ua](http://ukrstat.gov.ua.ukrstat.gov.ua).

STRATEGIC MANAGEMENT OF INVESTMENT POLICY OF ENTERPRISES IN THE GLOBAL ECONOMY

Seliverstova L.,

*Doctor of Economic Sciences, Docent,
Professor of Department of Finance,*

Derii J.,

*Doctor of Economic Sciences, Docent,
Professor of Theoretical
and Applied Economy Department,*

Kyiv National University of Trade and Economics

Annotation. *This paper proposes an approach to the strategic management of the investment policy of the company in the global economy. The mechanism of the investment policy governing of the company is grounded. The main emphasis is on the account of the life cycle of an enterprise in the development of its investment policy.*

Keywords: investment policy, life cycle, mechanism of governing, strategy company.

Formulation of the problem. In today's globalized economy the market environment becomes more dynamic. However, the development and successful competition is reserved only for those companies that organize the financing and the development of its activities "strategically correctly."

The effective enterprise's implementation of economic activity in the long term and ensuring high rates of development, competitiveness under conditions of transition to market economy is largely determined by the level of investment activity and the scale of investment. In macroeconomic aspects, the investment activity is the process of laying the future of the economy, as growth in the investment is now the basis of high rates of GDP growth in the future.

The analysis of studies and publications. In a globalized economy, the problems of transition enterprises to strategically oriented economies are becoming more important. In order to carrying out the enterprise strategic planning effectively, there is a need to know and understand its essence, stages and methods of strategy development. It is worth noting that recently the problem sounds quite common in the scientific literature. Problems of strategic planning were researched by domestic and foreign scientists and practitioner. In particular, this issue is dedicated to scientific works of I. Ansoff [1], I.Blanka [2], V.Bocharova [3], M.Knysh [5], N.Ushakovoyi [10], M. Porter [11] and many others.

Unsolved aspects of the problem. The urgency of developing the investment strategy of the enterprise is determined by several conditions, the most important of which is the intensity factors change of the investment

environment. High dynamics of key macroeconomic indicators related to business investment activity, the rate of technological progress, frequent fluctuations in investment market conditions, volatility of public investment policies and forms of regulation of investment activity cannot effectively manage investments that are based only on earlier experience and traditional methods of investment management. In these circumstances, the lack of developed investment strategy adapted to possible changes in the investment environment factors can lead to the fact that investment decisions will be wearing multidirectional nature, lead to a conflict and reduce the efficiency of investment in general.

The research aims to study strategic management approach to investment policy of the company with regard to its life cycle.

The main results of the study. The constant variability of market conditions necessitated a strategic approach to systems of enterprise's management.

The mechanism of investment policy combines the main components of the system that are governing the development and implementation of investment solutions company.

Strategy is a general comprehensive program of action, which defines priorities for the enterprise problems, its mission, main objectives and the allocation of resources to achieve them. It formulates all the goals and ways to achieve them so as to specify certain enterprise (one that integrates all its divisions) direction of their achievement [9, p. 112]. The content strategy is a long-term planning document.

The first and the most significant and decisive decision on the strategic planning is the choice of targets. The main purpose of the enterprise is used to be called a mission. The choice of corporation missions is carried out in view of the environmental factors.

Being based on the overall mission, the other strategic goals are formulated. Reality and efficiency of enterprise strategy will be provided if the strategic objectives are the following: specific and measurable; clearly aligned in time (when and which aims to be achieved); accessible, balanced, resource-wealthy; Unicast and such that mutually support each other.

The next important step is to study the internal environment. His analysis is important for investors, especially in case of the acquisition of the company. It is held in the context of such units as production and production machine control system.

The task of providing reliable information on trends in the economy is associated primarily with the prediction of the impact of the internal environment.

The analysis of the structure and size of the market is needed to assess the total needs' assessment of demand for specific products, as well as the dynamics of prices. As a result of studies, the possibilities of enterprises'

growth are investigated, but the circumstances that prevent it appear [7, p. 37].

Another important step is the study of the environment. Analysis of the environment is a continuous process of observation, studying and controlling the external factors on the enterprise factors to promptly and exhaustively identify opportunities and threats to the efficient development, what means the positive and negative impact of external factors — political, economic, scientific, technical, social, international etc.

The investment strategy is a system of long-term investment goals of the enterprise, due to the general objectives of its development and investment ideology and selection of the most effective ways to achieve them [6, p. 68].

Investment strategy can be represented as the general plan in the investment company that defines its priority areas of ways and shapes; the nature of investment resources and sequence of implementation of long-term investment objectives, ensuring overall development provides enterprise [2, p. 128].

Consequently, the investment strategy is a concept that connects and directs the development of investment companies.

Investment policy is a part of the overall economic strategy defining choices and ways to implement the most efficient ways to upgrade and expand its production and scientific-technical potential. This policy aims to ensure the survival of the business in a difficult market environment for reaching the financial stability and creating the conditions for future development. Investment policy is formed only in specific areas of investment companies that need to ensure the most effective management to achieve the main strategic goal of this activity.

The formation of investment policy for certain aspects of financial activity can have the layered character.

Strategic approach to the investment policy plays a significant role in the effective development of enterprises. This role is to provide a mechanism of long-term investment objectives of general and future economic and social development of enterprises as a whole and individual business units; the opportunity to realistically assess investment opportunities to maximize use of internal investment potential and the possibility of an active maneuvering of investment resources; the rapid implementation of new promising investment capacity, resulting in the dynamic changes in the investment environment factors; taking into account possible variations of previously uncontrollable factors of external investment environment and the ability to minimize their negative consequences for their own activities; the reflection of the comparative advantages of investment policy in relation to competitors; provide a clear strategic relationship, ongoing operational management and investment activities; forming the basic criterion value

estimates choice of real investment projects and investment financial instruments [8, p.78].

The strategic management of enterprises' investment policy is targeted. It means that it involves setting and achieving specific goals; it is an important way to improve the efficiency of investment in long-term perspective, its coordination and control, as well as the basis for management decisions at all stages of the investment process.

An important constraint that determines the strategic direction of investment policy is the stage of the life cycle in which the business stays. Each stage of the life cycle of enterprises owns its distinctive investment activity, directions and forms of investment, especially the formation of investment resources.

In the scientific literature there are many views on life cycle other than the number of stages and their content and titles. The basis could be adopted and deployed the most detailed version of birth → childhood → early adolescence → full bloom of forces → maturity → aging → update.

Regarding the problem of differentiation stages of a given investment policy approach should be enhanced in view of two factors:

It includes the life cycle, and "milestones" that have no duration in time and mean change from one stage to another (for example, birth, blossoming forces). They are not identified with any investment policies and can only be a reason for its transformation.

There are some essential aggregation stages in one unit due to the fact that they are one and the same motivation to certain investment policy options.

Diagnostics life cycle is proposed by spending on primary objectives that are put forward at some stage. Changing goals means a transition from one to another stage of the life cycle.

The concept provides a closed loop sequence as incremental investment analysis should begin with a turning point — the end of one cycle and the beginning of the next. Areas of investment policy, which can be used at some stage of the life cycle, are determined, being based on their compliance with the nature and objectives of economic processes, inherent in this stage.

The character differentiation purposes of investment policy based on specific stages of its life cycle shown in the Table. 1.A

Table 1

Investment policy options for the life cycle of enterprise

Stages of birth, formation and management of childhood are

Life cycle	Primary goals	Leading investment policy options
1. Birth	Survival and short-term profit	- Ensuring the high rates of real investment; - ensuring break-even investment by investment resources formation
2. Childhood	Accelerated growth	- expansion of real investment; - diversification of real investment areas; - ensuring minimum standards of current investment income
3. Early adolescence	Stable growth	- Ensuring the entering "a critical mass of investments"; - diversification of forms of real investment; - a portfolio of financial investments; - ensuring the necessary growth rate of capital that is being invested
4. Full maturity	Keeping generated image	- The support "critical mass of investments"; - the broad diversification of real and financial investment forms; - providing the average rate of return; - the development of real investment; - the management of investment risks
5. Aging	Overcoming the crisis prospects	- ensuring timely renovation of depreciable assets; - "compression" portfolio of investments with the aim of improving its profitability; - disinvestment of low-profit capital investment objects with minimal collateral of its losses; - reinvestment of capital for the purpose of supporting the required volume of operations
6. Update	A further innovative development	- innovative investment; - the possibility of sectoral diversification of real or financial investments; - minimization of taxes; - increasing the weighted average cost of capital, by adjusting the volume of domestic and foreign investment enterprises

characterized by many crises related to the competent management of the new economic entity needs. What about financial difficulties, first of all, there is noted that the inability of enterprises to generate new funds for as long as necessary for the purposes of investment, while investment activity is determined by business needs at both costly and long-term assets at this stage.

Therefore, the ensuring high rates of real investment and providing break-even investment by investment resources formation are isolated to the leading investment policy options at this stage.

For the stage of adolescence it is typical to have the expansion of real investment and its diversification, as well as ensuring minimum income standards that will enable the corporation breakeven.

The stage of early maturity and adulthood involves the prime of capacity building based on the infusion of significant assets in additional working capital, while the task of qualitative changes requires significant capital investments in long-term development.

This typical situation known as financial analyst's liquidity crisis of capital. The peculiarity of this period is that the company has to maintain both economies of scale and to invest in qualitative transformation of its activities.

It is therefore proposed to use the investment policy options related to the diversification of forms of real investment and create a portfolio of investments that will provide capital appreciation.

At the stage of full maturity cash flow stabilizes. The funds attracted only to support current activities, usually it is enough profits, and profits remaining spent for other purposes — to pay dividends, investments in assets of other companies.

Overall, the financial crisis is unlikely, but it may be repeated. For this stage of growth it is typical to have investment stability, increasing the number of potential investors by reducing uncertainty and improving monitoring of risks. Increased risk control leads to lower profitability thresholds and, therefore, the minimum efficiency requirements for projects considered. This expands the range of eligible projects, accelerates their implementation. For developed businesses that have the capacity to attract external funding, the level of dividend payments positively correlated with the rate of investment, as opposed to young companies with limited funding sources for which dividends and investments have an inverse relationship.

There are two fundamental differences between the stages of decline phase of maturity. Firstly, the cost of equity on the decline phase is formed completely current (existing assets), while the advanced enterprises of its value relate to future prospects. Secondly, at the stage of decline there should be too high a proportion of the debt that is to be over levered, which is equivalent to time to appear near bankruptcy.

Therefore, we can assume that the worsening future prospects of the company, of course, will have a negative impact on investment policy, by reducing funding sources and directly, by concentrating efforts and resources in implementing plans to restore or retain market position, for example through dumping campaign.

But it is better not to forget that competent management would not allow the company to a long delay at the stage of recession and will start to take effective measures to revive businesses that require additional capital investments. The method is simple enough for practical use, but as the stage

of life cycle does not preclude the use of several options of investment policy, the final decision has to be subjective, intuitive level. This does not exclude the possibility of using this method, it is useful for preliminary analysis even by dropouts unacceptable at this stage of the life cycle options and more detailed further consideration of comparative feasibility promising options.

Thus, the investment policy of the company, which is in the process of aging, can be directed to the efficiency of regeneration, by providing timely renovation of depreciable assets; "Compression" portfolio of investments with the aim of improving its profitability; disinvestment capital of investment low-profit facilities with its software minimal losses; reinvestment of capital for the purpose of supporting the required volume of operations.

As for external factors, there are grounds to believe that a developed capital market plays a more important role for companies at the stage of decline. For example, the inefficient markets such enterprises are overrated, allowing them to invest on more favorable terms.

Conclusion. The phases of the life cycle have a different effect on the nature of the changes to certain covenants on investment. The nature of the business, organization management, uncertainty and prospects affect.

Investment policy is a form of realization of investment ideology and investment strategy of the enterprise in terms of the most important aspects of investment at various stages of implementation. In contrast to the overall investment strategy, investment policy is formed only on specific areas of investment companies that require ensuring the most effective management to achieve the main strategic goal of this activity.

Therefore, in a globalized economy, it is necessary to act according to their investment strategy as a whole, and take into account the position of the investment policy.

Literature:

1. I. Ansoff. New Corporate Strategy. — SPb .: PyterKom, 1999. — 416 p.
2. I. A. Blank. Management Investments company. — K .: Nika Center, 2004. — 480 p.
3. V. V. Bocharov. Investment management. — SPb .: Peter, 2000. — 160 p.
4. A. P. Haidutsky. Methodological aspects of investment attractiveness of regional economy // economics. — 2004. — №4. — P. 81-86.
5. M. I. Knysh. Strategy Planning ynvestytsyonnoy activity. — SPb .: Business — Press, 1998. — 1120s.
6. V. A. Koyuda, T. I. Lepeyko, O. P. Koyuda. Fundamentals of Investment Management. — K .: Condor, 2008. — 340 p.

7. G. A. Makhovikova, V. E. Kantor. Investment process in the enterprise. Petersburg.: "Peter." 2001. — 171s.
8. L. Petkova. Municipal investments and loans. — K., 2006. — 158 p.
9. A. A. Tereshchenko. Financial activities of business entities. Tutorial. — K., 2003. — 589s.
10. N. N. Ushakova, T. E. Unkovskaya. The Investment, Financing, Loans. Strategy and tactics of the company. — K.: KNTEU, 1997, 191 p.
11. Porter, M. (1985). Competitive Advantage. The Free Press. New York. 319 p.

ФОРМУВАННЯ РЕЗЕРВІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УМОВАХ ОЩАДЛИВОГО ВИРОБНИЦТВА

Сербенівська А. Ю.,

кандидат економічних наук, доцент

Annotation. *In the article it is examined traditional methods of production and consumption reserves identification, with considering Industry specificities that take new sense and forms in modern innovation technology section and environmental relationship harmonization to receive financial social and ecological benefit.*

Keywords: *traditional methods of production, innovation technology, ecological benefit, environmental relationship harmonization*

Основною причиною впровадження ощадливого виробництва на українських підприємствах є обмеженість окремих видів ресурсів, забезпечення споживчої цінності виробів легкої промисловості. Жорсткі вимоги сьогодення, вимагають технічних рішень, направлених на адаптацію підприємств до виготовлення різнопланового індивідуалізованого асортименту, впровадженню гнучкої організації виробництва, інтенсифікації технологічних процесів, та зростанню їх економічної ефективності в короткий період часу. Тому розв'язання проблем повинно базуватися на принципах ощадливого виробництва, першочерговою задачею якого є раціональне використання наявних ресурсів та пошук не використаних резервів розвитку і росту виробництв та споживання. Ощадливе виробництво в легкій промисловості — це процес, який має системний мінливий характер, спрямований на створення складних технічних, економічних та інших систем при виникненні нових технічних можливостей (інновацій), або нових проблем. Особливістю перебігу цього процесу є те, що він може охоплювати як всі фактори, так і окремі елементи виробництва.

В широкому розумінні ефективність — це рівень віддачі трудових та матеріальних ресурсів використаних у виробництві. Таке визначення не враховує ряд обставин, які також мають місце при створенні кінцевої вартості продукції. Наприклад формування ринкової ціни на продукцію не враховує попит споживачів, тому що до сукупних витрат виробництва додається очікуваний прибуток. У таку формулу включені всі втрати виробників на різних стадіях виробництва, збереження та транспортування. Такий спосіб є не ефективним. Концепція «ощадливого виробництва», навпаки, спрямована на зменшення будь яких втрат. Слід зазначити, що до основних принципів «ощадливого виробництва» відносять традиційно п'ять елементів: визначення цінності конкретної продукції; визначення конкретних процесів створення цінності для даної продукції; безперервність створення цінності; безперервність удосконалення; залучення споживача до так званого «витягування продукції». Цінність продукції можна поділити на три основних категорії [1]:

- дії, за вартість яких хочуть сплатувати споживачі;
- дії, без створення вартості, сплачує власник підприємства;
- дії, без створення вартості, за які вимушені сплатувати споживачі та власник підприємства. Тому для японських компаній, які працюють за принципом «ощадливого виробництва», відправною точкою є ціна продажу на конкретний вид продукції (рис.1).

Легка промисловість — матеріаломістка галузь, саме тому перехід до «ощадливого виробництва» слід розпочинати з визначення цінності виробленої продукції. По перше це зниження вартості сировини та матеріалів, по друге — скорочення часу і удосконалення технологічного процесу (логістизація процесу виробництва), по третє скорочення витрат на енергоносії побудоване на принципах екологізації виробництва. Пошук нових можливостей, розв'язок проблем та формування резервів традиційно проводиться по основним етапам: визначення мети, аргументація та актуальність, визначення критеріїв дефектних елементів системи виробництва, оцінка впливу дефектних елементів на кінцевий результат, обмеженість ресурсів, визначення структури для побудови набору альтернатив, їх оцінка, відбір альтернатив для впровадження елементів ощадливого виробництва, узгодження та реалізація прийнятого рішення, оцінка результатів впровадження ощадливого виробництва. Швидкий розвиток і зміни в стилі життя суспільства являються стимулом збільшення комфорту. Людство рухається в напрямку використання зручних екологічних, безпечних, дешевих і швидкопрацюючих продуктів, які не тільки зменшують робоче навантаження, але і допомагають працівникам виконувати роботу набагато швидшими темпами, з мінімальними

зусиллями, у комфортних умовах, з мінімальними витратами всіх видів ресурсів.

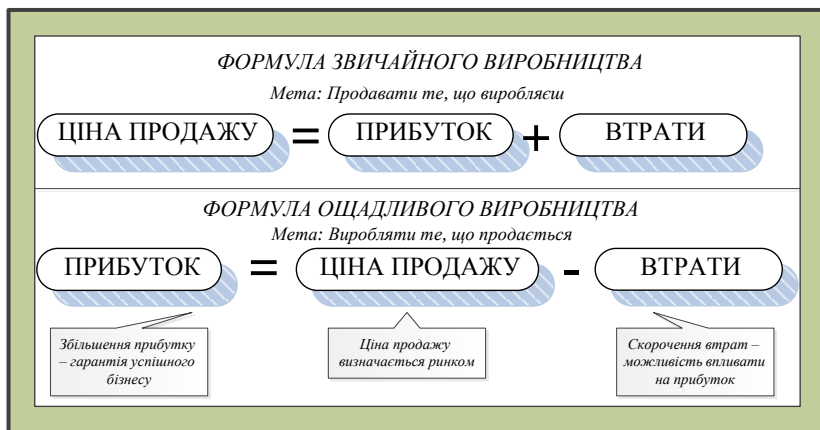

Рис. 1 Формули виробництва [2]

Слід зазначити, що пошук резервів виробництва набуває нової форми в контексті глобалізації та екологізації економіки, соціальної відповідальності виробників перед суспільством та розвитком маркетингових та інформаційних технологій. І підприємства легкої промисловості змушені реагувати на ці зміни для того щоб розширювати ринки збуту. Аналіз кожного із економічних резервів підприємств легкої промисловості створює цілісну картину розвитку та росту виробництва. Окрім того, динамічні зміни новітніх технологій та наукових розробок обумовлюють всезростаючі потреби в модернізації виробництва.

Розглядаючи резерви використання виробничої потужності необхідно врахувати наступні чинники. За результатами дослідження ситуації у галузі можна зазначити, що собівартість виробництва на українських підприємствах із-за високої ціни на енергоносії та оподаткування досить висока, тоді як екологічна складова, швидкість зміни асортименту та індивідуалізація не відповідають міжнародним вимогам. Причому, завдання перед промисловістю стоїть наступне: переорієнтація механізму природокористування з практики ліквідації наслідків екодеструктивного впливу господарювання на природне середовище на практику його попередження. Одним з напрямів вирішення зазначеної задачі є екологізація технологій [3]. Головним екологічним стандартом у країнах ЄС вважається ISO 14001 — «Системи екологічного менеджменту (EMS). Специфікація та керівництво з використання» які забезпечують єдиними рекомендаціями

всі країни та враховують найкращий досвід вже існуючих регіональних або національних систем екологічного управління.

Однією з найважливіших проблем, які виникають після пошуку резервів виробництва це — резерви економного використання матеріальних ресурсів та пошук сировини. Текстильні підприємства виробляють матеріаломістку продукцію, так як питома вага товарно-матеріальних цінностей у складі собівартості готової продукції становить 80–85%. А тому вагомого значення набуває чітка організація внутрішньогосподарського контролю за рухом виробничих запасів для підвищення ефективності їх використання, причому останні роки значно погіршилась ситуація з забезпеченням їх роботи сировинними ресурсами. Найпотужніші підприємства: ВАТ «Тернопільське об'єднання «Текстерно» є виробниками, в основному, продукції з бавовни, яка є повністю імпортованою сировиною. Основні постачальники бавовни — країни Азії, Європи та Північної Америки, тому вартість продукції текстильних підприємств залежить від цін на світовому ринку сировини. Крім цінового фактору для успішного впровадження інноваційних процесів має значення якість бавовни, яка є високою у таких країн як Індія, Пакистан, Сирія, країн Європи, Узбекистану, та вкрай низькою у Китаю. Текстильна індустрія всього світу, крім Китаю, з 1996 року по 2017 рік знизила темпи виробництва текстилю майже на 24%. Китай, навпаки, досягнув надзвичайного щорічного зростання в 13.5 % протягом цього ж періоду. Китайська текстильна промисловість зростала швидше, ніж виробництво країн ЄС в цілому.

Частковим рішенням проблеми забезпечення вітчизняних підприємств сировиною є створення в Україні загальної світової інформаційної бази сировинних ресурсів, відновлення та подальше збільшення вирощування середньо волокнистої бавовни. В Україні ще з 1904 року проводяться дослідження з вирощування бавовнику. Ротмістровим В. Г. було досягнуто врожайність на рівні 9–12 ц/га у сприятливі роки. Експерименти носили циклічний характер і припинялися в часи першої та другої світової війни, але всі вони були досить успішними. Українськими селекціонерами виведено скоростиглі сорти бавовни: Балкан, Белі ізвод, Огоста.

Територіальне розташування України дозволяє вирощувати бавовник в трьох економічних зонах:

1. Південна (узбережжя Чорного і Азовського морів до ліній Очаків–Каховка–Мелітополь) характеризується перевагою бавовника в рентабельності вирощування, порівняно з зерновими культурами;

2. Перехідна зона І (від 10 до 40 км) характеризується конкурентною, у порівнянні з зерновими, рентабельністю в сприятливі і більшою в посушливі роки;

3. Перехідна зона II (Роздільна–Вознесенськ–Нікополь–Волноваха) характеризується такою самою конкурентоспроможністю як і в перехідній зоні I

В Україні відновлюється вирощування традиційної культури льону-довгунцю. Що ж стосується виробництва вовни, то тонкорунне поголів'я вівці щорічно знижується.

За останні двадцять років повністю знищено виробництво гренів тутового шовкопряду в Кіровоградській області. Остання агрофірма по вирощуванню шовкопряду залишилася на території Анексованого Криму. Шовкова нитка за своїм протейновим складом сумісна з тканинами людського тіла, усуваючи потребу її хірургічного видалення, використовується для створення штучної шкіри, кровоносних судин, сухожиллю, відновленні нервових клітин, контактних лінз.

Виробництво шовку та бавовни відповідає принципам екологізації, соціальної відповідальності бізнесу та є рециклінговим (тобто самовідновлюючим). Вирощування хлопку перетворюють солончаки у родючі землі, а 100 тис. метричних тон шовку перетворюють 6,25 млн. акрів посушливих земель у родючі; 1 кг. Сирого шовку сприяє утворенню 9 кг. природного добрива, що є відходами життєдіяльності тутового шовкопряду, загалом створюючи 9 млн. тон щороку; 10 років виробництва шовку створить достатньо гумусу для початку успішного вирощування культур навколо тутових дерев; виробничий процес зафіксує 300 млн. тон еквіваленту CO₂ в деревах, ґрунті та шовку, що дає можливість уникнути видобування та обробки руди та використання N₂O у вигляді непотрібних добрив. Цей процес скоротить викиди розміром 1 млд. тонн CO₂ та створить в середньому 2,4 робочих місця на 1 акр (відповідно 15 млн. робочих місць за десять років)[4].

Що стосується енергоефективності — потрібний повний перегляд принципів споживання, закладених в основу енергетичної політики підприємств і країни в цілому. Орієнтуючись на наявні біологічні ресурси в оточуючому середовищі та повторне використання ресурсів. Природа спирається на шість основних джерел електроенергії: тепло, світло, тертя, тиск, магнетизм, біохімія. Магнетизм сприяє значній частині виробництва електроенергії в усьому світі. Генератори енергії, будь то гідроелектростанції, вугілля, нафта, газ метан, або атомні електростанції — всі використовують магнетизм як фактичний засіб вироблення електроенергії. Світло, що діє на панелі сонячних батарей повільно просувається вперед, але за високої вартості. Електроенергія виробляється обмоткою катушки в магнітному полі. Менш потужний електричний струм може генеруватися безпосередньо під впливом тепла, тиску і тертя. Хімічні реакції у вигляді батарей — це старий засіб виробництва електричного струму, якій має найбільший вплив на наш сучасний спосіб життя. Біохімія є основним джерелом тілесного

електричного струму і постачання в основному відбувається за рахунок споживання певних компонентів, хоча цьому не приділяють належної уваги в промисловому контексті[4]. Останні винаходи нових джерел енергії — отримання електроенергії: за рахунок рН; за рахунок використання сил тяжіння та тиску; за рахунок кінетичної енергії; за рахунок CO₂.

Враховуючи зарубіжний і вітчизняний досвід необхідно, виділити три основні блоки питань, що стосуються екологізації асортименту та властивостей текстильних волокон, барвників і апретів текстильного призначення. Країни ЄС ввели обов'язкову сертифікацію текстильних матеріалів. Стандарт Öko-TexStandard 100 не охоплює повний життєвий цикл продукції (наприклад, екологічні показники виробництва, пакувальні матеріали), але відносно показників якості та безпеки сировини чи готового продукту він є найбільш вимогливим. За цим стандартом при сертифікації перевіряють понад 100 контрольних параметрів. Зокрема це фарбувальні речовини, що викликають онкологічні захворювання та алергію, а також вміст формальдегідів, пестицидів, хлоро- та оловоорганічних сполук, важких металів тощо

Необхідність вирішення названих питань мотивується низкою причин, а саме:

- нераціональним і далеко не повним використанням наявних в Україні запасів рослин барвників (особливо в дикорослій сфері Карпатського і Прикарпатського регіону);

- відсутністю зацікавленості вітчизняних аграрних господарств у систематичному вирощуванні й первинній переробці найбільш перспективних і цінних видів рослин-барвників;

- відсутністю необхідної інфраструктури у сферах вітчизняного сільського і лісового господарства для організації вирощування, первинного перероблення, зберігання та реалізації рослин-барвників.

Існує ряд екологічних показників, які взагалі не передбачені у вітчизняних стандартах та інших нормативних документах, хоча залишати їх поза увагою було би недоцільно. Наприклад, для білизняних і сорочково-платяних виробів не нормовано наявність патогенних і волоконруйнуючих мікроорганізмів.. Крім того, потребує розширення перелік норм стійкості пофарбування текстильних матеріалів до дії найбільш вагомих фізико-хімічних чинників, а самі ці показники мають виражатись не суб'єктивними, а об'єктивними величинами — показниками безпеки споживання.. Наприклад, важливими показниками є ступінь білості, незмиральності, малоусадковості, водоопірності, вогнетривкості, стійкості пофарбування до світла, прасування, прання. Класифікація та номенклатура показників якості» ступінь стійкості пофарбування до дії різних фізико-хімічних

впливів визначається як показник якості, оскільки цей показник впливає на збереження зовнішнього вигляду виробу [9].

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на більш глибокий аналіз існуючих проблем із впровадження «ощадливого виробництва». Можна наголосити на основних причинах — висока собівартість продукції, внаслідок нестачі сировини, низька якість продукції, застарілі обладнання та технології, не дотримання термінів постачання, висока енергомісткість та витратність виробництва. Застосування інструментів «ощадливого виробництва» зможе суттєво підвищити ефективність виробництва, що в свою чергу відобразиться на економічних показниках діяльності підприємства.

Література:

1. Етапи переходу на систему "бережливе виробництво" промислових підприємств України / Г. Ю. Шпортько // Економічний простір. — 2013. — № 73. — С. 289–297.
2. Бережливое производство как инструмент управления экономической эффективностью транспортной компании / Петрова Л. В. Федорова Е. Ю. // Транспортное дело России. — 2015. — №2. — С. 71–77.
3. Слізков А. М. Проблеми екологічної сертифікації продукції текстильної промисловості [Електронний ресурс] / А. М. Слізков, В. П. Попов // Технології та дизайн. — 2011. — № 1. — Режим доступу: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua> Стратегічні пріоритети і механізми розвитку текстильної промисловості та її сировинної бази / Л. М. Наумова // Економічні інновації. — 2013. — Вип. 54. — С. 179–188.
4. Паули Г. Сия економіка. Доповідь Римського клубу / Г. Паули; пер. з англ. Анни Побережної. — Risk Reduction Foundation; Paradigm Publication, Taos, 2012. — 320 с.
5. Наукові засади формування інноваційної моделі розвитку регіональних індустріально-аграрних інтегрованих структур / Л. М. Наумова // Економічні інновації: Зб. наук. пр. — Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2015. — Вип. 60, т. II. — С. 35–40.
6. Брайан Маскелл, Брюс Баггали Практика бережливого учета М.: ИКСИ, 2010. — с. — 384.
7. Вумек Дж. П. Бережливое производство. Как избавиться от потерь и добиться процветания вашей компании /Дж. П. Вумек, Д. Т. Даниел. М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. 314 с.
8. Синго С. Быстрая переналадка. Революционная технология оптимизации производства/ С. Синго. М.: Альпина Бизнес Букс, 2006. 268 с.

9. Слізков А. М. Проблеми екологічної сертифікації продукції текстильної та легкої промисловості і шляхи їх вирішення / А. М. Слізков, Н. І. Упірова // Вісник КНУТД. Серія "Технічні науки". — 2015. — №2(84). — С. 221–226.

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ КОШТАМИ ПІДПРИЄМСТВА

*Сірик А.,
Комісаренко О.,*

Київський національний університет технологій та дизайну

Annotation. *The essence of the concept of “working capital” is investigated in this article and events to improve the efficiency of working capital usage at the industrial enterprise considering particular stages of working capital circulation or particular phases of its management process are suggested.*

Keywords: *working capital, circulation, management process, stage, efficiency, event, improvement.*

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку економіки України на ринкових засадах виникає нагальна потреба поглиблення аналізу проблеми створення таких механізмів управління активами підприємств, які б відповідали сучасним вимогам господарювання, а також забезпечували б достатній рівень ліквідності та прибутковості.

В умовах економічної кризи та військових дій на сході держави, загострюється нестача оборотних коштів підприємств, що звичайно призводить до послаблення їх ефективності. Тому сьогодні одним із найактуальніших завдань у напрямку забезпечення стабільності та фінансової стійкості товаровиробників є підвищення ефективності використання оборотних коштів.

Аналіз досліджень і публікацій. Істотний внесок у дослідження процесу управління оборотними коштами підприємства зробили такі відомі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: А. Сміт, Дж. Кейнс, П. Драке, Й. Шумпетер, Золотарьов А., Поддєрьогін А. М., Терещенко Є. О., Бочаров В. В., Кваша Ю. В., Нестеренко С. С., Писаренко С. М., Поважний О. С., та інші.

В працях цих дослідників розглядається визначення сутності, поняття оборотні кошти. Аналізується ефективність їх використання та шляхи підвищення ефективності функціонування підприємств.

Мета статті полягає у визначенні можливих шляхів підвищення ефективності використання оборотних коштів на підприємстві.

Виклад основного матеріалу. Фінансовий стан, ліквідність і платоспроможність організації більшою мірою залежать від рівня

ділової активності, оптимальності використання оборотного капіталу, оцінки його величини і структури.

У зв'язку з тим, що оборотні кошти формують основну частку ліквідних активів будь-якої організації, їх величина повинна бути достатньою для забезпечення ритмічної і рівномірної роботи компанії і, як наслідок, отримання прибутку.

Використання оборотних коштів в операційній діяльності має здійснюватися на рівні, що мінімізує час і максимізує швидкість обігу оборотного капіталу і перетворення його в реальну грошову масу для подальшого фінансування та придбання нових оборотних коштів. Потреба у фінансуванні пропорційно залежить від швидкості обороту активів.

Чим нижча оборотність оборотних коштів, тим більша потреба в залученні додаткових джерел фінансування, так як у організації відсутні свої грошові кошти для здійснення господарської діяльності. Таким чином, показники оборотності оборотного капіталу тісно пов'язані з платоспроможністю і ліквідністю структури бухгалтерського балансу.

У практиці аналізу, для оцінки оборотних активів застосовують різноманітні коефіцієнти оборотності, які можуть бути визначені як по всьому оборотному капіталу фірми в цілому, так і за окремими складовими цей капітал елементів або їх групам. Наявність і ефективність оборотного капіталу визначаються і аналізуються безпосередньо за даними бухгалтерського балансу.

Зміна залишків оборотного капіталу в цілому і по його окремих групах і елементах є наслідком безперервності виробничого циклу, в процесі якого запаси споживаються, а їх відновлення і поповнення можливе тільки в результаті продажу продукції (робіт, послуг) і отримання грошових коштів.

Ефективність використання оборотних коштів підприємства оцінюється з використанням наступних показників:

1. Тривалість одного обороту (**Д**). Показує, за який термін до підприємства повертаються його оборотні кошти у вигляді виручки від реалізації продукції. Визначається за формулою:

$$D = P_{\text{ср}} \times T_{\text{пер}} / V_p$$

2. Коефіцієнт оборотності (**Коб**). Інформує про кількість оборотів, що здійснюються за певний період оборотними засобами організації. Коефіцієнт розраховується за формулою:

$$K_{\text{об}} = V_p / Z$$

При аналізі показника необхідно приділити увагу порівнянню рівня коефіцієнта оборотності за даними аналізованого підприємства і родинних підприємств, а також підприємств-конкурентів. Одним з головних напрямків аналізу є і вивчення динаміки показника. Зростання

показника свідчить про прискорення оборотності. Чим вище число оборотів, тим менше коштів необхідно мати організації для операційної діяльності.

3. Коефіцієнт завантаження оборотних коштів (K_3). Показник характеризує величину оборотних коштів, що припадають на одну гривню реалізованої продукції:

$$K_3 = P_{cp} / V_p = 1 / K_{об}$$

4. Рентабельність оборотних коштів (P_c). Показник розраховується як відношення прибутку (валовий або чистої) до середньорічної вартості оборотних коштів за такою формулою:

$$P_c = Пч / C_{cp} \times 100\%$$

де,

$T_{пер}$ — число днів в періоді;

V_p — виручка;

$Пч$ — чистий (валовий) прибуток;

C_{cp} — середньорічна вартість оборотних коштів, що визначається як: $(C_{нд} + C_{кг}) / 2$ (сума вартості оборотних коштів на початок і кінець року поділена на два).

Прискорення оборотності оборотних коштів, тобто скорочення часу проходження оборотними засобами за весь кругообіг і окремих його стадій знижує потребу в цих коштах, відбувається вивільнення оборотних коштів з обороту. І навпаки, уповільнення оборотності, супроводжується залученням додаткових коштів в оборот, що негативно впливає на ефективність використання оборотних коштів.

Вивільнення оборотних коштів в результаті прискорення їх оборотності може бути абсолютним і відносним.

Абсолютне вивільнення оборотних коштів ($Сабс$) відбувається в тих випадках, коли обсяг реалізації забезпечений меншим використанням оборотних коштів у звітному періоді (C_1) в порівнянні з базисним періодом або плановою потребою (C_0):

$$C_{абс} = C_1 - C_0$$

Відносне вивільнення оборотних коштів (сотні) виходить при прискоренні оборотності із зростанням обсягу продажів або виробництва. Головна відмінність від абсолютного вивільнення, це те що, при цьому кошти компанії не можуть бути вилучені з обігу без збереження безперервності виробництва. Відносне вивільнення оборотних коштів визначається за формулою:

$$C_{отні} = (C_0 * B_1) / B_0 - C_1 \text{ або } C_{отні} = C_0 * I_v - C_1$$

де,

B_0, B_1 — обсяг реалізованої продукції в базисному (плановому) і звітному періоді;

C0, C1 — середній залишок оборотних коштів у базисному (плановому) і звітному періоді;

Iv — темп приросту обсягу виробництва продукції, тобто $V1 / V0$.

Основними показниками ефективності використання оборотних коштів є показники їх оборотності. Прискорення оборотності сприяє скороченню потреби в оборотних активах, приросту обсягу продукції, збільшенню суми одержуваного прибутку і, отже, підвищенню стійкості фінансового стану.

Для отримання максимально повної інформації про стан оборотних коштів рекомендується розглядати відповідні показники в динаміці за певний часовий інтервал (як правило, 3 періоди), дотримуючись вимог порівнянності показників. Такий аналіз дозволяє охарактеризувати зміни, які відбувалися в організації за аналізовані періоди, і спрогнозувати їх на майбутнє. В системі заходів, спрямованих на підвищення ефективності роботи підприємства та зміцнення його фінансового стану, важливе місце займають питання раціонального використання оборотних коштів.

Проблема поліпшення використання оборотних коштів стала ще більш актуальною в умовах формування ринкових відносин. Інтереси підприємств вимагають повної відповідальності за результати своєї виробничо-фінансової діяльності.

Оскільки фінансове становище підприємств знаходиться в прямій залежності від стану оборотних коштів і припускає порівняння витрат з результатами господарської діяльності і відшкодування витрат власними коштами, підприємства зацікавлені в раціональній організації оборотних коштів — організації їх руху з мінімально можливою сумою для одержання найбільшого економічного ефекту. Ефективність використання оборотних коштів характеризується системою економічних показників, насамперед оборотністю оборотних коштів.

Під оборотністю оборотних коштів розуміється тривалість одного повного кругообігу коштів з моменту перетворення оборотних коштів у грошовій формі у виробничі запаси і до виходу готової продукції і її реалізації. Кругообіг коштів завершується зарахуванням виторгу на рахунок підприємства.

Оборотність оборотних коштів характеризується рядом взаємозалежних показників:

1. Тривалістю одного обороту в днях
2. Кількістю оборотів за певний період — рік, півріччя, квартал (коефіцієнт оборотності)
3. Сумою зайнятих на підприємстві оборотних коштів на одиницю продукції (коефіцієнт завантаження).

Показники оборотності оборотних коштів можуть обчислюватися по всіх оборотних коштах, які беруть участь в обороті, і по окремих

елементах. Зміна оборотності коштів виявляється шляхом зіставлення фактичних показників з плановими показниками чи попереднього періоду. В результаті порівняння показників оборотності оборотних коштів виявляється їх прискорення або уповільнення.

При прискоренні оборотності оборотних коштів з обороту вивільняються матеріальні ресурси і джерела їх утворення, при уповільненні — в оборот утягуються додаткові кошти. Вивільнення оборотних коштів унаслідок прискорення їх оборотності може бути абсолютним і відносним. Абсолютне вивільнення має місце, якщо фактичні залишки оборотних коштів менше нормативу чи залишків попереднього періоду при збереженні чи перевищенні обсягу реалізації за розглянутий період.

Відносне вивільнення оборотних коштів має місце в тих випадках, коли прискорення їхньої оборотності відбувається одночасно з ростом виробничої програми підприємства, причому темп зростання обсягу виробництва випереджає темп росту залишків оборотних коштів.

Ефективність використання оборотних коштів залежить від багатьох факторів, які можна розділити на зовнішні, що роблять вплив незалежно від інтересів підприємства, і внутрішні, на які підприємство може і повинне активно впливати. До зовнішніх факторів можна віднести такі, як загальноекономічна ситуація, податкове законодавство, умови отримання кредитів і процентні ставки по них, можливість цільового фінансування, участь в програмах, що фінансуються з бюджету. Ці та інші фактори визначають рамки, в яких підприємство може маніпулювати внутрішніми факторами раціонального руху оборотних коштів.

На сучасному етапі розвитку економіки до основних зовнішніх факторів, що впливає на стан і використання оборотних коштів, можна віднести такі, як криза неплатежів, високий рівень податків, високі ставки банківського кредиту. Розпорядження та маневрування оборотними коштами охоплює всі процеси пов'язані з організацією поставок, поліпшенням роботи транспорту та прискоренням доставки матеріальних цінностей на склади та у виробництво.

Тож на етапі розпорядження та маневрування ефективними заходами можуть вважатися:

- 1) Упорядкування складського господарства, ліквідація наднормових запасів та доведення їх до необхідного мінімуму;
- 2) Підвищення продуктивності праці та, як наслідок, зниження витрат на складування та зберігання матеріалів;
- 3) Раціональне використання вантажно-розвантажувального обладнання, транспортних засобів та складських площ.

Відповідальність за зберігання та ефективне використання оборотних коштів передбачає встановлення систематичного контролю

за їх збереженням та використанням за допомогою ревізій і обстежень на основі статистичних даних, оперативної та бухгалтерської звітності.

Тому для даного етапу найбільш доречним може вважатися впровадження на підприємстві комплексної комп'ютеризованої системи управлінського обліку, що є максимально автоматизованою та пристосованою до умов діяльності саме цього промислового об'єкта. Це дозволить своєчасно контролювати всі питання, пов'язані із використанням товарно-матеріальних цінностей у жорсткій прив'язці до окремо узятих виконавців або відповідальних за зберігання осіб. Крім того, для підвищення ефективності використання оборотних коштів можна впровадити на підприємстві відповідну систему матеріальних заохочень працівників.

Можна виділити такі шляхи підвищення ефективності використання оборотних коштів, що безпосередньо не відносяться до процесу управління ними:

- впровадження у виробничий процес передових досягнень науково-технічного прогресу;
- поліпшення організації виробництва з точки зору забезпечення ритмічної роботи та ліквідації простоїв;
- застосування більш прогресивних форм та систем оплати праці;
- систематизація інформаційних потоків та автоматизація управлінських процесів.

Висновки. Оборотні кошти промислових підприємств займають значну частку у загальній сумі активів. Наявність у підприємства достатнього обсягу оборотних коштів та їх оптимальна структура — необхідні передумови для його нормального функціонування та фінансової стійкості в умовах ринкової економіки.

Тож ефективне використання оборотних коштів відіграє значну роль у досягненні підприємством високих результатів діяльності. При визначенні напрямків удосконалення процесу управління оборотними коштами потрібно враховувати не тільки стадії їх обігу, але й особливості кожного окремо узятого етапу. Відтак значна кількість заходів щодо підвищення ефективності використання оборотних коштів дозволить підприємству сформувати політику управління ними з урахуванням як наявного обсягу ресурсів, так і планів подальшого розвитку.

Література:

1. Азаренкова Г. М. Фінанси підприємств : навчальний посібник [для самост. вивч. дисципліни] / Г. М. Азаренкова, Т. М. Журавель, Р. М. Михайленко. — [3-тє вид., виправл. і доп.]. — К. : Знання-Прес, 2009. — 299 с.

2. Гетьман О. О. Економіка підприємства : навчальний посібник. — [2-ге видання]/О. О. Гетьман, В. М. Шаповал. — К. : Центр учбової літератури, 2010. — 488 с.
3. Гринчуцький В. І. Економіка підприємства : навчальний посібник Гринчуцький В. І. — К. : Центр учбової літератури, 2010. — 304 с.
4. Економіка підприємства : підручник / За заг. ред. С. Ф. Покропивного. — [вид. 2-ге, перероб. та доп.]. — К. : КНЕУ, 2001. — 528 с.
5. Економіка підприємства / За ред. Покропивного С. Ф. — К. : Хвиля Прес, 2000. — 285 с.
6. Непочатенко О. О. Фінанси підприємств. : навч. посібник / Непочатенко О. О. — К. : Центр навчальної літератури, 2013 — 504 с.
7. Нестеренко С. С. Оборотні кошти в умовах формування ринкової економіки / Нестеренко С. С. // Науковий вісник Академії муніципального управління. — 2009. — Вип. 7. — С. 49.
8. Сироткин С. А. Оборотные средства и оборотные активы в современной экономике / Сироткин С. А. // Региональная экономика и управление: электр. науч. журн. — 2007. — № 1(9). — С. 65.
9. Поважний О. С. Особливості визначення сутності та складу поняття «оборотні активи» / Поважний О. С., Крамзіна Н. О., Кваша Ю. В. // Економічний простір. — 2008. — № 12/2. — С. 41–52.
10. Філімоненков О. С. Фінанси підприємства : навчальний посібник. — К. : Ельга, Ніка-Центр, 2002. — 360 с.
11. Фінанси підприємств : підручник / [А. М. Поддєрьогін, М. Д. Білик, Л. Д. Буряк та ін.] ; кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. — [6-те вид., перероб. та допов.]. — К. : КНЕУ, 2006. — 552 с.

ДОСЛІДЖЕННЯ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА КАДРОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ СЕРВІСНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Сидоренко Т. М.,

кандидат економічних наук

Annotation. *In the article analyzed the impacts on human potential of the service activity. Defined the peculiarities of the development of human resources in the context of strategic management enterprise. And also special attention is paid to the diagnosis of the labor market to human resources management service enterprise.*

Keywords: *service activity, external and internal environment, factors, management, development, human potential, impact, enterprise.*

Постановка проблеми. Забезпечення сталого соціально-економічного розвитку сервісних підприємств потребує розробки, збереження і зміцнення механізму формування і функціонування кадрового потенціалу підприємства. Кадровий потенціал підприємства є складним соціально-економічним механізмом, головним компонентом якого виступають фізичні та психологічні параметри відтворення й функціонування працівників підприємства.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідженню проблематики кадрового потенціалу та факторів впливу на нього знайшли відображення у численних працях вітчизняної та зарубіжної літератури. Вагомий внесок у розв'язання багатьох проблем зробили вчені-економісти а саме такі: Л. В. Балабанова [1], В. С. Васильченко [2], О. В. Гаращук [4], А. М. Гриненко [2], В. М. Гриньова [5], А. Я. Кібанов [6], Н. В. Краснокутська [7], Л. І. Михайлова [8], Г. І. Писаревська [5], О. С. Федонін [11]. Проте аналіз праць, засвідчує, що окремі питання дослідження факторів впливу на кадровий потенціал підприємств залишаються невирішеними.

Цілі статті. Ціль статті полягає у аналізі основних показників діяльності сервісних підприємств та дослідженні факторів впливу на процес формування кадрового потенціалу підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Прагнення підприємств утримувати і посилювати конкурентну позицію характеризується здатністю ефективно використовувати наявні ресурси та планувати свій подальший розвиток, тому у сучасних умовах вагомим чинником результативності економічних перетворень стають кількісні та якісні параметри кадрового потенціалу підприємств.

Процес формування кадрового потенціалу підприємства характеризує стан забезпечення умов стабільного підвищення ефективності надання послуг, адаптованого до змін світової кон'юнктури та внутрішнього попиту на основі розкриття конкурентних

переваг і досягнення кращих, ніж у конкурентів соціально-економічних параметрів діяльності персоналу.

Класик сучасності М. Портер пропонує досліджувати чотири взаємоузгоджених напрямки, які мають загальний характер і формують конкурентне середовище діяльності підприємств на місцевому рівні. Таке середовище має можливості як позитивно впливати на формування конкурентних переваг та кадрового потенціалу в системі стратегічного управління підприємства, так і навпаки — заважати йому. Такими детермінантами є:

1. *Факторні умови*, тобто ті конкретні фактори (природно-кліматичні ресурси, кваліфіковані кадри, капітал, сервісна інфраструктура), які необхідні для успішної конкуренції в сфері побутових послуг.

2. *Умови попиту*, тобто який попит існує на внутрішньому ринку на послуги сервісних підприємств (рівень доходу населення, еластичність попиту, вимогливість споживачів щодо якості та екологічності послуг та продукції).

3. *Споріднені та підтримувальні галузі* (забезпечення підприємств ресурсами, комплектуючими, інформацією, банківськими та страховими послугами), тобто їх наявність або відсутність і конкурентоспроможність.

4. *Стратегія підприємства* її структура та конкуренти, тобто які умови в регіоні визначають створення та управління сервісним підприємством, характер конкуренції на внутрішньому ринку.

Основною ідеєю, яка відображає сутність стратегічного управління, є ідея врахування взаємозв'язку та взаємовпливу внутрішнього та зовнішнього середовища при визначенні мети підприємства, стратегії в цьому разі виступають як інструменти досягнення мети, а для реалізації стратегій необхідно, щоб усе підприємство функціонувало у стратегічному режимі.

Система стратегічного управління персоналом є комплексом цілей, завдань і основних напрямів діяльності, а також різних видів, методів і відповідного механізму управління, спрямованих на забезпечення постійного підвищення конкурентоспроможності підприємства в ринкових умовах, забезпечення високої соціальної ефективності функціонування колективу, зростання ефективності продуктивності праці та якості роботи.

Під управлінням кадровим потенціалом розуміється цілеспрямований вплив суб'єктів управління на процеси його формування, використання та розвитку [3, с. 81–86].

В умовах глобалізації суспільства значення соціокультурної складової як мотиваційного підґрунтя інноваційних процесів та ключового чинника конкурентоспроможності зростає. Нерозвиненість

об'єктів сервісної інфраструктури у сільській місцевості, необізнаність більшості підприємців новими підходами до ведення бізнесу впливають на рівень надання послуг, спеціалізації та концентрації підприємств.

Географічне розташування впливає на рівень соціально-економічного розвитку, розвиток економічних зв'язків і формування сервісної інфраструктури. Сприятливе географічне положення підприємства, що є зручним для споживача, є його конкурентною перевагою, яка полягає у можливості залучення нових клієнтів та підтримки вже існуючої бази клієнтів.

Конкурентні переваги підприємства, за М. Портером, забезпечуються [9]:

- *на першій стадії — за рахунок факторів виробництва:* природних ресурсів (дешева сировина, енергія), кваліфікованої робочої сили, сприятливих умов виробництва продукції (мінімальні витрати); проте ці переваги дуже хиткі, тобто неспроможні забезпечувати перевагу у конкурентній боротьбі протягом тривалого часу;

- *на другій стадії — за рахунок агресивного інвестування в освіту, технології, ліцензії («ноу-хау» в дослідженнях, створення унікальної технології і продукції, виняткові знання і навички керівників і працівників підприємства, налагоджена робота всього комплексу маркетингу, репутація підприємства);*

- *на третій стадії — за рахунок створення нових видів продукції, послуг, виробничих процесів, організаційних рішень та інших інновацій* намагатися утримати наявні джерела конкурентних переваг;

- *на четвертій стадії — спираючись на вже створені конкурентні переваги* треба вдосконалювати власне виробництво та намагатися створювати нові моделі економічної поведінки з метою повного використання наявних конкурентних переваг та отримання нових.

Формування кадрового потенціалу є досить складним та довготривалим процесом, який спрямований на формування, розвиток і реалізацію конкурентних переваг та забезпечення високого рівня конкурентоспроможності підприємства сервісної діяльності як суб'єкта економічної конкуренції на внутрішньому ринку (табл. № 1).

Таким чином, процес формування кадрового потенціалу підприємств полягає у своєчасному визначенні факторів, які впливають на результати господарської діяльності, порівнянні їх із результатами господарювання конкурентів, виявленні відхилень, які призводять до погіршення (поліпшення) конкурентного становища підприємства на ринку, встановленні причин цих відхилень, відповідного коригування окремих напрямів господарської діяльності з метою її нормалізації й підвищення рівня кадрового потенціалу та конкурентоспроможності.

Таблиця 1

**Фактори, що визначають формування кадрового потенціалу підприємств
сервісної діяльності**

Класифікаційна ознака	Характеристика	
За місцем виникнення: внутрішні та зовнішні	До внутрішніх факторів віднесено такі: стратегію підприємства; ефективність системи і методів управління підприємством; інноваційно-інвестиційний потенціал; рівень організації виробництва, його ресурсний потенціал та техніко-технологічне забезпечення; систему планування; систему стимулювання працівників; інтелектуальний та трудовий потенціал; корпоративну культуру.	Зовнішні фактори поєднують у собі: економічні, політичні, географічні, правові, податкові, інфраструктурні, демографічні, соціально-культурні; техніко-технологічні тощо.
За ступенем впливу на підприємство: фактори прямого впливу та фактори непрямого (опосередкованого)	Фактори прямого впливу — майже всі внутрішні фактори та деякі зовнішні (економічні, політичні, інфраструктурні тощо).	Фактори опосередкованого впливу — географічне положення, демографічна ситуація, соціально-культурні фактори, правові, техніко-технологічні фактори тощо.
В залежності від терміну дії: короткострокові та довгострокові	Короткострокові характеризують переваги, які підприємство може отримати у короткостроковій перспективі.	Довгострокові — характеризують переваги підприємства над конкурентами, які воно може отримати у довготривалому періоді.
Залежно від ступеню розвитку: початкові (базові) фактори та фактори розвитку	До початкових відносимо: стратегію підприємства, систему управління, систему планування, капітал, землю, працівників та основні засоби.	Фактори ж розвитку поєднують такі: прибуток, амортизаційний фонд, споживачів, постачальників, інноваційно-інвестиційний розвиток підприємства та приріст основних засобів.
За джерелами виникнення: фактори досягнення конкурентних переваг та фактори їх утримання	За допомогою факторів досягнення конкурентних переваг підприємства мають початкову можливість досягати конкурентоспроможності (стратегія підприємства, рівень організації виробництва, система прийомів та інструментів управлінської діяльності тощо).	Фактори утримання (розробка нового продукту, методи виробництва, ринок товарів, реорганізація структури управління, інноваційно-інвестиційний розвиток підприємства тощо).
За джерелами генези: ринкові та ресурсні	Ринкові фактори характеризують відношення споживачів до продукції підприємства (ціна, імідж тощо).	Ресурсні — відображають рідкісне поєднання ресурсів підприємства (знання та кваліфікація персоналу, техніко-технологічна база).

**Примітка: складено автором*

У сучасних економічних умовах ключовим завданням сервісних підприємств є забезпечення високого рівня своєї діяльності. Це завдання є комплексним, оскільки ефективність підприємства визначається багатьма факторами як внутрішнього, так і зовнішнього середовища, які впливають на нього.

Управління персоналом є найважливішою складовою частиною загальної стратегії управління підприємством. Головною метою такої стратегії в умовах ринку є: отримання розрахункової величини прибутку; підвищення продуктивності праці; реалізація продукції або послуг в заданому об'ємі і із заданою ритмічністю; досягнення заданого ступеня задоволення соціальних потреб працівників [4, с. 25].

Впровадження неможливі без чітко визначеної стратегії діяльності на основі формування та розвитку кадрового потенціалу, яка б передбачала і дієву систему контролю, що являє собою діяльність, спрямовану на запобігання, фіксацію й усунення недоліків діяльності підприємства. Процес формування конкурентоспроможності підприємств сервісної діяльності є досить складним та довготривалим, який спрямований на формування, розвиток і реалізацію конкурентних переваг і забезпечення високого рівня обслуговування споживачів на ринку.

Одними з головних чинників, які стримують розвиток взаємовигідних взаємовідносин між ринком праці та сервісними підприємствами, є:

- нестача прямого спілкування між фахівцями та керівниками малих підприємств;
- недостатній моніторинг вимог до персоналу сервісних підприємств;
- недостатній рівень підготовки фахівців.

Комплексний аналіз кадрового потенціалу підприємства має базуватися на детальних показниках, які його характеризують. Аналіз існуючих підходів до оцінки кадрового потенціалу засвідчує, що кадровий потенціал підприємства оцінюється за такими показниками: чисельність працюючих, заробітна плата, фонд робочого часу, трудомісткість робіт, професійно-кваліфікаційна структура кадрів тощо (табл. № 2).

Таблиця № 2

**Оцінка рівня кадрового потенціалу підприємств побутового
обслуговування, галузевий аспект у 2007–2013 рр.**

Показники	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Ринок праці							
Кількість зареєстрованих громадян, не зайнятих трудовою діяльністю	0,863	1,230	0,619	1,161	0,931	1,072	0,942
Потреба підприємств у працівниках на заміщення вільних робочих місць	1,041	0,556	0,952	0,988	0,785	0,823	1,235
Працевлаштовано, тис.	0,963	1,068	0,568	1,239	0,908	1,004	0,559
Кількість зайнятих працівників, тис.	1,076	1,038	0,924	0,980	1,005	0,957	0,977
Кількість вивільнених працівників, тис.	0,460	0,937	2,458	0,379	0,982	0,796	0,000
Показник за ринком праці	0,881	0,966	1,104	0,949	0,922	0,930	0,743
Підприємства побутового обслуговування							
Облікова кількість штатних працівників, тис.	–	1,020	0,912	1,125	0,990	1,062	0,922
Середньомісячна номінальна заробітна плата, грн.	–	1,320	1,034	1,195	1,246	1,153	1,117
Фонд робочого часу, год	–	1,004	0,981	0,993	1,006	0,998	1,006
Відпрацьовано, %	–	0,990	0,934	1,038	1,026	1,010	0,996
Співвідношення прийнято/вибуло	–	0,850	0,830	1,282	0,970	1,082	0,933
Повна вища освіта, тис.	–	1,050	0,956	1,171	1,031	1,111	0,940
Неповна та базова освіта, тис.	–	1,030	0,883	1,072	1,015	1,012	0,925
Кількість найманих працівників віком 15–35 років	–	1,008	0,906	1,133	1,012	1,107	0,911
Кількість працівників, охоплених трудовими договорами, тис.	–	1,040	0,901	0,935	1,004	1,030	0,880
Показник за підприємствами побутового обслуговування	–	1,035	0,926	1,105	1,033	1,063	0,959

*Примітка: розраховано автором [10]

Розвитку та становленню підприємств сфери побутового обслуговування в сучасних умовах трансформації економіки відбувається неоднозначно, має проблеми та певні особливості, які зазвичай співпадають з загальними проблемами процесу становлення малого підприємництва в Україні як сектора економіки.

Узагальнюючи всі фактори, зовнішнє середовище підприємств сервісної діяльності можна охарактеризувати, як сукупність факторів котрі впливають на діяльність підприємства, а саме: споживачі, конкуренти, урядові установи, постачальники, джерела трудових ресурсів, культура, наука, стан суспільства та природні явища.

Великий вплив на діяльність підприємств сервісної діяльності має саме держава яка впливає на підприємства саме через законодавче регулювання діяльності. Зазнають змін різні форми звітності підприємств та організацій, змінюється податкове та організаційне мито. Стан законодавства характеризується складністю, рухливістю та невизначеністю. Невизначеність виникає з того, що вимоги до одних підприємств вступають у протиріччя з іншими, і в той же час за великою кількістю підприємств стоять урядові органи, котрі примусово забезпечують виконання таких вимог.

Внутрішнє середовище підприємства — та частина загального середовища, котра знаходиться в рамках підприємства та надає постійний і безпосередній вплив на процес функціонування підприємства. Головні складові внутрішнього середовища підприємства — бажаний результат на досягнення якого направленні всі зусилля підприємства.

Аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища підприємств галузі у розрізі їх окремих підсистем необхідно доповнювати обґрунтування значущості і напрямку впливу на їх подальший розвиток.

Ефективним аналітичним інструментом оцінки впливу різних факторів зовнішнього та внутрішнього середовища на рівень кадрового потенціалу та конкурентоспроможності підприємства, а також методичним підходом, який дає змогу окреслити загальну стратегічну «лінію» поведінки суб'єкта господарювання в напрямі його конкурентного розвитку, може бути методика SWOT-аналізу.

Ідентифікувавши переваги та недоліки у діяльності підприємств сервісної діяльності за допомогою SWOT-аналізу, можна визначити сильні та слабкі сторони діяльності, а також виявити можливості й загрози в досягненні високого рівня кадрового потенціалу та конкурентоспроможності.

Обґрунтування альтернативних стратегій конкурентного розвитку підприємств сервісної діяльності за методикою SWOT-аналізу представлено у табл. № 3.

Стратегії сервісних підприємств

<u>Стратегія розвитку</u> 1. Використовувати наявний кадровий потенціал та висококваліфікований менеджмент у взаємовідносинах з закордонними інвесторами з метою залучення іноземного капіталу; 2. За рахунок прискорення оборотності оборотного капіталу та гнучкого використання власних активів забезпечити вивільнення власних обігових коштів; 3. Забезпечити можливість виходу на нові ринки використовуючи переваги у якісних послугах; 4. Використовуючи готовність малих товаровиробників до кооперування та власний трудовий і виробничий потенціал сприяти створенню мережі з іншими товаровиробниками; 5. Розвивати взаємодію з ринком у сфері суміжних послуг та інформаційного забезпечення бізнесу; 6. Використовуючи кадровий потенціал (знання й навички) та можливості нарощування обсягів виробництва продукції забезпечити зростання прибутку підприємства; 7. Гнучке та адаптивне реагування на зміни ринкової кон'юнктури.	<u>Стратегія захисту</u> 1. Використовуючи здатність підприємства гнучко та досить раціонально застосовувати власні оборотні активи зменшити необхідність у використанні залучених кредитних ресурсів; 2. Оптиміальне використання нового технологічного парку дасть змогу знизити потреби в енергоносіях; 3. Раціональне використання кадрового потенціалу (залучення молоді та нових технологій) дасть можливість підвищити конкурентоспроможність підприємств; 4. Використовуючи переваги малого бізнесу щодо оптимізації рівня витрат, сформований імідж якості у регіоні та можливості у зростанні продуктивності праці забезпечити ефективну конкуренцію; 5. Висока репутація дає можливість розширювати межі обслуговування споживачів; 6. Використовуючи потужний трудовий потенціал, наявність досвідчених фахівців та управлінців забезпечити без корупційний характер взаємовідносин з місцевими органами влади
<u>Стратегія стабілізації</u> 1. Використовувати можливості для залучення іноземного капіталу у процес надання послуг, забезпечити зростання темпів нарощування обсягів діяльності; 2. За рахунок реалізації стратегічних можливостей і внутрішнього потенціалу щодо виходу на нові ринки забезпечити зростання конкурентної позиції; 3. Забезпечити підготовку та перепідготовку персоналу сервісного спрямування для підвищення рівня знань у застосуванні нових підходів ведення бізнесу; 4. Використовуючи механізм розвитку персоналу та інформаційної підтримки у сфері сервісу забезпечити розвиток системи обслуговування; 5. Використовуючи лізинговий механізм оновлення основних засобів забезпечити найбільш прийнятний спосіб залучення фінансових ресурсів.	<u>Стратегія ліквідації</u> 1. Вирішувати питання можливостей об'єднання з іншим підприємством обслуговування; 2. Ліквідація неприбуткових видів бізнесу з метою перерозподілу фінансових ресурсів; 3. Вихід з ринку; 4. Ліквідація підприємства.

**Примітка: складено автором*

Головною перевагою представленого підходу слід вважати те, що результати SWOT-аналізу дають можливість виявити численні фактори, які сприяють або обмежують розвиток кадрового потенціалу та

конкурентоспроможності підприємства і, що дуже важливо, визначають чотири можливих вектори розвитку:

1. «*Стратегія розвитку*» підприємства сервісної діяльності визначає сприятливі стратегічні «ходи», які спрямовані на застосування сильних сторін внутрішнього потенціалу підприємства за умов використання можливостей зовнішнього середовища.

Виявлено, що підприємства сервісної діяльності мають зосередитись на застосуванні таких власних сильних характеристик, як: висока якість послуг; здатність збільшувати обсяги обслуговування; високий трудовий потенціал і здатність навчатись новому; формування іміджу; гнучкість малого виробника.

Це дасть змогу сподіватись на одержання стратегічного успіху на ринку сфери послуг, налагодження тісних коопераційних зв'язків з іншими малими підприємствами галузі, отримання доступу до іноземних інвестиційних ресурсів.

2. «*Стратегія захисту*» сервісних підприємств доцільна за умов, коли потрібно зберегти існуючу позицію на ринку або зменшити дію негативних факторів зовнішнього впливу за рахунок активізації внутрішніх сильних сторін.

3. «*Стратегія стабілізації*» визначає довгострокові напрями розвитку персоналу та підприємства загалом для усунення слабких сторін діяльності за рахунок використання можливостей, які відкриваються у зовнішньому середовищі.

4. «*Стратегія ліквідації*» визначає граничний випадок і орієнтує підприємство на вибір одного з можливих напрямів ліквідації або скорочення бізнесу за умов, коли наявний конкурентний потенціал і стан чинників зовнішнього впливу складають велику загрозу для подальшого розвитку.

Розв'язання існуючих проблем на підприємствах полягає у розробці адекватних напрямів формування кадрового потенціалу в системі стратегічного управління з метою забезпечення конкурентоспроможності сервісних підприємств. Підтримка сервісних підприємств з боку держави має бути вираженою та пріоритетною, оскільки є гарантією забезпечення потреб та підтримки якості життя населення.

Розвиток будь-якого підприємства сервісної діяльності залежить від потреб споживачів та економічної ефективності виробництва. Виконання цих двох умов забезпечує збільшення обсягу наданих послуг і сприяє зміцненню матеріально-технічної бази галузі.

Конкурентоспроможність підприємства сервісної діяльності формується в процесі виробничо-господарської діяльності через збереження і нарощування кадрового, виробничого потенціалу та

забезпечення постійно зростаючої виробничої діяльності й витрат джерелами фінансування.

Проте слід зазначити, що для сервісних підприємств ринок не надає достатніх механізмів керування процесами відтворювання і прогресу, тобто довгостроковими процесами. Саме тому кожне підприємство має розробити стратегію розвитку персоналу як основного ресурсу підприємства при наданні послуг.

Одним із найперспективніших напрямів розвитку кадрового потенціалу є формування рівня професійних знань відповідно до потреб споживачів, сучасного устаткування, технологій, які успішно б забезпечували якісне обслуговування споживачів.

Висновки. Сучасне управління сервісними підприємствами має часто зосереджуватись на адаптації до мінливих факторів зовнішнього та внутрішнього середовища. Здійснений аналіз факторів впливу на діяльність сервісних підприємств дозволив виявити групу основних факторів впливу на підприємства та проаналізувати їх.

Отже, забезпечення розвитку сервісних підприємств має базуватися саме на розвитку кадрового потенціалу. Досліджено вплив ринку праці на діяльність підприємств на основі узагальнення показників зайнятості, кількості працевлаштованих, вивільнених працівників. Встановлено, що процес формування кадрового потенціалу є складним динамічним процесом, орієнтованим на максимальну взаємодію із зовнішнім середовищем, що забезпечує високу якість його реалізації та використання. При цьому кадровий потенціал підприємств слід розглядати не лише як здатність формувати кадровий ресурс підприємств, а й як систему, що синтезує динамічне зростання такої здатності.

Literature:

1. Balabanova L. V. Organization of work Manager: the textbook for students. of Higher. teach. bookmark. / L. V. Balabanov, A. V. Sardak. — Donetsk: DonNUET, 2008. — 480 p.
2. Vasylichenko V. S. Grynenko, A. M. Grishnova, O. A. Kerb L. P. Management of labor potential [Text] teach. guidances. — K.: KNEU, 2005. — 403 p.
3. Verkhoglyadova N. I. Management of labor potential enterprises: Monograph / N. I. Verkhoglyadova, N. A. Ivannikova, A. V. Lavrinchenko. — Dnepropetrovsk, Porogy, 2007. — 284 p.
4. A. V. Garashchuk Human resources of the region: ways of formation and use: Monograph / A. V. Garashchuk. — K.: Izd European University, 2011. — 372 p.

5. Grinyova V. M. Management of human resources of the enterprise: Monograph / V. M. Grinyova, G. I. Pysarevska — H., ed. KhNUE, 2012. — 228 p. (Ukr. Languages.)
6. Kybanov A. Y. Fundamentals of management personnel: Textbook / A. Y. Kybanov; State university management. — M.: INFRA-M, 2005. — 304 p.
7. Krasnokutska N. V. Innovation of the management: Training. guidances. / N. V. Krasnokutska. — K., KNEU, 2003. — 504 p.
8. Mykhailova L. I. Management of human resources. Textbook. — K.: Center of educational literature, 2007. — 248 p.
9. Porter E. Michael Competitive strategy: The analysis of industries and competitors / Michael E. Porter; Trans. With the English. — Moscow: Alpina Business Books, 2005. — 454 p.
10. Ukraine for 2013: Statistical yearbook / State Statistics Committee of Ukraine. — K., 2014. — 534 p.
11. Fedonin O. S.. Potential Company: formation and evaluation: teach. posibn. / O. S. Fedonin, I. M. Repina, A. I. Oleksyk. — K., KNEU, 2003. — 316 p.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОЇ ПРОДУКЦІЇ СКОТАРСТВА

Тітенко З. М.,

кандидат економічних наук,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Annotation. *The analysis of beef cattle, investigated the dynamics of production and sale of meat cattle farms. The influence of the main factors of competitive production farming.*

Keywords: *production, cost effectiveness, competitiveness, cattle.*

Сучасний стан функціонування і розвитку ринку скотарства пов'язаний з підвищенням конкурентоспроможності продукції що зумовлено в першу чергу інтеграцією України з країнами ЄС. Враховуючи ситуацію, що склалася на зовнішньому ринку першочергові завданням є підвищення якості та конкурентоспроможності продукції.

Ринок тваринницької продукції необхідно розглядати як складну інтегровану систему з великою кількістю господарюючих суб'єктів і посередників, різноманіттю соціально-економічних процесів, які тут протікають, неоднозначністю завдань, які необхідно вирішити, значними обсягами інформації, постійно зростаючим числом зв'язків між учасниками ринку. Його основними системними властивостями є відокремленість, структурованість та динамізм. Виділені властивості

дозволяють досліджувати продовольчий ринок не як набір господарюючих об'єктів, що функціонують у межах певної території, а як систему, здатну адекватно реагувати на організаційно-управлінські впливи.

Стабільний розвиток ринку молока і яловичини є заставою продовольчої безпеки і задоволення потреби в групі найважливіших продовольчих продуктів.

Так, М. М. Єрмошенко, зазначає, що визначення конкурентоспроможності товару можливо із врахуванням таких особливостей: конкурентоспроможність будь-якого товару визначається тільки в результаті його порівняння з іншими товарами і, отже, є відносним поняттям; показник конкурентоспроможності відбиває відмінність даного товару від конкуруючого товару за ступенем задоволення конкретної суспільної потреби; для визначення конкурентоспроможності товару його не просто порівнюють із товарами-конкурентами за ступенем відповідності конкретній суспільній потребі, але й обраховують при цьому сукупні витрати споживача на задоволення конкретної потреби [1, с. 348].

Потрібно розуміти, що в умовах жорсткої конкуренції товаровиробники намагаються зацікавити споживачів певним набором якісних властивостей, які в повній мірі відповідатимуть прогностичним параметрам. Крім того слід пам'ятати, що ціна товару є початковими витратами, а покупці в першу чергу надають перевагу сумі загальних витрат. У процесі використання існують і додаткові витрати, пов'язані перш за все з експлуатацією даного товару. Витрат по придбанню і споживанню товару, з точки зору споживачів, становлять ціну задоволення конкретної потреби.

Таким чином, можна відмітити, що конкурентоспроможність охоплює, з одного боку, умови придбання і майбутнього використання товару, а з іншого — чисто якісні характеристики товару.

Проведений аналіз конкурентоспроможності продукції свідчить, що основними її складовими є ціна, якість продукції, а також наявність товарів-замінників (рис. 1).

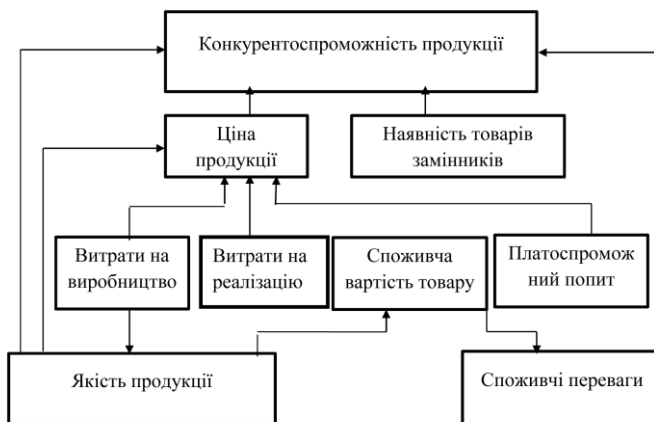

Рис. 1. Складові конкурентоспроможності продукції

Досліджуючи сутність даної категорії науковці виділяють наступні чинники, які впливають на конкурентоспроможність продукції на певному ринку:

- техніко-економічних чинників, які залежать від продуктивності й інтенсивності праці, витрат виробництва, наукоємності продукції — якість, ціна продажу і витрати на експлуатацію (використання) або споживання продукції (послуги);

- комерційних чинників, які визначають умови реалізації товарів на конкретному ринку — кон'юнктура ринку (гострота конкуренції, співвідношення між попитом і пропозицією даного товару, національні та регіональні особливості ринку, що впливають на формування платоспроможного попиту на дану продукцію або послугу); сервіс, що надається (наявність дилерсько — дистриб'юторських пунктів виробника і станції обслуговування в регіоні покупця, якість технічного обслуговування, ремонту й інших послуг, що надаються); реклама (наявність і дієвість реклами й інших засобів впливу на споживача, що має на меті формування попиту); імідж фірми (популярність торгової марки, репутація фірми, компанії, країни);

- нормативно-правових чинників, які відображають вимогу технічної, екологічної та морально-етичної безпеки використання товару на даному ринку, патентно-правові вимоги (патентна чистота і патентний захист); у разі невідповідності товару чинним нормам, вимогам стандартів і законодавства він не може бути проданий на даному ринку [2, с. 156–157].

Впродовж багатьох років м'ясне і молочне скотарство були рівноправними підгалузями, проте за останнє десятиріччя частка

м'ясного скотарства суттєво зменшилася, що пояснюється перш за все збитковістю даної галузі, що в цілому суттєво впливає на розвиток скотарства взагалі та на виробництво яловичини і телятини зокрема.

В останні роки сільськогосподарські підприємства переорієнтовують своє виробництво на економічно вигідніші види продукції. Причому особлива увага приділяється виробництву молока, і це не тому, що ситуація з виробництва яловичини є кращою. Скорочення обсягів виробництва одного виду м'яса може в певній мірі компенсуватися іншими (а в умовах України це реально здійснюється за рахунок м'яса птиці), а також шляхом імпорту.

Незважаючи на відносно стабільну ситуацію з виробництва м'яса взагалі в останні роки, ситуація з виробництва яловичини є досить складною. Динаміка розвитку скотарства характеризується постійним зменшенням як поголів'я худоби, так і обсягів виробництва його продукції (рис. 1). Так, поголів'я великої рогатої худоби в усіх категоріях господарств зменшилось з 2000 р. по 2015 р. на 5,6 млн гол., або в 2,4 рази. Внаслідок значного зменшення поголів'я відповідно відбувається зменшення обсягів виробництва продукції скотарства, а саме виробництво яловичини (в забійній вазі) зменшилося на 45,2%. Проте варто відмітити і позитивні тенденції зокрема, середньодобовий приріст великої рогатої худоби протягом аналізованого періоду зріс більше ніж у два рази і склав 536 грамів.

Постійний спад виробництва продукції скотарства свідчить про глибокі незворотні кризові процеси в галузі. Зменшення обсягів виробництва продукції скотарства та скорочення поголів'я великої рогатої худоби призвели до збитковості галузі. Сталий розвиток скотарства в умовах ринку має формуватися на основі попиту і пропозиції, цінового механізму, виробничої й цінової рівноваги та конкуренції у реальній практиці господарювання при врахуванні основних чинників, які зумовлюють занепад і збитковість галузі.

Потрібно розуміти, що ефективність сільського господарства це не лише затрати виробництва у співвідношенні до отриманих результатів, в ній відображується здатність задовольняти потреби населення, а також відповідність якісним параметрам. Крім того, ефективність сільськогосподарського виробництва значною мірою залежить від особливостей функціонування окремих галузей, які відповідним чином впливають на кінцеві результати господарської діяльності [3, с. 35].

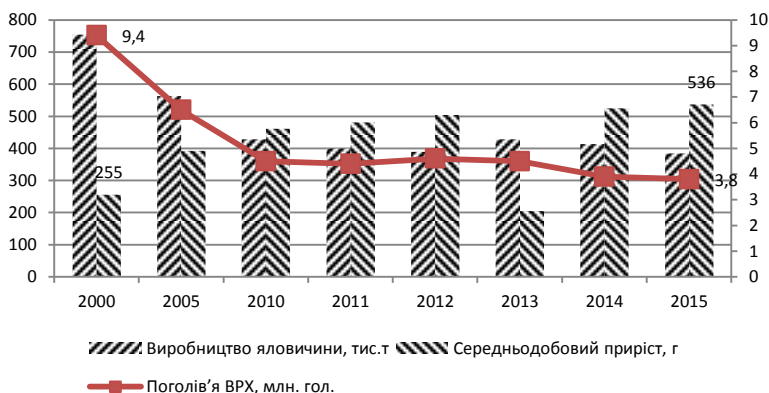

Рис. 1 Розвиток скотарства в Україні

У загальній структурі сільськогосподарського виробництва близько 40% валового виробництва займає тваринництво, яке є стратегічно важливою галуззю оскільки забезпечує населення основними продуктами харчування. Від рівня економічної ефективності виробництва продукції тваринництва та зокрема його складових: молочного і м'ясного скотарства в значній мірі залежить ефективність функціонування всього продуктового підкомплексу країни. Сучасний стан галузі скотарства зумовлює необхідність визначення рівня економічної ефективності виробництва приросту великої рогатої худоби.

Потрібно розуміти, що розвиток скотарства спрямований на задоволення потреб населення в основних продуктах харчування шляхом використання наявних природних і виробничих ресурсів. Проте, в даний час, виникають складнощі щодо відновлення поголів'я великої рогатої худоби, тому забезпечити потреби населення в продукції скотарства досить складно.

Основними причинами уповільнення темпів розвитку м'ясного скотарства, можна виділити наступні: зниження поголів'я великої рогатої худоби, у всіх категоріях господарств; уповільнення підвищення рівня продуктивності; високий знос устаткування; слабкий розвиток сільських територій; диспаритет цін між виробниками та переробними галузями; підвищення цін на корми, що не забезпечує їх високої якості.

Таблиця 1

**Економічна ефективність виробництва яловичини в
сільськогосподарських підприємствах**

Показник	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.	2015р.
Середньодобовий приріст молодняку, г	481	504	508	514	536
Середньорічний приріст, кг	424	438	441	364	370
Собівартість 1ц живої маси, грн	1590,9	1754,9	1857,6	2128,4	2520,8
Ціна реалізації 1ц живої маси, грн	1196,7	1236,9	1053,7	1365,1	2069,6
Збиток на 1ц живої маси, грн	-394,2	-518,0	-803,9	-763,3	-451,2
Рівень збитковості, %	-24,8	-29,5	-43,3	-35,9	-17,9

Аналізуючи економічну ефективність вирощування і відгодівлі молодняку великої рогатої худоби за період з 2011 р. по 2015 р. дослідженнями встановлено, що на протязі досліджуваного періоду її рівень залишається дуже низьким (табл. 1).

Незважаючи не деякі позитивні зрушення, а саме збільшення середньодобового приросту врх за аналізований період на 55 г, або на 11,4%, ситуація в даній галузі залишається критичною. Ціна реалізації 1 ц приросту великої рогатої худоби хоч і зросла протягом аналізованого періоду, проте залишається значно нижчою собівартості, тому виробництво і реалізація великої худоби на м'ясо є збитковими. Так, внаслідок підвищення матеріальних і трудових витрат виробництво приросту ВРХ рівень збитковості у 2015 р. склав — 17,9 %, в порівнянні з 2014 роком зменшився на 18 відсоткових пунктів. Основними причинами цього є диспаритет цін на сільськогосподарську і промислову продукцію та недостатня державна підтримка галузі, а також правова незахищеність сільських товаровиробників. На економічну ефективність виробництва яловичини значно впливають строки відгодівлі та вік молодняку, що реалізується при досягненні оптимальних кондицій. Інтенсифікація м'ясного скотарства, і насамперед підвищення рівня годівлі молодняку забезпечують досягнення відповідної здавальної маси у більш стислі строки і значне підвищення вгодованості худоби.

Одним з основних факторів, у стимулюванні виробників продукції скотарства є ціна, підвищення якої впливає на ефективність діяльності підприємства. Суб'єкти підприємницької діяльності самостійно встановлюють ціну на продукцію, яку виробляють, що зумовлює виникнення цінової конкуренції між ними. Кожен з них намагається продати вироблений товар, зберегти, а за можливості і розширити свою нішу на ринку і тим самим зміцнити на ньому своє становище.

Отже, вітчизняний ринок м'яса є нестабільним, як за ціновими параметрами, так і за кількісними показниками. Основними його тенденціями є скорочення обсягів виробництва, часті цінові коливання. Для позитивних змін на ринку продукції скотарства варто збільшити

пропозицію, врівноважити кон'юнктуру та стабілізувати економічну ситуацію на даному ринку, оскільки такі основні питання як зменшення поголів'я, незабезпеченість кормами і, як наслідок зниження якості продукції, залишаються невирішеними під впливом негативних процесів у сільському господарстві.

Досліджувана галузь потребує державної підтримки, яка б формувала економічну привабливість виробництва продукції ВРХ, сприяла розширеному відтворенню поголів'я худоби. Усе це в комплексі може скоротити термін окупності інвестицій в галузь.

Література:

1. Єрошенко М. М. Маркетинг для магістрів: навч. Посібник / за ред. М. М. Єрошенка. — том 1. — К.: Національна академія управління, 2007. — 604 с.
2. Управління конкурентоспроможністю підприємства: навч. посібник / [С. М. Клименко, Т. В. Омеляненко, Д. О. Барабась, О. С. Дуброва та ін.]. — К.: КНЕУ, 2008 — 520 с.
3. Микитюк В. М. Шляхи відродження галузі скотарства: основні детермінанти / В. М. Микитюк // Економіка АПК. — 2012. — № 11. — С. 29–36.

NATIONAL INTERESTS' IN ENERGY SPHERE CONVERGENCE PECULIARITIES IN TERMS OF EUROPEAN INTEGRATION PROCESS

Tkachenko O., Ph.D, Associate Professor,
Economic Theory Department,

Aslonova S.,
postgraduate student at International management Department,
Vadym Hetman Kyiv National Economic University

Annotation. Globalization and other integration processes which are a dominant feature of world economic development, transform states' development priorities, diminishing their sovereign regulatory ability. EU inner consolidation processes which are marked by setting common goals and instruments of their achievement, influence the development of EU member states as well as those states eager to integrate. The convergence of national interests and mechanisms of their realization is a dualistic process, which, on the one hand, contribute to development of specific state's performance aspects, oppressing individual peculiarities and needs from the other hand. Current situation in strategic for every country energy sphere is a prove. Mentioned above mainstreams the research of globalization and integration processes impact on

Ukraine national interests in energy sphere realization during EU integration process.

Keywords: *energy market, convergence, national interests, energy sphere, European Union*

Analyzing the genesis of “interest” concept, it should be mentioned that there is a common thought all the sophists had — giving it a driving function, defining it as a reason for social, ethical political and state behavior, and, as a result — development. “Interests” is a multifaceted category which is dealing with processes of development, functioning and stagnation [1, p. 72–73]. “National interest” concept origins to emergence of the “state” institute in XVII century. Political and economic changes such as territorial and economic division of the world, formation of colonial imperialism system, monopolistic stage of capitalism in developed countries, have led to research of national interests issues [2, p.10]. The most significant attention to research, defining and realization of national interests is paid by world leading countries — the USA, China and Russia. Their national interests’ analyses have shown a common feature of emphasizing the energy sphere as a prior among other national interests in every country. This proves the significance of national interests in energy sphere research [3–5].

According to theoretical peculiarity of “national interest” concept which has the following features:

- consistency,
- causality,
- awareness of commonality,
- integrity,
- concise historicity [6], it should be analyzed in the context of Ukraine.

Having obtained the independence with all the features of international economic relations entity, a research process of Ukraine’s national interests have begun, including defining theoretical aspects of this category, national interests’ classification, their mechanisms of realization and scope of performance, etc. Theoretical features’ peculiarities analyses of Ukraine national interests in energy sphere allowed to highlight the following aspects:

- Ukraine national interests are consistent and interdependent because sustainable performance of states’ economy is impossible without sustainable energy supply, which, in its turn, requires regulation (economically grounded tariffs, stimulating the supply, etc.). It requires energy sources diversification which leads to energy efficiency improvement — an important aspect of environmental sustainability;

- Ukraine national interests in energy sphere causality is proved by the fact that modern energy sphere challenges, such as energy imports dependence of the economy, low level of energy efficiency, high energy intensity of GDP, decline in energy production sphere, economically not grounded tariffs, etc., together with exogenous factors, such as political

impact of nearby states and global system, compose objective factors of national interests in energy sphere formation;

- Awareness of commonality of Ukraine national interests in energy sphere resides in their presence among the list of general national interests and the law “About the grounds of energy security” [7];

- Ukraine national interests in energy sphere are integrative as they are realized at legislative level (VRU) as well as at executive level (Cabinet of Ministers, profile oriented ministries[8], Energy and Utilities energy regulatory commission, research institutions, economic entities, etc.);

- Concise historicity of Ukraine national interests in energy sphere is caused by economic and cultural relations of the country with EU member states as well as with former USSR member states, which reflect and influence current situation in the country, its policy priorities and strategies.

The analyses of national interests’ peculiarities, which are commonly found in Ukraine national interests in energy sphere, has allowed to identify the factors which influence their formation:

- energy demand of the population;
- geographical position;
- resource provision;
- nearby states’ interests;
- international organizations’ interests;
- global interests.

Consistency leads to emergence of such factor as energy demand of the population. This process is accompanied by conflicts in energy and economic spheres. Causality is connected to such factors as geographical position, resource provision, nearby states’ interests, international organizations’ interests, global interests. Integrity and awareness of national interests is reflected in international economic specialization and exogenous integration processes of the state, which also influence the formation of national interests. Precise historicity of national interests is a reason or such factor as historical backgrounds and cultural peculiarities, which also influence the process of national interests in energy sphere formation.

Common history and values with EU member-states [9], geographical position of Ukraine in the Eastern part of Europe and European integration direction of the country impact formation of national interests, including those in energy sphere. From the mentioned above, it becomes topical to explore EU interests towards Ukraine which may directly influence Ukrainian national interests. The development of EU — Ukraine cooperation in energy sphere in these terms is presented in the Table 1.

Table 1

**Development of EU — Ukraine cooperation in energy sphere
in terms of national interests**

Year, form of cooperation	Aim of cooperation	EU interest
1995 Memorandum of understanding between Ukrainian government, the Group of 7 governments and Commission of European Communities concerning closing Chernobyl nuclear power plant [10]	- structural reorganization of energy sphere; - development of cooperation in terms of electricity market formation and market pricing;	- development of energy sources market; - Ukraine nuclear potential utilization; - environmental sustainability.
6 February 1998 ratification of Energy Charter Treaty and Protocol[11]	- setting rules, principles and recommendations concerning open and effective energy markets and energy sources transit; - expanding geographical scale of Energy Charter treaty.	- setting open, effective and reliable energy markets; - providing interdependent environment in energy sphere which is based on trust between the countries.
21 February 2005 Ukraine — EU action plan [12]	Statement of adoption Ukraine energy policy facilitating EU energy policies targets alignment;	- formation of inner energy market on European principles; - advancement and effective utilization of Ukraine gas transit system.
1 December 2005 Memorandum of understanding and cooperation in energy sphere [13]	Declaration of common EU —Ukraine interests which are about beneficial integration of energy markets and improvement of energy security	- secure supply of energy sources to EU via Ukraine gas transit system (GTS); - development of energy market with the aim of EU energy demand meeting.
15 December 2010 ratification of Energy Community foundation treaty [14]	Initiation of legal and economic base for energy products and materials transportation with the aim of “sustainable regulatory and market infrastructure creation[14]”	- energy sources and their supply routes diversification; - energy efficiency improvement and alternative energy sources development; - rational effect in terms of utilization of market scale

Year, form of cooperation	Aim of cooperation	EU interest
2009 Signing of EU — Ukraine association agenda[15]	- intensification Energy and Utilities energy regulatory commission's role and ability to reform electricity tariffs and gas pricing, integration of Ukraine united energy system to central European electricity net; - assessment of Ukraine nuclear power plants' security.	- energy markets' integration along with market prices harmonization as well as regulatory aspects alignment; - utilization of Ukraine nuclear potential in the future.
27 June 2014 ratification of economic part of EU — Ukraine association agreement [16]	Providing energy security, sustainability and competitiveness in energy sphere	Market integration and alignment of energy sectors
24 November 2016 Memorandum of understanding and strategic energy partnership[17]	Integration of Ukraine and EU energy markets for secure and continual energy supply for consumers	Market integration and energy demand harmonization via information on consumption processing

Completed by the authors from [10-17]

As can be seen from above, starting from the beginning, EU — Ukraine cooperation in energy sphere has been aimed at Ukraine's energy sector market regime functioning and its further integration to EU energy market. Utilization of Ukraine GTS and its infrastructure for energy sources storage was identified as one more prior interests among others.

With the aim of Ukraine national interests in energy sphere identification and clarification, a comparative analyses of primary energy production and its gross consumption has been conducted, in terms of resources' provision factor of national interests' formation. The relation of primary energy production to gross energy consumption was taken for in-house energy sources provision index which interprets the level of energy sources produced in the country sufficiency to meet national demand. Comparative analyses is shown in the Table 2.

In-house energy sources provision index in EU as well as in Ukraine proves the lack of energy sources, produced in the countries, to meet inner energy demand as it is less than 1 and should be more than 1. It makes it topical to develop EU energy market and integrate Ukraine energy market into it, and, as a result, to meet inner energy demand on market principles.

Table 2

EU and Ukraine primary energy production and consumption 2013–2015 [18]

	Ukraine			EU		
	2013	2014	2015	2013	2014	2015
Primary energy production, million toe	82,662.9	70,992.7	60,020.3	790,739.5	771,827.3	765,497.4
Gross energy consumption, million toe	115,071.1	104,989.9	88,846.5	1,666,973.4	1,607,414.4	1,626,379.9
In-house energy sources provision index	0,71	0,67	0,67	0,47	0,48	0,47

Completed by the authors from [18]

The following factor that has to be researched is geographical position of Ukraine. The country is situated “in central part of Eastern Europe at crossroads of transport routes from Europe to Asia and from Scandinavian countries to Mediterranean ones [19]”. It determines laying GTS in Ukraine which has the functions to “synchronize production operations, transport, store and rout natural gas [20]”. Ukraine GTS, at the same time, is an international technological specialization of the country. GTS is the second largest after Russian one in terms of capacity (228 billion m³a year at the entrance and 178,5 billion m³ at exit), volumes of underground gas storages (a net consisting of 13 underground gas storages with the volume of more than 32 billion m³, which is about 9% of world gas storage volumes) and in terms of length. Annually Ukraine transports 142 billion m³ to European member states and to Turkey, and its GTS potential allows to increase transit volumes up to 195 billion m³ per year [20]. Regarding this, powerful and indispensable in terms of its characteristics GTS has all features to be beneficial in the context of transportation, storage and routing of the most demanded energy source — natural gas, especially for EU.

Every stage of humankind development is featured with certain goals, which is natural and objective process. Modern globalization stage, causing global interests factor existence, aims to “implement sustainable development concept in global scale [21]” which includes such components like “world production and consumption optimization, social convergence based on regional social standards and world environmental balance [21]”. Modern economic system provides an opportunity to realize national interests only to those countries, where they are aligned with global interests. Global interests caused Ukraine to join to Kyoto protocol, European energy charter treaty and other international agreements which oblige to sustainable utilization of natural resources, restriction of air pollution etc.

Research and analyses of the factors influencing formation of national interests allow to determine Ukraine national interests in energy sphere during EU integration process. They are:

- meeting inner energy demand;
- in-home produced energy sources and nuclear potential realization at EU energy market;
- maintaining strategic positioning of Ukraine GTS which is to contribute to obtaining benefits and preferences from energy cooperation;
- energy saving;
- alternative energy sources development;
- energy sources sustainable utilization;
- reduction of sole importer / exporter of energy sources. The scheme of their formation is represented at figure 1.

Judging from the mentioned above, prior and core interest is meeting energy demand, without which complex functioning of all life activity spheres is impossible.

Such factors as geographical position and international specialization, being caused by it, form such Ukraine national interest in energy sphere like maintenance of GTS strategic positioning for obtaining benefits and preferences from energy cooperation. Historic and cultural peculiarities, which precondition European integration vector of Ukraine development, cause one more factor of national interests formation — nearby countries' interests, political and economic alliances interests, which are:

- creation and functioning of EU energy market and in usage of Ukraine nuclear potential for having the most beneficial conditions for buying energy sources which are in deficit in EU;
- energy transport routes diversification and GTS sustainable functioning with the aim of decreasing dependence from the only importer as well as sustainable transportation and storage of energy products;
- energy saving, energy sources diversification and utilization of alternative energy sources not only for decreasing scarce energy sources but for environmental balance support.

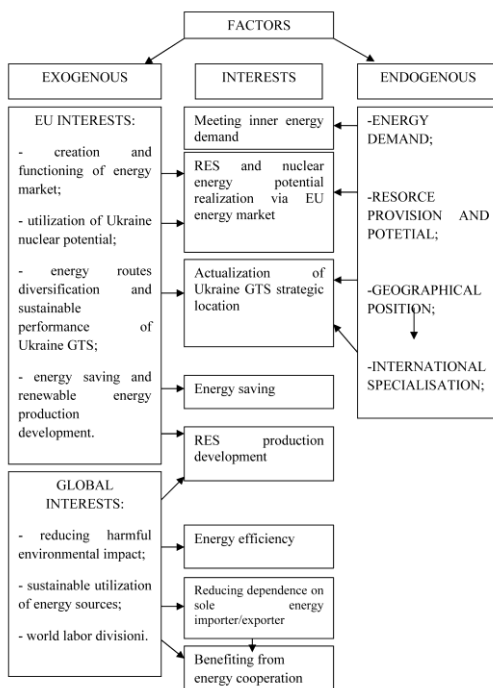

Figure 1. Ukraine national interests in energy sphere formation scheme. Source: compiled by the authors

In terms of globalization processes and intensification, and international labor division, which accompanies it, the concept of total energy independence is quite a controversial issue as its achievement, due to the processes mentioned earlier is not fully possible. So one of the interests is to decrease dependence from the only importer/exporter of energy sources. Further analyses of resource factor of national interests in energy sphere formation is proved by the fact that in case of moderate deficit in traditional energy sources, Ukraine is able to sell its energy products at European energy market due to existence of nuclear potential and alternative energy sources. So the next national interest in energy sphere is beneficial integration of Ukrainian energy market to European one by selling renewable energy sources (biomass) and realization of nuclear energy potential. Global interests together with EU interests precondition formation of such Ukraine interest as increase in renewable energy sources utilization, energy saving and sustainable utilization of traditional energy sources.

Identified above national interests in the energy sector will contribute to the development of Ukraine during European integration process. The

analysis made it possible to identify the factors that form the national interests of Ukraine in the energy sector, which appear to be mainly caused by EU energy interests. So it can be assumed that the interests of the EU member states as well, are stemming from supranational EU interests. Thus, subjected to supranational interests, national interests of member its states are similar.

Cluster analysis was applied to discover countries with interests similar to Ukrainian. Cluster analysis was conducted for 4 objective indicators that reflect the situation in the energy sector: energy intensity of GDP (reflecting the level of demand in the context of rational use energy sources), the position in the ranking of Energy Trilemma index (reflecting the efficiency of the energy sector, including the environmental dimension), quality of governance (absence of corruption) and the dependence of the economy on imported energy resources.

The results of cluster analysis for 2011, 2012 and 2013, Ukraine was located in a cluster with Serbia, Bulgaria and Estonia. Graphically depicted in Figures 3.11–3.13.

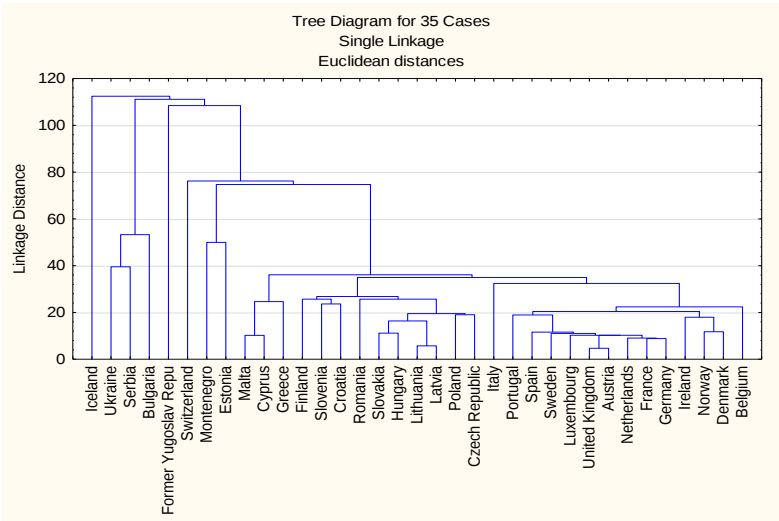

Figure 2 Clustering countries in 2011 on indicators of energy intensity of GDP, Energy Trilemma index, quality management and the level of energy dependence.
Source: compiled by the authors from [22, 23, 24, 25]

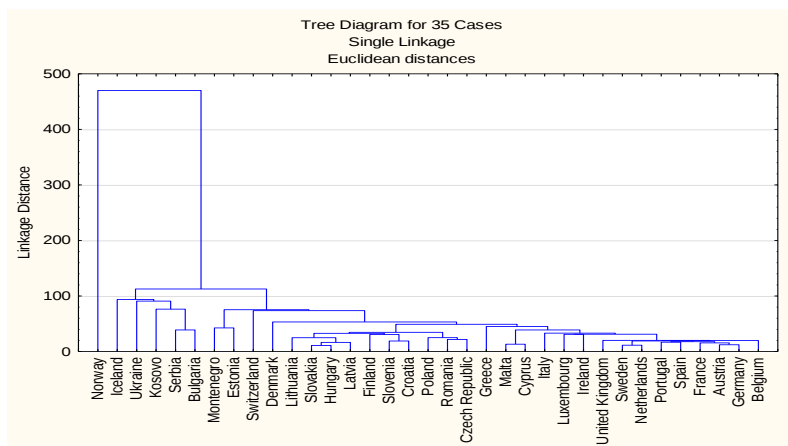

Figure 3 Clustering countries in 2012 on energy intensity of GDP, Energy Trilemma index, quality management and the level of energy dependence. Source: compiled by the authors from [22, 26, 24, 25]

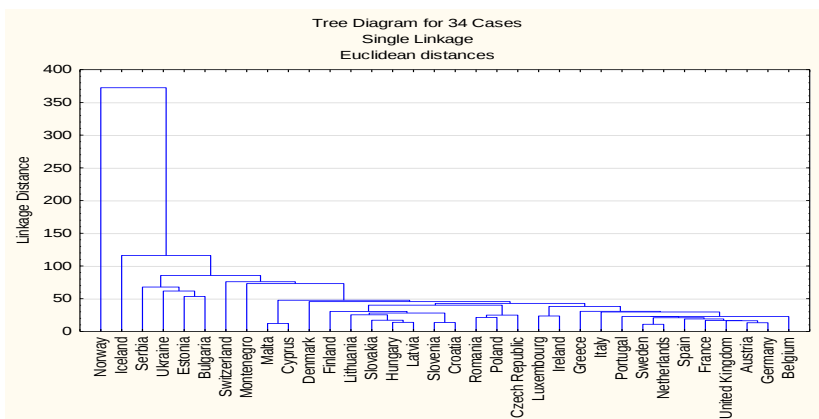
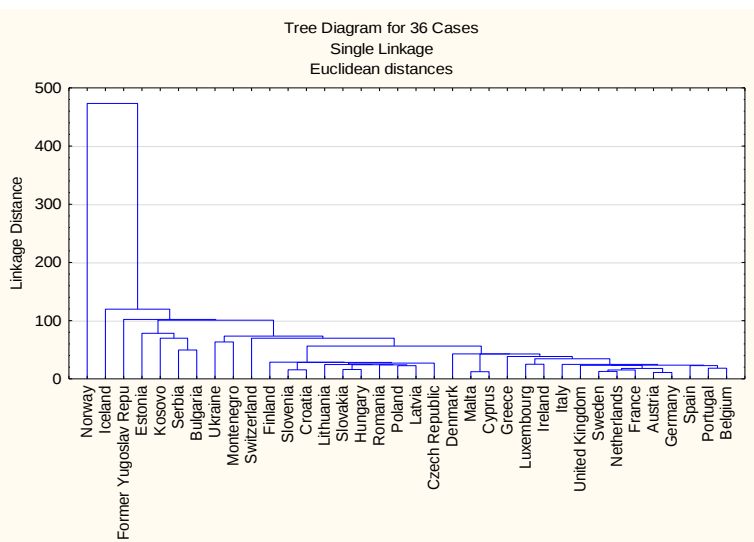
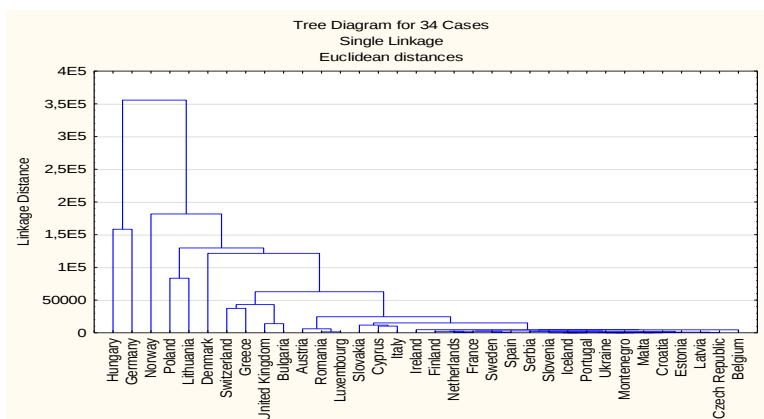

Figure 4 Clustering countries in 2013 on energy intensity of GDP, Energy Trilemma index, quality management and the level of energy dependence. Source: compiled by the author from [22, 27, 24, 25]

According to results of cluster analysis in 2014 and 2015 Ukraine is in one cluster with countries such as Montenegro and Croatia, which graphically interpreted in Figures 3.14–3.15.

*Figure 5 Clustering countries in 2014 on indicators of energy intensity of GDP, Energy Trilemma index, quality management and the level of energy dependence.
Source: compiled by the authors from [22, 28, 24, 25]*

*Figure 6 Clustering countries in 2015 on indicators of energy intensity of GDP, Energy Trilemma rating, quality management and the level of energy dependence.
Compiled by the author based on [22, 29, 24, 25].*

To analyze the peculiarities of national interests of Ukraine in energy sphere convergence with EU member states' national interests in energy sphere, which are in the same cluster, it is required to analyze their energy strategies.

The energy sector of Serbia three years is in one cluster of Ukraine is characterized by high import dependence meet final domestic demand for energy resources (almost 70% of crude oil and 84.5% of natural gas is imported) [30, p. 19]. SWOT analysis of the sector shown below enables more detail to understand its features.

Table 3

SWOT analysis of the energy sector of Serbia

Strengths - Availability PER own and RES; - relatively system protected energy infrastructure; - location at the intersection of a surplus of electricity and its lack — the potential to create a hub for trade in electricity and transportation TER; - sufficiently developed GTS.	Weak sides - High dependence on imports PER; - non-market prices FER; - inefficient use of energy; - lack of standards and controls for implementing energy efficiency measures; - high losses during distribution of energy; - non-transparent energy pricing.
Features - Compliance Energy community treaty, due to integration into the EU will increase the use of renewable energy and the creation of a system of mandatory oil stocks; - Increasing the overall competitiveness of the energy sector; - The use of European funds for modernization; - Development of the energy markets; - Development of Energy Services.	Threats - Increased demand for energy resources, which may contribute to higher prices; - Political opposition to market reforms; - Inconsistency standards sector with EU standards.

Source: completed by the authors from [30, p. 27]

Accordingly, the national interests of Serbia in the energy sector in the process of European integration are 1) energy security (to meet the demand by the safe operation of power system); 2) the development of the energy market (competition, integration into the EU market, intense connection power system of Serbia with partner countries, in particular — the neighbors); 3) the transition to sustainability in the energy sector as a result of the previous two targets (energy efficiency, environmental awareness, developing RES) [30, p. 31].

Analysis of the Energy Strategy of Bulgaria shows that there are two major problems in the energy sector, energy intensity of GDP by 89% higher than the average European and dependence on a single supplier of oil, gas and nuclear fuel — Russia. Therefore, the priority for the country is to diversify PER and their suppliers. In particular, the construction of liquefied gas terminals and reverse supply from Greece, Turkey, Serbia and Romania. Also, Bulgaria prioritize the development of hydro and nuclear power along with the market for its implementation and its storage systems [31, p. 4–10]. Thus, the country's national interests are 1) a safe, stable, reliable power

system; 2) allocation to the energy sector's leading role in the field of the national economy; 3) development of renewable energy and nuclear energy; 4) balance between quantity, quality and prices of electricity from renewable energy and the atom [31, p. 10–16].

A distinctive feature of the Estonian energy sector appears to share a valuable shelf domestically produced oil in the structure of the final domestic energy consumption — 70%. With the development of shelf oil and renewable energy sources production, Estonia dependence on imported energy sources is low compared to other countries, and tends to decrease [32]. Therefore national interests differ from previous, very similar. They are: 1) meet domestic demand through sustainable use of energy sources; 2) increasing the use of renewable energy and energy efficiency; 3) development of market infrastructure, including implementation of renewable energy; 4) desynchronization of transmission system of [33–34].

Montenegro's energy sector is characterized by lack of their own gas transportation networks gas and oil, but energy strategy aims to drill oil in the Adriatic Sea. A large amount of electricity export before 2009 was associated with the greatest need for it at aluminum production plant (40% of consumed electricity in the country). Since its closure in 2010, the government decided to make the country an exporter of its own electricity from biomass [35]. Therefore, the national interests of Montenegro are: 1) security of supply (transparent, high-quality meet the demand of diversified energy supply structure); 2) the development of a competitive market (market liberalization, market pricing, creating conditions for the emergence of new enterprises that produce Energy); 3) development of sustainable energy sector (improving energy efficiency, renewable energy and improved environmental conditions) [36].

Croatia imports 50% of energy to meet domestic demand and has exhausted domestic oil and gas. The structure of domestic consumption is dominated by oil (50%) and natural gas (25%). According to the Energy Strategy of Croatia, it has the potential for building underground gas storage facilities, parks for the installation of wind power to generate energy and terminals for liquefied gas [37, p. 7–12]. Thus, the national interest in the energy sector are: 1) the security of energy supply; 2) the development of the market; 3) raising energy efficiency and use of renewable energy; 4) the development of science and research in the field of energy [37, p. 15–19].

Conclusion. Analysis of factors affecting the formation of national interests in the energy sector showed that as a result of the integration process, the national interests of EU member states in the field of energy derived from supranational EU interests. This phenomenon has a dual nature: on the one hand, consistency of policies promoting the common goals of other national interests of certain countries compete.

Detailed overview of energy strategies of countries included in the same cluster with Ukraine makes it possible not only to identify common features, priorities and needs and their solutions more locally, but also provides information about the existence of competition in the energy sector of these countries. The vast majority of EU member states are interested in establishing a hub not only for electricity but also for oil and gas on their territories. Competition, which is the engine of development, promote the diversification of transit routes, transit innovation in the sector of the energy sector, which has lead to a further reduction in tariffs. Given the market orientation of EU supranational interests, the process is conducted to achieving supranational purposes, however, the country with absolute competitive advantage, such as Ukraine lose the benefits of its strategic position as a result of the integration process.

To consolidate its international expertise, transparent implementation of new approaches becomes relevant in terms of regulation of transit sector and attracting investments for the modernization of the GTS to be lower than the investment in designing new ones and are to be with higher level of return. Thus, Ukraine is essential to develop and promote their services, existing, powerful GTS for storing emergency reserves of oil and gas to the EU member states.

To conclude, the convergence of national interests in the energy sector is the engine of not only the EU development but also its member states' that can efficiently and effectively use their competitive advantage.

Literature:

1. Fylosofskyy entsyklopedychesky slovar' / [red.-sost. E. F. Hubskeyy y dr.]. — M.: YNFRA, 1997. — 576 s.

2. Poruchnyk A. M. Natsional'nyy interes Ukrayiny: ekonomichna samodostatnist' u hlobal'nomu vymiri. — K:KNEU, 2008. — 352 s.

3. Graham A. Task fors on Russia and US National interests report "Russia and US National interests. Why should America care" [E-source] / A. Graham, R. D. Blackwill // Belfer center for science and international affairs. — 2011. link: https://dash.harvard.edu/bitstream/handle/1/20057953/Russia-and-US-NI_final-web.pdf?sequence=1.

4. Graham T. America's national interests [E-source] / T. Graham, R. Blackwill // Harvard university. — 2000. — Link: <http://www.belfercenter.org/sites/default/files/legacy/files/amernatinter.pdf>.

5. Dr. Yan Hue-Tong. Analyses of China's national interests [e-source] / Dr. Yan Hue-Tong. — 2002. — Link: <https://www.files.ethz.ch/isn/145296/Analysis%20of%20China%27s%20National%20Interests.pdf>.

6. Trukhachev V. V. Natsyonal'nye interesy : sushchnost', struktura, polytycheskiye mekhanizmy formirovaniya [e-source] / Vladymyr Vladymyrovych Trukhachev — link: <http://cprsob.ru/load/16-1-0-41>.

7. Zakon Ukrainy "Pro osnovy natsional'noyi bezpeky Ukrainy" [e-source] // VRU — link: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.

8. Enerhetychna Stratehiya Ukrainy do 2030 r. [Elektronnyy resurs] — Rezhym dostupu do resursu: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/n0002120-13>.

9. Aleh Cherp' Jessica Jewell⁵ The concept of energy security: Beyond the four As <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0301421514004960>

10. Memorandum pro vzayemorozuminnya mizh Uryadom Ukrainy i Uryadamy krayin "Velykoyi simky" ta Komisiyeyu Yevropeys'koho Spivtovarystva shchodo zakryttya Chornobyl's'koyi AES [e-source] — link: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/998_008.

11. Zakon Ukrainy "Pro ratyfikatsiyu Dohovoru do Enerhetychnoyi Khartiyi ta Protokolu do Enerhetychnoyi Khartiyi z pytan' enerhetychnoyi efektyvnosti i sumizhnykh ekolohichnykh aspektiv " [e-source] — link: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/89/98-%D0%B2%D1%80>.

12. PLAN DIY "Ukrayina–Yevropeys'ky Soyuz" [e-source] — link: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_693.

13. Memorandum mizh Ukrainoyu ta Yevropeys'kym Soyuzom pro porozuminnya shchodo spivrobitnytstva v enerhetychniy haluzi [e-source] — link: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_694.

14. Zakon Ukrainy "Pro ratyfikatsiyu Protokolu pro pryednannya Ukrainy do Dohovoru pro zasnuvannya Enerhetychnoho Spivtovarystva" [e-source] — link: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2787-17>.

15. Poryadok dennyy asotsiatsiyi Ukrainy–YeS dlya pidhotovky ta spryannya implementatsiyi Uhody pro asotsiatsiyu [e-source] — Rezhym link: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_990.

16. Ekonomichna chastyna Poryadku dennoho asotsiatsiyi Ukrainy–YeS [e-source] — link: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_990.

17. Memorandum pro vzayemorozuminnya shchodo Stratehichnoho enerhetychnoho partnerstva mizh Ukrainoyu ta Yevropeys'kym Spivtovarystvom z atomnoyi enerhetyky [e-source] — link: http://geostrategy.org.ua/images/MoU_Energy.pdf.

18. Complete energy balances [e-source] // Eurostat — link: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nrg_110a&lang=en.

19. Ukraine geographical position [e-source] — link: http://ukrexport.gov.ua/ukr/about_ukraine/geo/.

20. Mukhin V. V. Hazotransportna systema Ukrainy yak faktor enerhetychnoyi bezpeky krayin Yevropy / V. V. Mukhin. // *Ekonomika i prohozuvannya*. — 2014. — #2. — S. 49–61.

21. Poruchnyk A. M. Natsional'ni interesy i hlobal'ni tsili / A. M. Poruchnyk // *Mizhnarodna ekonomichna polityka*. — 2012. — Spets. vyp. : u 2 ch. — Ch. 1. — S. 11–22. Energy dependence [e-source] // Eurostat — link: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsdcc310&plugin=1>.

22. Assessment of country energy and climate policies [e-source] // World energy council. — 2011. — link: https://www.worldenergy.org/wp-content/uploads/2012/10/PUB_wec_2011_assessment_of_energy_and_climate_policies_2011_WEC.pdf.

23. The world governance indicators [e-source] // World Bank — link: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.aspx#home>.

24. Energy intensity of the economy [e-source] // Eurostat — link: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsdec360&plugin=1>.

25. World energy sustainability index [e-source]. — 2012. — link: https://www.worldenergy.org/wp-content/uploads/2013/01/PUB_2012_Energy_-Sustainability_-Index_VOLII1.pdf.

26. World energy sustainability index [e-source] // 2013 — link: <https://www.worldenergy.org/wp-content/uploads/2013/09/2013-Energy-Sustainability-Index-VOL-2.pdf>.

27. World energy trilemma index [e-source]. — 2014. — link: <https://www.worldenergy.org/wp-content/uploads/2014/11/20141105-Index-report.pdf>

28. Energy trilemma index [e-source]. — 2015. — link: <https://www.worldenergy.org/wp-content/uploads/2015/11/20151030-Index-report-PDF.pdf>.

29. Energy sector development strategy of the republic of Serbia for the period by 2025 with projections by 2030 [e-source] // Serbia ministry of mining and energy. — 2016. — link: <http://www.mre.gov.rs/doc/efikasnost-izvori/23.06.02016%20ENERGY%20SECTOR%20DEVELOPMENT%20STRATEGY%20OF%20THE%20REPUBLIC%20OF%20SERBIA.pdf>.

30. The energy strategy of the Republic of Bulgaria till 2020 [e-source] // Bulgaria Ministry of Energy. — 2011. — link: http://www.me.government.bg/files/useruploads/files/epsp/23_energy_strategy2020%D0%95ng_.pdf.

31. Energy policies beyond IEA countries. Estonia 2013 [e-source] — 2012. — link: https://www.iea.org/publications/freepublications/publication/Estonia2013_free.pdf.

32. Estonia sustainable action plan [e-source]. link: https://energiatalgud.ee/img_auth.php/2/23/Keskkonnaministeerium._Policies_and_Measures_and_Greenhouse_Gas_Projections.pdf

33. Leppiman A. Estonia's energy strategy: directions and priorities [e-source] / Ando Leppiman // 2015 — link: http://www.lsta.lt/files/events/2015-10-15_Valstybes%20konf/17_Leppiman.pdf.

34. The energy sector in Montenegro [e-source] — Режим доступу до пєццпц: <http://bankwatch.org/campaign/coal/montenegro>.

35. Energy development strategy of Montenegro unill 2030 [e-source] // Montenegro ministry of economy. — 2016. — link: http://www.oie-res.me/uploads/Dokumenta%202016/Action_Plan_2016_-_2020_ENG.pdf.

36. Energy strategy of the Republic of Croatia [e-source] // Ministry of economy, labor and entrepreneurship. — 2009. — link: <http://www.mingo.hr/userdocsimages/White%20Paper%20Energy%20Staregy%20of%20the%20Republic%20of%20Croatia.pdf>

АНГЛІЙСЬКА МОВА У ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ: КЛЮЧОВІ КОНЦЕПЦІЇ

Токменко О. П.,

кандидат педагогічних наук, доцент,

*Інститут філології Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,*

Annotation. *The article highlights the peculiarities of introducing up-to-date teaching English concepts in vocational education. In particular, diagnostic testing and defining learning styles can help the teacher to understand strengths and weaknesses of every student, and thus plan further lessons. When dividing the lesson into four parts appropriately, where different learning styles are applied, every student takes part in discussions, obtaining new knowledge and information, as the certain part of the lesson emphasizes their own strengths.*

Keywords: *aims, goals and objectives, diagnostic testing, learning style, plurilingualism, target language.*

Незважаючи на те, що самі європейці вважають, що їхній континент має виключну кількість мов, особливо у порівнянні з Північною Америкою чи Австралією, лише 3% загальної кількості мов (близько 225) походять з Європи. Більшість мов розповсюджені у південно-східній Азії, Індії, Африці та Південній Америці. Більшість населення у Європі, відповідно до чисельності мовних носіїв,

розмовляють англійською, французькою, німецькою, італійською та російською мовами.

Актуальність даного дослідження полягає у необхідності розглянути сучасні концепції викладання англійської мови.

Метою статті є дослідити сучасні концепції викладання англійської мови у професійній освіті.

Об'єктом статті є сучасні концепції викладання англійської мови, а **предметом** — особливості застосування таких концепцій у контексті глобалізації.

Мовам у професійній освіті присвячено дослідження J. Charles Alderson, Kelly Allen, Jeanna Scheve, Vicky Nietter, Klaus B. Boeckmann, Eija Aalto, Tatjana Atanasoska, Terry Lamb, Francoise Grellet, Marlene D. LeFever, Bernice McCarthy, Jeanine O'Neill-Blackwell, Agota Scharle, Anita Szabo та інших.

Англійська мова є найпоширенішою в Європі. Хоча вона є рідною для 16% європейського населення, понад 31% громадян ЄС володіють нею на досить гарному рівні для спілкування. 45% європейських громадян можуть взяти участь у бесіді мовою, іншою, ніж їхня рідна. Населення Великобританії, Ірландії та Португалії найменш схильне до вивчення та володіння іноземними мовами. На запитання, яку мову європейці вважають найкориснішою, окрім їхньої рідної мови, більшість назвали англійську.

Розмаїттю мов і культур приділяється усе більше уваги. Кожна мова має свій власний шлях бачення світу та є продуктом своєї власної особливої історії. Усі мови мають свою індивідуальну свідомість і цінність, та усі однаково адекватні як способи вираження для людей, які ними користуються. Порівняння ступенів розвитку дітей, які навчаються володіти своєю мовою, доводить, що, у цілому, жодна мова не є важчою для вивчення, ніж будь-яка інша мова. Лінгвістичне розмаїття трактується двома поняттями: *multilingualism* (мультилінгвізм) та *plurilingualism* (плюрилінгвізм). Перше включає наявність більше однієї мови на певній географічній території, у той час як останнє — асортимент мов, якими особа може користуватися, що включає рідну/першу мову, другу мову, мову меншості та іноземні мови.

Будь-який плюрилінгвізм є перевагою суспільства, навчальний план та студенти, які знаходяться у такому суспільстві, можуть мати користь з усіх можливостей мови, яку вони вивчають. Середовище, яке цінує плюрилінгвізм, може підвищити довіру та усвідомлення використовувати різні мови, у той час коли студенти можуть розвивати сильне та позитивне почуття власної ідентичності [Boeckmann 2012, с. 23].

Сьогодні існують дві головні лінгвістичні тенденції у Європі: підтримка етнічних і національних мов як джерела збагачення, а також шлях до інтеграції різних держав, націй, культур і мов з метою створення європейського громадянства.

Окрім культурного контексту вивчення мови, існує головний стимул — економічна потреба. У широкому розумінні — це потреба суспільства у кваліфікованому та багатомовному професіоналі: у вузькому — прагнення особи до кращого та цікавішого життя.

Advanced students (просунуті студенти). Цей критерій означає передусім кількість років вивчення мови, ніж рівень компетентності. Проте, існує так звана «сіра зона», де студенти, які повинні стати просунутими після кількох років вивчення мови, фактично мають обмежені мовні навички.

Студенти, які мають достатньо добре знання англійської граматики та вокабуляру та можуть писати буденні тексти різних типів (наприклад, листи, листівки, газетні статті), можуть і надалі розвивати уявні та творчі навички читання, письма, аудіювання та говоріння [Grellet 2004, с. vi].

Affective learning (емоційне вивчення). Позитивні та негативні емоційні реакції, які ґрунтуються на індивідуальності кожного студента, а також впливають на мотивацію та стиль навчання.

Aims, goals, objectives (цілі). Варто виокремити та розрізнити такі поняття, як *aims* (загальні цілі вивчення мови), *goals* (практичний результат запланованої діяльності) та *objectives* (навички та дії, які легко можна оцінити).

Approach (підхід), method (метод), strategy (стратегія). Підхід вказує на засоби, які прийняті для вирішення проблеми. Під методом зазвичай мається на увазі технічно-практичні способи викладання. Різні методи рекламуються та стають популярними, зникають та виходять із застосування. Проте, можливо зібрати чималу кількість методів щодо різних навичок як інструментів для відповідного використання. Стратегія є плануванням визначеної мети.

Assessment (оцінювання). Оцінюватися може і те, що можна робити з мовою, і те, що студенти та викладачі можуть робити.

Attitudes (ставлення). Ставлення викладача, ставлення студента, відношення навчального плану — кожний очікує певного ставлення/відношення від інших. Негативне ставлення призводить до негативних результатів навчання, незалежно від того, чи спрямовані вони на мову, викладача чи навчання взагалі.

Content-based learning (змістове навчання) та bilingual studies (двомовне навчання). Ці концепції полягають у «зануренні», тобто викладанні предметів мовою, яка вивчається. Це практичний і

ефективний спосіб вивчення мови, сьогодні він починає набирати обертів в українських навчальних закладах.

Cognitive studies (когнітивне навчання). Полягає у ставленні до отримання знань, використовуючи сприйняття, інтуїцію та міркування, тобто інтелектуальний підхід.

Diagnostic testing (діагностичне тестування). Такий вид тестування визначає профіль майстерності студентів, а також допомагає виявити слабкі місця кожного студента у групі чи визначити причини труднощів студента у використанні мови, яка вивчається. Зазвичай діагностичне тестування застосовується на початку курсу з метою відповідного розподілу студентів по групам з вивчення іноземної мови (elementary, pre-intermediate, intermediate, upper intermediate, advanced).

Діагностичне тестування необхідне для виявлення і сильних, і слабких сторін у знаннях та використанні мови студентами. Зосередження на сильних сторонах дозволяє визначити рівень, якого досяг студент, а зосередження на слабких сторонах або можливих сферах для покращення повинно призводити до повторного пояснення нерозумінь або подальшого навчання. Крім того, діагностичні тести повинні сприяти детальному аналізу завдань та повинні надавати деталізований зворотній зв'язок. Результати тестування необхідно надавати одразу після нього. Тому варто застосовувати *computer-based tests (тестування за допомогою комп'ютера)* [Alderson 2005, с. 256–257].

Pairs and groups (робота в парах і групах). Наскільки великою має бути оптимально ефективна група? Для вмотивованих дорослих, які вивчають англійську мову, вважається 6–8 осіб. Для молодших людей, якщо вони є менш вмотивованими, група має бути 3–4 особи. Робота у парах та групах сприяє підвищенню зацікавленості студентів у вивченні мови, участі у різноманітних дискусіях, практиці словникового складу та граматичних правил.

Learning styles (стилі навчання). Студенти навчаються різними способами, але іноді вони змушені дотримуватися одного стилю через прихильність до традицій. Викладач повинен розуміти, хто із студентів надає перевагу деталям, цілісному уявленню, як різні студенти сприймають аудіо-візуальну інформацію у порівнянні з читанням, хто хоче використовувати факти у вирішенні проблеми, хто повинен сидіти не рухаючись, а хто має рухатися та щось активно робити тощо.

Згідно з М. ЛеФеве, існує чотири типи стилів навчання: *imaginative (уявний), analytic (аналітичний), common sense (здорового глузду), dynamic (динамічний).* Уявний тип ґрунтується на значенні: Чому мені необхідно це знати? Аналітичний стиль — на змісті: Що мені необхідно знати? Стиль, пов'язаний із здоровим глуздом, має на увазі експеримент: Як це працює? Динамічний тип базується на творчому

застосуванні: Чим це може стати? Сильні сторони кожного студента проявляються тоді, коли викладач використовує усі чотири типи стилів навчання протягом кожного заняття. Тоді кожний студент бере участь під час усього заняття, оскільки частина заняття підкреслює саме його сильні сторони [LeFever 2004, с. 25–27]. Таку модель стилів навчання прийнято називати *4MAT Model* або *Learning Cycle* (цикл навчання). Цикл навчання полягає у тому, що існують чотири типи студентів, які надають перевагу певній частині навчального процесу, а сам навчальний процес є циклом, який поділяється викладачем на чотири частини: *Engage* (залучення), *Share* (обмін), *Practice* (практика), *Perform* (виконання) [McCarthy 2007, с. 24].

Протягом першої частини заняття викладач починає використовувати те, що студенти вже знають. Починаючи з нечіткого попереднього розуміння предмету, викладач не зможе сфокусувати увагу студентів. Протягом другої частини заняття викладачу необхідно додати нові факти, поняття або вокабуляр до тих, які вже відомі. У третій частині заняття студенти обирають практичну сторону проблеми. Під час останньої частини студенти додають щось своє, чому вони навчилися, а також знаходять творчі способи застосовувати отримані на занятті навички та знання поза класом.

З метою ефективного навчання студентів мові викладачам необхідно звертатися до кожної частини циклу навчання (див. Табл. 1). Під час створення заняття необхідно зрозуміти, на яких питаннях необхідно зосередитися на самому занятті.

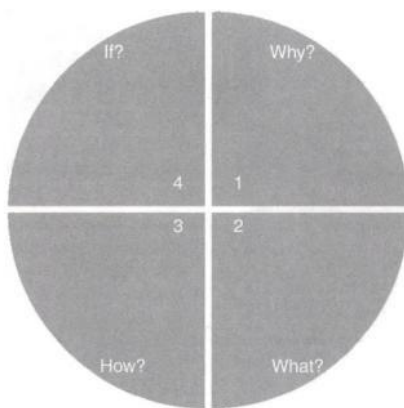

Табл. 1. Чотири запитання.

Чи необхідно оцінювати стилі навчання? Так, оскільки викладачам треба розуміти різні способи, якими студенти отримують інформацію. Усі студенти потребують навчатися читати, писати, критично думати та

досліджувати середовище. Завданням викладача є сприяти почуттю навчання, створити середовище, в якому студенти будуть на шляху розуміння, критичного мислення та успішного навчання [Allen 2011, с. 142].

Проте, є фрази, які обмежують ефективність викладача:

1. «Я навчаю так, як мене навчали». Зазвичай це означає, що викладач основним навчальним інструментом вважає навчання, орієнтоване на викладача. Багато викладачів думають, що навчання лише відбувається тоді, коли вони говорять.

2. «Я навчаю так, як мені подобається вивчати» Якщо викладач навчає відповідно до свого власного вибору, це не означає, що саме цей вибір відповідає стилю навчання кожного студента [LeFever 2004, с. 28].

Mixed ability group (група змішаної здатності). У професійній освіті необхідно враховувати не лише інтелектуальну здатність, а й соціально-психологічну мотивацію, різні види дисфункцій та можливу невдалу шкільну історію.

Motivation (мотивація). Часто студентам бракує мотивації вивчати мову через те, що заняття є нецікавими або через невпевненість у собі. Проте, завдяки запланованій стратегії та послідовному виконанню того, як проводити заняття, можна очікувати певного позитивного ефекту.

Personal goals (особисті цілі). Студентам, які встановлюють свої власні цілі, значно легше працювати ефективно, ніж тим, які цього не роблять. Проте, насправді, далеко не усі викладачі заохочують студентів встановлювати особисті досяжні цілі, щоб допомогти їм стати освіченішими у навчальному процесі та навчити їх міркувати над своїм ставленням до навчання.

Reading habits (навички читання). Це одна з головних навичок у вивченні іноземної мови, яка має бути розвинена у професійному навчанні. Тому спочатку викладачу варто з'ясувати, наскільки студенти люблять і уміють читати взагалі. Якщо вони читають не дуже багато, то їм можливо буде важко засвоювати матеріал, який вони читають.

Reading material (матеріал для читання). Усе, що можна читати, є матеріалом для читання. Не існує меж, що викладач повинен давати студентам для читання. Це можуть бути підручник, журнал, газета, роман, реклама тощо. У нагоді також можуть стати повідомлення у газетах, вивіски, обгортки цукерок.

Responsibility (відповідальність). Є фундаментальною складовою автономії студента. Студенти повинні нести відповідальність за власну роботу та навчальну ситуацію. А відповідальність викладача полягає у тому, щоб студенти розвивали свою відповідальність. Без сумніву, необхідно пристосовуватися до системи ролей, які є домінуючими у системі професійної освіти.

Self-directed autonomy and learner autonomy (самоспрямоване навчання та автономія студента). Напрямок процесу навчання, під час якого передбачається незалежність і самостійність студента, а також його здатність вивчати та діяти автономно. Звичайно, одразу неможливо цього досягти, лише поступово [Scharle 2000].

Target language (мова, яка вивчається). Якщо студентам на занятті з англійської мови дати завдання та залишити їх його виконувати, вони будуть використовувати свою рідну мову замість мови, яка вивчається. Оскільки для них іноземна мова є неприродною, і вони вважають, що їй важко у такому завданні застосовувати. Проте, їм все ж доводиться використовувати її під час підготовки доповіді або коли вони змушені давати певний зворотній зв'язок.

Протягом останніх десятиріч головною причиною занепокоєння викладачів англійської мови було розширення діапазону умов вивчення мови, які є необхідними для студентів, які мають різні навчальні очікування. Що необхідно зробити, щоб навчання відповідало практичному безмежному розмаїттю європейських вимог щодо викладання мови? Вищезазначені концепції є спробою дати короткий огляд сучасних ідей у сфері викладання англійської мови, опираючись на власний багаторічний досвід викладання.

Література:

1. Alderson J. C. Diagnostic Foreign Language Proficiency : The Interface between Learning and Assessment / J. Charles Alderson. — L. : Continuum, 2005. — 283 p.
2. Allen K. Understanding Learning Styles : Making a Difference for Diverse Learners / Kelly Allen, Jeanna Scheve, and Vicky Nieter. — Huntington Beach : Shell Education, 2011. — 175 p.
3. Boeckmann K.B. Promoting Plurilingualism : Majority Language in Multilingual Settings / Klaus B. Boeckmann, Eija Aalto, Tatjana Atanasoska and Terry Lamb. — Council of Europe, 2012. — 90 p.
4. Grellet F. Writing for Advanced Learners of English / Françoise Grellet. — Cambridge : Cambridge University Press, 2004. — 137 p.
5. LeFever M. D. Learning Styles : Reaching Everyone God Save You To Teach / Marlene D. LeFever. — Colorado Springs : David C. Cook, 2004. — 255 p.
6. McCarthy B. Hold On, You Lost Me! Use Learning Styles to Create Training That Sticks / Bernice McCarthy and Jeanine O'Neill-Blackwell. — Alexandria : ASTD Press, 2007. — 141 p.
7. Scharle A. Learner Autonomy : A Guide to Developing Learner Responsibility / Agota Scharle and Anita Szabo. — Cambridge : Cambridge University Press, 2000. — 110 p.

ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ І ТУРКМЕНИСТАНУ: ПОЛІТИЧНИЙ І ЕКОНОМІЧНИЙ ДОСВІД

Тораєв Х., ,

Бугас В. В., професор,

Київський національний університет технологій та дизайну

Annotation. *The peculiarity of economic cooperation of Ukraine and Turkmenistan is examined. The analyses of main index of mutual trade of countries are given. Participating of Ukraine in realization of infrastructural projects in Turkmenistan is given. The perspectives of Ukrainian Turkmenian economic collaboration are examined.*

Keywords: *economic collaboration, foreign trade, export, import, investments*

Постановка наукової проблеми та її значення. В сучасних умовах глобалізації світу все більшого значення набирає розвиток економічних відносин України з іншими країнами світу. Одним із важливих напрямів зовнішньої стратегії України є інтенсифікація процесів економічного співробітництва з країнами пострадянського простору. Необхідно розробити ефективну модель економічних зв'язків між нашими країнами, оптимізувати торговельно-економічні потоки та удосконалити співпрацю в різних сферах на взаємовигідній основі. Аналіз сучасних особливостей, проблем та перспектив економічного співробітництва України з Туркменістаном, є вельми актуальним та важливим питанням для розвитку та удосконалення економічних відносин між ними.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання співробітництва України з Туркменістаном знаходить висвітлення як в українській так і туркменській науковій літературі. Можна згадати праці Н. Кухарської, В. Майко, Р. Сирінського, Л. Чекаленко та ін. Питання розвитку туркмено-українських економічних відносин аналізується в працях туркменських дослідників Базаров Батир, Довлетгелді Садиков, Бабамурад Таганов та ін.

Мета і завдання. Стаття присвячена розгляду еволюційного процесу становлення й розвитку двосторонніх відносин України і Туркменістану в політичній та економічній сферах, реальному потенціалу цих відносин та їхній перспективі. Автор аналізує рівень двосторонніх міждержавних відносин і визначає доволі цікаві і перспективні напрями їхнього поглиблення. Спеціальна увага приділяється питанню реструктуризації державного боргу України перед Туркменістаном, а також енергетичній проблемі. Особливу увагу Україна приділяє відносинам з Республікою Туркменістан, оскільки в

них закладено низку стратегічних важелів, зокрема і альтернативних джерел постачання газу.

Туркменістан активно розвиває двосторонні відносини як з Афганістаном, Іраном, Туреччиною, так із Україною, Білоруссю, Росією і США. Основним зовнішньополітичним і торговельним партнером Туркменістану традиційно є Росія. Пріоритетними для себе Туркменістан вважає також відносини з Узбекистаном, Казахстаном, Іраном, Туреччиною, США, які презентують його інтереси на Заході, Францією, Індією та Китаєм.

Останнім часом спостерігається помітна активізація туркменської дипломатії на західному та азійському напрямках і охолодження — на російському. Активна позиція багатовекторності підкріплюється низкою договорів та угод, зокрема зовнішньоекономічного характеру. Найважливішими з-поміж них є Угода про подальший розвиток міждержавних відносин з Україною, аналогічні документи підписані з Іраном, Афганістаном та ін. Дипломатичні відносини між Україною і Туркменістаном були започатковані 10 жовтня 1992 р. під час візиту Президента України Л. Кравчука до Ашгабату. Тоді ж укладено Договір про дружбу і співробітництво між країнами. Двосторонні відносини країн з 2014 р. відзначилися активними політичними та контактами на вищому рівні.

Співпраця України і Туркменістану в енергетичній сфері регулюється Угодою між Міністерством енергетики та електрифікації України і Міністерством енергетики та промисловості Туркменістану про співробітництво в галузі енергетики і промисловості на 1996–1997 рр. (січень 1996 р.). За угодою українські підприємства та організації мали брати участь в реалізації низки проєктів, серед яких: будівництво лінії електропередач (ЛЕП), електричної підстанції "Сейді", ремонт енергетичного устаткування Марійської ДРЕС тощо. Головним виконавцем робіт з української сторони виступала Державна акціонерна холдингова компанія "Енергобуд". Наступною сходинкою розвитку українсько-туркменського співробітництва стало залучення до нього іранської сторони. Меморандум про тристороннє співробітництво між Україною, Туркменістаном та Ісламською Республікою Іран був укладений в квітні 1995 р.

Туркменістан є однією з країн найбільшого імпорту в Україну, який становив наприкінці 1990-х рр. 750 млн дол., а у 2005 р. — 3,49 млрд. Нагадаємо, що 97 % українського імпорту становлять природний газ, продукти нафтохімії; майже дві третини експорту — це продукти харчування та засоби наземного транспорту. Туркменський газ надходить в Україну транзитом через Узбекистан, Росію і Казахстан. Росія останніми роками ускладнювала процес постачання газу з

Туркменістану в Україну. Дійшло навіть до зупинки транспортування газу через російську трубопровідну систему в Україну.

У 2011 р. підписано Міждержавну Програму торговельно-економічного співробітництва між Україною та Туркменістаном на 2012–2015 рр., у якій визначено основні завдання подальшого розвитку довгострокової економічної співпраці: взаємодія в нафтогазовій промисловості, будівельній сфері, спільна участь у розвідці й розробці нафтогазових родовищ, співпраця в галузі транспорту та зв'язку, сільськогосподарського виробництва й машинобудування. Крім того, у програмі зазначено, що подальшу діяльність сторін буде спрямовано на диверсифікацію структури експорту-імпорту, розширення номенклатури продукції, створення спільних підприємств, реалізацію спільних інвестиційних проектів та вихід на ринки третіх країн

- Торговельний оборот між країнами у 2013 р. досяг 677,0 млн дол. Експорт — 542,1 млн дол., імпорт — 134,9 млн дол. Позитивне сальдо склало 407,2 млн дол. США. Експорт послуг у 2013 р. склав 146,5 млн дол., а імпорт — 34,4 млн дол. Основними статтями експорту в Туркменістан були продукція металургійної промисловості, агропромислового комплексу, машинобудівельної продукції, хімічної промисловості, а також меблів. В Україну ввозилися вовна, бавовна, текстиль, продукти нафтопереробки. За показниками першого півріччя 2014 р. торговельно-економічний оборот склав 218,8 млн дол. Сальдо позитивне — +209,8 млн дол.1

- Туркменська сторона зацікавлена у розширенні співпраці з Україною. Договірні-правова основа спирається на 124 документи, більшість з яких стосується питань економічної співпраці. Приваблюють цю азіатську державу залучення українських фахівців до розвідувальних робіт в газоносних регіонах, сейсмологічних досліджень тощо.

- Перспективними напрямками співробітництва України і Туркменістану вбачається продаж українських труб (Харцизький трубний завод), газоперекачувальних агрегатів (НВО ім. Фрунзе, Мотор-Січ, Зоря), устаткування для заміни ізоляційного покриття на газопроводах, а також реалізація програм з капітального ремонту та реконструкції газотранспортної системи Туркменістану.

- Розгортається співпраця "Нафтогазу України" з держконцерном "Туркменнафта", першим етапом якої можна розглядати надання сервісних послуг у нафтогазовій сфері на заході Туркменістану — участь у розробці покладів Корпедже.

- Українські спеціалісти вели розвідувальні роботи в газоносних регіонах і будують дві розвідувальні свердловини в рамках геологічних завдань ГК "Туркменнафта". Сейсмологічні дослідження показали

високу перспективність цього регіону, де буріння свердловинами на глибину 3800–4500 м здійснюють досвідчені українські фахівці.

Висновки. Отже, держави обопільно зацікавлені в розвитку двосторонніх торговельно-економічних відносинах. Водночас на шляху цього розвитку є як гальмівні чинники, так і певні суперечності. Серед них — недостатньо розвинута договірно-правова база двосторонніх відносин; відсутність узгодженої програми економічного співробітництва; надмірно широка присутність посередницьких структур третіх країн у схемі постачання туркменського природного газу в Україну, які не зацікавлені в розвитку українсько-туркменської співпраці; російська монополія на поставки туркменських енергоносіїв в Україну; наявність суперечностей між Росією і Туркменістаном щодо питань поставок туркменського газу на світові ринки.

Економічне співробітництво є одним із пріоритетних напрямів українсько-туркменських відносин та має потенціал для подальшого розвитку. Туркменістан — важливий економічний партнер України, що підтверджується нормативно-правовою базою двостороннього співробітництва, наявними обсягами торговельно-економічної й інвестиційної співпраці, а також активним політичним діалогом. Готовність обох сторін до подальшого співробітництва, реалізація спільних програм економічного розвитку та розробка механізмів їх реалізації дасть змогу країнам досягти позитивного економічного ефекту.

Подальші перспективні дослідження пов'язані з детальнішим аналізом основних проблем і перспектив економічного співробітництва між Україною та Туркменістаном, а також вивченням особливостей і проблем торговельно-економічного співробітництва України з іншими країнами пострадянського простору.

Література:

1. Кухарська Н. О. Східний геоекономічний вектор України : розвиток зовнішньоекономічних відносин України з країнами СНД / Н. О. Кухарська // Формування ринкових відносин в Україні. — 2008. — № 6. — С. 145–152.
2. Майко В. Зовнішньополітичні та економічні пріоритети України в країнах Центральної, Південної та Південно-Східної Азії / В. Майко // Зовнішні справи. — 2011. — № 10. — С. 10–14.
3. Сирінський Р. Стан і перспективи відносин України з країнами Центральної Азії / Р. Сирінський // Зовнішні справи. — 2010. — № 5/6. — С. 40–43.
4. Ukraine and Turkmenistan: Political and economic background of cooperation / Diplomatic Academy of Ukraine under the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine.

Електронні посилання:

5. <http://svit.ukrinform.ua/Turkmenistan/turkmenistan.php?menu=attitudes-> Двосторонні відносини між Україною та Туркменістаном на рівні глав держав
6. <http://ubr.ua/uk/ukraineand-world/power/ukransko-turkmenske-komunke-tekst-125194> — Українсько-туркменське комюніке.
7. turkmenistan.mfa.gov.ua/ru/ukraine-tm/trade — Посольство України в Туркменістані.
8. <http://www.chudovo.org/turkmenistan-gotovij-zmicnyuvati-vidnosini-z-ukrainoyu/> — Туркменістан готовий зміцнювати відносини з Україною
9. <http://www.mfa.gov.ua/turkmenistan/ua/36632.htm> — Українсько-туркменські політичні відносини
10. http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/795_063 — Угода між Урядом України та Урядом Туркменістану про Спільну міжурядову комісію з економічного і культурно-гуманітарної співробітництва.

УПРАВЛІННЯ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Федірець О. В., к. е. н., доцент,

Полтавська державна аграрна академія

Annotation. *The organizational management of logistics agricultural enterprises in Ukraine. Grounded problems of logistics and agricultural enterprises in Ukraine assesses the current state of their material and technical base. Ways of overcoming logistical deficit in agricultural enterprises.*

Keywords: *logistics, the main production equipment, material and technical basis, the costs, the agricultural sector*

Постановка проблеми. Однією з найважливіших проблем ринкового розвитку сільськогосподарських підприємств є їх матеріально-технічне забезпечення. Без цього неможливе досягнення високого рівня продуктивності праці, виробництво продукції з низькою собівартістю. Абсолютна більшість аграрних підприємств не мають у своєму розпорядженні достатньої кількості техніки, а та, що є, застаріла. Наслідком цього є порушення технологій виробництва продукції в сільському господарстві.

Тому одним із пріоритетів національної аграрної політики слід вважати технічне оновлення і матеріальне забезпечення сільського господарства в складі його підприємств та особистих селянських господарств. Адже матеріально-технічне забезпечення аграрного сектору України в умовах сучасності досягло тієї критичної межі, за

якої, навіть при умові існуючої динаміки та невживанні кардинальних заходів стосовно її покращення, уже в найближчий час буде йти розмова про порушення технологічних процесів в тваринництві і рослинництві підприємства, про суттєву екстенсивність виробництва в сільському господарстві взагалі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями організаційно-економічних проблем формування матеріально-технічних засобів сільськогосподарських підприємств, процесом їх розвитку та вивченням сучасного стану займалось і займається велика кількість вчених економістів-аграрників: І. В. Агеєва, С. П. Азізов, В. Г. Андрійчук, В. В. Іванишин, П. М. Макаренко, К. М. Мельник, П. О. Мосіюк, О. В. Олійник, В. І. Перебийніс, Г. М. Підлісецький, П. Т. Саблук, В. Б. Шкляр та інші.

Виклад основного матеріалу. Управління матеріально-технічним забезпеченням підприємства відіграє велику роль у прибутковості підприємства. За сучасних умов господарювання надзвичайно важливими є ефективність і оптимальність кожного процесу, що відбувається на підприємстві. Так, поряд з виробничими, збутовими, маркетинговими та іншими процесами надзвичайно великий вплив на ефективність діяльності підприємства справляє матеріально-технічне забезпечення. Від матеріально-технічного забезпечення залежать своєчасність, ритмічність, якість та ефективність операційної діяльності.

Самою головною складністю, яка виникає при вирішенні задач управління матеріально-технічного забезпечення підприємства, є розрив напрацьованих у процесі функціонування планової економіки зв'язків, принципів відмінності в задачах вибору ресурсів, визначення оптимальних постачальників, забезпечення сервісного обслуговування тощо [1, с. 6].

Матеріально-технічне забезпечення — це процес забезпечення підприємства необхідними видами матеріально-технічних ресурсів у встановлений термін і в обсягах, необхідних для нормальної роботи. Матеріально-технічне забезпечення включає організаційно-економічні заходи щодо виявлення потреб у матеріально-технічних ресурсах; їхньому пошуку, придбанню, своєчасному завезенню, зберіганню й ощадливому використанню; регулюванню матеріальних запасів, підготовці матеріалів до виробничого споживання, доставці їх у цехи, на ділянки й робочі місця [4, с. 6].

Працівники відділу матеріально-технічного забезпечення повинні обирати найбільш економічну форму товарообороту, оптимізувати запаси, знижувати транспортно-заготівельні і складські витрати.

Основним завданням підприємства з організації та управління матеріально-технічним постачанням є своєчасне, безперебійне і

комплексне забезпечення ресурсами відповідно до встановлених планових завдань [5, с. 8].

Підприємства під час своєї роботи застосовують транзитну та складську форми постачання.

При транзитній формі постачання підприємства одержують сировину та матеріали безпосередньо від підприємств-виробників. Застосування цієї форми економічно виправдане в тих випадках, коли потреба в матеріалах та сировині на даний час дорівнює транзитній нормі або більша за неї [6, с. 64].

Складська форма постачання дає змогу отримувати матеріали у раціональній кількості, збільшує маневреність матеріалами, дає змогу концентрувати на складах запаси матеріалів багатьох організацій з малою інтенсивністю їх використання. Крім цього, застосування цієї форми набагато спрощує управлінську роботу, пов'язану із постачанням.

Основними функціями матеріально-технічного забезпечення є зовнішні та внутрішні.

Основними завданнями матеріально-технічного забезпечення є [2, с. 197]:

- визначення перспективної і поточної потреби в матеріальних ресурсах,
- сировині та обладнанні;
- розробка матеріальних балансів;
- розміщення замовлень, вживання оперативних заходів щодо їх реалізації;
- встановлення рівня якості матеріальних ресурсів відповідно до їх стандартів, оптимального співвідношення між засобами виробництва;
- вибір постачальників та підтримка з ними зв'язків.

Отже, можна зробити висновок, що матеріально-технічне забезпечення є одним з інструментів, що робить підприємство конкурентоспроможним в умовах розвитку сучасної економіки, а матеріально-технічні ресурси складають основу діяльності будь-якого підприємства. Основними завданнями матеріально-технічного забезпечення є забезпечення безперервного, комплексного, економічного постачання виробництва матеріалами та сировиною, їх пошук, купівля, застосування прогресивних шляхів та засобів доставки з метою прискорення та здешевлення процесу обміну, збереження, раціональне та економічне використання.

Одним із провідних елементів організації виробництва в сільськогосподарських підприємствах є матеріально-технічне їх забезпечення.

Головний елемент матеріально-технічної бази виробництва — основні виробничі засоби в натурально-речовій (будівлі, виробничі

споруди, обладнання, машини, транспортні засоби, залізниці, інструмент та ін.; у сільському господарстві — багаторічні насадження, робоча, продуктивна худоба) і вартісній формах (рис. 1).

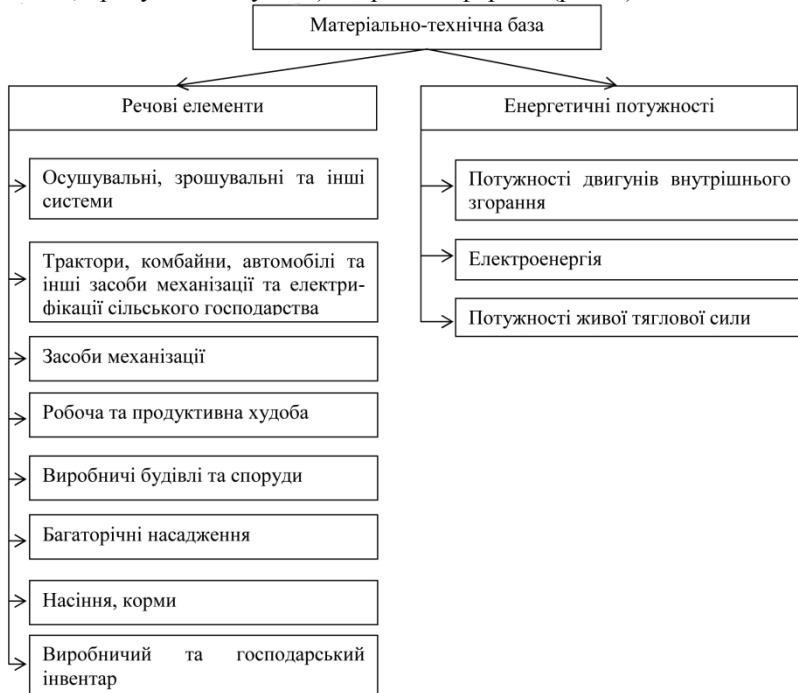

Рис. 1 Складові матеріально-технічної бази підприємства

Джерело: опрацьовано автором на основі [7; 9]

Техніко-технологічне переозброєння кожного підприємства і сільського господарства в цілому є основним напрямком підвищення ефективності використання трудових, земельних ресурсів, комплексної механізації та автоматизації технологічних процесів, інтенсифікації виробництва і на цій основі підвищення урожайності сільськогосподарських культур, продуктивності тварин, обсягів та якості продукції, рентабельності та прибутковості виробництва [4, с. 14].

Основний капітал (основні засоби) як важливий складовий елемент продуктивних сил функціонує в процесі виробництва в певній матеріально-речовій формі, яка і є матеріально-технічною базою [2, с. 240]. Складові матеріально-технічної бази мають різне цільове призначення, тому за їх функціональною роллю в процесі виробництва виділяють три групи засобів праці.

Перша група — це засоби праці, що безпосередньо самі виробляють продукцію і тому найактивніше впливають на процес виробництва [3, с. 7]. До них відносять продуктивну худобу і багаторічні культурні насадження в плодоносному віці.

Друга група — засоби праці, що сприяють підвищенню продуктивності праці. За їх допомогою здійснюється комплексна механізація та автоматизація виробництва і як наслідок — знижується трудомісткість продукції, відбувається умовне вивільнення працівників. До них відносять: робочі і силові машини, транспортні засоби, комбайновий парк, автоматичні лінії, засоби механізації тваринницьких приміщень, різні прилади й устаткування тощо [7, с. 99–100].

Більшість цих матеріально-речових елементів їх відтворюється за межами аграрного сектора, а тому ступінь їх впливу визначається темпами розвитку науково-технічного прогресу в галузях промисловості.

Третя група — засоби, що створюють сприятливі умови для нормального виробничого процесу [3, с. 8]. Це — тваринницькі приміщення, складські приміщення, споруди, літні табори для утримання худоби тощо.

Загалом система матеріально-технічного забезпечення — це сукупність підприємств-виробників матеріально-технічних ресурсів, торгово-посередницьких організацій, сервісних підрозділів, формувань з машино-використання та державних органів, що регулюють відносини у сфері техніко-технологічного забезпечення (тобто сільськогосподарські і переробні підприємства різних форм власності) [8, с. 65].

Отже, це система відносин між учасниками матеріально-технічного забезпечення, які забезпечують формування і використання матеріально-технічних засобів суб'єктами сфери агропромислового комплексу.

Діяльність цієї системи має бути спрямована на відтворення і розвиток матеріально-технічної бази, комплексну механізацію і автоматизацію технологічних процесів, відновлення і збереження родючості ґрунту в сільському господарстві на основі вітчизняного машинобудування та виробництва матеріальних ресурсів.

Система матеріально-технічного забезпечення діє за схемами [5, с. 9]:

- 1) “завод — аграрне підприємство”;
- 2) “завод — постачальник (дилер) — аграрне підприємство”;
- 3) “завод — агротехнічна сервісна структура — аграрне підприємство”.

Матеріально-технічного забезпечення безпосередньо впливає на промисловість з метою поліпшення використання матеріальних

ресурсів, впровадження у сільськогосподарське виробництво прогресивних матеріалів та ефективних технологічних рішень.

Економічне значення матеріально-технічного забезпечення підприємства полягає в тому [4, с. 10], щоб забезпечити:

1) безперерйне забезпечення підприємства необхідними матеріально-технічними засобами;

2) оптимізацію господарських зв'язків між споживачем та постачальником;

3) створення економічно обґрунтованих матеріальних запасів;

4) застосовування прогресивних шляхів та засобів надходження ресурсів з метою прискорення матеріально-технічного забезпечення;

5) економне і ефективне використання засобів у виробництві.

Матеріально-технічне забезпечення як система здійснюється на основі таких принципів [6, с. 64–65]:

- спрямування цінової, фінансово-кредитної і податкової політики держави на відновлення і підтримку платоспроможності підприємств агропромислового комплексу для досягнення розширеного відтворення основних засобів виробництва;

- забезпечення однакових економічних умов у взаємовідносинах споживачів матеріально-технічних ресурсів із структурами їх виробництва,

- постачання, технічного обслуговування та надання виробничих послуг;

- рівноправність розвитку всіх форм власності і господарювання;

- вільний вибір структурами системи сфери діяльності;

- вільний вибір товаровиробниками постачальників техніки, обладнання,

- матеріальних ресурсів і технологій, а також сервісних структур;

- створення умов для розвитку конкуренції в усіх ланках системи;

- обмеження економічними методами монопольних формувань у сфері матеріально-технічного забезпечення;

- дотримання гарантій і відповідальності партнерів агропромислового комплексу за високу якість технічних засобів та наданих послуг, термінів і умов їх поставок, своєчасність взаєморозрахунків;

- створення умов для забезпечення мінімальної кількості посередників у ланцюзі виробник-споживач;

- забезпечення через амортизаційну політику своєчасного відтворення матеріально-технічних засобів.

Основними завданнями матеріально-технічного забезпечення є [2, с. 243]:

1) визначення перспективної і поточної потреби в матеріальних ресурсах, сировині та обладнанні;

2) розробка матеріальних балансів;
3) розміщення замовлень, вживання оперативних заходів щодо їх реалізації;

4) встановлення рівня якості матеріальних ресурсів у відповідності до їх стандартів, оптимального співвідношення між засобами виробництва;

5) вибір постачальників та підтримка з ними зв'язків.

Механізм функціонування системи спрямовується на повне оснащення агропромислового комплексу засобами механізації, хімізації та енергетичними ресурсами, номенклатура, якість, надійність і кількість яких відповідає досягненням науково-технічного прогресу, забезпечує своєчасне виконання всіх технологічних процесів виробництва продукції з найменшими витратами праці і коштів.

Виробничими структурами у системі матеріально-технічного забезпечення є заводи сільськогосподарського, продовольчого і торгового машинобудування, хімічні підприємства, торговельно-посередницькі організації, підприємства з ремонту і технічного обслуговування машин і обладнання, машинно-технологічні формування з надання виробничих послуг, центри випробування техніки, конструкторські та науково-дослідні установи [4, с. 14]. У межах свого регіону і сфери діяльності вони вивчають попит, купівельну спроможність споживачів, умови реалізації товарів, терміни поставок і на основі зібраної інформації налагоджують виробництво та реалізацію продукції.

Адаптація діючої системи матеріально-технічного забезпечення агропромислового комплексу в ринкову інфраструктуру може здійснюватися за такими основними принципами [3, с. 7]:

1) економічна рівність постачальницько-посередницьких формувань з постачальниками і споживачами;

2) демонополізація сфери обігу, створення умов для конкуренції;

3) використання різних форм власності, організаційних структур і видів господарської діяльності постачальницько-посередницьких формувань та надання їм самостійності;

4) підвищення економічної заінтересованості працівників постачальницько-посередницьких формувань у збільшенні видів і підвищенні якості наданих послуг.

В умовах ринку постачання матеріально-технічних ресурсів здійснюється різноманітними формами і методами: через товарно-сировинні біржі; аукціони, конкурси; оптові закупки; закупки малими партіями; закупки відповідно до потреби; за замовленнями; за рахунок власного виробництва; за прямими договорами машинно-тракторні станції, ремонтно-технічні станції, машинно-технологічні станції, лізинг, вторинний ринок техніки [5; 9].

Усі вони мають свої особливості, переваги і недоліки, які необхідно враховувати з метою економії коштів і часу.

Дефіцит фінансових ресурсів у сільському господарстві є наслідком істотного послаблення його матеріально-технічної бази, руйнування економічних основ оновлення і розвитку. Нестача фінансових ресурсів на рівні сільськогосподарських підприємств означає, що зменшуються парк сільськогосподарських машин, закупівля запасних частин, внаслідок чого не здійснюються в належних обсягах капітальні й відновлювальні ремонти.

Висновки. Отже, для функціонування сільськогосподарських підприємств необхідний широкий асортимент матеріально-технічних засобів, які класифікують на такі основні товарні групи: автомобілі і причеми до них; трактори і причеми до них; будівельно-дорожні машини; сільськогосподарські машини і тваринницьке обладнання; електрообладнання та електроматеріали; інструменти; будівельні вироби; лісоматеріали; гумотехнічні вироби; нафтопродукти та інші види палива; господарські товари виробничого призначення; запасні частини; автотракторне електрообладнання; запасні частини до інших машин; тара та ін. Рациональна організація матеріально-технічного забезпечення значною мірою визначає рівень використання засобів виробництва, зростання продуктивності праці, прибутку та рентабельності. Цим обумовлюються роль і значення матеріально-технічного забезпечення в системі управління підприємством. Основними умовами формування ринку засобів є: вільний вибір партнерів по господарських зв'язках; наявність конкуренції між виробниками обладнання, спеціалізованими ремонтними підприємствами й іншими виконавцями послуг; самостійність економічних суб'єктів.

Література:

1. Демко А. А. Технічний сервіс АПК — реальність і потреба / А. А. Демко // Пропозиція. — 2015. — № 5. — С. 6–8.
2. Економіка підприємства : [підруч. для студ. вищ. економ. навч. закл.] / С. Ф. Покропивний — [2-е, перероб. та доп.] — К.: КМЕУ, 2002. — 528 с
3. Масло І. П. Проблеми та перспективи розвитку механізації та електрифікації сільського господарства України / І. П. Масло // Вісник аграрної науки. — 2010. — № 8. — С. 5–9.
4. Льошенко В. О. Організація і удосконалення ринку матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників : [автореф. дис. ... канд. екон. наук] / В. О. Лешенко — Дніпропетровськ : ДДАУ, 2014. — 20 с.

5. Остапенко Т. М. Формування матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств : [автореф. дис. ... канд. екон. наук] / Т. М. Остапенко — Луганськ : ЛНАУ, 2008. — 20 с.

6. Плаксін О. А. Матеріально-технічне забезпечення підприємств АПК в сучасних умовах / О. А. Плаксін // Економіка АПК. — 2014. — №8. — 63–68 с.

7. Саблук П. Т. Формування виробничого потенціалу та ринку засобів виробництва: [монографія] / П. Т. Саблук. — К., 2000. — 264 с.

8. Трегобчук В. Регіональні аспекти екологічної політики у сфері аграрного природокористування і охорони навколишнього середовища / В. Трегобчук // Економіка України. — 2014, — № 9. — С. 62–67.

9. Підлісецький Г. М. Економічні проблеми технічного забезпечення сільського господарства / Г. М. Підлісецький // Економіка України. — 2008. — № 11. — С. 81–87.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СТУДЕНТІВ ГУМАНІТАРНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ

Чернишова С. О.,

к. філол. н., старший викладач,

кафедра англійської мови гуманітарних факультетів,

*Інститут філології Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

Annotation. *The main approaches in frames of the concept English for Specific Purposes (ESP) have been presented in the article. The particular qualities of ESP have been analyzed in humanitarian field of study. Authenticity, scientific background, speaking, methods and needs have been defined as fundamental for formation of lexical competence for students.*

Keywords: *competence, Humanities, authenticity, speaking, methods, scientific background.*

Абревіатура ESP (English for Specific Purposes) до теперішнього моменту впевнено увійшла в сферу профільно-орієнтованого навчання англійської мови не тільки дорослих, а й студентів. Під профільно-орієнтованим навчанням розуміється навчання, засноване на врахуванні потреб учнів у вивченні іноземної мови, що диктуються характерними особливостями професії або спеціальності, які в свою чергу, вимагають її вивчення. У цьому бачиться його основна відмінність від навчання мови для загальноосвітніх цілей (тобто шкільного навчання, підготовки до вступного іспиту до вищого

навчального закладу) і соціалізації (розмовного спілкування за кордоном з носіями мови тощо) [6. 4].

Мовний матеріал для профільно-орієнтованого навчання визначається шляхом аналізу лінгвістичних характеристик конкретної професійної або навчальної сфери гуманітарного напрямку.

У зв'язку з відкриттями в сфері науки психології, стала розвиватися андрагогіка (теорія освіти дорослих). Її основними принципами навчання стали:

1. Пріоритет самостійного навчання: відповідно до даного принципу, учні самі займаються організацією-процесу власного навчання.

2. Принцип спільної діяльності. Цей принцип передбачає участь студента спільно з викладачем та іншими учнями в плануванні, здійсненні, оцінюванні й удосконаленні навчального процесу.

3. Принцип використання досвіду учня. Суть даного принципу полягає в тому, що знання учня про світ, його життєвий досвід (побутовий, соціальний, навчальний, професійний) використовуються як джерело навчання, причому як для самого учня, так і для інших учнів разом з ним.

4. Індивідуалізація навчання. Цей принцип передбачає створення процесу навчання з урахуванням індивідуальних потреб та інтересів учнів, а також їх досвіду і рівня підготовки, їх психофізіологічні і когнітивні особливості.

5. Системність навчання. Даний принцип передбачає дотримання принципу відповідності цілей, змісту, форм, методів, засобів навчання та оцінювання результатів.

6. Контекстність навчання. Згідно з цим принципом, навчання переслідує мету, тих, хто усвідомлює навчання як життєву необхідність, і орієнтовано на здійснення ними соціальних ролей і розвитку особистостей. Воно організовується з урахуванням потреб і умов їхньої справжньої або майбутньої професійної і побутової діяльності, а також просторових і часових-факторів.

7. Принцип актуалізації результатів навчання, який полягає в тому, що учні невідкладно використовують отримані знання та набуті вміння і навички в реальному житті.

8. Принцип елективного навчання. Даний принцип закріплює за учнем свободу вибору цілей, змісту, форм, методів, джерел, засобів, термінів початку і закінчення, тривалості навчання, способів оцінки його результатів.

9. Принцип розвитку освітніх потреб. Він реалізується за рахунок виявлення реального рівня навченості та розробки матеріалів, необхідних для досягнення мети навчання, що сприяє формуванню

нових освітніх потреб, які, в свою чергу, закладаються в основу наступної освітньої мети.

10. Принцип усвідомленості навчання. Цей принцип полягає в осмисленні як студентами, так і викладачем усіх параметрів процесу навчання і своїх дій по його організації. [3. с. 185]

Варто зазначити, що андрагогічний принципи навчання визначають, в першу чергу, діяльність учнів, на відміну від основних дидактичних принципів, які регламентують більшою мірою діяльність викладача. Згідно з О. Г. Поляковим, педагогічні принципи часто застосовні в навчанні дорослих, а андрагогічний останнім часом все частіше реалізуються в старших класах середньої школи і у вишах. [5. с. 92]

У рамках профільно-орієнтованого навчання розрізняють п'ять підходів, заснованих на даних аналізу регістра, на даних аналізу дискурсу, на аналізі ситуації використання мови (аналізі потреб), на розвитку навичок і стратегій, а також на концентрації на навчанні. [1. р. 10].

Зупинимося детальніше на деяких з них. Автори розглядають три підходи до профільно-орієнтованого навчання, які представляються найбільш актуальними для викладання на гуманітарних факультетах.

1. Підхід, заснований на даних аналізу регістра, базується на уявленні про те, що мова, яка використовується в конкретній сфері, є специфічний регістр. Аналіз конкретного регістра, наприклад, мови філософів й культурологів, допомагає виявити його граматичні та лексичні особливості. На основі цих лінгвістичних особливостей будується програма для написання навчальних посібників.

2. Підхід, в основу якого покладено аналіз ситуації використання мови (чи аналіз потреб). При цьому підході були введені методики, що зв'язують аналіз мови спеціальності з мотивами вивчення його учнями. Оскільки всякий курс профільно-орієнтованого навчання англійської мови націлений на те, щоб допомогти студентам навчитися адекватно діяти в ситуації природного спілкування, тобто ситуації, в якій вони будуть використовувати досліджувану мову, то процедуру його побудови слід починати з встановлення їх потреб в його вивченні та подальшого ретельного аналізу лінгвістичних особливостей цієї ситуації.

Модель аналізу потреб, розроблена J. Munby, дозволяє отримати детальний профіль потреб учнів: комунікативні цілі, обстановка спілкування, засоби спілкування, комунікативні вміння (види мовленнєвої діяльності), функції використання мови, структури тощо [2. р. 55].

3. Підхід, спрямований на розвиток навичок і стратегій. У центрі уваги даного підходу виявляються розумові процеси, що лежать в

основі використання мови. В основі даного підходу лежить ідея про те, що всяке використання мови базується на єдиних процесах аргументації та інтерпретації, які незалежно від зовнішніх форм допомагають нам витягувати значення з дискурсу. Звідси робиться висновок про те, що слід зосередитися на стратегії, що лежать в основі володіння мовою, таких як вгадування слів з контексту, визначення типу тексту за зовнішніми ознаками, впізнавання слів за подібністю зі словами рідної мови та інші. При цьому не беруться особливості регістра, оскільки вважається, що процеси, що лежать в основі використання мови, універсальні для всіх регістрів.

Для даного підходу характерні вправи на уважне спостереження і аналіз того, як значення створюється в усному та письмовому дискурсі і як воно відновлюється.

Базовими принципами профільно-орієнтованого навчання англійській мові прийнято вважати автентичність, наукове підґрунтя, мовлення (мовні засоби), потреба і вивчення (методика).

Багато методистів (Н. П. Гез, В. І. Скалкін та інші) зазначають, що кожен студент має певні здібності, які є неоднаковими стосовно індивідуальності кожного студента. Необхідно з'ясувати вихідний рівень студента для його подальшого розвитку. З цією метою використовуються найрізноманітніші засоби – тести, спеціальні вправи, основна мета і спрямованість яких – найбільш повно розкрити індивідуальність студента і його здатність оволодіти іноземною професійною лексикою, яка для нього в даному вузі не є профільною.

Підготовка студентів у немовних вузах ускладнюється ще й тією обставиною, що загальний рівень здібностей і схильності до сприйняття у студентів в таких аудиторіях значно нижче, ніж в спеціалізованих лінгвістичних навчальних центрах. Незважаючи на те, що студенти-гумантарії добре усвідомлюють необхідність придбання навичок іноземної мови, читання та письма, перекладу; розуміють взаємозв'язок досконалого володіння іноземною мовою з можливістю кар'єрного росту, вони часто не є тим благодатним «матеріалом» для викладача іноземної мови, який він знаходить у філологічній аудиторії. Педагогічна практика викладання іноземної мови в немовних вузах обмежена як кількістю навчальних годин, так і загальним рівнем здібностей і схильності аудиторії до засвоєння матеріалу.

Н. І. Гез підкреслює, що немовних ВНЗ своєю специфікою організації навчального процесу навчання іноземним мовам диктує свої особливості здійснення персонального підходу до студентів. Індивідуальний рівень розвитку кожного студента детермінований багатьма факторами. При навчанні іноземної лексики студентів таких вузів слід як надзавдання вважати оволодіння навичками повноцінного професійного спілкування. Можливим способом швидкого та

ефективного досягнення такого роду мети слід вважати спільну діяльність учнів у процесі читання літератури за фахом. Поєднання читання з іншими видами діяльності дозволяє наблизити навчання до реального спілкування, «... яка здійснюється не тільки заради спілкування, але і обслуговує багато видів діяльності і відбувається одночасно з ними» [4. с. 60].

Можливим способом відшукати ефективний алгоритм організації навчальної практики для педагога в даній ситуації стає аналіз ситуації використання мови (чи аналіз потреб) студентами. Таким чином, принцип усвідомленості навчання англійської мови на гуманітарних факультетах покликане не лише розвивати лінгвістичну компетенцію, але й знайомити студентів з культурою країн, мови яких вивчаються.

Література:

1. Hutchinson T., Waters A. Communication in the technical classroom? "You just shove this little chappie in here like that". //London: British Council (4), 1980. P.7-36. 10
2. Munby J. Communicative Syllabus Design. Cambridge; Cambridge University Press, 1978 55
3. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход:—М.,«Высшая школа», 1991. — 273с . С. 185
4. Гез Н. И. Основы самоорганизации учебной деятельности и самостоятельная работа студентов. — М.,1981. — 67 с 67
5. Змеёв С. И. Основы андрагогики. — М., «Наука» Д999. — 234 с 92
6. Поляков О. Г. Английский язык для специальных целей: Теория и практика. — М.:НВИ-ТЕЗАУРУС,2003. — 188 с

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Шадура-Никипорець Н. Т., к. е. н., доцент,

Мініна О. В., к. е. н., доцент,

кафедра теоретичної та прикладної економіки

Чернігівський національний технологічний університет

Людство, яке протягом тисячоліть спрямовувало всі свої зусилля на задоволення власних потреб, що, як правило, не мають меж ані у просторі, ані у часі, на сьогодні стикнулося з непереборною силою супротиву надсистеми, котра обмежує його прагнення до нескінченного зростання. Ця надсистема — природне середовище — є не лише джерелом економічних ресурсів для людини, але і головною умовою її існування, а також можливістю існування майбутніх поколінь. Ситуація,

що склалася, вимагає від нас переосмислення свого відношення до споживання, виробництва, до оточуючого середовища та до майбутніх перспектив планети, котра буде домом і для наших нащадків.

Традиційний підхід в економіці базується на визначальній ролі системи потреб споживачів, залишаючи поза увагою “вимоги” природи та породжуючи цілу низку “провалів” ринку, основним серед яких є ігнорування проблем виснаження і навіть винищування природи. Саме тому сучасна наукова думка переорієнтовується на концепцію екологічної економіки, що розглядає людей як один із компонентів — важливий, ключовий, але все ж таки компонент — еколого-економічної системи. Люди в цій системі займають одне з основних місць тому, що вони відповідальні за розуміння своєї власної ролі в загальній глобальній системі біосфери, в збереженні та управлінні нею для досягнення сталості. Ця ідеологія ближча до біоцентричного екологічного світогляду, в рамках якого природні ресурси не вважаються безмежними, а людство розглядається як один з біологічних видів. Але на відміну від такого погляду, як зазначає Р. Солоу, екологічна економіка вважає, що людські переваги, погляди, технологія і культура повинні спільно еволюціонувати з природою, відображати широту екологічних можливостей і, що важливіше, екологічних обмежень, тобто взаємну значущість культурного і біологічного розвитку [11]. Головне завдання екологічної економіки та основний постулат концепції сталого розвитку — усвідомити, що чим більше ми споживаємо сьогодні, тим менше залишиться на завтра — не перевищити екологічних можливостей планети в її здатності підтримувати життя і добробут в майбутньому.

Поступове усвідомлення необхідності переходу від теорії економічного зростання до теорії сталого розвитку, від максимізації прибутку, доходу, корисності, надлишку споживача тощо до максимізації якості життя, що вимірюється сукупною кількістю людино-років, прожитих у майбутньому людством на такому рівні споживання ресурсів, який є достатнім для гарного життя [10] — основна проблема для українського соціуму на сьогодні та основний орієнтир модернізації базових галузей національної економіки, провідне місце серед яких займає харчова промисловість.

Дослідження умов функціонування та тенденцій розвитку харчової промисловості України традиційно відноситься до кола найбільш затребуваних та актуальних, що визначається роллю галузі у гарантуванні продовольчої безпеки країни та її місцем у формуванні соціально-економічних характеристик території.

Однак європейський вектор розвитку національної економіки, посилення процесів глобалізації та інтеграції, підвищення вимог щодо безпеки, якості та екологічності продуктів харчування, вимагають

пошуку нових підходів дослідження традиційної сфери у відповідності до концепції сталого розвитку. Варто відзначити, що якщо економічні та соціальні аспекти діяльності харчової промисловості є ґрунтовно вивченими, то екологічна компонента вимагає посиленої уваги та поглиблення рівня досліджень.

Аналіз екологічних параметрів функціонування харчових підприємств України ускладнюється тим, що з одного боку статистичний матеріал, як правило, включає не велике число доступних спостережень, а з іншого — вимагає агрегування значної кількості різнорідних характеристик. В таких умовах використання традиційних математико-статистичних методів ускладнюється або стає неможливим. Для вирішення даної проблеми сучасні дослідники [1; 2; 4; 7] пропонують використовувати таксономічний метод.

Назва таксономічного методу походить від двох грецьких слів: таксис (розміщення, порядок) і номос (закон, правило, принцип). За твердженням В. Плюта, таксономія — це наука про правила упорядкування і класифікації [6, С. 7]. Одним з перших, хто почав використовувати спеціальну дослідну методику агрегування ознак, став З. Хельвіг, який запропонував таксономічний показник як синтетичний індикатор, об'єднаний із усіх ознак, що характеризують економічне явище [9, С. 78].

Сьогодні таксономічний метод пропонують використовувати при аналізі внутрішніх ресурсів підприємства [9], рівня розвитку регіональних ринків, тенденцій розвитку промисловості, для оцінювання соціально-економічної безпеки, та все частіше при визначенні саме інтегральних показників: оптимальності структури капіталу, рівня організації кредитної діяльності, соціально-економічного розвитку регіонів, оцінки екологічного стану. Віддаючи перевагу таксономічному методу досліджень Н. С. Педченко відзначає його головні позитивні риси [5]:

- спеціально орієнтований на дослідження об'єктів, що характеризуються великою кількістю різнорідних параметрів;
- дозволяє “згорнути” багатовимірний статистичний матеріал у часі та просторі у єдину кількісну характеристику;
- як синтетична величина врахує вплив значень всіх індивідуальних показників;
- характеризує та ілюструє зміну значень показників, що формують синтетичний;
- дозволяє вирішити проблему упорядкування багатомірних об'єктів або процесів щодо заданого нормативного вектора-еталона;
- підкреслює наявність або відсутність однорідності у сукупності, що досліджується.

В залежності від мети дослідження таксономічні методи поділяються на три групи: методи упорядкування, методи розбиття та методи вибору репрезентантів груп. Найбільшого поширення набули методи першої групи, котрі дозволяють провести лінійне або нелінійне упорядкування одиниць досліджуваної сукупності. За лінійного упорядкування точки багатовимірного простору проєктуються на пряму. За нелінійного упорядкування, запропонованого Вроцлавськими математиками (метод дендритів), точки багатовимірного простору проєктуються на площину.

Особливе місце серед методів цього напрямку має концепція показника рівня розвитку З.Хельвіга, згідно якої об'єкти, що досліджуються упорядковуються відносно відстані до деякої штучно сконструйованої точки ("еталон розвитку") [8]. Основним поняттям, котре при цьому використовується, є так звана таксономічна відстань. Ця відстань між точками багатомірного простору обчислюється найчастіше за правилами аналітичної геометрії. Розмірність простору визначається кількістю ознак, які характеризують одиницю досліджуваної сукупності. Таким чином, таксономічна відстань обчислюється між точками-одиницями або точками-показниками, розташованими в багатомірному просторі. Обчислені відстані дозволяють визначити положення точки відносно інших точок і, отже, визначити місце точки у всій сукупності, що дає можливість впорядкувати та класифікувати показники [2]. Як вказує В.Плюта "розраховані таким чином значення показника розвитку описують динаміку змін досліджуваних ознак. Вони в узагальнюючій формі представляють зміни, що відбуваються в аналізованому явищі" [6, С. 20].

Методика розрахунку таксономічного показника розвитку складається з декількох взаємопов'язаних етапів (рис.1) з попереднім формуванням множини відповідних показників.

Враховуючи універсальність даного показника ми пропонуємо використовувати метод таксономічного аналізу для оцінки рівня екологічності функціонування харчової промисловості України. Це дозволить провести параметричну оцінку екологічної компоненти діяльності харчових підприємств, виявити динаміку та тенденції її зміни, визначити проблеми, на які варто звернути увагу.

Для розрахунку рівня екологічності функціонування харчової промисловості (коефіцієнта таксономії) нами було обрано сім показників, що характеризують екологічний аспект їх діяльності у 2010–2014 рр. (табл. 1). Серед обраних показників лише один (x_5) є стимулятором, оскільки його зростання чинить позитивний вплив (стимулювання) на загальний рівень екологічності харчових

підприємств, решта — дестимулятори: зростання таких параметрів чинить негативний вплив на синтетичний показник.

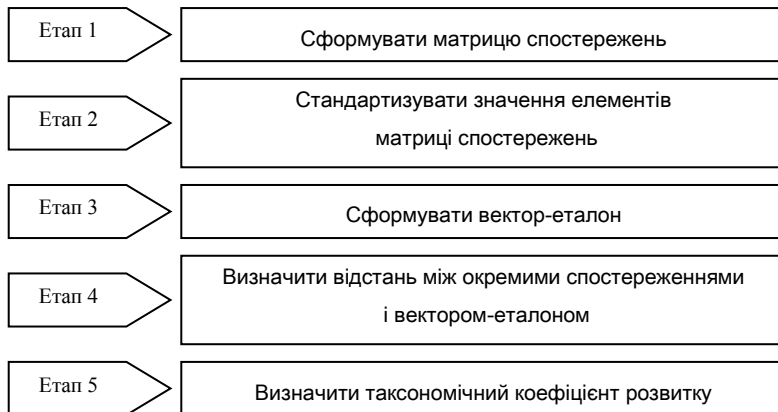

Рис. 1. Алгоритм таксономічного аналізу [8]

Таблиця 1

Динаміка екологічних показників діяльності харчової промисловості [3]

Показник	Рік				
	2010	2011	2012	2013	2014
Обсяг утворених відходів харчової промисловості на одиницю валової доданої вартості галузі, кг/тис. дол. США (x_1)	245,2	298,5	357,7	288,4	261,3
Обсяг утворених харчовою промисловістю відходів, тис. т (x_2)	7245,4	8827,6	7324,5	3672,7	5016,1
Обсяги викидів харчовою промисловістю шкідливих речовин, тис. т (x_3)	32,5	31,9	31,5	21,9	38,3
Обсяги викидів харчовою промисловістю діоксиду вуглецю, тис. т (x_4)	2468,9	2674,3	2726,3	2041,2	2293,8
Витрат підприємств харчової промисловості на охорону та раціональне використання природних ресурсів, млн. грн. (x_5)	149,6	276,4	242,6	157,6	180,2
Використання прісної води на одиницю обсягу реалізованої продукції харчової промисловості, м ³ /млрд. грн. (x_6)	1,5489	1,5373	1,2687	1,0275	0,9928

Показник	Рік				
	2010	2011	2012	2013	2014
Питома вага підприємств харчової промисловості у загальній кількості виробничих та технологічних процесів, що здійснюють викиди забруднюючих речовин в атмосферу, % (x_7)	9,64	9,68	9,45	9,15	8,60

Нормалізацію значень обраних показників можемо провести за формулою (табл. 2):

$$z_i = \frac{x_i}{x_{\text{сеп.}}}, \quad (1)$$

де z_i — нормалізоване значення i -го параметра;

x_i — фактичне значення i -го показника;

$x_{\text{сеп.}}$ — середнє значення i -го показника.

Таблиця 2

Матриця стандартизованих значень*

Показник	Середнє значення	Стандартизовані значення					Елементи вектора-еталона
		2010	2011	2012	2013	2014	
x_1	290,24	0,8448	1,8502	1,2324	0,9937	0,9003	0,8448
x_2	6417,3	1,1290	1,3756	1,1414	0,5723	0,7817	0,5723
x_3	31,22	1,0410	1,0218	1,0090	0,7015	1,2268	0,7015
x_4	2440,9	1,0115	1,0956	1,1169	0,8362	0,9397	0,8362
x_5	201,28	0,7432	1,3732	1,2053	0,7830	0,8953	1,3732
x_6	1,2750	1,2148	1,2057	0,9950	0,8059	0,7786	0,7786
x_7	9,304	1,0361	1,0404	1,0157	0,9834	0,9243	0,9243

* розраховано авторами за даними [3]

Нормалізація значень елементів матриці спостережень з урахуванням їх стимулюючого або дестимулюючого впливу (табл. 2) дозволила визначити вектор-еталон, спираючись на умову:

$$\begin{cases} x_{0i} = \max x_{ij} & \text{для показників – стимуляторів} \\ x_{0i} = \min x_{ij} & \text{для показників – дестимуляторів} \end{cases} \quad (2)$$

Отже, вектор-еталон у формалізованому виді має такі координати:

$$B_0 = (0,8448; 0,5723; 0,7015; 0,8362; 1,3732; 0,7786; 0,9243).$$

На наступному етапі розрахунку таксономічного показника необхідно визначити відстані між окремими спостереженнями і вектором-еталоном. Для цього скористаємося функцією евклідової відстані [6]:

$$C_{i0} = \sqrt{\sum_{j=1}^m (z_{ij} - z_{0j})^2}, \quad (3)$$

де C_{i0} — відстань між i -тою точкою спостереження (i -им періодом) і точкою-еталоном (P_0);

m — кількість j -их параметрів-характеристик;

i — порядковий номер періоду;

z_{ij} — нормалізоване значення j -го параметра i -го періоду;

z_{0j} — нормалізоване значення j -го параметра в еталоні.

Отримані відстані дозволяють визначити значення середньої відстані для всіх точок спостереження до точки-еталона ($\overline{C_0}$) та середньоквадратичне відхилення цих відстаней (S_0) (табл. 3):

$$\overline{C_0} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n C_{i0}, \quad (4)$$

де $\overline{C_0}$ — середня відстань всіх точок спостереження з точкою-еталоном;

n — кількість точок спостереження (періодів).

$$S_0 = \sqrt{\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (C_{i0} - \overline{C_0})^2}. \quad (5)$$

Аналіз показників відстані між i -тою точкою спостереження та вектором-еталоном вказує, що протягом 2011–2013 рр. цей параметр стрімко зменшувався, що є свідченням поліпшення екологічних характеристик розвитку харчової промисловості України, однак у 2014 р. відстань збільшилась, що характеризує зміну тенденції і погіршення рівня екологічності розвитку харчової промисловості України.

Таблиця 3

Відстані між окремими точками спостереження та вектором-еталоном

Показник	Період				
	2010	2011	2012	2013	2014
C_{i0}	1,027412	1,42193	0,85489	0,61216	0,74965
$\overline{C_0}$	0,9332075				
S_0	0,2795072				
C_0	1,4922219				

Розраховані параметри-відстані являються вихідними величинами, котрі використовуються для розрахунку прямого показника рівня екологічності розвитку, що визначається за формулою [6]:

$$d_i = \frac{C_{i0}}{C_0}, \quad 0 \leq d_i \leq 1. \quad (6)$$

Даний показник (табл. 4) відрізняється тим, що являється додатною величиною і тільки з імовірністю, близькою до нуля, може виявитися більше одиниці. Чим ближче значення показника до нуля, тим кращими показниками екологічності характеризується розвиток харчової промисловості.

Однак для аналізу зручніше використовувати модифікований показник екологічності розвитку [6]:

$$k_i = 1 - d_i = 1 - \frac{C_{i0}}{C_0}. \quad (7)$$

Він інтерпретується у обернений спосіб: наведений i -й варіант ознаки є тим важливішим, чим ближче його значення до одиниці, що дозволяє порівнювати сукупності всіх ознак.

Проведені розрахунки прямого та модифікованого показників таксономії (табл. 3, рис. 2) вказують, що екологічний розвиток харчової промисловості України протягом досліджуваного періоду відповідає загалом низькому рівню.

Таблиця 4

Модифікований (k_i) та прямий (d_i) коефіцієнти таксономії

Показник	Період				
	2010	2011	2012	2013	2014
d_i	0,68850	0,95289	0,57290	0,41024	0,50237
k_i	0,31149	0,04711	0,42711	0,58976	0,49763

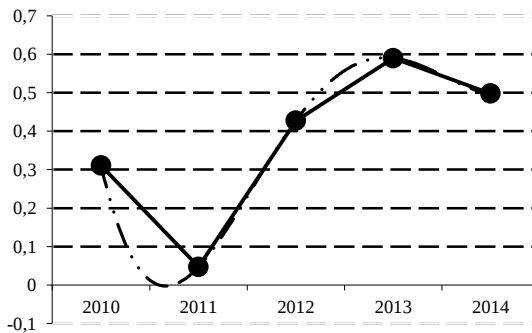

Рис. 2. Динаміка таксономічного показника рівня екологічності функціонування харчової промисловості України

Найкращі показники екологічності характерні для харчової промисловості у 2013 р. коли показник досягає рівня 0,5897, тобто лише 58,97% від свого максимального значення, найгірші — характерні для 2010 р. (0,31149).

Динаміка таксономічного показника (рис. 2) вказує на відсутність усталеної тенденції до покращення екологічного стану підприємств харчової промисловості України, а характеризується періодичними коливаннями характеристик.

Зазначене є наслідком відсутності єдиної галузевої стратегії екологічного розвитку підприємств харчової промисловості України, їх адаптації до сучасних вимог щодо якості, безпеки та екологічності виробництва, технологій та продукції. Тобто досягнення сталого функціонування галузі та її підприємств вимагає розробки першочергових заходів щодо підвищення рівня її екологічності та подальшої гармонізації економічної, соціальної та екологічної складових.

Література:

1. Айвазян С. А. Багатомірний статистичний аналіз в соціально-економічних дослідженнях // С. А. Айвазян. — Економіка і математичні методи. — 1977.
2. Вербовська Л. С., Петрина М. Ю., Боднар Г. Ф. Застосування методу таксономії для визначення рівня розвитку прикордонних територій // Л. С. Вербовська, М. Ю. Петрина, Г. Ф. Боднар / Регіональна бізнес-економіка та управління. — 2013 — №1(37). — С. 186–190.
3. Довкілля України за 2015 рік: Статистичний збірник. — К.: Державна служба статистики України, 2016. — 242 с.
4. Карцева В. В. Обґрунтування порядку визначення таксономічного показника стійкого розвитку підприємств і організацій споживчої кооперації // В. В. Карцева / Бізнес-навігатор: науково-виробничий журнал. — 2014. — №2(34). — С.66–70.
5. Педченко Н. С. Гармонізація управління процесом формування потенціалу розвитку підприємств та організацій споживчої кооперації на основі методу таксономії // Н. С. Педченко / Бізнесінформ. — 2012. — №8. — С. 11–17.
6. Плюта В. Сравнительный многомерный анализ в эконометрических исследованиях: Методы таксономии и факторного анализа / В. Плюта; пер. с польск. В. В. Иванова. Науч. ред. Жуковской. — М.: Статистика, 1980. — 151 с.
7. Плюта В. Сравнительный многомерный анализ в эконометрическом моделировании / Пер. с польск. В. В. Иванова. — М.: Финансы и статистика, 1989. — 175 с.

8. Репіна І. М. Таксономічний аналіз ефективності формування та використання активів підприємства / І. М. Репіна // Формування ринкової економіки. — 2011. — №6. — С. 440–457.

9. Саблина Н. В. Использование метода таксономии для анализа внутренних ресурсов предприятия / Н. В. Саблина, В. А. Теличко // Бизнес Информ. — 2009. — №3. — С. 78–82.

10. Хвесик М. Парадигмальний погляд на концепції сталого розвитку України // Економіка України. — 2012. — №6. — С. 4–12.

11. Solow R. The Economics of Resources or the Resources of Economics // The American Economic Review. — 1974. — Vol. 64. — №2. — P. 1–14.

ПІДВИЩЕННЯ ПРІОРИТЕТНОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У СТРУКТУРІ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ВНЗ

Шаповалова Н. В.,

кандидат фізико-математичних наук, доцент,

Панченко Л. Л.,

кандидат педагогічних наук, доцент,

Фізико-математичний факультет НПУ імені М. П. Драгоманова

Annotation. *Due to transition to European educational standards students' independent work gains particular priority in the structure of studying process in high school. This article analyzes various approaches and proposes methodical techniques for upgrading the efficiency of students' independent work, explores communicative peculiarities of complying with independent work and lays down basic criteria for assessing the results of students' independent work in high school.*

Keywords. *Independent work, studying process, individualization, student, assessment criteria.*

Якість підготовки фахівця у вищому навчальному закладі має особливе значення, оскільки саме на етапі отримання вищої освіти закладається фундамент професії, формується менталітет фахівця, потенціал саморозвитку і самовдосконалення, розвиваються творчі здібності, уміння і навички самоосвітньої діяльності. Університетська освіта має бути орієнтована на розвиток аналітичних і творчих здібностей людини, опанування нею методів самостійного пошуку та активного, цілеспрямованого засвоєння нових знань для забезпечення перш за все професійної мобільності, здатності швидко і якісно впроваджувати нові технології.

Основним принципом системи освіти повинна стати орієнтація на майбутнє, на ті умови життя і професійної діяльності, які чекають на випускника після закінчення вузу. А одним із напрямків модернізації системи вищої освіти є збільшення акценту на підготовку фахівця, який буде конкурентоспроможним на національному та світовому ринках праці.

Одним з напрямків запровадження Європейської кредитно-трансферної системи (ECTS) в системі вищої освіти України є перегляд підходу до місця самостійної роботи студентів в структурі навчального процесу, методів її організації та оцінювання, а також до особливостей комунікації між викладачем та студентом. Постає *проблема* оптимізації навчального процесу у вищій школі в напрямку підвищення пріоритетності та вдосконалення організації самостійної роботи студентів як одного з головних видів освітньої діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

В психолого-педагогічній літературі існують різні підходи як до визначення поняття «самостійна робота студентів», так і до її сутності та способів організації. Розгляду цих питань присвячені роботи О. Алексюк, В. Анікеєнко, А. Аюрзанайн, В. Графа, В. Ільєсова, В. Ляудіса, П. Підкасистого, В. Козакова, Н. Бельської, Л. Давидової, М. Рибаків, С. Гудкова та ін.

Мета статті полягає у визначенні місця самостійної роботи в структурі навчального процесу згідно з принципами Болонського процесу, аналізі основних особливостей організації самостійної роботи студентів, виявленні ключових коректив, яких потребує поточна структура навчального процесу з метою створення оптимальних умов для виконання студентами самостійної роботи, висвітленні специфіки взаємодії між студентом і викладачем в ході здійснення і перевірки самостійної роботи та в оцінці критеріїв оцінювання різних видів самостійної роботи.

Виклад основного матеріалу.

Вища освіта — це послідовне і прогнозоване формування особистісних здібностей, які визначають ефективність і якість професійної діяльності. Трансформація системи вищої освіти України в напрямку імплементації європейських стандартів передбачає в якості однієї з найважливіших складових підвищення ролі і значення самостійної роботи студентів. З додаткової, подекуди маргіальної форми контролю самостійна робота, згідно з вимогами Болонського процесу, повинна перетворитись на один з основних видів навчальної діяльності студентів, що проявляється у суттєвому збільшенні навчального матеріалу, який вноситься на самостійне опрацювання. Це, в свою чергу, вимагає відповідного оновлення методичного забезпечення освітнього процесу.

Потрібно усвідомлювати, що у принципах Болонського процесу закладений якісно відмінний підхід до навчання у вищій школі, який передбачає не механічне накопичення балів за певні види роботи, а насамперед стимулювання студентів до освоєння нових знань і власноручного їх аналізу нестандартними творчими шляхами. За таких обставин центрального значення набуває методологічна функція освіти, коли розуміння і здатність використовувати різну наукову методологію виступає в якості найвищого критерію оцінки якості освіти, а виконання різноманітних видів самостійної роботи є тією формою навчальної діяльності, в якій найбільше проявляється ця здатність. Для її належного розкриття і вдосконалення потрібне запровадження оптимальних умов організації ефективної самостійної роботи студентів.

Під ефективною самостійною роботою розуміється вміння без систематичного контролю, допомоги та стимуляції з боку викладача самостійно працювати на заняттях, вдома, в бібліотеці, в комп'ютерному залі, вміння організувати всю навчальну діяльність в цілому. Самостійна робота передбачає виконання розрахунково-графічних робіт, обчислювальних робіт, підготовку рефератів, індивідуальних завдань, підготовку до модульних контрольних робіт, тестів у відповідності з навчальними робочими програмами, написання курсових, бакалаврських та магістерських робіт. Ефективна самостійна робота має створювати сприятливі умови для одержання дидактичних результатів у розвитку студентів на основі якісного засвоєння знань, формуванні креативної особистості майбутнього фахівця, здатного інтегрувати отримані знання у фаховій діяльності.

Самостійна робота студентів з кожної дисципліни навчального плану повинна забезпечувати системність знань, використання міждисциплінарних зв'язків, мобільність і критичність мислення, володіння методами і засобами обробки інформації, вміння застосовувати отримані теоретичні знання для розв'язування типових і нетипових, практичних і прикладних задач, володіння різними засобами навчання, включаючи нові інформаційні технології з використанням відповідного навчально-методичного і інформаційно-програмного забезпечення дисципліни.

Самостійна робота студентів повинна мати чітку і зрозумілу для студента структуру. Блоки індивідуальних завдань для самостійної роботи студентів в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу мають особливе значення, оскільки дозволяють підібрати кожному студенту свій темп роботи, об'єм теоретичного і практичного навчального матеріалу, методику самоконтролю, надають широкі можливості педагогічного стимулювання студентів в

учбово-пізнавальній діяльності з врахуванням особистісних якостей і рівня знань.

Методичне забезпечення позааудиторної самостійної роботи повинно містити методичні вказівки по виконанню необхідних завдань, список рекомендованої літератури, індивідуалізовані завдання для самостійного розв'язування різного ступеню складності (від репродуктивних до евристичних), диференційовану систему завдань, тестові завдання для самоконтролю. Ключовим моментом самостійної роботи є пізнавальне або проблемне завдання, яке передбачає нестандартність, нетиповість видів самостійної роботи. Для цього потрібна зміна типів та тематики завдань, щоб запобігти механічному копіюванню інформації з існуючих джерел чи з робіт студентів попередніх курсів. Завдання для самостійної роботи потрібно складати у такому вигляді, щоб студент, з одного боку, мав достатньо матеріалів для їх виконання, а з іншого, не мав змоги уникнути ретельного опрацювання даних матеріалів. Тому основною вимогою до самостійної роботи студентів є її аналітичний, творчий характер.

Підвищення ефективності самостійної роботи та її контролю неможливо без впровадження нових інформаційних технологій з використанням відповідного навчально-методичного і інформаційно-програмного забезпечення дисципліни. Використання мультимедійних технологій під час вивчення навчального матеріалу, а також візуалізація наданої інформації дозволяє, наприклад, точним наукам повернути притаманну їм наочність, яка приховується за абстрактністю і складністю понятійного та формульного апарату. На кафедрах вищих навчальних закладів повинна вестися неперервна і цілеспрямована робота по створенню і розміщенню на відповідних сайтах навчально-методичних комплексів, яким студенти можуть користуватися для виконання самостійної роботи. Використання комп'ютерних засобів навчить студента орієнтуватися і знаходити необхідні джерела, дозволить студенту самостійно оволодівати інформацією в зручний для нього час, вибирати оптимальний для нього темп навчання, контролювати хід навчання з урахуванням індивідуальних особливостей. Впровадження сучасних технологій в процес навчання зробить студента більш мобільним і активним суб'єктом освіти.

В той же час створення необхідних умов для виконання студентами самостійної роботи потребує внесення деяких суттєвих коректив до структури навчального процесу, ключовою з яких виступає оптимізація графіку навчального процесу. Одним з найбільш ефективних способів здійснення такої оптимізації є, на наш погляд, виділення окремих спеціальних днів для самостійної підготовки студентів або регулярно один день на тиждень за розкладом, або ситуативно декілька разів на

семестр. Це сприятиме розрахуванню студентом власного темпу виконання самостійної роботи у відповідності з тематикою та об'ємом матеріалу, що потрібно опрацювати. Окремо варто наголосити на доцільності координації графіку виконання самостійної роботи викладачами різних дисциплін, щоб уникнути появи особливо напружених періодів в семестрі, коли студенту доводиться складати форми контролю з декількох дисциплін одразу.

Підвищення пріоритетності самостійної роботи в структурі навчального процесу також має своїм наслідком трансформацію специфіки комунікації між викладачем та студентом. В цьому плані потрібно виокремити дві провідні тенденції — тенденцію до індивідуалізації освітнього процесу та тенденцію до диференціації роботи викладача зі студентами.

Самостійна робота — це метод вищої освіти і засіб індивідуалізації навчання у вигляді навчальної діяльності, в основу якого покладена взаємодія викладача і студентів, яка носить партнерський характер і приймає різні форми в залежності від цілей самостійної роботи. Це вже не просто трансляція нових знань від викладача до студента, а відносини складної співпраці і змістовної комунікації із застосуванням інформаційних технологій та електронних засобів [5]. Педагогічне керівництво самостійною роботою здійснюється у формі порад, консультацій, застосування різних методичних прийомів для зацікавленості та активізації роботи студентів, контролю за ходом та якістю її виконання.

Завдання викладача в ході контролю якості самостійної роботи студентів полягають у відстеженні рівня розвитку пізнавальної самостійності студентів; налагодженні оперативного зворотного зв'язку з викладачем; корекції, у разі необхідності, організації самостійної роботи студентів; допомозі студенту методично грамотно, з мінімальними затратами часу опрацьовувати літературу, освоювати теоретичний матеріал, набувати практичних навичок розв'язування задач різних рівнів складності, застосування їх на практиці у стандартних та нестандартних ситуаціях та виконання творчих завдань, диференціювати та індивідуалізувати допомогу студентам як викладачем, так і студентами в процесі взаємонавчання, займатись самоосвітою.

Згадані особливості комунікації між викладачем та студентами в ході виконання самостійної роботи обумовлюють потребу в модифікації підходів до оцінювання даного виду навчальної діяльності. Об'єктивне, ділове порівняння знань студентів з вимогами програми є необхідною складовою частиною роботи викладача. В умовах кредитно-модульної системи освіти відбувається постійне накопичення студентом відповідних балів за ті чи інші види діяльності, що обумовлює

посилення ролі поточного контролю у порівнянні з семестровим та річним. Наголошення на тому, що кількість набраних балів в семестрі є вирішальною для виставлення підсумкової оцінки, сприяє підвищенню пріоритетності самостійної роботи для студента, оскільки саме на цей вид навчальної діяльності вноситься найбільший обсяг балів поточного контролю. Це дозволяє надати освітньому процесу безперервного систематичного характеру, коли отримання нових знань та вмінь їх застосовувати постійно скеровується і контролюється викладачем, а не відбувається фрагментарно в межах модульних контрольних робіт в аудиторії.

Самостійна робота повинна мати чіткі та прозорі критерії оцінювання. Потрібно заздалегідь повідомляти студентам критерії оцінювання кожного виду робіт та шкалу оцінювання. Це допоможе студентам виконувати роботи свідомо, знаючи, що від них вимагає викладач, і сприятиме підвищенню зацікавленості у навчанні, відповідальності за роботу, бажанні проявити себе. Студент повинен бути поінформований на початку семестру про передбачені робочою навчальною програмою види самостійної роботи та кількість балів, яка вноситься на кожний з цих видів. Стимулювання у вигляді додаткових балів видається більш ефективним способом заохочення студентів до якісного виконання самостійної роботи, ніж можливі санкції за її невиконання. Це допоможе студентам виконувати роботи свідомо, знаючи, що від них вимагає викладач, і сприятиме підвищенню зацікавленості у навчанні, відповідальності за роботу, бажанні проявити себе.

Діагностику і оцінювання самостійної роботи студентів слід здійснювати на основі комплексного підходу. Обов'язковим компонентом перевірки засвоєних студентами знань і умінь має бути поточне і підсумкове тестування та оцінювання студентів по кожному модулю в цілому.

Висновки. Виходячи з цього, очевидно, що на даному етапі ще багато чого потрібно зробити для налагодження ефективної як для студентів, так і для викладачів, цікавої, методологічно обґрунтованої самостійної роботи. Самостійна робота студентів на сучасному етапі повинна стати основою вищої освіти. Застосування сучасних технологій, орієнтація на самостійну роботу студентів, впровадження багаторівневої структури освіти сприяє підвищенню якості освіти, зближенню і гармонізації з європейською системою освіти.

Література:

1. Кремень В. Г., Ніколаєнко С. М. Вища освіта в Україні. Навчальний посібник. — К.: Знання, 2005. — 327 с.

2. Вернидуб Р. М. Організація і управління навчальним процесом у вищому навчальному закладі: Навчальний посібник. — К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2005. — 111 с.

3. Хуторской А. В. Дидактическая эвристика: теория и практика креативного обучения. — М.: МГУ, 2003. — 415 с.

4. Аникеев В. А. Самостоятельная работа студентов и формы её контроля // Пути совершенствования учебного процесса в вузе. — Саратов: Курс, 2002. — С. 28-34.

5. Попков В. А., Коржув А. В. Дидактика высшей школы: уч. пос. — М.: Academia, 2001. — 188 с.

6. Слєпкань З. І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі / МОН України. НПУ ім. М. П. Драгоманова. — Київ, 2000. — 210 с.

7. Граф В., Ильясов В., Ляудис В. Основы организации учебной деятельности и самостоятельной работы студентов: Учеб.-метод. пособие. — М.: Изд-во Моск. ун-та, 1981 — 79 с.

ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ ТУРИСТИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ: ОЦЕНКА РАЗВИТИЯ, ЭФФЕКТИВНОСТЬ

*Шаркова А. В., д. э. н., профессор,
Финансовый университет при Правительстве РФ*

Annotation. *The changes in the tourism industry in modern conditions in terms of development effectiveness indicators and its role in shaping macroeconomic indicators of the country are considered in the article. Comparing of the development of the tourism industry with other countries has revealed the peculiarities in domestic and international tourism.*

Keywords: *tourism, indicator, effective strength, development.*

Туризм — это временные выезды (путешествия) граждан с постоянного места жительства в рекреационных, культурно-познавательных, спортивных, лечебно-оздоровительных, профессионально-деловых, религиозных и иных целях без занятия деятельностью, связанной с получением дохода от источников в стране временного пребывания.

Туризм классифицируется по следующим признакам:

- географический признак: внутренний и международный туризм;
- направление туристического потока: въездной или выездной;
- цель туризма: лечебно-оздоровительный отдых, пляжный отдых, спортивный туризм, культурно-познавательный, профессио-

нально-деловой, шоп-туры, экзотический туризм и прочие его разновидности.

В мировом масштабе туризм — это не только вид рекреации, но и одна из наиболее высокодоходных и динамичных отраслей экономики, в которой занято свыше 250 млн. чел., т. е. каждый десятый работник на земном шаре. На долю туризма приходится 7% общего объема инвестиций, 11% мировых потребительских расходов, 5% всех налоговых поступлений, треть мировой торговли услугами.

Туризм также оказывает огромное влияние на ключевые секторы хозяйства — транспорт, связь, торговлю, строительство, сельское хозяйство, производство товаров народного потребления. Объединяя множество взаимодействующих с ним отраслей, туризм активно участвует не только в создании валового национального продукта, но и в поддержании макроэкономического рыночного равновесия, выступая в качестве катализатора социально-экономического развития. В таблице 1 приведены данные экономической эффективности развития туристического сектора за последние пять лет.

На основании приведенной таблицы, можно проанализировать динамику внутреннего и внешнего туризма в России. Если смотреть на внутренний туризм, то его доля в ВВП постепенно растет. Так в 2011 году рост составил 0,6%, а в 2012 году уже 5,8% или 925,5 млрд. рублей, вернувшись к докризисным уровням.

Таблица 1

Экономическая эффективность развития туристического сектора в России в 2011–2015 гг. в реальных ценах (млрд. руб.)

	2011	2012	2013	2014	2015
Туристский экспорт	577,0	601,1	657,4	735,4	715,6
Национальный туризм	2045,4	2179,2	2250,2	2277,0	2132,8
Туризм в пределах страны (графы 1+2)	2601,7	2622,4	2907,5	3012,4	2848,4
Закупки туроператоров в т. ч импорт (у сторонних поставщиков)	-1695,9	-1799,8	-1884,3	-1 951,9	-1842,7
Прямой вклад путешествий и туризма в ВВП (графы 3+4)	926,5	980,4	1 023 ,3	1 060,5	1 005,6
Количество рабочих мест за счет путешествий и туризма (прямой вклад)	925,5	934,2	976 ,6	982 ,3	974 ,5
Общее количество рабочих мест с учетом сопутствующих отраслей	3 788,9	3 838,8	3 971,3	3 960,9	3 880,4
Выездной туризм	1 324,7	1 685,8	2 018,7	2 111,3	1 919,8

В 2013 и 2014 годах году рост составил 4,7 и 3,6% соответственно. При этом темпы роста замедлялись, особенно это заметно в 2014 году так как этот год стал непростым для российской туристической отрасли. Ослабление курса рубля, падение цен на нефть и политические конфликты сыграли свою роль. Многие россияне отказались от зарубежных поездок. В 2014 г. число выехавших за границу граждан сократилось на 2,39 млн. человек по сравнению с 2013 г. Турпоток в Россию в 2014 г. также снизился с 2,664 млн. человек в 2013 г. до 2,125 млн. человек.

По данным Ассоциации туроператоров России (АТОР), иностранный турпоток в Россию по состоянию на третий квартал 2015 вырос на 8% — это очень хороший показатель по сравнению с предыдущим годом. В 2015 году в Россию с целью туризма въехало 1,5 млн. иностранных граждан. Наибольшие показатели по въездному туризму продемонстрировали Китай, Германия, США.

Снижение курса национальной валюты привело к тому, что резко подешевели туры в Россию в долларах и евро, что привело к росту популярности нашей страны среди туристов разных стран.

Наиболее популярными направлениями для иностранных туристов являются: Москва, Санкт-Петербург, Золотое кольцо, меньший турпоток едет в Екатеринбург и Казань. Иностранных туристов также интересуют природные достопримечательности Байкала, Сибири и Дальнего Востока, однако здесь негативное влияние оказывают высокие транспортные тарифы и длительность всей программы, которая приводит к удорожанию тура. То есть можно сделать вывод, что иностранные граждане предпочитают ездить в Россию в деловых целях, российские же граждане выезжают за границу в основном как туристы с целью отдыха.

На основании данных ЮНВТО (Всемирной туристической организации), на конец 2015 года на долю Российской Федерации приходится 5% прибытий иностранных туристов и 3% объема поступлений от туризма. Это наибольшая доля в Центральной и Восточной Европе. Однако если рассматривать Европу в целом, то Российская Федерация находится на 8 месте. Ее опережают такие лидеры, как Италия, Франция, Великобритания, Турция, Испания, Австрия, Германия.

Важной тенденций мирового туризма является развитие глобального туризма, прежде всего в отношении прибытий иностранных туристов. В связи с этим российским регионам и туристским организациям целесообразно учитывать общую тенденцию стабильного приращения туристского потока в части приема иностранных туристов. Очевидным следствием должна стать ориентация сервисной деятельности на обслуживание иностранных

туристов. Однако наиболее важно отметить, что большинство туристов предпочитают путешествовать в границах собственного географического региона.

Другая тенденция мирового туризма — большинство туристов предпочитают путешествовать в границах собственного географического региона. В границах Европы Россия обладает высоким потенциалом развития новых туристских дестинаций. Следовательно, для регионов европейской части России в первую очередь следует ориентироваться на туристов из Европы.

Следует отметить и тот факт, что эти дестинации относятся к известным и развитым экономикам, которые, по прогнозам Всемирной туристской организации, не смогут так же привлекать туристов, как новые дестинации. Поэтому положение России в распределении туристских потоков может быть улучшено, прежде всего, за счет новых дестинаций. Поэтому маркетинговые мероприятия должны быть направлены в первую очередь на продвижение и позиционирование новых туристских маршрутов, кластеров, дестинаций. Если рассматривать известные туристские центры и дестинации, то уместно говорить об обновлении, модификации жизненного цикла.

Таким образом, к актуальным тенденциям развития глобального туризма, особо значимым для планирования и реализации маркетинговых мероприятий, надо отнести следующие: развитие глобального туризма происходит, прежде всего, в части прибытий иностранных туристов, причем данный сегмент показывает устойчивый тренд к росту. Это означает потенциальный рост туристского интереса к Российской Федерации, который может быть реализован при условиях развития туристской инфраструктуры и предложения конкурентоспособного туристского продукта. Для туристских организаций эта тенденция создает дополнительные возможности на рынке въездного туризма, что повышает значимость маркетинговых мероприятий по продвижению турпродуктов России за рубеж.

Перераспределение туристского потока в пользу развивающихся экономик и новых туристских дестинаций означает растущий интерес к новым туристским продуктам и дестинациям. Эта тенденция подчеркивает целесообразность модернизации, обновления, модификации жизненного цикла российских турпродуктов, а также предложения концептуальных туристских продуктов.

Особенности потребительского поведения туристов свидетельствуют о том, что большинство предпочитают путешествовать в границах собственного географического региона, и это необходимо учитывать при определении целевых сегментов по критерию страны происхождения турпотока. Исследования показывают, что сохраняется общая структура турпотока по целям прибытий. Приведенные данные

могут быть полезны при проектировании сервисной деятельности и разработке комплекса услуг.

Таким образом, данные тенденции оказывают влияние на полный комплекс маркетинга туристских организаций в сфере въездного туризма. В первую очередь это касается формирования турпродукта с учетом особенностей потребительских предпочтений. Также тенденции накладывают отпечаток на подходы к позиционированию и выбору каналов продвижения турпродукта.

Россия располагает большим потенциалом для подъема внутреннего и въездного туризма, но российский турпродукт подвержен сильной конкуренции со стороны зарубежного рынка. К наиболее значимым проблемам развития отрасли туризма и отечественного турпродукта следует отнести: отсутствие реальной поддержки со стороны государства; слабая информационная политика; недостаточно широкий выбор предложений и завышенные цены на гостиничные услуги; завышенная стоимость всех разновидностей услуг, которые включены в турпродукт; проблемы рекламного и маркетингового продвижения туристского продукта; слабая степень развития специализированных турнаправлений; транспортная доступность Российского региона и не высокое качество транспортных услуг.

На сегодняшний день одной из ведущих задач в направлении развития туризма слабая проводимая информационная политика. Большая доля средств массовой информации популяризируют заграничный турпродукт взамен российского, а численность сюжетов об отдыхе за рубежом в разы выше сюжетов об отечественном турпродукте. Важно отметить, что зарубежные государства, привлекающие туристов, расходуют на рекламное продвижение от 25 до 95 млн. евро в год, в то время как в России этот показатель значительно меньше [18, с. 274].

Цена туристического продукта является еще одним наиболее проблематичным вопросом в данной области. Дороговизна российского туризма мотивирует потребителя выбирать зарубежный продукт, и по соотношению цена-качество наш турпродукт явно проигрывает в конкурентоспособности.

Однако, по итогам 2015 года, спрос россиян на отдых внутри страны увеличился на 10–15%. Так, из 100% россиян около 80% туристов — это самостоятельные путешественники и 20% — организованные туристы. Наибольшим спросом у россиян в этом году пользовались курорты Крыма, Сочи, Геленджик, Анапа.

Что касается рынка въездного туризма — в 2014 году произошел резкий обвал въездного туризма в России, в связи с ростом курса доллара и евро и многие зарубежные туры стали слишком дорогими для потребителей туристических услуг. В результате, в 2014 году выездной

туризм сократился на 4% и составил 17,6 млн. человек. Получилось, что российские туристы из-за резкого роста курса доллара отказались от туров в Европу, но предпочли Египет, потому что цены на туры туда ниже.

На рисунке представлена динамика выездного турпотока за первые три квартала 2014 и 2015 гг.

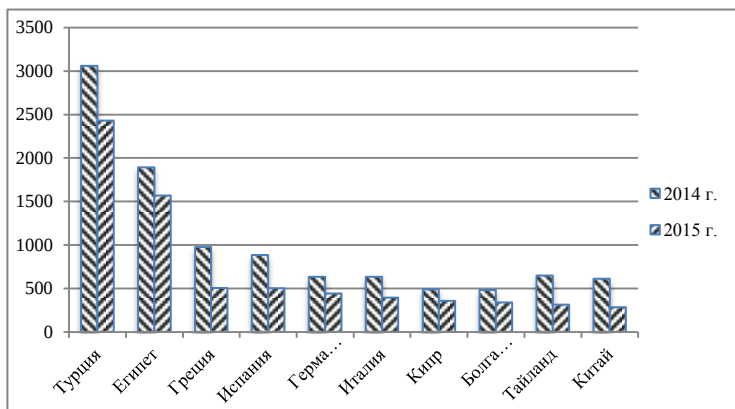

Рис. 1. Топ-10 стран, выездного туризма за первые три квартала 2014 и 2015 гг., тыс. чел.

Как видно из рисунка 1, как в 2014 так и в 2015 году наиболее популярными были и остаются Турция, Египет, Греция, Испания, Германия, Испания, Италия. Их доля в общем объеме туризма постепенно росла в 2013–2015 годах.

По сообщению Ассоциации туроператоров России, в 2015 году сильно сократилось число туроператоров в виду спада спроса на выездной туризм. Основная причина снижения спроса — экономическая: евро и доллар подорожали, людям невыгодно ехать за границу. По предварительной оценке, можно говорить о том, что количество туроператоров в сегменте выездного туризма сократилось 70%. Согласно представленному аналитиками докладу, падение спроса в 2015 году по выездным направлениям составило 31,4%.

Главной проблемой туристической организации на сегодняшний день является конкуренция, которая даже в условиях кризиса в туристическом бизнесе очень высока. Конкурентоспособность организации — это ее способность конкурировать с аналогичными субъектами на рынке. Анализ научной литературы и публикаций периодической печати показал, что в настоящее время уделяется большое внимание конкурентоспособности туристической отрасли.

Конкурентные преимущества туристической организации — это уникальные неосязаемые и осязаемые ресурсы, которые находятся во владении организации, а также важные со стратегической точки зрения сферы бизнеса, которые позволяют ему одерживать победу в конкурентной борьбе. То есть конкурентные преимущества это высокая компетентность организации в туристической индустрии, которая дает ему наилучшие возможности для преодоления конкуренции, привлечения потребителей и сохранения их приверженности к его услугам и торговой марке.

Литература:

1. Федеральный закон от 24 ноября 1996г. №132-ФЗ «Об основах туристской деятельности в Российской Федерации (с изменениями и дополнениями): Справочно-правовая система Консультант Плюс, 2015.
2. Дуздибаева А. С. Современное состояние российского туризма: Научная статья — Молодой ученый. — 2015. — №7. — С. 390–393.
3. Спасибенко Л. Д. Характеристика рынка туристических услуг в России: Научная статья. — Экономические науки: 2015. — №11. — С. 1–4.
4. Официальный сайт Ассоциации туроператоров АТОР. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: URL: <http://www.atorus.ru/> — дата обращения 21.05.2017 г.
5. Харитоновна Т. В., Вапнярская О. И., Голикова О. М. Оценка конкурентоспособности России как единой туристской дестинации (на основе зарубежной методики) // Сервис в России и за рубежом. — 2014. — № 6(53). — С. 119–139.

ЕВОЛЮЦІЯ НАУКОВИХ ШКІЛ ВИВЧЕННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ ЗМІНИ КЛІМАТУ

Шевченко О. В.,

*доцент кафедри міжнародних
медіакомунікацій і комунікативних технологій,
Інститут міжнародних відносин*

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Annotation. *Transformation of modern scientific approaches of global challenges research are considered in the article, in particular global climate change. Conceptions of «limits of growth», «stable development», «mitosis of biospheres» are considered as base scientific approaches of comprehension and settlement of modern global challenges. An author consents, that anthropogenic activity is one of key factors of global climatic changes. It is also shown that*

despite of plenty of scientific approaches and practical developments, there is absent a universal model of prevention of the global warming today.

Keywords: *global challenges, global climate change, limit of growth, stable development, mitosis of biosphere, controlled global development.*

Постановка проблеми. Сьогодні існують переконливі наукові докази того, що глобальний клімат зазнає змін. Одним з очевидних факторів впливу на клімат Землі визнається діяльність людини. Міжурядова група експертів зі зміни клімату ООН (МГЕЗК) у п'ятій доповіді про зміну клімату відмічає, що «можна стверджувати із 95% вірогідністю, що вплив антропогенного чинника на кліматичну систему є очевидним, про що свідчить підвищення концентрації парникових газів у атмосфері, позитивний радіаційний вплив, спостерігається потепління та вивчення кліматичної системи»¹. Ще одним підтвердженням думки науковців про те, що зміна клімату спричинена діяльністю людини, є спільна заява, що була підписана 11 Головами національних академій наук Бразилії, Німеччини, Індії, Італії, Канади, Китаю, Росії, Об'єднаного Королівства, Сполучених Штатів, Франції та Японії. З аналогічними заявами виступили багато інших наукових організацій та спільнот.

Варто зазначити, що до висновку про вагому роль антропогенного чинника у зміні клімату, науковці прийшли не одразу. У XX столітті цьому твердженню передували моделювання, прогнозування та системний аналіз процесів, що відбувалися на планеті. Тим не менш, у наш час науковці продовжують вивчати питання про те, якою буде реакція кліматичної системи на підвищення рівня викидів парникових газів у атмосферу впродовж часу в різних регіонах світу, а також які заходи слід вжити для запобігання та адаптації до кліматичних змін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Умовно роботи всіх фахівців, які досліджують зазначену проблему, можна розділити на чотири групи: тих, хто є прибічниками глобальної зміни клімату та глобального потепління, зокрема ті, які вважають, що основною причиною подібних змін є господарська діяльність людини; дослідження фахівців, які визнають факт глобальної зміни клімату, але вважають, що твердження про його переважно антропогенне походження, що важко довести; ті, які сумніваються в обґрунтованості встановлення самого факту глобального потепління; прибічники точки

¹ Филд, К. Б., В. Р. Баррос, Д. Дж. Доккен, К. Дж. Мак, М. Д. Мастрандреа, Т. Е. Билир, М. Чаттерджи, К. Л. Эби, Й. О. Эстрада, Р. К. Дженова, Б. Джирма, Е. С. Киссел, А. Н. Леви, С. Маккракен, П. Р. Мастрандреа и Л. Л. Уайт (редакторы) Изменение климата: Воздействия, адаптация и уязвимость: Пятый оценочный доклад Межправительственной группы экспертов по изменению климата. — МГЭИК, Женева, 2014 г. — 222с.

зору, згідно якої в найближчі десятиліття і далі глобальні кліматичні зміни трансформуються в глобальне похолодання, а не потепління.

Питанням глобальних кліматичних змін, а саме впливу забруднення повітря та контролю викидів присвячені роботи Ф. Дентенера, Ф. Стевенсона², Дж. Кофала, Р. Мехлера, М. Аманна, Дж. Ерісмана, М. Саттона, Дж. Гелловея, З. Клімонта та В. Вінівортера³, питання моделювання та прогнозування кліматичних змін наведено в роботах К. Клімонта, К. Купіанена, Л. Хогланд-Ісаксона, М. Мейншосена, Т. Віглі, С. Ропера⁴ та ін.

Метою дослідження є визначити та охарактеризувати трансформацію наукових підходів щодо вивчення глобальної зміни клімату.

Основні результати дослідження. На початку сімдесятих років ХХ ст. центральним став концепт «меж зростання», коли в 1972 році дослідники Массачусетського технологічного інституту під керівництвом Дж. Форрестера та Д. Медоуза на замовлення Римського клубу опублікували роботу з однойменною назвою «Межі зростання»⁵. Теорія меж зростання стала однією з перших глобально агрегованих прогностичних моделей майбутнього, що була заснована на аналізі взаємодії населення планети, природних ресурсів і навколишнього середовища. Основний постулат «меж зростання» — це твердження про те, що людство живе на Землі у фізично обмеженому світі (ресурси обмежені, потужності для переробки відходів і стоків також обмежені), тому дотримання моделі постійного зростання згубне, рано чи пізно людство зіштовхнеться, з одного боку, з дефіцитом ресурсів, з іншого боку, зростанням негативних впливів з боку порушеного довкілля, що викличе катастрофічні наслідки, зокрема виснаження ресурсів, деградацію довкілля, зміни клімату і, як результат, різке зниження чисельності населення (через голод, хвороби і інші фактори).

² Dentener, F., D. Stevenson, J. Cofala, R. Mechler, M. Amann, P. Bergamaschi, F. Raes, and R. Derwent The impact of air pollutant and methane emission controls on tropospheric ozone and radiative forcing: CTM calculations for the period 1990-2030. / F. Dentener, D. Stevenson, J. Cofala, R. Mechler, M. Amann, P. Bergamaschi, F. Raes, and R. DerwentAtmos. // Chem. Phys., vol.5, 2005. — P. 1731–1755

³ Erisman, J. W., M. A. Sutton, J. Galloway, Z. Klimont, and W. Winiwarter How a century of ammonia synthesis changed the world. / J. W. Erisman, M. A. Sutton, J. Galloway, Z. Klimont, and W. Winiwarter. // Nature Geosci. Vol. 1, 2008. — P. 636–639

⁴ Meinshausen, M., T. M. L. Wigley, and S. C. B. Raper: Emulating atmosphere-ocean and carbon cycle models with a simpler model / Meinshausen, M., T. M. L. Wigley, and S. C. B. Raper // MAGICC6-Part 2: Applications. Atmos. Chem. Phys., vol.11, 2011b. — P.1457–1471.

⁵ Donella H. Meadows, Dennis L. Meadows, Jorgen Randers, William W. Behrens The limits the growth: A report for the Club of Rome's project on the predicament of mankind / D. H. Meadows, D. L. Meadows, J. Randers, W. Behrens. — NY, Universe book, 1972. — 211p.

В рамках нашого дослідження важливою дана модель є, тому що побудована система передбачала, що якщо світова спільнота не вживатиме ефективних заходів щодо захисту навколишнього середовища та розумного використання ресурсів, то економіку, населення та клімат очікують «перевантаження і колапс» ще до 2070 року. Одним із виходів із ситуації, було запропоновано перехід до «нульового зростання», тобто до фактичного припинення розвитку продуктивних сил і зростання населення заради збереження екосередовища. Погоджуючись із Д. Медоузом, А. Печчеї, засновник і перший президент «Римського клубу» писав: «Істинні межі людської експансії визначаються причинами не стільки фізичного, скільки екологічного, біологічного і навіть культурного характеру»⁶.

Подальший розвиток концепція «меж зростання» знайшла в 1992 та 2004 роках, коли Д. Медоуз ввів дані в базову модель за останні 20 років. Висновками роботи «За межами зростання» 1992 року було те, що основні результати першого доповіді залишилися незмінними, а зміни клімату на Землі стали більш критичними⁷.

В рамках нашого дослідження слід звернути увагу на рекомендації Д. Медоуза, які стосуються запобігання глобальним змінам клімату. Дослідник рекомендує, зокрема, «тримати під контролем рівень добробуту людства, стан локальних і планетарних «джерел» і «резервуарів»; серйозніше відноситися до інформації, що сигналізує про напружений стан довкілля, намагатися заздалегідь передбачити можливі дії на випадок загострення глобальних проблем; звести до мінімуму використання неоновних ресурсів; перешкоджати виснаженню поновлюваних ресурсів. використовувати усі ресурси з максимальною ефективністю»⁸.

Відігравши роль каталізатора у дослідженні глобальних проблем сучасності, концепція «меж зростання» поступилася місцем теорії сталого розвитку.

Власне концепція сталого розвитку суспільства була прийнята на Конференції ООН з довкілля і розвитку, яка відбулась в червні 1992 р. в м. Ріо-де-Жанейро на рівні глав держав і урядів. Сьогодні ця концепція стала найбільш відомою глобальною моделлю майбутнього світової цивілізації. Конференція 1992 р. констатувала «неможливість руху країн, що розвиваються, по тому шляху, яким пришили до свого

⁶ Peccei A. The Human Quality / A. Peccei. — New York: «Pergamon Press», 1977. — 212 p.

⁷ Meadows D. H., Meadows D. L., Randers J. Beyond the Limits: Confronting Global Collapse, Envisioning a Sustainable Future / D. H. Meadows, D. L. Meadows, J. Randers. — Chelsea Green Publishing Company, 1992. — 300 p.

⁸ Peccei A. The Human Quality / A. Peccei. — New York: «Pergamon Press», 1977. — 212 p.

добробуту розвинені країни»⁹. Ця модель визнана такою, яка веде до катастрофи, і у зв'язку з цим проголошена необхідність переходу світової спільноти до стійкого розвитку, що забезпечує високу якість життя для людей теперішнього і майбутніх поколінь. У прийнятій на Конференції Декларації підкреслюється важливість міжнародної політичної волі, тобто визнається, що гарантом забезпечення належної якості навколишнього середовища є держава. Встановлюється необхідність взаємозв'язку цілей соціально-економічного розвитку, включаючи боротьбу з бідністю, з цілями попередження глобальних змін клімату для нинішніх і наступних поколінь. У Декларації підкреслюється важлива роль міждержавної співпраці в області охорони довкілля, включаючи проведення спільної міжнародної політики виробництва і споживання, демографічних процесів, досягнення економічного зростання, а також відзначається особлива відповідальність розвинених країн за стан довкілля.

Головною передумовою становлення концепції сталого розвитку є усвідомлення і розуміння на політичному рівні тих змін, які відбулись у світі в середині XX століття. До початку 70-х років зростаюча чисельність бідних верств населення в країнах, що розвиваються, і відсутність переваг економічного розвитку привели до зростання числа спроб безпосередньо виправити ситуацію з розподілом доходів. Наголошувалось на тому, що єдине, що може виправити ситуацію, це конкретні дії, зроблені в широких масштабах і погоджені на світовому рівні. Парадигма розвитку перемістилася у бік урівноваженого зростання, яке в явній формі враховувало соціальні цілі (особливо завдання скорочення чисельності бідних верств населення) і надавало їм таке ж значення, як і економічної ефективності. Саме у цей період на політичному рівні актуалізуються завдання захисту довкілля.

Також аналіз проблем, пов'язаних з глобальними змінами клімату, можна знайти в роботах представників світових наукових шкіл глобалістики, зокрема школи «мітозу біосфер» і прибічників теорії «контрольованого глобального розвитку», кожна з яких по-своєму підходить до вивчення досліджуваної проблеми.

Так, глобальні тенденції 60-х років, коли актуальним стало питання про перехід до науково-практичної діяльності щодо раціоналізації взаємодії людства з довкіллям, підштовхнули до формування «Школи мітозу біосфер». Її представляють французькі послідовники вчення Е. Леруа, П. Т. де Шардена і В. І. Вернадського про ноосферу. Практичні дослідження у рамках «Школи мітозу біосфер» представляє з

⁹ Рио-де-Жанейрская декларация по окружающей среде и развитию. 3–14 июня 1992 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/riodecl.shtml

1976 р. неурядовий міжнародний Інститут Екотехніки¹⁰. Зокрема її представник Марк Нельсон в 1969 році висунув ідеї створення штучної біосфери малого масштабу із заданими параметрами, щоб використати їх для покращення земної біосфери і для формування ноосфери.

Спочатку генезис парадигми Інституту екотехніки був обумовлений потребами практичної космонавтики у створенні штучної біосфери. Логічним наслідком досвіду конструювання біосфери із заданими властивостями стало прагнення збагатити і поліпшити біосферу нашої планети. У інтерпретації Інституту Екотехніки суть ноосфери — це гармонійний синтез біосфери і техносфери. Результати наукових експериментів дослідників Інституту Екотехніки показали, що основна складність процесу побудови ноосфери полягає в тому, чи вдасться розуму людини оптимізувати в масштабі планети відношення між штучним і природним, між техносферою і людством як біологічним видом з його постійно зростаючою чисельністю і виробничою експансією. Якщо цього не станеться, то, на думку Дж. Аллена, в дію швидше за все вступить «добре відпрацьований механізм строгого контролю біосфери за чисельністю будь-якого свого виду, відповідно з яким наслідком надмірного збільшення чисельності виду неминуче слідує його вимирання»¹¹. Ці висновки перекликаються з прогнозами «меж зростання», розробленими групою Д. Медоуза. Можна погодитися з висновками учених про те, що процес ноосферогенеза, який пов'язаний з глобальними екологічними змінами, пред'являє надзвичайно серйозні вимоги до поведінки кожного жителя планети.

Цей висновок розвивають у своїй монографії російські учені Ю. Волков і Ю. Полікарпов. Вважаючи, що людський чинник — одна з головних причин глобальних змін екологічної ситуації на планеті, автори намагаються знайти тактично-ситуаційний аспект екологічної альтернативи : як за допомогою формування екологічної культури перейти до усвідомлення необхідності модернізації людської діяльності у напрямі її екологізації. Однією з найважливіших умов цього процесу є «істотна реорганізація свідомості і діяльності людей у відношенні до природно-природних умов існування цивілізації»¹². Природно, що проблема екологізації діяльності і свідомості якраз і вирішується в процесі формування екологічної культури людини і суспільства.

¹⁰ Глобалізація і безпека розвитку : монографія / О. Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко та ін. ; керівник авт. Колективу і наук. ред. О. Г. Білорус. — К. : КНЕУ, 2001. — 733 с.

¹¹ Allen, John, *Origins of human cultures, their subjugation by the technosphere, the beginning of an ethnosphere, and steps needed to complete the ethnosphere*, *Journal of Ethnics in Science and Environmental Politics* ESEP 2003, стр.7-24.

¹² Волков Ю. Г., Поликарпов В. С. *Человек как космопланетарный феномен*. — Ростов н/д: Изд-во Рост. Ун-та, 1993. — 192 с.

З одного боку, може здаватися, що «Школа мітозу біосфер» не має прямого відношення до глобальних проблем сучасності. Але багато світових політиків і учених вважають результати наукових досліджень і рекомендацій, вироблених у рамках цієї моделі, важливими при переході до практичної діяльності із раціоналізації взаємодії світового людства з довкіллям, що може послужити основою для політичного регулювання і вирішення глобальних кліматичних проблем, оскільки саме науковий погляд дозволяє сформулювати як цілком визначене поняття, так і розробити ефективну, регулюючу міжнародну політичну концепцію. Таким чином, результатом роботи Інституту під керівництвом Марка Нельсона в глобальному вимірі можна вважати переосмислення моделі пристосування людства до глобальних кліматичних змін, а отримані висновки і рекомендації використовувати при ухваленні міжнародних політичних рішень.

В рамках школи «контрольованого глобального розвитку», представником якої є радянський академік, соціолог Дж. Гвішіані, передбачалась реалізація програми «Моделювання глобального розвитку» з метою створення людино-машинної системи моделювання альтернатив глобального розвитку, включаючи розробку квантифікованих уявлень про альтернативні варіанти довгострокового, взаємопов'язаного розвитку країн і регіонів світу і вироблення рекомендацій щодо вибору оптимальних управлінських стратегій. При цьому значна увага надавалась соціальним проблемам. Пропонувалося розвивати глобалістику з позицій загальносоціологічної теорії і методології.

Парадигма підходу розроблювалась згідно з принципом соціальної суб'єктності науки, що означає вивчення альтернатив глобального розвитку з точки зору радянського суспільства. Формування світової системи було представлено як процес руйнування локальних, відносно закритих співтовариств, подальшій інтеграції окремих народів в глобальне співтовариство на основі стосунків залежності. Глобальні проблеми згідно з цим підходом оцінювались як «поточна напруга», пов'язана з нерівномірністю соціально-економічного і політичного розвитку регіонів, а перехід до інформаційного суспільства розглядався як «магістральний шлях вирішення глобальних проблем»¹³. Д. Гвішіані спільно з британським державним діячем С. Цукерманом в 1972 р. був одним з організаторів Міжнародного інституту прикладного системного аналізу (IIASA) в Лаксенбурзі (Австрія). Його філія була відкрита в Москві як Всесоюзний науково-дослідний інститут системних досліджень. Значущість Інституту полягала в тому, що він проводив

¹³ Д. М. Гвишиани, Е. П. Велихов, В. М. Лейбин, Моделирование процессов мирового развития и сотрудничества, М.: Наука, 1991. — 205 с.

дослідження з міжнародної політики, дипломатії, економіки і світових стратегій¹⁴.

Сьогодні Міжнародний Інститут Прикладного Системного аналізу (IIASA) є мозковим центром (think tank), який проводить дослідження з сучасних глобальних екологічних, економічних, технологічних, і соціальних змін. З 2011 року IIASA зосередив свої дослідження на трьох глобальних проблемах сучасності: «енергія і глобальні зміни клімату», «їжа і вода», і «бідність і рівність». Ученими Інституту на основі оцінки середньо- і довгострокової міжнародної політики був запропонований комплекс заходів і розроблені адаптивні стратегії, спрямовані на попередження і зменшення дії зміни клімату, забруднення повітря на людський добробут і захист довкілля, які допоможуть до 2030 року заощадити міжнародним корпораціям і урядам більше 5 трлн. дол. США¹⁵.

Багато рекомендацій Інституту, що стосуються глобальної зміни клімату, реалізуються в міжнародній практиці. Так, наприклад, «Глобальна енергетична оцінка» (GEA) — дослідження, підготовлене за сприяння IIASA в 2012 році, пропонує варіанти розвитку планети, які, зокрема, дозволять попередити і адаптуватися до глобальних змін клімату. Це дослідження стало базою для ініціативи Організації Об'єднаних Націй «Стабільна енергія для всіх» (SE4All), запущеною Генеральним Секретарем ООН Пан Гімуном в 2012 році. Дана ініціатива ООН використала результати «Глобальної енергетичної оцінки» (GEA), щоб сформулювати три основні мети своєї ініціативи: 1) забезпечити універсальний доступ людства до сучасних енергетичних послуг; 2) подвоїти глобальний темп поліпшення ефективності використання енергії; 3) подвоїти долю поновлюваної енергії в глобальному енергетичному вираженні. Окрім цього дослідження і рекомендації, IIASA були реалізовані при формуванні європейської політики якості повітря, коли в 2013 році Європейська комісія прийняла стратегічний пакет по чистому повітрю, який дозволить знизити забруднення повітряного простору Європи. Дослідження IIASA також показало, що прийняття нової політики допоможе уникнути 58 тисяч передчасних смертельних випадків, врятувати 123 тис. км² території Землі від забруднення азоту і захистить 19 тис. км² лісів від окислення до 2030 року. Відомо, що у 2014 Європейська комісія схвалила пропозицію з нового клімату і енергії до 2030 року, включаючи

¹⁴ Гвишиани Джермен Михайлович // БЭС. — Т. 5 / Под ред. А. М. Прохорова. — М. : «Советская энциклопедия», 1971. — С. 499.

¹⁵ Офіційний сайт Міжнародного інституту прикладного системного аналізу What is IIASA? — http://www.iiasa.ac.at/web/home/about/whatisiiasa/what_is_iiasa.html

скорочення викидів парникових газів країнами ЄС на 40% порівняно з рівнем 1990 року¹⁶.

Таким чином, сьогодні більшість дослідників дотримуються думки, що визначальним чинником, що впливає на зростання середніх глобальних показників потепління поверхні планети, є сукупна емісія парникових газів. Одним з шляхів стабілізації показників атмосферних концентрацій парникових газів може стати скорочення викидів, обумовлених виробництвом і споживанням енергії, в сферах транспорту, будівництва, промисловості, землекористування і в населених пунктах.

Висновки. Ми бачимо, що сьогодні сформовано багато наукових шкіл і вироблено практичні рекомендації, які прагнуть знайти рішення запобіганню або адаптації до глобальних змін клімату. Одні стратегії, такі як концепція «меж зростання» Д. Медоуза, з одного боку, мають песимістичний характер, з іншого — стають каталізатором глобальних досліджень і глобальної політики дії на рівні ООН. Її принципи були надалі покладені в основу концепції «стійкого розвитку», яка була ініційована Організацією Об'єднаних Націй. У рамках цієї концепції пропонуються реальні дії, спрямовані на вирішення досліджуваної проблеми. Варто також відмітити, що дослідження, виконані, зокрема, у рамках проектів «Школи митозу біосфер» показали, що сучасна людина не може відтворити кліматичні умови і біосферу планети Земля. Це свідчить про глобальну залежність людства від природних і кліматичних умов. Також слід зазначити, що результати цих досліджень, а також Інституту прикладного системного аналізу стають основою політичних рішень, що приймаються і виконуються як на глобальному, так і на національному рівнях.

¹⁶ Research for a Changing World: IASA Highlights 2011–2015 — IASA, Remaprint, Vienna, 2016. — 36 стр.

ГЕНЕЗА ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ОСВІТНЬО-УПРАВЛІНСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Шевченко Ю. О.,

студентка-магістрантка,

Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка

Annotation. *In the article the formation of official-business communication, comparative analysis of conceptual systems; Posted description of the main stages of records management, analyzed the state of scientific style and the overall level of official-business communication.*

Keywords: *communication, communication style, style, Vasyl literary language, official-business style paperwork.*

Із давніх часів взаємодія в колі «людина-людина» «людина-група» зміцнювала соціальні зв'язки, допомагала формуванню первісної общини, ставала засобом передачі досвіду, певної інформації. Згодом взаємодія вдосконалювалася, змінювалися на певного роду зображальну документацію; де відображалися побутові офіційні явища: зображення тварин і людей, виконані на камені, тематичні гравюри на кістках і рогах, рельєфи, малюнки, глиняні і кам'яні скульптури, тощо. Потреба у постійному спілкуванні спонукала до зародження різних стилів мови і мовлення, серед яких: документознавчий, а згодом офіційно-діловий.

У 21 столітті перед суспільством постало завдання розвитку і вдосконалення комунікативного рівня саме офіційно-ділового стилю. Особливо актуалізувалася проблема володіння основами ділової комунікації фахівцями держслужби, управлінцями. Адже перед усіма суспільними інституціями стоїть вимога компетентної роботи з нормативною офіційно-діловою документацією [4].

Застосовується офіційно-діловий стиль мови в державно-політичному, громадському й економічному житті, законодавстві, адміністративно-господарській, освітній діяльності. Проте досконало вирішити проблеми та впровадити інновацію в офіційно-ділове спілкування та документознавство не можливо без дослідження історії розвитку [17, с. 12].

Проблематика офіційно-ділової комунікації простежується в дотриманні норм офіційно-ділового стилю; усвідомленні комунікантами закономірностей функціонування мови в різних сферах суспільного життя; розумінні жанрової диференціації підстилів офіційно-ділового стилю, вплив на генезу цього стилю його приватного й зрусіфікованого характеру, оскільки український народ не мав своєї державності й українська мова довгий час офіційно не визнавалася, тому й нині оформлення офіційно-ділової комунікації простежується російською мовою [16].

З огляду на це Іван Огієнко писав: «...Історія митарств українського друкованого слова пов'язана з десятками, сотнями таємних і гласних, санкціонованих на "височайшому" рівні і в кабінетах місцевих "держиморд", актів, циркулярів, указів, розпоряджень, метою яких було знищити мову багатомільйонного народу, звести нанівець сподвижницькі зусилля самовідданих діячів українського національного відродження, аби підняти народ з колін, нагадати про його гідність і славу, змусити зрештою думати і діяти...»[12 с. 7].

Аналіз наукових джерел засвідчує актуальність проблематики вивчення історичного аспекту офіційно-ділового стилю. Так у працях Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Ботвина Н. В. досліджувалася стилістика офіційно-ділової комунікації, жанри і різновиди офіційно-ділового стилю вивчали Возна Р. Ф.,

Коваль А. П., Жовтобрюх М. А., Перебийніс В. І., Баранник Д. Х., Пешак М. М., Пилинський М. М., Марашова А. Ф. Проте обмаль узагальнених праць, де простежено генезу становлення та її інтеграцію в освітній процес.

Метою і завданнями статті є аналіз офіційно-ділового стилю та комунікації, з'ясування особливостей офіційно-ділового стилю, характеристика його понятійно-категоріального апарату і форми поширення в управлінській офіційно-діловій комунікації в синхронічному та діахронічному аспекті.

Виклад основного матеріалу. Становлення офіційно ділового стилю, зокрема офіційно-ділової комунікації, розпочалося в кінці ХХ — на початку ХХІ століття, коли відбувалася реформація економіки, її глобалізація. З того часу до ділової взаємодії включалися носії різних культур, змінювалися мовні контакти, прискорювалися темпи спілкування. З розвитком офіційно-ділового стилю почали виникати і проблеми комунікативного характеру: подібність моральних, етичних вимірів, звичаїв, наявність мовних стандартів. Ці проблеми є актуальними і сьогодні, адже соціальний прогрес, інформаційна революція несуть потужні наслідки. Так, наприклад, П. Дракер називає сучасну інформаційну революцію лише четвертою, пов'язуючи попередні три з винайденням писемності, рукописної книги та книгодрукування, що безпосередньо має зв'язок з офіційно-діловим стилем [2].

У наш час неможливо прожити день без мовної комунікації, та уявити ділову зустріч без паперів. Вербальна і невербальна взаємодія займає найбільше нашого часу протягом робочого дня. Але щоб досягти успіху у спілкуванні, довести свою думку, та переконати людину- важлива якість, та організованість мовлення.

Слово комунікація перекладається як — єдність, передача, з'єднання, повідомлення. У сучасній лінгвістиці комунікація визначається, як спілкування, обмін думками, даними, ідеями [18].

Теорія комунікацій — галузь знань, розробкою якої займаються фіхівці психології, філології, соціології, інформаційних технології та інших наук. Вчені аналізують види інформації і способи її передачі в залежності від групи або особи з якою взаємодія відбувається. За теорією комунікацій, їх бажана поведінка досягається тільки через розуміння й узгодження із прийнятою інформацією[16 С. 8–9].

Комунікація як сфера знання і наукових інтересів сформувалась досить давно. У науковій літературі існує велика кількість тлумачень терміна “комунікація”. За автором Бачевич Ф. С. комунікація — це смисловий та ідеально-змістовий аспект соціальної взаємодії; обмін інформацією в різноманітних процесах спілкування; Семенюк О. А. та Паращук В. Ю вважають комунікацією обмін значеннями або інформацією між індивідами засобами спільної системи символів або коду. Ч. Кулі трактує наступним чином термін “...комунікація — механізм, за допомогою якого забезпечуються існування та розвиток людських стосунків, який охоплює всі розумові символи, засоби їх передачі у просторі та збереження у часі; К. Черрі розкриває комунікацію — у широкому сенсі — соціальне поєднання індивідів за допомогою мови та знаків, установлення загальнозначущих наборів правил для різної цілеспрямованої діяльності. Мейер П. А.: «Комунікація — людський зв'язок — це ключ до особистого і професійного успіху». Яшенков О. В. трактує комунікацію, як цілеспрямований процес інформаційного обміну між двома і більше сутностями за допомогою певної семіотичної системи. Американський психіатр Юрген Рюш виокремив 40 підходів до комунікації в різних сферах [2, 16, 18].

Соціологи, зокрема Сорокін П. О., розуміють під комунікацією взаємодію, тобто передачу соціальної інформації. Психолог Леонтьєв А. Н. розкриває термін, як процес обміну продуктами психологічної діяльності, насамперед спілкування. Кібернетики на чолі з Урсул А. Д. комунікацією вважають— обмін інформацією між складними динамічними системами та їхніми частинами сприймати, накопичувати та переробляти інформацію[3].

Так, у праці «Теорії комунікації» ред. Василик М. О. виділяється три підходи до поняття комунікація:перший підхід полягає в тому що, «комунікація» і «спілкування» — тотожні поняття; другий підхід розкритий Каганом М. С., який намагається розмежувати поняття: «...якщо спілкування має і практичний, матеріальний і духовний, інформаційний, практично-духовний характер», то «...комунікація-суто інформаційний процес — передавання тих або інших повідомлень»;

третій підхід характерний поняттям інформаційного обміну, тобто «...спілкування позначає тільки ті процеси обміну інформацією, які являють собою специфічну людську діяльність, направлену на встановлення та підтримку взаємозв'язку», а комунікація «...інформаційний обмін, який здійснюється на вербальному рівні»[16].

Щоб комунікація була ефективною і якісною, на сьогодні повідомлення передають у вигляді методичних вказівок, інструкцій, наказів, доповідей, звітів, електронних листів та ін.. В залежності від випадку: підбір слів у формуванні повідомлень, настроїв, самопочуття, потреби адресатів мають великого значення на результативність і ефективність комунікації.

Україна сьогодні стає динамічним суспільством, в якому комунікація починає посідати нове місце, ніж до цього. Пройшовши шлях від суто теоретичного до суспільного і управлінського життя. У системі управлінської діяльності комунікація — це процес обміну інформацією між двома або більше особами, який забезпечує їх взаєморозуміння. Особливості комунікації: 1. Вирішення багатьох управлінських задач ґрунтується на взаємодії людей. 2. Міжособові комунікації є діючим методом обговорення і вирішення питань[3].

Як ми бачимо термін комунікація має широкий спектр використання в різних наукових та технічних сферах і є базовим для створення нових сучасних понять. Наприклад, у технічних науках під комунікацією розуміють просторові та часові зв'язки (водні комунікації, газові комунікації). У гуманітарних галузях термін пояснюється як теорія масової інформації та комунікації, комунікативна лінгвістика. Так Манакін В. М. під поняттям мовної комунікації розуміє модус існування явищ мови; спілкування за допомогою вербальних і невербальних засобів із метою передавання та одержання інформації[8].

Яшенкова О. В. комунікацію розглядає як багатозначне слово і фактично ототожнює із поняттям «спілкування», «...цілеспрямований процес інформаційного обміну між двома і більше сутностями за допомогою певної системи; спілкування, як соціально зумовлений процес обміну інформацією між людьми в різних сферах їхньої пізнавально-трудова і творчої діяльності, що реалізується переважно за допомогою вербальних засобів комунікації»[18].

Комунікація дає підстави до узагальнення про те, що під цим терміном варто розуміти «процес обміну інформацією», який відбувається між комунікантами, особистістю та групою людей, особистістю та установою через мовно-мовленнєві та невербальні засоби залежно від мети, обставин обміну інформацією. У процесі комунікації до уваги потрібно брати функції та завдання інформації, яка транслюється.

У процесі комунікації випрацьовується комунікативний стиль. **Комунікативний стиль** — це спосіб, за допомогою якого особистість будує взаємодію з іншими. За Р. Нортоном — це мета повідомлення, що вказує, як саме необхідно трактувати повідомлення [2].

В. Сатір виділяє такі комунікативні стилі: 1. Блеймер — людина, яка постійно критикує інших, якій властива демонстрація своєї влади, домінування, захоплення простору та домінуючої позиції у приміщенні. 2. Плакатор — людина, яка постійно відчуває свою провину і почуває себе безправним. 3. Комп'ютер — завжди поводить себе дуже коректно, така людина дуже розумна, спокійна, зібрана, вона вміло приховує свої емоції. 4. Дистрактор — ніколи не відповідає на поставлені питання по суті, боїться бути зрозумілим, ясним, передбачуваним [16].

При цьому сформований стійкий стиль спілкування свідчить про рівень комунікативної майстерності, якої досягла конкретна людина. У стилі спілкування провідну роль відіграють особистісні якості людини та засоби вербальної та невербальної комунікації. Стиль становить собою систему найближчих комунікативних цілей та способів їх досягнення.

Стиль — це власні слова на власному місці як зазначив Д. Свіфт[4]. С. В. Шевчук, стиль — це «сукупність мовних засобів вираження, зумовлених змістом і метою висловлювання. Б. Головін трактує поняття стилю як одну й ту ж мову в різних комунікативних умовах[17].

Стиль літературної мови — функціональна підсистема, що характеризується певними засобами і мовними ресурсами, які найкраще відповідають певним умовам. Предметом нашого дослідження є офіційно-діловий стиль з його комунікативними ознаками та функціями.

Офіційно-діловий стиль — це функціональний різновид мови, сукупність мовних засобів, який слугує для спілкування в ділових стосунках, на державно-політичному, громадському, економічному рівні (за М. Зубковим). За визначенням С. В. Шевчук офіційно-діловий стиль — це мова ділових паперів, розпоряджень, постанов, програм, заяв, автобіографій, актів, законів, наказів[17].

Основними ознаками офіційно ділового стилю є: послідовність і точність викладу, документальність, об'єктивність оцінок, гранична чіткість, емоційно-експресивна нейтральність; стиль відзначається вимогами до лексики й фразеології.

Залежно від запланованої мети обирають певний підстиль офіційно-ділового мовлення: **законодавчий** — використовується в законотворчій сфері жанрами якого є Конституції, закони, укази, статuti, постанови тощо; **дипломатичний** — функціонує у сфері між-державних офіційно-ділових стосунків та реалізується в таких жанрових різновидах: договори, конвенції, протоколи, заяви тощо; **юридичний** —

підстиль юриспруденції, основні жанри — акти, позові заяви, протоколи, постанови, запити, повідомлення тощо; **адміністративно-канцелярський** — використовується в професійно-виробничій сфері, правових взаєминах і діловодстві у вигляді офіційної кореспонденції, договорів, контрактів, заяв, автобіографій, доручень тощо[17].

Гене́за офіційно-ділового стилю починається з процесу діловодства. Ділова сфера є однією з основних, життєво необхідних сфер людської діяльності. За допомогою ділових документів установлюють офіційні, службові, партнерські зв'язки між підприємствами, установами, освітніми закладами, державами. З огляду на це важливим є формування усвідомлення організаційної ролі документа — основи офіційно-ділового стилю, та ділового мовлення[11].

Діловодство — це діяльність, яка охоплює питання документування і організації роботи з документами в процесі здійснення певних дій. Діловодство, як і офіційно-ділова комунікація має свою історію. З давніх часів через суспільний розвиток починають з'являтися різноманітні форми передачі інформації: піктограми, малюнки. До цього основними засобами укладання договорів та для полегшення запам'ятовування були палиці із зарубками, також використовували малюнкове письмо на стінах — піктографія, клинопис (глиняні таблички шумерів), ієрогліфи. Від шумерської писемності взяли свій початок системи письма Аккадії, Вавілонії, Асирії. На сьогодні прочитано та розшифровано тисячі табличок різноманітнішого змісту: царські накази, господарські записи. Таким чином, із зародженням писемництва та початку укладання наказів та договорів почала формуватись офіційно-ділова комунікація, яка згодом укладалась на основі як ділових паперів, так і дипломатичних зустрічей. Так, наприклад, у часи великого переселення народів відправляли послів для вирішення певних питань, наймали писак, які складали документи, грамоти, листи. Також дуже цікавим є факт про те що деякі вожді, які управляли арміями, країнами, складали і вели дипломатичні ігри, і досягали успіху не вміючи навіть поставити свого підпису, але вміли оточити себе розумними та кмітливими людьми. У час візантійської дипломатії найяскравішим представником якої був Юстиніан, при дворі якого завжди спостерігалось багато посольств з різних кінців Європи. Головним завданням дипломатії того часу — візуально вразити розкішшю послів, дипломатів. У Франкській країні під час правління Папи Римського зберігались прийоми імператорської канцелярії. У різні епохи існували різні традиції зустрічей та ведення переговорів, але незмінним залишалася наявність комунікації та її офіційна і ділова

спрямованість, яка поступово удосконалювалась і унормовувалася[4, 5, 14, 17].

На території сучасної України про писемництво та документознавство від найдавніших часів збереглися лише поодинокі документи, проте історія виникнення документальних матеріалів сягає ще часів Київської Русі.

I етап — документальні матеріали Київської Русі.

На цьому етапі розпочинається діяльність канцелярій: митрополитних, єпископських та княжих. Першим проповідником і Київській Русі був митрополит Іларіон, який проголосив проповідь яку назвав «Словом про закон і благодать». Створюються акти (грамоти), що підтверджували передачу земель монастирям, єпископіям. Збереглися договори (домовленості) князя Олега з греками (912 р.), з Візантією (937 р.), власне, міжнародного характеру, грамота Мстислава (1130 р.) тощо.

II етап — литовсько-польська доба (XIV–XVI ст.).

Грамоти XIV–XV ст. диференціювалися на документи приватного характеру (купчі, продажні, дані, поручні, вкладні) і державного характеру (привілеї, угоди від імені князів і королів). Розвиток державного апарату спричинив збільшення обсягів документообігу, почалося ведення земських, міських, церковних і монастирських книг, діяльність судової системи обслуговувалася жанром трибунальних актів.

III етап — документи гетьманської України.

XVI–початок XVII ст. — період поширення книгодрукування, науки й освіти в Україні. Масово відкривались братські школи, вищі навчальні заклади. У XVII столітті почалось активне міждержавне листування канцелярії гетьманської України. Потреба обслуговування таких установ, як Генеральна військова канцелярія, Генеральний скарб, Генеральний військовий суд, Генеральна артилерія, а також ратуш і магістратів сприяла подальшому розвитку грамоти і появі нових її різновидів: наказу, ордера, інструкції, універсалу тощо. Крім того, почало простежуватися формування стилю у текстах гетьманських статей XVII–XVIII ст.

IV етап — класифікації та диференціації ділових паперів.

На основі Валуєвського циркуляру до 1917 року українська мова залишалася позбавленою державного й офіційного статусу в межах Російської імперії. Тому і безпосереднього розвитку офіційно-ділової комунікації українською мовою не існувало [5].

Подальший розвиток офіційно-ділового стилю української літературної мови відбувався вже в межах іншої держави: він обслуговував діяльність державного апарату Української Радянської

Соціалістичної Республіки. Починаючи з цього періоду стиль ділового й офіційного спілкування почав унормовуватися.

V етап — формування Незалежності і Суверенності.

Починаючи з Незалежності Української держави, її визнання на світовому просторі у 1991 році та прийняття Конституції України в 1996 році почалась нова історія української мови, ділового мовлення та діловодства. Саме з цього часу починає популяризуватись українська мова як державна та мова міждержавних та міжнаціональних контактів. Саме даний етап влучно описує вислів Мацько Л. І. „Гострота мовного питання в Україні зумовлюється не сучасною політикою Української держави, а трагічною історією цього питання в минулому”[3].

VI етап — мовне питання на сучасному етапі розвитку.

Сьогодні мова вже питання української ідентичності. Сучасна ситуація та «мовне питання» — відлуння тривалого пригнічення з 1654 року, адже населення поділене на різномовні частини. Незважаючи на Революцію Гідності і патріотичний підйом в Україні триває русифікація, але її відсоток на сьогодні набагато нижчий ніж 5 років тому. Для захисту власного майбутнього і безпеки громадян держава має вжити заходів для реального утвердження української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території країни, як це передбачено Конституцією.

Проаналізувавши історію та етапи становлення офіційно-ділової комунікації з найдавніших до нашого часу, хочемо зауважити, що актуальним є підвищення рівня мовної культури українців, адже через вплив сусідніх держав, історичні моменти більшість населення України не володіє державною мовою, зокрема і управлінці, держслужбовці. Оскільки офіційно-ділова лексика формувалася під впливом певних факторів, умов, закономірностей у розвитку мови. У вітчизняній лінгвістиці висловлено думки, згідно з якими мова не зазнає істотних змін при зміні суспільних відносин. У кожний період відображаються попередні лексико-семантичні зміни. Всі ці явища дуже близькі до сучасних, хоча сприймаються як нові.

Протягом всієї історії людства, крім поповнення лексичного багатства новими словами, постійно відбувається переоцінка та переосмислення багатьох застарілих слів, що в сучасних умовах замінені іншими, які більш конкретні, або краще розкривають лексичний зміст. Тому нове значення висувається на перший план, а давнє або зберігається, або зовсім втрачається.

Таким чином, ми з'ясували, що офіційно-діловий стиль — це функціональний різновид мови, який слугує для спілкування в ділових стосунках і використовуються в щоденному обігу через такі жанри: договір, заява, наказ, постанова, довіреність, оголошення, довідка, законодавчі акти тощо.

Зіставивши етапи становлення і розвитку офіційно-ділового стилю, та комунікації минулого і сьогодення, хочемо зауважити, що розвиток людства, технологій спонукає до постійної інноватики, яка має відображатися і в офіційно-діловій комунікації зокрема, адже, як зазначає С. В. Шевчук, — це мова ділових паперів, які відіграють важливу роль в сучасному світі. Отже проаналізувавши обсяг документації, яку постійно необхідно опрацьовувати, переглядати, зберігати, (особливо це стосується нормативно-правової документації), хочемо зауважити про необхідність активного впровадження досягнень інформаційної революції в сучасний документообіг, і управлінський зокрема. Наприклад перехід на повну електронну базу, без використання паперу, а по-друге для збереження власного часу за рахунок можливості швидкого пошуку документації, можливості електронного підпису[17].

Зростаючі потреби в спілкуванні та співпраці потребують гарних мовленнєвих здібностей, ораторських навиків. Для цього потрібно постійно вдосконалювати свою підготовку, актуальним сьогодні є самоменеджмент. Адже доведено, що найліпше управління і вдосконалення — це самоуправління. Основою самоменеджменту є вміння керувати собою, самоорганізовуватись, можливість безперервної самоосвіти і саморозвитку, що сприяють удосконаленню особистості.

Сучасне суспільство створює стійкий попит на особистість, здатну до новаторства, самовизначення, самоорганізації, здатну аналізувати та прогнозувати життєву перспективу. Бо під керівництвом такої особи заклад будь-якого рівня матиме вагомі передумови до розвитку та конкурентоспроможності. І неабияку роль у формуванні такої особистості відіграє її мовлення, вміння вести діалог і триматись на будь-якому рівні[6].

Саме формування здібностей ділового спілкування їх удосконалення та розвиток може стати, на нашу думку, системоутворювальним чинником професійної компетентності майбутніх фахівців з будь-якої діяльності.

Література:

1. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови / Н. Д. Бабич. — Львів: Світ, 2003. — 432 с.
2. Бацевич В. С. Основи комунікативної лінгвістики / В. С. Бацевич. — Київ: "Академія", 2004. — 344 с.
3. Бебик В. М. Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві / В. М. Бебик. — Київ: МАУП, 2005. — 440 с.
4. Брус М. П. Українське ділове мовлення / М. П. Брус. — Івано-Франківськ: Тіповіт, 2014. — 306 с.

5. Галузинська Л. І. Українська мова (за професійним спрямуванням): навчальний посібник / Л. І. Галузинська, Н. В. Науменко, В. О. Колосюк. — К.: Знання, 2008. — 430 с.
6. Заєць Г. С. Управління освітою / Г. С. Заєць // Рідна школа. — 2008. — № 6. — С. 34–36.
7. Зубков М. Г. Сучасна українська ділова мова / М. Г. Зубков. — Харків: Торсінг, 2004. — 448 с.
8. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація: навч. посіб. / В. М. Манакін. — Київ: ВЦ «Академія», 2012. — 288 с. — С. 274
9. Мацько Л. І. Стилїстика української мови / Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. — Київ: Вища школа, 2003. — 462 с.
10. Мацько Л. І. Вітчизняна риторика / Л. І. Мацько // Діловодство. — 2002. — № 12. — С. 20–26.
11. Михайлюк В. О. Ділове мовлення / В. О. Михайлюк // Дивослово. — 2002. — № 5. — С. 36–40.
12. Огієнко Іван Історія Української літературної мови / Іван Огієнко. — Київ: Либідь, 1995. — 296 с.
13. Основы теории коммуникации: учебник / под ред. проф. М. А. Василика. — М.: Гардарики, 2003. — 615 с.
14. Пономанів О. Д. Стилїстика сучасної української мови / О. Д. Пономанів. — Київ: Либідь, 1992. — 248 с.
15. Пентелюк М. І. Культура мови і стилїстики / М. І. Пентелюк. — Київ: Вежа, 1994. — 240 с.
16. Семенюк О. А. Основы теорії мовної комунікації / Семенюк О. А., Парашук В. Ю. — Київ: "Академія", 2010. — 240 с.
17. Шевчук С. В. Українське ділове мовлення / С. В. Шевчук. — Київ: Арій, 2007. — 576 с.
18. Яшенкова О. В. Основы теорії мовної комунікації / О. В. Яшенкова. — Київ: "Академія", 2011. — 304 с.

ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

*Шульженко І. В., к. е. н., доцент,
Полтавська державна аграрна академія*

Annotation. *This article is devoted to issues of information support management decisions. On the validity of management decisions depend on current and future competitiveness of the organization, the effectiveness of its activities in a market environment. This fact is of great interest for the development of quality assurance management decisions that ultimately determines the effectiveness of management in general.*

Keywords: *standard, management decision, information, information support, the phenomenon of "Cassandra", matrix relevant information, management.*

Постановка проблеми. В рамках кардинальних та динамічних змін, які відбуваються сьогодні значно швидше ніж в минулому, внаслідок ускладнення системи взаємозв'язків всіх сторін суспільного життя, загострення конкурентної боротьби, розвиток підприємств і організацій в майбутньому багато в чому залежить від управлінських рішень, що приймаються нині. Існування будь-якої організації пов'язано з розробкою, прийняттям і реалізацією управлінських рішень.

Адаптація до змін зовнішнього і внутрішнього середовища вимагає прийняття і постійного корегування управлінських рішень. Однак тільки реагувати на проблеми, що виникають — означає постійно запізнюватися, внаслідок чого ситуація буде ускладнюватися. Відомо, чим складніше проблеми, тим більше часу потрібно на підготовку, обґрунтування і прийняття управлінських рішень. Тому в момент прийняття рішень ситуація може змінитися і ускладнитись, інформація, що використовувалась для їх розробки застаріває і стає не актуальною, що прийняті рішення будуть не відповідати потребі часу і стати неефективними.

Практичне вирішення проблем, пов'язаних з необхідністю забезпечення нормальної роботи організації не тільки сьогодні, але й у перспективі, залежить від ступеня освоєння сучасних методів прийняття управлінських рішень та своєчасного та повного інформаційного забезпечення. Особливу значимість дане питання здобуває в умовах нестабільності виробництва. Ціна прийнятих управлінських рішень різко зростає. Від того, наскільки економічно грамотно та обґрунтовано приймаються рішення, залежить найчастіше саме існування організації.

Від того, які саме управлінські рішення розробляються і реалізуються, базуючись на своєчасному інформаційному

забезпечення, залежить поточна та перспективна конкурентоспроможність організації, ефективність її діяльності в ринковому середовищі. Саме ця обставина викликає великий інтерес до питань забезпечення якості розробки управлінських рішень, що зрештою визначає ефективність менеджменту в цілому. Особливо це є актуальним в сучасних умовах інформатизації суспільства.

Отже, проблема інформаційного забезпечення прийняття ефективних управлінських рішень є досить актуальною в наш час і потребує всебічного розгляду.

Постановка задачі. Вищезазначене обумовлює необхідність виявлення проблем в інформаційному забезпеченні та розробці теоретичних та практичних рекомендацій щодо удосконалення умов прийняття управлінських рішень в організації

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичну та методологічну основу дослідження становили праці вітчизняних та зарубіжних вчених з проблем прийняття управлінських рішень, таких як Анісімов О. С., Богомазов С. В. Василенко В. А., Гевко І. Б., Демидова Е. О., Дерлоу Дес., Друкер П. Ф., Завадський Й. С., Панченко Є. Г. та інші. Але наявність дискусійних питань стосовно деяких проблем прийняття управлінських рішень потребує подальших досліджень.

Виклад основного матеріалу. Оскільки організації є складними системами, рішення приймаються людьми, то існує цілий низка певних проблем, що впливає на прийняття рішення. Це може бути пов'язано з різноманітними факторами.

Розглянемо деякі з них: особисті оцінки керівника, середовище прийняття рішень, інформаційні обмеження, психологічні обмеження [1, 86].

Зупинимось на них детальніше.

1. Особисті оцінки керівника. Кожна людина має свою систему цінностей, яка визначає її дії і впливає на рішення, які вона приймає. Це, в свою чергу, впливає на засоби, за допомогою яких приймаються управлінські рішення. Керівник, орієнтований, в першу чергу на отримання прибутку, не буде враховувати інших ринкових факторів, які впливають на розвиток організації.

Середовище прийняття управлінських рішень.

Середовище прийняття управлінських рішень характеризується більшим чи меншим ступенем невизначеності. Під час прийняття рішення завжди треба враховувати ризик. Ризик відноситься до рівня невизначеності, з яким можна прогнозувати результат прийнятого рішення.

Про визначеність як чинник прийняття рішень можна говорити, якщо рішення приймається в умовах, коли керівник має достатню

кількість необхідної інформації і точно знає результат кожного з альтернативних варіантів вибору.

До рішень, які приймаються в умовах ризику, відносяться такі, результати яких не є визначеними, але імовірність кожного результату відома.

Керівництво зобов'язане враховувати рівень ризику як найважливіший фактор. Існує кілька способів отримання організацією релевантної інформації, яка дозволяє об'єктивно розрахувати ризик (наукові публікації, статистика, опитування).

Імовірність буде визначена об'єктивно, якщо інформації буде достатньо для того, щоб прогноз був статистично достовірним.

Невизначеність характеризується новими, складними факторами, щодо яких не можна отримати досить релевантної інформації (наприклад: швидко змінюються обставини). В такому випадку керівник може:

а) отримати додаткову релевантну інформацію і ще раз проаналізувати проблему, цим самим зменшуючи новизну та складність проблеми;

б) діяти, спираючись на досвід, судження, інтуїцію та робити передбачення про імовірність подій. Так треба робити, коли не вистачає часу на збір додаткової інформації або витрати дуже високі.

Рішення треба приймати та втілювати в життя, поки інформація та припущення, на яких базується рішення, є релевантними і точними [7,с.46].

Врахування фактору часу та оточення іноді примушує керівників спиратися на судження чи навіть інтуїцію,що є виправданим в певних умовах.

Треба враховувати імовірність випередження рішенням свого часу. Тому є багато прикладів, зокрема щодо впровадження новітніх прогресивних технологій у виробництво,тощо.

3. Інформаційні обмеження. Інформація потрібна для раціонального вирішення проблеми. Інколи вона є недоступною або дорого коштує. Тому керівник повинен вирішити, чи суттєва вигода від додаткової інформації, наскільки важливе саме рішення, чи пов'язане воно із значними ресурсами організації чи з незначними грошами (у вартість інформації треба врахувати час керівника, час підлеглих, витрачений на збір інформації, послуги зовнішніх консультантів і т. ін.)

4. Психологічні обмеження можуть бути пов'язані з тим,що прийняття управлінського рішення дуже часто є мистецтвом знаходження ефективного компромісу. Виграш в одному майже завжди відбувається за рахунок іншого (якість тягне зростання додаткових витрат, запровадження нової технології призводить, як правило, до звільнення працівників) [10, с. 343–345].

Далі розглянемо вимоги до управлінських рішень. Деякі автори висувають наступні: ефективність, економічність, своєчасність, обґрунтованість, реальність [6, с. 169–170].

Зупинимося на них детальніше. Так, ефективне рішення повинно найбільш повно забезпечувати досягнення поставленої організацією мети.

Економічне рішення повинно забезпечувати досягнення поставленої мети з найменшими витратами.

Своєчасність рішення та досягнення цілей. Треба зазначити, що управлінські рішення, які прийняті із запізненням у часі, втрачають свою актуальність. Це пов'язано із динамічністю ринкового середовища, в якому існує організація і тому інформація про проблеми, що потрібно вирішити, яка була актуальною ще вчора, сьогодні вже втрачає сенс.

Обґрунтованість рішення. Виконавці повинні бути переконані, що рішення обґрунтоване, тому не можна плутати фактичну обґрунтованість та її сприймання виконавцями. Тому для оцінки ситуації і підготовки рішення орган управління або керівник повинен бути забезпечений повною і своєчасною інформацією. Зміст процесу управління полягає у перетворенні інформації зворотного зв'язку на інформацію управлінських рішень. Зворотний зв'язок дає змогу корегувати помилки і відхилення, регулювати виробничі й управлінські процеси.

Для прийняття обґрунтованого управлінського рішення потрібна планова, нормативна, інструктивна, правова, статистична, облікова, наукова (ноу-хау) та інша інформація. Незалежно від виду вона має бути точною, повною, вірогідною, надійною, зручною для сприйняття та оцінки. Носіями інформації для прийняття рішення є документ, креслення, схеми, графіки, газети, журнали, книги, кінофільми, записи на магнітній стрічці та ін. Важливими джерелами інформації є особисті спостереження, бесіди зі спеціалістами і працівниками, опитування експертів. Крім того, створюють комісії або творчі групи для вивчення питання, проводять анкетні опитування, інтерв'ювання тощо [5, с. 140].

На практиці найчастіше потрібні дані не накопичуються, а переважає разове використання інформації. В результаті витрачається зайвий час на збирання інформації. Тому при створенні системи інформаційного забезпечення в кожному підприємстві доцільно точно визначити надходження інформації від структурних підрозділів і службових осіб, встановити перелік даних і строки їх надходження (щодня, один раз на 5, 10 днів, щомісяця, разово), уточнювати форми її подання, передбачити порядок заповнення окремих форм і накопичення інформації з тим, щоб створювати первинні довідково-інформаційні фонди в організаціях.

Досить поширеною помилкою у розпорядницькій діяльності керівників організацій є зневажливе ставлення до аналізу інформації, що надходить, та переоцінка особистого досвіду. Сучасні масштаби виробництва не дають змоги керівнику «бачити все», тому без регулюючого впливу залишаються суттєві сторони діяльності. Все вищезазначене дозволить підвищити обґрунтованість управлінських рішень.

Далі зупинимося на наступній вимозі до управлінських рішень.

Це реальність виконання рішення. Вона повинна відповідати силам колективу та його ресурсам. Управлінське рішення повинно бути таким, яке можна реально здійснити, тобто не можна приймати рішень, які не реальні, абстрактні. Тут проблема полягає у виборі методів доведення прийнятих рішень до виконавців. Кожний співробітник отримує персонально конкретне завдання, яке відповідає його службовим обов'язкам та залежить від об'єктивних та суб'єктивних чинників.

Виділяють чотири основні причини невиконання управлінських рішень:

- якщо рішення було недостатньо чітко сформульоване керівником;
- якщо рішення було ясно та чітко сформульоване, але виконавець його недостатньо усвідомив;
- рішення чітко сформульоване, виконавець його добре усвідомив, але він не мав достатньо необхідних умов та можливостей для його виконання;
- рішення було грамотно сформульоване, виконавець його добре усвідомив, мав достатньо ресурсів для його виконання, але він сам не мав внутрішньої згоди з варіантом рішення, яке було запропоноване керівником. Виконавець в даному випадку може мати свій більш ефективний, на його думку, варіант рішення цієї проблеми [9, с. 73–75].

Далі розглянемо певні особливості інформаційного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень. Деякі автори виділяють наступне:

По-перше, це використання складніших методів прийняття рішень, що базуються переважно на інтуїції.

По-друге, це більш ретельне інформаційне забезпечення процесу прийняття рішень для забезпечення їх високої якості. Інформація потрібна для раціонального вирішення проблеми.

Однією з найбільших помилок у процесі прийняття рішень є не стільки невміння визначити обсяг необхідної інформації, а скільки невміння вирізнити необхідну інформацію. Найкращий спосіб вирішення даної проблеми полягає в ранжуванні інформації за пріоритетами. Це життєво необхідний елемент у розвитку процесу прийняття управлінських рішень. Особливість інформаційного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень полягає у тому,

щоб використати всю релевантну інформацію, тобто ту, що стосується даної проблеми. Складність однак, полягає в тому, що не вся релевантна інформація помітна [7, с. 143–161]. У цьому зв'язку доцільно враховувати так званий феномен «Касандри», зображений на стику сегментів «Важлива», «Помітна», матриці, представленої на рис. 1.

Рис. 1. Матриця релевантної інформації [11, с. 115].

Інформація «Касандри» є важливою, але непоміченою керівниками. Вона містить ключові дані, на які не звертають, увагу, так само як троянці зігнорували застереження Касандри про дерев'яного коня. Матриця орієнтує керівників не обмежуватись видимою частиною інформаційного айсберга, а шукати інформацію «Касандри». Вона пов'язана з інтуїцією керівника, з кроскультурним мисленням, тобто творчим використанням різних підходів.

Як вважають деякі науковці є кілька причин неуважного ставлення до «інформації Касандри»:

- керівники не мають достатнього доступу до інформації;
- інформація є надто загрозливою [11, с. 178-235].

Вважається, що «інформація Касандри» — це часто перше попередження про те, що справа стає невідкладною.

Враховуючи вищезазначене, треба зазначити, що для сучасних організацій гостро стоїть проблема забезпечення об'єктивною інформацією. Це спонукає до пошуку кращих, більш оптимальних методів організації інформаційно-аналітичної роботи. Передумовами для цього є звільнення працівників від рутинних операцій, які складають значну частину дій щодо підготовки управлінських рішень. Маються на увазі реєстраційні, статистичні, інформаційно-довідкові операції, робота щодо систематизації матеріалів.

По суті це операції, які забезпечують збір, опрацювання та зберігання інформації, що складають елементи технології прийняття управлінських рішень. У зв'язку з цим виникає потреба формування єдиної розподіленої інтегрованої системи інформаційно-аналітичного забезпечення.

Іншою передумовою забезпечення об'єктивності рішень є підготовка за допомогою більш високих ступенів розвитку комп'ютерних інформаційних технологій не тільки розрахункових елементів, проектів управлінських рішень, а й їхньої змістовної основи, варіантів при аналізі оперативної ситуації та моделювання майбутніх результатів. При цьому немає потреби вважати, що засоби обчислювальної техніки замінюють людину в процесі ухвалення управлінських рішень. Технічні можливості лише забезпечують соціальні й правові аспекти ухвалення рішень.

Водночас слід зазначити, що інформаційні технології не можуть істотно допомогти, якщо йдеться про ухвалу досить оригінальних творчих рішень, які базуються на природних інтелектуальних даних, базою яких є евристика. Тут їхня роль суто вузько забезпечувальна. Однею з проблем у створенні автоматизованих інформаційних технологій управлінського призначення є збільшення кількості учасників підготовки і ухвалення управлінського рішення.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що інформаційне забезпечення прийняття ефективного управлінського рішення — проблема дуже складна та багатостороння, оскільки не завжди можна скористатися попереднім досвідом (зокрема через невпевненість в аналогічності ситуацій). Не завжди вдається точно оцінити результати прийнятого рішення, часто має місце великий розрив між процесами прийняття рішення і можливістю проаналізувати їх результативність.

Важливо, щоб кожний керівник, враховуючи ситуацію та свій стиль управління, міг прийняти найбільш ефективне рішення.

Література:

1. Анісімов О. С. Прийняття управлінських рішень: методологія і технологія / О. С. Анісімов. — М.: ФГТУ Рос. АКО АПК, 2002. — 280 с.
2. Богомазов С. В. Формирование условий для принятия эффективных управленческих решений // Российское предпринимательство. — 2010. — № 2-2 (153). — С. 158–162. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://bgscience.ru/lib/6021/>
3. Василенко В. А. Теорія і практика розробки управлінських рішень : [навч. посіб.] / Василенко В. А. — К. : ЦУЛ, 2003. — 420 с.
4. Васильков Ю. В., Филиппова А. Б. Особенности формирования управленческих решений // Российское предпринимательство. —

2011. — № 5-2 (184). — С. 68–73. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://bgscience.ru/lib/6846/>

5. Гевко І. Б. Методи прийняття управлінських рішень: [підручник] / І. Б. Гевко — К: Кондор, 2009. — 187с.

6. Дафт Р. Менеджмент. 6-е вид. / Р. Дафт : [пер. з англ.] — СПб.: Пітер, 2004. — 864 с.

7. Дерлоу Дес. Ключові управлінські рішення. Технологія прийняття рішень / Дес Дерлоу : [пер. з англ.] — К. : Наукова думка, 2001. — 242 с.

8. Днев В. С. Управлінські рішення: Невизначеність, моделі, інтуїція / В. С. Днев. — Новосибірськ, 2001. — 198 с.

9. Друкер П. Ф. Практика менеджмента / П. Ф. Друкер. — М.: Издательский дом «Вильямс», 2001. — 208 с.

10. Завадський Й. С. Менеджмент: Management підруч. [для студ. вищ. економ. навч. закл.] [у 3-х томах] / Й. С. Завадський. — [Т. 2.] — К.: Видавництво Європейського університету, 2002. — 640 с.

11. Панченко Є. Г. Міжнародний менеджмент: [навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц.] / Євген Панченко — К.: КНЕУ, 2004. — 468 с.

12. Харасова А. С., Блаженкова Н. М. Технология принятия управленческих решений в теории и практике менеджмента // Лидерство и менеджмент. — 2015. — Том 2. — № 2. — С. 99–110. — doi: 10.18334/lim.2.2.598

РОЛЬ УКРАЇНСЬКИХ МАС-МЕДІА У ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ

Яковець А. В.,

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри міжнародних медіа комунікацій
і комунікативних технологій,
Інститут міжнародних відносин*

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Annotation. The article deals with the role of Ukrainian mass media in the process of Eurointegration. In developed democracies the media inform, orient and define priorities in socially important issues. Media and communication instrument for establishing a Lead agenda. Media course provides socio-political discourse within the fundamental right to freedom of expression.

Keywords: information, eurointegration, informative society, globalization, mass media, development.

Постановка проблеми. У розвинутих демократичних суспільствах інформування, орієнтування та визначення пріоритетів з питань, що

становлять політичний інтерес, набуває важливого значення. Засоби масової інформації та комунікації (ЗМІК) виступають провідним інструментом створення порядку денного. Мас-медіа забезпечують хід суспільно-політичного дискурсу, надаючи майданчик для висловлювання і публічної дискусії представникам різних соціальних груп та організованих політичних рухів. Їхні права, обов'язки та свободи в рамках фундаментального права на свободу слова.

Курс на європейську інтеграцію є природним наслідком здобуття Україною державної незалежності. Перша спроба України інтегруватися до європейського інформаційного простору почалася ще у 1998 році, коли наша держава парафувала Європейську конвенцію про транскордонне телебачення. До речі, саме у Конвенції визначено, що свобода самовираження та інформації, яку закріплено в статті 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, є одним з важливих принципів демократичного суспільства та однією з основних умов його прогресу та розвитку кожної людини. [1]

Українські телерадіорганізації знали про цей основоположний документ, який був ухвалений старою Європою ще тоді, коли тривала дискусія щодо розширення її союзних кордонів 5 травня 1989. Але шлях України до імплементації стандартів електронних мас-медіа тривав довго, бо тільки у грудні 2008 року Конвенцію ратифікували Верховною Радою України, а чинності вона набула у липні 2009 року. Багато минуло часу, але до визначених стандартів наші телерадіоорганізації й до сих пір не близьилися. Ватро тільки уважно прочитати статтю 15, де регламентовано подачу реклами на телебаченні й заборонено алкоголь й алкопродукти (вони не повинні заохочувати до надмірного вживання алкогольних напоїв, чи представляти утримання та помірність їхнього вживання у негативному світлі). А також чітко регламентовано рекламу всіх інших лікарських засобів і медичних послуг, повинна бути достовірною та правдивою, перевірятися й відповідати вимозі захисту людини від шкоди. Телепродаж лікарських засобів і медичних послуг не дозволяється. [2]

Слід зауважити, що молодий дослідник Роман Горбик ще у 2013 році писав "журналісти критично ставляться до загального висвітлення ЄС в українських ЗМІ; проте самі журналісти шукають пояснення цього в зовнішніх для журналістики чинниках, таких як внутрішня чи міжнародна політика, що підкреслює низький рівень журналістської автономності в країні, як її сприймають самі новинарі" [3, с. 30].

Євромайдан став символом боротьби українців за світле майбутнє та власну свободу. Вхідження в Європу, зокрема в Європейський Союз — це не тільки ефективна економічна співпраця з країнами континенту на паритетних умовах, але й культурно-гуманітарна співпраця. Якщо ця

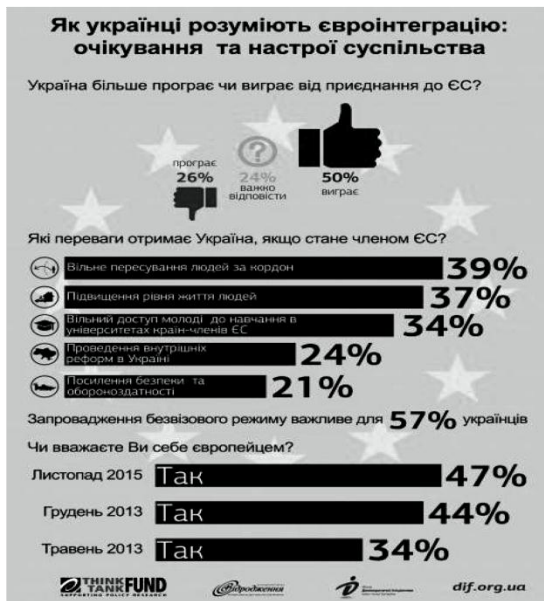
співпраця буде успішною, то і політична вага України в Європі зросте. [4]

Завданням дослідження є аналіз концептуальних підходів вітчизняних ЗМІК до висвітлення проблем європейської інтеграції України. Одним із потенційних чинників сприяння розвитку відносин України з провідними державами Західної Європи та її інтеграції до європейських структур співробітництва і безпеки є "стратегічна відкритість" обох партнерів. І Україна, і Європейська спільнота (інституції та національні держави) формують стратегію свого розвитку, намагаються визначити свої специфічні ролі та моделі виживання у майбутньому. Ці пошуки ідентичності у швидкозмінному середовищі надають можливість партнерам брати активну участь у визначенні цілей та пріоритетів одне одного. Інтеграційні процеси в Європі ніколи не були предметом короткострокових політичних спекуляцій та маневрів, вони залишаються питанням стратегічної ваги. Прихильники та супротивники інтеграції мають сталі усвідомлені позиції, виражені стратегії і змушені адаптувати їх до умов навколишнього середовища. На теренах України часто відбувається щось протилежне: інтеграція стає поняттям декларативним, використовується як інструмент у політичній боротьбі, проте не є стратегічним усвідомленим пріоритетом. Використання гасел європейської інтеграції лише як козирів у внутрішньополітичній грі та як засобу одержання чергових порцій міжнародної допомоги відштовхує деяку частину європейців від України, а відповідно робить її менш привабливою для західноєвропейського капіталу.

Попри декларації про геополітичну значущість орієнтації на європейські держави та структури, Україна не виробила чіткої інформаційно-комунікаційної стратегії для мас-медіа щодо європейської інтеграції як на основі двосторонніх зв'язків, так і інституційної. Під поняттям "стратегія" слід розуміти комплексну модель визначення значущості тієї чи іншої ініціативи, її цілей та пріоритетів, шляхів і засобів їх реалізації та ресурсів, необхідних для досягнення проголошеної мети та використання мас-медіа для підтримки комунікаційного діалогу з суспільством.

Намагаючись встигнути на всіх напрямках євроінтеграції, Україна розпорошує інтелектуальні та матеріальні ресурси, часто вирішує другорядні, рутинні проблеми, полишаючи без належної уваги та ресурсного підкріплення справді важливі напрямки. Іншими словами, українська політика стосовно держав Європи та європейських інституцій є занадто широкою та неструктурованою, щоб бути ефективною. Для досягнення сумісності цінностей, норм і принципів внутрішнього політичного та соціального життя України з нормами та принципами євроспільноти потрібно демократизувати процес прийняття

державних рішень. Це буде можливим через перенавчання чиновників, створення умов для ефективної діяльності ЗМІ та недержавних інституцій контролю за процесом підготовки та реалізації рішень.

Що стосується входження України до Європейського Союзу і, ширше, до Європи як політичної, економічної та культурної спільноти, то тут є кілька засадничих проблем, які належать до галузі соціальної комунікації. На думку багатьох дослідників із соціальної комунікації й політичних процесів, України, яка тривалий час перебувала за відомою "залізною завісою" і у спотвореному вигляді сприймала загальноцивілізаційні процеси, необхідним є вироблення спеціальних механізмів засвоєння європейського досвіду. Цей досвід не може бути сприйнятим одночасно не лише з погляду технологічної неможливості цього, а й з погляду необхідності врахування складних механізмів людської психіки. Отже, потрібен певний адаптаційний період, за який крок за кроком український народ засвоюватиме надбання Європи.

Таке засвоєння не повинно бути механічним. Історичний досвід, і насамперед досвід розвитку саме на європейських обсягах, доводить, що засвоєння загальних цивілізаційних набутків повинно мати міцне національне підґрунтя. Яким повинно бути таке підґрунтя, якою має бути частка загальноцивілізаційного, якою — національного — це питання у кожному випадку має розв'язуватися відповідно до конкретної ситуації.

Інтеграція й адаптація не є одновекторними процесами. Іншими словами, не лише Україна має пристосуватися до об'єднаної Європи та входити до неї, а й об'єднана Європа мусить сприйняти Україну як європейську за своєю сутністю державу, як країну з потужними культурними, науковими, політичними традиціями, що штучно була протягом тривалого часу відірвана від загальноєвропейського буття. Іншими словами, інтеграція України до Європи має відбуватися в режимі політико-культурного діалогу.

Як бачимо, без України Європа не є ні повною, ні об'єднаною. І не лише тому, що на території України знаходиться географічний центр Європи. Без українських культурних, людських, інтелектуальних та інших ресурсів об'єднана Європа програватиме у змаганні з іншими впливовими наднаціональними центрами сучасної цивілізації. Останнє припущення не буде настільки фантастичним, якщо згадати, що ще у XVIII столітті класик європейської філософської думки Й. Г. Гердер, чії ідеї мали неабиякий вплив на формування сучасної Європи як спільноти модерних націй, зауважував, що Україна здатна виконати культурну місію, подібну до місії давньої Еллади. А тепер про деякі конкретні моменти, що пов'язані з реалізацією загальних засновків щодо європейської інтеграції України.

Слід зауважити, що будь-які проекти інтеграції приречені на провал без підтримки з боку мас-медіа. Адже засоби масової інформації — це один із найважливіших чинників формування громадської думки у сучасному глобальному інформаційному світі. А без налаштованості української громадської думки на *"європейський вектор"* політичній еліті годі й думати про реалізацію своїх найамбітніших проектів. Проте чи висвітлюють правдиво українські мас-медіа ситуацію в Європі, чи аналізують вони об'єктивно потребу входження (чи, точніше, повернення) України до Європи? Або більше: чи представлена в українському інформаційному просторі позиція самої Європи стосовно тих чи інших питань політичного, економічного, культурного життя?

Врахування культурної специфіки кожної з європейських країн має бути наріжним каменем євроінтеграційного шляху України, оскільки саме ця специфіка навіть у минулі часи часто має в собі відповіді стосовно сьогодишніх подій. При цьому важливо пам'ятати, що часто між Україною та Європою виникають прикрі — а іноді й небезпечні — термінологічні непорозуміння як продукт різного історичного досвіду, — непорозуміння, що можуть слугувати джерелом помилкових (з обох боків) інтерпретацій та рішень. Йдеться, наприклад, про інтерпретацію таких категорій, як "нація", "федералізм" (!), "сепаратизм", "націоналізм", "лібералізм", в які перемовники часто вкладають різний культурний зміст. [5]

Також в аналізі взаємовідносин України та Європи необхідно пам'ятати про культурно-історичну дискразію між Заходом та Сходом Європи, що особливе значення має нині для України. Перша євроінтеграційна хвиля східноєвропейських країн у 2004 р. реалізувалась на піку взаємного ентузіазму та відчуття об'єднаної Європи як політичної та культурної потуги, входження в яку нових народів підсилювало це об'єднання та доводило його життєздатність і атракційність. Україна ж опинилася в особливо драматичній ситуації: дуже запізнившись на цьому шляху, платить нині непомірно високу ціну за євроінтеграцію — у моменті, коли демократична система, переживаючи глобальну кризу, перестає бути інклюзивною системою, коли ЄС відкидає ідею розширення, стоячи перед постійними загрозами дезінтеграції. Тому в цій ситуації євроінтеграція України — процес, що чаїть у собі додаткові небезпеки й перешкоди. Але водночас цей процес — одна з основних заporук захисту її державності.

Як зазначає професор Римського університету «Ла-Сап'єнца» Оксана Пахловська, найбільша академічна робота, зроблена в часи Незалежності, — це все одно мільйонна частка від нагальних потреб. Україна до сьогодні інтелектуально не довела себе як європейська країна — на рівні потреб моменту. Дещо краща ситуація в англomовному світі, у Польщі, в Німеччині, але загалом українська література та українська гуманітарна думка — це не перекладені, не сприйняті, не освоєні культурні масиви. По суті, на Заході Україна й досі не має “гуманітарної аури” (Ліна Костенко) європейської країни.

Основна причина такої ситуації, на мою думку, — це відсутність стратегічного бачення культурної євроінтеграції як з боку інтелектуальної еліти, так і з боку політичного класу України, що декларує вірність “європейському вектору”.

Щодо інтелектуальної еліти, то тут існує дуже специфічне явище індивідуалізму, навіть “егоїзму” персоналій. Кожен ніби своїм шляхом “пробиває” дорогу на Захід, більш того, перетворюючи цей процес на певне змагання з колегами, на конкуренцію між виданнями, перформансами, преміями. Референтні групи мають своїх “письменників на експорт” на основі ситуативних кон'юктур. Ці процеси залежать від знання тих чи інших мов, “правильних” тусовок (зокрема і дипломатичних), більш чи менш кон'юктурних спонсорів тощо.

В результаті створилась розбалансована картина. В західних мовах мінімально представлена українська класика — натомість непропорційно до неї представлені сучасні автори, часом добрі, а часом ніякі і просто випадкові. Маємо справу з європейською культурою, що творилась перехрестями і стратифікаціями традицій, канонів, перечитань, де кожне нове явище вбудовується в систему філософських,

моральних, естетичних — універсально визнаних! — цінностей. Література ж, яка причалює до цього берега виключно з вантажем сучасних явищ, сприймається швидше як соціологічний фільтр для мінімальної інформації про країну, яка викликає інтерес і неспокій як політичний феномен, а не інтерес як носій культурних смислів, потрібних для Заходу.

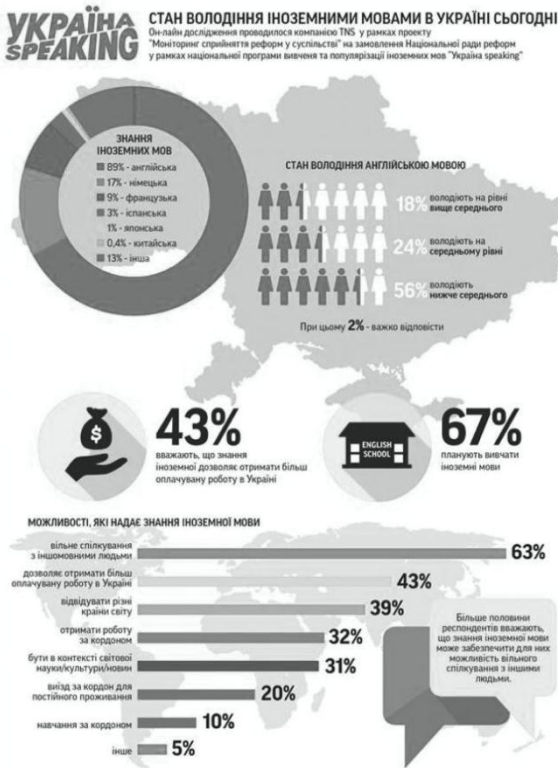
Непрощенню безвідповідальності у цьому плані демонструє держава на рівні своїх інституцій. Відсутність культурних центрів, системного спонсорування перекладів літератури в усіх її вимірах і проявах (як це робить і Росія, і Польща, й інші країни Східної Європи, а також скандинавські країни) — це та лакуна, яка перешкоджає сьогодні трактуванню України як рівноправної реальності в Європі.

В цьому питанні ми ще на початку шляху. Гідне існування української культури в європейському може бути гарантоване лише за наявності системної та скоординованої співпраці між українськими та європейськими фахівцями, авторами та інституціями. Лише в такому разі можна очікувати постання європейської україністики, необхідної для інтелектуальної інтеграції України в європейський цивілізаційний простір.

Висвітлення подій в європейських країнах українськими мас-медіа у більшості випадків аж ніяк не можна назвати об'єктивним. Із різних причин. Певна більшість газет, журналів і телеканалів є тією чи іншою мірою заангажованими власниками (медіа-магнатами), отже, подають події під дуже вузьким кутом зору і проводять ретельну селекцію цих подій. Інші — так звана "жовта преса" та приватні телерадіостанції — прагнуть привернути увагу аудиторії до сенсаційних скандалів, кримінальних новин, приватного життя відомих людей. Нарешті, урядові мас-медіа зосереджуються переважно на офіціозі. Що ж стосується самої проблеми необхідності входження України до Європи, то вона переважно лише декларується, не підкріплюючись аргументами.

Слід зазначити, що навіть у тих мас-медіа, які по-справжньому налаштовані на європейський напрямок розвитку України і які намагаються дати аудиторії правдиве уявлення про життя об'єднаної Європи, майже відсутній аналіз досвіду країн, що вже пройшли стадію реінтеграції. Йдеться про більшість держав колишнього соціалістичного табору. Тим часом досвід цих країн є надзвичайно цікавим і повчальним для України, оскільки певні проблеми на шляху "повернення до Європи" у всіх є спільними. До речі, так само як і способи їхнього розв'язання.

В Україні — Рік англійської. Як швидко вивчити мову

http://tvoemisto.tv/news/skilky_ukraintsv_volodiyut_angliyskoyu_movoyu_infografika_75095.html#sthash.GZPSZM7b.dpuf

Нарешті, окремо варто підкреслити, що нині в Україні для пересічного громадянина (який недостатньо володіє, скажімо, англійською чи французькою мовами) майже відсутня можливість ознайомитися з поглядом європейців на самих себе і на світ. Якщо кілька років тому провідні телеканали України транслювали з синхронним перекладом випуски теленовин провідних західних агенцій, а нерідко — і пізнавальні та розважальні передачі, то тепер цього майже немає. Отож, український глядач практично позбавлений можливості подивитися на світ очима Європи. А це надзвичайно потрібно для адаптації до європейських культурних і світоглядних цінностей.

У сучасній масово-комунікаційній теорії мас-медіа досліджуються принаймні із трьох боків: позитивістський підхід (або вивчення впливу ЗМІ на аудиторію), феноменологічний підхід (або вивчення рівнів розуміння населенням повідомлень ЗМІ), критичний підхід (або пояснення ролі ЗМІ у відтворенні соціальної системи). Критичний аналіз ЗМІ будується на теорії маніпуляції і гегемонічної теорії. Перша вважає, що ЗМІ використовуються для підтримки існуючої системи (тобто вони відволікають увагу від важливих подій), а відповідно до другої ЗМІ підтверджують домінуючий погляд на світ і легітимують соціальний порядок.[6]

Потрібними лишаяться зусилля щодо вироблення засад адаптації українського загалу до європейських цінностей фахівцями-гуманітаріями та мас-медіа.

Література:

1. Європейська конвенція про транскордонне телебачення.
<http://zakon5.rada.gov.ua/laws>
2. Європейська конвенція про транскордонне телебачення.
<http://zakon5.rada.gov.ua/law>
3. Горбик Р. О. Європейська інтеграція та європейська ідентичність у професійній культурі українських журналістів / Р. О. Горбик // Наукові записки Інституту журналістики. – 2013. – Т. 50. – С. 22–32.
4. Дорош М. Тема євроінтеграції в ЗМІ — не лише політика / М. Дорош // Media Sapiens. – [Електроний ресурс] — Режим доступу: osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/how_to/tema_evrointegratsii_v_zmi_ne_lishe_politika/
5. Пахльовська О. Ave, Europa. — Пульсари, 2008 — 656 с.
6. Ткаченко І. В. Проблемні питання європейської інтеграції України / І. В. Ткаченко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія. Політологія. – 2012. – Вип. 109. — С. 73–76.

ТЕЗИ НАУКОВИХ ДОПОВІДЕЙ

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗЕРНОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

*Аксюк Я. А., аспірант,
Полтавська державна аграрна академія*

Глобалізація сприймається суспільством як процес неминучий, але дуже складний, схожий на новий шлях в "світле майбутнє" для людства. Цей процес відкриває нові можливості, але пов'язаний і з негативними наслідками. Позитивний вплив глобалізації пов'язаний з ефектом конкуренції, до якої вона неминуче веде, а негативне — з потенційними конфліктами, якими вона багата. Проблеми глобалізації можуть бути вирішені на основі широкої міжнародної співпраці, посилення діючих і створення нових міжнародних інститутів.

Сучасне становлення міжнародних ринкових відносин — складне і суперечливе явище. У новому тисячолітті необхідно мати ясні орієнтири своєї економічної інтеграції і стратегічну програму дій з чіткими уявленнями про базові принципи, основні пріоритети, джерела і механізми економічного розвитку. Необхідно визначити спосіб досягнення сталого росту рівня життя населення.

У осяжній перспективі формування транснаціональних підприємств в умовах глобалізації національної економіки залишиться сферою суперництва двох підходів до інтеграції у світову економіку:

1. Курс на безпосереднє підключення до системи світового розподілу праці (окремих підприємств, галузей, регіонів і так далі). Цей підхід в маркетингу пов'язаний з пошуком і визначенням місця для вітчизняних підприємств в існуючих світових виробничо-збутових системах, в яких стане можливим реалізовувати власні національні конкурентні переваги.

2. Курс на включення у світове господарство при активному використанні потенціалу інтеграції в рамках вітчизняної економіки. Цей підхід в маркетингу пов'язаний із створенням вітчизняних виробничо-збутових систем з активним залученням ресурсних, технологічних та інших можливостей світового господарства для формування цільових конкурентних переваг.

Ця дилема накладає відбиток на створення нормативної бази інтеграційних процесів, що призводить до значного гальмування розвитку процесів інтеграції у світове господарство. Головна причина тому, відсутність чіткого розуміння в пріоритетах і цілях розвитку держави.

Виходячи з цього, основним сенсом розвитку країни, головною ідеєю європейської України повинне стати підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Україна прагне до міжнародної співпраці, але ця співпраця повинна використовуватися не для одностороннього перекачування вітчизняних сировинних ресурсів, а для радикальної структурної перебудови економіки, для технологічної модернізації переробної промисловості української економіки.

Перед Україною стоїть стратегічне завдання змінити свою сировинну міжнародну спеціалізацію шляхом забезпечення високої технологічності галузей, тобто забезпечити умови розвитку галузей, при яких продукція здатна бути конкурентоздатною на світовому ринку. Міняти не вигідну для України міжнародну сировинну спеціалізацію необхідно за рахунок розвитку переробної промисловості; спеціалізуватися на виробництві "розумних", конкурентоздатних товарів, які виходять на перший план в умовах сучасності.

Відносно зернопереробних галузей, розробка інноваційних технологій виробництва функціональних сортів хліба, борошняних кондитерських, макаронних і кондитерських виробів, що характеризуються високою харчовою цінністю, адаптованих до особливостей порушення обміну речовин, що сприятливо впливають на функціональний стан органів травлення і метаболічні процеси в організмі, є одним з перспективних напрямів в рішенні проблем поліпшення здоров'я населення і попередження розвитку багатьох захворювань. Роботи по дослідженню нових видів джерел екологічно чистої сировини, що має високі технологічні характеристики і має профілактичні властивості, ведуться в різних напрямках. Одно з них має на увазі використання природних, в основному рослинних джерел сировини, що містять разом з незамінними харчовими речовинами інші цінні у фізіологічному відношенні мінерали і біологічно активні речовини. Створення функціональних харчових продуктів пов'язане з істотною модифікацією, якій піддається як склад продукту, так і спосіб його отримання. Сукупність цих модифікацій і складає нову технологію продукту. Вітчизняне виробництво функціональних харчових продуктів розвивається сьогодні у напрямі збагачення традиційних продуктів білками, вітамінами, мінеральними речовинами, харчовими волокнами на тлі загальної.

Багато в чому, перспективність продукції на світовому ринку в плані їх інноваційності, визначає їх здатність до нейтралізації складно контрольованих процесів сучасності. Так, глобальне погіршення екологічної обстановки в цілому, ерозія ґрунтового шару, дефіцит добрив, що вносяться, недостатність меліоративних робіт, різні природні, біологічні і інші чинники призводять до неминучого зниження якості вироблюваної пшениці в Україні і у світі в цілому.

Застосування природних покращувачів борошна, використовуваного в макаронному виробництві, істотно впливає на якісні характеристики готової макаронної продукції, а саме дозволяє підвищити збереження форми макаронних виробів після варіння і пружність зварених виробів, понизити їх клейкість після варіння, поліпшити колір макаронних виробів, підвищити їх мікробіологічну чистоту і так далі.

Проте зважаючи на існуючу економічну нестабільність у світі на перше місце виходить постійна незбалансованість харчового раціону по білках, вуглеводах, мінеральних елементах, вітамінах і харчових волокнах, яка є серйозним чинником погіршення здоров'я нації і зниження тривалості життя. Крім того, порушення екологічної обстановки практично в усіх регіонах країни висуває завдання створення спеціальних харчових продуктів для функціонального живлення. Це відбувається саме тому, що харчові продукти містять у своєму складі речовини, що мають не лише харчову цінність, але і регулюючі численні функції організму людини. Важливими компонентами при створенні харчових продуктів для функціонального живлення являються харчові волокна, які виконують роль ентеросорбентів, тобто зв'язують екологічно шкідливі речовини — іони металів, нітрати, органічні сполуки, що призводить до зниження всмоктування останніх в стінки кишечника і вступу в кров, що зменшує процеси отруєння організму і покращують діяльність шлунково-кишкового тракту, знижують всмоктування холестерину.

Однією з головних проблем, яка гальмує процес інтеграції з активною позицією, є невизначеність майбутнього і недолік ресурсів у бізнесу. Планування на тривалий термін відсутнє, оскільки це ґрунтується як в брак засобів на створення серйозних аналітичних структур, так і у відсутність інформації. Прогнози будуються на рік, максимум на два.

Невиразна економічна політика держави, судячи з усього, стає не лише причиною інформаційних бар'єрів для бізнесу, але і основним джерелом його матеріальних і фінансових труднощів. Дві ключові проблеми — це брак якісної сировинної та технічної (технологічної) бази. У зарубіжних країнах, де відсутній той або інший сировинний інгредієнт, на сировину, що ввозиться, не встановлюється ніякі мита. В Україні ж практично на усі інгредієнти встановлюються великі митні збори. Те ж відноситься до ввезення устаткування і технологій. В цих умовах необхідно зрозуміти, де ми сильні, а де ні, та понизити бар'єри впливу членів світового господарства на розвиток національного виробництва, враховуючи інтереси вітчизняних виробників.

Література:

1. Корячкина С. Я. Инновационные технологии хлебобулочных, макаронных и кондитерских изделий: монография / С. Я. Корячкина, Н. А. Березина, Ю. В. Гончаров и др.; под редакцией д-ра техн. наук, проф. С. Я. Корячкиной. — Орел: ФГОУ ВПО «Госуниверситет-УНПК», 2011. — 265 с.
2. Мукомольный и крупяной сегменты АПК: что тормозит развитие рынков стратегического значения? [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.hlr.com.ua/spec/detail.php?ID=15892>.
3. Питание и здоровье в Европе: новая основа для действий. Региональные публикации ВОЗ, Европейская серия, № 96 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0018/74421/E82161R.pdf
4. Павленко А. Ф. Теорія і практика маркетингу в Україні : монографія / А. Ф. Павленко, А. В. Войчак та ін. ; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф., акад. АПН України А. Ф. Павленка. — К. : КНЕУ, 2005. — 584 с.

ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ ВИБОРУ ТЕРАПЕВТИЧНИХ ПРИЙОМІВ ПЛАНУ ЛІКУВАННЯ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ МЕДИЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

*Аль Ширафі Мохаммед Авад,
кандидат економічних наук,
Полтавська державна аграрна академія*

Кризові явища в медичній галузі зумовлені не лише невідповідністю технологій медичного обслуговування сучасним вимогами здоров'я, але і з причини їх економічної недоступності, що визначається, як рівнем витрат медичної практики, так і загальною платоспроможністю населення.

Проблеми розвитку та управління медичною галуззю досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені: Басва О. В., Білинська М. М., Радиша Я. Ф., Жаліло Л. І., Полина Н. А., Попченко Т. П. та інші. Результати їх роботи здебільшого зосереджені на концентрації уваги на фінансових проблемах галузі та, в інструментарії, обмежені використанню адміністративного ресурсу державного управління для вирішення питань фінансового забезпечення медичною галузі. Не дивлячись на достатнє число робіт з проблематики, пов'язаної з державним антикризовим управлінням, слід зазначити, що питання конкретних моделей та механізмів попередження та ліквідації кризових явищ в медичній галузі вивчено недостатньо. З переходом до ринкових

відносин і загостренням ситуації в медичній галузі багато аспектів методологічного, методичного і практичного характеру, пов'язаних із управлінням не тільки повною мірою ще не вирішені, але й багато в чому є спірними. Наукового та практичного осмислення вимагають питання побудови і розвитку структури медичної галузі стосовно реалізації національних інтересів та державних пріоритетів. Недостатньо уваги приділяється питанням організації відносин надання медичних послуг, що ускладнює вироблення механізму стабільного та сталого функціонування медичної практики.

Тому в даний час потрібне системне вивчення питань стратегії та тактики антикризового управління медичною галуззю в цілях забезпечення його сталості стосовно сучасних викликів глобалізованого суспільства.

Для забезпечення достатнього рівня ефективності терапевтичних прийомів психосоматичний стан пацієнтів медичної установи має бути принаймні задовільним, а кінцю періоду планування не повинно погіршати в порівнянні з первинним станом. Отже, і початковий, і кінцевий рівень психосоматичного стану повинні знаходитися в прийнятних межах. Проте, постановка завдання може носити загальніший характер. Так, наприклад, початковий стан психосоматичного стану може не відповідати допустимому рівню. Тоді, разом з максимізацією ефекту симптоматичного лікування ставитися мета поліпшити психопатичний стан на кінцевому інтервалі планування.

На рис.1 представлена концептуальна модель вибору терапевтичних прийомів з допустимим психосоматичним навантаженням.

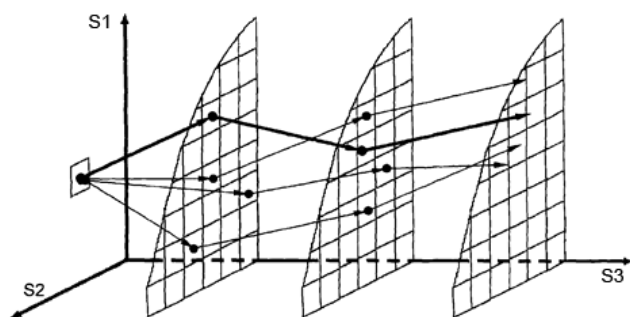

Рис. 1. Концептуальна модель вибору прийомів

**Розроблено автором*

Тут період планування розбивається на часові інтервали, які рівні тривалості клінічного циклу. Кожному циклу відповідає k -вимірний простір (на рис. 1 воно двовимірне), який відбиває простір можливих станів психосоматичного здоров'я пацієнта.

Стрілками на рисунку 1 позначені різні терапевтичні прийоми, які впродовж клінічного циклу переводять психосоматичного стан пацієнта з деякого стану в поточному в поточному циклі в інший (чи таке ж) стан в наступному. Кожен терапевтичний прийом, як відзначалося, характеризується вектором матеріальних витрат (у тому числі витрати на діагностичні процедури, витрати на придбання фармацевтичних препаратів та засобів і тому подібне), витрат на оплату праці та ін.

Рішення про вибір прийомів приймаються послідовно для кожного клінічного циклу. Завдання дослідника зводиться до знаходження такого управління загальним станом пацієнта (фізичним і психоемоційним) за допомогою вибору терапевтичних прийомів, яке б максимізувало ефект симптоматичного лікування при заданих обмеженнях стресового впливу. Підкреслимо ще раз, що на кожному кроці здійснюється контроль і управління психосоматичним станом пацієнтів. Це управління полягає у виборі терапевтичних прийомів лікування. Кожен такий вибір переводить психоемоційний стан з одного стану в інше. Нарешті, кожен такий вибір впливає на ефективність симптоматичного лікування, вираженням якого є тривалість клінічного циклу.

Кожен план лікування, таким чином, характеризується набором або послідовністю терапевтичних прийомів, що утворюють практику лікування захворювання. Кількість практик дорівнює кількості періодів, що входять в клінічний цикл. Кожен план лікування характеризується вектором початкового стану здоров'я пацієнта, аналогічним вектором кінцевого стану здоров'я, а також показників ефективності симптоматичного лікування, як суми ефективності по кожному кроку клінічного циклу. З безлічі планів слід вибрати той, при якому забезпечується максимальний ефект лікування. Як можна представити, кількість таких планів укрای велика, що робить завдання їх перебору практично нерозв'язною. Проте її можна вирішити, якщо звести до певного класу економіко-математичних моделей.

Для вирішення завдання техніко-економічного обґрунтування стратегії забезпечення якості медичного обслуговування з технічної точки зору пропонується використовувати методичний інструментарій динамічного програмування економіко-математичного моделювання.

На відміну від задач лінійного та нелінійного програмування, розв'язання яких одержується за один крок, задачі динамічного програмування є багатокроковими. Це означає, що процес пошуку розв'язку задачі динамічного програмування складається з низки кроків,

на кожному з яких відшукується розв'язок деякої часткової задачі, породженої початковою. Необхідними умовами застосування методу динамічного програмування до розв'язування оптимізаційних задач є:

функція мети повинна бути адитивною, тобто складатись із суми функцій, кожна з яких залежить лише від відповідної змінної;

задача повинна допускати інтерпретацію як багатокроковий процес прийняття рішень;

задача повинна бути визначена для довільної кількості кроків і мати структуру, яка не залежить від їх кількості.

Таким чином, для впорядкування процесів, що пов'язані із зміною технологій лікування, проектування нових схем використання лікарських засобів та терапевтичних процедур в установах медичної галузі пропонується використовувати адаптацію медичної практики до технологічних змін, що дозволяє з врахуванням інноваційного оточення оцінити можливості та напрями використання переваг від досягнень медичної науки та практики в реалізації основної мети діяльності — забезпечення якісного медичного обслуговування населення.

Література:

1. Баєва О. В. Менеджмент у галузі охорони здоров'я: навч. посібник / О. В. Баєва. — К.: Центр учбової літератури, 2008 — 640 с.

2. Державна політика у сфері охорони здоров'я : кол. моногр. : у 2 ч. / [кол. авт. ; упоряд. проф. Я. Ф. Радиш ; передм. та заг. ред. проф. М. М. Білінської, проф. Я. Ф. Радиша]. — К. : НАДУ, 2013. — Ч. 1. — 396 с.

3. Жаліло Л. І. Стратегії змін у сфері охорони здоров'я в умовах соціально-економічних реформ в Україні / Л. І. Жаліло, О. І. Мартинюк / [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej14/txts /Zhalilo.pdf>

4. Полина Н. А. Антикризисное управление лечебным учреждением // Вестник Здоровье и образование в XXI веке. 2012. №11. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/antikrizisnoe-upravlenie-lechebnym-uchrezhdeniem> (дата обращения: 11.11.2016).

5. Попченко Т. П. Реформування сфери охорони здоров'я в Україні: організаційне, нормативно-правове та фінансово-економічне забезпечення : аналіт. доп. / Т. П. Попченко. — К. : НІСД, 2012. — 96 с.

ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ФОРСАЙТ-ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ-ЕКОНОМІСТІВ

*Баніт Ю. С., аспірант,
кафедра педагогіки та психології,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана*

Сучасні дидактичні технології професійно-орієнтованого та компетентісно-орієнтованого навчання майбутніх фахівців для економіки та бізнесу можуть бути ефективними і продуктивними тільки за умови, що вони базуються на принципах особистісно-орієнтованої освіти. Для цього необхідно стимулювання розвитку, саморозвитку й відповідальності студентів; зосередження на їх потребах та можливостях; гуманізації полілогічного спілкування суб'єктів навчання; співпраці, співтворчості вчителя та учня; застосування здоров'язбережувальних технологій навчання; реалізації «розвивальної допомоги» — не робити за студента, не вказувати йому, а допомогти спробувати власні сили і власну активність, не подавати готові знання, а створити умови, у яких виявляється суб'єктна пізнавальна активність, реалізується цілепокладання, зміст і власні життєві цінності. Тут же забезпечується дослідницький характер навчання, при цьому розвивається самосвідомість і само реалізується особистість (Герц О. І.).

Яким чином оптимізувати поєднання таких технологій у моделі професійної підготовки майбутніх фахівців для економіки та бізнесу?

Інтегративним чинником дидактичної ефективності можемо вважати професійне проектування майбутньої практичної діяльності фахівця. Доцільною технологією тут виступає персоналізований форсайт-менеджмент. Форсайт (від англ. *Foresight* — „погляд у майбутнє”) — це систематична спроба зазирнути в довгострокове майбутнє науки, технології, економіки та суспільства з метою ідентифікації зон стратегічного дослідження та появи нових високих технологій, що можуть приносити найбільші економічні й соціальні вигоди [3]. Базові принципи форсайт-технологій: майбутнє можна створити, воно залежить від прикладених зусиль; майбутнє варіативне і залежить від рішень, які будуть прийняті; майбутнє не прогнозується, воно проєктується; учасники форсайту усвідомлюють себе як суб'єкт, який прагне самостійно вибрати своє майбутнє і керувати його досягненням.

Форсайт від інших інструментів вивчення майбутнього розвитку відрізняють такі основні характеристики (Янч Э.): 1) орієнтація на

вживання заходів щодо перспектив майбутнього розвитку, прийняття конкретних рішень, які дадуть змогу формувати майбутнє таким, яким його хочуть бачити; спрямованість на розроблення практичних кроків щодо наближення обраних стратегічних орієнтирів; 2) врахування різних альтернатив майбутнього розвитку, яке ґрунтується на тому, що майбутнє не визначене; 3) залученість широкого кола різнопрофільних і зацікавлених груп учасників; 4) міждисциплінарний і комплексний характер, що відображає всі фактори, які можуть вплинути на майбутні процеси.

Сучасні тенденції впровадження форсайт-менеджменту в освіті полягають у тому, що в кожній діяльності потрібно створювати підстави для професійної самореалізації кожної особистості реалізовувати які допомагає економічний компонент змісту навчання, який забезпечує розуміння змісту власної професії як частини спільного соціально-економічного майбуття в межах певного локального середовища. Тобто усі дисципліни потрібно вивчати з економічної точки зору — це має бути мова суспільної комунікації, а не мова ЗНО.

У світі кожні кілька десятиліть змінюється карта галузей, які забезпечують динаміку світової економіки. Внаслідок цього змінюються вимоги до професій, на стику наук виникають нові міждисциплінарні професії, до яких не готують у вузах (ОАО «РВК», Євгеній Кузнєцов). Тому студентам-майбутнім економістам у процесі навчання необхідно надавати знання для професійної діяльності, а також формувати у них вміння професійного самопроектування.

Однією з основних цінностей в сучасній освіті є процеси «САМО» (Малихін О. В., 2010): самоактуалізація, самоконтроль, самооцінка, самоуправління, самоорганізація, які зумовлюють самореалізацію особистості.

Особистісний проект, з урахуванням принципів форсайту, передбачає: 1) створення «задуму себе»; 2) створення особистісного дидактичного нарративу; 3) реалізацію задуму шляхом вибудовування бажаної історії життя, конструювання власної ідентичності. Проект базується на соціокультурних зразках, а також на концепції себе й власного життя, яка, з одного боку, задає зміст проекту, з іншого — вибудовує обмеження й можливостей реалізації задуму (Зеер Э. Ф., Ковальчук Г. О., Сыманюк Э. Э.).

Реалізація моделі здійснюється через систему технологій професійно-орієнтованого навчання, основними завданнями якої є такі (Ковальчук Г. О.): 1) формування у майбутніх фахівців системи психолого-педагогічних знань; 2) оволодіння комплексом дидактичних умінь для організації самокерованого навчання; 3) засвоєння досвіду творчої діяльності через застосування методів ситуативного й сюжетно-рольового навчання; 4) формування у студентів-майбутніх

фахівців системи ціннісно-емоційного ставлення до теорії дидактики й практики власного навчання у підготовці до професійної діяльності.

Для застосування дидактичних форсайт-технологій у професійній підготовці майбутніх фахівців є різноманітні комбінації методів і значні організаційно-педагогічні можливості.

До прикладу: під час вивчення дисципліни «Методика викладання економіки» студентам 2-го курсу (спеціальність 6508 — «Фінанси») студенти виконували вправи «Мій бізнес» для самопроєктування власних особистісних та економічних ресурсів, необхідних для ведення підприємницької діяльності. На прикладі різних реальних осіб або літературних персонажів, студенти змогли в ролі початкуючих підприємців, планувати стартапи, опинитись в робочих ситуаціях, навчитись вирішувати організаційні проблеми, самореалізувати себе як підприємця.

За допомогою іншого методу — «Порада експерта», студенти здійснювали аналіз відомих і поширених бізнесів (авто–кафе, авто–паті, студентська піцерія тощо), розробляли пропозиції щодо можливостей їх локальної адаптації у певному місці й певний час.

Навчання із застосуванням форсайт-технологій допомагає студентам більше пізнати про започаткування неординарних стартапів, розширити кругозір щодо ведення підприємницької діяльності, виявити можливі шляхи розвитку свого бізнесу. Виконуючи вправу «Мій бізнес», кожен учасник розкрився в своїх планах про бізнес, який би хотіли створити. На занятті студенти змогли помріяти, якою справою хотілось би зайнятися, вчилися оптимально планувати необхідні економічні ресурси для бізнесу. Таким чином, студенти розвивають свої знання з економічної теорії, мікроекономіки, менеджменту, маркетингу, фінансів та ін. Багато з них вказують, що через виконання рольових вправ «Спілкування із складним клієнтом» набувають навичок вирішення конфліктних ситуацій.

Узагальнюючи нові знання про підприємництво, студенти розробляли рекомендації для «своїх» рольових персонажів про те, як відкрити й вести бізнес. Підсумовуючи, дають такі поради (Семиног Світлана): спочатку помріяти, подумати, що саме є бажання робити, чим займатися; вірити в себе і мотивувати себе до успіхів, діяти енергійно й заінтересовано; розвиватись і для себе, і для справи; розуміти, що бізнесом можна займатися в будь-якому віці — ніяких обмежень тут немає. «Підприємництво — це класно. Звісно, це й ризиковано, але потрібно шукати можливість працювати на себе».

Студент більше задумується про своє майбутнє як підприємця, розуміє, що всі цілі можна досягти, приклавши зусилля, можна виходити за рамки загальноприйнятих ідей для бізнесу. Якщо справа дійсно подобається, і є бажання нею займатися, то можна знайти й

початкові кошти і способи вирішення поточних проблем. Головна ідея будь-якого бізнесу — вірити в себе, підкріплюючи цю впевненість компетентністю.

Спробували себе у ролі людини, якій потрібно відкрити свою справу і разом подолати перешкоди на шляху до своєї цілі.

За висновком одного із учасників (Ющик Igor) після подібного навчання «більшість із нас все ж спробують відкрити свою справу, але без необхідної підготовки проект може провалитись. Тому, навчаючись і досліджуючи, кожен зможе досягти успіху по-своєму».

Література:

1. Зеер Э. Ф., Сыманюк Э. Э. Индивидуальные образовательные траектории в системе непрерывного образования // Педагогическое образование в России. — 2014. — № 3. — С. 74–82.

2. Ковальчук Г. О. Технології навчання економічних дисциплін в системі неперервної освіти (теоретико-методичний аспект) : моногр. / Г. О. Ковальчук. — К. : КНЕУ, 2014. — 511 с.

3. Что такое форсайт? — [Электронный ресурс] — Режим доступа : foresight.hse.ru/whatforesight/

4. Янч Э. Прогнозирование научно-технического прогресса / Пер. с англ. — М.: Прогресс, 1974. — 237 с.

ПОТЕНЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Бардіна Т. О.,

Полтавська державна аграрна академія

Протягом усього періоду незалежності нашої держави аграрна проблематика незмінно знаходиться у центрі уваги вітчизняних політиків, вчених-економістів, господарників, громадських діячів, експертів, а також великого кола пересічних громадян, які тією чи іншою мірою дотичні до проблем українського села. В соціально-економічному житті України сільські території займають особливе місце. На них проживає третина населення нашої держави і припадає 90% її площі. Розвиток сільських територій має стати одним з основних пріоритетів державної політики України, спрямованої на підвищення стандартів життя сільського населення, зростання ефективності функціонування АПК, покращення стану довкілля та поліпшення якості людського капіталу.

Полтавська область не є надто урбанізованою, чисельність сільського населення у 2016 році області склала 559,1 тис. осіб (38,3%), що є вище середньоукраїнського показника. Сільські поселення в області є досить невеликими за чисельністю населення, але за кількістю сільських населених пунктів Полтавська область займає 2 місце (після Львівської) — 1806 поселень. Полтавська область, незважаючи на високий промисловий розвиток, значну частку добувної та машинобудівної промисловості у регіональній економіці, є провідним виробником сільськогосподарської продукції в Україні. Зважаючи на те, що в сільських територіях проживає значна кількість населення області і там формується понад 14% ВРП області, розвиток сільських територій є однією із стратегічних цілей для області. Аграрний сектор Полтавщини є важливою стратегічною галуззю регіональної економіки, який забезпечував робочими місцями значну частину сільського населення, але в останній період, незважаючи на зростання валової продукції сільського господарства, зайнятість сільського населення, продовжує знижуватись. На відміну від більшості областей Центральної та Західної України, у структурі сільськогосподарського виробництва Полтавської області переважає частка виробництва сільськогосподарських підприємств — 65,6% (у 2010 році — 59,7%).

Полтавщина має вигідне економіко-географічне розташування між найбільшими регіональними ринками України, розгалужену транспортну мережу та високоякісно підготовлені кадри для економіки країни.

Проаналізуємо аналіз потенційних можливостей для розвитку сільських територій Полтавщини.

Полтавська область має значний потенціал для інтенсивного розвитку туристично-рекреаційної сфери, зокрема: курортів, розвитку зеленого та етнічного туризму — це мінеральні води, об'єкти історико-архітектурної спадщини, традиційні народні промисли.

Виходячи з даних, наведених вище, пропонуємо використати потенційні можливості Полтавської області, для розвитку сільських територій, а саме::

- налагоджувати ланцюжки постачання агропродукції для споживачів міст регіону;
- підвищувати ступінь переробки сільськогосподарської продукції малими господарствами, кооперативами, збільшуючи її додану вартість;
- підтримувати самозайнятість населення сільських територій та створювати нові види бізнесу не лише в аграрній сфері;
- створювати можливості отримання додаткових доходів мешканців сільських територій за рахунок підтримки народних промислів;

- підтримувати та стимулювати населення сільської місцевості області до участі у міжнародних проектах з розвитку економічного потенціалу;

- створювати кращі можливості для реалізації сільськогосподарської продукції у межах регіону та експортні можливості.

Таблиця 1

**Аналіз потенційних можливостей розвитку
сільських територій Полтавської області**

Назва показника	Основні характеристики
Поглиблення інтеграції з ЄС	Відкриття ринків ЄС для українських товаровиробників сприятиме виробництву та збільшенню притоку інвестицій в Україну.
Покращення бізнес-клімату в Україні, відновлення стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу	Дозволить прискорити розвиток малого та середнього підприємництва області та використання його потенціалу для вирішення нагальних проблем регіону (передусім у сфері зайнятості).
Збільшення споживання харчових продуктів у країнах Азії та Африки	Розширить можливості експорту сільськогосподарської продукції та номенклатури експорту, що сприятиме зростанню зайнятості сільського населення.
Проведення реформи децентралізації в Україні	Зростають можливості органів місцевого самоврядування в плануванні місцевого та регіонального розвитку, відбувається концентрація бюджетів та зменшуються їх непродуктивні витрати
Зменшення поставок енергоносіїв з Росії	Стимулюватиме розвідку, видобування та первинну переробку енергетичних корисних копалин на Полтавщині.
Орієнтація значної частки українського населення на внутрішній туризм	Відкриваються нові можливості розвитку курортних зон, зеленого та етнотуризму
Зростання попиту на свіжу органічну продукцію	Відкриває можливості для дрібного товаровиробника та самозайнятості сільського населення, розвитку периферійних територій із слабозабрудненими землями
Стимулювання енергоефективності у виробництві, житловокомунальній та соціальній сферах	Вивільняє кошти на модернізацію об'єктів, стимулює будівельно-ремонтні роботи та виробництво матеріалів для них.
Зменшення корупції	Приведе до зростання ділової активності МСП та притоку інвестицій.

Таким чином, ми розуміємо, що розвиток економіки Полтавщини сьогодні не можливо уявити без аграрного сектору, основні потужності якого знаходяться у сільській місцевості. Ми впевнені, що економічний розвиток Полтавської області має пряму залежність від розвитку сільських територій.

Література:

1. Food and Agriculture Organization of the United Nations. [Electronic resource]. — Mode of access: <http://www.faostat.fao.org>.
2. Нелеп В. М. Планування розвитку сільських територій і бюджети сільських рад / В. М. Нелеп, М. І. Фурсенко // Економіка АПК. — 2005. — № 4. — С. 107–112.
3. Онищенко О. М., Юрчишин В. В. Концептуальні проблеми майбутнього українського села і селянства // Економіка АПК. — 2005. — № 11. — С. 26.
4. Притула Х. П. Сучасні тенденції розвитку сільських територій України та економічно розвинених країн: порівняльний аналіз. / Х. П. Притула // Науковий вісник НЛТУ. — 2011. — Вип. 20.11. — С. 335–344.
5. Проблеми та перспективи розвитку сільських територій України (на прикладі Карпатського регіону): науково-аналітична доповідь / [В. В. Борщевський, Х. М. Притула, В. Є. Крупін, І. М. Куліш]; НАН України. Інститут регіональних досліджень; [наук. ред. В. В. Борщевський]. — Львів, 2011. — 60 с.
6. Розвиток економічно проблемних територій: міжнародний досвід/ [С. Слава, Д. Амборський, П. Сегварі, М. Дацишин]. // Проект партнерства Канада — Україна «Регіональне врядування та розвиток». — К.: Видавництво «К.І.С.», 2007. — 144 с.
7. Саблук П. Т. Розвиток сільських територій в контексті забезпечення економічної стабільності держави / П. Т. Саблук // Економіка АПК. — 2005. — № 11. — С. 4–12.
8. Шаптала К. О. Використання європейського досвіду розвитку сільських територій / К. О. Шаптала // Культура народів Причорномор'я. — 2012. — № 229. — С. 7–9.
9. Т. О. Бардіна. Європейський досвід обґрунтування програм соціально-економічного розвитку сільських територій. // Науково-виробничий журнал Інноваційна економіка. — 2014. — №5. — С. 169–172.

УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА НА ЗАСАДАХ МАРКЕТИНГУ

Беляєва С. В., к. е. н., доцент,

Київський економічний інститут менеджменту

Виробництво і реалізація конкурентоспроможних товарів — обов'язкова умова конкурентоспроможності підприємства. У більш широкому розумінні, для забезпечення конкурентоспроможності

необхідна систематична робота з всього виробничо-господарського циклу, що приводить до конкурентних переваг у сфері наукових розробок, виробництва, управління, фінансів, маркетингу тощо. Завоювання й утримання конкурентних переваг — ключові фактори успіху підприємства в конкурентній боротьбі. Особливої гостроти ця проблема досягає в умовах посилення інтенсивності конкуренції на окремих ринках, де від виробників продукції потрібно постійно відслідковувати зміни попиту, вартості сировинних ресурсів, а питання рентабельності активів прямо залежить від ступеня використання новітніх підходів у сфері стратегічного маркетингу.

Особливої актуальності в сучасних умовах набуває проведення якісної діагностики конкурентоспроможності підприємств як однієї з основних задач маркетингового управління. В даному контексті маркетингове управління діяльністю підприємства виступає як це процес аналізу, розробки та втілення в життя засобів, які розраховані на встановлення, укріплення та підтримку вигідних обмінів з покупцями для досягнення головної мети підприємства — отримання прибутку, росту обсягів збуту, збільшення частки ринку тощо.

Система маркетингу знаходиться в постійній взаємодії з зовнішнім середовищем. Фактори зовнішнього середовища можна розділити на ті, які піддаються впливу зі сторони керівництва і служби маркетингу, і фактори, які не піддаються управлінському впливу. В умовах ринку забезпечення успішного функціонування системи маркетингу в різних організаційно-правових господарських структурах повинно враховувати фактори впливу на підприємства як мікро-, так і макросередовища.

Вагому роль у такій системі має маркетингове управління конкурентоспроможністю продукції підприємства, складовими елементами якого є [1, с. 83]:

- 1) вивчення ринку виробників конкретного виду продукції, проведення порівняльної оцінки рівня її конкурентоспроможності;
- 2) побудова прогнозів вимог ринку і розробка на цій основі стратегії маркетингового управління конкурентоспроможністю продукції;
- 3) оновлення або модернізація виробництва, диверсифікація продукції і дійова реклама.

В цілому, у загальному вигляді стратегію маркетингового управління конкурентоспроможності підприємства можна представити як багаточинникову модель, що враховує найважливіші його ринкові параметри:

- рівень попиту;
- рівень інноваційності виробництва конкретного виду продукції;
- рівень витрат й економічного ефекту (дохід, прибуток);

- тривалість кожної стадії життєвого циклу конкретного виду продукції.

Виходячи з цього, маркетингове управління діяльністю підприємства сприяє процесу аналізу, розробки та втілення в життя заходів, спрямованих на встановлення, укріплення та підтримку взаємовигідних відносин з покупцями; забезпечує можливість організації діяльності підприємства на принципах оптимального використання наявного потенціалу та отримання найбільшого прибутку з урахуванням задоволення потреб споживачів.

Досягненню цілей маркетингового управління конкурентоспроможністю підприємств сприяє системний підхід до розроблення маркетингової стратегії. Ігнорування навіть однієї з її складових робить стратегію неповною, що унеможливує досягнення поставлених цілей. Тому на етапі її розроблення необхідно користуватися «деревом рішень», послідовно залучаючи всі необхідні його складові, забезпечуючи їх збалансований взаємозв'язок.

Для розробки пропозицій щодо удосконалення маркетингового управління конкурентоспроможністю певного підприємства, перш за все, необхідно проаналізувати діяльність визначеного підприємства та його середовища функціонування, а окрім того, доцільно розглянути методичні підходи щодо оцінки конкурентного статусу підприємства, що розглядається як засіб маркетингового управління конкурентоспроможністю підприємства.

Відтак, формування маркетингу в системі управління підприємством передбачає наявність знань із основ потреб ринку, процесів виробництва, фінансово-господарських операцій, соціально-економічних принципів управління підприємством тощо. В той же час, необхідно враховувати, що вибір конкретної стратегії управління є прерогативою вищого рівня менеджменту підприємства і підпорядковується базовій корпоративній стратегії. Залежно від ситуації ресурси і можливості підприємства можуть бути зосереджені на стратегії просування товару на ринок, стратегії розподілу, продуктово-товарній чи на цінovій стратегіях. У загальному вигляді стратегію маркетингового управління конкурентоспроможності підприємства можна представити як багаточинникову модель, що враховує найважливіші його ринкові параметри: рівень попиту, рівень інноваційності виробництва конкретного виду продукції; рівень витрат й економічного ефекту (дохід, прибуток); тривалість кожної стадії життєвого циклу конкретного виду продукції.

Таким чином, пошук і обґрунтування основних чинників, що впливають на систему управління підприємством та напрямів формування комплексної системи управління на основі маркетингу на підприємстві — є пріоритетним завданням кожного управління.

Література:

1. Котликт А. В. Модель управління конкурентоспроможністю підприємства на основі збалансованої системи показників / А. В. Котлик // Науковий вісник. — О., 2015. — №16 (72). — С. 82–91.

МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НА ВІТЧИЗНЯНИХ М'ЯСОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Большакова Є. Л., аспірант,

Полтавська державна аграрна академія

Українська м'ясопереробна промисловість, без сумніву, є однією з найбільш соціально значущих галузей. Вона бере безпосередню участь в реалізації цільових програм загальнодержавного рівня, спрямованих на підвищення рівня життя населення та забезпечує національну продовольчу незалежність. Разом із тим галузь стикається з багатьма труднощами, що становлять значну загрозу сталості її розвитку.

Враховуючи особливості сучасної ринкової економіки на різних рівнях, існуючі теоретичні напрацювання та практичні здобутки мають бути спрямовані на вирішення цілого ряду питань, пов'язаних зі створенням і функціонуванням дієвого механізму управління стійким розвитком м'ясопереробних підприємств, що правомірно розглядається як невід'ємна складова сталого розвитку промислового комплексу в цілому.

В умовах жорстокої конкурентної боротьби для досягнення бажаного рівня стійкості без постійного розвитку абсолютно усіх сфер господарювання не обійтися. У контексті досягнення потрібних критеріїв сталості промпідприємству необхідно оперативно аналізувати, давати оцінку та здійснювати моніторинг процесу досягнення сталості. Цього неможливо досягнути без комплексного застосування ендогенних чинників, що впливають на стан розвитку промислового підприємства, а також інтеграції усіх структурних підрозділів підприємства, що беруть участь у забезпеченні промислово-господарського напрямку його роботи.

З огляду на вище перераховані передумови досягнення сталого розвитку, наявні у м'ясопереробній галузі методологічні та науково-практичні проблеми набувають неабиякої актуальності й значущості, а їхнє вирішення становить неоціненну перспективу для розвитку цілого комплексу.

Необхідність забезпечення сталості розвитку на вітчизняних промислових підприємствах, що спеціалізуються на переробці м'яса, обумовлена теперішніми економічними умовами та перспективними

напрямами розвитку національної й світової економіки. Для ефективного функціонування промпідприємства та галузі в цілому необхідно вміти вправно протистояти викликам сьогодення та гідно протистояти в конкурентній боротьбі.

На сьогодні більшість проблем, з якими стикається те чи інше українське м'ясопереробне підприємство, надзвичайно важко вирішити без створення дієвого механізму досягнення сталості. Процес його формування є трудомістким, тому потребує комплексного підходу та залучення досвідчених фахівців високого професійного рівня.

Структурно механізм набуття сталого розвитку складається з багатьох компонентів: організаційних, управлінських, виробничих, фінансово-економічних, техніко-технологічних, інвестиційних та ін. Їхній вибір і поєднання обумовлюється низкою факторів (характером впливу навколишнього середовища, рівнем організації та управління, обранням стратегічних завдань, специфікою роботи підприємства тощо). Окрім того, у процесі створення даного механізму варто враховувати необхідність залучення експертів конкретного напрямку, а також фактор забезпечення засад внутрішньої / зовнішньої конкурентної політики.

На жаль, практика показує, що керівництво підприємства доволі рідко бере до уваги увесь комплекс перелічених факторів, а ті управлінські рішення, що приймаються у вітчизняній промисловій індустрії, не завжди виправдовують себе, як і компетенції тих, хто вважає за доцільне їх виконувати. Як наслідок, констатуємо, що рівень розвитку українських промислових підприємств не відповідає умовам нових економічних відносин, тому називати їх конкурентоспроможними на світовому рівні не доводиться. Однак соціально та економічна спрямованість розвитку господарюючого суб'єкта навіть в умовах тимчасової ринкової невизначеності може сприяти створенню умов, необхідних для формування та апробації механізму управління стійким розвитком.

Аналіз довів, що для того щоб забезпечити динамічні показники ефективної роботи в умовах недосконалої конкуренції необхідно комплексний розвиток сталого характеру всіх сфер його діяльності у контексті галузевої і міжгалузевої середовища господарювання. В даних умовах підприємство має системно і логічно оцінювати, контролювати і моделювати управлінський механізм стійкості, забезпечуючи повне і ефективне використання внутрішніх резервів розвитку виробництва. Виходячи з цього актуальним є розробка механізму управління сталим розвитком промислового підприємства, в основі якого буде покладено уточнена класифікація видів економічної стійкості, критерії, фактори і базові принципи сталого розвитку. Це дозволить забезпечити високу

адаптивність підприємств до динамічно мінливого підприємницького середовища в контексті його соціально-економічного розвитку.

HYDROGEN SULFIDE CORRECT BRAIN BIOCHEMICAL STATE AND BEHAVIOR REACTIONS DURING TRAUMATIC BRAIN INJURY OF RATS

***Voloshchuk N. I., Pashynska O. S., Voloshchuk S. Ya.,
Vinnitsya National Pirogov Memorial Medical University***

Background: Traumatic brain injury (TBI) still represents the leading cause of morbidity and mortality in individuals under the age of 45 years in the world. Numerous experimental and clinical analyses of biomechanical injury and tissue damage have expanded the knowledge of pathophysiological events which potentially serves as the basis to define new or refine established treatment strategies. Pathogenesis of TBI include disturbances of cerebral blood flow and metabolism, cerebral oxygenation, excitotoxicity, oedema formation, and inflammatory processes. The past few years have demonstrated the role of such gasotransmitter as hydrogen sulfide (H_2S) in many biological systems. Despite the substantial literature on neuroprotective effects of hydrogen sulfide in various disorders and injuries, it is not known whether hydrogen sulfide can protect against TBI in rats.

Objective: To assess the impact of donor of H_2S — natrium hydrogensulfide on neurological state, cognitive functions and biochemical pattern induced experimental traumatic brain injury in rats.

Materials and Methods: Experiments were performed on male rats Morris maze (180–200 g). A moderate brain-injury model described by Marmarou et al. and modified by Ucar et al. (2013) was applied for head trauma. Donor of hydrogen sulfide (NaHS) (1.5 mg/kg) was administered i.p. 30 minutes after injury and every 24 h for 7 days. The rats were tested on 1-st, 3-rd and 7-th days after the injury. We estimate mortality rate, neurological state, behavior reactions (“open-field” test), motor (rota-rod test), and cognitive functions (Morris water maze test). In post-nuclear supernatant of rats’ brain assessed by the rates of biomolecules free radical oxidation, thiol-disulfide equilibrium and markers of the energy status. Statistic analyses of received data were performed by software «STATISTIK 5.5». Mean (M) and standard error (m) were calculated, probability of differences (P) was evaluated using Mann-Whitney U-test. The difference $p < 0.05$ was reliable.

Results. Moderate TBI provoke death of 12% of animals within 1 day and cause significant motor and cognitive impairment in rats. It is established that the donor of hydrogen sulfide (NaHS) showed cerebroprotective effect,

which was manifested by a reduction of the percentage of death animals contributed to the restoration of behavioral reactions, cognitive functions in rats, especially at day 7 after TBI and little changed disturbed motor coordination in animals with experimental TBI. The base of these changes is serious disorders in biochemical state of rat's brain, such as oxidative degradation of proteins and lipids of cell membranes are developed in rats. The evidence shows the increase in homogenate brain content of malondialdehyde (30 %) and carbonyl groups of proteins (25.7 %), in comparison with the control group animals. Under these conditions it registered with the formation of thiol-disulfide imbalance (significantly decreased content in the brain thiol- groups by 22.5 % and reduced glutathione 18.8 %, as compared to control), as well as hypoenergetic status (ATP content in the brain 24.3 % less, and ADP — 17.6 % more than in the control). The use of the donor-hydrogen-sulfide — NaHS is accompanied by a reduction in the intensity of oxidative modification of proteins and lipids (level of malondialdehyde and carbonyl groups of the protein, respectively, 15.0 % and 12.5 % higher than the control). At the same time registered the decrease of perturbations in thiol-disulfide system (content of thiol groups and reduced glutathione were in 10-12 % higher than in the control) and impaired the energy metabolism (ATP levels was on 14 % less, and ADF — 10 % more than in control). Along with this the perturbations of thiol-disulfide system (content thiol groups and reduced glutathione 10-12 % higher than in the control) and impairment of energy metabolism (ATP levels by 14 % less, and ADF — 10 % more than control) are decreased.

Conclusions: The use of sodium hydrogen sulfide exerts a neuroprotective effect on traumatic brain injury in rats. This effect which is associated with the ability of the donor of H_2S to reduce the intensity of free radical oxidation of biomolecules, to restore the thiol-disulfide balance and improve energy potential of brain cells. Further studies of the mechanisms of cerebroprotective properties of H_2S during brain trauma will open the new approaches for treatment of this serious pathology.

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ МОТИВАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ В СИСТЕМІ МЕНЕДЖМЕНТУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Воронько-Невіднича Т. В., к. е. н., доцент,

Шупта І. М., к. п. н., доцент,

Полтавська державна аграрна академія

Фактична діяльність агропідприємств вказує на превалювання досягнень короткострокових оперативних завдань господарювання. Як зазначають фахівці, націленість товаровиробників на ефективність в короткостроковому періоді проявляється у виснажуванні

сільськогосподарських земель нераціональними сівозмінами; руйнуванні поверхневого шару ґрунту; виснаженні природних ресурсів; забрудненні навколишнього середовища; ігноруванні потреб сільської громади; занепадом сільської інфраструктури; відсутністю програм розвитку та мотивації персоналу. Слідування короткостроковому ефекту не відповідає цілям сталого розвитку та унеможливорює розвиток аграрного сектору в довгостроковій перспективі. Саме тому, важливим є дотримання гармонії інтересів всіх учасників господарського процесу.

Відомим є факт існування прямого зв'язку між системою мотивації та результативністю господарювання підприємств. Недостатність знань або небажання керівників приділяти увагу побудові мотиваційного механізму стають причинами збитковості або низької прибутковості підприємств. Хоча важливою ознакою сучасного суспільства є пріоритетна увага до персоналу — провідного чинника виробництва, який є одним з основних резервів економічного зростання та конкурентоспроможності підприємства.

Як відомо, мотивація персоналу є однією із функцій управління поряд з іншими функціями, такими як планування, організація, контроль, прийняття рішень [4, с. 188]. Тому успіх управління організацією залежить від того, наскільки ефективною є мотивація працівників. Ефективна система внутрішнього управління підприємством, що передбачає наявність чітко організованої моделі мотивації праці працівників, займає одне з ключових місць у системі організації діяльності підприємницьких формувань.

Сучасна політика мотивації персоналу удосконалює процес адміністративного управління, що полягає в розробці та виконанні планових завдань, посадових та інших інструкцій, методичних положень і вказівок, наказів, розпоряджень, та являє собою непряме, опосередковане управління, виходячи з інтересів робітників і використанням специфічних форм і методів забезпечення їх матеріальної та моральної зацікавленості в результатах діяльності особистих, взагалі підприємства, у зростанні показників ефективності виробництва [3, с. 178].

Дослідники та експерти сходяться на думці, що для більшості аграрних підприємств застосування мотиваційного механізму і мотиваційного менеджменту в цілому скоріше є виключенням. Значна кількість керівників при управлінні беруть за основу жорсткі авторитарні елементи — накази, страх, контроль, нав'язування, «тиск», примус тощо.

Серед причин низького рівня застосування мотиваційного механізму серед керівників агроформувань можна назвати :

- невизначеність, тобто відсутність довгострокових планів, стратегій діяльності підприємств в цілому, і стратегій розвитку людських ресурсів зокрема;

- відсутність у підприємстві постійно діючої системи заохочень, визнання результатів діяльності тощо;

- низький рівень управлінської культури вищого керівництва;

- одноманітність підходів до вирішення задач і проблем формування мотиваційного клімату тощо;

- відсутність налагодженої системи комунікацій у підприємстві;

- особиста незацікавленість керівництва, уникнення прийняття відповідальності на розвиток на функціонування колективу тощо.

Мотиваційний механізм забезпечує перетворення набору факторів, принципів, стимулів, мотивів, ціннісних орієнтацій, сподівань, поведінкових реакцій з лінійного дискретного стану у замкнутий, постійно повторювальний процес. У структурному відношенні мотиваційний механізм включає фінансово-економічні методи і важелі, певну структуру відповідальних працівників, норми і правила стимулювання, періодичність проведення оцінки здійснюваних заходів тощо [2, с. 36].

Мотивація персоналу передбачає врахування основних базисних потреб і фізіологічних (збудливість, потреба в екзогенних подразниках; потреба в підтримці гомеостазу тощо); потреба в безпеці і захищеності; потреба в любові і прихильності; потреба в досягненнях; потреба в соціальному схваленні (кар'єра, соціальний статус).

Управлінська модель механізму мотивації є цілісною системою внутрішніх мотивів та зовнішніх стимулів діяльності працівників, використання яких дозволяє виявити внутрішні резерви стійкого розвитку організації. Основа мотиваційної політики організації — принцип комплексності, відповідно до якого мотивація персоналу має базуватися на трьох основних компонентах: потенційні можливості співробітника (психофізіологічні особливості, освіта, виховання, досвід та ін.), особистісні мотиваційні компоненти; мета і завдання бізнесу [1, с. 379–391].

Головною задачею якісного та ефективного мотиваційного механізму є формування комплексу чинників, які здатні задовільнити працівників під час їх появи. За умови, що працівники можуть регулярно задовольняти ці потреби, формується лояльність до підприємства в цілому. Адже потреба — це необхідна умова будь якої діяльності, проте потреба сама по собі не здатна задати діяльності чіткого вектору. Тому однією з основних результатів успішного застосування мотиваційного менеджменту є зміщення акцентів діяльності керівництва з того наскільки працівник вміє виконувати свою

роботу на те, наскільки він хоче її виконувати, адже, у підсумку, це і визначає продуктивність праці співробітника і підприємства в цілому.

Узагальнюючи вище наведене, необхідно зазначити, що мотиваційний механізм управління персоналом повинен сприяти підвищенню продуктивності праці; заохоченню ініціативи працівників при вирішенні їх власних проблем і проблем підприємства; поліпшенню мікроклімату в колективі тощо. Таким чином, ефективно функціонуючий мотиваційний механізм має стратегічне значення для підприємств.

Література:

1. Биканова О. Мотивація праці як важливий чинник забезпечення ефективного управління персоналом підприємства / О. Биканова [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://conf-cv.at.a/forum/53-482-17>.
2. Іванов С. Л. Роль нематеріальних чинників мотивації праці у формуванні людського капіталу сучасного підприємства в Україні / С. Л. Іванов // Наукові праці НДФІ. — 2010. — № 5. — С. 34–38.
3. Синицька О. І. Мотиваційні механізми управління персоналом підприємств сфери послуг: Дис... канд. екон. наук: 08.06.01 / Академія муніципального управління / О. І. Синицька. — К., 2013. — С. 240. — Бібліогр. : арк. 182–193.
4. Співак В. В. Мотивація як засіб ефективного менеджменту персоналу підприємств / В. В. Співак // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. — 2010. — № 6. — Т. 2. — С. 178–181.

ДІАГНОСТИКА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Галич О. А., к. е. н., доцент,

Вітко Ю. Д., аспірант,

Полтавська державна аграрна академія

Функціонування аграрних підприємств в умовах глобалізації потребує розробки необхідної інформаційної системи про стан і перспективи власного розвитку, задля підвищення результативності та ефективності зовнішньоекономічної діяльності. Однією з перспективних економічних процедур оцінювання поточного економічного стану підприємства загалом, так і окремих напрямків його діяльності, виступає діагностика підприємницької діяльності. Така

діагностика створює можливість управління кінцевими результатами діяльності підприємства шляхом фундаментального та логічно-обґрунтованого визначення факторів, що впливатимуть на функціонування підприємства та моделювання і прогнозування дії цих факторів на діяльність досліджуваного об'єкта [3, с. 57].

Здійснення діагностичних процедур забезпечує накопичення інформації, необхідної для оцінювання поточного стану зовнішньоекономічної діяльності підприємства, перспектив розвитку, виявлення наявних та потенційних ризиків, найбільш суттєвих чинників впливу на систему здійснення зовнішньоекономічної діяльності, задля спрямування дій на елімінацію виявлених недоліків та виокремлення сильних сторін підприємства, з метою прийняття обґрунтованих управлінських рішень для підвищення результативності зовнішньоекономічної діяльності.

Разом із цим, найбільш комплексними індикаторами результативності зовнішньоекономічної діяльності підприємства за певний проміжок часу виступають показники ефективності, що характеризують економність витрачання коштів та визначаються шляхом зіставлення кінцевого результату та ефекту (одержаного продукту) з витраченими і спожитими ресурсами (затратами). Однак, єдиний підхід до визначення переліку таких показників та методики їх розрахунку у науковій літературі відсутній, що ускладнює проведення діагностики зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств.

Ми вважаємо, що виступаючи результативним показником оцінки системи зовнішньоекономічної діяльності, обрані показники ефективності мають відповідати таким критеріям: реалістичність — визначатися з урахуванням поточного стану ринкової кон'юнктури з одного боку, та можливостями ресурсної частини підприємства, з іншого; актуальність — узгоджуватися з стратегічними та тактичними цілями підприємства, характеризувати найважливіші аспекти очікуваного результату; значимість — висвітлювати ефект від зовнішньоекономічної діяльності та давати можливість оцінити вплив на розвиток підприємства.

Крім того, показники ефективності зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств мають:

- визначатися на підставі стратегічних цілей підприємства та очікуваних показників результату його діяльності з урахуванням фактично досягнутих у попередніх періодах результатів та виходячи із тенденцій розвитку сільськогосподарської галузі та прогнозу її розвитку на перспективу;

- формулюватися чітко та однозначно;

- висвітлювати кількісні та якісні характеристики досліджуваної системи;

- бути критичним до найбільш впливовіших на систему факторів;
- характеризувати виконання та реалізацію зовнішньоекономічного напрямку використання коштів підприємства;
- об'єктивно відображати особливості та специфіку діяльності аграрного підприємства, висвітлювати результати його зовнішньоекономічної діяльності в сільськогосподарській галузі;
- бути вимірюваними, мати кількісне вираження та надавати можливість порівняння за окремі періоди;
- розраховуватися за допомогою математичних дій з показниками статистичної, фінансової та іншої звітності, даними бухгалтерського, статистичного та управлінського обліку, що виступають джерелами інформації для їх визначення.

Вивчення економічної літератури [1–4] щодо методів оцінки та аналізу результативності діяльності підприємств, дозволив виокремити існуючі показники оцінки стану зовнішньоекономічної діяльності підприємств та провести їх об'єднання у групи за спорідненістю інформації, що була отримана з аналізованих джерел (рис. 1). Серед виділених показників найбільш поширеними виступають динаміка обсягів експорту та імпорту продукції, а також економічна ефективність експорту, імпорту та зовнішньоторговельних операцій. Запропоновані науковцями методи аналізу та оцінки зовнішньоекономічної діяльності надають інформацію не тільки про ефективність зовнішньоекономічної діяльності, але й щодо різних її аспектів, зокрема фінансовий стан та потенціал підприємства, його інвестиційну привабливість, рівень міжнародної договірної роботи тощо.

З одного боку, діагностика результативності зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств має здійснюватися із застосуванням системного підходу, що дозволяє в комплексі аналізувати системні внутрішні процеси, корегувати зовнішню й внутрішню політику підприємства, визначати цілі управління тощо. З іншої сторони, аналіз кожної окремої групи виділених показників допомагає виявити слабкі місця та проблемні зони діяльності підприємства, та розробити програму щодо їх усунення.

Таким чином, повномасштабний аналіз зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств доцільно здійснювати на основі проведення як комплексної діагностики функціонування підприємства, так і на основі окремого аналізу групи показників оцінки стану зовнішньоекономічної діяльності, що дозволяє оцінити реальну конкурентоспроможність аграрного підприємства, визначити необхідні зміни у подальшому розвитку та підвищити ефективність провадження зовнішньоекономічної діяльності.

Показники ефективності ЗЕД	Показники оцінки потенціалу ЗЕД підприємства	Показники фінансового стану
Валютна ефективність експорту (імпорту)	Підвищення частки конкурентоспроможності продукції	Рентабельність активів, власного капіталу
Економічна ефективність експорту (імпорту)	Приріст частки інноваційної продукції	Ліквідність підприємства
Відносна ефективність експорту (імпорту)	Маркетинговий потенціал експорту (імпорту)	Експортний (імпортний) прибуток
Ефективність придбання і використання імпортного обладнання	Частка нових товарів в експорті (імпорті), які з'явилися на ринках за останні 5 років	Рівень чистого прибутку від експорту (імпорту)
Ефективність реалізації експортної продукції на внутрішньому ринку	Частка зниження витрат за рахунок використання нових технологій тощо	Використання капіталу в зовнішньоекономічній діяльності
Ефективність придбання та продажу ліцензій	Частка сертифікованих на відповідність міжнародним стандартам видів продукції	Коефіцієнт аналізу дебіторської заборгованості
Абсолютний економічний ефект від експорту (імпорту)	Питома вага імпортих комплектуючих в готовому виробі	Грошові потоки від зовнішньоекономічних операцій
Показники обсягу	Показники міжнародної договірної роботи	Показники міжнародної інвестиційної привабливості
Обсяги експорту/імпорту товарів та послуг	Рівень договірної роботи	Приріст вартості бізнесу та бренду
Обсяг зовнішньоекономічного обігу	Стійкість позицій підприємства на зовнішньому ринку	Поліпшення іміджу і ділової репутації підприємства
Обсяги накладних витрат на виконання зовнішньоекономічного контракту (експорт/імпорт)	Кількість і сума отриманих рекламцій під час виконання зовнішньоекономічного контракту	Обсяг використання торговельної марки фірми
Обсяг експорту (імпорту) нових товарів	Обсяг задоволених рекламцій	Коефіцієнт стійкості економічного зростання

Рис. 1. Групування показників оцінки стану зовнішньоекономічної діяльності підприємств

Джерело: складено авторами на основі [1–4]

Література:

1. Al'-Osta, Salim Abdul'-Aziz (2016). Diahnostyka eksportnoyi diyal'nosti promyslovoho pidpryyemstva [Diagnostics of export activity of industrial enterprise]. Volodymyr Dahl East Ukrainian National University. Severodonetsk, 18.
2. Vakul'chyk, O. M., Knyshek O. O. (2014). Diahnostyka zovnishn'oekonomichnoyi diyal'nosti pidpryyemstv [Diagnostics of foreign economic activity of enterprises]. Bulletin of Customs Academy of Ukraine, 2, 91–98.
3. Mel'nyk O. H., Nahirna M. Ya. (2014). Osnovni funktsiyi etiologichnoyi diahnostyky zovnishn'oekonomichnoyi diyal'nosti pidpryyemstv [Basic functions of etiologic diagnostics of foreign economic activity of enterprises]. Proceeding of international scientifically practical internetconference «Problems of management export-import activity». Lviv: Lviv Polytechnic National University, 57.

4. Pukhal's'ka Ya. P. (2012). Analiz zminy efektyvnosti zovnishn'oeekonomichnoyi diyal'nosti mashynobudivnoho pidpryyemstva [Analysis of change of efficiency of foreign economic activity of machine-building enterprise]. Bulletin of Khmelnytsky National University, 3(3), 85–89.

ЗАСТОСУВАННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНО-ВАРТІСНОГО АНАЛІЗУ ПРИ ОБГРУНТУВАННІ ПРОЕКТНИХ РІШЕНЬ

*Дивнич О. Д., к. е. н., доцент,
Демиденко Л. М., к. е. н., доцент,
Полтавська державна аграрна академія*

На сьогодні одним із вирішальних чинників успіху здійснення господарської діяльності та підвищення ефективності здійснення окремих бізнес-процесів є ефективний менеджмент, що оптимізує рішення на основі розрахунку та використання формальних критеріїв. Прийняття рішення про доцільність реалізації проекту на 90 % залежить від величини фінансових показників.

У сільськогосподарських підприємствах України актуальними є питання матеріально-технічного забезпечення та оновлення. Зокрема, за даними Держстатистики ступінь зносу основних засобів сільського, лісового та рибного господарства становить лише 38,9 % у 2015 р., тоді як деякі економісти наголошують на катастрофічному рівні зносу — більше 60 %.

Закупівля основних видів сільськогосподарської техніки складає 3–5 % від наявної, у той час як для простого відтворення машинно-тракторного парку потрібно щорічно закуповувати не менше 12,5% виходячи з середнього життєвого циклу основних засобів 8 років. Тому можна стверджувати, що в Україні спостерігається великий відкладений попит на сільгосптехніку. У 2015 р. найбільшу активність щодо закупівлі тракторів проявляли підприємства, що мали сільськогосподарські угіддя від 1 до 5 тис. га.

На ринку сільгосптехніки в Україні представлені такі відомі марки, як АМАКО Україна, Case IH, New Holland, Kuhn, Pöttinger, Укрсільгоспмаш, Червона зірка та інші. Серед значного розмаїття як енергозасобів, так і ґрунтообробної техніки складно зробити раціональний вибір. Адже техніка різниться за робочою швидкістю, витратами пального, потужністю двигуна, захватом машини, можливістю працювати в складних польових умовах, набором електронних систем, можливістю агрегуватися з різною ґрунтообробною технікою, вартістю обслуговування, а головне ціною придбання. На сьогодні більшість сільгосптоваровиробників не мають

можливості закупити достатньо якісної дорогої техніки, тому інвестиційне рішення про придбання енергозасобу потребує досить ґрунтованого дослідження.

Для оцінки альтернативних варіантів придбання нових енергозасобів нами пропонується здійснювати функціонально-вартісний аналіз, що дозволяє порівняти функціональність енергозасобу з витратами на його придбання та експлуатацію.

Функціонально-вартісний аналіз — це метод комплексного техніко-економічного дослідження об'єкта з метою розвитку його корисних функцій при оптимальному співвідношенні між їх значимістю для споживача і витратами на їх здійснення. Процесне управління дає можливість чітко спланувати показники, які є визначальними для конкретного енергозасобу та суб'єкту господарювання зокрема, їх критичні значення, спрогнозувати майбутні результати, визначити витрати на одиницю результату та їх структуру, порівняти одержані результати для прийняття інвестиційного рішення (рис. 1).

Функціонально-вартісний аналіз оновлення основних засобів сільськогосподарського підприємства доцільно проводити за наступною схемою:

- 1) виявлення фактичної потреби в енергозасобі;
- 2) пошук альтернативних варіантів енергозасобів, що відрізняються за потужністю, показниками продуктивності, ціною та експлуатаційними витратами тощо;
- 3) визначення переліку функціональних показників та вимог підприємства щодо функціонування енергозасобу в процесі виробничої діяльності;

4) оцінка вартісних показників енергозасобу, що включають не лише ціну придбання (надходження) енергозасобу, але і поточні експлуатаційні витрати, оскільки дешевші енергозасоби можуть буди значно дорожчими в обслуговуванні у зв'язку з частими поломками чи дорогими деталями для ремонту;

5) приведення функціональних та вартісних показників до співставних одиниць. Зокрема, для функціональних характеристик оцінки виробітку доцільно використовувати показник умовного еталонного гектара, що враховує вид робіт, їх складність. На трактор кожної марки встановлені годинний і змінний наробіток в еталонних умовах — еталонний виробіток в умовних еталонних гектарах. Фізичні обсяги кожного виду тракторних робіт переводяться в умовні еталонні гектари за допомогою коефіцієнтів які є відношенням еталонного виробітку трактора до технічно обґрунтованої норми наробітку на конкретній роботі при 7-годинному робочому дні. Для вартісних показників варто обрати один часовий період — година, зміна, рік;

6) на основі функціональних показників розрахувати функціональний індекс за формулою:

$$I_{\text{функц}} = BP \cdot \left(\frac{K_{\text{надійн}}}{0,87} \right) \cdot \left(\frac{З_{\text{річ}}}{1500} \right), \quad (1)$$

де $I_{\text{функц}}$ — функціональний індекс енергозасобу;

BP — середній виробіток енергозасобу, ум. ет. га/год.;

$K_{\text{надійн}}$ — коефіцієнт надійності енергозасобу, коефіцієнт (0,87 — нормативний коефіцієнт надійності енергозасобу);

$З_{\text{річ}}$ — річне завантаження енергозасобу, год. (1500 — норматив річного завантаження енергозасобу).

7) на основі вартісних показників надходження та використання енергозасобу визначається вартісний індекс:

$$I_{\text{варт}} = \frac{A_p}{OP} + O_{\text{пал}} \cdot C_{\text{пал}} + \frac{\%B_{\text{рем}} \cdot C}{OP} + \frac{ЗП_{\text{год}}}{BP_{\text{год}}}, \quad (2)$$

де $I_{\text{варт}}$ — вартісний індекс енергозасобу;

A_p — річні амортизаційні відрахування (за прямолінійним методом), грн.;

OP — номінальний обсяг роботи енергозасобу за рік, ум. ет. га;

$O_{\text{пал}}$ — витрати палива, кг/ум. ет. га;

$C_{\text{пал}}$ — ціна пального, грн/кг; %

$B_{\text{рем}}$ — норматив щорічних відрахувань на поточний ремонт енергозасобу та його технічне обслуговування, коефіцієнт;

C — ціна придбання (надходження) енергозасобу, грн.;

$ЗП_{\text{год}}$ — заробітна плата тракториста-машиніста за 1 люд.-год.;

ВР_{год} — виробіток енергозасобу за 1 год., ум. ет. га;

8) у підсумку розраховується функціонально-вартісний коефіцієнт енергозасобу як співвідношення вартісного та функціонального індексу. Серед альтернативних варіантів енергозасобів обирають той, що забезпечує мінімальний рівень даного коефіцієнту, оскільки показує рівень витрат на придбання та експлуатацію основного засобу на одиницю корисності (функціональності) енергозасобу.

$$K_{\phi-варт} = \frac{I_{варт}}{I_{функц}} \Rightarrow \min . \quad (3)$$

Таким чином, застосування функціонально-вартісного аналізу при обґрунтуванні реалізації інвестиційної програми оновлення основних засобів сільськогосподарського підприємства дозволяє швидко і економічно обрати енергозасіб, що забезпечить найбільший рівень віддачі на одиницю вартості придбання та обслуговування, тобто забезпечується дотримання оптимального співвідношення «ціна — якість».

THE KEY DIMENSIONS OF RISK MANAGEMENT IN MODERN TOURISM INDUSTRY

Drogomyretska M. I.,

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University*

During the past two decades, tourism has become one of the most promising engines for promoting sustainable development in many economies in the world. Despite the ever-increasing and unpredictable shocks from terrorist attacks and political instability, to health pandemics and natural disasters, tourism industry continued to show its resilience in 2016, contributing direct GDP growth of 3.1 % and supporting 6 million net additional jobs in the sector. In total, tourism industry generated US\$ 7.6 trillion (10.2 % of global GDP) and 292 million jobs in 2016, equivalent to 1 in 10 jobs in the global economy [3].

Those enterprises which enter the international tourism market face in their activities with the need to master a number of important management techniques, among which honorable place is given to risk management. Nowadays business entities are not limited to the current planning and operational management of economic activities, but, on the contrary, they are striving to create an effective risk management system based on a set of measures to prevent possible losses of material, financial, tourist and other resources.

The modern theory, methodology and practices of risk management in the tourism industry are only at the stage of formation; therefore, the creation of theoretical basis for the creation of the risk management system at the tourism enterprises is especially important for research purposes.

Risk management is a central part of any organisation's strategic management. It is the process whereby organisations methodically address the risks attaching to their activities with the goal of achieving sustained benefit within each activity and across the portfolio of all activities [1]. All this indicates that one part of the art of risk management in modern tourism industry is to pick the appropriate risk measure for each concrete situation.

According to Robertson D. and Kean I. [2], the tourism risk management process is concerned with identifying and analyzing the risks (i.e. "the chance of something happening that will have an impact upon objectives") to a destination or organization and deciding what can and should be done about them. They are logical and systematic problem-solving and decision making processes.

It seems important to pay attention to the fact that the whole set of risks in tourism can be conditionally combined into two large groups:

- the risks that tourists incur when they plan and implement their travel (tourism risks),

- and the risks of the tourist enterprises related to the formation, promotion and sale of tourist products and the provision of recreational services activity (economic or household risks).

The first group of risks consists of unfavorable events connected either with material and financial losses (loss or damage to property during tourist trips, financial losses, etc.), or with threats to the life and health of the tourist. But the second one, caused by the nature of the activity of the recreational and tourist complex enterprises, is more interesting for analysis due to the high level of complexity of financial and economic relations.

Any risk in tourism is always inherent in the evolutionary nature of development. In the context of our study we identified that the main life cycle stages of risk in modern tourism industry are closely related to the process of tourist destination development, as well as to the creation of a tourist product. If there are no tourist needs, and natural ecosystems and cultural and historical complexes are not considered as recreational resources, then, accordingly, no risks in tourism can be discussed. However, a huge load on the natural environment and the tourism industry exists in the process of tourist and recreational activities. Consequently, there are risks that cause local economic agents and the tourists themselves to seek the most effective neutralization measures, to mitigate the impact of risks, and even to redistribute the power of their influence between different types of tourist and recreational systems. Theoretically, there is the possibility of complete neutralization of sources of danger in tourism activities, however, in practice,

risks in tourism are transformed into new forms. Therefore, the cycle of “occurrence — strengthening — compensation — redistribution — transformation” of risks is repeated many times.

In the course of this study, we found that risk management in any tourist enterprise can be carried out at the strategic and tactical levels. If we compare these levels with the organizational system of management of a tourist enterprise, the first of them is realized within the framework of strategic planning, coordination and control subsystems, and the second one is realized within the framework of the organization's subsystem only. Finally, comprehensive assessment of the key elements of these subsystems makes it possible to determine the sequence of stages of the risk management process in the tourist enterprise, which can be summarized as follows:

the definition of risk management purposes; analysis of the external and internal environment → risk management strategies formation → choice of means and methods of risk management → resource allocation → risk factor analysis → risk identification → quantitative and qualitative risk assessment → development and implementation of a subsystem for adaptation to risks → establishing assessment indicators for risk monitoring → comparing the results of tourism risk management with objectives and benchmarks → identifying negative deviations → taking the necessary corrective actions → developing of the recommendations for improving the effectiveness of risk management.

The key element of tourism risk management is related to the development of a mechanism for adaptation to risks. Adaptation subsystem provides for the use of a set of measures that cover the entire scope of tourist risks. These activities are common in the activities of various economic systems, but poorly formalized in the tourism industry. Given this, we believe that one of the main directions of improving the tourism risk management system can be the creation of project risk management unit, required for the development of new tourism products that provide an increased level of risk. Such a unit suits well enough in the matrix organizational structure of enterprise management. Each group of this unit should include both managers from among the permanent employees of the enterprise, as well as the workers from other structural units of the enterprise involved in solving a specific task. It is also possible to attract specialists from other travel agencies and organizations with a view to formulating common solutions in the field of managing the risks of a particular tourist product.

The information base of the risk management process includes statistical information on the development of the tourism market, as well as custom-made marketing research of the tourism industry. The main emphasis in the formation of such a base should be made in the light of the availability of information from existing or possible problems of development of the tourism and related industries. In addition, the database should contain

materials from existing tourist products and methodological support for risk management. As a result, working groups can predict the risks of innovative tourism programs, create new ones or adjust existing methods and models of risk management on their own.

This led us to the conclusion that an effective management of the tourism enterprises requires timely identification of the main risk factors, which are a set of prerequisites that increase the likelihood and the reality of risk events. We must admit that content identification procedure should be based on statistical or expert analysis of data, wherein any negative trend cannot be attributed to a risk factor, since it does not possess qualities that are inherent risks. On the basis of the above considerations, it's reasonable to assume that the opportunities offered by the process of risk management of tourism enterprises, will help senior management executives, not only to achieve the desired targets for profitability and efficiency, but also to avoid the waste of resources. The process of risk management in modern tourism industry will certainly contribute to develop the business reputation of the tourist enterprise and to strengthen the achieved positions in the market.

Literature:

1. A Risk Management Standard. — Retrieved from: https://www.theirm.org/media/886059/ARMS_2002_IRM.pdf
2. Robertson D., Kean I. Introduction to Risk Management in Tourism. — Retrieved from: [http://publications.apec.org/file-download.php?filename= Introduction%20Participants%20English.pdf&id=636_toc](http://publications.apec.org/file-download.php?filename=Introduction%20Participants%20English.pdf&id=636_toc)
3. Turner R., Freiermuth E., 2017, Travel & Tourism Economic Impact 2017. World. — Retrieved from: <https://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic-impact-research/regions-2017/world2017.pdf>

ЕЙДЕТИКА ЯК НОВИЙ ПІДХІД ДО ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ

*Жигжитова Л. М.,
КПІ ім. І. Сікорського*

Annotation. *This article refers to the new approaches in teaching processes through visual associated links which helps to develop children's memory, critical thinking, positive attitude to the surrounding world and also helps to create imagination.*

Keywords: *imagination, associated links, vivid thinking, acro-verbal method.*

В ХХІ столітті потік інформації став настільки великий, що опрацювати та запам'ятати його може тільки людина з надзвичайними здібностями. В зв'язку з цим виникає одна з найбільших проблем сучасної освіти — вплив інформаційного стресу на здоров'я дітей. Один із способів вирішення цієї проблеми — це навчити дітей правильно відбирати та опрацьовувати важливу інформацію. І тут не обійтись без розвитку пам'яті.

Пам'ять — це властивість мозку записувати, зберігати та виробляти інформацію; проте, як ці процеси відбуваються — досі не встановлено, і, можливо, коли вчені розкриють ці таємниці, тоді і будуть вирішені всі проблеми пов'язані з пам'яттю. А поки що в багатьох навчальних закладах методика навчання учнів опирається на логічне мислення і механічну пам'ять, за допомогою яких діти намагаються опрацювати той величезний об'єм інформації, який з кожним роком зростає в геометричній прогресії. І тут на допомогу вчителю/викладачу приходять різноманітні технології, методики і прийоми навчання які процес отримання знань допомагають зробити легким і цікавим. Система ейдетики (також «Всеосяжний спогад» (англ. Total Recall) — одна із них, оскільки базується на принципі образних асоціацій («ейдос» в перекладі з грецької «образ»), які розвивають пам'ять, образне мислення і уяву, допомагають дитині швидко запам'ятати необхідний матеріал і легко відтворити його в майбутньому. Вперше термін «ейдетика» було впроваджено в науку сербським вченим В. Урбанчичем в 1907 році. А в 20–40 роках ХХ століття цією теорією займалися в марбурзькій школі психології Е. Йенш і його колеги (В. Йенш, О. Кро, А. Рикель, Г. Фішер та інші). В Радянському Союзі вивченням ейдетики та застосуванням її принципів на практиці займалися такі психологи, як П. П. Блонський, Л. С. Виготський, О. Р. Лурія, М. П. Кононова, С. Л. Рубінштейн, Б. М. Теплов, Г. С. Фейман. Проте, через події Другої світової війни, дослідження в цій галузі науки були повністю згорнуті. І лише в 90-х роках ХХ століття відомий російський вчений, доктор педагогічних

наук І. Ю. Матюгін з групою однодумців вивчив накопичений людством досвід ефективного запам'ятовування і розробив 27 методів розвитку абстрактно-образної пам'яті та уваги. В Україні питанням активного впровадження ейдетики в навчальний процес займається Є. В. Антошук — інструктор-методист, почесний доктор педагогічних наук АРЕ, засновник «Української школи ейдетики», в якій кожен може в ігровій формі запам'ятовувати слова (в тому числі й іноземні), а також цифри, обличчя, імена, вірші та великі за обсягом тексти.[1]

Ейдетика сприяє гармонійному розвитку обох півкуль головного мозку, що значно підвищує здатність дитини концентрувати увагу, покращує її пам'ять, робить її більш працездатною. Експериментально доведено, що здатність до активного образного запам'ятовування притаманна всім людям, тільки 40% з них є активними ейдетиками, а решта 60% — латентними. На думку багатьох психологів, ейдетизм є логічною стадією розвитку дитини. Найкращий період для впровадження методики ейдетики — вік від 11 до 16 років. Варто відмітити, що з настанням перехідного віку яскраві наочні образи у більшості дітей починають поступово зникати. Вважається, що лише незначний відсоток людей зберігає цю властивість протягом всього життя. Наприклад, високий рівень ейдетичних здібностей помічали у багатьох відомих особистостей. Так, Костянтин Федін стверджував, що перш ніж щось написати, він це чітко чув, Олексій Толстой всі описані ним події реально відчув і чітко побачив, а Альберт Ейнштейн міг побачити і відчувити силу струму. [2.] Методи навчання, які пропонує ейдетика, базуються на образному мисленні дитини і відповідають законам природи. Серед основних методів можна виділити: метод місць, або метод Ціцерона (заснований на зорових асоціаціях, при якому потрібно уявити собі предмет, який слід запам'ятати і об'єднати його образ з образом певного місця, який легко відтворюється в пам'яті. Ціцерон розвішував тези своїх промов на стінах і дверях своєї оселі, це допомагало йому швидко їх вивчити, а потім легко відтворити в пам'яті; ланцюжковий метод (який базується на ланцюжкових асоціативних зв'язках. Для стійкого збереження матеріалу в пам'яті потрібно вибудувати злагоджений ланцюжок асоціацій, наприклад: написання множини іменників-винятків “kilo”, “piano”, “photo” — на піаніно, яке важить багато кілограм, стоїть фото) та метод Аткінсона, або акровербальний метод («акро» — край, «вербо» — слово, тобто, складання віршиків, жартівливих фраз, в яких зашифрована певна інформація, наприклад: «море спорит с легким бризом, storm arise-arose-arisen». А основною формулою ейдетики є: уява +позитивні емоції = засвоєна інформація. Отже, застосування методів ейдетики при навчанні учнів всіх вікових категорій є досить доцільним і ефективним, оскільки сприяє підвищенню мотивації до навчання, пробуджує

пізнавальну активність, розвиває зорову пам'ять, а також слухові і тактильні відчуття.

Література:

1. Немченко-Васілініч Т. В. Методика ейдотехніки та її використання на уроках української мови та літератури. //Режим доступу: <http://dorobok.edu.vn.ua/>
2. Система Эйдетики // Режим доступу: <http://mama.neolove.ru/>

ПРО НОВІ ВИМОГИ ДО СУЧАСНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦІ

Загородня Н. П.,

к. е. н., доцент,

Інститут підготовки кадрів

Державної служби зайнятості

Вирішальним фактором суспільно-економічного розвитку світу є сучасний етап науково-технічного прогресу, який прискорює свій рух і принципово змінює світовий простір, людський фактор, організацію праці.

На думку фахівців в історично конкретні терміни пройдено етап технологічної революції, інформаційної, інформаційно-технологічної і почався етап інформаційно-електронної революції.

Всесвітній економічний форум в Давосі в 2016 році був присвячений глобальним змінам в світовій економіці, які швейцарський професор Клаус Шваб охарактеризував як Четверту промислову революцію, де принципово змінюється виробничий процес і місце людини в процесі виробництва.

За прогнозом інформацією Всесвітнього економічного форуму в Давосі (2016 р.) Четверта промислова революція суттєво впливає на ринок праці. Так, за наступні 5 років буде відбуватися радикальна зміна професій, тобто навички, що вимагалися ринком впродовж десятиріч, стануть морально застарілими. За розрахунковими даними, в 2020 році приблизно 35% навиків сучасної виробничої сили будуть змінено. Більше ніж 47% робочих місць буде автоматизовано. З'являться нові робочі місця, які не існують сьогодні, але які будуть звичайними через 5 років .

Високі технології кардинально змінюють виробничий процес, а головне — місце людини в ньому.

Сучасні тенденції організації праці можна розглядати з двох принципово різних сторін по відношенню до живої праці, до сучасного працівника, до місця працівника у виробничому процесі.

Перший підхід базується на формалізації виробничого процесу, його роботизації і максимальне вивільнення живої праці, створення “безлюдних” технологій.

Роботизація виробництва розглядає працівника як непередбачуваний та конфліктний елемент виробництва, який потребує зростання заробітної плати, збільшення витрат на соціальні виплати, медичне страхування, забезпечення навчання, перенавчання, підвищення кваліфікації тощо.

Повна формалізація виробничого процесу усуває живу працю та вимагає повну інтелектуалізацію даного процесу. Основним змістом праці сьогодні є його розумовий компонент, який характеризується такою сучасною ознакою як когнітивність і заснований на відповідному обсязі сучасних фахових теоретичних і розрахункових знань. Сучасний, творчий, молодий фахівець щиро бажає реалізувати і себе і свої знання, отримати свій новий професійний досвід, не завжди розуміючи подальший вплив сучасних тенденцій на суспільство, на працюючих, на соціальні наслідки.

Важливими характеристиками передових технологій є те, що вони здійснюються ресурсозберігаючим шляхом (на основі застосування синтетичних і композиційних матеріалів); є екологічно чистими (замкнуті цикли виробництва із вторинним використанням виробничих відходів, очищенням стоків); надійно контролюються з метою досягнення заданої якості продукції на основі застосування досягнень електроніки; у разі застосування машин вимагають мінімальної кількості живої праці, а отже, і робочої сили. Останнє є прикладом комплексної автоматизації за допомогою роботокомплексів, роторних ліній, гнучких виробничих систем, сучасного транспорту, енергетики, де функції працюючих — це лише контроль за функціонуванням автоматичних систем та їх наладка. Основне робоче місце — це контролер з навиками програмування і з детальним розумінням повного алгоритму всього процесу.

Високі технології кардинально змінюють виробничий процес, а головне — місце людини в ньому, бо принципово впливають та змінюють продуктивні відношення. Ці технології характеризуються певними особливостями. Якщо вони базуються на процесах, то такі технології є майже безмашинними. З позиції новітніх технологій відбувається реальне вивільнення людини з процесу безпосереднього виробництва і формуються по суті “безлюдні” технології. Підприємство з такими технологіями слід розглядати як систему, що самоорганізовується, тобто швидко реагує на зовнішні зміни, робить необхідні розрахунки, запитує необхідного чи сама система себе перенастроює, не потребує людської праці, перенавчання фахівців, тому переналадка відбувається в найкоротші строки, що дає велику економію ресурсів і часу. Безумовно,

основний поштовх робить людина, яка потім вивільняється з виробничого процесу і має лише функцію зовнішнього контролю.

Другий підхід сучасної організації праці націлений на збереження живої праці, раціональне використання робочої сили, її постійне оновлення та удосконалення.

Зовнішнє середовище принципово змінює технологічну основу виробничого процесу, впливає на внутрішні структури соціально-виробничої системи. Так, відбувається процес модернізації старих видів праці, відмирання застарілих видів праці, з'являються нові професії, значно покращуються умови праці, відбувається комп'ютеризація робочого місця. В цілому посилюється процес інтелектуалізації праці, з'являються нові типи майстерності, нові форми з'єднання працівника з технікою, що вимагають нових професійних навиків, критичного мислення, власного розуміння того, що відбувається, вміння нести відповідальність, оперативно приймати рішення в критичній ситуації. Сучасний фахівець повинен мати професійні знання із суміжних сфер, креативність, вміння працювати в команді, творчий підхід до завдання. Саме таким працівникам забезпечено робоче місце, і саме вони забезпечують функціонування суперскладних технологічних процесів сучасного виробництва.

На Всесвітньому економічному форумі в Давосі в 2016 році було визначено основні вимоги до майбутніх фахівців, що вплинуть на сферу зайнятості, професійні навички, найм персоналу в різних галузях та різних регіонах. Так, на першому місці стоїть такий навик, як комплексне багаторівневе рішення проблем, що свідчить про широкий світогляд людини, його професійні знання та нетиповість мислення. Далі йде — критичне мислення, що дозволяє людині ставити під сумнів існуючі правила та змінювати обставини. Важливою є креативність в широкому сенсі, що дозволяє мати нестандартний підхід до всього, а, головне, бачити те, чого ще немає. Командний підхід в організації праці вимагає умінь управляти людьми, бо невеликі творчі та виробничі групи будуть створюватися для вирішення оперативних завдань, що потребує і комунікативності і емоційного інтелекту. Необхідним є умінь формувати власну точку зору, приймати рішення та нести відповідальність. В сучасному швидкозмінюємому світі важливою є і така риса, як моментально переключатися на різні проблеми, обдумувати водночас декілька задач, що називається когнітивна гнучкість.

Важливою складовою є колективні форми організації праці, де функціонально рівні професійно освічені люди з почуттям відповідальності об'єднуються спільною працею. Саме тому серед основних ознак майбутнього фахівця наголос робиться на вмінні працювати в команді, вміти бути як керівником і управляти людьми, так

і підлеглим в тимчасово створених групах. Командний підхід в організації праці вимагає бути комунікативним і гнучким за функціональними обов'язками.

Таким чином, сучасна організація праці пов'язана з новими потребами соціально-технологічної революції, загальною комп'ютеризацією, врахуванням психологічної складової, принципово новими вимогами до працюючих, їх постійне навчання та перенавчання, потребує підвищеної уваги до гуманізації праці, яка є тим стабілізуючим базисом, який визначає подальший розвиток суспільства в цілому.

ВНЕСОК Я. М. ГАККЕЛЯ У РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОТЕХНІКИ (КІНЕЦЬ XIX – ПОЧАТОК XX СТОЛІТТЯ)

Ісаєнко С. А.,

кандидат педагогічних наук, доцент,

Державний економіко-технологічний університет транспорту

Науковий та інженерний доробок Якова Модестовича Гаккеля (1874–1945) складається із декількох найбільш помітних компонентів. Перш за все, це розвиток світового літакобудування та практичного тепловозобудування першої половини XX століття. Однак, не менш значущим і вражаючим є внесок Я. М. Гаккеля у розвиток електротехніки наприкінці XIX – на початку XX століття.

Наприкінці XIX століття електротехніка ставала усе більш затребуваною галуззю науки та техніки, тому державна влада Російської імперії надзвичайно серйозно ставилася до проблеми підготовки електротехніків. Крім того, з кожним роком збільшувалася кількість тих, хто бажав здобути освіту інженера-електротехніка. Електротехнічний інститут (м. Санкт-Петербург), заснований у 1886 році, був першим у Росії вищим навчальним закладом електротехнічного профілю. У цьому виші з самого початку його існування цілеспрямовано створювалося таке навчальне та науково-дослідницьке середовище, щоб забезпечити підготовку високо-фахових інженерів-електротехніків і формування усесвітньо відомих науковців у галузі електротехніки, а у подальшому — у галузі радіотехніки, енергетики та електромашинобудування.

Захоплення електротехнікою у родині Гаккелів було спадковим. Батько прищепив хлопчикові захоплення електротехнікою. Тому після закінчення у 1893 році Петербурзького реального училища Я. М. Гаккель вступив до Електротехнічного інституту у

Санкт-Петербурзі. Слід зазначити, що Електротехнічний інститут випускав електротехніків, які, за загальним визнанням, були «готові виконувати широке коло обов'язків, навіть складання кошторисів на проектування об'єктів зв'язку». Студенти Електротехнічного інституту писали наукові статті з електротехніки, виконували «експертизи» проектів освітлення, кабельного обладнання, які надходили до інституту від різних замовників, представляли свої проекти на міжнародних виставках, мали можливість проходження серйозних виробничих практик, у тому числі і за кордоном. З 1900 року випускники Електротехнічного інституту могли отримувати ще й звання (тобто кваліфікацію — І. С.) «інженера-електрика» після виконання та публічного представлення і захисту власного інженерного проекту за завданням (темою) наукової ради інституту.

У 1896 році під час проходження виробничої практики Я. М. Гаккеля було заарештовано «за участь у революційних організаціях». А після закінчення інституту в 1897 році його відправляють у заслання до Пермі на п'ять років. Однак, Ленському золотопромислового товариству у той час конче був потрібний інженер-електрик, тому жандармське управління змінило місце заслання Я. М. Гаккеля на м. Бодайбо Іркутської губернії. Молодий інженер бере участь у будівництві однієї із перших в Росії та й у світі гідроелектростанції в умовах вічної мерзлоти та прокладанні високовольтної лінії електропередачі (знову ж таки першої в Росії!) від цієї ГЕС до копалень Ленського золотопромислового товариства. Також Яків Модестович Гаккель був залучений до активної роботи з відкриття першої в Росії електрифікованої залізниці.

У 1901 році під час відпустки Я. М. Гаккель успішно захищає в Електротехнічному інституті дипломний проект на тему «Трамвай на трьохфазному струмі» та отримує звання «інженера-електрика».

Після завершення терміну свого заслання він повертається до Петербургу, де вступає на роботу до акціонерного товариства «Вестингауз». На замовлення Петербурзької Міської Управи американське електротехнічне товариство «Вестингауз» починає у 1903 році роботу по створенню першого електричного трамвая для столиці Російської Імперії. Молодому талановитому інженерові Я. М. Гаккелю доручають спроектувати та побудувати центральну електричну станцію. Я. М. Гаккель активно залучається до проектування і будівництва першого у Петербурзі електричного трамвая, який 29 вересня 1907 року було введено в експлуатацію. За «пуск» першого електричного трамвая у Петербурзі Я. М. Гаккель отримав премію у 6 тисяч рублів.

У цей же період Я. М. Гаккель провадить активну викладацьку діяльність у рідному Електротехнічному інституті, де він читає курс «Електрична тяга» (1903–1934 рр., де з 1920 року він — професор).

У 1914 році Я. М. Гаккель працює технічним директором на заводі «Рекс». Тут Я. М. Гаккель разом із Б. А. Кособрюховим і при консультаціях видатного ученого-електротехніка професора В. Ф. Миткевича проектує та будують перші в Росії потужні, але легкі, акумуляторні батареї для підводних човнів, з використанням російського свинцю, що дає можливість російському флоту підводних човнів позбутися технічної залежності від німецької промисловості. У цей же період Я. М. Гаккель конструює для російського флоту першу «кругову лампу» з прожектором, який обертається і може бути нахилений під певним кутом.

Ще у 1903 році Я. М. Гаккель був запрошений М. М. Качаловим до викладання у Санкт-Петербурзькому електротехнічному інституті та провадить в ЕТІ активну викладацьку діяльність до 1934 року (з 1920 року Я. М. Гаккель — професор цього вищого навчального закладу). Яків Модестович Гаккель працював пліч-о-пліч із П. Д. Войнаровським, П. С. Осадчим, О. С. Поповим, О. О. Петровським, М. О. Скрицьким, І. Г. Фрейманом, В. В. Дмитрієвим, Г. О. Графтіо, С. О. Ринкевичем, О. В. Фатєєвим, Г. В. Одинцовим, Б. І. Норневським, О. А. Смуровим та багатьма іншими науковцями, які стали родоначальниками цілої низки нових наукових шкіл і напрямів, а його учні та випускники є ініціаторами появи та організаторами ефективної роботи низки суміжних вишів, факультетів, дослідницьких центрів електротехнічного профілю.

ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ПРАВОСУДДЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З ПОРУШЕННЯМ ПРАВА НА ЗАХИСТ, В КК УКРАЇНИ І КК РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

*Карпова Н. Ю., аспірантка,
Фесенко Є. В., доктор юридичних наук,
Академія Адвокатури України*

У сучасному світі дуже розповсюджена практика вивчення та взаємного обміну досвідом розвитку національного законодавства, правовою інформацією та науковими ідеями. На наш погляд, ця практика є актуальною і корисною і в суто науковій площині досліджень з загального кримінального права. Відтак дослідження окремих питань або проблем українського кримінального права під порівняльно-правовим кутом зору допомагає у пошуку нових

перспективних шляхів вдосконалення вітчизняного кримінального закону, привносить в науку кримінального права України нові ідеї. При дослідженні злочинів проти правосуддя вивчення світового кримінального законодавства допомагає виявити новітні і найбільш корисні та прогресивні тенденції світового кримінального законодавства у встановленні відповідальності за здійснення злочинів проти правосуддя, пов'язаних з порушенням права на захист. Вивчення світового кримінального законодавства у питаннях відповідальності за здійснення злочинів проти правосуддя, пов'язаних з порушенням права на захист лише тоді має сенс, коли ми будемо розглядати досвід встановлення відповідальності за здійснення злочинів проти правосуддя, пов'язаних з порушенням права на захист в одній з найбільш розповсюджених систем права — континентальній, до якої належать право держав, що входять до складу ЄС, крім Сполученого Королівства Великої Британії та Північній Ірландії. Типовим прикладом континентальної системи права є правова система Польщі.

В розділі XVIII Особливої частини Кримінального кодексу України [1] (далі КК України) з метою забезпечення належного функціонування правосуддя закріплено сукупність кримінально-правових норм, покликаних охороняти конституційне право підозрюваного і обвинуваченого на захист і встановлений законом порядок забезпечення реалізації цього права при здійсненні правосуддя. У чинному КК України [1] норми, що встановлюють відповідальність за злочини проти правосуддя, пов'язані з порушенням права на захист, відображені в ст. ст. 374, 397, 398, 399, 400 КК. Ними передбачено кримінальну відповідальність за: порушення права підозрюваного, обвинуваченого на захист (ст. 374 КК), втручання в діяльність захисника чи представника особи (ст. 397 КК), погрозу або насильство щодо захисника або представника особи (ст. 398 КК), умисне знищення або пошкодження майна захисника чи представника особи (ст. 399 КК), посягання на життя захисника чи представника особи у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги (ст. 400 КК). Ст. 374 КК України охороняє суспільні відносини, що забезпечують дотримання при здійсненні правосуддя конституційного принципу права на захист службовими особами, які повинні забезпечити дотримання при здійсненні правосуддя конституційного принципу права на захист — слідчим, прокурором, суддею стосовно окремих категорій осіб — підозрюваного, обвинуваченого у вигляді надання у встановленому законом порядку можливості реалізації права на захист у формі правомірної діяльності захисника чи представника особи по наданню правової допомоги чи у формі самозахисту [2]. Охороні встановленого зако дозрюваного і обвинуваченого при здійсненні правосуддя у формі здійснення правомірної діяльності захисника чи

представника особи по наданню правової допомоги присвячені ст. ст. 397, 398, 399, 400 КК України [2].

На наш погляд, доцільно з'ясувати: 1) чи охороняються право на захист осіб, які мають право на захист, професійна діяльність захисника чи представника особи та життя, здоров'я і особисті блага захисника чи представника особи за допомогою спеціальних норм кримінальним Республіки Польща; 2) якщо такі норми наявні у польському законодавстві, наскільки їхній зміст є подібним до змісту норм, передбачених ст. ст. 374, 397, 398, 399, 400 КК України [1].

КК Республіки Польща [3] не встановлює кримінально-правової охорони безпосередньо права на захист, хоча визначає як об'єкт злочину правосуддя, злочини проти якого знаходяться в ХХХ главі. Усі склади злочинів проти правосуддя — формальні. Деякі аспекти права на захист охоплені ст. 245 КК Республіки Польща [3], яка передбачає кримінальну відповідальність за насильство чи погрози у відношенні свідка, експерта, обвинувача чи обвинуваченого з метою здійснення на нього впливу (поняття «вплив» тут вживається в широкому розумінні, охоплюючи кожну незаконну дію, яка стосується потерпілого, в тому рахунку і порушення права на захист обвинувачуваного), ст. 246 КК Республіки Польща [3], яка передбачає кримінальну відповідальність за використання службовою публічною особою насильства, погроз чи знущань з метою отримання пояснень чи показань, очевидно термінологічний зворот «службова публічна особа» охоплює і працівників органів правосуддя. КК Республіки Польща [3] не встановлює кримінальної відповідальності за посягання на життя, здоров'я чи майно захисника чи представника особи, яка має право на захист, чи за втручання в їх діяльність при виконанні ними своїх обов'язків захисника чи представника. КК Республіки Польща [3] не встановлює кримінально-правову охорону безпосередньо права на захист підозрюваного, обвинуваченого чи інших категорій осіб, які мають право на захист.

З вищевикладеного випливає висновок про те, що національне кримінальне законодавство Республіки Польща встановлює досить низький в порівнянні з національним кримінальним законодавством України рівень кримінально-правової охорони права на захист. Такий стан справ обумовлен багатоплуральною структурою кримінального законодавства ЄС, яке складається із національних та загальноєвропейського кримінального законодавства. Право підозрюваного і обвинуваченого на захист в країнах — членах ЄС знаходиться під захистом загальноєвропейського кримінального законодавства — п. «с» ч. 3 ст. 6 «Право на справедливий суд» Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [4], яка

була прийнята 4 листопада 1950 року і має в ЄС перевагу над національним законодавством країн-членів ЄС.

Література:

1. Кримінальний Кодекс України [Електронний ресурс]. — Режим доступу — <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
2. Карпова Н. Ю. Особливості визначення потерпілого від порушення права на захист /Часопис Київського Університету права — 2016 — № 4 — стор. 336–340
3. Кримінальний Кодекс Республіки Польща [Електронний ресурс]. — Режим доступу — <http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1246817>
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс]. — Режим доступу — http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_004

АДАПТАЦИЯ ФИНАНСОВОГО МЕХАНИЗМА ГОСКОРПОРАЦИЙ К ТРЕБОВАНИЯМ СОВРЕМЕННОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА

Киселева Т. Ю.,

Финансовый университет, г. Москва

Современная экономика во многом отличается от экономики 90-х годов и первого десятилетия двадцать первого века. Появление значительного сектора государственных компаний, в который включены организации разнообразных организационных правовых форм, отражает особенности современного участия государства в экономических процессах. Изменилась принципиально стратегия государства по отношению к созданным организациям.

В результате государство создало целый сектор государственных компаний, деятельность которых носит как коммерческий, так и некоммерческий характер государство присутствует в их хозяйственной деятельности как учредитель, акционер, или совладелец.

Особняком в некоммерческих организациях стоят госкорпорации. Правительство России в конце первого десятилетия сформировало особый тип некоммерческой организации, который стал определять стратегию развития в отдельных отраслях (видах деятельности) экономики России.

Формально эти организации являются некоммерческими, и хотя они называются корпорациями, но, по существу, это типично унитарные организации, учредителем (собственником) которых является

Правительство Российской Федерации. По степени концентрации финансовых, производственных, трудовых, информационных ресурсов — это монополии.

Госкорпорация как особая форма ведения финансово-хозяйственной деятельности появилась в России относительно недавно. В 2007 году на основе соответствующих законов были созданы госкорпорации «Роснано», «Ростехнология», «Росатом», «Фонд содействия реформированию жилищно-коммунального хозяйства», «Олимпстрой», Внешэкономбанк, Агентство по страхованию вкладов.

Деятельность госкорпорации сориентирована на общественный эффект: создание финансовой и материальной базы для долгосрочных, масштабных научных исследований, активизация отдельных видов деятельности. Не стоит забывать, что любая деятельность госкорпорации может быть отнесена к высокорисковой, страхование которой может осуществить только государство. В целом госкорпорации заняли ту нишу, от которой отказался бизнес, или ведут деятельность в тех отраслях, которые определяют национальную безопасность, приоритеты национального развития.

В итоге сформировалась сложная по структуре организация, включающая огромное число юридических самостоятельных компаний, но связанных между собой участием в капитале головной компании, созданными дочерними компаниями и зависимыми компаниями, оказывающая огромное количество услуг, приносящих ей прибыль, оценивающая свою деятельность по РСБУ или МСФО, как любая коммерческая организация.

Отношения госкорпорации и Правительства России по поводу учреждения достаточно сложны. Правительство России на основе имущественного пая формирует организацию, формально не позиционирует себя как совладельца госкорпорации. Правда, после кризиса 2008 года претензии государства к государственным компаниям возросли: оно вернуло себе статус совладельца и владельца этих компаний, заставило государственные компании выплачивать себе дивиденды, от имеющихся в распоряжении госкорпораций долей государства в уставных капиталах других компаний. Первоначальные вносы в будущую деятельность госкорпораций поражают своей масштабностью. Имущественный взнос Российской Федерации в «Роснано» оценивался в 130 млрд. рублей; во Внешэкономбанк — 180 млрд. долл., «Ростехнология» получила в качестве имущественного вноса 100 процентов 180 предприятий, функционирующих преимущественно в сфере оборонно-промышленного комплекса; ценные бумаги, находящиеся в федеральной собственности; акции,

находящиеся в хозяйственном ведении Федерального государственного унитарного предприятия «Рособоронэкспорт» и пр.

С другой стороны, Правительство передало госкорпорации часть функций госуправления, и она может выступать администратором доходов федерального бюджета, поставляя в бюджет налоговые доходы.

Сделав госкорпорацию некоммерческой организацией, государство представило ей налоговые льготы, уменьшило собственные претензии по распределению прибыли в пользу бюджета, первоначально отсутствовало понятие уставного капитала при наличии огромного имущественного взноса Правительства России, это сделало почти невозможным удовлетворение претензий кредиторов через процедуру банкротства и пр.

Сохранив за госкорпорацией статус некоммерческой организации, государство изначально поставило ее в привилегированное положение.

Будучи некоммерческой организацией, госкорпорация не перечисляет часть своей прибыли от деятельности, приносящей доходы в федеральный бюджет, в отличие от государственного унитарного предприятия, которое это делает, будучи коммерческой организацией.

Возможности получать прибыль от деятельности, приносящей доходы, для госкорпорации оказались почти неограниченными. Производство услуг на платной основе, предоставление имущества в аренду, размещением временно свободных денежных средств на депозитах коммерческих банков, вложением в ценные бумаги, предоставление кредитов и пр. являются уже традиционными видами деятельности. Деятельность, приносящая доходы, достигает у некоторых НКО (особенно это касается госкорпораций) таких размеров, что статус «некоммерческая» организация становится иллюзией и сохраняется, для получения налоговых льгот, бюджетных субсидий и пр.

Необходимо отметить, что в начале деятельности госкорпорации не стремились активно использовать открывшиеся возможности для получения прибыли помимо бюджетных денежных ресурсов. Они получали значительные прибыли за счет размещения временно свободных денежных средств.

Действующие госкорпорации активно участвуют в механизме перераспределения бюджетных финансовых потоков, как наиболее активные получатели бюджетных средств для через участие в бюджетных программах, получении бюджетных субсидий, исполнителей государственных заказов и пр.

Для оценки экономической деятельности госкорпорации используются точно же такие показатели как для коммерческой организации как уставный капитал, прибыль, свободный денежный потоки, чистые активы и пр., а сама деятельность нацелена на

обеспечение условий для устойчивого развития бизнеса и его стоимости.

Несмотря на различные организационно правовые формы огромные возможности для получения прибыли у действующих и бывших госкорпораций до сих сохранилась тесные финансовые связи между ними и федеральным бюджетом. Например, на поддержку Роснано при формировании проекта федерального бюджета предусматривать на ее поддержку в 2011гг. бюджетные ассигнования в размере 39 млрд рублей, на 2012 год — 28 млрд рублей, на 2013 год — 33 млрд рублей, на 2014 год — 18 млрд рублей и на 2015 год — 11 млрд рублей.

Действующие госкорпорации активно участвуют в механизм перераспределения бюджетных финансовых потоков, как наиболее активные получатели бюджетных средств через участие в бюджетных программах, получении бюджетных субсидий, исполнителей государственных заказов и пр.

В финансовом механизме госкорпораций сочетаются производство общественных благ с деятельностью приносящей прибыль, социальная значимость со стратегией повышения стоимости, монополизм и предпринимательство.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ВИКЛАДАЧАМИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Крюкова Є. С.,

*кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри англійської мови технічного спрямування № 2,
КПІ ім. Ігоря Сікорського*

Сучасний розвиток системи вищої освіти України ставить все нові вимоги перед викладачем вищої школи, адже завдання, які постають перед системою вищої освіти, є формування конкурентно-спроможного на світовому(а не тільки на українському) ринку праці фахівця. Отже, перед викладачем ВНЗ постає завдання не лише надати студентові теоретично-прикладні знання та вміння, проте сформувати цілеспрямовану, всесторонньо розвинуту креативну особистість, здатну працювати як самостійно, так і в команді. Також важливим є завдання «навчити» студента нормально сприймати різні соціо-культурні системи та працювати в них, коли за кордоном ринок праці орієнтований на комп'ютерно освіченого, креативного, співпрацюючого фахівця. А, отже, постають численні зміни у

навчальному процесі, які поступово готують студента до нового мислення та гнучкості сприйняття. Такими змінами є використання інноваційних технологій, які на даний момент широко застосовуються в усіх ВНЗ України. Проблема використання інновацій в освіті широко вивчалась як українськими сучасними, так і іноземними авторами, погляди яких були проаналізовані авторами.

Проблема інновацій в освіті широко вивчалась численними іноземними та вітчизняними авторами. Вітчизняними педагогами вивчалися різноманітні аспекти інноваційного навчання. Велика увага приділялась інтерактивному аспекту інноваційного навчання. Теорію інтерактивних технологій вивчали О. Пометун, О. Пироженко, В. Бедерханова, Н. Семергей, С. Крамаренко, Г. Сиротенко, Л. Павленко та ін.. Інтерактивне навчання як специфічну освітню технологію у загальнодидактичному аспекті ґрунтовно досліджено О. Пометун та Л. Пироженко. У наукових публікаціях визначаються інтерактивні методи професійного розвитку фахівців (Н. Карпенко), ігрові методи як перехід від теорії до практики (С. Ткачов), інтерактивні методики комунікативної підготовки й тренінги як засіб навчання студентів (Л. Ізотова, О. Коломієць), особливості суб'єктних характеристик учасників професійної інтеракції (Т. Сила) та ін.

Інновація — це термін, який позначає якесь нове поняття, правило, методуку, не обов'язково позитивну чи негативну. У педагогічній інтерпретації інновація означає нововведення, що поліпшує протікання і результати навчально-виховного процесу. Тобто, можемо визначити, що інноваційний процес в освіті — це сукупність спрямованих дій, спрямованих на її оновлення. Педагогічну інновацію розглядають як особливу організацію діяльності і мислення, метою яких є організація нововведення в освітньому просторі, або як процес засвоєння, впровадження і поширення нового в освіті [1, с. 272].

Були визначені основні педагогічні умови реалізації інноваційних технологій у ВНЗ: наявність мотивації до навчання (обов'язково!), сприятливе освітнє середовище, достатність часу та матеріальних ресурсів для навчання, відчуття власного самоконтролю студентами результатів навчання, професійна орієнтація як процес формування ціннісних орієнтацій студентів засобами інтерактивних технологій, забезпечення професійної толерантності студентів, організація самоосвітньої діяльності студентів, та забезпечення формування професійної ідентичності студентів. Також в педагогічній літературі часто згадується про обов'язкову умову реалізації інновацій як зміну позицій викладача та студента, тобто перехід від авторитарної до демократичної моделі співпраці і навіть певного домінування студента в навчальному процесі. Тобто мається на увазі, що відчуття студентом своєї незалежності та особистого внеску в навчальний процес сприяє

активізації пізнавальної діяльності, розвиває відповідальність та творчість, а також кооперантні здібності. Ми маємо власний погляд на дану тенденцію, який полягає у тому, що в першу чергу саме викладач є відповідальним за навчальний процес та за результативність навчання. Отже, викладач бере відповідальність за обрання технологій навчання, їх впровадження та контроль результатів. Окрім цього, викладач здебільшого(особливо викладач ВНЗ) є цілком психологічно сформованою особистістю, здатною враховувати особисті особливості студентів, які здебільшого, становлять вікову групу 17–23 років, інколи із пізньою підлітковою кризою, руйнуванням стереотипів щодо дорослого життя та які вперше стикаються з незнайомим освітнім середовищем. А отже викладач може і повинен домінувати на заняттях, хоча він і може створювати ймовірність розподілу ролей зі студентами 50-50, проте головним контролюючою та керуючою фігурою є саме він. Підтвердження нашої думки ми знаходимо у різних авторів, які визначають певні вимоги до інноваційного навчання.

До основних інноваційних форм викладання у ВНЗ відносяться: використання мережі Інтернет та дистанційне навчання, використання електронних підручників та спеціальних програм в режимі он-лайн, навчання по Скайп, застосування інтерактивних методів навчання, які обумовлюються взаємодією викладача та студента. До інтерактивних технологій, які відносяться до інноваційного навчання, відноситься [2] кооперативне навчання у малих групах, метод проєктів, метод мозкового штурму, метод ідей, конференції, круглі столи та брифінги, театральні постановки, рольові ігри, тощо. Проте, якщо інтерактивне навчання можливо запроваджувати за будь-якої технічної оснащеності, навчання по Інтернет потребує технічних ресурсів, як-то наявність комп'ютерів з операційною системою не нижче Windows 98 та підключення до Інтернет. При цьому використовуються спеціальні технології, як-то кейс-технології (пакети навчально-методичних матеріалів для навчання, контрольні завдання та тести контролю), телевізійні технології (замкнуті телевізійні системи із зворотнім зв'язком), технології відео конференцій (засоби забезпечення двостороннього аудіо- та відеозв'язку на значних відстанях) та комбіновані технології. Інноваційне використання комп'ютерів обумовлює наступні можливості: здобуття домашньої освіти в результаті використання Web-ресурсів(дистанційне навчання). По-друге, це альтернативна освіта: завдяки Інтернету значно розширюється вибір форм і методів навчання. По-третє, Інтернет створює прекрасні умови для додаткової освіти тим, хто бажає поглибити свої знання з тих чи інших предметів.

Основними перевагами інноваційного навчання є набуття студентами та викладачами нових психологічно-професійних якостей та

підвищення кваліфікаційного рівня: стилю мислення, гнучкості уяви, креативності, самостійності та здатності працювати в команді. Основними недоліками інноваційного навчання є неготовність як студентів, так і викладачів до запровадження певних змін на тлі закостенілої пострадянської системи освіти. Вважаємо, що тематика інновацій в педагогіці вищої школи є актуальною та потребує подальшого вивчення, зокрема в контексті зміни стереотипів вищої школи в бік євроінтеграції..

Література:

1. Даниленко Л. І. Педагогічні інновації та інноваційні педагогічні технології: сутність і структура /Л.І. Даниленко // Нові технології навчання: Наук.-метод. зб. / — К.: НМЦВО, 2005. — Вип. 40. — 345с.

2. Kagan S. Cooperative Learning./ Kagan S.//—Resources for Teachers, Inc. — 1999. —146p/

ФАКТОР СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ ПРИ ПРОЕКТУВАННІ МОДЕЛІ ЕФЕКТИВНОГО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

*Кобченко М. Ю., аспірант,
Полтавська державна аграрна академія*

Напевно найістотношою особливістю сільськогосподарського виробництва є те, що основним і незамінним засобом виробництва в сільському господарстві є земля. На відміну від інших засобів виробництва земля непереміщувана, невідтворна, нічим не замінима і просторово обмежена.

Можна виділити наступні особливості використання землі як найважливішого компонента природного середовища в процесі діяльності сільськогосподарського підприємства.

1. Земля не є продуктом людської праці. Вона — продукт природи. При використанні землі не робляться амортизаційні відрахування, отже вона не бере участь у формуванні собівартості продукції. В той же час родючість землі багато в чому визначається людською діяльністю, тому воно не є дармовим благом.

2. Раціонально вести господарство на землі можна лише при використанні інших природних ресурсів (світла, тепла, води, повітря), необхідних для нормального розвитку рослин. Родючість земельних угідь необхідно розглядати як складовий елемент єдиної продуктивної сили в комплексі з їх територіальним розташуванням, наявністю водних джерел, характером агроландшафту, рослинності і так далі.

3. Господарськи земля може бути раціонально використана тільки на основі комплексного врахування економічних, технологічних та інших умов, створених людиною.

4. На природному рівні земля є складною багатокомпонентною субстанцією, в якій протікають складні хімічні, фізичні і біологічні процеси.

5. При використанні земель необхідно враховувати темпи природного та штучного відтворення ґрунтової родючості.

Щодо господарського значення, то найважливішою характеристикою землі є її родючість. Виділяють природну, штучну родючість і економічну родючість, яка є сумою природного і штучного типу. Природна родючість є результатом ґрунтоутворювальних процесів, економічна родючість цілком залежить від антропогенних дій. Орієнтація тільки на відтворення економічної родючості є тупиковою, оскільки існує межа зниження природної родючості, при наближенні до якої, технічна потужність стає неефективною. Найважливішим завданням планування господарського навантаження є збереження та підвищення природної родючості. Вирішення цієї задачі неможливе без розуміння сутності фізико-хімічних процесів, що відбуваються в ґрунті під впливом господарських дій. Таким чином, модель ефективності господарського землекористування повинна, окрім економічного блоку, включати описи складних процесів що протікають в ґрунті під впливом людської діяльності. Об'єднання таких різнорідних блоків в єдину систему само по собі представляє комплексну і складну проблему, для вирішення якої мають бути розроблені спеціальні методи.

Вплив родючості ґрунту на урожай виражається не прямо, а опосередковано, через технології вирощування сільськогосподарських культур та підготовки ґрунтових умов. Однаковий урожай можна отримати на ґрунтах, абсолютно різних за своїми характеристиками, і різний — на однакових ґрунтах залежно від вживаних технологій. Ще однією особливістю, властивою сільськогосподарському виробництву являється те, що технології, вживані в рослинництві відносяться до розряду гнучких і взаємозамінних. Будь-якою з них властива багатоваріантність. Вона проявляється в альтернативних способах обробки землі, використання устаткування, засобів хімізації та ін.

У загальному випадку кожен технологічний спосіб виробництва характеризується:

- множиною видів машин, устаткування, засобів хімізації, за допомогою яких здійснюються технологічні перетворення цього способу виробництва;

- множиною кваліфікацій робочих, необхідних для виконання технологічних операцій;

- множиною матеріальних ресурсів (посівний матеріал та ін.), використовуваних в цьому технологічному процесі;
- різними змінами характеристик ґрунтової родючості да та після застосування технологічного способу.

Таким чином, при ухваленні господарських рішень щодо організації ефективного сільськогосподарського землекористування та спрямованих на виробництво асортименту сільськогосподарської продукції, підприємство стикається з різноманіттям альтернатив, що породжує проблему їх порівняння і вибору кращою з них з позиції загальною ефективності.

Зазначимо, що особливістю технологій в сільському господарстві є дія і перетворення не лише технологічних матеріалів і рослин, але і властивостей ґрунту. Тому, можна говорити, що в сільськогосподарському виробництві створюються як би два продукти: безпосередньо рослинна культура і земля. Якість останньої визначатиме врожайність рослин в подальшій перспективі.

Таким чином, при ухваленні рішень про вибір технологій землекористування необхідно враховувати довготривалі наслідки рішень, що приймаються. У сільському господарстві це особливо актуально, оскільки втрата природної родючості землі, внаслідок нерационального її використання, не може бути заповнена нічим. Так, наприклад, промислове підприємство, що забруднює довкілля рідко ризикує чимось окрім свого прибутку (якщо немає ефективної системи штрафів), так само на цих підприємствах може бути виправлена поломка засобів виробництва шляхом ремонту або придбання нових. Деградацію землі виправити дуже складно та це потребує значних витрат не тільки коштів, але й часу.

Таким чином, при проектуванні моделі ефективного сільськогосподарського землекористування агропідприємства, з одного боку, стикається з проблемою багатоваріантності технологічних способів виробництва і, відповідно, різними витратами і економічною віддачею, а з іншого боку повинні керуватися тим, що по-перше, проблеми мають комплексний і міждисциплінарний характер, а по-друге враховувати довготривалі наслідки застосування технологій.

Література:

1. Земельные ресурсы: географическая концепция изучения / С. Г. Покровский, Г. Д. Мухин, А. Е. Осетров, В. А. Углов // Вестник Моск. университета. Сер. 5. геогр. 2001. № 3. — С. 14-19.
2. Кризов В. Пріоритетні напрями оптимізації та адаптації землекористування в сучасних умовах регулювання земельних відносин / В. Кризов // Вісник Львівського національного аграрного

університету: землевпорядкування і земельний кадастр. — 2009. — №12. — С. 3–9.

3. Третяк А. М. Земельні ресурси України та їх використання / А. М. Третяк, Д. І. Бабміндра. — К. : ЦЗРУ, 2003. — 143 с.

РИНОК ЗНАНЬ ЛОКАЛЬНОГО ЕКОНОМІКО-ПЕДАГОГІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ

Ковальчук Г. О.,

доктор педагогічних наук,

професор кафедри педагогіки та психології,

Київський національний економічний університет

імені Вадима Гетьмана

«Знання» — це результат засвоєння інформації в процесі навчання. Знання складається з фактів, принципів, теорій і практики і пов'язане з професійною або навчальною сферою. У контексті Європейських кваліфікаційних норм знання характеризується як теоретичне та/або фактичне.

Поняття «знання» — в теорії штучного інтелекту та експертних систем — означає сукупність інформації та узагальнень про світ, властивості об'єктів, закономірності процесів і явищ, а також правила використання їх для прийняття рішень. Головна відмінність знань полягає в їх структурності й активності, їх генеруванні на базі нових фактів, встановлення нових зв'язків між знаннями може стати джерелом змін у прийнятті рішень.

Знання — це суспільний феномен, що зумовлює ефективність усіх соціально-економічних процесів. Система передачі знань у спільнотах минулого тисячоліття вважалась основною в діяльності спеціалізованих закладів освіти. Однак, у сучасному світі, коли швидкість використання знань, впровадження нововведень та прийняття рішень є головним чинником підвищення продуктивності праці й глобальної конкурентоспроможності, знання стали товаром і предметом корпоративних практик.

З аналізу публікацій щодо управління знаннями, вважаємо доцільним визначити таку систему *суб'єктів ринку знань*: особи, які навчаються (учні); особи, які цілеспрямовано використовують знання для роботи (працівники); навчальні заклади системи неперервної освіти; підприємства / особи — суб'єкти підприємницької діяльності; користувачі знань; споживачі продуктів та послуг; партнери

(навчальних організацій); підприємства, які навчаються; спільноти, які навчаються у рамках локального економіко-педагогічного середовища. Таким вважаємо територіальну локацію розміщення суб'єктів господарювання (в межах адміністративно-територіальної одиниці / територіальної громади), що забезпечує можливість взаємодії як процесу безпосереднього або опосередкованого впливу об'єктів (суб'єктів) один на одного, що породжує їхню взаємну обумовленість і зв'язок. Особливістю такої взаємодії є її причинна обумовленість (кожна із взаємодіючих сторін виступає одночасно як причина взаємодії і як наслідок зворотного впливу протилежної сторони). Результати цієї взаємодії характеризують економічні та неекономічні індикатори.

Водночас, ми вирізняємо такі групи інституційних суб'єктів, які мають специфічні завдання але спільні цілі в галузі управління знаннями: окремі особи (учні, працівники, здобувачі певного знаннєвого рівня); навчальні заклади; підприємства / установи, галузі (сфери) економіки; спільноти (міста, соціальні групи, локальні території).

Для підтримання належної динаміки професійного навчання та людського розвитку активно діють роботодавці. Підприємства створюють власні навчальні заклади для професійного зростання людських ресурсів, співпрацюють з місцевою владою і закладами освіти. Однак, ці програми мають локальний рівень, що не враховує тенденцій територіальної мобільності працівників.

Новою тенденцією у професійній підготовці фахівців є створення системи «глобальний банк талантів». На думку експертів McKinsey, розвиток талантів молоді є одним із п'яти каталізаторів розвитку економіки, поряд з інноваціями у сфері енергетики, торгівлі, технологій та інфраструктури.

В сучасному світі йде активний процес формування національних та міжнародних ринків знань на основі високого рівня освіти, науково-промислового потенціалу і культурних традицій. На теперішній час не існує усталеної концепції ринку знань, як і щодо теорій управління знаннями.

На нашу думку, передумовами для розвитку ідеї ринку знань стали різні підходи до розуміння суті «знання»:

1) Знання як «запас» (van Engers, 2001; Abecker and van Elst, 2003). При цьому, знання — це актив, продукт, який може існувати незалежно від людини і управління яким подібне до управління іншими ресурсами.

2) Знання як «потік». Тут знання не може передаватися як об'єкт, оскільки у його формування вносить суттєвий вклад людина-учасник процесу передавання. Знання — це результат інтерпретації інформації у певному контексті. Воно відтворюється відповідно до вихідних знань, досвіду, цінностей, очікувань.

Вважається, що для формування ринку знань потрібно створити умови та комерціалізувати передавання знань і досвіду між організаційними структурами, для використання яких створюються відповідні інструменти. Ресурси знань можуть знаходитися в різних місцях — в базах даних, базах знань, картотечних блоках, у спеціалістів — і бути розподілені в ареалах. При цьому, володіння «унікальними» знаннями забезпечують конкурентні переваги та відповідні вигоди для певних осіб (юридичних чи фізичних). Деякі дослідники розширили цей підхід до рівня «компетентностей підприємства» та ринок компетентностей локального середовища.

На нашу думку, основні тенденції на такому ринку знань точаться навколо «полювання на знання», що спричиняє відставання у продуктивності знань, розриви у системі «генерування — використання» знань, недобросовісну конкуренцію, формування «інфраструктури захисту» замість «інфраструктури розвитку» тощо. Поширенню такої моделі «ринку знань» сприяють і сучасні освітні реформи. Зокрема, зміна освітньої епохи й освітньої парадигми: перехід від традиційної уніфікованої загальнонаціональної за структурою й адаптивної (за змістом) освіти «для всіх» до інтернаціональної (глобальної) за структурою та індивідуалізованої (за змістом) «для кожного» за вибором.

Такий підхід в умовах різноманітності, варіативності, особистісної орієнтації тощо породжує спонтанність у навчанні, постійні «пошуки себе» і свого місця у житті, неможливість побудови життєвої стратегії для молодой людини, яка знаходиться конкурентному середовищі і повністю залежить від зовнішньо заданих параметрів користувачів ресурсів, у тому числі й освітніх.

Дещо інший формат має ринок компетентностей підприємств, на якому конкурують між собою організаційні структури і володільці «унікальних» знань, з усіма наслідками та ефектами. В умовах недобросовісної конкуренції, значної плинності кадрів та низької ціни праці в нашій країні уже через нетривалий час корпоративні знання перестають бути «унікальними».

Ще одним із таких ефектів є створення «банку талантів» в організації, або в одного власника (своєрідний кеш компетентностей «про всяк випадок»). За відсутності інфраструктури для продуктивного використання та реалізації таких талантів, відбувається природний «розпад» компетентностей. Його тривалість учні на даний час ще досліджують — на нашу думку, період піврозпаду може бути близько 6 місяців. У документах ЄС «Стратегії зайнятості для молоді» експерти встановлюють період залучення фахівця до якісної праці протягом чотирьох місяців. Понад такий настає декваліфікація.

Ринок компетентностей локального середовища ми вважаємо системою взаємодії суб'єктів, які володіють певними суспільно-значимими компетентностями, що придатні у своїй сукупності (конгломераті) для вирішення актуальних завдань. За нашими спостереженнями, саме модель «конгломерат компетентностей», які мають значимість у локальному масштабі — в ареалі соціально-економічного середовища (навчального закладу чи територіальної спільноти), зорієнтовується на створення соціально-значимого продукту і найповніше відповідає вимогам сьогодення — «навчання, яке змінює життя» відповідно до сучасних тенденцій упровадження положень Пекінської декларації 2013 р. та розвитку «Learning City».

Освітні результати, зокрема якість професійно-орієнтованого навчання, є складовими багаторівневої системи взаємодії неекономічних індикаторів, що акумулюються у категорії «рівень життя» (І. А. Проніна), поєднуючи в собі характеристику всіх сторін та компонентів і відображають стан та умови життєдіяльності суб'єктів господарювання, до яких належать: особи, домогосподарства, соціальні групи, населення країни та її регіонів тощо.

Поєднуючи в собі характеристику всіх сторін та компонентів життєдіяльності людини, рівень життя стає своєрідним мірилом загальної оцінки ефективності державної соціально-економічної політики, метою якої має бути збереження єдиного соціального простору, створення умов для функціонування різних форм соціальних відносин, всебічного розвитку інтелектуального і творчого потенціалу населення, які є нематеріальними складовими конкурентоспроможності.

Література:

1. Ковальчук Г. О. Технології навчання економічних дисциплін в системі неперервної освіти (теоретико-методичний аспект) : моногр. / Г. О. Ковальчук. — К. : КНЕУ, 2014. — 511 с.

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПРОСУВАННЯМ ПРОДУКЦІЇ

*Корнієнко Б. С., аспірант,
Полтавська державна аграрна академія*

В сучасних умовах постійно зростаючої конкуренції прибуток підприємства залежить від цілої низки факторів. Першочергову роль в даному контексті відіграє оперативне реагування виробника на ті зміни, що відбуваються на споживчому ринку. Без створення дієвого управлінського механізму, що дозволить підприємству швидко

адаптуватися до нових обставин, миттєво реагувати на модифіковані потреби споживача, сподіватися на ефективну роботу підприємства в цілому не варто. Для цього необхідно оптимально організувати роботу системи управління просуванням продукції — найбільш значущої на сьогодні сфери діяльності підприємства. Вона має неодмінно узгоджуватися з основними виробничими етапами (виробництвом, збутом, постачанням, маркетингом тощо) та допоміжними (транспортуванням, інформаційним забезпеченням, фасуванням).

На нашу думку, управління процесом просування продукції являє собою надзвичайно складний і багатокомпонентний механізм. Він покликаний запроваджувати та розвивати ефективні канали збуту продукції, забезпечувати раціоналізацію товарообігу, дієву систему комунікації та управління персоналом. Для цього необхідно систематично аналізувати, оцінювати поточну ситуацію, виявляти недоліки та перспективні напрямки роботи промпідприємства.

Схематично систему управління можна зобразити як спрямований рух продукції від виробника до споживачів. Він реалізується двома шляхами: 1) напряму (збут виробленої продукції відбувається у фірмових крамницях); 2) через посередника (зادля реалізації товарів залучаються сторонні особи).

Таким чином, канал просування продукції — це сукупність усіх фізичних та юридичних осіб, що беруть участь у переміщенні продукту від виробника до споживача. Традиційні збутові канали складаються з самого виробника, декількох оптових і цілої низки роздрібних продавців.

Структурування напрямків просування продукції на вертикальні, горизонтальні та полівекторні форми зіграло надзвичайно важливу роль у розвитку каналів розподілення.

Так, у системах вертикального характеру діяльність усіх суб'єктів (виробника, оптових і роздрібних продавців) координує хтось один. Тривалий час промислові підприємства, що працювали у межах одного ринку, обмежувалися єдиним каналом розподілення. Наразі ж вони намагаються використовувати багатоканальний принцип стимулювання продаж, що полягає в симультанному використанні декількох каналівних різновидів.

Горизонтальні системи передбачають взаємодію двох і більше промислових підприємств, які для досягнення максимально ефективного результату об'єднують наявні ресурси. Подібна співпраця може бути як короткочасною, так і довготривалою.

В цілому, різноманіття каналів, що стимулюють збут, має наступні беззаперечні переваги: витрати, необхідні для утримання ринку, мінімізуються; якість торгівлі покращується; масштабність ринку збільшується; формується відносно постійна цільова аудиторія. Однак

слід відзначити і деякі недоліки. Зокрема, у боротьбі за споживача досить часто між підприємствами може посилюватися конкуренція, що супроводжується непередбачуваними конфліктними ситуаціями. До того ж, виникають додаткові витрати, пов'язані з організацією та проведенням promo-sales-заходів, спрямованих на стимулювання продажів.

Серед інших тенденцій розвитку аналізованих каналів слід відзначити значне скорочення посередників. Даний факт обумовлений тим, що керівництво підприємства значну кількість коштів витрачає на створення та вдосконалення власних відділів збуту, інтернет-магазинів, фірмових крамниць тощо. Тому потреба в додаткових посередниках поступово втрачає актуальність і доцільність.

Не менш важливою є тенденція до оптимізації транспортної складової збуту. Для того, щоб значно скоротити витрати на утримання складських приміщень та оплату праці персоналу, який там працює (шляхом скорочення його чисельності), підприємства намагаються зменшити строки придатності виробленої продукції та поставляти її в чітко визначений термін.

Сучасна ділова людина з огляду на постійний брак вільного часу віддає перевагу закупам у великих торгівельних мережах (супермаркетах, гіпермаркетах) або навіть інтернет-магазинах, представники яких оперативно доставляють той чи інший товар одразу додому. Відтак принцип економії часу споживача як ніколи актуалізується. Це вимагає від керівництва напрацювання та ефективної реалізації відповідних прийомів і стратегій просування власної продукції.

Вплив на прийняття тих чи інших маркетингових рішень має не лише споживач, а й представники роздрібної торгівлі. Зокрема, на ціноутворення впливає низка факторів: значне збільшення об'ємів продаж; різні вимоги щодо способу доставки та оплати за придбану продукцію; наявність в роздрібній торгівлі визначеного асортименту, який виробник не завжди може забезпечити.

Що стосується закономірностей розвитку різних форм торгівлі, зазначимо, що оптова торгівля на сьогодні переживає значні трансформаційні зміни, обумовлені розвитком власної роздрібної мережі, спеціалізацією на конкретному товарі та відповідному ринковому сегменті. Роздрібна торгівля, у свою чергу, орієнтується безпосередньо на кінцевого споживача. У зв'язку з цим пріоритетним для неї залишається створення потужних торгівельних мереж і профільних магазинів, локацію яких можна охарактеризувати по принципу «крокової доступності», а також інтернет-магазинів, замовлення в яких можна здійснити, знаходячись вдома чи в офісі.

Безумовно, для функціонування дієвої системи управління просуванням продукції у першу чергу необхідно оптимально організувати роботу служби збуту. Розпочати цей важливий процес варто з вирішення щонайменше трьох питань: 1) створення на підприємстві системи збуту; 2) раціональне формування планів продаж; 3) побудова ефективної системи контролю збутової діяльності підприємства.

Отже, існування сучасної системи управління просуванням продукції неможливе без якісних і своєчасних змін, пов'язаних з її організацією та плануванням роботи. В той же час подібні трансформації відбуваються під впливом зовнішнього середовища, в результаті чого плани продажів постійно змінюються. У зв'язку з цим важливо не лише їх виконувати, а й оперативно змінювати, враховуючи нові умови, що з'явилися на етапі організації та планування збуту.

Таким чином, під поняттям «організація збуту» розуміємо цілеспрямовану організацію співробітників підприємства, що виконують дії, спрямовані на переміщення виробленої продукції в односторонньому напрямку від виробника до споживача. Для її реалізації, у першу чергу, необхідно чітко регламентувати відносини між співробітниками служби. Організація збуту передбачає пошук, відбір і групування потрібних спеціалістів, а також оцінку рівня їхньої компетенції та мотивації. За співробітниками відділу збуту зазвичай закріплені наступні обов'язки: забезпечення продажу; оформлення замовлень; обслуговування роздрібних та оптових компаній; організація тематичних зустрічей і переговорів; участь у науково-практичних конференціях, круглих столах, профільних ярмарках і виставках.

Не менш важливу роль у процесі стимулювання продажів відіграє такий організаційний захід як вдалий вибір розташування пункту продажу. Основним критерієм для прийняття такого рішення є рівень купівельної спроможності населення міста або району, в якому планується розташування магазину або супермаркету.

Отже, створення дієвої системи управління просуванням продукції дасть можливість підприємству не лише випускати якісну й дійсно затребувану продукцію, що задовольнить нагальні споживацькі потреби, а й значно збільшити прибуток і зміцнити власні позиції на ринку в цілому.

MAIN DIRECTIONS OF DEVELOPMENT FOR LIFE-LONG EDUCATION TODAY

Kucherenko D.,
*Ph.D, Associate Professor,
Science and Research Institute
of Social and Economic Development*

Today higher education in Ukraine is in the process of transformation, due to both global trends (including the establishment of a knowledge economy, information society, the nomination of the new requirements to the production of educational capital) and reformation in the state and the transformation of Ukrainian society. In many countries, adult education has become a new, supranational sector, which has international, European and other continental, national management structure and distribution. The development of this promising industry in the world provided the integration and interaction of public authorities and NGOs. [1]

The engine of the economy is the exchange — market. Overall, the market for education (educational services) can be defined as a "sphere of circulation or system of economic relations on the sale of educational services" [2], or a "system of commodity relations that arise between the seller and the buyer on the sale of specific educational goods" [3].

Like any market, the education market has three basic components:

- 1) Educational services / product — the good, satisfying social and individual needs on the formation of certain knowledge, abilities, skills and values;
- 2) The seller (manufacturer) educational services, which forms its proposal;
- 3) The buyer (consumer), which creates demand for educational services.

Education at all age stages of life is a necessity, it not only determines its quality directly affects the preservation and improvement of human health, its offspring, longevity, but also gives a resource to solve the problems listed above. Education is a powerful productive force. Economic and social realities of today dictate the need for drastic reforms in the education system. Adequacy of education regarding current challenges and requirements is regarded as an essential prerequisite achieve economic, social and environmental objectives. It is now clearly established relationship between the level of education of society and political, cultural, economic and military power states. In Europe, education is positioned as the core of a new society based on knowledge.

Structural market of lifelong learning according to the stages of personality can be divided into the following components:

- Market pre-school education and training;

- Market secondary education;
- The market of secondary education;
- The market for higher education;
- Market postgraduate education.

Man must learn throughout life, and the education system should give her such opportunities. Consumers of services of the system of continuous education is socially adapted part of the population that receives education consistently at all levels.

The second component of lifelong learning provides diverse populations to adapt to changing conditions. This subsystem provides education aimed at adaptation and rehabilitation of social and professional groups not able to adapt to rapidly changing social environment. In addition, this subsystem involved citizens who have various reasons access to the formal system of vocational education, which creates a threat for them de-socialization.

The third component of adult education provides meet the diverse educational needs of individual citizens, such as language training, obtaining psychological, cultural and other knowledge, communication skills, special abilities and more. So, continuing education can be defined as a set of tools, techniques and forms of competition, deepening and expansion of general education, professional competence, culture and education, civic and moral maturity. For each person continuous education is a process of cognitive and meets its requests and spiritual needs, inclinations and abilities of the network of educational institutions of different ownership or by self.

By the formal structures of additional professional education include various informal structures (training groups, training and retraining in enterprises, etc.) which are sometimes based on formal structures and are often formed informally, usually for a short period.

Also, this system adjacent opens education in its different forms and distance learning. Effective means of a system of continuous education is the creations of corporate universities that provide alternating obtain fundamental knowledge with practical activities. The development of continuing education can create the conditions for the formation of flexible educational paths and leveling access to quality education at all levels of the educational system, provides a set of educational services that meet the dynamic needs of the individual, society and the economy. For the state, continuous education is the leading social policy to ensure favorable conditions for general and professional development of each individual.

For society as a whole is a mechanism for continuous education expanded reproduction of his professional and cultural potential, the condition of social production, accelerating socio-economic progress of the country. For global society continuous education is a way of preservation, development and mutual enrichment of national cultures and universal values, an important factor and condition for international cooperation in

education and solving global challenges of our time. The aim of continuing education is the formation and development of the individual as in times of physical and psychosocial maturation, prosperity and vitality and stabilization capabilities, and during aging when the fore task force compensation and opportunities are lost. Generating factor in continuing education is a public need for continuous development of the personality of each person. This activity is determined by many educational institutions: main and parallel, basic and additional state and public (social), formal and informal. Their relationship and interdependence, mutual subordination levels for the coordination and direction for the purpose, to ensure interaction between them transform the totality of such structures in a single system. Unity lifelong learning goals and specific objectives of each level organically combined with its variability and diversity of types of educational institutions, educational technologies and forms of state and public administration. State of the domestic market potential lifelong learning is characterized by the data presented in Table 1. Thus, the value of the total annual market potential of lifelong learning is per year about 117 billion USD or 7.8% of GDP in Ukraine, describing education as one of the leading industries in the structure of the national economy. Despite the economic crisis, unfolding as a result of the struggle for independence and sovereignty of Ukraine and the prospect of political instability, can predict the growth potential investigated market value by 3-7% annually over the next decade. Thus, by 2024 it will increase to at least one third, 150 billion USD [4].

Perhaps the most positive potential increase in the degree of mass higher education lies in the creation of a modern education industry with many jobs, the results of which have high demand. This is especially important socio-economic results are in conditions of prolonged demographic crisis and aging populations.

However, there are reasons why people are not involved in education in adulthood. Among them are the following: 1) disposition (attitude to learning); 2) situational (lack of time, family responsibilities); 3) institutional (payment, lack of evening courses, entry requirements). As for Ukraine, the leading cause of adult education for Ukrainian practice of developed countries can be:

- 1) lack of study of foreign experience;
- 2) lack of regulatory framework in this area;
- 3) focusing on the problems of children and youth education.

One of the most significant problems of a system of continuous education in Ukraine is to overcome the stereotype attitude to informal education as little significant and insignificant. Failure to understand the specifics of informal education and its social potential (compared to a traditional school or higher education) generated by insufficient attention to studying the problems of adult education. It should be across the country to

analyze the activities of the existing areas of unconventional forms and educational activities of adults. It will identify the specific cognitive and non-formal learning activities of different groups of adults, motivational features and mechanisms of self-organization of these activities.

Literature:

1. Kucherenko D., Martyniuk O. Actual trends of life-long education in Ukraine and EU// Modern Science — Moderní věda. — Praha. — Česká republika, — Nemoros. — 2015. — № 6. — p. 43–50.

2. Kucherenko Diana. Priorities of formation of Ukrainian market of the education throughout life // Modern Science — Moderní věda. — Praha. — Česká republika, — Nemoros. — 2015. — № 6. — p. 35–42.

3. Rumyantsev A., Kovalenko Yu. The world market for services: Textbook. — Kiev: Center of educational literature, — 2006. — 456 p.

4. Shevchuk V. Market education: methodological approaches definition — [Electronic resource]. — URL: http://www.rusnauka.com/ONG_2006/Economics/17923.doc.htm

FISCAL ASPECTS OF PERSONAL INCOME TAX IN UKRAINE

Madai D. O.,

student of Finance and Credit Department,

Slavkova A.A.,

Ph.D in Economics, Associate Professor,

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman,

Personal income tax (PIT) is a statewide tax, which now has the largest number of taxpayers. Fiscal value of PIT is predetermined by its high proportion in the state budget of revenues and its social efficiency is a possibility to affect the uniformity of the distribution of income of people through the differentiation of rates and tax incentives, in particular on the regional basis. That means, this tax is one of the economic regulators whereby a state optimizes the level of income of people and the tax burden on the economically active population of Ukraine.

One of the main functions inherent to PIT is fiscal, which is manifested in the formation of budget revenues. The implementation of this function should be based on the principle of fiscal efficiency, the key characteristics of which include: the sufficiency of revenues, minimizing costs for administration; prevention of tax evasion, flexibility of tax mechanism; even distribution between different social groups of taxpayers. Increased fiscal efficiency is in the focus of scientists.

To analyze the fiscal aspect of PIT we offer to consider revenues from PIT for 2012–2016 years. (table. 1).

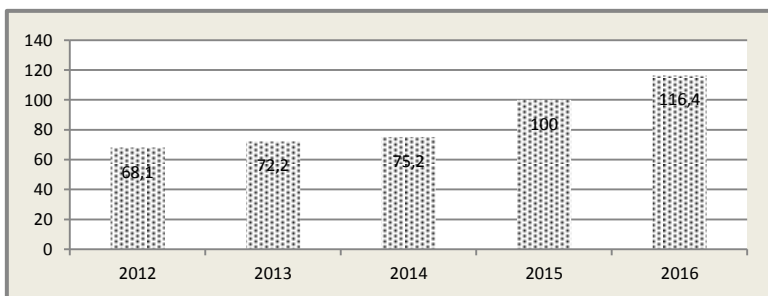

Fig.1. Dynamics of revenues from PIT for 2012–2016 years. (bln.UAH.)

Source: Calculated by data of State Treasury Service of Ukraine.

According to the table we can conclude the positive trend in earnings growth to Consolidated budget of Ukraine by PIT due to real incomes and inflation rising. However, for the past two years there has been a constant growing of the share of revenues from indirect taxes, reducing the share of PIT in the structure of total tax revenue (table.2).

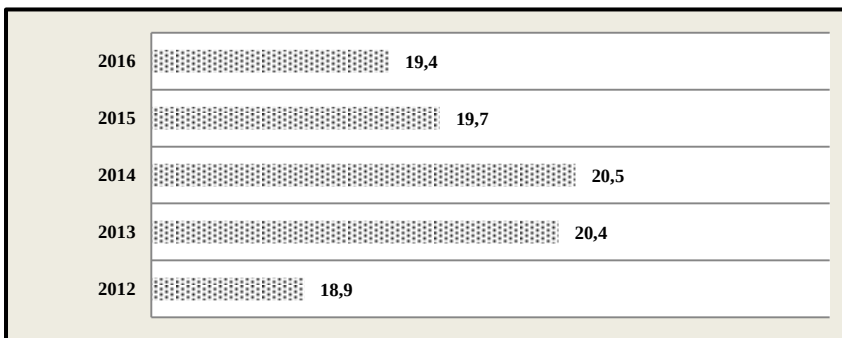

Fig.2. Relation of personal income tax revenue to total tax revenue for 2012–2016 years. (In %)

Source: Calculated by data of State Treasury Service of Ukraine.

From 01.01.2016 there has been introduced a single rate of PIT — 18% instead of a progressive scale (15 and 20%), which is in force until now. These changes were aimed at increasing of the fiscal aspect of the PIT. In general, the system of personal income taxation in each country is a regulator of relations between the state and citizens — taxpayers. On the one hand, it provides the financial base of the state, and on the other hand, it is the main instrument of implementing its economic doctrine. Therefore, setting the size

of personal income tax, the state tries not only to provide a stable revenue base, but also to affect the amount of citizens' savings, in order to optimize the implementation of its development strategy.

The current system of personal income tax in Ukraine is marked by unstable indicators of fiscal efficiency. Implementation of fiscal functions of tax depends on many factors, the main ones that positively affect the personal income tax revenues are: nominal growth of GDP; increasing of labor costs; legalization of payment of salaries; positive trends to growth of low-income segments of the population revenues through the state raising of the minimum social guarantees; growth of mixed household incomes through self-employment as persons-entrepreneurs.

Factors that directly provide fiscal and regulatory functions of the PIT are: raising of the minimum wage; raising of the minimum cost of living for one employable person; faster (compared to growth rates of GDP) rising of incomes of people, first of all wages, intensification of stimulative function of wages [1].

Despite the fact that the personal income tax is one of the budget forming taxes, the budget-tax collection mechanism has several drawbacks and uncertainties to resolution of which today is paid a lot of attention and a lot of efforts are applied to overcome them. The main problem of this tax is that it is not neutral and socially equitable. Poor population groups in the structure of own costs pay significantly more funds than the wealthy ones. This happens due to the fact that for most people with small earnings the only source of income is their salary. Overall, PIT is regressive in Ukraine: the less you earn, the more you pay. Thus, citizens with low wages form most of the revenue of this tax.

Imperfect legal mechanism of personal income tax and the high rates of single social contribution transform this tax into ineffective tool for the formation of budget revenues. This is due to the fact that the citizens of Ukraine and foreigners, notwithstanding the tax burden, are looking for the ways of tax avoidance and tax evasion, using every opportunity not to pay individual income tax. For example, informal employment in this regard is the ideal solution to all financial problems both for the employee and the employer, but it is a source of economic hardship for the state. Within the economic crisis, this tool is used by the public more frequently.

It should be noted that in developed countries the personal income tax figures prominently in the tax system, but it may be only with progressive taxation system namely with the maximum consideration of the solvency principle. In most industrialized countries, citizens with low incomes generally are exempt from personal income tax. Instead, the main burden of filling the budget lies on the wealthy segments of the population for whom a progressive scale of taxation is established. In Ukraine solvency principle is

ignored, and the main burden falls on the people of low and moderate segments. [2].

In conclusion I would like to note that personal income taxation is the most effective form of relationship between the state and its citizens, which is based on the forced compulsory removal of the part of income of the latter for creation of funds, in particular of local authorities to fulfill their functions. The level of personal income taxation and the level of filling the local budgets directly affects the real personal incomes of the main part of the population. However, having conducted this research we can state that the current system of personal income tax in Ukraine remains imperfect and needs further gradual and consistent reformation. We believe that it is necessary to improve tax legislation, but this is impossible without studying and analyzing of the features of the tax systems of other countries. Therefore, at this stage there is a need to build an effective tax system, which must take into account all the positive features of the tax systems of other countries and adapt them to our conditions.

Literature:

1. Chizhov T. V. Personal Income tax: scientific postulates and practical aspects of functioning / T. V. Chizhov // Scientific Bulletin of Kherson State University. — № 6 (5). — 2014. — P. 103–106.

2. Aparina I. Features of the personal income tax functioning in Ukraine / I. Aparina // Collection of student papers. — 2015. — № 3. — P. 372–377.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТКУ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Мар'євська М. Ю.,

кандидат економічних наук,

Полтавський університет економіки і торгівлі

Забезпечення ефективного функціонування аграрних підприємств в сучасних умовах є досить складним та трудоемким процесом. Окрім несприятливого зовнішнього середовища більшість сільськогосподарських підприємств не мають чітких стратегій розвитку кадрового потенціалу.

Аналізу особливостей формування і розвитку кадрового потенціалу свої роботи присвятили наступні науковці: І. Т. Кириленко [1], І. Сухоставець [2], В. М. Тебенко [3], С. Г. Турчина [4] та ін. Проте на нашу думку це питання потребує подальшого дослідження.

До особливостей формування кадрового потенціалу аграрних підприємств належать: непривабливість сільськогосподарської праці,

відтік кваліфікованих спеціалістів, небажання молоді повертатися в село, системна криза в галузі, неефективність мотиваційного механізму, відсутність елементів соціального захисту та гарантій стабільної зайнятості, перерозподіл власності та реформування виробничих відносин на селі, високий показник плинності кадрів, низький рівень матеріально-технічного забезпечення, скорочення обсягів та технологій виробництва, низька питома вага трудомістких виробництв, низький рівень кваліфікації кадрів [5, с. 216].

Найбільш дієвими шляхами підвищення ефективності управління персоналом на сьогодні є:

- створення на підприємстві системи навчання, підготовки та перепідготовки з урахуванням конкретних особливостей діяльності;
- зміцнення зв'язків між базовими підприємствами та професорсько-викладацьким складом ВНЗ аграрного профілю;
- організація системи навчання безпосередньо на підприємстві (навчальні семінари щодо ведення сільськогосподарського виробництва, які проводитимуть більш досвідчені працівники підприємства;
- нематеріальне стимулювання праці в рамках удосконалення ведення соціально-трудових відносин (задоволення потреб працівників у приналежності, визнанні, повазі з боку оточуючих та самореалізації).

Література:

1. Кириленко І. Т. Кадрове забезпечення АПК — важлива складова аграрних реформ // Економіка АПК. — 2004, — №11. — С. 12–17.
2. Сухоставець А. І. Кадровий потенціал села: проблеми кваліфікації // Збірник наукових праць Між нар. наук.-практ. конференції Луганського НАУ. Вип.14 І–ІІ. — Луганск. — 2002. — С. 225–228.
3. Тебенко В. М. Кадрове забезпечення АПК // Науковий вісник НАУ. Вип. 41, К. — 2001. — С. 305–311.
4. Турчина С. Г. Кадрове забезпечення та якісний склад персоналу в с/г підприємствах // Збірник наукових праць Луганського НАУ. Серія екон. наука №14/26. — Луганск. — 2002. — С. 311–314.
5. Шпикуляк О. Г., Грицаєнко М. І. Розвиток інноваційної діяльності в аграрній сфері: менеджмент та ефективність: Монографія / О. Г. Шпикуляк, М. І. Грицаєнко. — Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2016. — С. 216.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ ШЛЯХОМ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРАКТИК КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ (КСВ)

Мартинюк О. В.,

*кандидат економічних наук, доцент,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана*

Соціальна відповідальність сьогодні стає найважливішим фактором сталого розвитку не тільки бізнес-організацій, а й усіх інших інституцій, і навіть всієї країни. Згідно з класичним визначенням Єврокомісії, корпоративна соціальна відповідальність є концепцією, яка відображає добровільне рішення компаній брати участь в покращенні життя суспільства і захисті навколишнього середовища [1]. Крім того, реалізація принципів соціальної відповідальності стає основою соціальної політики держави в її взаємодії із суспільством. Тому концепція соціальної відповідальності бізнесу повинна поширюватися на всі сфери суспільної діяльності, включаючи найбільш проблемні та соціально значущі сфери, якими є медицина, культура і освіта.

Корпоративна соціальна відповідальність будь-якого підприємства, установи, організації дозволяє їй досягти гармонії у всіх напрямках життєдіяльності. Таким чином, налагоджуючи зв'язки, як у внутрішньому, так і в зовнішньому середовищі, вищий навчальний заклад стає більш конкурентоспроможним, зростає його імідж в очах основних стейкхолдерів — студентів, їх батьків, майбутніх роботодавців випускників, а також партнерів, клієнтів, місцевої громади.

Зміцнення репутації, яке також відбувається при реалізації КСВ, дозволяє збільшити довіру з боку інвесторів, які здійснюють фінансування вищих навчальних закладів. А також дозволяє залучити нових і утримати наявних фахівців, формуючи якісний кадровий склад, що в подальшому покращить як якісні показники підготовки студентів, так і основні кількісні показники діяльності університету. Отже, корпоративна соціальна відповідальність є ефективним елементом стратегії розвитку університету.

Базисом соціальної відповідальності будь-якого суб'єкта є високоефективне, професійне й якісне виконання тих суспільних функцій, заради яких він функціонує. З такої позиції основою соціальної відповідальності вищих навчальних закладів є надання високоякісних і затребуваних суспільством навчальних послуг, а також проведення актуальних наукових досліджень. Водночас відповідальність

університету виявляється і у виконанні ним функцій роботодавця для співробітників, учасника соціальних відносин в суспільстві і місцевій громаді, учасника економічних і політичних відносин з державою, ділового партнера [2].

Основними напрямками реалізації концепції КСВ у вищому навчальному закладі, на нашу думку, мають бути наступні.

- Активна діяльність по формуванню корпоративної культури в Україні згідно з етичними цінностями і вищим стандартам КСВ як складової загальної бізнес-стратегії розвитку сучасних підприємств через освітні програми, тренінги та їх науково-методичне забезпечення.

- Формування конкурентного ринку безперервних освітніх послуг.

- Формування механізмів забезпечення якості освіти на основі зростання вимог до якості кадрів, які здійснюють освітній процес.

Підвищення якості освітніх послуг у вищому навчальному закладі можливе лише на основі партнерства освіти з бізнесом, що виступає в якості основного споживача освітніх послуг. Це передбачає активну участь бізнесу в розробці освітніх програм на основі професійних стандартів, що особливо актуально в умовах загострення конкуренції, що спричинена стрімкими темпами розвитку технологій. З іншого боку, необхідно забезпечити організацію освітнього процесу для професорсько-викладацького складу на базі підприємств з метою актуалізації їх компетентності. Тобто підприємства повинні взяти на себе функцію підвищення кваліфікації працівників сфери освіти для розширення їх практичного досвіду і розвитку навичок, що відповідають професійним компетенціям, які закладені в освітніх стандартах, з метою їх подальшої передачі студентам. Підвищення якості кадрових ресурсів вищих навчальних закладів можливо також за рахунок розробки кваліфікаційних вимог до професорсько-викладацькому складу університетів з боку підприємств, створення навчальних центрів в компаніях та мережі стажувальних майданчиків для професійної підготовки і підвищення кваліфікації викладачів.

Отже, соціальна відповідальність вищих навчальних закладів полягає в тому, що в системі вищої освіти формується інтелектуальна еліта нації. Фахівці з вищою освітою є показником освіченості, цивілізованості країни, її професійного, наукового потенціалу і конкурентоспроможності. Тому соціальна відповідальність університетів сприяє сталому розвитку в довгостроковій перспективі в умовах адаптації цілей, поглядів і цінностей відповідно до нових вимог до якості та продуктивності освітніх установ. Університети стають відповідальними за формування корпоративної та особистої соціальної відповідальності студентів, викладачів і співробітників в рамках трансферу знань, визначення цінностей і адекватної поведінки по

відношенню до інших суб'єктів суспільства. За рахунок цього і реалізується мета підвищення якості вищої освіти в сучасних умовах.

Література:

1. The official web-site of the European Commission. — [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://ec.europa.eu/index_en.htm
2. Грішнова О., Бех С. Соціальна відповідальність університетів України: порівняльний аналіз та основні напрями розвитку. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsialna-vidpovidalnist-universitetiv-ukrayin-i-porivnyalniy-analiz-ta-osnovni-napryami-rozvitku>

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ВНЗ У ВИМІРАХ ЕКОНОМІЧНИХ ПОГЛЯДІВ К.-Е. СВЕЙБІ

Нагорна В. О.,

Інститут підготовки кадрів

Державної служби зайнятості України

На думку К.-Е. Свейбі (*Karl-Erik Sveiby*), інтелектуальний капітал організації у вигляді знань неможливо витратити, адже чим частіше він застосовується на практиці та поширюється, тим більше він примножується. «Знання поширене — є знання подвоєне»¹⁷ (*тут і далі переклад з англійської мови наш — В. Н.*), на відміну від знання, яке належить певному індивіду [1, 5–6]. З цієї точки зору важливим для сучасних українських ВНЗ постає питання управління трансфером інтелектуального капіталу, трансфером знань та організації НДДКР на засадах наукового аутсорсингу як однієї з форм не тільки трансферу знань, а й, завдяки, залученню та створенню нових науково-дослідних програм, утворенню «нового знання» з відповідним примноженням інтелектуального капіталу та тривалим економічним ефектом у вигляді новостворених та збережених робочих місць науковців та відповідним фінансовим прибутком.

Те, що у сучасній економічній науці прийнято називати «інтелектуальним капіталом» та «інтелектуальною організацією», «група Конрада» (*The Konrad Group*), до складу якої входив К.-Е. Свейбі, у праці «Невидимий бухгалтерський звіт. Основні індикатори обліку, контролю та оцінки у ноу-хау компаніях» (*“The invisible balance sheet. Key indicators for accounting, control and valuation of know-how companies”*) визначає як *know-how capital* (ноу-хау капітал) та *know-how company* (ноу-хау компанія) [2].

¹⁷ Knowledge shared is knowledge doubled.

«Ноу-хау компанія живе за рахунок продажу ноу-хау. У цьому сенсі вона схожа на більшість інших невиробничих компаній, тобто таких, які зазвичай називають сервісними компаніями»¹⁸ [2, 9].

Відповідно до запропонованої групою Конрада діаграми, ми відносимо сучасні українські вищі навчальні заклади до категорії організацій, які надають стандартний пакет послуг (Рис. 1).

К. Е. Свейбі вважає, що великі, «індустріалізовані», компанії розташовані на діаграмі праворуч. Вони орієнтовані на масове споживання завдяки продажу стандартизованих пакетів послуг та самообслуговуванню. Натомість ноу-хау, тобто, власне інтелектуальні, компанії, розташовані ліворуч та характеризуються тим, що надають професійні послуги, відображають малий і середній бізнес.

Суцільна адаптованість	Сервісна система	Стандартний пакет	Само-обслуговування
Лікар	Консалтинг-фірма	Страховання фізичних осіб	Банкомат
Консультант	Бухгалтер-фірма	Авіа-перевезення	Їдальня
ВНЗ: НДДКР		ВНЗ: освітні послуги	

Рис. 1. Місце сучасних ВНЗ України у матриці адаптованості до клієнта за К.-Е. Свейбі (доопрацьовано автором на основі [2, 9])

Зважаючи на Рис.1, українські вищі навчальні заклади, відповідно до теорії К. Е. Свейбі, не можуть цілковито вважатись інтелектуальними організаціями у тому, що стосується виключно надання освітніх послуг, оскільки такі послуги є стандартизованими, а отже, їх можна віднести до категорії «стандартний пакет послуг», а у тому, що стосується ініціатив он-лайн та блендед-лернінг — до категорії «самообслуговування». Натомість наукова та інноваційна складова можуть бути віднесені до категорії «сервісна система», зважаючи на колективний характер науково-дослідних і конструкторських робіт за організаційною формою, а подекули й до категорії «суцільна адаптованість», зважаючи на особливості інтелектуальної праці, зокрема щодо винахідництва, патентування та ліцензування окремих результатів наукової діяльності у вигляді винаходів, креслень та інших об'єктів авторського права. Однак, на нашу думку, оптимальним для

¹⁸ A know-how company lives by selling its know-how. In that respect it is like most other non-manufacturing companies, i.e. those commonly called service companies.

управління інтелектуальним капіталом вищих навчальних закладів III та IV рівнів акредитації мало б стати віднесення освітньої діяльності до категорії «сервісні системи», принаймні частково. Це власне і могло б бути тим, що наразі називають «бізнес-інкубаторами», «технопарками», «системами трансферу технологій», інтегрованістю наукової та практичної складових у процесі освітньої діяльності.

Переважає фінансування вищих навчальних закладів за рахунок коштів державного бюджету України та лише часткове їх фінансування за рахунок надання освітніх послуг та їх фінансування за кошти фізичних та юридичних осіб, не вирішують проблеми фінансування НДДКР за рахунок перерозподілу власних коштів вищих навчальних закладів. Одним із вагомих джерел такого фінансування мали б стати виконання НДДКР на замовлення приватних бізнес-інвесторів, у тому числі закордонних та залучених завдяки співпраці з ВНЗ-партнерами на грантовій основі та на основі наукового аутсорсингу, до якого можливо було б залучати і творчу студентську молодь.

Так, у статті «Інтелектуальна теорія фірми задля формулювання стратегії» (*“Knowledge-based Theory of the Firm to Guide Strategy Formulation”*) основним фактором утворення додаткової вартості визначено трансфер знань та трансформація знань (Рис.2).

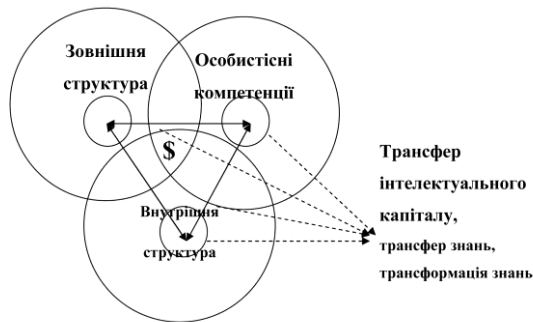

Рис. 2. Організаційна модель трансферу інтелектуального капіталу ВНЗ у контексті інтелектуальної економіки (доопрацьовано автором на основі [1, 5])

На думку К.-Е. Свейбі, якщо нематеріальні активи втрачають із плином часу свою цінність, знання має зовсім інші економічні властивості. На відміну від нематеріальних активів, знання (інтелектуальний капітал) зростає завдяки його застосуванню та зменшується при його невикористанні [1, 5]. Отже, невикористання накопичених знань призводить до псування та деградації інтелектуального капіталу, — наприклад, у випадку зруйнованих

зв'язків з промисловістю та відсутністю реальної можливості співпрацювати з закордонними партнерами, наприклад, на правах наукового та науково-технічного аутсорсингу.

Саме науковий та науково-технічний аутсорсинг могли б забезпечити українським ВНЗ створення додаткової вартості та отримання додаткових прибутків за принципом *Value Network* (сітка створення вартості), що забезпечило б не лише фінансові потреби вітчизняної науки, а й допомогла б уникнути небажаних сценаріїв реформування вітчизняної наукової сфери на кшталт польської моделі, яка призвела до масового закриття науково-дослідних програм та масового скорочення науковців та допоміжного персоналу. Продумане застосування програм наукового аутсорсингу сприятиме піднесенню вітчизняної науки та її гідну інтеграцію до світового наукового співтовариства на принципах рівноправного партнерства, а також створення багатьох нових робочих місць у галузі НДДКР безпосередньо в Україні, пропонуючи альтернативу відтоку інтелектуального потенціалу нації за кордон через брак коштів або недостатній розвиток науково-технічної сфери на сучасному етапі державотворення.

Література:

1. Sveiby K.-E. A Knowledge-based Theory of the Firm to Guide Strategy Formulation. Article for Journal of Intellectual Capital vol 2, Nr4., 2001. — 18 p. [Електронний ресурс]. <http://www.sveiby.com/files/pdf/knowledgetheoryoffirmfin-draft.pdf>

2. Sveiby K.-E. The invisible balance sheet. Key indicators for accounting, control and valuation of know-how companies. — 137 p. [Електронний ресурс]. <http://www.sveiby.com/files/pdf/denosynligaeng.pdf>.

УПРАВЛІННЯ ПЕРЕРОБНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Ничипорук Д. В.,

кандидат економічних наук.,

Полтавська державна аграрна академія

Підвищення ефективності аграрного сектора, до якого відносяться переробні підприємства зумовлює кардинальну зміну функцій, структури та методів управління ним. Невіддільною ознакою управління у ринкових умовах є розмежування суб'єктів державного і господарського управління. З метою підвищення ефективності виробництва система агропромислового комплексу повинна функціонувати як єдине ціле. Процес інтеграції сільськогосподарського

виробництва з переробною промисловістю є початком формування продуктивних підкомплексів, які сукупно створюють продуктивний підкомплекс України.

Світова практика підтверджує, що перспективною є форма інтеграції за участю переробних, обслуговуючих, торговельних підприємств, інших юридичних (можливо й фізичних) осіб, включаючи іноземних та інших інвесторів, з метою встановлення стабільних технологічних і економічних зв'язків між учасниками інтегрованого формування та забезпечення максимального використання потужностей переробних підприємств. Подібні інтегровані об'єднання (структури) формуються на районному, міжрайонному, регіональному рівнях. Це можуть бути асоціації, холдинги, акціонерні товариства, фінансово-агропромислові групи, корпоративні об'єднання та інші формування [3].

Створення інтеграційних об'єднань сприяє насиченню ринків товарами різноманітного асортименту та надає змогу більш повно використовувати переваги територіального і галузевого розподілу праці. Україна має змогу економічно зростати завдяки використанню переваг внутрішньої (регіональної та міжрегіональної, галузевої та міжгалузевої) та зовнішньої (міждержавної) інтеграції продуктивних сил, розширення асортименту товарів на внутрішньому та міжнародних ринках.

В таких умовах інтеграція сільгоспвиробників, переробних підприємств, інвестиційних та страхових фондів, банків, набуває особливого значення. Ця тенденція зумовлена змінами форм власності, необхідністю розвитку економіки та доступності інвестиційних ресурсів [1].

Укрупнення та перерозподіл сфер впливу на сільськогосподарських підприємствах призводить до зменшення кількості переробних підприємств, які поступово поглинають менш захищених виробників. У сучасних умовах господарювання підвищення ефективності виробництва та створення інтеграційних зв'язків є цілком логічним. Інтеграційні процеси за своєю унікальністю, високим потенціалом та універсалізмом в умовах ринкових перетворень поглиблюються та набувають галузевого й територіального поширення.

За останні роки функціонуванню переробних підприємств властиве зростання ефективності, що у межах окремих складових єдиного технологічного ланцюга (сільськогосподарські формування та переробні підприємства, заготівля, оптова та роздрібна торгівля), то і у виробничих відносинах між ними. Переробні підприємства посилюють зв'язки до

появи нових цілісних властивостей у системі, зміни структури інтегрованої системи [5].

Сучасний підхід до формування інтеграційних структур з участю переробних підприємств України ґрунтується на міжнародному досвіді інтеграції, об'єднує креативні запити маркетингу, логістики, менеджменту, відповідає тенденціям сучасної економіки і об'єктивно потребує запровадження новітніх технологій в управлінську практику. З метою підвищення ефективності виробництва, нарощування конкурентних переваг на внутрішньому та зовнішньому ринках, управлінська діяльність переробних підприємств із застосуванням новітніх інформаційних технологій має ґрунтуватися на типових ознаках інтегрованих об'єднань (рис. 1).

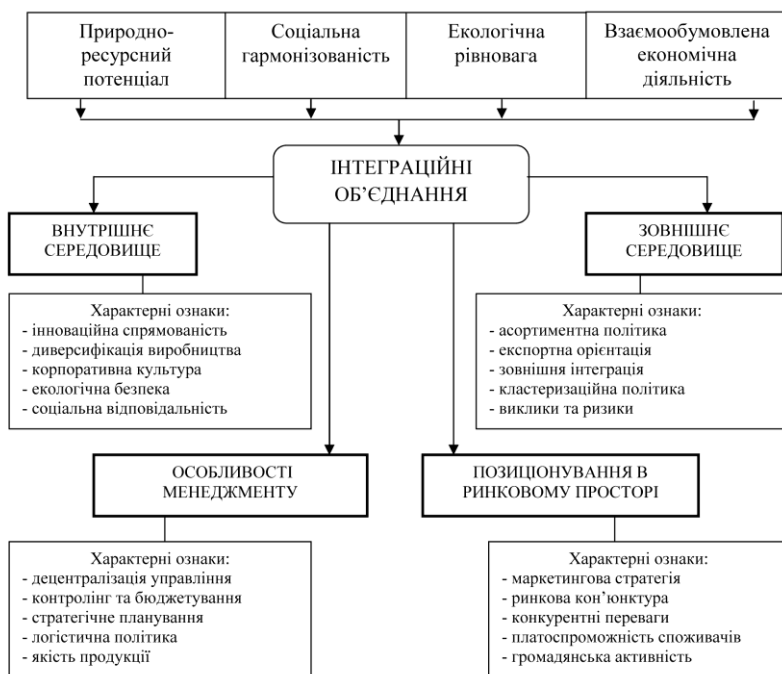

Рис. 1. Ознаки інтегрованих об'єднань переробних підприємств
[розроблено на основі 2, 4]

Під інтегрованими об'єднаннями, як об'єктами управління, розуміється гармонізовану діяльність аграрних, промислових, переробних та інших підприємств, які володіють спільною інфраструктурою, інноваційним потенціалом та інвестиційними ресурсами, на кластерних засадах вибудовують власну стратегію поведінки на внутрішньому і зовнішньому ринках шляхом використання інформаційних систем.

Крім того, варто зауважити, що невіддільною складовою успішного функціонування інтегрованих формувань є наявність торговельних підприємств, які реалізують вироблену продукцію і є заключною ланкою в технологічному циклі «виробництво — переробка — реалізація». Без торговельної ланки ефективна робота інтегрованих формувань неможлива, адже саме вона забезпечує реалізацію продукції і надходження коштів для розрахунків переробних підприємств з товаровиробниками. Мережа фірмових магазинів є найкращим варіантом організації торгівлі в інтегрованому формуванні, оскільки строк надходження грошових коштів від реалізації продукції на розрахунковий рахунок товаровиробника або переробного підприємства значно зменшується [6, с. 78–80].

Таким чином, формування інтегрованих об'єднань за участю сільськогосподарських товаровиробників, переробних підприємств, науково-дослідних установ, машинно-технологічних станцій, насінницьких формувань, торгівлі та запровадження механізму взаємовигідних економічних відносин між учасниками інтеграції є перспективним напрямом підвищення ефективності переробних підприємств на ринку олійно-жирової продукції в Україні

Література:

1. Макаренко П. М. Державне регулювання ринку соняшнику та продукції його переробки / П. М. Макаренко, Ю. О. Романченко // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. — № 3. — 2006. — С. 188–191.
2. Маркіна І. А. Управління підприємствами на ринку харчової продукції: інформаційний аспект: [монограф.] / І. А. Маркіна, Н. В. Мацедонська. — Кіровоград: ПП «Центр оперативної поліграфії «Авангард», 2013. — 228 с.
3. Романченко Ю. О. Сутність управління олійним виробництвом / Ю. О. Романченко // Вісн. Полтав. держ. аграр. акад. — 2005. — № 4. — С. 160–161.
4. Управління комплексним розвитком агропромислового виробництва і сільських територій: монографія / [П. Т. Саблук, М. Ф. Кропивко, О. Г. Булавка та ін.] ; під ред. П. Т. Саблука, М. Ф. Кропивко ; НААН України, Нац. наук. центр «Ін-т аграр. економіки». — К., 2011. — 450 с.
5. Чернюк Л. Г. Реформування економічних відносин і управління в промисловості / Чернюк Л. Г., Антоньєва Л. С., Данилишин Б. М.; НАН України. Рада по вивч. продуктив. сил України. — К., 1997. — 252 с.
6. Чорний Г. М. Функціональний зміст діяльності суб'єктів управління в АПК / Г. М. Чорний // Економіка АПК. — 2004. — № 10. — С. 78–81.

НА ПУТИ К ПОВЫШЕНИЮ КАЧЕСТВА ЖИЗНИ НАСЕЛЕНИЯ: РОЛЬ СОЦИАЛЬНО ОТВЕТСТВЕННОГО БИЗНЕСА

*Оке Опеолува Адедеджи, аспирант,
Полтавская государственная аграрная академия*

Интенсивное появление новых социально и экономически обусловленных обстоятельств, переформатирование существующих ранее ценностей и стандартов спровоцировало стремительную переоценку количественно-качественных показателей уровня материальной состоятельности, вследствие чего наметился активный поиск эффективных механизмов, способных обеспечить социальную защиту всех слоёв населения.

Феномен повышения уровня жизни (далее по тексту — ПУЖ) является довольно динамичным, поэтому нуждается в постоянном и пристальном контроле. Данный факт обусловлен тем, что чем больше текущих потребностей обеспечивается, тем большая их часть актуализируется. Исходя из этого, анализируемое понятие интерпретируется нами полиаспектно и мультифункционально: во-первых, как акт достижения желаемой степени благосостояния, а во-вторых, как создание условий, необходимых для нормальной человеческой жизнедеятельности.

Социальная ответственность бизнеса (далее по тексту — СОБ), которая играет в данном контексте немаловажную роль, для каждого отдельного взятого субъекта процесса ПУЖ должна быть чётко регламентирована и оцениваться с позиции существующих международных стандартов, касающихся устойчивого развития, как минимум, по трём основным направлениям (экономика, экология, социполитика).

СОБ в отношении экономической сферы подразумевает значительные капиталовложения, необходимые для апробации новых технологий, улучшения потребительских свойств и повышения социальной значимости товаров и услуг, которые производятся. Экологический компонент социальной ответственности указывает на наличие затрат для приобретения специальной техники, позволяющей оптимизировать технику безопасности на производстве. Средства, необходимые для обеспечения сотрудникам предприятия и их родным социальных гарантий, которые предусмотрены государством (разрешение проблем в плане трудоустройства, охраны здоровья, получения образования, приобретения жилья и прочего) определяют социальную константу СОБ.

Нести социальную ответственность за повышение уровня жизни населения в идеале должны все заинтересованные участники, однако в

последнее время всё чаще приходится слышать именно об ответственности со стороны бизнеса. По нашему мнению, в первую очередь нужно говорить о социальной ответственности представителей власти, которые пока не в состоянии самостоятельно обеспечить желаемый уровень всеобщего благосостояния. В связи с этим инициативу перенимает сфера бизнеса. Её апологеты усиливают позиции путём лоббирования собственных интересов. То есть пытаются влиять на органы власти, чтобы возникли необходимые для их дальнейшего процветания предпосылки.

Под понятием «повышение качества жизни» понимаем сочетание мероприятий, которые планируются и реализуются симультанно консолидированными усилиями властей, бизнеса и населения (в меру их возможностей и функционального потенциала) для удовлетворения нужд населения. Отметим, что принятые меры только тогда становятся по-настоящему результативными, когда действия всех субъектов объединены и скоординированы.

Между развитием инфраструктуры и материальным благополучием населения страны прослеживается когерентная связь. Активное социальное соучастие представителей бизнеса (расширение рынка сбыта, мероприятия по повышению производительности труда, проекты по охране окружающей среде) обусловлено зачастую их собственными интересами — формированием и поддержанием положительного публичного имиджа.

Во многих странах конкретно оценить участие деловой элиты в процессе ПУЖ практически невозможно, ведь некоторые проявляют свою социальную позицию анонимно. Речь идёт о благотворительности в чистом виде. Точно определить те направления и показатели, на которые крупные предприниматели влияют сильнее, чем кто-либо другой, эксперту не составит огромного труда.

Исходя из этого, презентуем авторскую методику оценивания роли бизнеса в повышении качества жизни населения, которая заключается в использовании для подобных подсчётов трехкомпонентного показателя. Он представляет собой обобщённую оценку, благодаря которой можно объективно оценить вклад предпринимательства в социальную, экономическую и экологическую сферу.

Оценивание степени подобного бизнес-влияния происходит, исходя из четырёх уровней: 1) влияние не происходит (фиксируется факт социальной безответственности); 2) воздействие мало ощутимо (низкая социальная ответственность); 3) умеренное действие (незначительная СОБ); 4) активное транслирование предпринимателей (высокий уровень социально обусловленной ответственности).

Таким образом, за анализируемый период (с 2010 по 2016 год) в Украине значение $K_{отб}$ составило меньше 1. Полученные результаты

свидетельствуют о социальной безответственности отечественного предпринимательства на общенациональном уровне.

Параллельно с апробацией предложенной методики расчёта состояния СОБ автором проводился опрос. Его целью стал анализ уровня социальной ответственности промышленных предприятий в контексте повышения уровня жизни. Обработанные результаты, а также данные аналогичных исследований, проводимых профильными научными центрами, показывают, что осознание необходимости принимать активное участие в решении общественных проблем у представителей бизнеса кардинально разнится. Нами были отмечены те условные преграды, которые препятствуют успешной реализации различных социально значимых инициатив. Такими, в частности, являются:

экономические ограничения: значительное число тех, кто находится за чертой бедности; дефицит денежных ресурсов; игнорирование социальной значимости бизнес-структур; преобладание «городов-заводов»; морально устаревшая социальная инфраструктура;

деструктивные социально-личностные факторы: ментальные особенности населения (ожидание высоких результатов на фоне всеобщей пассивности); незнание сути или поверхностное понимание социальных инициатив; негативное восприятие общественных организаций; масштабность проблем соцхарактера (наркомания, алкоголизм, СПИД);

организационно-управленческие обстоятельства: слабо развитая нормативно-правовая база; давление на бизнес со стороны местных властей; «законсервированность» некоторой информации экономического плана; ментальные особенности управленческого аппарата (субъективизм, авторитарность, бюрократия).

Для того чтобы объективно оценить реальные возможности бизнеса на этапе реализации социальных инициатив, понятие «возможности» трактовалось нами как сочетание определённых условий, необходимых для достижения чего-либо. Оценивая бизнес-потенциал в контексте ПУЖ, изначально речь должна идти о наличии/отсутствии на предприятии финансовых средств. На практике, для того чтобы стать социально ответственным, каждый субъект должен учитывать одновременно несколько аспектов.

Проведённый анализ дал понять, что в численном отношении возможности современного бизнеса позитивно повлиять на качество жизни значительно уступают тем преградам, с которыми ему приходится ежедневно сталкиваться. Устранение описанных выше барьеров, безусловно, должно стать приоритетной задачей социально-экономических трансформаций в Украине.

СОЦІАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ

Остряніна С. В., к. е. н., доцент,

Трунов С. Е., магістр,

Полтавський університет економіки і торгівлі

Зміни, що відбуваються в Україні, викликані реформуванням її основних економічних, політичних і соціальних інститутів, вимагають теоретичного і прикладного вивчення питань про механізми соціальних перетворень і, перш за все, розробку соціальних технологій проведення реформ.

Василенко О. В. вважає, що технологія управління — це «безперервний творчий процес підтримки сталого режиму функціонування системи шляхом прийняття й реалізації господарських рішень» [1].

І. Кузнєцова описує технологію управління, як «сукупність формалізованих знань про виконання процесу управління, що містить вимоги щодо кваліфікації управлінського персоналу та опис методів отримання й перетворення вхідної інформації про стан зовнішнього середовища і стан об'єкта управління в управлінські впливи для досягнення цілей підприємства» [2].

У свою чергу, Смірнов Е. А. стверджує, що технологія управління — це «послідовність виконання управлінських функцій (планування, організації, мотивації, контролю), методів і процесів управління з метою оптимізації управлінського впливу для досягнення загальних та конкретних цілей організації» [3].

Уперше термін «соціальна технологія» було введено у систему соціального знання в 70-ті роки ХХ століття американським філософом К. Поппером. На концептуальному рівні він позначав систему спеціалізованих засобів і методів, які використовуються в соціальній інженерії та створюють можливості для раціональної діяльності. Основна ідея науковця полягала в тому, що більшість тогочасних соціальних проєктів, які були спрямовані на кардинальну перебудову і глобальні втручання в існуючі соціальні системи, зазнали поразки, позаяк здійснювали лише хвилю насильства та незадоволення. На думку ж К. Поппера, удосконалення і трансформація соціальної системи буде можливою лише за умов впорядкованої, зорганізованої, чіткої та поступової роботи, що спрямована на подолання конкретних недоліків соціального життя. У наш час технологія стає універсальною, здобуває значення фактора, який стає одним з головних джерел суспільних змін [4].

Значення технології полягає перш за все в тому, що вона робить управлінський процес більш раціональним, включаючи в нього тільки ті

види діяльності, які необхідні для досягнення поставленої мети. У цьому разі впровадження управлінських технологій стає основною умовою зниження витрат на управління. При розробці технології управління необхідно прагнути досягнення її максимальної послідовності й простоти.

Першою ознакою будь-якої технології є розмежування, розділення даного процесу на етапи, фази, операції.

Друга ознака будь-якої технології — координованість і поетапність дій, направлених на досягнення шуканого результату.

Третьою ознакою є однозначність виконання включених в неї процедур і операцій. Це вирішальна, невідмінна умова досягнення результатів, адекватних поставленій цілі.

Для соціальних технологій можливий набагато більший діапазон відхилень, ніж для технологій виробничих. Але і в першому випадку відхилення можливі тільки до певної межі, за якою замість творчості починається вже суб'єктивізм, що приводить до зниження ефективності.

Особливо важливо відзначити, що розвиток діяльності здійснюється у процесі безпосередньої практичної роботи, тобто надання адресної, комплексної і своєчасної допомоги.

Сукупність прийомів і методів діяльності суб'єктів соціальної роботи, які розглядають соціальні проблеми клієнтів як спосіб стимулювання розвитку їх сил, конструктивної діяльності в соціумі з метою зміни несприятливої життєвої ситуації сприяє досягненню розуміння клієнтом залежності і взаємообумовленості особистих і суспільних проблем, вирішення виникаючих проблем, конфліктних ситуацій.

Методи діяльності суб'єктів соціальної роботи класифікуються: за напрямками і формами соціальної роботи (організаційні, соціально-психологічні, соціально-педагогічні, соціально-медичні, соціально-екологічні і ін.); за об'єктами соціальної роботи (індивідуальні, групові, громадські); за суб'єктами соціальної роботи (вживані окремим фахівцем, колективом соціальної служби, органом управління соціальної роботи).

Разом з цим все більш популярною стає ще і їх класифікація по об'єктах соціальної роботи: індивідуальна робота (соціальний працівник-клієнт); робота з групою (в групі, з сім'єю і через сім'ю); робота в общині (в мікросоціальному середовищі).

Класифікація методів дозволяє, з одного боку, використовувати їх в загальнонауковому плані (як підстави методології дослідження проблеми теорії соціальної роботи), а з іншого — виявити методи самої соціальної роботи [5].

У розробці та впровадженні соціальних технологій застосовуються різноманітні методики: схеми потоків, матричні методи, таблиці рішень і зіставлень, евристичні методи. Застосування соціальних технологій у подібній інтерпретації досить широке, однак це не єдиний спосіб цілеспрямованого впливу на соціальний об'єкт.

Необхідність використання соціальних технологій зумовлена досить очевидними факторами. Насамперед, це означає, що макет, модель, проект, а отже думка, передують практичній дії, раціоналізують послідовність дій. Суть соціальних технологій не в тому, що робити, а в тому, у якій послідовності здійснювати роботу. Важливим є потреба проектувати і прогнозувати наслідок дій, що відображає шлях соціального проектування.

Важливим є визначення позитивних і негативних факторів впровадження соціальних технологій. Серед негативних виділяють перекручування, деформації еволюційних форм соціальних процесів. Вирішення зазначених питань ставить проблему щодо того, що необхідно проектувати. Будь-яка соціальна технологія, що має своєю метою проектування і впровадження, орієнтована на технологізацію відповідного процесу. При цьому зміст технологізації полягає, як правило, у: формуванні процесу, наданні йому цільової спрямованості, оптимізації соціального процесу, забезпеченні стійкості соціального процесу, створенні механізму саморегуляції, забезпеченні сприятливих супутніх умов.

При розробці, апробації і впровадженні соціальних технологій у практичній соціonomії доцільно виходити не тільки з потреб вузької професійної спрямованості соціальної роботи як дії з надання допомоги нужденним, а також з погляду стратегічного перспективного соціального завдання установалення взаємовигідного паритету між окремими громадянами і суспільством у цілому. Метою цього паритетного стану має бути поліпшення рівня життя [6].

На основі вищевикладеного можна зробити висновки, що соціальна технологія — процес цілеспрямованого впливу на соціальний об'єкт, зумовлений необхідністю і потребою одержання заданого результату, а сама технологічність впливу має три групи ознак, визначену класифікацію за напрямками і формами соціальної роботи та характерні позитивні і негативні фактори щодо її впровадження.

Література:

1. Василенко А. В. Менеджмент устойчивого развития : монография / А. В. Василенко. — К. : Центр учебной литературы, 2005. — 648 с. — Библиогр. : С. 617–638.
2. Кузнецова И. Визначення сутності дефініції «Технологія управління» / І. Кузнецова // Вісник КНТУ. — 2009. — № 1. — С. 55–62.

3. Смирнов Э. А. Управленческие технологии как объект функционального аудита [Электронный ресурс] / Э. А. Смирнов. — Режим доступа : <http://www.cfin.ru/press/management/1998-6/10.shtml>.

4. Надвичинна Т. Л. Технології здійснення ефективної соціальної роботи / Т. Л. Надвичинна// Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. — 2013. — Вип. 3. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadrps_2013_3_33

5. Віноградська О. М. Тексти лекцій з курсу «Соціальні технології» (для студентів 3 курсу денної форми навчання напряму 0502 (6.030601) — «Менеджмент» спеціальності 6.050200 — «Менеджмент організацій» / Укл.: Віноградська О. М., Белова Л. О. — Харків: ХНАМГ, 2009. — 135 с.

6. Тюття Л. Т. Соціальна робота (теорія і практика): Навч. посіб. / Тюття Л. Т., Іванова І. Б. — К.: ВМУРОЛ «Україна», 2004. — 408 с.

ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ВЕЛИКИХ ТА СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВ ЗА ВИДАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

Писаренко С. В., к. с.-г. н., доцент,

Миколенко І. Г., к. е. н., доцент,

Полтавська державна аграрна академія

Переважаюча більшість підприємств функціонують заради одержання прибутку. Розмір позитивного фінансового результату, отриманого підприємством залежить від ряду зовнішніх та внутрішніх чинників, рядом яких підприємство може управляти та змінювати, а на деякі з них не має впливу. Розміри підприємства також прямо впливають на фінансові результати. Середні підприємства характеризуються більшою стабільністю діяльності та переважною незмінністю номенклатури виробів у значних кількостях. Їх переваги полягають в тому, що, з одного боку, вони добре оснащені технічно і технологічно, а з іншого — здатні швидко реагувати на зміни попиту.

Великі підприємства (середньооблікова чисельність працівників за звітний рік перевищує 250 осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції за рік перевищує суму 100 млн. грн) виготовляють масову продукцію стабільного асортименту, здійснюють великомасштабне фінансування в розробку науково-технічних проєктів. Найважливіша причина їх існування полягає у використанні переваг, зумовлених зростанням масштабів виробництва. Виробництво масової продукції стабільного асортименту значно знижує витрати й собівартість продукції, робить її доступною для споживача, дає змогу розширювати

частку ринку. Великі підприємства здійснюють активне фінансування інновацій, стимулюючи розвиток наукомістких галузей.

В Україні, діяльність великих та середніх підприємств за перше півріччя 2016 року була переважно прибутковою — фінансовий результат становив майже 63 млрд. грн., а структура фінансових результатів складала 65 % та 35 % відповідно прибуткових та збиткових підприємств. За видами економічної діяльності найбільша питома вага підприємств, які отримали прибуток була у сільському та лісовому господарстві — 87,5 % до загальної кількості підприємств, проте розмір фінансового результату склав всього 87,5 млн. грн. Найбільше за розмірами фінансове сальдо отримано по діяльності підприємств професійної, наукової та технічної діяльності — 28360,7 млн. грн., фінансової та страхової діяльності — 23016,1 млн. грн. Найбільш негативне сальдо отримано по таким видам діяльності як операції з нерухомим майном — 4557,3 млн. грн збитку, мистецтво, спорт, розваги та відпочинок — 1171,6 млн. грн., будівництво — 634,5 млн. грн та тимчасове розміщування й організація харчування — 206,2 млн. грн збитку (табл. 1).

Таблиця 1

Фінансові результати великих та середніх підприємств до оподаткування за видами економічної діяльності в Україні, січень–червень 2016 року, млн. грн

Види економічної діяльності	Фінансовий результат (сальдо)	Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали збиток	
		у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат	у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат
Усього	62949,8	65,4	187173,2	34,6	124223,4
сільське, лісове та рибне господарство	87,5	87,5	614,9	12,5	527,4
промисловість	3761,0	63,5	59399,7	36,5	55638,7
будівництво	-634,5	64,2	1677,3	35,8	2311,8
оптова та роздрібна торгівля	5713,3	71,8	23996,3	28,2	18283,0
транспорт, склад. господарство, поштова діяльність	7395,6	57,0	12862,3	43,0	5466,7
тимчасове розміщування й організація харчування	-206,2	60,1	349,3	39,9	555,5
інформація та телекомунікації	717,2	64,4	5359,2	35,6	4642,0
фінансова та страхова діяльність	23016,1	69,4	47894,9	30,6	24878,8

Види економічної діяльності	Фінансовий результат (сальдо)	Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали збиток	
		у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат	у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат
операції з нерухомим майном	-4557,3	50,1	2941,8	49,9	7499,1
професійна, наукова та технічна діяльність	28360,7	66,6	30408,2	33,4	2047,5
діяльність у сфері адміністративного та доп. обслуговування	304,4	67,5	1206,4	32,5	902,0
освіта	59,6	67,9	69,4	32,1	9,8
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	19,4	72,2	240,0	27,8	220,6
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	-1171,6	36,8	64,6	63,2	1236,2
надання інших видів послуг	84,6	80,4	88,9	19,6	4,3

**Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та частини зони проведення антитерористичної операції*

Джерело: розраховано автором на підставі: [1]

Найвищий рівень рентабельності мала діяльність підприємств, пов'язана з професійною, науковою та технічною діяльністю — 41,7 %, оптовою та роздрібною торгівлею — 18,5 %. Найбільший рівень збитковості мала діяльність підприємств мистецтва, спорту, розваг та відпочинку — 20,9 %, а найбільший розмір збитку отримано по фінансовій та страховій діяльності — 1669 млн. грн. Середній рівень рентабельності в Україні по підприємствам за перше півріччя 2016 року склав 8,1 % (табл. 2).

Таблиця 2

Рентабельність операційної діяльності великих та середніх підприємств за видами економічної діяльності в Україні за січень–червень 2016 року

Види економічної діяльності	Результат від операційної діяльності	Витрати операційної діяльності	Рівень рентабельності (збитковості), %
Усього	116878,2	1444942,5	8,1
сільське, лісове та рибне господарство	322,7	8837,4	3,7
промисловість	46150,3	930624,6	5,0
будівництво	48,3	34727,0	0,1
оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	22402,4	121141,6	18,5
транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	8374,5	141004,5	5,9

Види економічної діяльності	Результат від операційної діяльності	Витрати операційної діяльності	Рівень рентабельності (збитковості), %
тимчасове розміщення й організація харчування	188,8	8005,7	2,4
інформація та телекомунікації	5550,2	40873,0	13,6
фінансова та страхова діяльність	-1669,0	26940,0	-6,2
операції з нерухомим майном	1646,6	22813,3	7,2
професійна, наукова та технічна діяльність	34654,0	83171,0	41,7
діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	-54,3	16400,3	-0,3
освіта	81,4	449,5	18,1
охорона здоров'я та надання соц. допомоги	168,1	4246,0	4,0
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	-1055,8	5045,6	-20,9
надання інших видів послуг	70,0	663,0	10,6

**Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та частини зони проведення антитерористичної операції*

Джерело: розраховано автором на підставі: [1]

Отже, найвищі фінансові результати мають підприємства, пов'язані з науковою та технічною діяльністю, торгівлею, інформаційними технологіями та телекомунікаціями, оскільки, зазвичай, ці компанії спеціалізуються виключно на операційній діяльності та не ведуть додаткових операцій. Щодо факторів, які могли б покращити рентабельність операційної діяльності, то можна віднести такі як модернізацію обладнання, проведення ефективних рекламних кампаній, пошук нових джерел постачання сировини, залучення кваліфікованих кадрів тощо.

Література:

1. Державна служба статистики України: [Електронний ресурс] / режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

ЯКІСНІ ТА КІЛЬКІСНІ КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ МОДИФІКАТОРІВ МУТАГЕНЕЗУ

Піскун Р. П., доктор біологічних наук, професор,

Шкарупа В. М., кандидат біологічних наук,

старший науковий співробітник,

Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова

В дослідженнях з антимутагенезу може мати місце невідповідність величин антимутагенного ефекту при використанні як різних концентрацій мутагенів, так і антимутагенів. Звертає на себе увагу і

певна невідповідність рівня антимулагенного ефекту при використанні різних тест-об'єктів, що ускладнює адекватну порівняльну характеристику модифікаторів мутагенезу. Тому актуальним є комплексний аналіз ефективності антимулагенів, який базується на ряді якісних і кількісних критеріїв, що дозволить більш адекватно оцінювати і порівнювати ефективність модифікації мутагенезу.

Серед критеріїв якісної оцінки ефективності антимулагенів виділяють: «тип відновлювальних пошкоджень», «тип тест-системи», «час дії» та «спосіб введення антимулагену». Антимулагенна активність речовин в багатьох випадках визначається обробкою об'єкту до, одночасно або після по відношенню до індуктора мутагенних ефектів, що обумовлюється механізмом захисної дії.

Критерій «ефективна концентрація» вказує на те, в яких діапазонах концентрацій речовина проявляє антимулагенний ефект. Виділяють високі (в межах 10^0 – 10^{-1} субмутагенних/субтоксичних концентрацій), середні (в 10^{-1} – 10^{-2} менші за високі), низькі ($>$ ніж в 10^{-2} менші за високі) види ефективних концентрацій антимулагенів. Критерій «діапазон антимулагенної дії» вказує на те, що антимулагенна активність може зберігатися в різних межах діючих концентрацій: вузький — в межах 10-кратної, середній — 10,1 — 100-кратної широкий — більш, ніж 100-кратній зміні ефективних концентрацій. Діапазон антимулагенної дії може мати ряд якісних відмінностей, які визначаються критерієм «характер дії». Більшість препаратів проявляють антимулагенні властивості в певному (вузькому чи широкому) діапазоні концентрацій. Дія деяких речовин характеризується чергуванням зон активних і неактивних концентрацій — т. з. дизруптивний ефект. Відповідно до цього, виділяють антимулагени з безперервним та дизруптивним характером дії.

Критерій «залежність антимулагенної дії від рівня індукованого мутагенезу». Ефективність дії антимулагенів залежить й від рівня індукованих пошкоджень (в кінцевому рахунку — від дози мутагену). В деяких випадках більш значимо зменшення ефективності дії мутагенів відбувається при їх високих концентраціях, що пов'язують з нелінійним характером залежності доза-ефект мутагену. В інших — при збільшенні рівня індукованих пошкоджень, антимулагенний ефект зменшується.

УКРАЇНСЬКИЙ МЕНЕДЖМЕНТ: ОСОБЛИВОСТІ, РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Помаз О. М., к. е. н., доцент,

Помаз Ю. В., к. і. н., доцент,

Полтавська державна аграрна академія

В умовах становлення ринкових відносин, а також розроблення стратегій входження до Світової організації торгівлі, Україна потребує зміни старої системи управління підприємствами. Таким чином, побудова нової української моделі менеджменту на засадах особливостей соціальних, ментальних та виробничих підходів, набуває все більшої актуальності.

Більшість дослідників відзначають, що однією з основних причин економічних, і соціальних проблем України пов'язані з нестачею високопрофесійних і патріотично налаштованих кадрів. Український менеджмент має прийняти цінності, правила і етичні норми, чинні у цивілізованому світі, разом із тим зберігаючи та використовуючи національні моральні надбання [1].

Особливості вітчизняного менеджменту формувалися під впливом певних суспільно-історичних обставин. По-перше, однією з характерних рис українського менеджменту є активність, волелюбність і демократизм, а також пріоритет чоловіка, які закріплюються в українській ментальності за часів Запорозької Січі [7].

По-друге, тривалий час Україна була у складі СРСР, де неповага до праці з боку правлячої еліти як головного фактора багатства і його носія — людини — призвела до фактично низької оплати цієї праці та до вироблення такого ж ставлення до неї. Наслідком цього стало байдуже ставлення і до самої людини, яка здійснює працю. Поступово у людей сформувалося чітке розуміння того, що шансів чесною працею заробити собі пристойні умови існування дуже мало (ця тенденція, на жаль, зберігається і досі). Це ставлення до праці і недовіра до керівної ланки управління вже закарбувались у свідомості більшості населення, що призвело до низьких показників соціально-економічного розвитку, а політичні негаразди на фоні економічних привели до розпаду Союзу [4]. Таким чином, ментальність значної частини керівників, переважно старшого віку, несе відбиток радянського менталітету, головними рисами якого є патерналізм, опір змінам, ризикофобія, пасивність, безініціативність, «зрівнялівка», вдавана діяльність, відомчість, надія на зовнішню допомогу.

По-третє, на керівників молодого віку значний вплив мають уже західна культура і ментальність (частина громадян побувала в країнах Заходу і отримала новий досвід), а також всесвітня інформаційна мережа «Інтернет», ЗМІ, соціальні мережі, які мають значний вплив на

ментальність української молоді і часто пропагують західний стиль поведінки (наприклад, прагнення досягти успіху, побудувати кар'єру, слідування так званій «американській мрії»).

Ряд дослідників звернули увагу на те, що в Україні існує оригінальний власний досвід менеджменту. Так, відповідно до вчення Г. Сковороди про «властиву працю», виконання кожною людиною роботи, згідно з її сутністю, вищою мірою відповідає космічному порядку. Нерозуміння цього принципу, притаманне атеїстичній концепції світосприйняття, за якою людина може вибрати будь-яку професію та скільки завгодно змінювати її без урахування індивідуальної природи людини [1, 2].

Таким чином, Україна має історичний шанс створити свою ефективну модель органічного менеджменту. Він базується на тому, що кожна людина має здібності до певної, так званої «властивої праці». При її виконанні ця здібність реалізується, переходить із потенційного стану в актуальний. Тому проблема некомпетентності, так характерна для українського менеджменту, — це проблема людини не на своєму місці. Завдання органічного менеджменту — допомогти людині знайти таку роботу, яка відповідає її природним здібностям [1].

Більшість авторів визначають наступні основні особливості вітчизняного менеджменту [1, 4, 5, 6].

- 1) Низький рівень загальної культури управління.
- 2) Зосередженість на отриманні надприбутків, небажання вкладати кошти в довгострокову перспективу, недалекоглядність.
- 3) Переважно оперативне управління, майже повна відсутність довгострокового планування.
- 4) Відсутність ефективної системи мотивації та стимулювання праці персоналу.
- 5) Значний індивідуалізм та невміння працювати у команді.
- 6) Опір змінам, схильність зберігати стабільність, прагнення охороняти свій status quo, свою позицію, посаду та напруження.
- 7) Недостатня орієнтація на споживача.
- 8) Низький рівень захисту прав власності, значна бюрократизація та корупованість державних органів регулювання економіки.
- 9) Призначення на керівні посади за принципом знайомства і особистої відданості, а не за професійними якостями та наявністю сучасної управлінської підготовки.
- 10) Недостатня дисциплінованість, точність та педантичність у роботі.
- 11) Дистанціювання від особистої відповідальності.
- 12) Відсутність здорових амбіцій.
- 13) Ризикофобія, значний ступінь невпевненості у майбутньому.

14) Значний відрив керівництва від підлеглих, небажання керівництва взаємодіяти з підлеглими на рівних, переважання авторитарного стилю керівництва.

Зазначені проблеми вимагають вирішення, оскільки вони стримують розвиток менеджменту в Україні, відлякують потенційних іноземних партнерів.

Перш за все вітчизняному менеджменту слід активніше переходити до нових методів управління. В той же час в подальшому варто позбутися таких старих звичок і умовностей, викликаних ментальними особливостями, як відсутність ініціативи, відсутність здорових амбіцій, дистанціювання від особистої відповідальності, часті роздуми та зволікання з виконанням наказів, недостатня точність та педантичність у роботі, надія на зовнішню допомогу. Певною мірою цьому сприятиме поступовий відхід від радянської ментальності, викликаний зміною поколінь та зростанням впливу західної культури та традицій.

Велике значення в цьому процесі відіграє освітня, просвітницька діяльність. З одного боку, характер навчальної діяльності залежить від ментальних пріоритетів. З іншого, самі ці пріоритети, життєві цінності та ідеали залежать від освітніх потенцій суспільства, його прагнення до відтворення в кожному наступному поколінні власних культурних традицій і моральних підвалин до їх безперервного збагачення і розвитку [3].

Значну роль у модернізації системи українського менеджменту повинна відігравати державна економічна та соціальна політика. Неприпустимим є просте копіювання західних моделей менеджменту. Необхідно враховувати культурні, ментальні особливості, економічні реалії українського суспільства. Заходи щодо вдосконалення вітчизняного менеджменту мають бути пов'язані з гуманізацією праці, соціалізацією, демократизацією й етизацією управління, створенням раціональної системи трудових відносин, налагодженням сприятливого соціально-психологічного клімату в колективі, забезпеченням відкритості в управлінні.

Література:

1. Лесечко М. Українська модель менеджменту / М. Лесечко // Львівська газета за 28.09.2005. — Львів, 2005. — 238 с.
2. Каганець І. В. Психологічні аспекти в менеджменті: типологія Юнга, соціоніка, психоінформатика [Текст] / І. В. Каганець. — К. : Мандрівець ; Тернопіль : Port-Royal, 1997. — 204 с.
3. Михалишин Г. Український менталітет в ієрархії цінностей освіти / Г. Михалишин // Гірська школа українських карпат. — 2013. — №10. — С. 89–92.

4. Орловська О. В. Формування та становлення системи менеджменту в Україні / О. В. Орловська // Науковий вісник НЛТУ України. — 2014. — Вип. 24.3. — С. 180–186.

5. Родченко В. В. Деякі підходи щодо вдосконалення систем управління виробництвом в Україні // Проблеми системного підходу в економіці / Електронний ресурс — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/PSPE/2008-3/Rodchenko_308.htm

6. Шаповал В. М. Вплив менталітету нації на характер мотивації праці на українських підприємствах / В. М. Шаповал, М. С. Пашкевич та Д. А. Дратвер // Економічний простір. — 2012. — № 68. — С. 282–289.

7. Юринець О. В. Аналіз впливу національного менталітету на формування організаційної культури / О. В. Юринець, М. М. Федорів // Соц.-екон. дослідж. в перехід. період. — 2007. — Вип. 6. — С. 206–214.

СИСТЕМА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА: ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ

Потанюк І. П., к. е. н.,

Сіренко О. В., к. е. н.,

Полтавська державна аграрна академія

Головною складовою забезпечення безпеки підприємства загалом є економічна безпека суб'єкта господарювання. У перекладі з грецького «безпека» означає «володіти ситуацією», тобто, безпека — це такий стан суб'єкта, при якому ймовірність зміни властивих цьому суб'єкту якостей та параметрів його зовнішнього середовища незначна, менше певного інтервалу [1].

З огляду на це економічна безпека підприємства — це забезпечення такого стану функціонування підприємства, який передбачає досягнення позитивного економічного ефекту шляхом одержання прибутку та задоволення потреб споживачів.

Економічна безпека підприємства передбачає його стійкий розвиток, тобто збалансований і безупинний, що досягається за допомогою використання усіх видів ресурсів та підприємницьких можливостей, за якими гарантується найбільш ефективне їх використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного й соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам (загрозам) [2].

Головною метою економічної безпеки підприємства є гарантія його стабільного та максимально ефективного функціонування в нинішній час і високий потенціал розвитку в майбутньому.

В наш час підприємство, яке існує в умовах жорсткої конкуренції на ринку, а в українській реальності — і при високому ступені вираженості політичних, інвестиційних, валютних, технологічних та інших ризиків, змушене піклуватися про створення надійної системи економічної безпеки.

Мета формування системи економічної безпеки підприємства полягає в ефективному захисті життєво важливих економічних інтересів відповідного об'єкта безпеки від загроз.

Система економічної безпеки підприємства включає сукупність взаємопов'язаних заходів управлінського, економічного і правового характеру, що здійснюються керівництвом з метою захисту фінансових інтересів організації від реальних або потенційних загроз, які можуть привести до втрат основних ресурсів.

Для ефективного функціонування системи економічної безпеки підприємства слід дотримуватися наступних принципів, серед яких [3]:

1. Системність, згідно з якою в організації економічної безпеки немає «важливих» та «неважливих» елементів.

2. Обґрунтованість. Обмеженість ресурсів захисту, як і всіх інших економічних ресурсів, вимагає глибокого науково-технічного обґрунтування рішень щодо забезпечення економічної безпеки.

3. Достатність. Обирати потрібно такі засоби економічного захисту, які є достатніми, щоб протистояти небезпеці. У той же час не потрібно вживати зайвих коштів. Кожен раз, коли вирішується питання захисту від безпосередньої загрози, суб'єкт вибирає модель поведінки щодо небезпеки в межах примусу, протидії, стримування і узгодження. Вибір конкретної моделі визначається рівнем небезпеки.

4. Гнучкість. Це здатність суб'єкта економічної діяльності швидко змінювати модель здійснення безпеки в залежності від характеру розвитку небезпеки.

5. Своєчасність. Підприємство повинне мати відпрацьовані моделі захисту відповідно до рівня розвитку небезпеки і своєчасно застосовувати їх спільно з моніторингом до конкретного стану небезпеки.

6. Бажання захисту. Не завжди окремі суб'єкти економічної діяльності бажають захищати власні економічні об'єкти. В першу чергу це притаманне злочинним елементам в структурах управління, які розглядають підприємство як «свій гаманець». Це є наслідком протиріч інтересів між власниками бізнесу і управлінським апаратом.

7. Уміння захищатися. Бажання захищатися має доповнюватися умінням, що призводить в результаті до реалізації планів безпеки.

8. Законність (правомірність) діяльності.

В цілому система економічної безпеки підприємства передбачає:

високу фінансову ефективність, незалежність і стійкість роботи підприємства;

розвиненість і конкурентоспроможність технологічної бази підприємства;

високий рівень організації управління підприємством;

жорсткий кадровий відбір;

забезпечення відповідності екологічним стандартам;

ефективний механізм правового регулювання всіх напрямків діяльності підприємства;

забезпечення інформаційної безпеки діяльності підприємства;

гарантії безпеки працівників підприємства, а також збереження їх майна і професійних інтересів.

Підводячи підсумки даного дослідження, варто зазначити:

1. Економічна безпека підприємства — це забезпечення такого стану функціонування підприємства, який передбачає досягнення позитивного економічного ефекту шляхом одержання прибутку та задоволення потреб споживачів.

2. Головною метою економічної безпеки підприємства є гарантія його стабільного та максимально ефективного функціонування в нинішній час і високий потенціал розвитку в майбутньому, а метою формування системи економічної безпеки підприємства є ефективний захист життєво важливих економічних інтересів відповідного об'єкта безпеки від загроз.

3. Основними принципами системи економічної безпеки є: системність, обґрунтованість, достатність, гнучкість, своєчасність, бажання захисту, вміння захищатися, законність (правомірність) діяльності.

Література:

1. Корчевська Л. О. Методологічні питання економічної безпеки підприємства / Л. О. Корчевська, Г. В. Жосан // Вісник економіки транспорту і промисловості. — 2010. — Вип. 29. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Natural/Vetp/2010_29/10klosoe.pdf

2. Потапюк І. П. Теоретичні аспекти управління економічною безпекою підприємства / І. П. Потапюк, А. Т. Годловський // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва: Збірник наукових праць Харківського національного автомобільно-дорожнього університету. — №2 (13), том 1. — 2016. — Харків: ХНАДУ, 2016. — С. 25–30.

3. Содержание системы экономической безопасности хозяйствующего субъекта [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: http://www.psj.ru/saver_people/detail.php?ID=75542.

ЗМІСТ І ФОРМИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У ПОЗНАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.

Резник Р. О.,

магістрант кафедри педагогіки,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

У сучасному суспільстві життя і здоров'я людини визначаються як найвищі цінності. Вони є показником цивілізованості, що відображає загальний рівень соціально-економічного розвитку суспільства, головним критерієм доцільності й ефективності всіх без винятку сфер державної діяльності (резолюція ООН № 38/54 від 1997 р.). Згідно з прийнятим ще у 1998 р. міжнародним документом „Політика досягнення здоров'я для всіх у XXI столітті ” всі держави — члени Євробюро ВООЗ (Всесвітньої організації охорони здоров'я), у тому числі й Україна, повинні здійснювати політику формування здорового способу життя населення, особливо молоді. Це завдання є одним з обов'язків держави, передбачених Конвенцією про права дитини та Всесвітньою декларацією про забезпечення виживання, захисту та розвитку дітей.

Сучасний рівень розвитку цивілізації, з одного боку, ставить під загрозу існування людини як біологічного виду, а з іншого — актуалізує проблему здоров'я в різних аспектах: медичному, екологічному, соціальному, політичному, економічному, духовному. Для України ця проблема є не просто актуальною, а смисложиттєвою, тому що спостерігається стійка тенденція вимирання населення в умовах реформування країни, росте наркоманія, алкоголізм, загалом суспільство деградує.

Сьогодні пріоритетність проблеми здоров'я в Україні пов'язана насамперед з різким погіршенням стану фізичного та психічного здоров'я молодого покоління, що призводить до зниження його працездатності, обмеження подальшої професійної діяльності, ефективності навчального процесу.

Сучасні соціально-економічні та екологічні кризи в країні, недостатня рухова активність, незбалансоване і нерегулярне харчування, психоемоційні стреси — все це призводить до порушення повноцінного розвитку дитини, її психічної та фізичної сфери. Різко збільшилася кількість молодих людей, які вживають токсичні і наркотичні речовини, спостерігається раннє вживання алкоголю і наркотиків.

Встановлено, що здоров'я значною мірою залежить від самої людини, її свідомості та активного ставлення до свого здоров'я, від її способу життя. Здоровий спосіб життя є необхідною умовою засвоєння

індивідом історично вироблених людством суспільних норм свідомості та поведінки, які спрямовані на збереження і зміцнення здоров'я і сприяють виконанню людиною професійних, громадських і побутових функцій в оптимальних для здоров'я і розвитку умовах (О. Вакуленко, С. Омельченко, В. Оржеховська, Л. Сущенко, С. Свириденко та інші).

Формування здорового способу життя визначається як цілеспрямований педагогічний вплив, що сприяє формуванню ціннісного ставлення особистості до власного здоров'я, засвоєнню знань, умінь і навичок, які стають регуляторами здоров'язбережувальної поведінки і дозволяють максимальною мірою зберігати і зміцнювати здоров'я у взаємозв'язку з різними сферами життєдіяльності.

Найбільш перспективною віковою категорією щодо формування здорового способу життя визнаються студенти вищих навчальних закладів, оскільки саме в цьому віці відбувається засвоєння основних обсягів інформації, відбувається інтенсивна робота з формування особистості, вироблення стилю життя, проявляється індивідуальна свідомо активність у всіх сферах життєдіяльності.

На думку дослідників, у вищі навчальні заклади поступає молодь з достатньо низьким рівнем рівень здоров'я і фізичної підготовки, більш 40% них мають хронічні захворювання. Їх вступ до вищого навчального закладу супроводжується високим рівнем захворюваності органів зору, систем кровотворення і травлення, патології опорно-рухового апарату, відхилень з боку ЦНС. Встановлено, що до 70% студентів вищих навчальних закладів практично не використовують у своїй життєдіяльності або використовують неефективно такі важливі компоненти здорового способу життя як рухова активність, гігієна навчання та відпочинку, раціональне харчування, відмова від шкідливих звичок та інші, що суттєво знижує резервні можливості їхнього організму.

Пошук шляхів покращення здоров'я студентської молоді постійно знаходяться в центрі уваги вчених та практиків, які працюють у системі вищої освіти (Г. Апанасенко, А. Бойко, В. Братусь, Н. Баженова, О. Дубогай, С. Канишевський, І. Ларіонова, Г. Нікіфоров, В. Околелова, І. Смолякова, С. Присяжнюк, Р. Раєвський, В. Сорокіна, Л. Сущенко та інші).

Дослідники вважають, що ефективне розв'язання поставлених завдань вимагає вибору нових соціально-педагогічних технологій, змісту, форм і методів, які б сприяли формуванню у студентів стійкої спрямованості на здоровий спосіб життя. Виходячи з цього, зміст процесу формування здорового способу життя студентської молоді передбачає:

1. Формування цінності здорового способу життя, стали мотивацію на дотримання його норм, уміння будувати і реалізовувати індивідуальну програму збереження і зміцнення здоров'я.

2. Засвоєння студентами філософської, методологічної, теоретичної інформації галузі формування, збереження і зміцнення здоров'я.

3. Оволодіння способами використання одержаної інформації для правильного вибору оздоровчих систем і практик у сфері збереження і зміцнення здоров'я.

4. Опанування формами, засобами і методами збереження і зміцнення здоров'я дітей та учнівської молоді у подальшій життєдіяльності.

Враховуючи, що значна частка студентів не отримала у школі належну валеологічну освіту, а навчальними програмами вузів приділяється недостатньо уваги її поглибленню та формуванню здоров'язбережувальних технологій, доцільно включити у позааудиторну діяльність постійно діючий семінар з цих проблем.

Завданнями семінару є: поглиблення знань про взаємозв'язки фізичного, психічного і соціального здоров'я; усвідомлення здоров'я як здатності самозбереження; формування впевненості у собі, підвищення самооцінки; формування уміння попереджати і вирішувати конфлікти; формування уміння вести постійний контроль за станом свого організму і проведення профілактичної роботи; оволодіння різними оздоровчими системами, методами, прийомами.

Зважаючи на проблеми, які існують у молодіжному середовищі, пріоритетними напрямками у формуванні здорового способу життя студентів є такі:

- формування негативного ставлення до шкідливих звичок;
- навчання способів профілактики та самозбереження здоров'я;
- статеве виховання; формування способів профілактики та самозбереження здоров'я;
- формування навичок продуктивного спілкування як однієї з умов створення здорової атмосфери у колективі, сім'ї, навчальному закладі.

Аналіз наукових досліджень та практичного досвіду доводить, що більш продуктивними у формуванні здорового способу життя є інтерактивні форми і методи, зорієнтовані на особистісний розвиток і саморозвиток кожного учасника процесу освіти, вироблення творчого підходу до проблем, пов'язаних з формуванням позитивного ставлення до здоров'я. Вони включають: експромт-диспути, лекції-діалоги, дискусію, мозковий штурм, імітаційні та рольові ігри, тренінги, виконання навчальних проєктів, конкурси студентських ідей, робота в малих групах тощо.

За всієї ефективності діяльних методів роботи не загубили своєї актуальності лекції. Цьому сприяє включення в них елементів бесіди, практичного заняття, що розвиває навчальну активність студентів.

Для того щоб набуті знання допомагали формувати відповідну поведінку, просвіта студентів має безпосередньо стосуватися їхнього щоденного та майбутнього життя, пов'язувати проблеми формування здорового способу життя із системою цінностей, світобачення та моральними переконаннями. У такому разі навчання здорового способу життя не тільки активно впливає на свідомість студентів, але й спрямовує на здатність і бажання діяти відповідно до здобутих знань.

Таким чином, в умовах освітнього процесу відбувається:

- актуалізація свідомості, формування активної творчої позиції по відношенню до власного здоров'я та здоров'я інших;
- формування спрямованості на дотримання здорового способу життя у повсякденному житті і відповідальності за нього;
- забезпечення студентів технологіями щодо оволодіння умінь і навичок здорового способу життя;
- встановлення зв'язку між засвоєними поняттями та знаннями і вміннями у сфері валеологічного виховання.

ПРОБЛЕМИ СУТНІСНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ЯК ПСИХОЛОГІЧНОГО ФЕНОМЕНУ

Решетник О. А.,

аспірантка кафедри загальної і практичної психології,

ДВНЗ «Університет менеджменту освіти»,

Національної академії педагогічних наук України

Специфіку сучасних суспільних зрушень знаменують такі тенденції розвитку суспільства, як: глобалізація, прискорення темпу життя, тотальна інформатизація, мультикультурність. Ці процеси серйозним чином впливають на особистість та вимагають від кожного окремого індивіда суттєвих ресурсів для існування у такому середовищі з максимально позитивним результатом для власного особистісного зростання та ефективної соціальної взаємодії. З огляду на це, першочергового значення набувають питання адаптації особистості до умов навколишнього середовища, пошуку ресурсів для підтримання особистого благополуччя, життєстійкості, пошуку стимулів для особистісного та професійного зростання в умовах жорсткої конкуренції, що призводить до стресових конфліктних ситуацій.

У зарубіжних психологічних дослідженнях останніх років зростає кількість публікацій, присвячених питанням адаптації до мінливого середовища та травмуючих стресогенних факторів у ньому. Значна

увага в психологічній науковій літературі приділяється розробці профіцитарного підходу та поняття експоненційного росту у роботі з психологічними труднощами (П. В. Лушин) та сприяння включенню моделі стійкості та компетенції у роботу з психотравмою (S. Southwick). Ці дослідження зосереджені на профілактиці та акцентуації уваги на сильних сторонах та перспективах після проживання психотравмуючих подій.

З огляду на це, важливим на наш погляд є дослідження сутності та психологічних особливостей такого поняття як життестійкість особистості. Поряд з іншими факторами саме ця особистісна характеристика визначається як важливий ресурс індивідуальної стійкості та резилентності, що забезпечує найбільш оптимальне проживання психотравмуючої або кризової ситуації. Неоднозначність теоретичних підходів вимагає надати визначення поняттям «резилентність» та «життестійкість», та операціоналізувати поняття життестійкості.

Американська психологічна асоціація (2014) визначає резилентність як «процес позитивної адаптації під впливом негараздів, травм, трагедій, загроз або стресогенних чинників» [2]. Дещо інший підхід до визначення поняття знаходимо у працях доктора Дж. А. Бонанно (George A. Bonanno), який визначає резилентність як стабільну траєкторію здорового функціонування після переживання надзвичайно несприятливих подій. Під траєкторією резилентності автор розглядає порівняно короткий період незбалансованості, за яким слідує продовження стану відносного здоров'я. Додає конструкт особистісних життєвих смислів до визначення поняття доктор Кетрін Пантер-Брік (Catherine Panter-Brick), яка визначає конструкт резилентності як процес використання ресурсів для підтримання добробуту та сприяння здатності створювати краще майбутнє та конструювати життєві смисли. Окрім особистісної резилентності, автор звертає увагу на важливість дослідження структурної резилентності у якості створення надійних структур у суспільстві, які б забезпечували людей необхідними засобами для комфортного і благополучного існування [5].

Розглядаючи конструкт «життестійкості» зазначимо такі основні моменти. Термін «життестійкість» було введено у науковий обіг Сьюзен Кобейса та Сальваторе Маді у 1970 х роках. Автори визначили даний термін як особистісну характеристику, яка, у своєму поєднанні з іншими психологічними особливостями індивіда, є буфером проти стресу [4, с. 140].

Життестійкості приділяється значна увага у медичній літературі, так як така особистісна риса визначається як складова внутрішніх ресурсів індивіда. Життестійкість (hardiness) «характеризує міру здатності особистості витримувати стресову ситуацію, зберігаючи

внутрішню збалансованість і не знижуючи успішність діяльності».
[1, с.10]

Життестійкість включає в себе три компоненти: залученість, контроль і прийняття ризику. Залученість (commitment) відображає переконаність у необхідності бути включеним у те, що відбувається, здатність піклуватися про оточуючих і, в свою чергу, кваліфіковано вдаватися до їх допомоги у разі потреби. Контроль (control) заснований на вірі, що особисті зусилля впливають на обставини. Прийняття ризику (challenge) включає в себе сприйняття перешкод і змін не як загрози особистій безпеці, а як привід для особистісного зростання [1, с.10].

Важливе питання, з яким зустрічаються вітчизняні вчені у своїх наукових розвідках полягає у вирішенні питання впливу на життестійкість особистості і можливості розвитку даної особистісної характеристики. У нещодавніх дослідженнях норвезьких психологів (Hystad, Sigurd W.; Olsen, Olav Kjellekvold та ін., 2015 р.), проведених серед студентів військових академій, було визначено, що показник життестійкості залишається стабільним з плином часу (у процесі лонгітюдного дослідження заміри здійснювалися кожного року протягом 3х років з вхідним тестуванням, проведеним на початку навчання студентів у академії) [3, с.155]. Тобто ми можемо зробити висновок про відносну стабільність конструкту та незалежність його від ситуативних факторів.

У той же час, зважаючи на визначені компоненти життестійкості (залученість, контроль, прийняття ризику), які за своєю сутністю можуть бути віднесені до когнітивних та поведінкових площин, можна припустити, що при підборі доцільних методів та форм роботи з певною категорією осіб, можна здійснити коректний вплив на дану характеристику та отримати позитивну динаміку зміни життестійкості у напрямку її підвищення.

Маючи у розпорядженні визначення конструкту «життестійкість», дослідники все ж зіштовхуються з проблемами, які потребують вирішення. Слабкою стороною у дослідженні конструкту є емпірична та методологічна його частини. Більшої конкретизації потребує як визначення поняття «життестійкість», так і виокремлення його з-поміж низки суміжних понять, серед яких: пасіонарність (Л. М. Гумільов), життєздатність (Б. Г. Ананьєв), особистісний адаптаційний потенціал (А. Г. Маклаков), особистісний потенціал (Д. О. Леонтьєв) та ін. Значної уваги також потребують як детермінанти, так і складові психологічної життестійкості.

Література:

1. Алфимова М. В. Русскоязычная версия краткой шкалы жизнестойкости / М. В. Алфимова, В. Е. Голимбет // Социальная и клиническая психиатрия. — 2012. — т. 22, № 4. — С. 10–17.
2. American Psychological Association. The road to resilience / American Psychological Association. Washington, DC, 2014. Available at: <http://www.apa.org/helpcenter/road-resilience.aspx>
3. Hystad, Sigurd W. On the stability of psychological hardness: A three-year longitudinal study / Sigurd W. Hystad, Olav Kjellevold Olsen, Roar Espevik, Reidar Säfvenbom // Military Psychology. — May 2015. — Vol 27(3). — С.155–168.
4. Seaward B. L. Managing Stress: Principles and Strategies for Health and Wellbeing / Brian Luke Seaward — Jones & Bartlett Learning, August 5, 2011. — 586 p.
5. Southwick S. M. Resilience definitions, theory, and challenges: interdisciplinary perspectives / Steven M. Southwick, George A. Bonanno, Ann S. Masten, Catherine Panter-Brick & Rachel Yehuda // European Journal of Psychotraumatology. — 2014, 5:1, 25338, DOI: 10.3402/ejpt.v5.25338

MODERN APPROACH TO TEACHING PHONETICS

Rubinska B. I.,

*Candidate of Pedagogical Science, Associate Professor,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine*

The problem of the necessity to teach Phonetics has a life-long history. Further development of the theory of teaching Phonetics is realized within the limits of the communicative approach to the teaching of foreign languages.[3]. The subdivision between phonetics, lexis and grammar is taken away, the connections between communicative tasks and material used to solve them are set. The necessity to correlate the language system with that of communication is created. But the system of teaching communication in Methods of Teaching Foreign Languages still needs improvement in the question of contents of teaching foreign languages. There are still a number of questions as to the choice and organization of materials left. They are connected with making more exact the general approach to this problem as well as finding out the peculiarities of the choice and organization of materials in textbooks for teaching students of humanities profile. The generalization and development of existing approaches in our research is connected with consistent taking into account of all system-forming characteristics of communication on the one hand, and the usage of research

data in Pragmalinguistics and Psychology on the other in order to make the results of teaching foreign language in higher school to students of humanities profile closer to the life needs and strengthen its upbringing effect. This problem is viewed from the point of view of activities approach, which will make the choice more concrete.[1,2,5].

The beginning of the 21st century is witnessing the development of computer technologies and creation of new materials for teaching Phonetics. Computer programs provide language learners with real-time information about the salient acoustic properties of their pronunciation [4;6]. Many students like to play computer games and get access to the Internet educational programs. Games in virtual reality are very popular with them.

But many professors think that these games are predominantly meant for language study. So they don't use them for teaching communication. We think that in the nearest future the teaching of Phonetics will be associated with a student-computer type of communication in the virtual reality, which will later on be realized in real life communication.

We would like to discuss the peculiarities of students' communication in virtual reality. It is the communication of a real-life person with the imaginary partner or partners.

So the first characteristics of this communication is that it is imaginary. The communication with the imaginary partner looks like a conversation (a monologue or a dialogue). Thus it preserves all the characteristic features of oral communication, which is realized in the written form. In the virtual reality a student can imagine himself an unusual person, which means that a person can solve many problems that can't be solved in real life. An ordinary girl (boy) plays the role of a bodyguard, supermodel, a spy, a film star. So she (he) can play the role of a professor of Phonetics and pronounce sounds perfectly. She (he) forgets about drawbacks in her (his) speech and says everything with distinction and care, because otherwise her(his) imaginary partner may disappear from the screen. Students get a lot of information from this kind of communication. Their attitude to the message from the imaginary partner is, in reality, communication. As for the creator of the program, irrespective of the fact whether she knows the user or not, whether they live in the 21st century or haven't been born yet, his users are subjects to whom he (she) addresses, not for the sake of moralizing or suggesting, but for the sake of contact of souls, just to cause sympathy, mutual emotional experience, to stimulate them to some kind of mutual creative activities.

But still it is quasi communication because the author is very active and the recipient is only able to react in his imaginary communication in virtual reality; and the student (as a spectator, reader or listener) gets in contact not with a man, who has created the program, but with the images of this man in virtual reality. By analogy the possible and dearest users of the program for the author exist only as ideal images of imaginary recipients.

We must take into consideration that creators of programs for teaching Phonetics are linguistically-minded people. They are mainly interested in creation of programs for teaching English with correct pronunciation and intonation. The system of teaching is based on the two subsystems: segmental and suprasegmental. Their methods of teaching are mostly based on a well-developed logical thinking. But there is another problem- students' imagination.

As our analysis has shown, the students are encouraged to use the left-hand side of their brains, consequently, language analysis and reason are given more importance in teaching Phonetics. We all need to use both sides of our brain. At present there is a need to create programs for students that will enable them to use and develop their imagination to solve problems and enjoy emotional and artistic experience.

Proceeding from this, let us think of some efficient computer games for teaching Phonetics and give some examples of them.

We can play the game "Decipher the sound code". The students have to pronounce a certain combination of sounds (vowels and consonants) in order to open the door of a bank (or a cave with treasures). Their attempts will be a success only if they pronounce the sounds or a combination of sounds correctly. They see the vibrations of the air on the screen (in oscillographic form) and compare them with the beginning sound of the code pronounced by the British director of the bank and try to be as close to it as possible. They get points for each successful attempt. The more points they get the sooner they open the door.

The image of lightning can help students understand the difference in tense and lax pronunciation of consonants. So the game "Stop the tempest" helps to master the terms "loudness, pitch and range". A student can create a real thunderstorm in virtual reality by pronouncing stressed syllables with tense consonants louder than unstressed syllables. If lax consonants in unstressed syllables are pronounced properly the thunderstorm may stop and the lightning disappear.

Another game — "Step Dance Class" teaches the students the intonation of statements. A student jumps up the high step and then down, pronouncing a phrase "Step up and down" or jumps from one square to another, creating a rising or falling melody. A student sees a dancing teacher or acts as a teacher, showing the others the rhythm. He hears phrases and has to dance them with the proper rhythm.

So we have shown with the help of these examples that communication in virtual reality helps to develop students' imagination, teaches them correct pronunciation and intonation. Thus quasicommunication turns later on into real life communication with correct pronunciation and intonation.

Literature:

1. Rubinska B. I. 2013. Characteristics of Communication Activities of Students: Highest level of Analysis .B. I. Rubinska Problems of Education. — №74, part1. — P. 235–236 . (Ukrainian language).
2. Rubinska B. I. 2014. Characteristics of Communication Activities of Students: Middle level of Analysis. B. I. Rubinska Problems of Education, 2014. — №76, part1. — P. 228–233. (Ukrainian language).
3. Passov Y. I. 1980. The Definition of the notion "communicative method". Y. I. Passov. Problems of Communicative Teaching of Foreign Language Activity: a collection of articles. News: Voronezh State Pedagogical Institute. — Volume 208 . — P. 26–39. (Russian language).
4. Dvorzetska M. P. 1997. Phonetics and Linguistics: Research and Language Teaching/Studies in Communicative Phonetics and Foreign Language Teaching Methodology. M. P. Dvorzetska.: Lenvit. — P. 6–8.
5. Rubinska B. I. 2016 . The Choice and Organization of the Materials into Communicative Minimum for Textbooks for Students of Non-Humanities Profile. B. I. Rubinska Modern Science—Moderní věda No 4 pp. 164–175.

ПРОФЕСОР М. М. ФІЛОНЕНКО-БОРОДИЧ (1885–1962 РР.): НОТАТКИ ДО ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДНОЇ ПАРАДИГМИ ВЧЕНОГО

Салата Г. В.,

кандидат історичних наук,

Київський національний університет культури і мистецтв

Дослідження у галузі історії науки і техніки — актуальна складова когнітивного знання. Актуалізація феномену особи в історії техніки постала тоді, коли суспільство почало усвідомлювати першочергову роль здобутої освіти її творців, як особистісний розвиток, як рух до технічної цивілізації. Технічні науки — це своєрідний «місток» між теоретичним знанням, набутим у процесі розвитку конкретних природних наук і їх втіленням у відповідних технічних об'єктах. Водночас, технічні науки — це самостійна галузь інженерно-технічного знання, що забезпечує проектування, створення і функціонування систем різного ступеня складності.

Філософія історії минулого і сьогодення у сенсі історичних фактів, продовжує бути предметом досліджень суспільствознавців різних галузей гуманітарної науки. Сучасні науковці розширюють межі пошуку істини, виокремлюючи історичне не тільки у вигляді власне історії науки і техніки, а й у вигляді подієвих явищ. До напрямів

когнітивних розвідок відносять об'єктивну системність як складність, цілеспрямованість, унікальність — фактори формування особливостей об'єкту історичних досліджень [1]. Мова йде й про системність в освіті і практичній діяльності людини.

Михайло Митрофанович Філоненко-Бородич (1885–1962 рр.) — видатний науковець, учений у галузі будівельної механіки, математик народився 4 червня (23 травня) 1885 р. у місті Глухів Чернігівської губернії у дворянській родині. З 1893 р. юний Михайло здобуває право навчатись у Глухівській класичній гімназії, яку закінчив зі срібною медаллю у 1903 р. У цьому ж році вступає до математичного відділу фізико-математичного факультету Імператорського університету Св. Володимира у Києві, який закінчив з дипломом першого ступеню у 1909 р., а згодом його приймають без іспитів до Московського вищого інженерного училища (нині Московський державний університет шляхів сполучення).

Під час навчання М. М. Філонека-Бородича, в училищі працювала плеяда видатних науковців і педагогів. Так, лекції з вищої математики читав доктор чистої математики, професор університету Дмитро Федорович Єгоров [2], теоретичну механіку викладав професор прикладної математики Сергій Олексійович Чаплигін. Лекції з фізики — доктор фізики Московського університету Олександр Олександрович Ейхенвальд [3, с. 309.]. Лавр Дмитрович Проскуряков читав курс будівельної механіки [4]. Дисципліну «Залізниця» вів професор К. Ю. Цеглинський, а практичні заняття з предмету «Мости» — інженер Віктор Леопольдович Ніколаї, відомий вчений і педагог.

З 1909 р. посаду викладача з курсу основ будівельного мистецтва О. М. Федорович, з яким Михайло Митрофанович підтримував наукові контакти після закінчення Інституту шляхів сполучення і за порадою якого написав свою першу наукову статтю. У 1912 р. Михайло Митрофанович закінчив теоретичний курс Московського інженерного училища та направлений на дворічну практику залізничних шляхів сполучення країни.

За цей час він склав проект міського залізобетонного мосту, двох шляхопроводів, будівлі пневматичного елеватора і пристані-молу. У 1913 р. продовжував практику на Московсько-Курській залізниці інженером служби колії. Створив проект будівлі для паровозів і вагоноремонтних майстерень на ст. Любліно і представив кошторис будівельних робіт. У грудні 1914 р. після успішного захисту звіту про практику Михайло Митрофанович отримує звання інженера шляхів сполучення.

Таким чином, з вище зазначеного матеріалу можна зробити висновок, що роль і рівень фахової освіти, що отримав

М. М. Філоненко-Бородич сформувала його подальшу професійну і наукову діяльність, стала тим актуалізуючим фактором у формуванні наукового світогляду М. М. Філоненка-Бородича, що варте наслідування. Золота плеяда науковців, викладачів, педагогів на різних етапах здобуття освіти Філоненка-Бородича — це той базис у формуванні майбутнього світогляду вченого, що чекає на свого вдумливого дослідника. Адже філософія історії науки і техніки у постмодерній картині світу — глобальне поняття, що посідає важливе місце в економіці, системному аналізі, інформатиці, математиці, фізиці, соціології, історії, філософії та інших науках. Насамперед, інформація — відомості, що передаються між людьми, що розглядаються з урахуванням їхньої семантичної сутності. Важливо відокремлювати інформацію від знання, адже знання у постмодерній картині ідентичності світу — це інформація, яка забезпечує досягнення якоїсь цілі чи структури [5].

Професор М. М. Філоненко-Бородич досконало вирізняв ці поняття, адже інформація — це не завжди знання, а знання — це інформація, що є інструментарієм досягнення мети. Його перу належать розробки з методики і методології читання дисциплін з теорії пружності і опору матеріалів у вищих технічних навчальних закладах. А наукові розвідки вченого, в перекладі на англійську, німецьку, румунську мови, не втрачають своєї популярності серед фахівців України і світу, що свідчить про високий науковий рівень їх автора.

Література:

1. Данилова Т. В. Проблема людської ідентичності у постмодерній картині світу / Т. В. Данилова // Антропологічні виміри філософських досліджень. — 2012. — Вип. 2. — С. 16–22.
2. Колягин Ю. М., Саввина О. А. Дмитрий Федорович Егоров. Путь ученого и христианина / Ю. М. Колягин, О. А. Савина. — Москва: ПСТГУ, 2010. — 302 с.
3. Храмов Ю. А. Эйхенвальд Александр Александрович // Физики: Биографический справочник / Под ред. А. И. Ахиезера. — Изд. 2-е, испр. и дополн. — Москва: Наука, 1983. — 400 с.
4. Салата Г. В. Професор Л. Д. Проскуряков (1858–1926 pp.): хронологічна ретроспектива життя та діяльності / Г. В. Салата // Історія науки і техніки: Збірник наукових праць / Гол. ред. О. Я. Пилипчук. — К.: Вид-во ДЕТУТ, 2017. — Вип. 10. — 240 с. — С. 72–80.
5. Салата Г. В. Філософія інформаційної асиметрії документного потенціалу бібліотечних установ України у вимірі сучасних глобалізаційних зрушень / Г. В. Салата // Філософія, теорія та практика випереджаючої освіти для сталого розвитку: Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції. 17 листопада 2016 р.,

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

Салімон О. М.,

кандидат економічних наук, доцент,

Національний університет харчових технологій

Постановка проблеми. Перехід до інноваційної моделі зростання економіки є єдиним шляхом для підприємств, що прагнуть розвитку. Проте, якщо говорити про інноваційну активність промислових підприємств України, то слід відзначити, що кількість інноваційно активних підприємств скоротилася за останні 5 років на 45,7%, спостерігається тенденція до зниження й частки промислових підприємств, що впроваджували інновації. Так, з 2010 р. по 2016 р. на 14,2% зменшилася кількість підприємств, що впроваджували виробництво нових видів продукції, з них на 5,8% зменшилася кількість підприємств, що впроваджували нові види техніки. У той же час у 2016 році порівняно з 2010 роком у 2,3 рази зросла кількість підприємств, що провадили комплексну механізацію та автоматизацію виробництва, однак в порівнянні з 2015 р. скоротилася кількість підприємств, які освоювали виробництво нових видів продукції [1].

Розвиток техніки і виникнення нових технологій визначили провідну роль науково-технічних нововведень як джерел економічного росту. На сьогоднішній день проблема комерційного успіху підприємства може бути сформульована як необхідність концентрації уваги на шляхах впровадження нових технологій при вирішенні нових задач. Саме в цьому полягає інноваційна політика сучасного промислового підприємства, яке забезпечує ефективність нововведень у всіх сферах своєї діяльності. Важливе значення для забезпечення ефективності інноваційної діяльності промислового підприємства відіграє питання формування стратегії інноваційного розвитку, підґрунтям для якої є результати аналізу його інноваційного потенціалу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Слід зауважити, що питання інноваційного потенціалу досліджувалися багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими, серед яких: Ілляшенко С. М., Верба В. А., Новикова І. В., Гречан А. П., Гриньов А. В., Федонін О. С., Савчук А. В., Чухрай Н. І., Сазонов Є. М., Паламаренко Г. А., Коробейников О. П. та ін. В працях цих авторів запропоновано різні підходи до оцінювання та моніторингу інноваційного потенціалу підприємства, який розглядається як інструмент управління

формуванням інноваційного потенціалу в умовах швидкозмінного ринкового середовища. Аналіз існуючих досліджень українських науковців дозволяє зробити висновок, що більшість з них використовують ресурсний підхід до оцінювання інноваційного потенціалу [2, с. 38]. При цьому до переліку ресурсів включають такі: матеріальні і нематеріальні, що можуть забезпечити досягнення конкурентних переваг підприємства з використанням інновацій (виробничі, трудові і фінансові ресурси); інтелектуальні, науково-технічні, інфраструктурні та інші, що необхідні для здійснення інноваційної діяльності. Розглядаючи поняття інноваційного потенціалу, С. Ілляшенко виділяє такі його складові: ринкова, інтелектуальна, кадрова, технологічна, інформаційна, науково-дослідна та інтерфейсна [3, с. 58]. Зауважимо, що крім ресурсних складових, автор також виділяє ринкову, яка може бути віднесена до зовнішнього середовища підприємства.

Основні результати дослідження. Важливим питанням в забезпеченні інноваційного розвитку підприємства є формування та реалізація стратегічних цілей і завдань, підґрунтям для яких є результати оцінювання інноваційного потенціалу. Інноваційний розвиток підприємства передбачає здійснення інноваційної діяльності не тільки у одній вузькій сфері, а й охоплює всі напрямки діяльності підприємства, що визначають її ефективність, зокрема, управління, маркетинг, менеджмент персоналу, фінанси, логістику тощо. Отже, інноваційному розвитку підприємства притаманний комплексний характер.

Розробляючи стратегію інноваційного розвитку промислові підприємства орієнтуються на забезпечення можливості досягнення стратегічних довгострокових цілей, які вимірюються за допомогою системи відповідних показників. З одного боку, інноваційний розвиток повинен забезпечувати підприємству конкурентні переваги на ринку шляхом досягнення бажаного рівня прихильності певних клієнтів до товару, а в результаті – очікуваних обсягів продажу, частки ринку, а також позитивного іміджу підприємства на ринку. З іншого боку, зростання інноваційного потенціалу сприяє забезпеченню підприємству бажаних обсягів доходів від продажу, прибутків, швидкій окупності залученого капіталу, зростанню ринкової вартості акціонерного капіталу, можливостей розвитку. Беручи до уваги вищесказане, ефективність стратегії інноваційного розвитку можна визначити як бажаний рівень досягнення поставлених довготермінових маркетингових та фінансових цілей підприємства. Отже, про інноваційний розвиток можна говорити тоді, коли отриманий рівень досягнення маркетингових та фінансових цілей є не нижчим за очікуваний.

Ефективність стратегії інноваційного розвитку підприємства обумовлена його інноваційним потенціалом, типом розроблених та (або) освоєних продуктових та процесних інновацій, ефективністю процесу їх розвитку та впровадження на ринок, а також чинниками зовнішнього середовища підприємства. Серед останніх – передусім системою державного регулювання інноваційної діяльності, станом і тенденціями розвитку ринку [2, с.59]. Інноваційний потенціал підприємства завжди залежить від зовнішнього середовища, яке задає обмеження для його розвитку або сприяє активізації інноваційної діяльності. Інтенсивність цих зв'язків спонукає будь-яку систему адаптуватися до змін факторів зовнішнього середовища, що дозволяє характеризувати інноваційний потенціал як відкриту систему, яка має інтенсивні зв'язки з внутрішнім середовищем та іншими зовнішніми відносно неї системами. Підприємство, яке хоче втриматись, а тим більше розвиватися, повинно управляти своїми активами у відповідності до змін, що відбуваються у зовнішньому середовищі. Швидкі зміни у зовнішньому середовищі підприємства вимагають від управлінського складу постійної діагностики існуючого стану та прогнозування майбутніх змін, а також відповідного реагування на них таким чином, щоб можна було втримати або покращати існуючі позиції, підвищити свій потенціал. Виконання цієї функції менеджерами свідчить про стратегічну готовність підприємства, яка полягає у виявленні стимулюючого та обмежуючого впливу елементів зовнішнього середовища та внутрішніх ресурсів підприємства в категоріях можливостей, загроз, сильних і слабких сторін, а також на знаходженні в рамках цих елементів таких підходів до вирішення стратегічних проблем підприємства, які б забезпечили йому досягнення бажаних результатів незалежно від впливу факторів зовнішнього середовища. Ефективність стратегії інноваційного розвитку визначається обізнаністю представників вищої ланки управління підприємства про можливості і загрози, що виходять з зовнішнього середовища підприємства, та про переваги і слабкі сторони підприємства, а також від вміння дати відповідну оцінку інноваційного потенціалу під час формулювання стратегії. Ключовими вимогами до ефективної стратегії інноваційного розвитку є: створення гнучкого процесу вироблення стратегічних рішень; досягнення функціональної інтеграції між всіма учасниками виробничо-господарської діяльності підприємства.

Сформульована стратегія інноваційного розвитку реалізується на підприємстві в процесі інноваційної діяльності, від розроблення інновації до впровадження у виробничо-господарську діяльність процесних інновацій та виведення на ринок товарних інновацій. Дослідження інноваційної стратегії на підприємствах визначається,

насамперед, сферою та вірогідністю інформації, одержаної із зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства, а також ефективністю дій, проведених у процесі її реалізації. Творчий підхід і професіоналізм персоналу, який управляє цим процесом, сприяє створенню ринкової пропозиції, здатної ефективно впливати на досягнення визначених маркетингових і фінансових цілей.

Висновки. Результати оцінювання інноваційного потенціалу підприємства дозволяють більш обґрунтовано підходити до вибору стратегії інноваційного розвитку, реалізація якої сприятиме підвищенню його конкурентоспроможності та фінансової стійкості.

Література:

1. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Стат. зб. / Держкомстат. — К.: 2015 — 360 с.
2. Гриньов А. В. Інноваційний розвиток промислових підприємств: концепція, методологія, стратегічне управління. — Х.: ВД „ІНЖЕК”, 2013. — 308 с.
3. Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи: Навч. посібник. — Суми: ВТД „Університетська книга”, 2003. — 278 с.

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ТРЕНДИ РОЗВИТКУ НЕРУХОМОСТІ

Столбова М. А.,

*к. е. н., викладач кафедри менеджменту і маркетингу,
Київський національний лінгвістичний університет*

На сучасному етапі розвитку світової економіки для підвищення конкурентоспроможності підприємства, важливого значення набувають швидкість розповсюдження інформації, передбачення врахування поведінки ринку, тенденції розвитку галузей, зокрема будівництва.

Будівельна галузь, незважаючи на її особливе місце у розв’язанні соціальних питань, як і більшість інших галузей економіки України, характеризується незадовільним рівнем виробничої активності, що не в останню чергу зумовлене нерозв’язаними проблемами управління діяльністю девелоперських компаній на ринку нерухомості.

Світова фінансова криза першою зачепила саме будівельну галузь, обумовивши поступовий спад обсягів виконаних робіт, починаючи з 2008 р. Компанії, які працювали і працюють на ринку будівельних послуг і ринку нерухомості опинилися в скрутному становищі через зменшення попиту на продукти їх діяльності, не завжди задовільну організаційну структуру компанії з малокерованими її структурними елементами та прогалинами в управлінні діяльністю[2].

В той же час, глобальні тенденції розвитку ринку нерухомості демонструють поступове відновлення, зокрема сектор будинків, (рис. 1), що виводить девелопмент в привабливий сектор інвестування.

Девелопмент — це комплекс взаємопов'язаних дій та управлінських рішень по створенню нерухомості з розвинутою інфраструктурою, що відповідає найвищим вимогам споживчих потреб, в рамках встановлених обмежень по термінам, бюджету та якості з метою отримання благ та вигод від неї[1, с.3].

В зв'язку з виходом ринку з стагнації відбувається активізація бізнес діяльності у сфері нерухомості, посилюється конкуренція, збільшується пропозиція, внаслідок чого девелоперам доводиться знижувати ціни для продажу побудованого житла та залучення інвестицій.

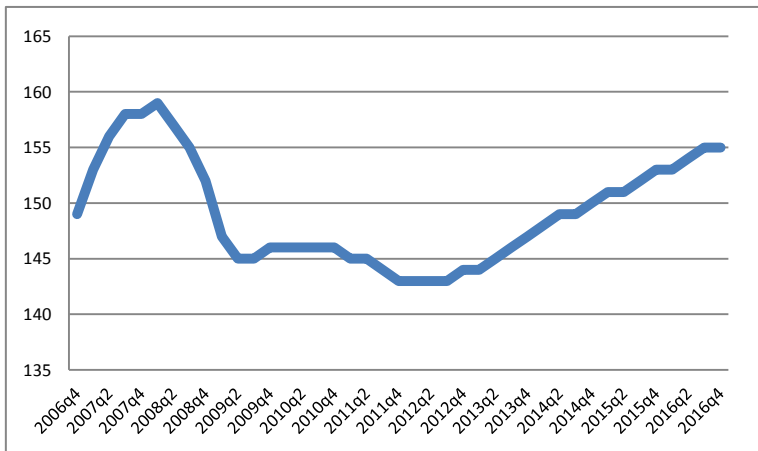

Рис.1. Глобальний індекс світових цін на будинки

*Джерело: [3]

В цьому контексті важливим постає використання маркетингових інструментів для підвищення ефективності управління організацією, пошуку напрямків розвитку потенціалу підприємств, визначення нестандартних методологічних підходів управління.

На ринку нерухомості працюють компанії різноманітної спрямованості, підприємства, фірми, кожна з якої має свій досвід та унікальний підхід до визначення тенденцій розвитку ринків у кожному секторі. Об'єднання цього досвіду та фундаментальних наукових досліджень дають змогу прогнозувати тренди світового ринку нерухомості на 2020 рік[4]:

- Розширення глобальний світу інвестиційної нерухомості, що надасть додаткових можливостей в країнам з економікою, що розвивається;

- Швидкозростаючі міста, що призведе до збільшення попиту;

- Інноваційні технології та стабільність стануть ключовими факторами управління компаніями;

- співпраця з урядами набуде більш важливого значення;

- активізується конкуренції основних активів;

- з'явиться широкий спектр ризиків діяльності.

Література:

1. Привезенцев М. В. Организационный механизм деятельности холдинговой компании, управление строительными проектами: монографія / Привезенцев М. В. — Москва :Юнити-Дана; Закон и право. 2012. — 168 с.

2. Столбова М. А. Управління діяльністю девелоперських компаній з урахуванням циклічності ринку нерухомості / В. Ю. Прокопенко, М. А. Столбова // Формування інноваційних економічних систем: фінансове забезпечення, комерціалізація інтелектуальної власності, кооперація науки і бізнесу: матеріали VI міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 15–17 квітня 2015 року). МОН України, Нац. Гірничий унів. — Дніпропетровськ: НГУ, 2015. — С. 40–42.

3. International Monetary Fund [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.imf.org/external/research/housing/index.htm>

4. PWC [Електронний ресурс] // Режим доступу:

<http://www.pwc.com/gx/en/industries/financial-services/asset-management/publications/real-estate-2020-building-the-future.html>

ВЗАЄМОІНТЕГРАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ

Сьомич М. І., к. держ. упр., доцент,

Дячков Д. В., к. е. н.,

Полтавська державна аграрна академія

Початок третього тисячоліття відзначився появою нового типу суспільства — інформаційного, в якому основним стратегічним ресурсом стає інформація. Вплив, який здійснюють інформаційні процеси на всі сфери життя суспільства, актуалізує найважливіші питання соціального буття, зокрема питання інформаційної взаємодії, включаючи боротьбу за інформаційний простір і протидію різного роду інформаційним загрозам. У зв'язку з цим, не може не змінюватися

ситуація щодо дослідження ціннісної орієнтації особистості, її інформаційної компетенції та інформаційної безпеки.

Аналіз дослідження проблеми інформаційної безпеки засвідчив, що, незважаючи на значний інтерес до проблеми, її вивчення має переважно техніко-прикладний характер, орієнтований на вирішення конкретних науково-технічних завдань. Лише в небагатьох роботах актуалізується соціально-культурологічний аспект проблеми інформаційної безпеки, забезпечення цілісності, достовірності та доступності культурно-історичної інформації, відсутності ефективної методики вирішення конкретних задач сфери інформаційної культури, що потребує системного вивчення [1, 5].

В сучасних умовах, необхідним є створення розвинуеного механізму саморегуляції суспільства, здатного виявляти, передбачати кризові ситуації, протидіяти загостренню соціальних суперечностей і проблем, вирішувати їх, виходячи з принципів і закономірностей інформаційного суспільства. Таким механізмом соціальної еволюції, що забезпечує саморегулювання і самоврядування політичної, ідеологічної, інформаційної громадських підсистем є інформаційна культура.

Основні порушення інформаційної безпеки в контексті інформаційної культури можна розділити на три групи: проблеми гуманітарного характеру, проблеми економічного і юридичного характеру, проблеми політичного характеру (рис. 1) [1].

Розгляд інформаційної культури розкриває одну із складових культури, пов'язану з інформаційним аспектом життя людей. Значення цієї складової в інформаційному суспільстві безперервно підвищується, оскільки схожість інформаційних потоків навколо будь-якої особистості настільки велика, різноманітна і розгалужена, що вимагає пізнання законів інформаційного середовища, знань та вмінь орієнтуватися в інформаційних потоках.

Зазначених проблем можна уникнути, якщо розглядати питання інформаційної безпеки при навчанні основ інформаційної культури, включати в перелік системоутворюючих компонентів поняття «інформаційна культура» елементів інформаційної безпеки, якими сьогодні повинен володіти не тільки фахівець в області захисту інформації, але і кожен суспільно свідомий громадянин [3].

Рішення проблем забезпечення інформаційної безпеки в контексті інформаційної культури, має носити комплексний системний характер і здійснюватися на різних рівнях останньої (рис. 2).

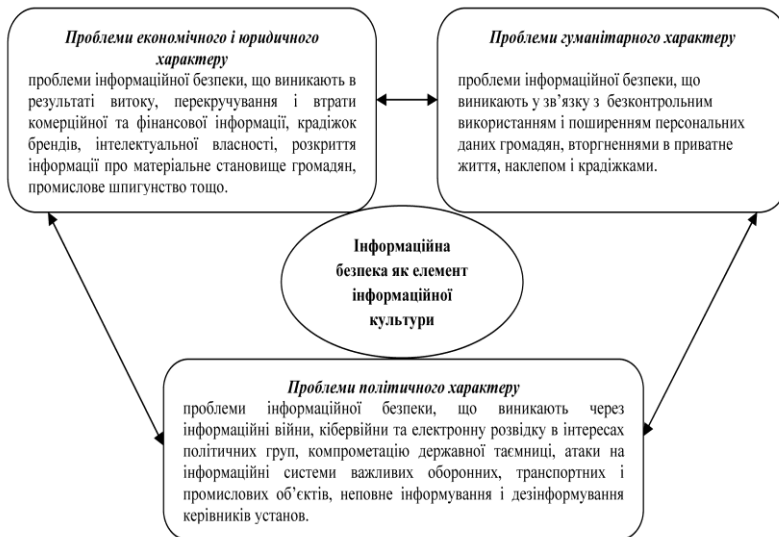

Рис. 1. Основні групи проблем інформаційної безпеки в контексті інформаційної культури [розроблено на основі 2, 4]

Одночасно всі ці елементи інформаційної культури є як в загальній культурі особистості, так і в культурі праці, побуту, спілкування, політичній культурі, моральній та інших її різновидах, залежно від ролі культурної інформації в розвитку і вихованні особистості. Розглядаючи інформаційну культуру в зазначеному аспекті доцільно визначити її як інструмент адаптації особистості до умов зовнішнього середовища, спосіб гармонізації внутрішнього світу людини в процесі освоєння всього обсягу соціально значимої культурної інформації [3].

В якості компонентів інформаційної культури можна виділити: сукупність знань, умінь і навичок, необхідних для існування в світі культурної інформації;

спосіб життєдіяльності людини в інформаційному суспільстві;

методику оперування видами культурної інформації;

методологію і світогляд інформаційного суспільства [1, 3].

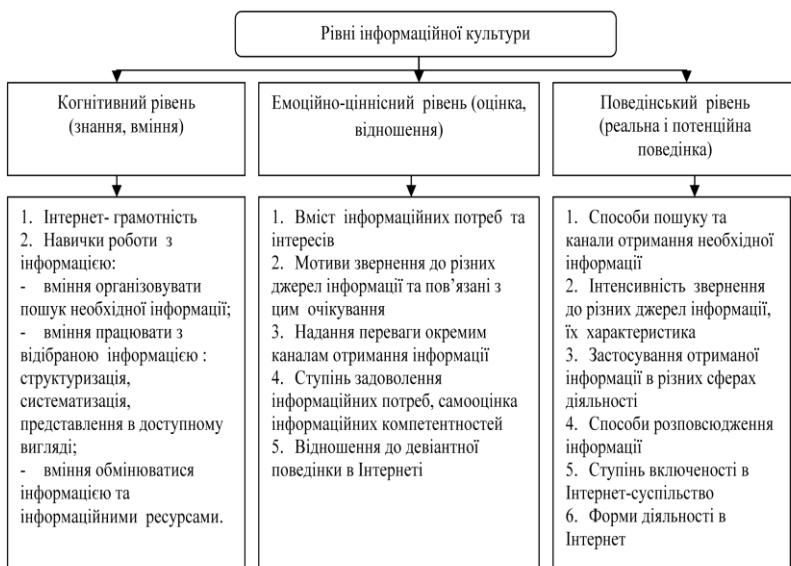

Рис. 2. Рівні інформаційної культури в процесі формування інформаційної безпеки

Таким чином, сучасне інформаційне середовище є чинником, який вимагає фундаментально нової адаптації людини, формування нового типу культури — інформаційної. Специфіка сучасного інформаційного середовища призводить до корекції існуючих природних та соціальних механізмів адаптації людини і вироблення інформаційно-культурних цінностей. Інформаційні технології, ставши базисом сучасної цивілізації, змінюють не просто якість і зміст життя сучасної людини, вони загрожують трансформувати сам спосіб її існування у світі. Крім того, в інформаційному суспільстві актуалізуються апробації нових моделей поведінки і реакції на певні соціальні практики й подальше застосування цих моделей в умовах вже невіртуальної, а константної реальності.

Література:

1. Алиева М. Ф. Информационная безопасность как элемент информационной культуры / М. Ф. Алиева // Вестник Адыгейского государственного университета. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://vestnik.adygnet.ru/files/2013.1/2320/aliyeva2013_1.pdf
2. Астахова Л. В. Сущность понятия «Культура информационной безопасности» и ее формирование у студентов ВУЗА / Л. В. Астахова // Экономика. Информатика. Безопасность. Сборник научных трудов

Международной научно-практической конференции. — Челябинск: Изд-во ЮУрГУ. — 2007. — С. 93-99.

3. Дзьобань О. П. Інформаційне насильство та безпека : світоглядно-правові аспекти : монографія / О. П. Дзьобань, В. Г. Пилипчук, за заг. ред. проф. В. Г. Пилипчука. — Харків : Майдан, 2011. — 244 с.

4. Прудникова О. В. Інформаційна культура : концептуальні засади та світоглядний сенс : монографія / О. В. Прудникова. — Х. : Право, 2015. — 352 с.

5. Тубеева Ф. К. Проблемы формирования информационной культуры специалистов в сфере образования на примере логопедов / Ф. К. Тубеева // Научный интернет-журнал «Мир науки». — 2014. — Вып. 2. — С. 4–12.

ФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ З АВТОМАТИЗАЦІЇ ЕНЕРГОСИСТЕМ НА ОСНОВІ КАУЗАЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Рудевич Н. В.,

*кандидат технічних наук, доцент,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»*

Зміст навчання повинен давати конкретну відповідь на питання: «Чому вчити?», він безпосередньо залежить від цілей навчання. Під змістом навчання розуміється чітка система наукових знань, умінь, навичок, відібраних для вивчення в певній предметній галузі [1].

Професійна підготовка майбутніх інженерів з автоматизації енергосистем в першу чергу передбачає формування компетентностей щодо науково-дослідної та управлінської діяльності, проектування та експлуатації систем управління об'єктами енергосистем.

Важливішою умовою розроблення змісту професійної підготовки майбутніх інженерів з автоматизації енергосистем є логічний аналіз самого предметного знання. За досить різноманітними варіантами, що відкриваються на поверхні явищ, часто стоять деякі, що породжують їх інваріанти. Виділення такого фундаментального інваріантного знання за допомогою системно-структурного аналізу дозволяє різко скоротити обсяг що підлягає засвоєнню матеріалу. Будучи відпрацьовано і засвоєно на кількох приватних явищах, фундаментальне знання дозволяє вивести всі інші окремі випадки прояви інваріантів за допомогою простих логічних процедур. Засновані на знанні інваріантів

узагальнені види діяльності забезпечують фахівцеві можливість вирішення величезної кількості конкретних професійних задач [2].

На підставі попередніх досліджень автора було встановлено, що в основі виконання професійних задач інженерами з автоматизації енергосистем лежить встановлення каузальних зв'язків між різними підсистемами знань щодо систем управління об'єктами енергосистем. В якості підсистем знань для технічних систем можуть виступати [3]: R — підсистема знань щодо призначення системи управління, D — підсистема знань щодо принципу функціонування системи управління, S — підсистема знань щодо побудови системи управління, H — підсистема знань щодо параметрів системи управління. А, отже, в якості фундаментального інваріантного ланцюга знань щодо вирішення професійних задач може виступати каузальний ланцюг знань, що зображений на рис. 1. На рис. 1 прийняті наступні позначення : MO — матеріальний об'єкт, H_{cy} — підсистема знань, що відображає параметри системи управління , H_{вим} — підсистема знань, що відображає параметри вимог щодо системи управління і до якої входить підсистема знань щодо призначення системи управління R.

Рис.1. Фундаментальний інваріантний каузальний ланцюг знань щодо вирішення професійних задач майбутніми інженерами з автоматизації енергосистем

Наведений каузальний ланцюг знань повинен слугувати основою змісту професійної підготовки майбутніх інженерів з автоматизації енергосистем. Саме цей ланцюг знань лежить в основі вирішення будь-якої професійної задачі інженерами з автоматизації енергосистем.

Сучасні системи управління об'єктами енергосистем мають ієрархічні структури, що в першу чергу обумовлюється складністю об'єктів управління. В якості об'єктів управління можуть виступати елементи електроенергетичної системи (генератор, трансформатор тощо), технологічні об'єкти (станція, підстанція), об'єднані електроенергетичні системи регіонів, єдина електроенергетична система країни. Для управління електроенергетичними системами застосовують інформаційно-керуючі комплекси; для рівня технологічних об'єктів використовують автоматичні системи управління технологічними процесами станцій, підстанцій; системами управління елементів електроенергетичної системи слугує релейний захист та автоматика. Наприклад, інформаційно-керуючі комплекси можуть складатися з підсистем, що представляють собою системи управління як окремо взятих елементів системи, так і технологічних об'єктів в цілому. В свою чергу, кожен рівень ієрархічної структури системи управління

реалізується за допомогою конкретної апаратури та пристроїв, які складаються з окремих елементів. Вивчення складових елементів будь-якого рівня ієрархії систем управління об'єктами енергосистем також необхідно проводити на базі наведеного каузального ланцюга знань. Отже, розроблений каузальний ланцюг знань може застосовуватися для всіх рівнів можливої ієрархічної структури систем управління об'єктами енергосистем

Таким чином, зміст професійної підготовки майбутніх інженерів з автоматизації енергосистем побудований на основі наведеного каузального ланцюга знань буде мати структурований та цілісний характер, розкривати ієрархічну структуру та системно — інваріативні зв'язки між елементами знання.

Література:

1. Подласый И. П. Педагогика: 100 вопросов — 100 ответов: учеб. пособие для вузов/ И. П. Подласый. — М.: ВЛАДОС-пресс, 2004. — 365 с.
2. Смирнов С. Д. Педагогика и психология высшего образования: от деятельности к личности: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. — М.: Издательский центр "Академия", 2001. — 304 с.
3. Лазарев М. І. Полісистемне моделювання змісту технологій навчання загальноінженерних дисциплін : монографія / М. І. Лазарев. — Х. : Видавництво НФаУ, 2003. — 356 с.

ТРЕНД МАРКЕТИНГА: МАРКЕТИНГ ВПЛИВУ

Хурдей В. Д.,

*кандидат економічних наук, доцент,
Полтавська державна аграрна академія*

Успіх маркетингу часто залежить від того, наскільки ефективно поширюються ідеї. Традиційний маркетинг найбільше проявляється через маркетингову комунікаційну політику, а саме рекламу в засобах масової інформації, механізм якої простий (в теорії): купується реклама, демонструється аудиторії — продажі збільшуються, з'являється можливість купити ще рекламу, щоб збільшити охоплення аудиторії. І так далі ... Проблема цього підходу полягає в тому, що сьогодні асортимент різних продуктів дуже великий, а час на прийняття рішення у покупця досить обмежений. Вирішуючи придбати що-небудь, на покупця обрушується величезна «лавина» різних варіантів аналогічних товарів. У споживача, як правило, немає можливості ознайомитися з контентом і переглянути всю рекламу — у зв'язку з цим, велика частина реклами просто ігнорується. З стрімким розвитком технологій,

інструменти традиційного маркетингу стають все менш і менш ефективними. Традиційний маркетинг іде в минуле.

Покращити ситуацію можна завдяки реалізації маркетингу впливу. Як і в будь-якому виді маркетингу, у маркетингу впливу є свої «інструменти» або канали, за допомогою яких досягаються поставлені цілі. Відмінність лише в тому, що цими каналами виступають живі люди, які віщають через інтернет-платформи (Twitter, Facebook, Youtube, Instagram тощо).

Маркетинг впливу відкриває безліч переваг перед брендами, адже завдяки йому, можна більш продуктивно залучити цільову аудиторію. Він передбачає, що спеціальні люди донесуть до обраної аудиторії потрібний посил.

На рішення про покупку завжди мала вплив думка інших споживачів. З появою соціальних мереж власникам брендів стало простіше стимулювати людей обговорювати їх компанію і продукцію. Люди довіряють «лідерам суспільних думок», адже вони здаються їм неупередженими, в той час як традиційну рекламу часто ігнорують. Рекомендацію агента впливу сприймають як пораду брата або сестри, які говорять «спробуй, це чудово!». Звичайна реклама в соціальних мережах сприймається людьми так, ніби їх з усіх боків «зазивають» незнайомці, тому в якийсь момент вони просто перестають помічати ці заклики.

Нині досить активно маркетинг впливу використовують найкрупніші компанії світу, зокрема Apple. Коли компанія Apple виводить на ринок новий продукт, то першими, до кого вони звертаються, стають ті, хто готовий сприймати інновації. Генеральний директор компанії Apple Тім Кук звертається не до представників масового ринку, а до інноваторів і першопрохідників. Своєю промовою він надихає їх, щоб вони поділилися своїм досвідом з широкою аудиторією. Інноватори і першопрохідці дійсно готові витратити свій час і повністю переглянути презентацію нових продуктів Apple. Для компанії більш розумним буде звернутися саме до них, ніж намагатися донести свої ідеї представникам масового ринку безпосередньо.

Формула маркетингу впливу компанії Apple є такою:

Тім Кук + журналісти + агенти впливу = Масовий ринок

Власники компанії Apple, можуть бути впевнені в тому, що інформація дійде до масового споживача. У потрібному вигляді її піднесуть аудиторії

Тобто, використовуючи маркетинг впливу можна домогтися того, щоб люди купували безпосередньо у вас (конкретного підприємства). Але для цього підприємство, плануючи рекламну кампанію для свого бізнесу, повинне продумати, кого можна вважати інноваторами і першопрохідцями серед їхньої цільової аудиторії. Хто щиро турбується

проблемами, які вирішує їхній продукт? Хто готовий почути і сприйняти їхні ідеї? Тобто, визначити агентів впливу.

Агент впливу — це індивід, до якого прислухається значна частина аудиторії, який своїми діями і авторитетною думкою може впливати на думку інших людей, в тому числі переслідуючи певну мету. В ролі агентів впливу можуть виступати наступні люди: журналісти; експерти в якійсь галузі; знаменитості; наукові співробітники. Автори відвідуваних блогів можуть також стати агентами впливу.

Спочатку агенти впливу постають у вигляді спільних друзів, які допомагають подолати бар'єри між споживачем і брендом. Рекомендація «лідера суспільної думки» зможе залучити трафік на певний сайт, поширити певний маркетинговий посил по різних соціальних платформах і навіть безпосередньо продати певний товар або послугу.

Отже, просування товарів і послуг через маркетинг впливу — швидко набираючий оберти тренд, що народився на тлі буму розвитку соціальних мереж та глобалізації в цілому. Це доводять як дослідження, так і реальний практичний досвід, в тому числі найкрупніші компанії світу.

Література:

1. Ковальчук С. Ринок маркетингових комунікацій України: огляд та тенденції розвитку / С. Ковальчук, М. Лазебник // Маркетинг в Україні. — 2016. — № 3 (96). — С. 28–29.

2. Маркетинг впливу: аналітика і дослідження. Інфографіка [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://rusability.ru/internet-marketing/marketing-vliyaniya-analitika-i-issledovaniya-infografika/>

3. Соціальний вплив реклами на масову аудиторію [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.lib.kma.mk.ua/pdf/naukpraci/sociology/2011/156-144-15.pdf

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ В США

Чаграк Н. І.,

кандидат педагогічних наук, доцент,

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Збільшення загальної тривалості життя американців, зумовлене розвитком технологій, освіти, медицини й економіки, призвело до

демографічної ситуації старіння населення США, що відбувається з другої половини XX ст. Старіння суспільства спричинило суттєві зміни у лівійному плані життя. Насамперед, освіта перестала бути прерогативою молодих людей, оскільки стрімкий розвиток науки і технологій, модернізація виробництва вимагають нових кваліфікацій та підвищення рівня професійних компетенцій працівників, що й стало основним фактором формування концепції освіти упродовж життя. Таким чином, новим викликом для освітньої сфери у старіючому суспільстві стає ціложиттєва освіта, особливо освіта людей старших вікових груп. Демографічні та економічні реалії зумовили необхідність розроблення навчальними закладами нових ролей і завдань з метою відновлення людських ресурсів у пізньому віці, що стало стратегічно важливо у фазу пост-індустріальної економіки. Вагому частину діяльності у цьому напрямі реалізовує сфера вищої освіти через програми підвищення кваліфікації і професійної перепідготовки старших дорослих, тренінги з формування поведінки у життєвій ситуації, в якій людина опиняється в похилому віці чи після виходу на пенсію, а також через освітні програми для особистісного розвитку у пізньому віці. Змінюються ключові підходи до освіти у старіючому суспільстві: продукування та розподіл знання створює економічну основу для економічного зростання. Американська індустрія знань зосередилася у трьох головних сегментах:

- у формальній освітній системі, найбільшому сектору сфери освітніх послуг;

- у паралельній (невиокремленій) системі навчання, яке спонсорується бізнесом і промисловістю;

- у неформальній але загальнопоширеній освіті, яка пов'язана із засобами комунікації і масової інформації, видавництвом, сферою культури і дозвілля.

Кожен із зазначених сегментів індустрії знань створює умови для ціложиттєвого навчання, але в різний спосіб. Також потрібно наголосити на зміні співвідношення вказаних секторів індустрії знань з етапами життєвого шляху людини. Якщо в індустріальному суспільстві формальна освіта в основному забезпечувала потреби молодих людей і фактично утримувала монополію на використання часу особою на початку життєвого циклу, корпоративною в перекваліфікацією були зайняті люди середнього віку, а старші отримували знання в основному з мас-медіа, то розвиток пост-індустріальної економіки та інформаційного суспільства зумовив фундаментальні зміни у кореляції фаз життєвого циклу людини з сегментацією основних видів діяльності (освіта, робота, дозвілля), які втратили послідовність переходу відповідно до віку людини і фази життя й набули циклічної структури. Оскільки в інформаційну еру головним капіталом стали знання, то

освіта як вид діяльності вимагала бути безперервним процесом. Зважаючи на ситуацію старіння американського суспільства, з другої половини XX ст. освіта стає можливістю і необхідністю упродовж всього життя, зокрема й у похилому віці, причому доступною в усіх формах (формальній, неформальній та інформальній). Мотивацією навчання американців похилого віку є не тільки прагнення подальшого особистісного розвитку і соціалізації, а й можливість продовження професійної кар'єри.

На підставі аналізу соціально-освітньої ситуації у США в другій половині XX ст., можна виокремити основні причини, які зумовили розвиток освіти людей похилого віку:

- зростання рівня освіти серед дорослого населення. Попередній рівень освіти людини є основним фактором, що зумовлює її подальший інтерес до навчання;

- популярність навчальних проектів, ініційованих громадськістю, які реалізовувалися за рамками формальної системи освіти;

- розвиток освітньо-пізнавальних можливостей, через засоби масової інформації, культуру, мистецтво. Неформальна система навчання стрімко поширювалася через телекомунікаційні технології (домашній комп'ютер, відеозаписи), а згодом й ІТ (інтернет);

- необхідність освіти старших дорослих спричинена швидкими змінами технологій: людина з застарілими професійними компетенціями не могла конкурувати на ринку праці;

- зміни в освітніх інституціях надали більшу підтримку нетрадиційній освіті, зокрема впровадження нових навчальних програм для різних вікових груп та гнучкість організації навчального процесу створили можливість доступу до освіти старших дорослих.

Необхідно зазначити, що до кінця 1980-х років більшість ініціатив щодо освіти людей похилого віку виходила з-поза меж університетів та коледжів. Нова роль і потенціал системи вищої освіти вимальовувалася на фоні процесу старіння населення. В умовах старіючого суспільства заклади вищої освіти були змушені справлятися з наслідками демографічного зсуву, а саме зменшенням чисельності молодих людей і збільшенням штату старших дорослих у структурі вищої освіти США. Така ситуація пришвидшила розвиток тренду нетрадиційної (неформальної) вищої освіти власне через інтерес інституційного виживання, що призвело до змін у навчальних програмах і до більш гнучкого навчального процесу.

Вплив наслідків демографічного старіння суспільства і кризи народжуваності 1980-х рр. університетам і коледжам вдалося знизити через суттєві зміни в організації навчального процесу, більш гнучкі програми, агресивний маркетинг освітніх послуг і залучення до навчання старших дорослих. Таким чином, американська вища освіта

продемонструвала вражаючу гнучкість у плануванні та програмуванні навчальних курсів не так для професійної кар'єри, як для життєвого досвіду, призначених для людей похилого віку. Окремі освітні програми (вечірні курси, вікенд-коледжі) поширилися за межі традиційного кампусу, однак це не стало загальною практикою до середини 2000-х рр., коли розпочався вихід на пенсію представників генерації «бебібумерів» — високоосвіченої, фахової, більш забезпеченої та амбітної когорти старших американців, які виявляли вищу мотивацію до навчання і продовження трудової діяльності, ніж їхні попередники.

З приходом старших дорослих у коледжі та університети основна дискусія щодо їх навчальної діяльності зосередилася на доступності вищої освіти для людей похилого віку. Однак, з часом такі питання як форми і методи навчання стали головними темами досліджень у сфері освітньої геронтології, оскільки педагогічні традиції університетів не відповідали активним навчальним інтересам старших дорослих. У процесі старіння людини її індивідуальність стає більш диверсифікованою. Тому індивідуалізоване навчання, що базується на життєвому досвіді, вважається більш відповідним для цієї вікової групи, ніж традиційний спосіб викладання. Тобто, існував базовий конфлікт між очікуваннями досвідчених людей похилого віку і програмами вищих навчальних закладів. Така ситуація вимагала інноваційних підходів до організації освітнього процесу не тільки для того, щоб задовольняти існуючі вимоги, але й створювати перспективні програми для наступних, більш освічених представників старіючого суспільства. Отже, освітня інновація для демографічно старіючого суспільства вимагала не тільки доступу до заздалегідь визначеного освітнього продукту, а перетворення цього продукту на такий, що задовольняє потреби старших осіб, які приходять на навчання з певним досвідом і певними перевагами свого віку.

Наприкінці 1990-х рр. демографічний і соціальний фактори призвели до переосмислення ролі людей похилого віку в суспільстві та значення освіти для цієї вікової групи. Оскільки їх сегмент суттєво розширювався у загальній структурі населення США, і ці люди були значно освіченіші й більш фінансово спроможні, ніж попередні покоління старших дорослих, відповідно зростав запит на різні форми дозвілля, зокрема й інтелектуальне дозвілля, яке найкраще могли забезпечити саме заклади вищої освіти. За таких умов підвищувалася за ринок послуг інтелектуального дозвілля людей похилого віку. Конкуренція сфер освіти, туризму, рекреації та естетичного розвитку сприяла формуванню нових інтегративних освітніх некредитованих програм для старших дорослих, які в основному зосереджувалися у компетенції коледжів та університетів. Водночас, стрімкий технологічний прогрес у США ставив вимогу постійного вдосконалення

і розширення професійних компетентностей фахівців, що зумовило створення кредитованих освітніх програм підвищення кваліфікації і перекваліфікації у закладах вищої освіти.

N-ПОХІДНІ ФОРМАЛЬДІМІНІВ: ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЕЛЕКТРОННИХ ТА ГЕОМЕТРИЧНИХ ПАРАМЕТРІВ З ЕНЕРГІЯМИ ВНУТРІШНЬОМОЛЕКУЛЯРНИХ ВЗАЄМОДІЙ

Чертихіна Ю. А., аспірант,

Куцик-Савченко Н. В., к. х. н.,

Присяник О. В., д. х. н., професор,

Український державний хіміко-технологічний університет

Методом DFT (B3LYP/6-311+G(d,p)) в рамках NBO для ізоелектронних формальдімінів $H_2C=NEH_{3-0}$ розраховані електронні та геометричні параметри основних (ОС) і перехідних (ПС) станів інверсії атома Нітрогену та енергій внутрішньомолекулярних взаємодій (ВВ). В якості параметрів для аналізу вибрані заселеність неподільної електронної пари (НЕП) атома Нітрогену (N^{LP}), заряд на ньому (q^N), імінному атомі Карбону (q^C), заміснику біля атома Нітрогену (q^E), довжина зв'язку $C=N$ ($l_{C=N}$) і валентний кут при атомі Нітрогену ($\theta_{C=N-X}$) та сума енергій всіх двох- і чотирьохелектронних взаємодій, взятих з протилежними знаками (ΣE_i), сума енергій всіх двохелектронних ВВ (ΣE_i^2) та суми енергій вибраних двохелектронних ВВ (ΣE_{ia}^2), які, на нашу думку, відповідальні за зміни згаданих вище параметрів.

EH ₃₋₀ (№)		N ^{LP} , e	q ^N , e	q ^C , e	q ^E , e	l _{C=N} , Å	θ _{C=N-E} , °	ΣE _i , кДж/моль
Me (1)	ОС	1,91	-0,426	-0,044	0,171	1,262	118,1	3,7
	ПС	1,81	-0,471	0,034	0,212	1,236	179,3	31,1
NH ₂ (2)	ОС	1,92	-0,248	-0,157	0,085	1,273	118,5	5,3
	ПС	1,81	-0,271	-0,139	0,157	1,252	178,5	42,2
OH (3)	ОС	1,96	-0,142	-0,125	-0,096	1,268	111,5	13,6
	ПС	1,85	-0,172	-0,081	0,012	1,243	179,1	46,0
F (4)	ОС	1,97	-0,005	-0,109	-0,284	1,263	109,1	27,8
	ПС	1,86	-0,083	-0,043	-0,123	1,240	180,0	51,2
SiH ₃ (5)	ОС	1,89	-0,802	0,022	0,497	1,262	124,5	4,5
	ПС	1,81	-0,875	0,092	0,525	1,246	179,5	20,7
PH ₂ (6)	ОС	1,90	-0,685	-0,021	0,406	1,265	123,5	12,0
	ПС	1,80	-0,789	0,031	0,486	1,251	172,6	26,2
SH (7)	ОС	1,94	-0,543	-0,070	0,283	1,270	117,4	15,2
	ПС	1,82	-0,673	-0,033	0,425	1,253	175,8	34,5
Cl (8)	ОС	1,96	-0,374	-0,055	0,054	1,265	113,4	25,5
	ПС	1,87	-0,567	0,025	0,288	1,243	180,0	40,1

Априорі значення N^{LP} повинно залежати лише від енергій ВВ, які відповідальні за перенос електронної густини, тоді як заряди на атомах N, C та групі EH_{3-0} ще й від електронегативностей сусідніх атомів і груп атомів.

Встановлено, що геометричні та електронні параметри імінів 1–8 не виявляють залежностей від значень ΣE_i , ΣE_i^2 та ΣE_{ia}^2 як для ОС, так і ПС, що головним чином пов'язано з різними радіусами зовнішніх орбіталей елементів другого та третього періодів.

При окремому розгляді імінів 1–4 та 5–8, в яких біля атома Нітрогену знаходяться відповідно атоми другого або третього періоду, також практично відсутній взаємозв'язок між параметрами, що аналізуються, та значеннями ΣE_i і ΣE_i^2 . В той же час, значення N^{LP} і ΣE_{ia}^2 для ОС і ПС оптимально корелюють між собою — коефіцієнти кореляцій (r) складають 0,96–1,00. Ці факти свідчать, що величини N^{LP} цілком залежать від вибраних двохелектронних взаємодій — НЕП атома Нітрогену (nN) з розпушуючими орбіталями σ -зв'язків C-H при імінному атомі Карбону ($nN \rightarrow \sigma_{CH_2}^*$) та σ -зв'язків E-H ($nN \rightarrow \sigma_{EH}^*$), з орбіталями Рідберга імінного атома Карбону ($nN \rightarrow RY_C^*$) та гетероатома E ($nN \rightarrow RY_E^*$). При цьому заселеність НЕП атома Нітрогену зростає із збільшенням електронегативності гетероатому при переміщенні по періоду зліва направо. Це явище, вірогідно, зумовлено зменшенням енергії НЕП атома Нітрогену із-за впливу гетероатому, що приводить до збільшення різниці енергій між взаємодіючими орбіталями, зменшення енергій ВВ і відповідного зменшення відтоку електронної густини від НЕП атома Нітрогену.

Зміна заряду на атомі Нітрогену також повинна залежити від вищевказаних двохелектронних ВВ. Дійсно, між величинами q^N і ΣE_{ia}^2 спостерігається чітко виражена симбатність ($r=0,85-1,0$). При цьому, заряд на імінному атомі Нітрогену, на відміну від заселеності його НЕП, зменшується із зростанням електронегативності атома E. Зменшення коефіцієнта кореляції, вочевидь, зумовлено значним внеском в зміну значення q^N електронегативності гетероатома — зростанням його σ -електроноакцепторності, що і приводить до зменшення величин q^N .

На заряд на імінному атомі Карбону повинні впливати взаємодії $nN \rightarrow \sigma_{CH_2}^*$, $nN \rightarrow RY_C^*$, а також взаємодії НЕП гетероатомів з σ - і π -розпушуючими орбіталями зв'язку C=N ($nE \rightarrow \sigma_{C=N}^*$, $nE \rightarrow \pi_{C=N}^*$) і електроноакцепторні властивості замісників біля атома Нітрогену. Коефіцієнти кореляції між значеннями q^C і ΣE_{ia}^2 становлять 0,86–0,95, що вказує на тісний взаємозв'язок між ними. В цілому, для елементів другого періоду значення q^C зменшуються із зростанням електронегативності гетероатому, що відповідає домінуючому впливу

останньої, тоді як для елементів третього періоду вони зростають відповідно зміні π -донорності гетероатомів, тобто, домінує вплив ВВ.

Сумарний заряд на заміснику біля атома Нітрогену виявляє слабку залежність від енергій взаємодій $nN \rightarrow \sigma_{EH}^*$, $nN \rightarrow RY_E^*$, $nE \rightarrow \sigma_{C=N}^*$ і $nE \rightarrow \pi_{C=N}^*$, що, в першу чергу, пов'язано з домінуючим впливом на нього електронегативності самого гетероатому. Геометричні параметри також слабо залежать від енергій двохелектронних взаємодій ΣE_{ia}^2 .

Слід зазначити, що погіршення кореляцій електронних і геометричних параметрів зі значеннями ΣE_i і ΣE_i^2 , як правило, пов'язані з відхиленнями значень для імінів 1 та 8. При окремому розгляді імінів 2–4 та 5–7 спостерігаються чудові кореляції величин ΣE_i з усіма електронними та геометричними параметрами ($r=0,98-1,00$).

Це явище для імінів 2–4, вірогідно, пояснюється зменшенням π -донорної здатності гетероатомів при переміщенні по періоду зліва направо внаслідок зростання їх електронегативності; імін 1 погіршує цю залежність, так як метильна група не є π -донором. У випадку імінів 5–7, навпроти, при цьому π -донорна активність гетероатомів зростає, що приводить до відповідних змін електронних та геометричних параметрів; виключення становить атом Хлору, як найбільш електронегативний елемент третього періоду.

Зменшення довжини зв'язку $C=N$ при переході від іміну 2 до іміну 4 пов'язано зі зниженням π -донорних властивостей гетероатомів замісників біля атома Нітрогену. Протилежне явище спостерігається при переході від іміну 5 до іміну 7, що може бути пояснено зростанням π -донорних властивостей гетероатомів, не дивлячись на збільшення їх електронегативності.

Валентний кут біля атома Нітрогену в імінах 2–4 та 5–7 зменшується зі збільшенням значень ΣE_i , що добре узгоджуються з відомим впливом на нього зростання електронегативності замісників біля атома Нітрогену.

Необхідно підкреслити, що аналогічні кореляції між електронними і геометричними параметрами та значеннями ΣE_i^2 в більшості випадків відсутні, що вказує, з одного боку, на невідповідність відповідних кореляцій зі значеннями ΣE_i , а з другого — на необхідність врахування при кореляціях сумарних енергій двох- і чотирьохелектронних взаємодій у відповідності з раніше розробленим нами підходом [1, 2].

Література:

1. Куцик-Савченко, Н. В. NH - і N -алкилформальдіміни: електронне строение и барьеры инверсии атома азота / Н. В. Куцик-Савченко, О. С. Лебедь, А. В. Просяник // Вопросы химии и хим. технологии. — 2014. — № 1. — С. 15–23.

2. Куцик-Савченко, Н. В. Влияние заместителей у иминного атома углерода на барьеры инверсии атома азота в HN-иминах / Н. В. Куцик-Савченко, О. С. Лебедь, А. В. Просяник // Вопр. химии и хим. технологии. — 2015. — № 2. — С. 45–52.

ПРОБЛЕМИ УТИЛІЗАЦІЇ ЯДЕРНИХ ВІДХОДІВ

Чикун Н. Ю., старший викладач,

Кравченко О. О., студент,

Київський національний торговельно-економічний університет

У наш час частка електроенергії, виробленої на атомних електростанціях в багатьох країнах світу, дуже значна. Україна в даному випадку не є виключенням, зокрема на атомних електростанціях, що знаходяться на території України, виробляється більше 50% всієї електроенергії [1]. Але при цьому є проблема радіоактивних відходів. Їх необхідно зберігати, переробляти і утилізувати. Після Чорнобильської катастрофи, яка відбулась 26 квітня 1986 р., різко актуалізувались проблеми екологічної безпеки довкілля [2].

Руйнування четвертого енергоблоку Чорнобильської атомної електростанції мало вибуховий характер, реактор був повністю зруйнований і в довкілля було викинуто велику кількість радіоактивних речовин. Для вирішення екологічних проблем сьогодення, пов'язаних з радіоактивним забрудненням довкілля, необхідно інформувати суспільство про реалії стану утилізації та захоронення радіоактивних відходів.

Метою роботи є аналіз щодо розміщення і стану могильників захоронення радіоактивних відходів з різних джерел і перспектив їх безпечної утилізації, а також переробки і утилізації радіоактивних відходів від роботи атомних електричних станцій.

Ще за часів Радянського союзу на територію сучасної України припадало близько 17% від всесоюзного виробництва електроенергії, велика кількість якої вироблялася на атомних електростанціях, які працюють на збагаченому урані. Крім цього, на той час на цій території бувшого Союзу виготовлялася і випробовувалася ядерна зброя. При видобутку, переробці, збагаченні уранової руди також накопичуються радіоактивні відходи, які створюють потенційну загрозу навколишньому середовищі.

Відомо, що на території України між 1960 і 1990 роками були створені могильники радіоактивних відходів, які з 1991 року перейшли Україні без необхідної інформації про характер і властивості цих відходів [3]. Таких пунктів, де є захоронення радіоактивних відходів можна назвати 7.

Багеровський могильник — колишній Багеровський аеродром: займає приблизно 300 га Ленінського району біля селища Багерово в Криму. Виглядає цей могильник як звичайний пагорб, оточений кільцем ґрунту. Про те, що зберігається в могильнику і в якій кількості точної інформації немає.

Феодосія-13 — колишнє сховище ядерної зброї в урочищі Кизилташ: колишній секретний об'єкт біля Судака в урочищі Кизилташ на даний момент являється могильником інструментів й матеріалів, якими користувалися при роботі з атомними боєприпасами.

Десятинський могильник знаходиться біля Деятина (Івано-Франківська область), де з 1950 року на місці села Луг знаходилася центральна база зберігання ядерних боєприпасів і ракет.

Могильник біля Цибулево: вірогідно, що могильник утворився у зв'язку з виконанням воєнних програм Радянського Союзу на території сучасної України.

Могильник радіоактивних речовин біля Донецького заводу хімічних виробів: найнебезпечніший могильник, який вже з 2001 року знаходиться в аварійному стані: відбулася розгерметизація, відпадають плити; знаходиться біля полігону, що використовується для випробувань вибухівки, вібрації яких також негативно впливають на цілісність могильника.

Пункти захоронення радіоактивних відходів на території зони відчуження Чорнобильської атомної електростанції (ПЗРВ «Буряківка», ПЗРВ «Підлісний», ПЗРВ «ІІ черга ЧАЕС»), пункти тимчасової локалізації РАВ (ПТЛРВ).

ПЗРВ «Буряківка» експлуатується з 1987 року. На сьогодні у зв'язку із вичерпанням проектного ресурсу ПЗРВ, розглядається можливість реконструкції об'єкту. До пункту «Буряківка» передана частина радіоактивних речовин і тверді джерела іонізуючого випромінювання після ліквідації могильника «Вакуленчук» Житомирської області 16 січня 2017 року.

ПЗРВ «Підлісний» та «ІІ черга ЧАЕС» створені у перші роки ліквідації аварії на ЧАЕС. У цих об'єктах розміщувались найбільш небезпечні високоактивні та довго існуючі аварійні РАВ. У подальшому радіоактивні відходи мають бути вилучені із цих об'єктів та перезахоронені у геологічному сховищі.

На території зони відчуження розміщено дев'ять пунктів тимчасової локалізації радіоактивних відходів (ПТЛРВ): «Станція Янів», «Нафтобаза», «Піщане плато», «Рудий ліс», «Стара Будбаза», «Нова Будбаза», «Трип'ять», «Копачі», «Чистогалівка», загальною площею біля 10 гектарів. На територіях ПТЛРВ розміщені траншеї і бурти з РАВ. Постійно ведуться роботи з обстеження територій ПТЛРВ, обслуговування та підтримки у безпечному стані траншей та буртів.

Ці усі пункти захоронення та зберігання радіоактивних відходів негативно впливають на стан екології України та являється великою загрозою для здоров'я та якості, тривалості життя громадян.

З 1991 року Україна почала відправляти ядерні відходи до Росії на зберігання і переробку, виплачуючи їй за це від 150 до 200 мільйонів доларів. Але згідно з «Об'єднаною конвенцією про безпечність праці з відпрацьованим паливом» усі ядерні відходи належать країні, де вони використовувалися, тому всі контракти з Росією про переробку ядерних відходів містять таку норму: Україна зобов'язана забрати назад ядерні відходи, що були відправлені нею до Росії, у 2018 році. Та що ж робити в цьому випадку, адже Україна поки не готова прийняти до себе всі ці ядерні відходи?

Виходом з цієї ситуації могла би стати побудова нового технологічного сховища «сухого типу» на території «зони відчуження», яка на даний момент вважається непридатною для ведення господарської діяльності [4] Ще у 2005 році Україна підписала з американською компанією «Holtec international» контракт на побудову даного сховища. Але закон, що дозволяє будувати це сховище був прийнятий лише на початку 2012 року. На даний момент іде будівництво сховища, але наскільки швидко воно відбувається, чи встигаємо ми та наскільки відповідає будівництво тим технологіям, які були нам обіцяні, відповісти складно.

Окрім цього 2013 р. розпорядженням Кабінету Міністрів України схвалено Імплементаційну угоду між Кабінетом Міністрів України та Організацією НАТО з підтримки (ОНП) про перезахоронення радіоактивних відходів, що утворилися внаслідок виконання військових програм колишнього СРСР в Україні. Тільки в 2015 р. Верховна Рада України ухвалила Закону “Про ратифікацію Імплементаційної угоди між Кабінетом Міністрів України та Організацією НАТО з підтримки (ОНП) про перезахоронення радіоактивних відходів, що утворилися внаслідок виконання військових програм колишнього СРСР в Україні”.

Зважаючи на все те, що ми зараз маємо, слід кожному українцю уважно слідкувати за інформацією, адже ця тема нині не дуже поширена на телебаченні, газетах і т. д, але від цього залежить дуже багато.

Суспільство необхідно інформувати про заплановані заходи і їх виконання щодо покращення екологічної ситуації в Україні, щоб не повторювався сумний досвід Чорнобиля, де велика кількість людей загинула та зазнала небезпечного впливу радіації через відсутність своєчасної достовірної інформації.

Як висновок, необхідно поглибити вивчення досвіду європейських країн, США, Японії щодо утилізації та захоронення радіоактивних відходів та побудови в Україні сучасних високотехнологічних підприємств, які дозволять знизити потенційні загрози довкіллю.

Література:

1. Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/news/2017/02/16/621101/>
2. Перепелиця О. П. Екохімія та ендоскопія елементів: Довідник з екологічного захисту / О. П. Перепелиця — К.: НУХТ, Екохімія, 2004. — 734 с.
3. Режим доступу: https://lb.ua/news/2015/06/17/308525_rada_dala_dobro_perezahoronenie.html
4. Режим доступу: <https://economics.unian.net/energetics/911910-chernobyilskaya-zona-stanet-hranilischem-yadernyih-othodov.html>

ДО ПИТАННЯ ГОТОВНОСТІ КУРАТОРІВ АКАДЕМІЧНИХ ГРУП ДО ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО СТВОРЕННЯ СІМ'Ї У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Шелест Н. А.,

здобувач кафедри педагогіки,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Сьогодні інститут сім'ї переживає суттєві складнощі: руйнуються сімейні відносини, знижуються виховні функції сім'ї, росте рівень дитячої бездоглядності та безпритульності. Тому серед пріоритетних напрямів сучасної педагогічної науки вагоме місце посідає проблема формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентської молоді.

Теоретичний аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми дав змогу уточнити сутність поняття «ціннісне ставлення до створення сім'ї» як інтегровану моральну якість особистості, яка являє собою єдність мотивів, переконань, свідомості, емоційної та діяльнісної сфери. Ознаками сформованості ціннісного ставлення студентів до створення сім'ї є потреби, інтереси за допомогою яких вони оцінюють значущість сім'ї для окремої особистості та суспільства загалом. Сформованість ціннісного ставлення до створення сім'ї є основою формування готовності студентської молоді до сімейного життя, усвідомленого батьківства.

Діяльність куратора академічної групи передбачає орієнтування на особистість студента як найвищу цінність, формування у молоді ціннісного ставлення до створення сім'ї. Отже, постає проблема розгляду теоретичних аспектів готовності кураторів академічних груп до формування у студентської молоді ціннісного ставлення до створення сім'ї.

Теоретичний аналіз досліджень проблеми професійної готовності свідчить про те, що ця категорія має різноманітні психолого-педагогічні інтерпретації й розглядається як:

- стан підготовленості (М. Дьяченко, Л. Кандибович, В. Крутецький та ін.);

- складне особистісне утворення, що містить ідейно-моральні та професійно-педагогічні погляди, переконання, професійну спрямованість психічних процесів, самовладання, педагогічний оптимізм, налаштованість на педагогічну працю, здатність до подолання труднощів, до самооцінки результатів даної праці, потребу в професійному самовихованні (Л. Кондрашова);

- як цілісну систему, що вибудовується як інтегральне ціле на основі загально педагогічного (є складові професійної загально педагогічної готовності), особливого (має свою специфіку, зумовлену особливостями й закономірностями процесу формування готовності педагога до певного виду діяльності) та індивідуального (відображає залежність готовності від підготовки, особистісно-професійних характеристик педагога) (О. Матвієнко);

- як активний стан особистості, що породжує діяльність; як езультат діяльності; як якість особистості, що визначає настановлення на професійну діяльність (Л. Петриченко);

- специфічний стан (М. Левітов, Б. Ломов та ін.);

- в основу стану готовності покладено фіксовані настановлення, що формуються в результаті інтеграції суспільного та індивідуального досвіду і є внутрішніми регуляторами поведінки людини (Д. Узнадзе);

- сукупність моральних, психологічних та професійних якостей (М. Дьяченко, Л. Кандибович та ін.).

Теоретичний аналіз різноманітних поглядів щодо поняття «професійна готовність» дозволяє виділити принципово значущі положення й знайти певну єдність поглядів:

- готовність як психічний стан не протиставляють готовності як якості особистості, оскільки вона в тому чи іншому випадку є психологічною передумовою ефективної діяльності (Л. Каніщевська);

- готовність як психологічний стан особистості — це внутрішня налаштованість на певну поведінку під час виконання навчальних та трудових завдань, настановлення на активні та цілеспрямовані дії під час навчання і в процесі роботи (М. Дьяченко, Л. Кандибович);

- готовність — складне структурне утворення, у центрі якого знаходиться усвідомлення педагогічної праці як головного сенсу життя;

- готовність до педагогічної діяльності передбачає сумлінне та відповідальне ставлення до педагогічної діяльності; прагнення виконувати її з позиції творчого підходу; сформованість стійких

мотивів професійної діяльності; наявність професійних знань, умінь і навичок [1, с. 96–98].

У контексті цього визначення готовність кураторів академічних груп до формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентської молоді розуміється нами як приватне виявлення готовності до самостійної педагогічної діяльності, як цілісне особистісне утворення.

Структуру готовності кураторів академічних груп до формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентської молоді ми будемо розглядати в єдності чотирьох взаємопов'язаних структурних компонентів:

- ціннісно-мотиваційного, заснованого на стійкій спрямованості щодо організації процесу формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентської молоді як актуального аспекту професійної діяльності, прагненні виконувати цю діяльність на високому рівні, спроможності забезпечити продуктивний розвиток студента та закласти основи для власного професійного та особистісного зростання;

- когнітивного, який об'єднує сукупність знань куратора академічної групи щодо його ролі у розвитку та саморозвитку особистості студента, знання про сутність ціннісного ставлення до створення сім'ї та особливості її формування у студентської молоді;

- діяльнісно-технологічного, який передбачає володіння формами і методами формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентської молоді;

- рефлексивного, який пов'язаний з аналізом процесу формування ціннісного ставлення до створення сім'ї; ставлення до даної сфери професійної діяльності, характеру та рівня її виконання.

Показниками готовності куратора академічної групи до формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентської молоді було визначено:

- емоційно-позитивна мотивація щодо формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентської молоді, прагнення ефективно реалізувати її;

- знання про сутність ціннісного ставлення до створення сім'ї; особливості формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентської молоді;

- володіння відповідними формами і методами формування ціннісного ставлення до створення сім'ї;

- рефлексивна позиція, яка пов'язана з адекватним оцінюванням себе як наставника, здатного формувати ціннісне ставлення до створення сім'ї у студентської молоді.

Проведене дослідження не вичерпує багатогранності теоретичних і практичних пошуків розв'язання проблеми. Перспективним вважаємо вивчення питання щодо сформованості готовності кураторів академічних груп з формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентської молоді.

Література:

1. Гладков С. М. Готовность будущего специалиста к педагогической поддержке личности в учреждениях интернатного типа : дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Гладков Сергей Михайлович. — Балашов, 2005. — 165 с.

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ГОТОВНОСТІ КУРАТОРІВ СТУДЕНТСЬКИХ ГРУП ДО ВИХОВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ЗРІЛОСТІ У СТУДЕНТІВ АГРАРНИХ КОЛЕДЖІВ

Школьна М. С.,

аспірантка кафедри педагогіки ,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Соціально-економічні та політичні зміни в Україні передбачають активний пошук нових шляхів підвищення ефективності виховання молоді. У цьому контексті актуальності набуває проблема готовності кураторів студентських груп до виховання соціальної зрілості у студентів аграрних коледжів.

Аналіз наукової літератури дає змогу уточнити сутність поняття «готовність кураторів студентських груп до виховання соціальної зрілості у студентів аграрних коледжів» як інтегративну якість особистості, що характеризується ціннісно-мотиваційним ставленням до проблеми виховання соціальної зрілості; обізнаністю у концепціях виховання соціально зрілої особистості; знаннями про предмет і способи діяльності; володінням формами і методами виховання соціальної зрілості; адекватним оцінюванням себе як куратора студентської групи, здатного виховувати означену якість у студентів аграрних коледжів.

Використовуючи ідеї особистіно-діяльнісної теорії (Л. Виготський, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн та інші) визначено критерії і показники готовності кураторів студентських груп до виховання соціальної зрілості у студентів аграрних коледжів, а саме:

- аксіологічно-мотиваційний (ціннісно-мотиваційне ставлення до формування соціальної зрілості у студентів аграрних коледжів; прагнення ефективно виховувати соціально зрілу особистість);

- когнітивний (знання про сутність соціальної зрілості та особливості виховання цієї якості у студентів аграрних коледжів);

- операційно-діяльнісний (володіння кураторами студентських груп формами і методами виховання соціальної зрілості у студентів аграрних коледжів);

- рефлексивний (адекватне оцінювання себе як куратора студентської групи, здатного виховувати соціальну зрілість у студентів аграрних коледжів).

Визначення осмислення поняття «соціальна зрілість» відбувалось за допомогою запитання: «Який зміст Ви вкладаєте у поняття «соціально зріла особистість»? Перерахуйте якості прояву соціальної зрілості (всього було залучено 50 кураторів студентських груп).

Результати анкетування кураторів студентських груп аграрних коледжів свідчить про те, що 15 (30,0 %) з них назвали три і більше ознаки прояву даної якості, що свідчить про високий рівень усвідомлення наведеної дефініції.

Середній рівень осмислення поняття «соціальна зрілість» мають 20 (40,0 %) кураторів студентських груп. Характеризуючи сутність поняття «соціально зріла особистість» вони, в основному обмежувались формальними відповідями.

Низький рівень розуміння поняття «соціально зріла особистість» виявили 15 (30,0 %) кураторів студентських груп. Вони назвали лише окремі якості соціально зрілої особистості. Це свідчить про недостатність знань щодо сутності соціальної зрілості.

Кураторам студентських груп було задано запитання: «Назвіть, будь ласка, особливості виховання соціальної зрілості у студентів аграрних коледжів».

Результати анкетування свідчать, що 14 (28,0 %) кураторів студентських груп виявили високий рівень знань щодо особливостей виховання соціальної зрілості у студентів аграрних коледжів. Середній рівень знань щодо особливостей виховання соціальної зрілості у студентів аграрних коледжів виявило 16 (32,0 %) кураторів студентських груп. Низький рівень знань щодо особливостей виховання цієї якості особистості виявило 20 (40,0 %) кураторів студентських груп.

З'ясувати рівень готовності кураторів студентських груп до застосування методів виховання соціальної зрілості у студентів аграрних коледжів намагалися за допомогою запитання: «Які методи виховання соціальної зрілості Ви використовуєте у практиці роботи? Перерахуйте їх».

У результаті анкетування 14 (28,0 %) кураторів студентських груп назвали такі методи виховання соціальної зрілості у студентів аграрних коледжів, як-от: розповідь, роз'яснення, переконання, бесіда, особистий приклад, педагогічна вимога, вправи, привчання, доручення, виховуючи ситуації; заохочення, покарання, тренінг. Це свідчить про володіння кураторами студентських груп методами виховання соціальної зрілості у студентів аграрних коледжів.

Значна кількість кураторів студентських груп 20 (40,0 %) назвали сукупність методів виховання соціальної зрілості у студентів аграрних коледжів (переважно не більше трьох), серед яких домінують: розповідь, роз'яснення, бесіда, переконання, приклад, виховуючи ситуації. Це свідчить про достатнє володіння кураторами студентських груп методами виховання соціальної зрілості у студентів аграрних коледжів.

Слід зазначити, що 16 (32,0 %) кураторів студентських груп назвали лише по одному методу виховання соціальної зрілості у студентів аграрних коледжів, а саме: бесіда, розповідь, приклад, переконання, виховуючи ситуації, тренінг, що свідчить про їх неепідготовленість до вирішення цієї проблеми.

Визначення рівня сформованості рефлексивної позиції кураторів студентських груп відбувалося за допомогою тесту визначення професійної позиції «Хочу і можу» (А. Бадак, Є. Ківшик) [1, с. 116].

Результати тестування свідчать, що 18 (36,0 %) кураторів студентських груп характеризуються сформованістю рефлексивної позиції, що виявляється в адекватній самооцінці, упевненості у власних силах.

Недостатньо розвинена рефлексивна позиція у 20 (40,0 %) кураторів студентських груп. Це виявляється у неадекватній самооцінці, невпевненості у власних силах.

Рефлексивна позиція нерозвинена у 12 (24,0 %) кураторів студентських груп.

На основі співвіднесення поданих вище показників готовності кураторів студентських груп до виховання соціальної зрілості у студентів аграрних коледжів було виявлено рівні їх готовності.

Високий рівень готовності до виховання соціальної зрілості у студентів аграрних коледжів виявили 34,0 % кураторів студентських груп. Вони характеризуються ціннісно-мотиваційним ставленням до виховання соціальної зрілості; прагненням ефективно здійснювати цю діяльність. Куратори студентських груп, які виявили цей рівень готовності, мають глибокі знання про сутність соціальної зрілості й особливості її виховання у студентів аграрних коледжів; володіють формами і методами виховання соціальної зрілості; характеризуються

сформованою рефлексивною позицією, що виявляється у впевненості у власних силах.

Середній рівень готовності до виховання соціальної зрілості у студентів аграрних коледжів виявило 40,0 % кураторів студентських груп. Вони виявляють ситуаційну спрямованість щодо виховання соціальної зрілості у студентів аграрних коледжів; мають достатні знання про сутність соціальної зрілості й особливості її виховання у студентів аграрних коледжів; характеризуються недостатнім володінням формами і методами виховання соціальної зрілості; частково сформованою рефлексивною позицією, що виявляється в невпевненості у власних силах.

Низький рівень готовності до виховання соціальної зрілості виявило 26,0% кураторів студентських груп. Для них характерними є індивідуальне ставлення до проблеми виховання соціальної зрілості у студентів аграрних коледжів; недостатні знаннями щодо сутності й особливостей виховання цієї якості особистості. Вони не володіють формами і методами виховання соціальної зрілості у студентів аграрних коледжів; вирізняються нерозвинутою рефлексивною позицією.

Література:

1. Пазухина С. В. Педагогическая успешность: диагностика и развитие профессионального сознания учителя: [учебное пособие] / Светлана Вячеславовна Пазухина. — СПб. : Речь, 2007. — 224 с.

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЗБУТОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

*Шульга Л. В., к. е. н., доцент,
Полтавська державна аграрна академія*

Основною складовою на підприємстві є збутова діяльність як заключний етап в ланцюгу по створенню, виробництву і доведенню до споживачів продукції. Від її якості залежить ритмічність і ефективність діяльності кожного окремого підприємства та всіх взаємопов'язаних з ним підприємств.

Збутова діяльність в аграрному секторі має свої особливості. До початку 90-х років минулого століття питання реалізації виробленої продукції не поставало перед більшістю сільськогосподарських виробників України. Це пояснюється тим, що визначення обсягів виробництва, закупівлі продукції та встановлення ціни на неї здійснювалися централізовано державними органами. Перехід України до ринкової економіки супроводжувався розпадом централізованої системи розподілу сільськогосподарської продукції та продовольства, в

результаті чого була зруйнована система просування продовольчих товарів до споживачів.

В результаті товаровиробники зіштовхнулися з проблемою відсутності ефективної ринкової інфраструктури, яка залишається актуальною, особливо в частині розбудови функціонального організаційно-економічного механізму створених інститутів обслуговування процесу товароруку.

Формування сучасних ринкових тенденцій у розвитку товарного обігу вимагає прозорості і стабільності процедур продажу продукції товаровиробниками роздрібній ланці та безпосередньо споживачам, що забезпечується лише за наявності розвиненої ринкової інфраструктури та дієвого організаційно-економічного механізму її функціонування.

У сьогоднішній в сегменті інфраструктури найбільш вагомо регулюючу роль відіграє інститут гуртової торгівлі (рис. 1), зокрема біржова торгівля. За даними Держстату України, станом на 1.01.2015 р. в країні було зареєстровано 586 бірж, торгівля аграрною продукцією здійснювалася більш ніж на 400 біржах [1].

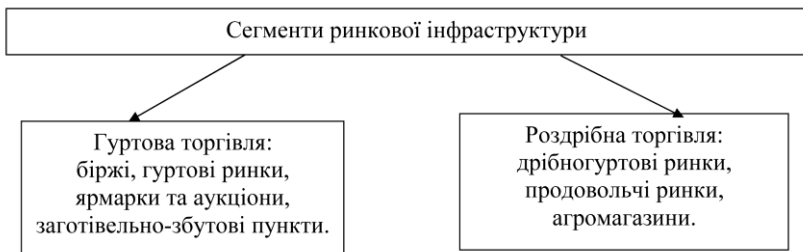

Рис. 1 Основні складові цивілізованого організованого аграрного ринку.

Нині у структурі загального товарообороту роздрібного продовольчого ринку частка посередницьких структур становить близько 85 %. Якщо ж власник продукції потрапив на продовольчий ринок, то одержана ним виручка буде значно меншою від суми виручки, яку отримує посередник. Оскільки у посередника є свої постійні покупці, він добре орієнтується на кон'юнктурних змінах, які відбуваються на даному сегменті ринку, і не залежить від фактора часу (може торгувати і наступного дня), а нереалізовану продукцію він може продати переробним підприємствам, з якими уклав угоду про надання агентських послуг із заготівлі продукції.

Отже, вирішення питань, пов'язаних з ефективною реалізацією сільськогосподарської продукції, має здійснюватися через належний розвиток інфраструктури аграрного ринку; вибір оптимальних каналів збуту сільськогосподарської продукції; створення систем моніторингу

цивілізованого аграрного ринку; оптимізація ролі держави у розвитку й стабілізації біржового аграрного ринку; тощо. Лише обґрунтовані та злагоджені дії держави і всіх учасників ринку дозволять поліпшити ситуацію на ньому та забезпечити ефективну реалізацію сільськогосподарської продукції й підвищення рівня дохідності функціонування аграрних товаровиробників.

А для цього перед аграрними виробниками постає низка економічних проблем щодо формування та активізації збутової діяльності підприємства, зокрема:

- відсутність інформації про ринки;
- низькі реалізаційні ціни та низький споживчий попит;
- нездатність організувати виробничий процес у часі таким чином, щоб максимально відповідати потребам ринку;
- обмежена конкурентоспроможність на ринку;
- незначний досвід у галузі створення кооперативів;
- недостатня поінформованість про системи планування бізнесу та маркетинг;
- відсутність ефективно організованих гуртових ринків та біржової торгівлі;
- обмежений доступ до конкурентних пропозицій щодо постачання продукції та нерозвинена інфраструктура тощо.

Література:

1. Державна служба статистики України. — офіційний сайт [Електронний ресурс]. — Режим доступу: // <http://ukrstat.gov.ua>

ЗВ'ЯЗОК МІЖ МЕТОДАМИ СУПЕРПОЗИЦІЇ ТА ОДНОРІДНИХ РОЗВ'ЯЗКІВ В ЗАДАЧАХ ДИНАМІЧНОЇ ТЕОРІЇ ПРУЖНОСТІ ДЛЯ СКІНЧЕНИХ ЦИЛІНДРІВ

Якименко М. С., к. ф.-м. н., доцент,

Якименко С. М., к. ф.-м. н., доцент,

Центральноукраїнський національний технічний університет

Серед основних аналітичних методів розв'язування осесиметричної просторової задачі динамічної теорії пружності виділяють метод суперпозиції [1,2] та метод однорідних розв'язків [3].

В даній роботі, виходячи із представлення для методу суперпозиції, отримуються формули для переміщень, що співпадають по формі із розкладом по однорідним розв'язкам. Основним методом є інтегрування в комплексній площині, використовуючи для перетворення контурів

підхід Зоммерфельда-Ватсона, запропонований в роботах [3, 4] для напівсмуги та прямокутника.

Розглянемо граничну задачу для пружного циліндра довжиною $h = H/a$ та радіусом $r = R/a$ із вільною боковою поверхнею і силовим навантаженням на торцях:

$$\sigma_z(r, \pm h) = g(r), \quad \sigma_r(1, z) = 0, \quad \tau_{rz}(1, z) = 0, \quad \tau_{rz}(r, \pm h) = 0. \quad (1)$$

Розв'язок такої задачі за методом однорідних розв'язків записується у наступній формі [3]:

$$\begin{aligned} u_r &= \sum_{n=1}^N u_r^{(n)} + \sum_{m=1}^M u_r^{(m)} + \sum_{\alpha=1}^{\infty} \left[u_r^{(\alpha,1)} + u_r^{(\alpha,2)} \right], \\ u_z &= \sum_{n=1}^N u_z^{(n)} + \sum_{m=1}^M u_z^{(m)} + \sum_{\alpha=1}^{\infty} \left[u_z^{(\alpha,1)} + u_z^{(\alpha,2)} \right] \end{aligned} \quad (2)$$

В цій формулі N — кількість дійсних, M — уявних коренів.

Розглянемо перетворення компонент переміщень на прикладі осевих переміщень u_z . Згідно методу суперпозиції [1] u_z має вигляд

$$u_z(r, z) = u_z^{(1)}(r, z) + h \sum_{j=1}^{\infty} y_j W_2^{(j)}(z) \frac{J_0(\lambda_j r)}{J_0(\lambda_j)} + y_0 \frac{\sin \gamma_1 z}{\gamma_1}, \quad (3)$$

$$\text{де } u_z^{(1)}(r, z) = \sum_{n=1}^{\infty} (-1)^n \frac{F(k_n)}{\tilde{P}(k_n)} k_n \tilde{u}_z(r, k_n) \sin k_n z,$$

$$F(k_n) = y_0 2\kappa \frac{2\gamma_1 \sin \gamma_1 h}{h q_1^2} - \gamma_1^2 \sum_{j=1}^{\infty} \frac{y_j}{\lambda_j^2 + q_1^2} \left[\frac{2(1+2\kappa)k_n^2}{\lambda_j^2 + q_2^2} - \frac{\kappa \gamma_2^2}{\lambda_j^2} \right],$$

$$\tilde{P}(k_n) = q_1 q_2 k_n^2 I_0(q_2) I_1(q_1) - \frac{(k_n^2 + q_2^2)^2}{4} I_0(q_1) I_1(q_2) - \frac{\gamma_2^2}{2} q_1 I_1(q_1) I_1(q_2),$$

$$W_2^{(j)}(z) = \frac{\text{sh } p_2 z}{\text{sh } p_2 h} - \frac{\lambda_j^2 + p_2^2}{2\lambda_j^2} \frac{\text{sh } p_1 z}{\text{sh } p_1 h},$$

$$\tilde{u}_z(r, k_n) = (k_n^2 + q_2^2) I_1(q_2) I_0(q_1 r) - q_1 q_2 I_1(q_1) I_0(q_2 r), \quad \kappa = \frac{\nu}{1-2\nu}, \quad k_n = \pi n / h$$

, λ_j — корені рівняння $J_1(\lambda) = 0$, $\gamma_1 = \omega a / c_1$, $\gamma_2 = \omega a / c_2$, $q_i^2 = k_n^2 - \gamma_i^2$,

$p_i^2 = \lambda_j^2 - \gamma_i^2$, $i = \overline{1, 2}$; $c_1 = c_2 \sqrt{2(1-\nu)/(1-2\nu)}$ — швидкість поздовжніх

пружних хвиль.

Замість ряду для $u_z^{(1)}(r, z)$ у виразі (3) розглядаємо наступну функцію комплексної змінної ξ :

$$u_z^{(1)}(r, z) = \frac{1}{2} \left(-\frac{h}{2\pi i} \oint_{C_1 \cup C_2} \frac{F(\xi) \xi \tilde{u}_z(r, \xi)}{\tilde{P}(\xi) \sin \xi h} \sin \xi z d\xi \right), \quad (4)$$

так як

$$\sum_{n=1}^{\infty} (-1)^n \frac{F(k_n)}{\tilde{P}(k_n)} k_n \tilde{u}_z(r, k_n) \sin k_n z = -\frac{h}{2\pi i} \oint_{C_1 \cup C_2} \frac{F(\xi) \xi \tilde{u}_z(r, \xi)}{\tilde{P}(\xi) \sin \xi h} \sin \xi z d\xi.$$

В інтегралі (4) функції $F(\xi)$, $\tilde{u}_z(r, \xi)$, $\tilde{P}(r, \xi)$ отримуються заміною k_n на ξ у відповідних виразах.

Полюси підінтегрального виразу розділимо на три групи (див. рис. 1): 1) нулі $\sin \xi h = 0$ — позначені темними кружками; 2) нулі $\tilde{P}(\xi) = 0$ — нулі визначника Похгаммера-Крі — позначені світлими кружками; 3) $\xi = ip_1$ та $\xi = ip_2$ полюси функції $F(\xi)$ — позначені хрестиками.

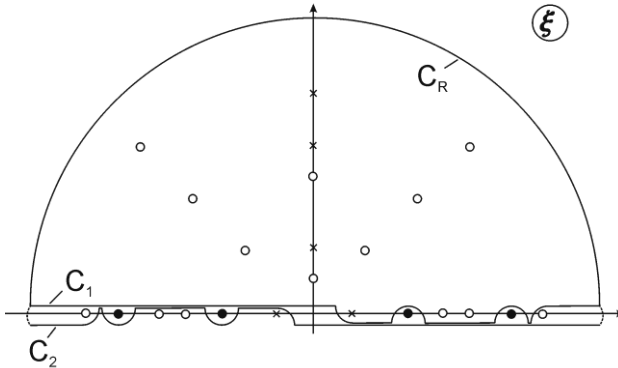

Рис. 1. Контури для обчислення інтегралів по методу Зомменфельда-Ватсона

Внаслідок непарності підінтегрального виразу в (4), інтеграл по контуру $C_1 \cup C_2$ замінюємо подвоєним інтегралом по контуру C_1 . Далі замикаємо контур C_1 зверху дугою півкола C_R радіуса R . При обрахуванні інтеграла по контуру $C_1 \cup C_R$ слід враховувати наступні точки: нулі визначника Похгаммера-Крі 1) на дійсній осі ξ_n ,

(кількість N), 2) на уявній осі ξ_m (кількість M), 3) в комплексній площині $\xi_r^{(1)}$ та $\xi_r^{(2)}$ (нескінченна кількість) та 4) полюси функції $F(\xi)$.

Інтеграл по дузі півкола C_R тотожно рівний нулеві. Інтеграл по контуру $C_1 \cup C_R$ обраховуємо по лишкам. Для врахування лишків від полюсів $1/\tilde{P}(\xi)$ вводимо позначення $V(\xi, r, z) = \frac{F(\xi)\tilde{\xi}u_z(r, \xi)}{\tilde{P}'(\xi)\sin \xi h}$. Тоді частина виразу для переміщень, що відповідає цим лишкам, запишеться у вигляді

$$u_z^{(1)}(r, z) = 2\pi i \left\{ \sum_{n=1}^N V(\xi_n, r, z) + \sum_{m=1}^M V(\xi_m, r, z) + \sum_{\alpha=1}^{\infty} [V(\xi_{\alpha}^{(1)}, r, z) + V(\xi_{\alpha}^{(2)}, r, z)] \right\} \quad (5)$$

Із врахуванням лишків для полюсів $F(\xi)$:

$$u_z^{(1)}(r, z) = -h \left\{ \sum_{n=1}^N V(\xi_n, r, z) + \sum_{m=1}^M V(\xi_m, r, z) + \sum_{\alpha=1}^{\infty} [V(\xi_{\alpha}^{(1)}, r, z) + V(\xi_{\alpha}^{(2)}, r, z)] \right\} + \gamma_1^2 \sum_{j=1}^{\infty} y_j \frac{J_0(\lambda_j r)}{J_0(\lambda_j)} \frac{\text{sh } p_2 z}{\text{sh } p_2 h} - \sum_{j=1}^{\infty} y_j \frac{\lambda_j^2 + p_2^2}{\lambda_j^2} \frac{J_0(\lambda_j r)}{J_0(\lambda_j)} \frac{\text{sh } p_1 z}{\text{sh } p_1 h} + y_0 \frac{\sin \gamma_1 z}{\sin \gamma_1 h} \quad (6)$$

Друга частина цього виразу (яка не містить $V(\xi, r, z)$) співпадає із другим рядом у виразі для переміщень по методу суперпозиції $u_z(r, z)$ і скорочується з ним при підстановці в (1). Вираз, що залишається, еквівалентний представленню (2) за методом однорідних розв'язків.

Таким чином, встановлено, що розв'язок по методу суперпозиції (3) і однорідні розв'язки (2) повністю ідентичні між собою. Для доведення цього факту використані лише співвідношення (3), які слідує із граничних умов для нормальних напружень на стороні $r=1$.

Література:

1. Якименко М. С. Високочастотні коливання циліндрів скінченної довжини / М. С. Якименко, В. В. Мелешко, А. Ф. Улітко, В. Т. Грінченко // Доп. НАН України. — 2009. — № 5. — С. 83–86.
2. Meleshko V.V. Parametric oscillatory instability on axially-symmetrical test mass elastic modes in Advanced LIGO interferometer / V.V. Meleshko, S.E. Strigin, M.S. Yakymenko // Physics Letters A. — 2009. — Vol. 343 (41). — p. 3701–3704.

3. Динамика упругих тел / [Головчан В. Т., Кубенко В. Д., Шульга Н. А. и др.] — К.: Наук. думка. — 1986. — 288с. — (Пространственные задачи теории упругости и пластичности: в 6 тт., Т. 5).

4. Гомилко А. М. О методах однородных решений и суперпозиции в статических граничных задачах для упругой полуполосы / А. М. Гомилко, В. Т. Гринченко, В. В. Мелешко // Прикл. механика. — 1986. — Т. 22, №8. — С. 84–93.

BREXIT AND ITS IMPACT ON CONTEMPORARY EUROPE

***Yakovenko N. L.,** Professor,
Institute of International Relations,
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

After the Second World War, Britain's global role could be properly estimated considering its continental policies. The UK had been a member of the EC/EU since January 1973 and derived its satisfaction from the experience though traditionally the British have never had much love for Europe.

Until the 1960s most of British political leaders did not see the relationship with the continent as fundamental. UK was unwilling to join the Coal and Steel Community in 1952. Nor did Britain take part in the talks in Messina in 1950 which led to the 1957 Treaty of Rome and the creation of the Common Market. Neither the Labour nor Conservative Party was keen on economic integration. As a result, Britain was a late entrant to the European Community.

For over fifty years Britain had had a choice: to build a new world role for itself based on its full and active membership of Europe, or to face a future of increasing isolation and impotence. At that time Britain needed Europe in order to exert influence and advance her interests.

The point is that the European Union is quite different from any other international organization to which Britain belongs. Most such organisations, such as the Commonwealth and NATO, are intergovernmental in nature. They cannot bind individual states against their will. Some EU activities are carried out in an intergovernmental way as well. But for most EU matters, by contrast, the key characteristic is supranationalism. Membership of the EU limits the state sovereignty to some extent, and it is this point which made the issue supremely important in the minds of some politicians.

There were deep divisions over Europe among many sections of the public and in particular among British political leaders. Most difficulties and differences with the EU (EC) arose from a fundamental disagreement over whether the EU should become integrated into a supranational, federal

Europe or a confederation based upon co-operation between nation-states. British opposition to European federalism was deeply rooted in British political philosophy, history, politics and culture, and could not be easily overcome by enthusiasts for federalism.

Having joined the Community in 1973 the UK soon acquired the reputation of an “awkward partner” — reluctant to support new initiatives (such as currency co-operation in the EMS, launched in 1979 without full UK involvement) and, from the late 1970s until 1984 settlement at Fontainebleau, pursuing a grievance over its net contribution to the Community budget.

There have been numerous disputes within the UK about the appropriate relationship with Europe. The Conservative Party came into internal conflict on the issue of Britain’s European involvement. M. Thatcher’s nationalistic style had never fitted easily with compromise-ridden European co-operation. Nevertheless she signed the 1986 SEA, which promised to deepen substantially the economic integration and strengthen the Community’s decision-making institutions.

Her successor John Major consistently sought to achieve a balance between the pro- and anti-European factions within his party. Major spoke of putting Britain “at the very heart of Europe” and signed the 1992 Maastricht Treaty. At the same time he ensured that the UK had “opt-outs” from both the single currency and a Social Chapter concerned with workers’ rights in the labour market. Over the following years, attacks on the alleged intrusions of the EU into British life and on the ambitions of some for the EU to become some form of federation, won increasing popularity not only among Conservatives.

The improvement in Britain’s relations with its EU partners was created when pro-European Labour Party returned to office under Tony Blair in 1997. The UK signed up to the Amsterdam Treaty, which included some increases in the powers of EU institutions. However, on the biggest issue facing the EU — the single currency — the UK remained on the outer fringes of the Union. According to G. Watson, a UK Member of the European Parliament, “Labour’s former PM Tony Blair was keen to talk of putting Britain at the heart of Europe, but went on to let Britain stand aside on many key issues. His successor Gordon Brown has been keen to lecture our continental partners on issues such as the financial crisis, but working with other countries involves a dialogue, not a monologue”.

The UK was not a party to the Schengen Agreement on the abolition of border controls. Britain had not joined the euro, and it was highly unlikely that she would join it in the future [1].

Nevertheless, according to many UK politicians, the best place for Britain remained at the very heart of Europe. Unfortunately they were wrong.

“Brexit” has recently become a commonly used term for the United Kingdom’s withdrawal from the European Union and entered the vocabulary

of political science. The British government led by David Cameron held a nation-wide referendum on the issue in 2016; a majority voted to leave the European Union.

Certain impact on UK relations with world states will be exerted by this so called Brexit, British withdrawal from the European Union. Following the 2016 referendum vote to leave, the UK government started the withdrawal process on 29 March 2017, putting the UK on course to leave by April 2019. As Theresa May said, “Britain is leaving the European Union and there can be no turning back” [2]. Moreover, winning a snap election to be held on 8 June 2017, could give May a stronger hand in dealing with Brussels in the forthcoming Brexit negotiations.

On March 29, 2017, Prime Minister Theresa May has written to European Council President Donald Tusk to notify him of the UK’s intention to leave the EU. “While we are leaving the institutions of the European Union, we are not leaving Europe. We will remain a close friend and ally. We will be a committed partner. We will play our part to ensure that Europe is able to project its values and defend itself from security threats. And we will do all that we can to help the European Union prosper and succeed” [3].

Nevertheless for the EU, it will have some serious problems. **Firstly**, the EU will lose the country — which is the second European economy in terms of GDP — and important financial donor. According to estimates of some economists EU financial assistance to less developed countries of Central Europe, like Poland, Romania, could shrink somewhere in 15%. In other words, without the UK it will be more difficult to the EU as the common market.

Secondly, it will change the balance of forces because for a long time Britain has played the role of balancer between France, Germany and other countries. And for many weaker countries in the political sense as Poland, Hungary, it will be harder to defend their interests under the pressure from France and Germany, who will try to impose their vision of the European Union development and their individual policies. For example, it is about the same immigration quotas or financial discipline.

Third. Of course, the exit of the country can inspire Eurosceptics in other countries, and according to the domino theory this exit could spread to some other countries. At this point, those countries which have financial problems are at risk, and they consider the EU as the source of these problems, because the EU and Germany comply to more austerity, which is not popular in society. Or those countries that are considered significant donors, and they do not want to spend more of their resources to shelter the weaker countries [4].

The UK government trusts that Brexit talks can be concluded within the two-year timeframe and once free trade arrangements have been agreed on Britain can remain as a strong partner for the EU. Several decades of joint

work are at stake and it is a common interest that relations should remain good after Britain's exit from the bloc, for this reason it is important that negotiations should be pragmatic. After it departs, Britain will continue to be Europe's second-biggest economy, so a constructive deal is needed. Talks should not only be about the terms of Britain's exit but also about future ties. For the states of Central and Eastern Europe Brexit is of extreme importance.

In connection with this, **UK CEE Mediation Consultancy** was established in 2014 which is a community interest company based in London.

UK CEE (the "CEE" stands for Central Eastern European region) — operates more specifically with UK and "Visegrad 4" nations — i.e. the Slovak Republic, the Czech Republic, Poland and Hungary). UK CEE's key mission is to generate a dialogue, which promotes constructive intercultural and transnational interaction leading to a greater mutual understanding between UK and V4 communities at a local level — as well as between the nations of the V4 and the UK.

UK CEE aims to promote international partnerships and collaborations dialogues which provides creative solutions to tensions caused by the current challenging socio political climate within the UK and Central Eastern Europe. In doing this, the dialogue of UK CEE is informed by its extensive experience of intra and intercultural issues, as well as its experience of cross border and interdisciplinary dialogue and cooperation.

Brexit might force the UK to give greater attention to Commonwealth countries and deepen further its special relationship with the US. In general, there are lots of opinions and ideas concerning Brexit meaning for the whole world. While there are many things about the EU that are far from perfect, many of the claims made by the "leave" campaign were based on isolationist ideology, rather than on reasoned argument.

In my opinion, while seeking to define its place in the world after Brexit, the UK will obviously find some reasonable variant to remain a great power.

Literature:

1. Яковенко Н. Л. Велика Британія в міжнародних організаціях. — К. : ВПЦ «Київський університет», 2011. — 400 с.

2. Why British Prime Minister Theresa May Has Called For a Snap Election [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.huffingtonpost.com/entry/theresa-may-snap-election_us_58f62083e4b0da2ff8634906.

3. Prime Minister's Commons Statement on Triggering Article 5 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.gov.uk/government/speeches/prime-ministers-commons-statement-on-triggering-article-50>.

4. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://icps.com.ua/en/studies-icps/foreign-policy/brexit-a-point-of-no-return/>.

Наукове видання

НАУКОВІ РОЗРОБКИ, ПЕРЕДОВІ ТЕХНОЛОГІЇ, ІННОВАЦІЇ

Збірник наукових праць та тез наукових доповідей
за матеріалами IV Міжнародної науково-практичної конференції

Редакційна колегія:

Ігнат'єва І. А., Кучеренко Д. Г., Чаграк Н. І.

Підписано до друку 26.05.2017

Видавець Пшонківський О. В.
Реєстраційне свідоцтво ДК № 1500 від 22.09.2003 р.
Поштова адреса: а/с 43, м. Біла Церква,
Київська обл., Україна, 09112.
Тел.: 044 33-111-42
Електронна адреса: janina-book@ukr.net